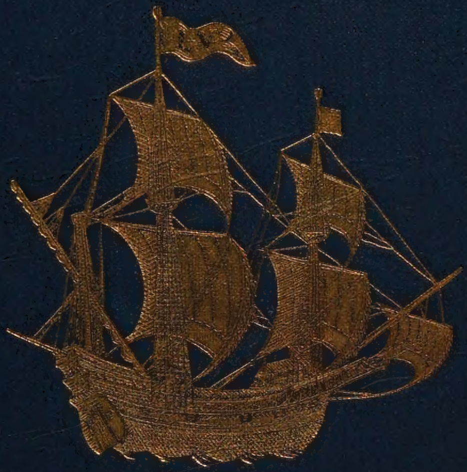

955.362.2
M91

DEACCESSIONED
THE EXPLORERS CLUB

PRESENTED BY

Charles L. Camp

WERKEN UITGEGEVEN DOOR

DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

XIII

DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE IN CAMBODJA EN LAOS

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN.

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit eereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van tien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste *f* 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens *f* 25.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

7478

REGELEN

VOOR DE UITGAVEN DER

LINSCHOTEN-VEREENIGING.

---

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdtekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.

2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *Biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis*; en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst, daar waar de tekst opheldering vereischt; en een *Register* (of *Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.

3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.

4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.

5. De tekst zelve moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgave, c. q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift dat voor de uitgave dient. De origineele

paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgaven der Linschoten-Vereeniging tusschen groote haken [ ] doorloopend mede-opgenomen.

6. Als algemeene regel geldt dat de tekst *onverkort* wordt gedrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij wegliet.

7. Indien er voor de kennis van eene bepaalde Zee- of Landreis, behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.

8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.

WERKEN DER LINSCHOTEN-VEREENIGING.

I. **DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY** naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1611—1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door Mr. S. MULLER Fz. 1909. Met 2 kaarten. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

HENRY HUDSON IN HOLLAND. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River by HENRY C. MURPHY. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by WOUTER NIJHOFF, Secretary to the „Linschoten-Vereeniging". 1909. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld. *f* **5.**—

II. **ITINERARIO** voyage ofte schipvaert van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indiën, 1579—1592. Uitgegeven door Prof. DR. H. KERN. 1910. 2 dln. Met portret, 3 kaarten en 5 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld. . . . . *f* **20.**—

III. **KORTE HISTORIAEL** ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldtsronde, als Europa, Africa, Asia ende Amerika gedaen door d. DAVID PIETERSZ. DE VRIES, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. 1911. Met portret, 2 kaarten, 18 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **10.**—

IV. **DE REIS** van Mr. Jacob Roggeveen ter ontdekking van het Zuidland, 1721—1722. Verzameling van stukken, uitgegeven door F. E. Baron MULERT. Met een aanhangsel over de waarnemingen der kompasmiswijzing op Roggeveen's tocht, verricht door Dr. W. VAN BEMMELEN. 1911. Met 3 kaarten en 2 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

V. **BESCHRIJVINGHE** ende historische verhael van het Gout Koninckryck van Gunea anders de Gout-custe de Mina genaemt, liggende in het deel van Afrika, door P. DE MAREES, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1912. Met een kaart en 21 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

VI. **TOORTSE DER ZEEVAART** door DIERICK RUITERS, 1623. SAMUEL BRUN's Schiffarten, 1624, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 1 kaart en 1 plaat. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

VII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. I. d'Eerste boeck van Willem Lodewycksz. 1915. Met titelplaat, 2 portretten, 7 kaarten en 47 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld. . . . . *f* **20.**—

VIII. **REIZEN VAN JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN** naar het Noorden, 1594—1595. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 14 platen en 4 kaarten. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **15.**—

IX. **DIRCK GERRITSZ POMP,** alias Dirck Gerritsz. China. De eerste Nederlander die China en Japan bezocht, 1544—1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika. Grootendeels naar Spaansche bescheiden bewerkt door J. W. IJZERMAN. 1915. Met 2 kaarten. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

X. **DE OPEN DEURE** tot het verborgen heydendom, door ABRAHAM ROGERIUS, uitgegeven door W. CALAND. 1915. Met titelplaat. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

XI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. CODÉE MOLSBERGEN. **Eerste deel.** Tochten naar het Noorden, 1652—1686. 1916. Met 3 kaarten en 9 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

XII. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Tweede deel.** Tochten naar het Noorden, 1686—1806. 1916. Met 1 kaart en 12 platen. roy. 8vo. In linnen band, kop verguld . . . . *f* **10.**—

Zij, die als lid toetreden tot de Linschoten-Vereeniging (jaarlijksche contributie *f* **10.**—) kunnen één exemplaar van onderstaande werken ontvangen als volgt:

1909.	I.	DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY . .	voor *f* **7.50**
		HENRY HUDSON IN HOLLAND. . . .	voor - **3.**—
1910.	II.	ITINERARIO VAN J. H. VAN LINSCHOTEN. 2 dln.	voor - **15.**—
1911.	III.	KORTE HISTORIAEL ENDE JOURNAELS AENTEYCKENINGEN VAN VERSCHEYDEN VOYAGIENS DOOR D. DAVID PIETERSZ. DE VRIES	voor - **7.50**
	IV.	DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN .	voor - **7.50**
1912.	V.	BESCHRYVINGHE VAN HET GOUT KONINCKRIJK VAN GUNEA DOOR P. DE MAREES	voor - **7.50**
	VI.	TOORTSE DER ZEEVAART, DOOR DIERICK RUITERS, SAMUEL BRUN'S SCHIFFARTEN	voor - **7.50**
1913.	VII.	DE EERSTE SCHIPVAART DER NEDERLANDERS NAAR OOST-INDIË ONDER CORNELIS DE HOUTMAN, 1595—1597. . .	voor - **15.**—
1914.	VIII.	REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN NAAR HET NOORDEN . . .	voor - **11.25**
	IX.	DIRCK GERRITSZ. POMP, ALIAS DIRCK GERRITSZ. CHINA. ZIJN REIS NAAR EN VERBLIJF IN ZUID-AMERIKA	voor - **7.50**
1915.	X.	DE OPEN-DEURE TOT HET VERBORGEN HEYDENDOM DOOR ABRAHAM ROGERIUS	voor - **7.50**
	XI.	REIZEN IN ZUID-AFRIKA IN DE HOLLANDSE TIJD. Deel I	voor - **7.50**
1916.	XII.	REIZEN IN ZUID-AFRIKA IN DE HOLLANDSE TIJD. Deel II.	voor - **7.50**

Men wende zich tot den Secretaris der Vereeniging, Lange Voorhout 9, 's-Gravenhage.

NAAMLIJST

DER LEDEN VAN DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

op 31 December 1916 [1]).

BESCHERMVROUW:

H. M. DE KONINGIN.

EERE-VOORZITTER:

Z. K. H. PRINS HENDRIK.

BESTUUR IN 1916:

J. W. IJzerman, *Voorzitter*. (1919).
Dr. H. T. Colenbrander, *Onder-Voorzitter*. (1917).
Wouter Nijhoff, *Secretaris*. (1918).
Dr. D. F. Scheurleer, *Penningmeester*. (1918).
Prof. Dr. J. Huizinga. (1919).
Dr. W. J. Leyds. (1920).
Dr. C. P. Burger Jr. (1920).
S. P. L'Honoré Naber. (1921).
Dr. F. C. Wieder. (1917).

LEDEN VOOR HET LEVEN:

A. G. C. van Duyl Sr., Amsterdam, Prinsengracht 1091.

DONATEURS:

Bataafsche Petroleum Maatschappij, Den Haag, Carel van Bylandtlaan 30.
Bataviaasch Genootschap voor K. en W., Batavia.
Mr. N. P. van den Berg, Amsterdam.
Mevr. de Wed. Mr. C. Th. van Deventer, Den Haag, Surinamestraat 20.
August Janssen, Amsterdam, Keizersgracht 690.
M. Mees, Rotterdam, Veerkade 7.
Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, Delft.
Nederlandsche Handel Maatschappij, Amsterdam.
Raad van Beheer der Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij, Den Haag.
J. W. IJzerman, Den Haag.

---

1) De secretaris houdt zich voor opgaven van onjuistheden in namen of adressen ten zeerste aanbevolen.

Leden.

C. J. K. van Aalst, Amsterdam, Keizersgracht 608.
C. Abels, Amsterdam, Prinsengracht 862.
Dr. N. Adriani, Station de Bilt, Soestdijkschestraatweg 76.
F. C. Baron van Aerssen Beyeren, Hilversum, Utrechtscheweg 57.
Algemeene Visscherij Maatschappij, IJmuiden.
Archief der Gemeente, Rotterdam.
H. E. Baron van Asbeck, Den Haag, Delistraat 43.
F. L. G. d'Aumerie, Scheveningen, Prins Willemstraat 19.
Jhr. Mr. J. F. Backer, Amsterdam, Keizersgracht 639.
J. F. L. de Balbian Verster, Amsterdam, Prinsengracht 579.
J. Fred. Bangert, Amsterdam, Weteringschans 227.
Mr. J. Barlage Bussemaker, Deventer.
Dr. A. J. Barnouw, Den Haag, van Blankenburgstraat 71.
F. Bauduin, Warnsveld, Huize Baank.
H. Beckering Vinckers, Zalt-Bommel.
Chr. Beels, Amsterdam, Van Eeghenstraat 70.
H. L. Bekker, Rotterdam, Parkstraat 2 (hoek Parklaan).
Mr. G. J. A. van Berckel, Den Haag, Laan van Meerdervoort 27.
Bibliotheek der Gemeente Rotterdam, van Hogendorpsplein 8.
Bibliotheek v. d. Handels Hoogeschool, Rotterdam.
Bibliotheek v. d. Teyler's Stichting, Haarlem.
Mr. J. Bierens de Haan, Amsterdam.
Prof. Dr. P. J. Blok, Leiden.
Th. W. Blijdenstein, Amsterdam, Heerengracht 544.
Mr. W. B. Blijdenstein, Amsterdam, Heerengracht 572.
A. G. Boissevain, Amsterdam, van Baerlestraat.
Charles Boissevain, Naarden, Drafna.
Walraven Boissevain, Amsterdam, Keizersgracht 143.
H. de Booy, Amsterdam, Heerengracht 450.
A. J. Breda Kleynenberg, Hellevoetsluis.
W. Broese van Groenou Sr., Scheveningen, Parkweg 9*a*.
C. H. Brouwer, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. „Medusa".
N. de Brouwers, Delfzijl.
W. G. L. Brunings, Amsterdam, Wouwermanstraat 34.
Dr. C. P. Burger Jr., Amsterdam, Overtoom 141.
J. H. Cohen Stuart, Delft, Oostsingel 18.
W. J. Cohen Stuart, Scheveningen, Dirk Hoogenraadstraat 224.
Dr. H. T. Colenbrander, Scheveningen, Frankenslag 129.
W. Cornelis, Utrecht, Stadhouderslaan 67.
V. C. Coster van Voorhout, Den Haag, Stadhouderslaan 44.
H. Cox, Amersfoort, Utrechtsche Straatweg 110.

C. Craandijk, Den Haag, Prins Mauritslaan 72.
Patric Cramer, Overveen, Huize Dompvloed.
J. T. Cremer, Santpoort, Duin en Kruidberg.
Mevr. M. Croiset van der Kop—Croiset, Haarlem.
D. Croll, Rotterdam, Esschenlaan 44.
H. A. Crommelin, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 14.
Ernst Crone, Amsterdam, Hobbemastraat 12.
A. F. H. Dalhuisen, Vlissingen, Torpedoboot G 8.
Deli-Batavia Maatschappij, Amsterdam, Keizersgracht 173.
Departement van Marine, Den Haag.
H. Dirkzwager, Maassluis.
B. van Donselaar, Rotterdam, Heemraadsingel 148.
P. J. van Driel, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. Noord-Brabant.
A. C. Dunlop, Den Haag, Deprt. van Buitenl. Zaken.
H. Dunlop, Delft, Mijnbouwstraat 12.
C. van Eeghen, Amsterdam, Raadhuisstraat 34.
Mevr. L. Elemans—Brouwers, Zalt-Bommel.
W. A. Engelbrecht, Rotterdam, Rivierstraat 12.
Mr. M. Enschedé, Den Haag, Daendelsstraat 33.
S. W. Eyssen, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. Noord-Brabant.
H. W. Fischer, Leiden, Hooge Rijndijk 32.
J. P. Funke, Den Haag, van Lennepweg 8.
F. A. Gastman, Vlissingen, a/b Hr. Ms. Gelderland.
Mr. J. H. Geertsema Wz., Groningen, Zuidersingel 3*a*.
Geographisch Instituut, Utrecht.
Germanistisch Seminarium, Groningen.
H. M. de Groot, Utrecht, Ouden Rijn 19.
Mr. J. L. Gunning, Amsterdam, Amstel 220.
S. van Gijn, Dordrecht, Nieuwe Haven 39.
R. H. Haentjes, Hellevoetsluis, a/b Hr. Ms. Schorpioen.
Herman van Heek, Enschede, Villa „Witte Huis".
J. B. van Heek, Enschede, Noorderhagen.
Prof. Mr. J. E. Heeres, Leiden, Rapenburg.
F. K. J. Heringa, Hilversum, Ministerpark.
H. van Herwerden, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. Noord-Brabant.
G. van Heteren, a/b Hr. Ms. Noord-Brabant.
H. Hissink, Amsterdam, Jan Luykenstraat 96.
Historisch Genootschap, Utrecht.
G. G. W. C. Baron van Höevell tot Nijenhuis, Den Haag, Wilgstraat 71.
W. J. Hoffman, Nijmegen, Stijnbuijsstraat 4b.
A. B. van Holkema, Amsterdam, Keizersgracht 611.
G. J. Honig, Zaandijk.
Hoofdbestuur Nederl. Vereeniging Onze Vloot, Den Haag, Stationsweg 89.
Jhr. M. W. H. Hooft, Den Haag, Kanaalstraat 12.

W. H. C. Hoog, Den Helder, Stationsweg 9.
J. E. van Hoogenhuyze, Nieuwediep, a/b Hr. Mr. Noord-Brabant.
J. H. van Hoogstraten, Groningen.
Jhr. H. T. Hora Siccama, Den Haag, Kneuterdijk.
A. P. H. Hotz, Den Haag, Bezuidenhout 265e.
J. Hudig Dzn., Hilversum, Heuvellaan 7.
W. C. Hudig, Rotterdam, Nieuwe Binnenweg 178.
Prof. Dr. J. Huizinga, Leiden.
Dr. J. de Hullu, Den Haag, Prinses Mariestraat 25.
C. W. Janssen, Amsterdam, Leidschegracht 13/15.
Java-China-Japan Lijn, Amsterdam, Prins Hendrikkade 159.
J. C. Joekes, Rotterdam, Maaskade 107*a*.
Jhr. Mr. B. de Jonge, Zutphen.
Mevrouw de Wed. J. O. de Jongh—Rouffaer, Den Haag, Sweelinckstr. 72.
Frans Jurgens, Nijmegen, „Heyendael".
P. J. de Kanter, Dordrecht, Singel 163 i.
L. Keers, Amsterdam, Stadhouderskade 154.
A. O. van Kerkwijk, Den Haag, Nassaulaan 22.
J. B. J. Kerling, Den Haag, van Swietenstraat 134.
Prof. Dr. H. Kern, Utrecht.
A. Kleiweg de Zwaan, Amsterdam, van Eeghenstraat 65/75.
Prof. Dr. L. Knappert, Leiden.
Mr. F. C. Koch, Rotterdam, Westersingel 86.
E. Kol, Amsterdam, Heerengracht 130.
Kon. Bibliotheek, Den Haag.
Kon. Instituut voor de Marine, Willemsoord.
Kon. Instituut v. Taal-, Land- en Volkenkunde v. N. I., Den Haag.
Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, Amsterdam.
Kon. Paketvaart Mij., Amsterdam, Prins Hendrikkade 159.
P. C. Koops, Den Haag, Louise de Colignyplein 27.
F. G. Kramp, Amsterdam, van Breestraat 156.
N. E. Kröller, Rotterdam, Westersingel 13.
Mr. G. M. Kruimel, Amsterdam, Sarphatipark 79.
Dr. E. T. Kuiper, Amsterdam, Koninginneweg 2.
W. Laman Trip, Hilversum, Ministerpark 6.
C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Amsterdam, Sarphatistraat 14.
Allert de Lange, Amsterdam, Damrak 62.
N. Laseur, Utrecht.
A. van Leer, Hilversum. „Dennenoord", Trompenbergerweg.
R. van Lennep, Amsterdam, Heerengracht 580.
W. J. H. Leuring, Den Haag, Wagenaarweg 20.
Dr. W. J. Leyds, Den Haag, Frankenslag 337.
B. H. van der Linden, Den Haag, Schuytstraat 143.
Lindeteves-Stokvis, Amsterdam, J. W. Brouwersplein 2.

C. A. Lion Cachet, Vreeland.
S. L. van Looy, Amsterdam, Keizersgracht 198.
Jhr. H. Loudon, Den Haag, Prinsessegracht 22.
P. L. Lucassen, Amsterdam, Raadhuisstraat 29.
J. Lugten J. Gzn., Heerlen (Limb.).
Anton Mensing, Amsterdam.
Mr. E. E. Menten, Den Haag, Houtweg 3.
J. Merkelbach Jzn., Amsterdam, N. Z. Voorburgwal 51.
A. H. van der Mersch, Zeist, Driebergsche Weg.
Dr. R. v. d. Meulen Rzn., Leiden, Maria Gondastraat 49.
J. M. van der Mey, Amsterdam, Nic. Maesstraat 32.
J. J. Moret, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 195.
M. Mouton, Den Haag, Herderstraat 5.
W. A. Mouton, Den Haag, Nassau-Dillenburgstraat 40.
F. E. Baron Mulert, Ommen, Landhuis „Piet Hein".
Abram Muller, Amsterdam, Van Eeghenstraat 96.
Gerard Muller, Amsterdam, Binnen Amstel 82.
Museum voor Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum „Prins Hendrik", Rotterdam.
S. P. L'Honoré Naber, Amsterdam, Lomanstraat 4.
Nederlandsch Indische Bestuursacademie, Den Haag, 1e Sweelinckstraat 26.
Prof. J. F. Niermeijer, Utrecht.
E. L. van Nierop, Bussum.
B. Nierstrasz, Amsterdam, Prins Hendriklaan 26.
Chr. Nuijs, Amsterdam, Valeriusstraat 137.
Paul Nijhoff, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 11.
Wouter Nijhoff, Den Haag, Lange Voorhout 9.
Mej. Dr. J. Aleida Nijland, Amsterdam, Nicolaas Witsenstraat 21.
W. H. J. Oderwald, Amsterdam, Vondelstraat 130.
Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Dordrecht.
Openbare Leeszaal en Bibliotheek, 's-Gravenhage.
Openbare Leeszaal, Groningen.
Openbare Leeszaal en Biblotheek, Leeuwarden.
J. R. van Osselen, Amsterdam, Jan-Luykenstraat 5.
Nanne Ottema, Leeuwarden, Weerd 7.
W. H. G. Palm, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. Noord-Brabant.
Mr. C. P. D. Pape, Den Haag, Prinsessegracht 20.
Prof. Mr. P. Pet, Groningen, Heerenweg 22.
J. M. Phaff, Den Haag, van Boetselaarlaan 80.
Mr. Aug. Philips, Amsterdam, van Eeghenstraat 66.
Mr. Th. B. Pleyte, Den Haag, Nassauplein 29.
Prof. Dr. N. W. Posthumus, Rotterdam, Heemraadsingel.
R. Posthumus Meyjes, Soesterberg.

Ary Prins, Schiedam, Nieuwe Haven 153.
Provinciale Bibliotheek van Friesland, Leeuwarden.
W. J. Puhringer, Apeldoorn, Daendelsweg 62.
P. A. Pijnappel, De Hoornboeg bij Hilversum.
W. J. Rahder, Utrecht, Hotel des Pays Bas.
Jhr. Mr. H. de Ranitz, Den Haag, Nassaulaan 5.
J. A. A. C. Ridder van Rappard, Den Haag, Zeestraat 71.
Redaktie van „Het Nederl. Zeewezen", Den Haag, Cornelis Speelmanstraat 34.
W. van Rede, Rotterdam, Schie 11.
Mr. R. van Rees, Amsterdam, Keizersgracht 69.
J. P. Remijnse, Vlissingen, a/b Hr. Ms. Gelderland.
Jhr. Marten W. van Rensselaer Bowier, Amsterdam, Sarphatistraat 44.
G. Ribbius Peletier Jr., Utrecht, Maliebaan 15.
Jhr. J. A. Röell, Den Haag, 3e Van den Boschstraat.
J. A. Rom Colthoff, Leiden, Kweekschool voor de Zeevaart.
A. F. J. Romswinckel, Den Haag, Koninginnegracht 98.
Dr. A. G. Roos, Groningen, Ebbingestraat 47[24]*a*.
G. Rooseboom, Zwolle, Prins Hendrikstraat 7.
P. J. Roosegaarde Bisschop, Haarlem, Prinsen Bolwerk 1.
Rotterdamsch Leeskabinet, Rotterdam, Geldersche kade 18.
G. P. Rouffaer, Den Haag, Frankenslag 89.
Bernhard E. Ruys, Rotterdam, Westerkade 7.
Rijksarchief, Den Haag.
Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem.
Rijksarchief in Zeeland, Middelburg.
Rijksarchief in Overijsel, Zwolle.
Rijks Ethnographisch Museum, Leiden.
Rijks Universiteits-Bibliotheek, Leiden.
C. M. van Rijn, Amsterdam, Roemer Visscherstraat 33.
Samarang-Joana Stoomtram Maatschappij, Den Haag, Jan Pietersz. Coenstraat 4.
Dr. D. F. Scheurleer, Den Haag, Laan van Meerdervoort 53*f*.
Mr. J. van Schevichaven, Amsterdam, Valeriusstraat 51.
P. W. Schilthuis, Rotterdam, Heemraadssingel 180.
A. J. Schreuder, Arnhem, Klein Warnsborn.
J. L. Willem Seijffardt, Amsterdam.
Jhr. J. W. Six, Den Haag, Prinsengracht 30*a*.
Jhr. W. Six, Hilversum.
Mr. J. Slingenberg, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 62.
Mr. G. van Slooten Az., Rotterdam, Westersingel 7.
Hobbe Smith, Amsterdam, Overtoom 357.
Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, Leiden.
Stadsbibliotheek, Haarlem.

J. J. A. van Staveren, Den Helder, a/b Hr. Ms. Holland.
Prof. Mr. S. R. Steinmetz, Amsterdam, Amstel 65.
H. E. Stenfert Kroese, Noordwijk a/Zee.
W. P. van Stockum Jr., Den Haag, Juliana v. Stolberglaan 43.
Mr. R. W. van Stolk, Delft, Oude Delft 157.
Stoomvaart-Maatschappij „Nederland", Amsterdam. (8 lidmaatschappen).
Cd. F. Stork, Hengelo (O), Grundel.
J. E. Stork, Baarn, Prins Hendriklaan, Huize „Sewa".
W. Stork, Hengelo (O.).
Jonkvr. A. de Stuers, Den Haag, Parkstraat 32.
Dr. R. A. Tange, Amsterdam, Leidschegracht 12.
G. L. Tegelberg, Amsterdam, De Ruijterkade 113.
J. P. Tetterode, Lochem.
A. W. Turk, Den Haag, Deprt. van Marine.
Tj. J. Twijnstra, Amsterdam, Lomanstraat 47.
Vaderlandsch Fonds tot aanmoediging van 's Lands Zeedienst, Amsterdam.
F. T. Valck Lucassen, Brummen, Huize Sonnevanck.
Vereeniging ter bev. v. d. Bel. des Boekhandels, Amsterdam, Singel 146.
„ de Groote Club, Amsterdam, Paleisstraat 1.
„ Hou en Trouw, Amsterdam, Beursgebouw, kamer 28.
„ Oost en West, Den Haag, Laan van Meerdervoort 195.
„ Zeevaartschool, Vlissingen.
F. H. Baron van Verschuer, Arnhem, Willemsplein 2.
C. W. de Visser, Bloemendaal, Huize Denheim, Parkweg 1.
Mr. G. Vissering, Amsterdam, Keizersgracht 71.
Mr. F. Vorstman, Bussum, Boschlaan 15.
Dr. A. G. C. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
Chr. H. G. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
B. H. de Waal, Den Haag, Bankastraat 135.
F. van Wageningen, Hellevoetsluis, a/b Hr. Ms. Buffel.
F. G. Waller, Amsterdam, Vondelstraat 73.
W. K. L. van Walree, Amsterdam, Keizersgracht 511.
J. C. M. Warsinck, Den Haag, Prins Hendrikstraat 60.
J. A. van der Weerdt, Amsterdam, Krugerplein 10.
H. P. van Welderen Baron Rengers, Den Haag, Nassauplein 26.
J. Wentholt, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 40.
J. F. Wesseling, Hellevoetsluis, a/b Hr. Ms. „Schorpioen".
J. C. van Wessem, Heemstede, Berkenrodestraat 29.
Dr. F. C. Wieder, Vreeland.
G. P. Wouters, Vlissingen, a/b Hr. Ms. G VI.
K. H. Wijdekop, Amsterdam, Hoogte Kadijk 161.
M. Wijt, Hellevoetsluis, Directie der Marine.
J. IJzerman, Amsterdam, Joh. Vermeerstraat 44.
M. Zeldenrust Szn., Den Haag, Valkenboschlaan 163.

Mr. H. Zillesen, Den Haag, Delistraat 37.
Dr. A. Zijderveld, Amsterdam, Joh. Vermeerstraat 75.
Th. J. A. van Zijll de Jong, Den Haag, Fred. Hendrikpl. 29.

Leden in Nederl. Oost-Indië.

Th. L. Arnold, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
M. E. G. Bartels, Halte Tji-Saät bij Soekaboemi, Onderneming Passir Datar.
K. F. van den Berg, Batavia, Javasche Bank.
W. F. van Beuningen, Weltevreden, Tanah-Abang 30.
C. Bruin, Amboina (Molukken).
M. H. Bruyn, Sinabang (N. W. Sumatra).
L. J. J. Caron, Weltevreden, Rijswijk.
Wouter Cool, Batavia, Pegansaan 24.
B. M. van Driel, Emmahaven bij Padang, a/b Hr. Ms. van Doorn.
H. E. Driessen, Weltevreden, 21 Gang Scott.
K. van Dijk, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
P. Eikenboom, Batavia, Deprt. van Marine.
L. J. Ginjoolen, Batavia.
F. H. A. de Greve, Batavia, Deprt. van Marine.
Dr. G. A. J. Hazeu, Weltevreden, Deprt. v. Onderwijs-Eeredienst.
J. J. Heilbron, Batavia, Deprt. van Marine.
A. M. Hekking, Batavia, Deprt. van Marine.
C. L. J. F. Holman, Madioen, Suikerfabriek „Sagottan".
J. H. Hondius van Herwerden, Batavia, Deprt. van Marine.
H. Huykman, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
Mr. H. 's Jacob, Batavia.
D. Kaan, Batavia, Deprt. van Marine.
B. H. Kerkhoff, Medan (Deli) Sumatra's Oostkust.
R. A. Kern, Brebes, (Java).
Dr. T. B. Kolthoff, Weltevreden, Kramat 83.
Kon. Magn. en Meteor. Observatorium, Dir. Dr. W. v. Bemmelen, Batavia.
C. A. Lens, Makassar, a/b Hr. Ms. Sumbawa.
K. H. H. Leonhard, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
D. J. Baron van Lynden, Batavia, Deprt. van Marine.
B. N. G. M. v. d. Maaten, Lho Seumawé, Atjeh, Sumatra.
P. F. W. Mouton, N. O. Indië, a/b Hr. Ms. van Doorn.
Mr. J. C. Mulock Houwer, Bandoeng.
J. S. C. Olivier, Batavia, Deprt. van Marine.
C. M. Pleyte Mzn., Weltevreden.
H. A. Romswinckel, Batavia, Deprt. van Marine.
P. de Roo de la Faille, Weltevreden, Nieuwe Laan 17.
C. L. J. Rooseboom, Poerworedjo, Ondernem. Tandjoeng Sari.
J. C. F. van Sandick, Palembang.

S. A. Schaafsma, Salatiga.
Secretaris Algem. Nederl. Verbond, afdeeling Batavia, Batavia, Vioslaan 2.
Mr. J. W. Sillevis, Semarang, Laan Hoogenraad 19.
S. van Vleuten, Modjokerto, sf. Perning.
J. J. de Vos tot Nederveen Cappel, Padang.
S. Woldringh Jzn., Batavia, Deprt. van Marine.
J. H. Zeeman, Batavia, Deprt. van Marine.

Leden in het buitenland.

Europa.

België:

Bibliothèque du Ministère des affaires étrangères, Bruxelles.
Bibliothèque Royale de Belgique, Bruxelles.
Dr. E. C. Godée Molsbergen, Gent.
Prof. F. van Ortroy, Gent.
Universiteits-Bibliotheek, Gent.

Denemarken:

Kön. Bibliothek, Kopenhagen.

Duitschland:

Commerz-Bibliothek, Hamburg.
Kais. Universitäts- und Landesbibliothek, Strassburg.
Kön. Bibliothek, Berlin W.
Kön. B. Hof- und Staatsbibliothek, München.
Kön. Öffentl. Bibliothek, Dresden N 6.
Kön. Universitäts Bibliothek, Göttingen.
Dr. O. Nachod, Grunewald-Berlin, Hagenstrasse 57.

Frankrijk:

Bibliothèque Nationale, Paris.

Groot-Brittannië en Ierland:

J. J. T. Blijdenstein, London, E. C., Threadneedlestreet 56.
Bodleian Library, Oxford.
British Museum, London, W. C.
Francis Edwards, London, W., 83 Highstreet Marylebone (2 subscriptions).
John Kitching F. R. G. S., London, S. W., Oaklands Kingston Hill, Queens Road.
Library of the India Office, London, Westminster.
Library of Trinity College, Dublin.
London Library, London, S. W., St. James Square.

Royal Colonial Institute, London, W. C., Northumberland Avenue.
Royal Geographical Society, London, W., 1 Savile Row, Burlington Gardens.
University Library, Cambridge.

Italië:

Nederl. Historisch Instituut, Rome.

Oostenrijk-Hongarije:

K. K. Geographische Gesellschaft, Wien, Wollzeile 33.
K. K. Hofbibliothek, Wien.
K. K. Universitäts-Bibliothek, Prag.
K. K. Universitäts-Bibliothek, Wien.
Stadtbibliothek, Budapest.

Rusland:

Bibliothèque Impériale Publique, Petrograd.
A. Lappo Danilevski, Petrograd, 1 Quai Nicolas, W. O. 118B.

Scandinavië:

Kong. Bibliothek, Stockholm.
Universitäts-Bibliothek, Kristiania.

Zuid-Afrika.

Mr. H. A. Lorentz, Kenilworth bij Kaapstad.
J. A. Strasheim, Stellenbosch.

Noord-Amerika.

American Geographical Society, New-York City, Broadway at 156th Street.
Dr. E. E. Blaauw, Buffalo, 327 Franklinstreet.
Champlin Burrage, Librarian of the John Carter Brown Library. Providence.
Hackley Public Library, Muskegon, (Michigan).
Harvard College Library, Cambridge, (Mass.).
Hispanic Society of America, New-York City, 156th Street West of Broadway.
Library of Congress, Washington, D. C.
Mercantile Library, St. Louis, (Miss).
Newberry Library, Chicago, Illinois.
New-York Public Library, New-York, N. Y.
New-York State Library, Albany, N. Y.
Provincial Library, Victoria (B.C.), Canada.
Yale University Library, New-Haven, Conn.

Zuid-Amerika.

Archivo Nacional, Rio de Janeiro.
J. van Dorssen, Buenos Aires, Calle Paraná 132.

Australië.

Public Library of South Australia, Adelaïde. (S. Australia).

Azië.

Asutosh Mukhopadhyay, Calcutta, 77 Russian Road North, Bhowanipem.
R. van Beuningen van Helsdingen, Singapore, Bukit Timah Road $\frac{484}{2}$
J. N. Bouman, Hongkong.
Ecole française d'Extrême Orient, Hanoi (Indo-Chine française).
F. Baron Otori, Tokio (Japon), Légation du Japon au Ministère des affaires étrangères.
Raden Haröen al Rasjid, Djeddah (Arabië).

Al kan thans niet meer worden nagegaan, in hoever bovenstaande afbeelding juist is geweest, zij berust, naar mij uit aanschouwing van het landschap bekend is, niet bloot op inbeelding, zooals zoovele platen van afgelegen faktorijen uit dien tijd.

Photographi

DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE IN CAMBODJA EN LAOS

VERZAMELING VAN BESCHEIDEN
VAN 1636 TOT 1670

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT DOOR

DR. HENDRIK P. N. MULLER

MET EEN KAART EN DRIE AFBEELDINGEN

„Daerop repliceerden (wij), wij waeren Hollanders
„ende .... begeerden daervoor ende voor geene andere
„natie gehouden ende aengesien te wesen ..."
(JAN DIRCXZ. GAELEN, blz. 123 hierachter).

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1917

INHOUD.

Bladz.

Inleiding XXVII

Verklaring van inlandsche woorden LXI

I. Vremde geschiedenissen in de koninckrijcken van Cambodia en Louwen-Lant, in Oost-Indien, zedert den Iare 1635, tot den Iare 1644, aldaer voor-gevallen. Tot Haerlem, Gedruckt bij Pieter Casteleyn, 1669 1

Aen de Lezers 5

Register 7

Kort verhael van de vreemde voorvallen die in Oost-Indien, in het Koninckrijck van Cambodia sedert den jare 1635 tot 1644 sijn geschiet 11

De onbekende reyse der Nederlanders uyt het Coninkrijck Cambodia naer het Louwen-Lant 28

Beschrijvinge van het coninckrijck der Louwen 42

Wederom Reyse uyt het coninckrijck der Louwen naer het koninkrijck Cambodia 46

't Geen bij verblijf in 't Coninckrijck der Louwen van de twee assistenten Willem de Goyer en Huybert Boudewijnsz voorgevallen is 49

De cruelle Moort in Cambodia aen de Hollanders begaen 51

Bijvoegselen van Indien en de zee. De begraefplaets van St. Thomas in Groot Indien 55

II. Journael in Cambodia van Jan Dircxz Gaelen, 18 Juni 1636 tot 8 November 1636 61

II *A*. Uittreksel van translaet van missive van den coninck van Cambodja aan den Hr. Generael, sonder dach ofte datum, Battavia desen 22 December A°. 1636 125

B. Uittreksel van journael van Jan Dircxz. Galen van 18 Juni 1636 tot 23 October 1637 125

C. Uittreksel van origineele missive van den oppercoopman Henricq Nachtegael uit Siam aan Sr. Jan Dirxen Galen in Cambodja, 3 Mei 1638 129

D. Uittreksel van instructie voor Johannes van der Haagen in Cambodia van Paulus Croocq, Cambodia 6 November 1638. 131

E. Uittreksel van copie rapport door commissaris Paulus Croocq uit Cambodia aan Gouv.-Gen. Anto. van Diemen ende de heeren Raeden van India, van 7 November 1638 133

7478

Bladz.

F. Uittreksel van copie missyve door President Coeckebacker uyt Firando (Japan) aen commandeur Croocq in Cambodja, 9 November 1638. 136

G. Uittreksel van copie missyve van ondercoopman Joannis van der Haegen uit Cambodja a. d. Ed. Heer Generaal, 16 November 1638 136

H. Uittreksel van copie missyve van gouverneur Jan van der Burgh uit Tayouwan aen commandeur Paulus Croocq in Cambodia, 18 December 1638 137

I. Uitreksel van twee translaeten van missiven van de coningen in Cambodia aen d. Hr. Generael Ant°. van Diemen, ontv. 1639. 138

J. Uittreksel van copie missyven door Sr. Johannes van der Haghen uit Cambodia aan coopman Carel Hartsincq in Tonquyn, 25 April 1639 en 18 Mei 1639 139

K. Uittreksel van copie missyve door Sr. Johannes van der Haghen uyt Cambodia aen President Caron, Japan, 20 July 1639. 140

L. Uittreksel van copie missyve door oppercoopman van der Haegen uit Cambodja aen Jan van der Burgh in Tayouan, 20 Juli 1639 141

M. Uittreksel van copie missive van oppercoopman Joannes van der Hagen uit Cambodja aan President Fransois Caron in Japan, 20 Juli 1639 141

N. Uittreksel van copie missive van oppercoopman Joannes van der Hagen uit Cambodia aen Gouv.-Gen., 27 October 1639 . 143

O. Uittreksel van copie missive door President Francois Caron uit Japan aen oppercoopman Joannes van der Haegen in Cambodja, 11 December 1639 143

P. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 18 December 1639 144

Q. Uittreksel van copie missive aan Johannes van der Haegen in Cambodja van Gouverneur Jan van der Burch uit Taiouan, 31 December 1639 145

R. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 8 Januari 1641 145

S. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 12 December 1641 146

T. Uittreksel van copie missivens van Pieter van Regemortes uit Cambodja aen Gouverneur Paulus Traudenius op Formosa ende den oppercoopman Johan van Elseracq in Japan, 5 July 1642. 146

Bladz.

U. Uittreksel van copie missive door den oppercoopman Pieter van Regemortes uit Cambodja aen Gouverneur Paulus Traudenius in Tayouan, 5 Juli 1642 147

III. Journael van de reyse naer der Lauwen-Landt door Gerrit Wuysthoff, 20 Juli 1641 tot 24 October 1642 149

Vervolg van 't gepasseerde in 't landt der Lauwen ofte Langsiangh t' sedert 't vertreck van G. Wuysthoff naer Cambodia bij d'assistenten Huybert Boudewijnsen van Lockhorst ende Willem de Goyer, gehouden tot haer arrivement in Cambodia, beginnende Dec. 1641 217

III*A*. Uittreksel van copie missive door Gouverneur Traudenius uit 't Casteel Zeelandia aen oppercoopman P. van Regemortes in Cambodja, 14 November 1642 230

B. Uittreksel van copie missive van den oppercoopman Pieter van Regemortes uit Cambodja aen Gouv.-Gen. ende Raden van India, 30 November 1642 230

IV. Missyve van den ondercoopman Gerrit Wuysthoff uyt Cambodja aengaende de gelegenheyt van 't Lauwenlandt aan den Hr. Generael, dato primo December 1642. 233

V. Dagh-Register van 't gepasseerde op 't Nederlants comptooir in den Rijcke van Cambodia 't zedert den 25en Maert 1642 tot 6 December 1642 door Pieter van Regemortes 245

VI. Translaet missive van den Coninck van Cambodia aen den Ed. Hr. Gouverneur-Generael 1642 331

VII. Translaet missive van Mory Kaffioye (Havenmeester), Japander in Cambodia, aan den Hr. (Gouv.-)Generaal 1642 339

VII*A*. Uittreksel van copie missive door den Tayouansen gouvr. Traudenius aen den oppercoopman Herman Brouckmans in Cambodja. 12 Januari 1643 344

B. Uittreksel van instructie van Gouvr Traudenius voor schipper van het jacht Zandvoort uit Formosa, 12 Januari 1643 . 344

C. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 13 Januari 1643 344

D. Uittreksel van copie missive van Harmen Broeckman uit Cambodia aen Gouv.-Gen. Anto van Diemen en Raden van India, 27 Januari 1643 345

E. Uittreksel van copie missive door d'oppercooplieden Pieter van Regemortes ende Herman Broeckman geschr. 26 Januari ende 6 Februari (1643) uit Cambodja aen Gouv.-Gen. ende Raden van India 346

Bladz.

F. Uittreksel van copie der missiven door d'oppercoopl. P. van Regemortes ende Herman Brouckman uit Cambodja aen Gouv.-Gen. en Raden, 26 Januari, 6 Februari en 10 Maart 1643 347
G. Uittreksel van copie missive door Johan van Elseracq uyt Nangasacqi aen den oppercoopman P. van Regemortes in Cambodja 15 October 1643 347
H. Uittreksel van copie daghregister van . . . de tocht naert coninghrijck Cambodia . . . door den vice-commandeur Simon Jacobsz. Domckens, 1644 348
I. Uittreksel van copie advys van den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens, gestelt ende gegeven in 't casteel Zeelandia ter begeerte van Francois Caron, Ordinaris Raet van India ende gouverneur des lants Formosa, 15 November 1644 351
J. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 23 December 1644 352
K. Uittreksel van copie resolutien van den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens. 1644 354
L. Uittreksel van translaet missive van den coninck van Cambodja aen Gouv.-Gen. 10 Juli 1645 355
M. Uittreksel van 't afschrift van 't translaet door de twee opperste raetsheere van den conincq van Cambodia aen Gouv. Nicolaes Verburch (in het kasteel Zeelandia), 10 May 1650 . 356
N. Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart uit Cambodia aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker ende Raaden van India, 17 October 1656 357
O. Uittreksel van copie octrooi van den koning van Cambodja, 28 October 1656 359
P. Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart uit Cambodia aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker ende Raaden van India 12 November 1656. 360
Q. Uittreksel van oorspronkelijke missive door Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrj. Stouthart in Cambodja aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker en Raden, 22 November 1656. 360
R. Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart uit Cambodia aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker ende Raaden van India, 20 December 1656. 361

Bladz.

S. Uittreksel van copie missive van Pieter Ketting uyt Cambodia aen Gouv. Gen. en Raden in Batavia 20 Februari 1657 . . . 361

T. Uittreksel van rapport door Hendrick Indijck uit Cambodia aen Gouv.-Gen en Raden, geschr. 10 Mairt 1657 in 't jacht de Drommedaris 362

U. Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adriaen Stouthart uit Combodia aen Zacharias Wagenaar, opperhooft in Japan, 8 Juli 1657 362

V. Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck ende Pieter Kettingh uit Cambodja aen Generael ende de Raden van India. 21 September 1657 363

W. Uittreksel van copie rapport door den coopman Indijck op sijn arrivement op Batavia uit Cambodia aen Haer Ed. geschr. 5 January 1658 op 't jacht Armuyden ter reede Batavia . . 364

VIII. Brief van Pieter Kettingh in 't Nederlants Comptoir Cambodja aan Gouv.-Gen. en Raden, Maart 1658 368

VIII*A.* Uittreksel van copie missive van Hendrick Indijck uit Nangasacki, blijkbaar aan Gouv.-Gen. en Raden, 20 October 1658 386

B. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 4 Augustus 1664. 386

C. Uittreksel van copie missive van Joan de Meyer en Pieter Kettingh uyt Cambodia aen Batavia, 30 November 1664 . 387

Articulen van Accort met die van Cambodja 391

D. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 30 Januari 1665 398

E. Uittreksel van copie instructie van Joan de Meyer aen Pieter Kettingh in Cambodia. 11 Februari 1665. 399

F. Uittreksel van copie missive van Sr. Kettingh uyt Cambodia aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuyker en Raden van India, 12 Februari 1665. 399

G. Uittreksel van rapport van den coopman Joan de Meyer, geschr. 10 Maert 1665 in 't jacht de Zeehont. 401

IX. Daghregister gehouden door Pieter Kettingh, 12 Februari tot 12 November 1665 403

IX*A.* Uittreksel van brieven van den koning en van den „prince van Cambodja" zonder dagteekening aen den gouv.-gen., ontv. 5 December 1665 444

B. Uittreksel van copie missive van Sr. Kettingh en van Wijckersloot, 17 December 1665 444

C. Uittreksel van originale missive van den koopman Pieter Ket-

Bladz.

tingh uit Cambodia aan Gouv. Gen. Joan Maetsuycker en Raden, 5 December 1666 445

D. Uittreksel van originale missive van den koopman Pieter Kettingh en den onderkoopman Jacob van Wijckersloot uyt Cambodia aan Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker en Raden, 12 Maart 1667. 445

E. Uittreksel van copia van 't eerste advysbrieffken door d'overheden van 't jagt de Schelvis uyt de revier van Cambodja na Balthasar Bort ende sijnen Raedt, Mallacca, 21 Juli 1667 . 446

F. Uittreksel van rapport van den ondercoopman Jacob van Wijckersloot uit Cambodja aen Daniel Sicx, opperhooft in Japan. Geschr. int jacht de Schelvis, 19 Augustus 1667 . . 447

G. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 5 October 1667 449

H. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 23 December 1667 450

I. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 18 October 1668 451

J. Uittreksel van generale missive (van Gouv.-Gen. aan Bewindhebbers) van 31 Januari 1670 451

REGISTER 453

PLATEN:

Lauweck, de hoofdstad van Cambodja . . . . tegenover titel.

Titelplaat van Vremde geschiedenissen in de Koninckrijcken van Cambodia en Louwen-lant 3

Slach voor Ponumpingh 348

KAART van Cambodja en Grenslanden, uit de 17e eeuw . . . achteraan in omslag.

INLEIDING.

De schrifturen onzer vaderen, welke hier worden afgedrukt, volledig of in uittreksel, behandelen koninkrijken die thans deel uitmaken van Fransch Indo-China, Cambodja sedert 1863, Laos sedert 1893.

Het is voor de eerste maal dat deze bescheiden in druk 1) verschijnen, met uitzondering van het eerste daarvan, getiteld: *Vremde geschiedenissen in de Koninckrijcken van Cambodia en Louwen-lant.* Dit geschrift verscheen in 1669 bij Pieter Casteleyn te Haarlem; het vermeldt geen schrijversnaam, maar is blijkens het voorwoord door hem of op zijn last samengesteld. Daar dit boekje, dat ook buiten onze grenzen sterk de aandacht heeft getrokken, hoogst zeldzaam geworden is 2), werd herdruk ervan in dezen bundel wenschelijk geacht.

De overige bescheiden worden hier medegedeeld naar de stukken, meerendeels afschriften, welke door de regeering te Batavia indertijd aan bewindhebbers zijn gezonden en die zich thans bevinden in ons rijksarchief te 's-Gravenhage. Ik vlei mij, hier alle stukken te hebben behandeld uit beide rijken, op dat rijksarchief aanwezig.

Zooals meer het geval is met afschriften, bevatten deze een aantal schrijffouten en onnauwkeurigheden. Ik heb die in enkele gevallen hersteld, waar

1) De voorzitter der Linschoten-Vereeniging, de heer J. W. IJzerman, heeft de afschriften der bescheiden persoonlijk met de oorspronkelijke teksten in het rijksarchief vergeleken. Die samenwerking is het werk ten goede gekomen. Hem dank ik de noten No. 1 op blzn. 67, 68, 79, 107, 116, 132 en 190, noot 2 op blz. 197, noot 1 op blzn. 213 en 267, noot 2 op blz. 271 en noot 4 op blz. 284; en aan den heer G. P. Rouffaer de eerste noot op blzn. 61, 66, en 87.

2) Met trots en liefde werd er mij een exemplaar van getoond aan de Ecole française d'Extrême Orient te Hanoï (Tonkin).

INLEIDING. de bedoeling niet den minsten twijfel overliet en door wijziging hier en daar in de leesteekens gepoogd onduidelijkheden op te heffen; maar soms moet men naar de bedoeling raden. Lastig voor den lezer zijn zij voornamelijk in het „Journael" van Wuysthoff, dus in geschrift III, en buitendien is de schrijver (trouwens een ondergeschikt ambtenaar der Compagnie, een onderkoopman) niet bijzonder bekwaam geweest in het voeren der pen en het behandelen der taal; soms moet men tot het Duitsch zijn toevlucht nemen om hem te verstaan [1]). Om die redenen temeer scheen het wenschelijk, hier het boekje van Casteleyn te herdrukken. Wel bestaat dit in hoofdzaak, behalve uit een overzicht van onze betrekkingen met Cambodja tot 1644, uit een bewerking van hetzelfde „Journael" van Wuysthoff dat hem blijkens het voorwoord in afschrift is toevertrouwd geweest. Maar hij heeft dit „Journael" belangrijk verduidelijkt en verbeterd, behalve dat het door hem verkort is. Van zijn verbeteringen heb ik hier en daar bij dit geschrift van Wuysthoff een nuttig gebruik gemaakt.

De wenschelijkheid van deze uitgaaf bleek mij bij mijn verblijf in Fransch Indo-China in 1908. In Cambodja toch verhaalde mij de koning uit eigen aandrift en uitvoerig, hoe reeds zijn ouders hem hadden gesproken over de nederzetting onzer vaderen in zijn land, niettegenstaande die reeds 2½ eeuw achter ons ligt. En in Tonkin vestigde de Ecole française d'Extrême Orient, die te Hanoï, tegelijk hoofdplaats van Fransch Indo-China en van Tonkin, gevestigd is (geen school doch een zuster van de Fransche wetenschappelijke instellingen te Rome, Athene en Caïro), mijn aandacht op de voornaamste der hier volledig volgende bescheiden. Zij achtte die zoo belangrijk, dat zij mij als een gunst verzocht, voor haar rekening afschriften daarvan te laten vervaardigen. Ten slotte is het de heer A. Cabaton geweest, hoogleeraar te Parijs aan de Ecole des Langues Orientales en oud lid van het genoemde wetenschappelijke instituut te Hanoï, die den stoot tot deze uitgave heeft gegeven. Zijn onderzoek van de geschiedenis van Fransch Indo-China, aan hetwelk onder andere zijn uitgave, bewerking en Fransche vertaling te danken zijn van een belangrijk, in 1604 verschenen Spaansch werk over Cambodja [2]), bracht hem naar ons land. En daar onderzocht hij een aantal der hier volgende bescheiden in ons koloniaal archief,

1) Evenals verscheiden door hem verhollandschte Duitsche woorden, doet de naam Wüsthoff, zooals men hem soms genoemd vindt, en ook zijn verwijzing naar Duitschland op blz. 205 hierachter bijkans denken aan Duitsche herkomst. Zijn geboorteplaats is niet bekend.

2) *Brève et véridique Relation des Evénements du Cambodge*, par Gabriel Queroga de San Antonio de l'ordre de Saint Dominique. Edition par Ant. Cabaton. Parijs, 1914.

waarop hij tot de Linschoten-Vereeniging het verzoek richtte de uitgaaf te bewerkstelligen van enkele der hier volgende stukken, waarvan aanzienlijke aanvulling mij bij het naspeuren onzer geschiedenis in die landen wenschelijk is gebleken en dus hier geschied is. INLEIDING.

Deze Franschen hebben juist gezien. Van Laos toch bracht Wuysthoff's dagboek het eerste uitvoerige bericht, door een Europeaan op grond van eigen ondervinding opgesteld, al overdrijft Pieter Casteleyn een weinig, waar hij op bladzijde 16 hierachter schrijft, „dat wij de eersten van „Christen natiën geweest sijn, die dat landt besocht hadden." Onze Jan Huygen van Linschoten maakt wel melding van Laos 1), doch slechts met enkele woorden. Evenzoo de Barros 2), de Morga 3), Gaspar da Cruz 4), de vaders Borri, Alexandre de Rhodes en de Marini 5), terwijl de zooeven ge-

1) Op blz. 84 van deel I der uitgaaf van zijn *Itinerario* door Prof. Dr. H. Kern voor de Linschoten-Vereeniging.

2) *Da Asia* de Joao de Barros, Decada III 2e Boek cap. V, Lissabon 1628: „Een der „merkwaardigste rivieren van dat Oosten wordt door de Siameezen Mecon genoemd, het„geen zeggen wil kapitein der wateren, omdat zij zooveel water meevoert, dat zij zich verdeelt „in vele deelen wanneer zij gaat uitkomen in de zee. Het koninkrijk Choampa ligt oostelijk „van haar. De volken Laos (sic) omringen dit heele koninkrijk Siam in het noorden en oosten „langs de rivier Mecon. En ten zuiden van die Laos zijn de twee koninkrijken, Cambodja en „Choampa, die aan zee liggen. De Laos tellen drie koningen, alle drie onderworpen aan den „koning van Siam, ofschoon dikwijls tegen hem in opstand. De Lauwen hebben eigen taal; „eveneens Cambodja" (fol. 36—8).

3) *The Philippine Islands . . . Cambodia (etc.) at the close of the sixteenth century* by Antonio de Morga, translated by H. E. J. Stanley, Hakluyt Society, London 1868 pag. 98. Dit is de Engelsche vertaling van de „Sucesos de las Islas Philipinas", verschenen te Mexico in 1609, en behandelt o. a. de Spaansche expedities, over welke ik zoo dadelijk spreken zal. Het boek verhaalt van twee Spaansche avonturiers, Blas Ruyz en Diego Bellosa, die Laos bereikten dwars door Cochinchina heen, en bevat ook een brief van eerstgenoemde aan den schrijver, welke echter geen bijzonderheden omtrent Laos vermeldt. Beiden werden in Cambodja vermoord, dat zij van uit Laos bereikten.

4) *Gaspar da Cruz*, vertaling van Purchas, *Pilgrimes*, uitgave 1625/6 deel I blz. 169. „Deze Laos kwamen naar Camboia een rivier af vele dagen reizens, welke men zegt in Chi„na te beginnen zooals vele andere, welke in de Indische zee uitloopen. Zij heeft acht, vijf„tien, en twintig vademen water, zooals ik zelf zag bij ondervinding in een groot deel daar„van. Zij stroomt door vele onbekende en woeste landen van groote wouden en bosschen, „waar ontelbare olifanten zijn en veel buffels en zekere beesten, die men in dat land *Badas* „noemt" (rinoceros).

5) Marini, *Histoire nouvelle et curieuse des royaumes de Tuncquin et de Lao*, Paris 1666, p. 329—337: „Tusschen zoovele en zoo machtige koninkrijken van het laatste (Verre) Oosten „is er een genoemd, Lao, eigenlijk het koninkrijk der Laugiërs . . . . Het koninkrijk heeft zijn

INLEIDING.

noemde Gabriel de San Antonio wel vermeldt dat een hem bekende Portugeesche avonturier in Laos vertoefde, doch geen bericht omtrent dit land, noch van hemzelf, noch van dien Portugees wereldkundig heeft gemaakt. Bracht Wuysthoff's geschrift nieuws, het was tevens nauwkeurig en wierp in verschillende richtingen licht op den toestand des lands. Lange tijden heeft Europa zich met betrekking tot Laos tevreden moeten stellen met zijn bericht, en eerst onlangs, sedert de komst der Franschen, is onze kennis daarvan aanmerkelijk gegroeid.

Reeds weinige jaren nadat Frankrijk zich in Indo-China had vastgezet (1859) door de inbezitneming van Saïgon, verscheen een vrije en verkorte vertaling van Casteleyn's hierachter afgedrukt boekje over Laos door den jeugdigen Franschen zeeofficier Francis Garnier, die enkele jaren later een rol zou spelen in het voorspel van de verovering door de Franschen van Tonkin. 1) Zoo weinig stond toen nog de naam van het land vast, dat hij den Hollandschen naam, daarvoor door Wuysthoff gebruikt, letterlijk in den titel overnam, namelijk: *Voyage Lointain aux royaumes de Cambodge et Laouwen par les Néerlandais et ce qui s'y est passé jusqu'en 1644*, annoté par Francis Garnier. 2) „Men kende", schrijft hij over Wuysthoff en zijn gezellen, „het verhaal van hun reis nauwelijks dan door Dubois in zijn *Vie „des Gouverneurs-Généraux des Indes Néerlandaises;* en het Laos van de „17e eeuw was vooral bekend door de iets latere verhalen van den jesuiet „Jean Marie Leria, welke verhalen men vindt in Marini en Martini. 3) Deze „bleef 5 jaren in Laos, en sedert heeft geen enkele roomsche priester in dat „deel van Indo-China kunnen doordringen." Garnier noemt het boekje („brochure") Vlaamsch; het was echter reeds verdienstelijk van dezen jeugdigen krijgsman, die zich weldra een man van de daad zou toonen, om een Fransche bewerking van Wuysthoff's geschrift in het licht te zenden.

Een kwart eeuw later bracht Etienne Aymonier Wuysthoff's geschrift opnieuw op den voorgrond, door een aantal aanhalingen in zijn *Le Cam-*

„naam naar het groote aantal olifanten, die men er aantreft; inderdaad beteekent het woord „Laugiërs duizenden olifanten."

1) Zie over dezen mijn *Azië Gespiegeld I.* Utrecht, 1912, blz. 303.

2) *Bulletin de la Société de Géographie de Paris*, sixième série, Tome, II. Paris 1871, blz. 249/289.

3) Deze Leria is een der beide Portugeesche priesters, van wie de assistenten van Wuysthoff spreken (blz. 222 hierachter.)

bodge [1]) en in zijn *Voyage dans le Laos.* [2]) Hij was thans in staat de pogingen van Garnier, om de plaatsnamen van Wuysthoff tot de tegenwoordige terug te brengen, te verbeteren. INLEIDING.

Wat Cambodja betreft, wel bestaan er oudere geschriften, die over dit land spreken, van Portugeezen en Spanjaarden, in hoofdzaak van de bovenstaanden, alsook korte aanteekeningen over bezoeken van schepen onzer Oost-Indische Compagnie; doch Gaelen's Journael, het hiervolgende geschrift II, werpt voor het eerst helder licht, dat verspreid en versterkt wordt door de daarachter medegedeelde bescheiden. Gezamenlijk geven zij een duidelijk en nauwkeurig beeld van het land, zooals uit geen andere berichten te vormen is, noch inlandsche, noch Portugeesche, Spaansche of Engelsche, en dat eerst in onzen tijd ten gevolge van de Fransche inbezitneming belangrijk is vernieuwd en verbeterd.

Een aanwijzing omtrent het belang der Hollandsche bronnen ligt ook in de omstandigheid, dat alle kaarten, bewaard op de Bibliothèque Nationale te Parijs [3]) en alle ongeveer dezelfde plaatsnamen vermeldende, blijkbaar vervaardigd zijn naar hetzelfde prototype, geteekend naar een Hollandsch origineel of Hollandsche inlichtingen. De oude Portugeesche en Spaansche kaarten geven geen namen en beperken zich tot de kust. Eerst in de 19e eeuw beschikt men in de kaart van Tabard [4]) over nieuwe gegevens aangaande plaatsnamen en bijzonderheden.

Voor onze eigen geschiedenis hebben de hier volgende geschriften, inzonderheid dat van Gaelen, evenzeer waarde. Zij geven namelijk een duidelijk beeld van het bedrijf der Compagnie in landen, waar zij geen heerschappij uitoefende; en tevens brengen zij ons in de schrijvers mannen voor oogen, uiteenloopend van opvoeding, van rang, bekwaamheid en natuur, maar meestal waardige vertegenwoordigers der beste jaren van het grootsche handelslichaam, mannen die men blijde is te leeren kennen, ijverig, zorgzaam met de hun toevertrouwde belangen, onvervaard, van alle markten thuis, waardig zonder onbescheidenheid en vervuld met eerbied voor het eigen volk. Hen te lezen is een genoegen, trots hun breedsprakigheid.

Hoort Jan Dirckz. Gaelen verhalen aan den vorst des rijks, hoe wij „als

---

1) Parijs, 1900. Zie over hem *Azië Gespiegeld I*, blz. 248 en 255.

2) *Annales du Musée Guimet.* Parijs, 1895.

3) Collection Klaproth, section des Cartes.

4) Gereproduceerd in *Les Jungles Moï* van Maitre, Parijs 1912.

INLEIDING.

„coninghen over de zee domineerden ende geboden", ... „machtiger „ende rijcker coopluyden als alle de Spanjaerden ende Portugesen in mal-„canderen gesmolten," 1) en zich ergeren over het zeuren bij het opvaren van de rivier door de bemanning van het schip dat hem gebracht had, een Hollandsch schip! 2) Hoort hem Portugeesche snoeverij beantwoorden met het verzoek aan den koning, hem te veroorloven om met zijn ééne vaartuig drie Portugeesche op diens rivier te mogen aantasten; hij zou die dan in één dag aan den koning ten geschenke uitleveren. 3) Hoort hem uitroepen, tureluursch geworden door het telkens aandringen op geschenken voor 's lands grooten onder verwijzing dat deze giften door de gebruiken des lands werden geëischt, een gewoonte die nog heden ten dage in half barbaarsche landen den reiziger van wrevel vervult: „Wij waeren Hollanders „ende conden ons in geen Cambodiërs transformeren; begeerden dan „daervoor en (voor) geene andere natie gehouden ende aengesien te we-„sen." 4) Het zijn woorden, het onthouden waard.

Maar hij was ook een schalk. Zuinig met het hem toevertrouwde eigendom van Heeren Meesters, trachtte hij den koning bij een zijner bezoeken voor geschenken af te schepen met vier oude geweren, roers zooals hij evenals thans nog de Afrikaanders die noemt, „slecht ende opgemaeckt out „goet, dat (wij) niet veel dochte en daer int proberen altijds yet aan haper-„de". Als de koning, die er niet mede terecht kan, dan van hem verlangt de behandeling der geweren te toonen, lukt die ook hem niet, „soodat (wij) „meerder schande als eere daerbij behaelt hebben; doch (wij) hadden „anders niet(s) coninclijcs bij de hant." (!) 5)

Kernachtig is soms zijn taal. Van de Cambodiërs getuigt hij, dat zij „met „vuyle luyicheyt besmet sijn ende haer (d. w. z. zich) met Diogenis leven „vergenoecht houden. Men moet haer (hen) gelijck den esel continuelick „met beleeft aenspreken ende voortdrijven daertoe (d.w.z. tot arbeid) crij-„ghen." Het kost echter eenige moeite zich te gewennen aan zijn gewoonte om het woord *wij* of *zij* weg te laten, welke hij trouwens met de andere schrijvers deelt en die thans nog somtijds door kooplieden gevolgd wordt.

Evenmin als Shakespeare, als onze groote de Ruyter en tal van anderen

1) Blz. 126 hierachter.

2) „ 108 en 111 hierachter.

3) „ 111 hierachter.

4) „ 123 „

5) „ 104 „

in die dagen, heeft hij een vaste schrijfwijze van zijn naam gehad, en men vindt hem nu eens Dircxz. Gaelen genoemd, dan weer Dirckz. Galen, Dirixz. of Dirricxen van Galen enz. Men verwarre hem echter niet met Jan van Galen, den bekenden vlootvoogd die bij Livorno sneuvelde. INLEIDING.

Ook Wuysthoff's naam vindt men op uiteenloopende wijzen gespeld.

Thans dient allereerst een blik geslagen op de toenmalige staatkundige indeeling van Achter-Indië beoosten Siam.

Vergelijking van de bijgaande kaart met een van het huidige Fransche bezit toont aan, dat die indeeling grootelijks verschilde van de tegenwoordige. Terwijl thans het uitmondingsgebied van de Mekong onder den naam van Cochinchina volkomen aan het gezag van den koning van Cambodja is onttrokken en een afzonderlijk deel van Fransch Indo-China uitmaakt, behoorde het toen tot genoemd koninkrijk. De kuststreek tusschen de mondingen van de Mekong in het zuiden en Tonkin in het noorden wordt thans geheel ingenomen door het rijk van Annam. Toen echter bestond die kuststrook uit twee deelen: 1e. in het zuiden het rijk van Tsjampa of Tsompa, dat in 1657 door den „coninck van Coutchinchina" werd veroverd blijkens het hier achter volgende „Rapport door den coopman Indijck" [1]), zoodat dan ook de latere Valentijn terecht schrijft: „dit koningrijk (Cam„bodia) grenst allernaast aan Coetsjientsjina"; [2]) 2e. dat van het toenmalige Cochinchina of Quinam of Annam, soms zelfs aangegeven onder den naam van Kiaochi. 3) Onder de namen Tonkin en Laos wordt tegenwoordig, in hoofdzaak althans, hetzelfde gebied verstaan als toen onder Tonquin en Lauwenlandt.

---

1) Geschrift VII W, blz. 365.

2) In hoofdstuk „Beschrijving van onzen Handel in Cambodia", deel III, Amsterdam 1726.

3) Aldus vindt men het genoemd in den beroemden atlas van Blaeuw, deel Asia, blz. 84/5, uitgegeven in 1662, terwijl op de geteekende kaart no. 132 in ons rijksarchief, dagteekenend van 1658, zoowel de naam Cochinchina als die van Quinam voorkomen. De kaarten nos. 269 en 291, beide zonder jaartal maar vervaardigd in de 17e eeuw, vermelden alleen den naam Quinam. Alle maken deze kaarten deel uit van den z.g. „Atlas de Graaff", namelijk van de verzameling kaarten aldaar van Isaak de Graaff, kaartenmaker der Oost-Indische Compagnie sedert 1673. (Zie over dezen Dr. F. C. Wieder, *Tijdschr. Kon. Ned. Aard. Genootsch.* 1915, blz. 815.) Dat Quinam en Cochinchina twee namen zijn voor een zelfde rijk, blijkt o. a. uit onderlinge vergelijking van achterstaande blz. 129, 169, 262, 301, 347 en 351; voorts uit de *Mémoire de Benigme Vachet* (1641—1720), Bulletin de la comm. archéol. de l'Indochine. Paris, 1913, blz. 2, 12, 13 en 22. Trouwens, Pieter van Dam zegt in zijn *Beschrijvinge van de Oost-Indische Cie.*, HS. in het rijksarch. te 's Grav., II Cap. 18 blz. 244: „Quinam „*of* Couchinchina" en zulks twee maal.

INLEIDING.

Het woord Cochinchina heeft door zijn eigenaardigen klank aanleiding gegeven tot veel verwarring en een aantal veronderstellingen omtrent zijn oorsprong, welke echter alle in de lucht hangen. Pater Gaubil heeft dien gevonden. In zijn *Notice Historique sur la Cochinchine* 1) toont hij nl. aan, dat het woord een verbastering is van het Chineesche Koué Tchen Tching. Koué beteekent rijk en Tchen Tching was een voorname stad, gelegen in een rijkje dat grensde aan zuidelijk Tonkin en dat de Chineezen noemden Annam, d.w.z. „rijk van het zuiden", nl. bezuiden het hun behoorende Tonkin. Sedert 807 n. Chr., toen de vorst van Annam gedwongen werd vlak bij die stad zijn residentie te vestigen, werd langzamerhand Annam naar die stad genoemd Koué Tchèn Tching. Het woord nu is verbasterd geworden, eerst door de Maleiers, die tengevolge van hun groote zeevaart en de gemakkelijkheid van hun taal de laatste tot een lingua franca in Zuidoost-Azië hebben zien groeien, en daarna door hun opvolgers als groote zeevaarders, de Portugeezen. De laatste hebben het over Europa verbreid.

Onze 17e eeuwsche vaderen hebben zich meest van den naam Quinam bediend. Ik vermoed, dat die ontleend is aan de „Rivier Quinam", op de zooeven vermelde kaarten 269 en 291 aangegeven naast de hoofdstad Fayfo 2) op 16° 40′ NB. Ook de aloude naam Annam 3) werd nu en dan gebruikt. Later is die op den voorgrond getreden en thans zelfs de officieele geworden voor het kust-protectoraat tusschen Tonkin en de Mekong-mondingen. Maar nog de vorige koning van Siam gebruikt in zijn Memorie tegen Fransche aanspraken den naam van Cochinchina voor dat gebied, evenals Vivien de St. Martin 4) in 1879, vijf jaren voor de Fransche inlijving. Het rijk had ook de Mekong-mondingen aan Cambodja ontnomen, doopte hen Neder-Cochinchina en dientengevolge is laatstgenoemde naam thans aan hen gegeven.

Op het voetspoor der Portugeezen hebben onze vaderen aanvankelijk

1) Aangehaald door Vivien de St. Martin, *Dictionnaire de Géographie*. Parijs, 1879, blz. 759.

2) Zie o. a. blz. 129 hierachter. Ertegenover lag onder de kust het eilandje Champello, hierachter o. a. op blz. 355 genoemd, en het „Tijgerseiland" op 17° 40′ N.B. tegenover Toron.

3) In boek 1658 I. blz. 839 rijksarchief te 's-Gravenhage bijv. vindt men een „verhael gedaen bij (= door) den coopman Nicolaes de Vooght wegens sijn aanlanden, verrichten, en „gedane commertie int coninckrijck Annam, geschr. op de Waeckende Boey 7 December „1657." Op den rug van ditzelfde verhaal staat: „Rapport verhael gedaen door den coop-„man en gewesen hooft der negotie op Tonckin, 7 December 1657 overgegeven te Batavia."

4) *Dict. de Géogr.* I blz. 156 en en 757/9.

de geheele oostkust van Achter-Indië aldus genoemd [1]), en de bewoners zijn zij, ook na de nauwere aanraking door onze vestigingen, onder den naam Cochinchijnders, in de hier volgende bescheiden telkens gebruikt, veelal blijven vereenigen. Terecht. **INLEIDING.**

Deze toch vormen gezamenlijk één volk, één ras zelfs, ten eenen male en opvallend verschillend van dat der koninkrijken Cambodja en Laos. Het zij mij vergund omtrent hen te verwijzen naar mijn *Azië Gespiegeld I* [2]). Genoeg zij het hier aan te stippen, dat het volk van Laos en Cambodja hetzelfde is als dat van Siam, („in somma meest gelijck Siam") [3]), kleine, heel licht bruine Maleiers met gelaatstrekken die getuigen van eenig Chineesch bloed, de haren bij man en vrouw kort gesneden, allen, van hoog tot laag, zoowel man als vrouw, het onderlijf gekleed in de panoeng, een eigenaardig gevouwen kleurige lap, en allen een tamelijk zuiver Boedisme belijdend; terwijl anderzijds de Cochinchijnders onzer vaderen, thans Annamieten genoemd, de geheele overige bevolking van Fransch Indo-China uitmaken (uitgezonderd kleine groepjes van verscholen levende afstammelingen van een vroeger volk), en zich zoowel lichamelijk als met betrekking tot hun kleederdracht, godsdienst en beschaving ten eenenmale onderscheiden van alle andere volken der wereld. Zij zijn lang van stuk, dragen het ongekorte hoofdhaar onder een zwarten doek verborgen, steken de beenen in een broek, mijden bonte kleuren, hebben hun Boedisme tot een veelgodendom verbasterd; en ook hun bouwkunst en versieringswijze dragen een geheel ander karakter dan die der Siameezen. Ook in Cambodja zijn zij talrijk geworden.

Wat de in achterstaande bescheiden vermelde plaatsnamen betreft, sommige daarvan leven nog heden voort. In Laos is dit het geval met den toenmaligen koningszetel, dien Wuysthoff Winckjan noemt; de Franschen spellen dit woord thans Vientiane. De koning woont echter niet langer hier [4]) doch hooger op de Mekong, te Luang Prabang, en zijn rijk heeft

1) „Dit landt van Cauchinchina is ghedeelt in twee ofte drie coninckrijken." (Linschoten I, blz. 85.)

2) Hoofdstuk III.

3) *Vertooninge der gelegentheyt des Coninckrijx van Cambodia mitsgaeders haeren handel ende wandel etc.* Recepta 14 Oct. 1622. (Kroniek Hist. Genootschap 1871) blz. 304/10.

4) Garnier vertelt in zijn hiervoren aangehaald geschrift dat, „de Fransche commissie „onder den commandant de Lagrée, die in 1866-8 een onderzoekingsreis door Indo-China „maakte, de bouwvallen bezocht heeft van de oude hoofdstad van Laos, Vien Chang, verwoest door de Siameezen in 1828."

INLEIDING. zelfs tot kort geleden den naam van die stad gedragen. Wanneer men bedenkt, dat onze vaderen zijn land noemden dat der Lauwen, of der Laos zooals Jan Huygen van Linschoten spelt [1]), dan blijkt de *S* alleen gerechtvaardigd als meervoudsaanduiding en de huidige landsnaam Laos opzettelijk en kunstmatig vervaardigd te zijn. [2]) De stadsnaam Ponumphingh, Ponombing of Ponomping [3]), welken sommige der hiervoren besproken kaarten vermelden en waarvan ook in de hier volgende bescheiden herhaaldelijk sprake is, wordt nog steeds (thans gespeld Pnom-Penh) te zelfder plaatse aangetroffen, namelijk aan de samenvloeiïng van de Mekong met de afwatering van het groote en merkwaardige meer van Cambodja, genaamd Tonlé Sap. Thans zetelt er de koning, doch toen hield hij verblijf iets hoogerop die afwatering. Volgens de genoemde kaarten heeft die residentie nu eens aan den rechter-, dan weder aan den linker-oever gelegen. „De ban„daer [4]) ofte daer den coninck sijn hoff is houdende, genaemt Tjur„remock [5]) ende Leweeck, streckt 60 Holl. mijlen van de mont, sijnde geen „bemuerde ofte vaste steden, alleenlijck maer dorpswijs langs de revier „gebout", berichtte men vóór onze vaste vestiging, n.l. 1622 [6]). Op kaart no. 131 (rijksarchief), dagteekenend van 1660, ligt evenals op de onze „de stadt van Cambodja", aan den linker oever, terwijl op kaart 128, vermoedelijk uit de 18e eeuw, maar ongetwijfeld vervaardigd naar 17e eeuwsche gegevens, Lauweck op die zelfde plaats geteekend is met „de Hoofdstad" vlak ertegenover; de koningen hebben somtijds hun zetel gewisseld, zooals uit de hier meegedeelde bescheiden zal blijken. De rivier van het meer af tot aan zee werd „de rivier van Cambodia" of ook wel de Meicon [7]) of

1) *Itinerario II.* blz. 84.

2) Op de kaart van d'Abbeville, Parijs 1654, in de Biblioth. Nationale te Parijs, collection Klaproth 186, wordt het koninkrijk genoemd „Royaume des Layes", welk laatste woord blijkbaar zonder *s* dient uitgesproken. Op kaart 4927 van P. du Val, 1688, heet het zelfs „Royaume de Lao", zonder *s*. Op die van d'Anville 1752 leest men: „capitale des Layes „ou Laos."

3) De eerste schrijfwijze ziet men op de hier weergegeven teekening van den: „slach „voor Ponumphingh gehouden 12 Juni op Sondach van den dageraedt tot 's avonds ten „5 uyren int jaer 1644." Zoo dadelijk zal over dezen slag worden gesproken.

4) Havenplaats.

5) Chadomukh (= catur mukha, de vier gezichten) zooals de inlanders nog heden de ligging van Pnom Penh noemen, omdat daar vier stroomen samenkomen. (E. Aymonier, *Le Cambodge*, Paris 1900 I, blz. 5.)

6) *Vertooninge der gelegentheyt des Coninckrijx van Cambodia etc.*

7) Casteleyn, blz. 11 hierachter.

Mecom [1]) genoemd; maar haar boven- en middenloop, dus het deel der Mekong tot waar zij zich met de afwatering van het meer vereenigt, heette „de Lauwsche rivier", soms ook „de rivier van Bassacq". De Hollandsche loge, door J. D. Gaelen gesticht, heeft vlak bij en bezuiden de residentie en iets benoorden Penomping gelegen, evenals deze stad aan den rechter oever van de „Meicon."

Ten slotte dient, tot recht verstand van de hier volgende bescheiden, kortelijk gesproken over deze rivier zelve, welker stroomgebied het tooneel is van dit boek; ik ontleen die aan eigen ervaring en mijn „Azië Gespiegeld I" [2]). Geboren in China, kronkelt zij zich door een rotswereld, ook nadat zij China heeft verlaten en grootendeels de nog jonge, lange grens vormt tusschen Siam en Laos. Heeft zij echter die taak vervuld en bijkans op hetzelfde oogenblik Cambodja bereikt, dan vindt zij de vlakte voor zich en verandert daarmede geheel van karakter. Niet langer, als in China en Laos, wordt zij door haar bed beheerscht, maar zij is nu de meesteres over den bodem, vervormt dien, maakt geheel Cambodja van haar afhankelijk. Inderdaad is dit rijk het gebied van de Beneden-Mekong; en zelfs is het vermoeden niet te stout, dat het meer Tonlé-Sap of Tale-Sap eenmaal een zeeboezem is geweest en dat al het land tusschen meer en zee aangevoerd is en neergelaten door den machtigen stroom. Haar hellend bed van rotsen met zijn kronkels, nauwten en stroomversnellingen heeft Laos haast ontoegankelijk gemaakt, terwijl zij in Cambodja haar snelheid moet verliezen, breed de armen opent en zeeschepen toelaat tot diep het land in, tot voorbij de hoofdstad Pnom-Penh. Hier versterkt, zooals gezegd, door de afwatering van het meer Tonlé-Sap, splitst zij zich dadelijk in twee bijkans evenwijdige stroomen, die zich opnieuw splitsen of zich weer vereenigen, tal van rivier-eilandjes vormend, tot zij zich eindelijk door een groot aantal uitgangen heen in zee oplost 3). Een ongewone toestand nu wordt in Cambodja geschapen met betrekking tot den waterstaat door twee omstandigheden: haar waterrijkdom verschilt buitengewoon naar gelang van het seizoen en het meer Tonlé-Sap dient haar tot waterpakhuis. Te Pnom-Penh verschilt de waterstand, al naar het jaargetijde, tot tien meter. In September begint het water te zakken, is in Maart niet meer dan een halven

1) Linschoten I. blz. 83.

2) Blz. 211/2 en 230/1.

3) Den noordelijksten noemden onze vaderen de Japansche Rivier (zie o. a. blz. 438 hierachter), ik denk omdat langs deze het verkeer met het noordelijk gelegen Japan plaats vond.

INLEIDING.

meter diep, en begint dan weer te rijzen, zoozeer, dat van half Juli tot 15 November zeeschepen op kunnen stoomen tot ver voorbij Pnom-Penh, tot Battambang, geenszins aan de Mekong gelegen, maar aan een klein riviertje, dat uitloopt in het meer van Tonlé-Sap. In zomer en najaar voert namelijk de Mekong te veel water aan voor den weg naar zee en dit vloeit dan van Pnom-Penh weer landwaarts terug, weer noordelijk doch nu in westelijke richting. Het vult dan eerst het genoemde meer, dat slechts een tiental meters boven de zee ligt, en doet dit vervolgens overstroomen en wel over een oppervlak dat tenslotte zesmaal grooter is geworden en de stad Battambang bereikt. Het water staat in het meer gedurende den regentijd tot 14 meter hoog, in den droogen slechts een of twee. Deze toestanden herinneren aan den Nijl. Zij hebben van het Beneden-Mekong-gebied een ideaal rijstland gemaakt.

Gaan wij thans de hoofdlijnen onzer geschiedenis in de beide rijken na en teekenen wij de plaats aan, die onze achterstaande berichtgevers daarin bekleeden.

Ook hier zijn wij niet de eerstgekomenen geweest. Gelegen aan den weg tusschen de Portugeesche nederzettingen in Voor-Indië en in Zuid-China, de eerste een eeuw ouder dan onze Oost-Indische Compagnie, de tweede dagteekenend van 1515/8 [1]), was Cambodja natuurlijkerwijs gedurig door Portugeesche schepen aangedaan, die er eerst, omstreeks de helft der 16e eeuw, geestelijken achterlieten. In Portugal geen Oost-Indische Compagnie, geen handelsmonopolie, al dreef de staat handel voor eigen rekening in het oosten. Dientengevolge trok dit veel meer Portugeezen dan Nederlanders, lieden die er zich, veelal voorafgegaan door geestelijken, neerzetten om te eigen voordeele handel of nering te drijven, een beroep of ambacht uit te oefenen of zelfs als avonturiers van de hand op den tand te leven. Zij zijn er gebleven, hebben zich vermengd met de inlanders en worden nog heden over geheel Oost-Azië aangetroffen, zij het thans sterk gekleurd. Bij onze komst in Cambodja vonden wij er hen reeds diep geworteld, „60 blanke coppen met haer drye vaertuyghen," schrijft Galen. En wat wij hen hebben laten verduren in den Archipel, te Malakka, in Voor-Indië, Ceylon en Japan, dat hebben zij ons in Cambodja trachten betaald te zetten. Nog heden leeft hun bloed zeer sterk gemengd te Pnom Penh en omgeving voort. Het is tengevolge van hun prediking, dat het rijk

1) W. P. Groeneveldt, *de Nederlanders in China*. Bijdr. Koninkl. Instituut, 1898, blz. 40, en *China* door capt. F. Brinkley. Londen, 1904, blz. 172.

thans een 16 duizendtal inlandsche christenen telt, in hoofdzaak Annamieten [1]). INLEIDING.

Ook de Spanjaarden, sedert 1565 op de Philippijnen gevestigd, kwamen lang voor ons in het vlak daartegenover gelegen Cambodja, maar hebben zich slechts bij uitzondering buiten hun eilanden neergezet, die trouwens ruimte te over boden aan het handvol daarheen getrokken Spanjaarden en eeuwenlang in hoofdzaak een land van monniken hebben gevormd. Bij onze komst in het koninkrijk hadden zij reeds het veld geruimd, maar twee pogingen waren daaraan vooraf gegaan om het land te hechten aan de Spaansche kroon. De koning van Cambodja, bevreesd voor een overval van zijn Siameeschen buurman, had namelijk de hulp ingeroepen van de regeering te Manilla, op aanstichting van Spaansche en Portugeesche avonturiers die in zijn hoofdstad leefden, en deze drongen sterk aan op de inwilliging van het verzoek, waardoor Spanje immers een nieuwe kolonie machtig zou worden. De landvoogd te Manilla zag er geen heil in. Spanje was reeds uitgeput evenals zijn schatkist, had geen burgers of soldaten meer om aan zijn koloniën af te staan [2]) en zou eerst in de laatste plaats de Philippijnen helpen, zijn onvoordeelig en verst verwijderd stiefkind. En wat de Philippijnen zelven aan krachten voor deze onderneming hadden aan te bieden was ten eenenmale onvoldoende. Voor de Spaansche expedities van Manilla uit naar de Molukken en Mindanao had men verbruikt wat Manilla aan geschikt menschenmateriaal bezat. Om aan roeiers te komen voor de galeien moesten Chineesche handelaars worden opgelicht en slaven gekocht. De soldaten in die vesting bestonden grootendeels uit misdadigers en waren volkomen onbetrouwbaar, terwijl de overige blanke bevolking behalve de monniken er bestond uit het schuim der Spanjaarden van Amerika en het moederland. Intusschen, de monniken en avonturiers drongen aan, de eersten ten einde het kruis te planten in Cambodja, de tweeden wegens den wachtenden buit. En daar toen reeds het gezag der monniken feitelijk overwoog op de Philippijnen, gaf de landvoogd toe, leende het geld dat de expeditie zou kosten bij particulieren en zond in 1596 een fregat met twee jonken naar Cambodja, 120 Castilianen overvoerende onder bevel van den generaal Juan Juarez de Galinato, afkomstig

1) *Azië Gespiegeld I.* blz. 32/48.

2) „In het begin der regeering van Philips III telde Spanje niet minder dan tweehon„derdduizend wereldlijke priesters en klaarblijkelijk het dubbele aantal geschoren geestelij„ken." (*Brève et Véridique Relation*, blz. XII.)

INLEIDING. van de Canarische eilanden. Den nieuwen koning van Cambodja brachten zij om het leven maar trokken onverrichterzake af.

Toen diens opvolger opnieuw de hulp van Manilla had ingeroepen, thans tegen zijn eigen onderdanen, vertrok in 1598 een tweede expeditie van daar, bestaande uit drie schepen onder bevel van Luis Perez Dasmariñas en bemand met 200 soldaten en matrozen. Door tegenwind en zeerampen hebben deze schepen Cambodja nooit bereikt; integendeel werden alle Spanjaarden in Cambodja uitgemoord evenals de bemanning van het nagezonden hulpschip. Slechts drie Castilianen brachten er het leven af.

Nu gaf de regeering te Manilla het op, te meer daar het geleende geld niet meer aan te vullen bleek. Wel begaf de Dominicaan Gabriel Quiroga de San Antonio, aan wiens boek 1) deze feiten zijn ontleend, zich naar Spanje om daar de hervatting der veroveringspogingen, niet alleen van Cambodja maar ook van het daarnaast gelegen Tsjampa, te bepleiten, o.a. met te wijzen op de verdorvenheid der kolonisten in Manilla en de Portugeesche nederzettingen 2) en te betoogen, dat men hen door de expeditie zou bezighouden en kwijt raken. Maar ook in Spanje bleef men doof; en voortaan heeft dit geen geschiedenis in Cambodja te boekstaven gehad, al hebben schepen uit Manilla, reeds op grond der nabuurschap, somwijlen Cambodja bezocht. 3)

Dat Chineezen van oudsher in Cambodja gevestigd waren, behoeft nauwelijks betoog; want deze aartshandelaars en onvermoeibare, bekwame ambachtslieden, die door de volheid van hun eigen land daaruit puilden, werden en worden in den omtrek daarvan overal gevonden „where man„kind goes and money comes", zooals het in het Amerikaansche versje van de Duitschers heet.

---

1) Hiervoren aangehaald.

2) „De Christenen, die leven in de Portugeesche kolonien van Indië," (d. w. z. in Z. en O. Azië, want de naam Indië werd toen niet, zooals thans door de Engelschen geschiedt, uitsluitend op Voor-Indië doch op het geheele Verre Oosten toegepast), „bestaan uit drie „soorten: de soldaten uit Portugal, de kleurlingen (afstammelingen van dezen), en de be„keerde slaven. De eersten worden met uitzondering van den adel gevormd door het „schuim van Portugal, meestal muitzieke misdadigers die uit hun vaderland verbannen zijn. „De tweeden zijn slecht opgevoed, in den hoogsten graad verwijfd en leveren zich over aan „alle zinnelusten. De derden zijn ruw, onbekwaam en woest." Aldus teekent hen de Vader Vincenzo Maria di Santa Catharina da Siena, in zijn *Viaggio*, Venetië, 1678, blz. 202/3, aangehaald door Cabaton blz. 212.

3) Zie blz. 379, 381, 386 en 441 hierachter.

INLEIDING

Aanzienlijker rol nog speelden in Cambodja bij de komst der Hollanders de Japanneezen, voornamelijk Christenen. Het verbod toch der Japansche regeering aan haar onderdanen om het moederland te verlaten dagteekent eerst van 1635; en in verschillende beroepen, ook als krijgslieden, trof men hen in die dagen aan, verspreid over Oost-Azië, ook bij ons, op de Philippijnen en zelfs in Mexico. Bij onze komst in Cambodja waren zij het blijkbaar, die ons daar het naaste stonden. Gaelen is niet over hen tevreden geweest: „'t Is een volcq luy ende lancsaem, die niet als van vreten „ende suypen en houden." 1) Ook aan verdere ongunstige beoordeelingen ontbreekt het in deze stukken niet.

Het was in 1601—'2, dat de Hollanders voor het eerst in Cambodja verschenen, toen de admirael Jacob van Neck op een der groote onderzoekingstochten, die aan de stichting der Oost-Indische Compagnie vooraf gingen, tijdens zijn „tweede scheepvaerd" hier met de Haerlem en de Leyden aanliep om te proviandeeren. Handel van beteekenis werd niet gedreven, 2) maar een aantal zijner opvarenden, aan land gegaan om levensmiddelen op te doen, werden overvallen en vermoord, de eerste der reeks rampen die de Compagnie in Cambodja hebben vervolgd en haar ten slotte na een slechts betrekkelijk kort verblijf van daar voorgoed hebben verdreven. Vanuit de Hollandsche factorij te Patani, aan de oostkust van het schiereiland Malakka, werden vervolgens in 1616, 1617 en 1620 „pogingen „aangewend om duurzame betrekkingen aan te knoopen, terwijl handela- „ren van Cambodja Batavia bezochten" 3). In laatstgenoemd jaar werd het jacht de Vos er een voordeelige lading rijst en „benjuyn" 4) machtig 5). Van dit bezoek was een kleine vestiging het gevolg, die mij schijnt aan de kust gelegen te hebben; want in de „Vertooninge der gelegentheyt des coninkrijx van Cambodia", hiervoren aangehaald, een geschrift dat 14 October 1622 werd ontvangen, heet het: „Mijn gevoelen is, dat men ten „dienste der Compagnie de plaetse in de bocht... niet en behoorde te „verlaten." 6)

1) Gaelen hierachter blz. 76.

2) *Begin ende Voortgang van de Vereen. Nederl. Geoctroy. Oost-Indisehe Co. I.* blz. 27-31.

3) Prof. Mr. J. E. Heeres, *Abel J. Tasmans Journal.* Amst. 1898, hoofst. VIII blz. 48 en v.v.

4) Benzoin, benzoë, benjuin, een harsachtige gom, welke ter bereiding van reukwerken in die dagen op zeer hoogen prijs werd gesteld en thans nog voor hetzelfde doel gebruikt wordt.

5) Volgens Pieter van Dam en brief van J. P. Coen aan Bewindhebbers van 8 Jan. 1621.

6) Blz. 310.

INLEIDING.

Toch geschiedde dit en wel reeds een oogenblik later. Gouverneur-Generaal Jan Pietersz. Coen achtte het namelijk wenschelijk 's Compagnie's handel samen te trekken in eenige harer voornaamste vestigingen, en daarom gaven de Heeren Zeventien 23 October 1623 last om o. a. het pas geboren kantoor in Cambodja te lichten [1]).

Het verbod van 1635 door de Japansche regeering, waarvan zooeven sprake is geweest, was aanleiding dat op dit besluit werd teruggekomen. Niet alleen op Japansche onderdanen doch ook op Japansche vaartuigen was dit verbod om het moederland te verlaten toepasselijk, en tevens werden alle daarbuiten gevestigde Japanneezen in geval zij niet dadelijk terugkeerden, evenzeer op straffe des doods, buiten Japan gesloten [2]). Deze maatregel, welke aan de regeering te Batavia door haar menschen in Japan tenzelfden jare bericht werd, opende voor de Compagnie de kans om den handel, die tot nog toe door de Japanneezen van Cambodja uit op Japan was gedreven, van dezen over te nemen; hij bestond in hoofdzaak in groote hoeveelheden „gommelak" en hertevellen, die Japan met graagte voor vier en vijfmaal den inkoopsprijs overnam; vee toch en daardoor leder is zeldzaam in Japan, omdat $^4/_5$ onbebouwbaar is. Voorts had Batavia vanuit Siam vernomen, dat de Lauwen niet meer daarheen kwamen wegens de ruwe behandeling die zij er ondervonden en beloofde dus een vestiging in Cambodja aan de Compagnie de kans om de kostbare voortbrengselen van het Lauwenland daar machtig te worden. Eindelijk bracht het uitgestrekte, lage, telkens onderloopende stroomgebied van de Beneden-Mekong, thans een der grootste rijstlanden van de wereld, ook toen reeds belangrijke hoeveelheden rijst voort, en daaraan had de Compagnie in die dagen voor haar vestigingen elders dringend behoefte, „daar den obstinaten Mattaram (de groote vorst op Java) ons tot nu den toevoer van rijs onthouden;" 3) al hielp Japan soms mede om dit tekort te dekken, men zou hongersnood hebben geleden te Batavia zonder den rijstaanvoer uit Siam, schreven Gouverneur-Generaal en Raden 6 Januari 1628 aan Bewindhebbers. 4) Einde-

---

1) Valentijn III, blz. 42/3.

2) Lees blz. 143 hierachter.

3) Instructie voor den oppercoopman Jan Dircksz. Galen van Gouv.-Gen. Ant. van Diemen en Raden van India, 16 April 1636 (Batavia's Briefboek van 1636 No. 1 blz. 238/61.)

4) *Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Nederlanders in den Maleischen Archipel*, uitgegeven en toegelicht door P. A. Tiele, deel II, blz. XXXII.

lijk was ook eenige winst te verwachten van den verkoop van gekleurde katoenen lijnwaden, z.g. „kleeden", in Voor-Indië vervaardigd. INLEIDING.

Zietdaar waarom 11 April 1636 te Batavia besloten werd [1]) „'s Compag- „nies traffic te extenderen tot alle zulke plaatsen daar die natie (de Japan- „sche) voorheen op gevaren heeft, onderandere op Cambodja."

Onmiddellijk werd aan dit besluit gevolg gegeven. Reeds zes dagen later, „17 April verseylen van hier in comp^e^. de schepen Oudewater ende „Schagen, n. l. 't schip Oudewater gemant met 55 coppe naer Cambodja „met een cargasoen monterende ter somma van f 79810,16,— [2]) .... „in hande van den oppercoopman Jan Dirksen Galen, geassisteert met „den coopman Pieter Soury om aldaer over te setten." Daarbij werd besloten: „dat 't schip Oudewater met een wel geassorteerd Japans cargasoen, „bestaende in hartevellen, jegens ultimo July aenstaende van voor de „bharra [3]) der Cambodjase reviere naer Firando [4]) sal verseylen met den „coopman Jan Dircksen Galen, die alvoorens aan Pieter Soury van de res- „terende middelen doen sal behoorlijck transport omme aldaer in voor- „schreven handel te continueren. Voorschreven Oudewater is gelast weder „van Japan naer Cambodja te keeren om vollaeden .... opt spoedichste „voorts herwaerts te comen, blijvende in Cambodja tot nieuwen incoop van „Japans cargasoen den oppercoopman van Galen." [5])

Het hierachter afgedrukte Journael van Gaelen nu [6]) verhaalt het verloop van deze expeditie. In zoover gelukte zij, dat hij het schip, 10 Juni 1636 geankerd, den daarop volgenden dag aan de monding verlatende en zich per boot naar 's konings zetel de rivier op spoedende, zich te Lauweck of Loveck vestigde en daardoor de Nederlandsche factorij in het leven riep, welke ofschoon slechts 30 jaar oud geworden, zich een plaats heeft verworven in de koloniale geschiedenis. Voordeel echter heeft de expeditie zelve niet gebracht; want schipper en bemanning van de Oudewater vermorsten zooveel tijd met het opvaren van de Mekong tot voor de nieuwe

1) *Realia*, Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia 1632-1805. Leiden, 1882.

2) De gulden had 20 stuivers van 16 penningen.

3) *Bharra* of *baar*, de *dorpel* d. w. z. zandophooping die voor riviermondingen veelal gevormd wordt, doordat de rivier bij de botsing tegen het zeewater haar zand laat vallen.

4) Firando of Hirando is de Japansche haven waar de Compagnie toen haar factorij had; eerst enkele jaren later is die naar Decima, Nangasacki, overgeplaatst.

5) *Dagregister van het kasteel Batavia.*

6) Den inhoud van dit journaal vermeldde J. A. B. Wiselius in *de Gids* van 1878.

INLEIDING. factorij, dat het 8 November werd voordat het weder vertrekken kon en de moesson gemist werd voor Japan, zoodat het tegen de ontvangen bevelen in naar Batavia moest terugkeeren en Gaelen in de factorij achter laten. „11 December 1636", schrijft men te Batavia in het Dagregister, „arriveert „tschip Oudewater van Cambodja, volladen met 165 $^1/_2$ lasten rijs, 2426 „catty [1])benjuyn ende 200 catty gommelack, tsamen incoops f 10251,15,13." Pieter Soury is blijkbaar toen aan boord geweest, want 21 Maart 1637 vertrok hij van Batavia naar „Palimbangh [2])."

Gaelen's uitnemende verstandhouding met den koning, die uit zijn Journael blijkt, hield geen stand. Trouw beheerder van de eigendommen der Compagnie en ongeneigd zich te laten ringelooren, kon hij zich niet neerleggen bij 's konings willekeurige handelwijs aangaande de kanonnen van welke hij hierachter bij herhaling gewaagt. Te Batavia hechtte men er echter niet veel aan, zag geen heil in twist en schreef hem 26 Maart 1637, dat „aen den coninck 2 ijzere stucken geschut, 't voorleden jaer op sijn versouck „om te coopen ter handt gestelt", werden geschonken, met nog andere goederen die aan een nieuwe zending werden toegevoegd [3]). Tenzelfden jare zond de regeering Hendrik Hagenaar „als gezant aan den koning . . . „om te sien of men de geresen geschillen niet zou konnen bijleggen [4])." Deze bereikte niets [5]). En intusschen had de Compagnie een nieuwe gewelddaad in Cambodja te verduren. De Noordwijck, schipbreuk geleden hebbende (1637), werd geplunderd en de koning eigende zich 13 stukken geschut toe en ook een ander deel harer lading [6]); gelijk alle vorsten in Zuidoost-Azië [7]), ook van Laos, dreef hij door middel zijner ambtenaren voor eigen rekening en op groote schaal handel.

Nu zond de regeering te Batavia een nieuwen gezant of commissaris, Paulus Croocq [8]), die 8 Juni 1638 in onze loge aanlandde. Ook hij be-

1) 1 catty = $\frac{1}{100}$ picol = 0, 6176 kilogram.

2) *Dagregister van het kasteel Batavia.*

3) Dito.

4) Valentijn, III 2. Amsterdam, 1726.

5) Zie geschrift II B hierachter.

6) Valentijn, III 2. Amsterdam, 1726.

7) Zie o. a. de hoofdstukken Siam en Tonkin in mijn *Azië Gespiegeld I.* blz. 167, 172 en 292.

8) Lid in den Raad van Justitie te Batavia, werd hij 16 Januari 1630 president van weesmeesteren aldaar, dan 25 Juni 1644 aangesteld als president van schepenen te Batavia en „bij provisie in den Raad van Indië geassumeerd" 9 Juli 1644, waarna hij 17 Juli 1644 „extra-

reikte niets en besloot ter wille van den vrede, Gaelen te „lichten", met het naar Japan vertrekkende schip (1638) 1). INLEIDING.

Gaelen is niet meer in Cambodja teruggekeerd. Bij resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden werd hij lid van den Raad van Justitie te Batavia 12 Januari 1639, terwijl zes maanden later besloten werd hem naar Tayowan, Formosa, te zenden. In 1642 werd hem het bevel opgedragen over de Goa'sche vloot en in 1643 vindt men hem, thans Dircksen Gaell en ook Gale genoemd, vermeld, als commandeur daarvan „mannelijcken" (dapper) Portugeesche schepen nemende 2).

Hij werd in Cambodja opgevolgd door den oppercoopman Johannes van der Hagen, 12 October 1638 in de loge aangeland 3) en die in de volgende maand het bestuur van Croocq overnam. 4). Voor een oogenblik was nu de goede verstandhouding hersteld. Doch in 1640 vernam de regeering te Batavia: „Den coninck hadde den brieff 5) van den Gouv.-Gen. „niet willen ontvangen, sustinerende sijne Maj[t] daerinne vercort te wesen, „dat sijn Edh[t], sijnde een dienaer van hare Ho. Mo., hem sijn broeder ende „vrunt intituleerd. Het geschut, neffens sijn Ed[ts] brieff tot geschenck ge„sonden, was door gemelte van der Hagen al gelargeert (= afgegeven) ende „als den coninck de brieff weijgerde te aenvaerden, wederom geeyscht, „maar te vergeefs; (de Cambodjers) gaven tot antwoord, den brieff was niet „recht maar de schenkagie niettemin aengenaem."(!)

In 1640 overleed van der Hagen „aan een haastige sieckte" (Valentijn zegt, „heete koorts"), waarna de „ondercoopman Gerrit Wuysthoff tot de

ordinares Raad" wordt. (Index Personalia, rijksarchief, waaraan ik de levensbijzonderheden ontleen, tenzij naar andere bronnen verwijzende.) 26 Januari 1643 schreef hij uit Soeratte en ik vond aldaar op de begraafplaats der Hollandsche factorij op een aanzienlijk grafgebouw, zooals er daar vele zijn: „Hier leyt begraven de eerbare deugtz[e] juffrouw Magdalena Hayers, „in haar leven huysvrouwe van D. E. Hr. Directr. Paulus Croocq, overl. 1642 sijnde oudt „27 jaeren."

1) Zie geschrift II E. hierachter.

2) *Dagregister van het kasteel Batavia.*

3) Zie geschrift II K. hierachter.

4) „ „ II E. „ .

5) Brief van Gouv. Gen. en „Raden van India, welcke 't gebiet hebben over den staat der „Vereenighde Nederlanden in Orienten, aen Jang de Portuan, coninck in Cambodia," Batavia 2 Mei 1639, gezonden per het schip Broecoord, tegelijk met vriendelijke brieven van denzelfden datum en de zelfde onderteekenaars aan den „jongen coninck", voorts „aen de oude coninginne" en eindelijk aan drie ocknia's, in het geheel vijf brieven, te vinden in het Batavia's Briefboek van 1639, rijksarchief, den Haag.

INLEIDING. „compste van den oppercoopman Pieter van Regemortes Compies affaires „ende ommeslagh waergenomen heeft. 's Compies effecten (= goederen) „met d'uytstaende schulden (beliepen toen) ter somma van f 106813.—", een bedrag dat niet spreekt van een grooten omvang van haar bedrijf ter plaatse.

Deze Regemortes 1) was hier reeds in 1637 gekomen, met den gezant Hagenaar, als ondercoopman. Hij behoorde, in tegenstelling met verreweg de meerderheid der Compagnie's dienaren buiten patria, tot een tamelijk aanzienlijk geslacht, was een neef van een bewindhebber en wel wat hooghartig. Hij stamde uit Nijmegen. Blijkens zijn hier volgend „Daghregister „van 't gepasseerde op 't Nederlants comptoir in den rijcke van Cambodia „'t zedert den 25en Maert Ao. 1642", was hij een slecht schrijver. Maar hij heeft zonder het te vermoeden zich een plaatsje verworven in de geschiedenis, doordat het tijdens zijn bewind en met zijn medewerking geweest is, dat Wuysthoff's reis in het Lauwenland heeft plaats gevonden. Toen in het begin van 1641 de later beroemde Abel Tasman als bevelhebber van de Oostcappel hier van Japan over Formosa aanliep, op weg naar Batavia, ten einde produkten te laden, nam hij enkele Lauwsche handelaars daarheen mede met hun koopmanschappen 2); en dezen verzochten daar de regeering om hun bij hun terugkeer eenige Hollanders mee te geven ten einde met hun koning nauwere betrekkingen aan te knoopen en handelsbelangen met hem te bespreken. Dit stemde volkomen overeen met den raad van Regemortes en Harmen Broeckman, beide opperkooplieden in Cambodja, maar de tweede ondergeschikt aan eerstgenoemde, het „opperhooft". Wel hadden deze aanbevolen om voortaan in Laos zelven de produkten te gaan opkoopen, terwijl de regeering te Batavia wegens de kosten en het tijdverlies de Lauwen liever naar Cambodja en Batavia getrokken zag; doch de regeering billijkte de zending, ten einde de Lauwen daartoe aan te moedigen. Reeds 15 Mei 1641 zeilde de Oostcappel van Batavia naar Cambodja terug, weder onder bevel van Tasman en met de kooplieden van Laos aan

---

1) Dr. Winkel noemt hem Regemortel in zijn opstel *Les relations de la Hollande avec le Cambodge et la Cochinchine au 17e siècle*, verschenen in den bundel *Excursions et Reconnaissances* No. 10-12. Saigon, 1881. „De namen Regemortel, Regemortes en Regenmortes komen „in de geschriften der Compagnie allen voor," zegt Mr. L. C. D. van Dijk in zijn *Neerland's vroegste betrekkingen met Borneo, Solo-Archipel, Cambodja en Cochin-China*. Amst., 1862 blz. 332; en ik zie zijn naam ook voorzien van het voorzetsel *van* of *de*.

2) *Abel Tasman's Journal* en Pieter van Dam.

boord, terwijl „haar Edelheden ordonneerden (14 Mei 1641) aan de opper- „hoofden der Compagnie in Cambodia, dat een der twee oppercooplieden „(Regemortes of Broeckman) of anders den ondercoopman Gerard van „Wusthof met haren brief en geschenk aan dien vorst (van het Lauwen- „landt) zouden gezonden werden" [1]).

INLEIDING.

Wuysthoff vertrok 20 Juli 1641 uit 's Compagnie's loge in Cambodja naar het Lauwenland in prauwen, met zich voerende „een cargasoentje van „f 6601,8,10" [2]), werd uitmuntend en met groote pracht in Winckjan, de hoofdstad, ontvangen en bracht een ladinkje terug van „benjuyn, gomme- „lak, muskus en eenig goud", het laatste van de Boven-Mekong afkomstig. Wuysthoff vroeg nu zijn „verlossing" aan, zijn diensttijd was verstreken. Den 20 Juni 1643 vertrok hij „over Tayouwan na Japan" [3]) om daar de Cambodja'sche lading af te leveren. Blijkens Casteleyn's voorrede bevond hij zich in 1669 in Holland. Wel voordeelig was zijn handel in Laos gebleken maar niet groot, terwijl ook de reis daarheen een ontzaglijken tijd had beslagen, namelijk van Pnom Penh van 20 Juli tot 3 November 1641, en de terugtocht, ofschoon stroomafwaarts, geduurd had van 15 Augustus tot 24 September 1642. [4]) Spoorde dit weinig aan om in afwijking van het vermelde inzicht der regeering den tocht te hervatten, de gebeurtenissen in Cambodja maakten elke gedachte daaraan vooreerst onmogelijk.

Gouverneur-Generaal en Raden hadden namelijk 14 Mei 1641 aan hun factorij aldaar gelast om voortaan geen passen af te geven (d. w. z verklaringen die vreemde schepen vrijwaarden tegen inbeslagneming door de onzen) aan inlandsche vaartuigen die Portugeesche goederen overvoerden naar Japan. Daar waren de Portugeezen verboden; en nu trachtten zij desniettegenstaande den handel op Japan voort te zetten, door hun goederen op inlandsche vaartuigen zouder passen van de Compagnie te verladen. Toen nu Abel Tasman op zijn terugreis uit Cambodja dusdanig geladen en niet van een pas voorziene jonken uit dat land op zee aantrof, verklaarde hij deze voor goeden buit. Intusschen had de verovering in 1641 door de onzen van de overbelangrijke Portugeesche vesting Malakka talrijke van daar uitgeweken Portugeezen naar Cambodja gebracht en dezen versterk-

1) Valentijn, III 2.

2) Dito.

3) Valentijn, III 2.

4) Het kaartje van de „Louse Rivier" op het hierachter weergegeven titelblad van Casteleyn's boekje berust geheel op verbeelding evenals de andere plaatjes daarop.

ten er onze vijanden. Gezamenlijk zocht men wraak wegens Tasman's daad door den koning op te hitsen en met hem saam te spannen. Diens hierachter op blz. 333 opgenomen, verwarde brief van 1642 aan Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen toont reeds zijn ontstemming. [1])

Regemortes, „de saecken onderwijl in Cambodia soo verwildert staen-„de" [2]) — zoo waren in Februari 1642 weder twee Nederlanders vermoord, thans door Portugeesen [3]), vertrok begin 1643 naar Batavia „om aldaer „den Heer Generael van des Compagnies staet en affairen te raporteren en „nieuwe ordre te ontvangen", landde er 2 Mei en was in September 1643

---

1) Ten gevolge van den oorlog ontvang ik eerst na afdruk van den hiervolgenden tekst, van den heer Ant. Cabaton te Parijs de volgende belangrijke, door mij gevraagde inlichtingen over den aanhef van dien brief, welke ik mij gelukkig acht hier nog te kunnen vermelden. Genoemde geleerde kent de taal van Cambodja evenals het Cham of Tsjam en het Annamitisch.

Die aanhef nu, verklaart hij, bestaat geenszins uit Cambodjaansche (of Khmer) woorden en vormt een opsomming der weidsche titels, die sedert onheugelijke tijden en van af hun kroning, door de koningen van Cambodja evenals door die van Siam gevoerd worden. Die titels, waarin de hemelsche oorsprong dier koningen, aangeduid als zonen van Rama (uit de Indische Rama-legende) altijd wordt opgeëischt, vormen een reeks van aanduidingen, die bijkans geheel aan het Pali zijn ontleend; de geleerden verstaan daarvan de beteekenis, het volk niet. Die aanduidingen en haar volgorde wisselen bij elken koning en zelfs gedurende hun regeering, maar een zeker aantal harer treft men in alle officieele titulaturen van een nieuwen koning aan.

De Cambodiërs verwisselen de zachte en de harde medeklinkers (d.w.z. de *p* met *b*, de *t* met *d* enz.) en spreken het Pali op een afzonderlijke wijze uit. Buitendien is de spelling zelden juist en de overzetting, meest door een Maleier of Chinees, in een Europeesche spelling meest nog onjuister. Is dientengevolge de hier volgende vertaling misschien niet onberispelijk, in elk geval vormt de oorspronkelijke tekst slechts een aaneenschakeling der titels, in 1643 gedragen door den koning van Cambodja, die van 1638 tot 1644 regeerde onder den naam van Práh Srĕi Thomã Rãćã of in het Pali: Sirī Dhamma Rāja, hetgeen zeggen wil: „Eerbiedwaardige koning van de Boedistische wet." Hij veranderde volgens de Koninklijke Kroniek herhaaldelijk van naam.

Misschien nu moet de tekst als volgt luiden: *práh bat rãćã phorãćã srĕi Rãm sambit barom Mahent práh bàt ongkàr prabor thípdĕi srôk mohà Kampućã barom bhopat ćhettha nãk práh ang Thommã.*

(Hierbij is ã = éa; ć = tj; ñ = nj; j̇ = dj.) Deze woorden beteekenen:

„Heilige voeten = Majesteit, meester van de aarde, de eerbiedwaardige Râma die peinst, „de hoogste Indra, het Koninklijke Woord, opperste meester van het groote Cambodja, „onvergelijkelijke vorst, verheven heer van de hemelsche wet".

2) Casteleyn, blz. 50.

3) Vermeld in het journael van Wuysthoff, blz. 221.

weder van daar teruggekeerd, in „qualiteyt als ambassadeur" tot vergrooting van zijn veiligheid. Hem was een brief aan den koning meegegeven door Gouverneur-Generaal en Raden om hun misnoegen uit te spreken over geweldenarijen van verschillenden aard. Toen hij nu in staatsie naar den koning ten gehoore vertrok, werd hij met de zijnen door 's konings soldaten omgebracht. Casteleyn zal het zoo dadelijk verhalen. INLEIDING.

Valentijn wijt het aan de Portugeezen en vertelt, hoe ook Broeckman werd „neergehakt", de loge geplunderd, het jacht Rijswijck en de fluit de Orangieboom afgeloopen en het volk grootendeels vermoord. Wat van de bemanning dier schepen gevlucht was werd opgevat en als slaven onder de grooten des lands verdeeld; eerst drie jaar later werden zij vrijgelaten en met de Orangieboom naar Batavia teruggezonden. Een andere aanleiding tot deze gruweldaad meldden Chineezen die, in 1644 te Batavia „van „Cambodja herrewaerts comende", berichten van het gebeurde brachten. Zij „rapporteren dat den oppercoopman Pieter van Regemortes nevens „noch 11 ofte 12 Nederlanders, soo als, naer het hof van den coninc geroe „pen sijnde, waren gaende, schielyc van omtrent 200 personen omringht- „ende door last desselfs verradelijcken gemassacreert ende doot geslagen „waren, gelijc mede smorgens daaraen die van de logie ende het jacht Rijs- „wijc, uytgesondert weynige matrozen, die haer int want begeven hadden „ende eyndelijc om voorschreven jacht te regeren bij 't leven gelaten wa- „ren, in vougen dat den oppercoopman Harmen Broecman en de onder- „cooplieden Backer en Bucquoy na alle apparentie daermede onnosel aen „haer eynde gecomen sullen sijn. Na 't seggen der voorschreven Chinesen „soude den coninc oirsake tot dese cruelle daet genomen hebben, omdat „den voorschreven oppercoopman Regemortes wat te hart ende onbe- „scheyden restitutie geeyscht hadde van seker 4000 tayl, over 2 jaren door „denzelven de Comp^ie geweldelijc ende jegens alle recht ende reden afge- „perst, waertoe bij instructie van hier gelast was. De sabander[1]) sustineer- „de (n. l.) dat bij aldien de missive van den Gouv.-Gen. sonder versachtingh „getranslateerd wiert, den coninc daerover seer verstoort stont te worden. „Waerop Regemortes geantwoord had, tot gene de minste mitigatie ofte „veranderingh wildet verstaen, al soudet ooc hunner aller leven costen"[2]). Het waren mannen van staal.

Had de Compagnie zich tot nog toe van forsche maatregelen onthouden,

---

1) Havenmeester. Uitvoeriger verklaring hierachter noot 1 op blz. 19.

2) *Dagh-Register van het Casteel Batavia.*

INLEIDING. omdat het belang van Cambodja voor haar bedrijf de kosten daarvan niet loonde, thans dwong haar naam, haar eer tot ingrijpen. Op het kasteel te Batavia werd dus in 1644 „een besluyt genomen om de Cambodjers een „vlootje van vijf jagten op den hals te senden om deselve exemplaerlijk te „straffen over hunne boze bedrijven" 1). Nog in hetzelfde jaar „vertrec-„ken.... de vijf jachten ende fluyten om revengie van de cruelle moort, ge-„mant met 431 coppen" 2), zeilden de Mekong op, en raakten 1 Juni 1644 slaags. Van dezen slag wordt hierachter een destijdsche afbeelding, misschien van een Japansche hand, weergegeven. De koning, beter thuis op zijn lastige rivier dan de vreemdelingen met hun voor de zee gebouwde schepen, legde het hcofd niet in den schoot, te minder nu hij gesteund werd door de Portugeezen die in hun vestigingen elders zoo nameloos veel van de onzen te lijden hadden gehad. Wel richtte het Hollandsche smaldeel veel schade aan, maar de vijand wist te beletten dat het een besliste overwinning behaalde. Onze commandeur sneuvelde en wij hadden een groot verlies aan volk. Gouverneur-Generaal en Raden, niet spoedig tevreden, oordeelden dat „ons volk zig manmoedig gekweeten heeft 3)", maar hun vloot vertrok zonder den koning van Cambodja te hebben getemd, en deze stuurde haar een allerparmantigsten brief achterna 4).

Vooreerst was het nu uit met onze vestiging in dat rijk.

Noode werden wij echter daar gemist en meer dan één gezantschap vaardigde de koning af naar Batavia om aan te dringen op heropening der loge. Zoo verscheen in 1653 te Batavia „ter reede het Cambodias jacht be-„nevens de gesant van de May[t] in Cambodia, om de voorgaende geschillen „te niet te doen ende te ottineren, dat onse natie aldaer als voor desen sou-„den comen handelen 5)". En in April 1656 bereikten weder „ambassadeurs „van daer" Batavia. 8 Juli van hetzelfde jaar werd nu een „contract van vre-„de tusschen ons en deselve geslooten." In heropening der loge zag de hooge regeering alleen heil, indien de koning eindelijk wilde toestemmen om aan de Compagnie in zijn rijk het monopolie te verleenen voor den handel op Japan.

Daartoe kwam in 1656 de coopman Hendrick Indijck naar Cambodja,

---

1) *Realia.*

2) *Dagregister kasteel Batavia.*

3) *Realia.*

4) Zie geschriften VII H. tot en met L. hierachter.

5) *Dagregister.*

die door den koning zeer goed ontvangen werd [1]) en eerst het volgendjaar weder vertrok [2]). De koning hoopte op bestendige vrede en vriendschap, maar maakte bezwaar tegen sommige onzer voorwaarden. Ten slotte gaf hij echter toe en verleende aan de Compagnie „den exclusiven handel der „hertevellen en andere waren voor Japan dienstich. Alle andere waren, „uytgesondert de Japanse, daarvan sal d'eene helft d'E. Compagnie ver- „mogen in te coopen ende 't resterende sal voor diverse negocianten, die „hier comen, overblijven." Verder beloofde hij, dat „de Japansche waren „door de Hollanders alleen voor den tijd van 20 jaeren sullen werden ver- „kocht. Naar Amboina, Banda, Ternate ofte de eylanden zal hij geen vaar- „tuygen laten vertrecken noch ook senden; en overtreders mogen aange- „tast werden [3])" door de Compagnie.

INLEIDING.

Indijck zag nu de toekomst gunstig in voor de Compagnie en kocht in 1656 de loge der Engelschen [4]), twee jaren te voren opgericht [5]) nabij de onze, maar die nu beschikbaar werd doordat de Engelschen vertrokken en hun vaste vestiging reeds weder opgaven. Hij vroeg verlof, daar een behoorlijk gebouw te stichten [6]) en ried zelfs eenige waterstaats- en bebakeningswerkzaamheden aan bij de riviermondingen [7]).

Een oogenblik heeft de vrede geduurd. Bescheidenlijk kwamen in 1657 „Cambodische gezanten te Batavia verzoeken dat haer heer (de groote „koopman des rijks) mochte toegestaen werden een pas om naer de cust „Choromandel te navigeren; doch is verstaen d'selve haer versoeck noch „desen jaer en op het beleeffste doenelijck 't ontseggen om de consequen- „tie wille" [8]). 7 Mei 1658 besloot de regeering die weigering goed te maken door „een geschenk van omtrent 200 Rds. aan den koning te doen." [9])

1) *Dagregister*; zie voorts geschrift VII N hierachter.

2) En wel naar Japan, om aldaar als secunde te dienen. „5 Jan. 1658 comt hier (Batavia) „ten ancker 't jacht Arnemuyden van Cambodia met het opperhooft Indijck. (Lijsten der [te „Batavia] aangecomen schepen.)"

3) *Dagregister*.

4) Zie geschriften VII N. en VII P. hierachter.

5) *English intercourse with Siam in the 17th century* door Dr. John Anderson. Londen, 1890, blz. 88 en de daarin op blz. 89 aangehaalde Britsche brief van Bantam van 13 Augustus 1659, India Office Records.

6) Zie Geschrift VII T. hierachter.

7) Zie geschrift VII W. hierachter.

8) *Dagregister van het kasteel Batavia*; zie ook geschrift VII W. hierachter.

9) *Realia*.

INLEIDING.

„In 1658 sijn in dat rijck weder beroerten ontstaen door eenige rebelle-„rende princen, die eintelijck door gebreck aan levensmiddelen de vlught „hebben moeten nemen .... nae Quinam off Couchinchina. Die koninck „is door derselver inductie met een grote maght van vaartuygen onvoor-„siens in Cambodia gevallen en heeft sigh meester van dat gansche rijck „gemaeckt, oock de koninck en de koninginne gevangen gekregen. Uyt de „logie hebben d'onse niets buyten een weynigh gout kunnen bergen. D'En-„gelschen hebben mede alles verloren; aan d'onse is toegestaan na Batavia „te mogen vertrecken. De gemelte koninck van Quinam off Couchinchina „hadde even te voren het rijck van Chiampa mede ingenomen, neffens een „groot gedeelte van Tonquin." Aldus schrijft Pieter van Dam tusschen 1690 en 1700 in zijn hiervoren aangehaald, beroemd handschrift, zijn levenswerk.

Een breed licht wordt op deze gebeurtenissen geworpen door de hier volgende bescheiden, inzonderheid door den brief van Pieter Kettingh, dien Indijck als opvolger had achtergelaten. Aanleiding tot dezen opstand bestond terdege; maar de inval van den koning van Quinam, uitgelokt door de opstandige prinsen, was erger dan de kwaal. 8 Mei 1659 ontvingen Gouverneur-Generaal en Raden bericht, „hoe het Cambodische rijck door den „Quinammer was overheert", de logie was „geheel vernielt ende afgelo-„pen" 1). Kettingh en zijn menschen gelukte het in een jonk te vluchten naar Siam, gezamenlijk met de Engelschen. Eerstgenoemde bereikte veilig Batavia, waar men 17 Augustus 1659 notuleerde: „Kettingh, gewesen op-„perhoofft in Cambodja, legt over desselfs gehouden dachregister van 't „overrompelen van dat rijck door den Quinammer, alsmede een brief, op „sijn vertreck van Cambodia hem overhandigt door den victorieusen Co-„chinchinse 2) veltoversten."

Weer bleef onze factorij opgeheven. Maar terwijl de Engelschen het verkeer opgaven, „the Dutch sends ships yearly to both places" (d.w.z. Cambodja en Siam) „and brings commodityes to Batavia." 3) Dit waren schepen van particulieren te Batavia en ook jonken van Cambodja; zoo spreekt het Dagregister, te Batavia gehouden in 1657, van den handel op Cambodja of het Lauwenland, gedreven door den „vrijcoopman Thijs Piettersen te

1) *Dagregister.*

2) Dat de Quinammers behoorden tot het volk, dat Cochinchijnders genoemd werd, weet men uit den aanvang van dit opstel.

3) Brief van Bantam van 31 Dec. 1664, zie Anderson blz. 101.

Batavia." 1) Deze inbreuk op het monopolie geschiedde geenszins tegen den wil van de regeering. Integendeel; 15 Maart 1659 werd „handel aldaar „bij oogluyking aan de Bataviasche burgers toegelaten," 2) en in 1665 heet het: „de vaert der vrije luyden op Cambodia connen haar Ed. (Gouver- „neur-Generaal en Raden) nog niet goed vinden te verbieden". 3) Soms kocht de Compagnie zelve door middel van inlanders, te Batavia gevestigd, produkten in Cambodja op. Voornamelijk was het haar te doen om de huiden van herten en buffels, die — wij zagen het reeds — Japan niet alleen met groote winst betaalde maar ook van de Compagnie verwachtte. Onze Engelsche mededingers hebben uit hun toenmalig kantoor te Bantam hun Londensch hoofdbestuur ingelicht, hoe de Hollandsche Compagnie die vellen machtig werd. 4) Door bemiddeling van inlandsche kooplieden gaf zij n.l. voorschotten in katoenen lijnwaden aan honderden arme inlanders, die het wild gemakkelijk konden bemachtigen tijdens de groote jaarlijksche overstrooming, gevolg van den eigenaardigen en ongewonen toestand van de natuurlijke bewatering des lands over welke hiervoren 5) reeds gesproken is. Het wild moest dan leven van waterplanten en verloor door het langdurig staan in het water zijn hoeven, zoodat het bij menigten een gemakkelijke prooi werd van de jagers.

INLEIDING

„Wij gelooven", schreef de Engelsche Raad te Bantam 31 December 1664 aan de bewindhebbers te Londen 6), „dat indien de koning van Siam „door onzen koning beschermd werd tegen de Hollanders, wij den handel „van zijn land zouden erlangen; en evenzoo zal ongetwijfeld de koning van „Cambodja handelen; want de tegenwoordige manier der Hollanders is „maar door hun groote vloten de meeste koningen in deze zeeën zoo te be- „angstigen, dat zij uit vrees en niet uit liefde zulke contracten sluiten." (De schrijvers hadden hier het oog op ons verdrag met Siam van 22 Augustus 1664, dat ik elders uitvoerig behandelde" 7).)

„Gemerckt door de voorsz. inval (van 1658) 't landt t'eenemaal is ver- „woest geworden, selfs mede de logie geruineert met berovinge van alle „haere goederen en effecten, heeft men tot in 't jaar 1665 vertoeft eer we-

1) Zie ook geschrift VII N. en VII V. hierachter.

2) *Realia.*

3) *Dagregister van het kasteel Batavia.*

4) Dezelfde brief uit Bantam naar Londen.

5) Op blz. XXXV en XXXVI.

6) Anderson, blz. 100.

7) *Azië Gespiegeld I.* blz. 169-171.

INLEIDING.

„der een nieuw contract met den coninck door Joan Meyer en Pieter Ketting, expres daartoe van Batavia afgesonden, is gemaeckt, doch sonder „dat wij daar hebben kunnen bekomen vergoedingh van de schade nogh „ook betalinge van 't gene de vorige koninck en andere aan de Compagnie „schuldigh waren gebleven." Aldus gaat Pieter van Dam voort.

Toen namelijk de rust in Cambodja langzamerhand was teruggekeerd en de nieuwe koning redenen gaf tot betere verwachtingen voor de Compagnie, besloot de regeering te Batavia een nieuwe proef te nemen om tot heropening harer factorij te geraken. 10 Juni 1664 namen Gouv.-Gen. en Raden het besluit, „den coopman Hendrick op de Camp na Cambodia te „senden om het contract, met den koning aldaer voor dezen gemaect, te „vernieuwen en een preuve van handel derwaerts te nemen, latende den „coopman Pieter Ketting mede gaen om, des toegestaen wordende, al„daer als opperhooft te verblijven". 1) Twee dagen later moest dit besluit gewijzigd worden: „Voor de middag is ter vergadering van haer Ed., extra„ordinaerlijk vergadert, goedgevonden den coopman Jan de Meyer na Cam„bodia te gebruycken in plaets van Hendrick op de Camp, die de tocht ge„weygert heeft" 2). Kettingh daarentegen, onverschrokken, weigerde niet, trots zijn slechte ervaring in dat land en trots zijn niet minder slecht oordeel over het volk, waarvan hij had geschreven: „dit is het bestiaelste volck, „dat men in eenigh oordt des wereldts soude cunnen rescontreren" 3). Inderdaad; schreef bijvoorbeeld niet Regemortes, dat gevangen prinsen hun eigen uitgesneden vleesch moesten opeten? 4) Kettingh was na zijn vlucht uit Cambodja „hooftresident te Indrapoura" (Oost-Sumatra) geweest waar het Dagh-Register van het Casteel Batavia hem in 1661 vermeldt, 30 October 1662 als hoofd naar Malabar gezonden, „4 November 1662 met het „jacht de Remedie uit Batavia na de Westkust vertrokken" en 17 Februari 1664 vandaar met de Elburch weder te Batavia teruggekeerd 5).

Ziethier nu het door Gouv.-Gen. en Raden vastgestelde plan: „13 Juny „1694. Noch is verstaen het jacht de Zeehaen voor Cambodia aen te leg„gen ende sullen de volgende conditien bedongen dienen te worden:

„1e. Confirmatie van het contract, anno 1656 met den Coning gemaect.

---

1) *Dagh-Register van het Casteel Batavia.*

2) *Dagh-Register van het Casteel Batavia.*

3) *Geschrift VII Q.* hierachter.

4) In zijn hiervolgend dagregister, zie blz. 270.

5) Lijsten der aangecomen en afgevaren schepen tot en van Batavia, rijksarchief.

„2e. Vergoedingh van de schade, die wij aldaer in de jongste revolte „geleden hebben. INLEIDING.

„3e. Dat het octroy der vellen voor 25 jaren eerst mag ingaen van de „vernieuwing deses contracts af.

„4e. Uytsettingh van de Chinesen, zoo lang wij met haer in oorlog zijn.

„5e. 't Bouwen van een nieuwe logie, tot laste des Conings, op het En- „gels erff, dat wij gecocht hebben.

„27 Juny 1664. Na de middag is ter vergadering van haer Ed. goedge- „vonden, dat men in het accord, met den koning van Cambodia te maken, „zal zien te brengen een articul van het strandregt, om alsoo voor het toe- „comende alle verwijderingen, die daer nog in tijde ende wijle souden mo- „gen ontstaen, te mijden. Dat men ook den Coning van Quinam zal trach- „ten te disponeeren, dat hij sijne gesanten herwaerts aen zende om met „ons nader en favorabelder conditien te bedingen. Gelijk ook in 't regard „van Cambodia sal moeten geschieden.

„17 July 1664 gaet de coopman Jan de Meyer, met het jacht de Zeehont, „geadsisteert met den coopman Pieter Kettingh, omme den handel aldaer „te restabileren ende met den Coning een nieuw contract af te sluyten, „medenemende een lading van rijs en gesorteerde (enz.). Den inhoud van „zijne instructie bestaet in de volgende poincten: dat hij niet en sal binnen „de rivier van Cambodia lopen en . . . . dat, indien wij contrarie contente- „ment becomen, de coopman Pieter Kettingh aldaer sal overblijven met „den boekhouder Wijckersloot en 7 of 8 personen." 17 Juli 1664 vertrok het schip van Batavia; volgens de lijst der vandaar aangekomen en vertrokken schepen heette het niet Zeehaen maar Zeehont.

De zending slaagde; den heeren gewerd een toegenegen en bereidwillige ontvangst en een nieuw contract werd gesloten, zij het met eenige verzachtingen van het geeischte 1). In 1665 kwam Joan de Meyer te Batavia terug en notuleerde men aldaar, dat de koning het vellenmonopolie heeft vergund en Pieter Kettingh als opperhoofd achtergelaten is, „op een maendelijcx tractement van 72 guldens"(!) 2) Het contract met den Koning

1) Zie blz. 390—402 hierachter.

2) Het *Register op de generale resolutiën van het Casteel Batavia 1632-1805*, dat onder den naam *Realia* te Leiden in 1882 uitgegeven is, bevat een misleidende en veel tijd roovende fout door mede te deelen: „25 Januari 1664, 't Afloopen van de logie en 't jagt Rijswijck al- „daar door 't schip Delft, van Siam komende, alhier bekent gemaeckt;" en „3 Februari 1664, „De Noordstar brengt nader tijding over het afloopen der logie en den aanslag op evenge- „melde kiel gemaakt; 24 Februari 1664 besloten, de Leeuwerik, Kievit, Noordstar en de

INLEIDING.

werd 17 April 1665 door de regeering te Batavia „g'approbeert." 1)

Het verloop nu van Kettingh's, op 12 Februari 1665 hervat bestuur blijkt uit zijn hier volgend Dagh-Register. Gedurig laat hij de Chineesche handelaars waarschuwen, dat hij nu het monopolie heeft herkregen voor den opkoop van vellen. Maar zij storen er zich weinig aan, en zelfs de koning niet, terwijl hij bij elk zijner menigvuldige bezoeken om recht te krijgen telkens opnieuw schenkagies moet doen en slechts zeer kleine ladingen produkten kan bijeenverzamelen. En de winst der loge bedroeg slechts 3224 gulden over 12 maanden, doordat de onkosten ter plaatse 20351 gulden beliepen 2). 4 Mei 1666 besloot men dan ook te Batavia „het comptoir „benevens het opperhoofd Pieter Kettingh te ligten en aldaar te laten ver- „blijven den ondercoopman Wijckersloot met 3 à 4 matrosen, ... alsoo „den handel aldaer van cleyn belangh is ende geoordeelt wordt dat deselve „door den ondercoopman Wijckersloot en 3 à 4 matrozen wel sal connen „waergenomen werden." Maar ook dit laatste bleek weldra niet de kosten waard, zoodat de regeering 17 Mei 1667 besloot „het comptoir te ligten en „de suppoosten etc. na Japan te laten gaen."

Intusschen zorgden de gebeurtenissen, dat dit laatste niet vrijwillig geschiedde. 5 December 1666 berichtte Kettingh aan den gouv.-gen. Joan Maetsuycker, dat hij zich opmaakte om te vertrekken, voorloopig eenig personeel achterlatende, teneinde niet in eens te liquideeren, hetgeen gevaarlijk en schadelijk zou zijn. Maar voor hij dat voornemen had ten uitvoer kunnen brengen, moest hij 12 Maart 1667 aan den landvoogd melden, in grooten nood te verkeeren wegens de aanvallen van Chineezen, volgelingen van Coxinga, met wie wij, sedert deze ons in 1662 van Formosa ver-

„Wakende Boy na Cambodja tot straffe der moordenarijen te senden." Dadelijk treft het, dat op juist derzelfde dagen derzelfde maanden maar 20 jaar vroeger overeenkomstige mededeelingen in hetzelfde boek worden gedaan, maar vooral dat de namen der 5 schepen juist dezelfde zijn als die der vaartuigen welke wij bij den overval van 1644 en de bestraffing daarvan zagen optreden. Op de lijsten der „aangecomen en afgevaren schepen te en van „Batavia" van 1 Januari 1658 tot 30 Januari 1665 komen deze schepen niet voor; en evenmin staan in de resolutie-boeken zelven op de aangegeven datums de besluiten, door de Realia in het verkort aangegeven, noch zelfs welke andere resolutiën ook. Ook is noch in de Dagh-Registers van het Casteel Batavia, noch in de brieven, noch ergens anders iets te vinden over eenigen overval in 1664 en wordt deze integendeel weersproken door den hier medegedeelden loop der gebeurtenissen. Blijkbaar is dus de foutieve mededeeling te wijten aan een schrijffout van den bewerker der Realia, die 1664 schreef in plaats van 1644.

1) *Realia.*

2) *Dagh-Register int Casteel Batavia.*

dreven had, in open oorlog verkeerden. Zijn vrees bleek gegrond. In hetzelfde jaar notuleerde men te Batavia: „Tajoanse Chinesen hebben op den „9 July des nagts Comps. logie in Cambodia met gewelt ingenomen, den „coopman Pieter Kettingh met 3 à 4 inlandse dienaers vermoort, de goe-„deren geplundert en de logie verbrandt. De ondercoopman Jacob van „Wijckersloot was het nevens de andere dienaeren nogh ontcomen en aen „het jacht de Schelvis geraeckt, waermede sij dan voort nae Japan sijn ver-„trocken 1)."

Zeker, ook dit maal evenals de vorige was niet de koning met zijn volk de schuldige, zooals zij dat wel geweest waren in 1644 met den moord op Regemortes en de zijnen; en hij schreef 28 October 1667 zelfs een brief vol leedwezen naar Batavia, verklarende te hebben gestraft en verder te zullen straffen. Doch ook deze proef was te wreed geëindigd om haar te herhalen, waartoe trouwens de handelsondervinding ter plaatse evenmin aanleiding gaf. Pieter van Dam, die van dezen moord geen melding maakt, schrijft: „Dan, gemerckt desen handel van dat belangh niet wiert geoor-„deelt off die kosten en lasten waardigh om daer een gestadige residentie „te houden, is het daerbij gelaten en sonder dat wij eenige vaart 't sedert „daarop hebben gehadt off ondernomen..... Nu de Compagnie haer ge-„rief deswegen (de rijst) van de Oostkust van Java heeft weten te krijgen, „hebben die van Batavia het daerbij laten berusten en aen de ingesetenen „aldaer dien handel overgelaten, seggende de Generael ende Raden bij het „Reglement van 8 October 1680, dat een van de Maleyers, tot Batavia wo-„nende en geen andere, om de twee jaeren een schip derwaerds was sen-„dende dogh met geen naemwaardigh cargasoen".

Inderdaad is met den moord op Ketting voorgoed een einde gekomen aan de vestiging der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie in het rijk van Cambodja 2).

---

1) *Dagh-Register int Casteel Batavia.*

2) De heer A. Cabaton vergist zich dan ook, waar hij in zijn belangrijk en boeiend opstel over de Hollanders in Cambodja, in 1914 verschenen in de *Revue de l'histoire des colonies françaises* te Parijs, beweert dat onze loge ook nog na dien tijd zich staande gehouden heeft. Daarvan is echter nergens in de bescheiden het minste spoor te ontdekken. Hij vermeldt als factorij-houder na Kettingh Joannes Besselman. Doch deze is nooit in Cambodja geweest, maar wel in Tonkin, zoodat de heer Cabaton waarschijnlijk zijn aanteekeningen over Tonkin, gemaakt op ons rijksarchief te 's-Gravenhage, verward heeft met die over Cambodja. Volgens het register op de Personalia, aldaar aanwezig, blijkt toch deze Joannes Besselman 6 April 1677 benoemd te zijn tot opperhoofd in Tonquin, waar hij toen als tweede persoon

INLEIDING. Voortaan heeft haar verkeer met Cambodja zich beperkt tot weinige inlandsche schepen, die produkten kwamen brengen te Batavia, en tot een zeldzaam bezoek van een Compagnies-schip op weg naar elders.

In 1670 kwamen te Batavia, door den koning gezonden, drie Nederlanders uit diens rijk aan, „na het afloopen van 's Comps. logie aldaer verbleven; comen met ijsere ketenen aen malcandere vast soowel aen de hals „als aan de beenen." In zijn begeleidende missive schreef de koning over deze lieden, dat zij erkenden de Chineezen te hebben willen vermoorden, die hun echter vòor waren geweest. Die drie Hollanders waren, berichtte hij, slechte menschen, die herhaaldelijk gevlucht waren in het bosch, doch door hem opgevat en thans teruggezonden werden [1]). Nadere bijzonderheden over dit drietal deelen de hier volgende bescheiden mede.

25 Januari 1672 ontving Batavia een brief van den koning en van Ocknia Clahum met geschenken, vriendschapsbetoon en dank voor den brief, aan 's konings „affgesant" medegegeven. 28 Juni van hetzelfde jaar betuigen Gouv.-Gen. en Raden voor deze brieven en geschenken hun dank en zenden geschenken terug zoowel aan den koning als aan dezen Ocknia, „de rijcxvertroude." Het volgende jaar herhalen zich deze beleefdheden aan weerszijden, naar aanleiding van 's konings bericht van 25 Februari 1673 dat hij zijn overleden voorganger is opgevolgd. In 1674 wederom een wisseling van beleefdheden en geschenken. Dan echter notuleert het Dagh-Register int Casteel Batavia 20 December 1675: „De coopman Jan van der „Spijk en Raat in Siam schrijven aan Gouv.-Gen. en Raden van den sleg„ten toestand in Cambodia, alwaer de Quinammer den Coninck al in 't „bosch had doen wijken en sich apparent in korten tijt meester van dat rijk „stont te maken" [2]). 1 Februari 1677 schrijft de koning, dat zijn voorganger is overleden. „Cambodia is nu in groote swaerigheyt en tot noch in geen „ruste". Daarom heeft hij van den Maleischen nachoda (schipper) Lipat vier „bassen geleent, 't geene de gouv.-gen. en Raden niet qualijck gelieven te „nemen, want hij (Jan de Pertuan) is nu in groote noot." Hij stuurt geschenken. Het volgende jaar bedankt hij voor het ontvangen tegengeschenk en voor den onmetelijken dienst, dien de Compagnie hem heeft bewezen met

---

werkzaam was, in 1679 vandaar naar Batavia te zijn ontboden, twee jaar later eerst tot winkelier te Batavia en vervolgens tot kassier aldaar te zijn aangesteld en in 1684 opperhoofd geworden te zijn in Japan.

1) *Dagh-Register int Casteel Batavia.*

2) Uit deze mededeeling blijkt ten overvloede, dat wij toen geen loge in Cambodja bezaten.

die vier bassen (= kanonnetjes). Hij stuurt een schenckagie, die 17 Augustus van hetzelfde jaar door den gouv.-gen. Rijckloff van Goens met een brief en tegengeschenk wordt beantwoord. 5 Juni 1679 ontvangt van Goens een brief van den koning met gelukwenschen bij zijn benoeming tot landvoogd en de mededeeling, dat de koning thans oorlog voert met Siam. De koning vraagt om salpeter, een hengst en een merrie en verklaart alles te willen doen om den gouv.-gen. te behagen. Ook bij dezen oorlog is Cambodja weder slecht gevaren; want 16 Februari 1680 verneemt Batavia „van „seeker Chinees, van Cambodia op Mallacca gecomen, dat die plaets door „de Siammers te eenemael afgelopen en alle manschap ekcepto den co- „ninck met 2 à 300 mannen, die haar met de vlugt over het gebergte na Chi- „ampa gesalveert hadden, gesneuvelt en terneergemaeckt was."

In 1709 is de hervatting der vaste betrekkingen even ter sprake gekomen, doch 11 April van dat jaar besloten „van het etablissement eener lo- „gie aldaer af te sien, dog niettemin te doen vernemen naer den toestant „van saken in dat rijck, 1)" terwijl daarna nog slechts eenmaal een besluit is genomen door Gouv.-Gen. en Raden ten aanzien van het koninkrijk, namelijk 13 December 1723: „Men sal de Chinesen derwaerts en Tonkin „animeeren en voor 's Comps. reekening een partie daer inne te nemen, „doende ter onderzoek een vertrouwd persoon derwaerts overgaen."

Wat Laos betreft, het „Lauwen-landt", het is er nooit tot een vaste vestiging gekomen. Trouwens, nog heden is land ontoegankelijk, „woest en „ledig". De hoofdstad is slechts in minstens een week of drie van de Mekong-monding af te bereiken. Op een oppervlak, dubbel zoo groot als Java, wonen nog geen millioen menschen. Het land voorziet alleen in eigen behoeften. Wat het aan beschaving bezit heeft het aan Siam ontleend, aan het achterland dus en niet aan de kust; dat blijkt reeds uit Wuysthoff's verhaal en voorts uit de verzameling van de genoemde Ecole française te Hanoï: verguld hout met heel kleine stukjes spiegelend spaath, de Boeda'tjes met de puntkroon op de kooltjesharen enz., alles Siameesch van karakter maar ruwer.

Vergeleken de Franschen, toen zij in 1893 het land vreedzaam in bezit namen, wat Wuysthoff schreef met wat zij vonden, dan konden zij met de Schrift getuigen: „Het is alles bij het oude gebleven."

'S-Gravenhage, Januari 1916.

Dr. HENDRIK P. N. MULLER.

1) *Realia.*

VERKLARING VAN INLANDSCHE WOORDEN.

Vertraagd door den oorlog, maar nog niet te laat, ontvang ik van Prof. Ant. Cabaton de volgende verklaringen van een aantal, in de hier medegedeelde bescheiden voorkomende inlandsche woorden, welke tot persoonsnamen en titels zijn samengevoegd.

De Cambodjers hebben namelijk evenals de Lauwen en Siameezen hun officieele personen altijd aangeduid door den naam van het ambt en nooit door eigennamen. Instede echter van die ambten aan te geven door een bepaald woord, zooals rechter, burgemeester, gouverneur enz., hebben zij zich bediend van weidsche bewoordingen, ontleend aan het Pāli of het Sanskrit en die in geenen deele beantwoorden aan den aard van het ambt. Buitendien verschilde de taak van den ambtenaar telkens, al naar de behoefte van den dienst en het oogenblik, had elk hof zijn eigen mandarijnen en wemelt het van spelfouten in de inlandsche officieele ambtenaars-lijsten. Eindelijk geldt het hier oude woorden en zijn deze door weinig geletterde voorzaten van ons weergegeven, bloot op den klank af. Ten gevolge van dit alles heeft de heer Cabaton herhaaldelijk slechts kunnen gissen.

Hoofd van Cambodja (*Nokor Kampuća*, *Srŏk nokor Khmĕr*) was een koning, uitvloeisel van de Godheid en genaamd de „Heilige Voeten" (*Práh Bàt*), de Souvereine Meester van Cambodja (*Kampućā Thipedĕi* [Skr. *Kamboja-adhipati*]), die alle staatsmacht in zich vereenigde, de opperste aanvoerder der strijdkrachten, de wetgever, de hoogste bestuurder. Zijn almacht werd eenigermate getemperd door den godsdienst en de gebruiken en soms door opstand en omwenteling.

De kroon was erfelijk, doch ging meest van broeder op broeder over naar de eerstgeboorte, tenzij de laatste koning een zijner zonen tot opvolger aanwees en te zijnen gunste afstand deed.

VERKLARING INL. WOORDEN. Hij vermocht zooveel vrouwen te huwen als hem behaagde, ook onder zijn bloedverwanten en zelfs zijn halve zusters; alleen zijn volle zusters waren uitgesloten. Een dezer echtgenooten droeg den titel van koningin. Zij behoorde van koninklijk bloed te zijn, maar was vaak slechts een gewone gunstelinge.

Onmiddellijk achter hem volgden, deelende in het koninklijk eerbetoon en zelfs in zijn macht: de *abyorāć* (Skr. *upayuvarajā*), de koning die afstand had gedaan; de *obbarāć* (Skr. *uparāja*), de troonopvolger, zoon of broeder des konings; en de *Prah Vorāćini* (Pāli *vararājinī*), de koningin-moeder of de eerste prinses van den bloede. Zij beheerden hun leengoederen, maar in algeheele afhankelijkheid van den koning, en ieder hunner had zijn eigen mandarijnen-stoet.

Achter deze vier personen kwamen de prinsen en prinsessen van den bloede, tot aan den 5den graad vormende de koninklijke familie, de *Práh Vongsa* (Skr. *Vamśa*). Te beginnen met den 5den graad maakten zij slechts de kaste der *Práh Vān* uit, die eenige geldelijke en uiterlijke voorrechten genoot en uit welke de koning vaak de hoofden der mandarijnen van het koninkrijk koos [1]).

Naast dezen plaatste zich de kaste der *Prām* of *Bakus*, ongetwijfeld een laatste overblijfsel van het Cambodjaansche Brahmanisme van voorheen. Ofschoon Boedisten, nemen zij zekere oude gebruiken in acht en zij zijn de bewaarders van het heilige zwaard, *Práh Khan*, dat mij nog in 1908 getoond werd en dat hierachter op blz. 271 besproken wordt, gift van Indra, waaraan het lot van Cambodja hangt.

Het hof bestaat niet uit adel, want die ontbreekt in Cambodja evenals in Siam [2]), maar uit tal van mandarijnen, echte ambtenaren, die benoemd en ontslagen worden door den koning naar willekeur en niet erfelijk zijn, maar altijd uit dezelfde geslachten gekozen worden; zij treden eerst op als pages, levende in de onmiddellijke nabijheid en afhankelijkheid van den vorst.

Aan hun hoofd staan de *okñā*, groote mandarijnen van het binnenland en gouverneurs der provinciën. Dan volgen de *ćaupoñā* en de *práh*, en daarna de *poñā*, de *luong*, de *khun*, de *moen*, de *okmoen* en de *nāi* 3).

---

1) In Siam trof ik overeenkomstige instellingen en ook woorden aan. Zie mijn *Azië Gespiegeld I.* blz. 109, 130, 132 enz.

2) Zie dito blz. 130.

3) Ook dezen titel, *heer* beteekenend, vond ik nog in Siam in gebruik (*Azië Gesp. I* blz. 117).

Van de ministers is de *Kralahôm* hoofd der zeemacht en de *Ćakrî* of *Ćakrĕi* bestuurder van het vervoer en van oorlogszaken.

VERKLARING INL. WOORDEN.

NAMEN IN ACHTERSTAANDE BESCHEIDEN.	VERKLARING (â = ea; ć = tj; ñ = nj; j = dj.)
Blz. 13. Ocknea Colhom	*Oknà kralahôm* = hoofd der scheepsmacht.
„ 14. Nac Tommeretiat	*Nãk Thommãthirãc* (Pāli *dhammādhirāja*) = een mandarijn van het paleis.
„ 16. Intse Lanangh	*Intje lanang*, maleische titel, soort van mandoer, baas. (Zie noot op blz. 444 hierachter.)
„ 19. Ocknea Tiremedols	*Okñà Thormã* dol (Pāli *dhammadhaḷa*), mandarijn onder de bevelen van den Tweeden Koning.
„ 19. Chichermot	*Siry Sermot* (*Can pãnã sramŏt*), „mandarijn van de kostbare zee", een havenambtenaar.
„ 19. Prescorneock	*Prdh nãi Kong nòk*, hoofd van een arrondissement.
„ 26. Tevenia Ravy	*Tévin nãi Ravi*, Siameesche en Lauwsche titel van een kleinen mandarijn.
„ 31. Chen Mon Con	*Sèn Mongkŏn* (Pāli *mangala*), titel van een mandarijn.
„ 31. 't Jouw Corna	*Cau Kornà*, zijn excellentie.
„ 33. Tevinia Comphan	*Tévin nãi Kămphăn*, mandarijn der barken.
„ 35. Tevina Tahom „ 35. Tevinia Lanckan „ 41. Tevinia PhraLochan „ 43. Tevenia Assen	Plaatselijke mandarijnen in Laos; de tweede namen waarschijnlijk plaatsnamen.
„ 49. Quan Montix of Montip	*Quan* = mandarijn.
„ 50. Pia Tijn	*Phya* is een kleine mandarijn in Laos.

VERKLARING INL. WOORDEN.

Blz.	50. Tevinia Pia Powan	*Tévin nãi Phya Pho-ban*, dorpshoofd in Laos.
„	51. Nappra Pretera	*Nãk prdh Thirãć* (Pāli *adhiraja*), magistraat.
„	61. Nampra Pitnandry 62. Opra Nampitnandry.	*Nãk prdh Phi* (*muk*) *montrĕi* (Pāli *abhimukha* + Skr. *mantrin*), pakhuismeester van de gekookte rijst.
„	68. Bercalang	*Prdh Kralahôm*, hoofd der scheepsmacht.
„	112. Pasímbadt	*Prdh Sambàt* (Pāli *sampada*), dienaar des Konings.
„	127. Tísneha	*Tés snéha*, een mandarijn.
„	132. Gwaughpick	*Ćaufã* (spreek uit tjauw-phja), titel van een mandarijn.
„	132. Tavinea Taysimbath.	*Tévin nãi téi sambat*, pakhuismeester van de rijst.
„	151. Ephea bey	*Phya ban*, Lauwsch dorpshoofd.
„	162. Cson Chen	*Ćau Sĕn*, kleine Lauwsche beambte.
„	192. Najmoncon	*Nãi Mongkŏn* (Khmer *mongkol*, Pāli *mangala*), Lauwsche en Siameesche titel van een kleinen mandarijn.
„	224. Palochoon	Zie blz. 41 Tevenia Phra Lochan.
„	227. Schermmeinth	Scheepskapitein.
„	252. Nappra Lelanghsa	*Nãk prdh Tés Ansa*, bewaarder van het paleis.
„	254. Ocknea Ammeradt	*Okñà Amat Rutthã*, bewaarder van het timmerhout.
„	256. Ocknea Chicherwongh	*Okña Serewongsa* (Pāli *Sirì-vamsa*), bewaarder van het paleis.
„	257. Nootsiouto	*Nôtsen tho*, bewaarder van het paleis (?)
„	257. Quockpeeck	*Krupét*, geneesheer.
„	260. Nappra Soudech	*Nãc prâh somdeć*, groote mandarijn.
„	266. Ocknea Sacry	*Ocñà Ćakrĕi*, een mandarijn van den cakrei, minister van het vervoer.
„	274. Onkosa	*Ông Kosa*, een havenmeester, sabander.
„	277. Tavinia Ramchidt	*Tévin nãi Rãm Ćit*, titel van een mandarijn.
„	282. Kalhom	Zie Colhom, blz. 13 = Kralahôm.

VERKLARING INL. WOORDEN.

Blz.	308. Tevinia Mantrynchit	*Tévin nãi Montrĕi Ćit*, griffier, rechter.
„	310. Ocknea Natraet	*Okña Nát rãć*, pakhuismeester der rijst.
„	317. Ocknea Artsioen	*Ocñà Arcun* (Skr. *Arjuna*), gouverneur eener provincie.
„	326. Sioulack	*Ćong Alŏkh* (Pāli *alekha*), schrijver.
„	334. 'Tchanbonja Siri Sermot	*Cauponã* (Hollandsch tjauw ponjéa); Siri Sermott = Chichermot, zie blz. 19.
„	335. Tchaubonia Siry Souckran	*Cauponã srei Saugkrãm*, titel van een ambtenaar onder den tweeden koning.
„	335. Tchaubonja Sermojet	*Cauponã srĕi nãjok* (Pāli *Son nayaka*), de uitstekende gids, loods.
„	336. Ocja Siriseron	*Okñà Srĕi Phirom*, bewaarder van het paleis.
„	337. Ockja Serwongh	*Okñà Sorivong* (Pāli *Suriyavamsa*), hooge mandarijn van het vervoer.
„	371. Nac Preaute	*Nãk práh Otén*, ambtenaar van den dienst van het vervoer.
„	371. Nac Pra Ciricitit	*Nãk práh Srĕi Vićit*, inspecteur der openbare gebouwen.
„	371. Nac Nac Praangh	*Nãk Nét práh Ang*, mandarijn der rechtspraak.
„	371. Oya Ininerat	*Okñà En Rat* (Pāli *Indaratana*), bouw-opzichter, koninklijk metselaar.
„	371. Mac Prom Kiefa.	*Nãk Prom Kaufã*, een magistraat.
„	371. Occonjaes t' Ganponjaes	*Okñà* (de) *Ćauponã*, twee mandarijnentitels.
„	372. Occaya Díetsjou	*Okñà Dè ćou*, gouverneur der provincie Kompong Svai.
„	372. Nac. Tyansta Ontbraet	*Nãc Ćesda Ng prdh Rat*, zeker mandarijn.
„	372. Oya Wangh	*Okñà Vang*, minister van het paleis.
„	373. Occonja Siri Maha Radja	*Okñà Siri Māhārājā*, een Maleisch mandarijn.
„	373. Nac Pronckiesad	*Nãk prdh Ongkàr Chet*, hooge koninklijke mandarijn.
„	374. Tjauwanja Coussa	*Ćaupoña Kosa*, ambtenaar der schatkist.

VERKLARING INL. WOORDEN.

Blz. 376.	Oja Iumerat	*Okñá Iumrãć* (Skr. *Jamarāja*, god der hellen), mandarijn van den Minister van justitie.
„ 376.	Na Pra Staa	*Nãk prdh Ćesda*, gouverneur eener provincie.
„ 376.	Occonjae Serck Louck	*Okñà Suork Lôk* (Skr. *svargaloka*, de hemel van Indra), titel van den gouverneur der provincie Pursat.
„ 377.	Occonjae Pousselock	*Okñà Pusnulok* (Skr. *Visnuloka*, de mond van Visnu), titel van den gouverneur van de provincie Tréang.
„ 376.	Occonja Tarantsjouw	*Okñà Rãćã Cou*, titel van den gouverneur der provincie Stung Trêng.
„ 377.	Tjan ponja Mitip Ronghtonock	*Ćaupoñã Mohatip Ratana* (Pāli *Mahādevaratana*), titel van den gouverneur eener provincie.
„ 377.	Occonjae Ancea	*Okñà Ansa*, hoofd der roeiers.
„ 378.	Tjanponja Pou	*Ćaupoña Pon*, ontvanger der belastingen.
„ 379.	Ojae Tjecrie Lepaangh	*Okñà Ćakrĕi Lobang*, mandarijn van het gevolg van den Cakrei of minister van het vervoer.
„ 379.	Nac Promkeeino	*Nãk pràh Ongkàr En*, soort van rapporteur of referendaris.
„ 383.	Occonjae Tipsombath	*Okñà Tép Sambat*, mandarijn van het paleis.
„ 383.	Occonjae Tuprath	*Okñà Tép Rutthã* (Pāli *devaratha*, goddelijke wagen), opzichter der voertuigen des konings.
„ 406.	Ockoenjae Tiechry	*Okñà Cakrei*, mandarijn van den Cakrei.
„ 406.	Nappra Radia Col	*Nãk prdh Rãćã Kol*, secretaris van een okñà.
„ 407.	Ockmoen	*Okmoen*, mandarijn der 3e orde.
„ 407.	Nacpra Nieripith	*Nãk prdh Niruphadĕi* (Pāli *narapati?*) mandarijn van het huis van een koninklijken prins.
„ 407.	Nacpra Mieript	(zie boven)
„ 410.	Naccidaith Ramatipady	*Nãk Ćesda Rāmadhati*, een Maleisch mandarijn.

Blz.	410.	Naccidaith Patriauw	*Nãk Ćesda práh Ćau*, koninklijke bewaker.
„	411.	Ockoenia Tiecry Peracsidents	Zie Ockoenja Tiechry, blz. 406.
„	411.	Nacpra Theerportion	*Nãk práh Srĕi Puthor*, een koninklijke page.
„	414.	Ramata Pady	Zie Ramatípady blz. 410.
„	415.	Nacpra Tuauw	*Nãk práh Ćau*, kleine mandarijn.
„	418.	Ockoenia Tixsinghbath	Zie Tipsombath blz. 383.
„	422.	Tjanponia Sieringh Songbath	*Caupoña Serĕi Sambat*, mandarijn van het paleis.
„	434.	Intje Idop	*Intje hidoep*, (wakkere baas), een Maleisch beambte.
„	434.	Nacpra Radjasath	*Nãk práh Rãćã Sat*, magistraat.
„	439.	Nacpra Syanyock	*Nãk práh Séna Nãi yok*, mandarijn over de koninklijke olifanten.
„	447.	Piauwja	*Ćaufã* (spreek uit tjauw-vja), zeer hooge ambtenaar.

HENDRIK P. N. MULLER.

I

Vremde Geschiedenissen in de Koninckrijcken van Cambodia en Louwen-Lant

Vremde Reyse
INDE CONINCKRYCKEN
CÀMBODIA ende
LOUWEN
door de Neederlanders: en 'tgeen daer tot den Iare 1644 is geschiet
Comp:Loge in Cambodia
LOUSE RIVIER
PEGU
Tot Haerlem, bij Pieter Casteleijn 1669.

Vremde GESCHIEDENISSEN In de Koninckrijcken van CAMBODIA en LOUWEN-LANT, IN OOST-INDIEN,

Zedert den Iare 1635. tot den Iare 1644. aldaer voor-gevallen.

Mitsgaders de Reyse der Nederlanders van Cambodia de Louse Revier op, na Wincjan, het Hof van de Louse Majesteyt.

Ende ten laetsten de wreede Massacré in Cambodia door de Indianen, Anno 1643. geschiet.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by *Pieter Casteleyn*, Boeckdrucker woonende op de Marckt in de Keyzers Kroon, 1669,

Aen de Lezers:

Beknopt komt Uwe E.E. hier een Verhael voor, waer van wy wel breeder, mits de ghewichtighe stoffe, hadden konnen op-disschen: Maer, vermits wy desen noch eenmael hoopen te vervolgen, korten deswegen so veel mogelijk: Waer zijnde, dat wy den Schrijver hier af, de Minuten daer van by nae als met kracht hebben af-gedwongen, om ons soo veel mede te deelen, als dese woeste Gewesten by hem selfs bevaren, heeft ondervonden, ende de administratie van de Reyse naer het Louwse Koninckrijck, door den Generael van Diemen is toevertrout gheweest: Veele Af-Beeltselen waren hier in te voorschijn gebracht, ten waere den korten tijt van ons voornemen (die niet geern yets uyt eyghen Hoofde willen toe-stellen) ons belette, tot op een ander tijdt, dat wy de nieusgierighe (soo veel moghelijck) voldoen: De reste beveelende aen Uwe E:E: goede discretie, de welcke den Drucker van desen van Uwe E: E: versoeckt: Terwijlen hy toch altoos blijven sal U E: E: Dienstw,

PIETER CASTELEYN.

Haerlem den 20. Juny 1669.

REGISTER.

B

BAssack: De scheydinghe van de Koninckrijcken Cambodia ende Louwen, 17 [1])

C

Carel Hartsingh, Opper-Hooft van de Negotie in Toncquin, 3. Chineesen loopen een Jonck af met Sijde, ende vermoorden alle de Nederlanders daer op: Hoe vremt sulckx uyt komt, 3. Een der selve wert op Batavia gestraft, 4

Camerlingh van den Koningh van Cambodia, vermoort sijn eyghen Meester, op belofte van het halve Coninckrijck, 9. Maer dat niet krijgende, dreygt den tegenwoordigen Coningh, die hem oock doet massacreren. 12.

Cambodia een Koninckrijck in Oost-Indien, waer gheleghen, en by 3. Coningen geregeert, 1. Voorvallen met Nederlanders aldaer, ende verbitteringh teghens des Compagnies Dienaers, doch de veranderinghe in Vrientschap ende alle alle faveur, 2. Den Jongen Koning sterft, tot schade van de Compagnie, 3. Dus blijft de Regeeringe aen den Ouden Coning en sijn Suster Nappra Thiemeda: Die stervende, doet sijn outste Soon Nac Tommeretiat, out 21. Jaer, tot Successeur van het Rijck verklaeren, en wort daer over met vreugde van Groot en kleyn, oock van de Nederlanders begroet met Geschencken, 4. Maer wordt korts daer naer van den tegenwoordigen op-gheworpen Coningh, sijn Kamerlingh, en Swarten Slaef, onder 't Kaert speelen vermoordt, en 't Pallais in brant ghesteken, 9. Die sich daer door op-werpt; En yder hem te gehoorsamen beveelt; Zijn felheyt aen een Maleytze Tevinia; Zijn Oratie tot het Heyr-Legher, die hem ghetrouheyt sweeren; En massacreeren oock den Jongen Koningh, soo hy op de Olijfante Jacht 60. mijlen van daer was gereden, 10. Vervolgt alle des Jongen Konincks Raetsheeren; En doet die seer wreet aen een Kruys naghelen; Verdelght soo al sijn tegenstrevers, behalvens 3. Soonen van den Ouden Koningh, die in de Kercken onder de Protectie van de Priesters vluchten; Den op-gheworpen Koningh van Cambodia dus by nae alles verdelght hebbende, maeckt met sijn Broeder een Compact, om 't Rijck gesamentlijck te regeeren, 11. Maer den swarten Kamerlingh 't halve Rijck belooft, desen Koningh dreygende, om dat hem geen beloften hielt, dede hy mede ter neder houwen, 12. En de 3. Soonen van den Ouden Koningh teghens hem conspirerende, doch ontdeckt, sijn de twee met Houwers op een Pisangh aen stucken gekapt, 12. Maer desen Koningh krackeelt daer na met sijn Broe-

---

1) Deze bladzijden zijn die van het oorspronkelijke, hier herdrukte boekje.

der; En onder pretext van Boelagie met sijn Vrouw Perkees Satry, doet hem mede dooden, het welck hem by yder in den haat brenght, 13. Doch hy leyt de schult daer van op sijn Swager, en doet die mede sterven; Verlaet de Heydense Religie, en wort Mahometaens; Daer de Portugijsen haer van dienen, 13. Coningh van Cambodia treckt met 300. man na Namnoy in 't Louwse Gebiet om Goudt, dat daer veel is; Maer om de ongesontheyt des Luchts, quamen daer geen 50. man mette Koningh van weder thuys. 17.

G

Geeraert Wusthof Onder-Koopman in Cambodia, 4. Wort door den Generael en Raden van India met Geschencken aen den Koning van Louwen-Lant gesonden, 5. Worden seer wel by den Koningh en de Natie onthaelt; Reyst onkostelijck, ende arriveert weder in Cambodia. 6.

I

Jan Dircksz. Galen Opper-Koopman in Cambodia, gehaat by den Ouden Koning, die hem niet in 't Gesicht wilde sien, vertreckt na Batavia, Croock komt in sijn plaets, 2.

Johannes van der Hage Opper-Koopman in Cambodia, is by den Koningh wel gesien, doch sterft subijt. 4.

L

Louwse Kooplieden komen de eerste mael op Batavia handelen, en sijn by den Generael van Diemen wel ontfanghen, 5. Onderstaet wat dit voor een Coninckrijck en wat Handel daer is, 5. Rijckdom van 't Louwse Koninckrijck, ende hoe ende waer gelegen, 6. Heeft een schoone langhe Revier.

Louwse Koninckrijcks generaele Beschrijvinghe, 26. Hoedanigh gheregeert, 27. Hare Wetten en Innekomens, 28. En Papen, 29.

Louwse Revier hoedanigh: Is wel 300. mijlen langh, 15. Is rondsom met hooge Gebergten, steyle Klippen en steene ondiepten ten midden, met gruwelijcke hooge Water-vallen verselt, 16, 17. Oock met Eylanden vol Harten, 18. Aen de selve legghen Sombocken en Sombaboer: Desselfs beschrijvinghe: Wat daer valt: En hoedanigh hare Regeeringhe, 16. Daer valt veel Gout, maer d'Inwoonders begraven dat: De reden waer om.

Louwse Papen houden Nieu Jaer: Hebben veel kostelijcke van Gout geçierde Kercken: En sijn groote Meesters, 19. Hebben tegens de sieckten geen andere Medicijnen als danssen en speelen, daer mede sy seggen de kranckheyt, dat sijn de quade Duyvels, uyt-gedreven werden, 25.

M

Moort in Cambodia aen de Hollanders begaen, 35.

Meunkock: Bewoont van al de Louwse Schippers en Kooplieden: Daer is grooten Handel met de Mooren en die van Siam.

Meerminnen en Meermans, 38.

N

Nappra Thiemeda, Coninginne in Cambodia, wort van den Generael van Diemen met Presenten vereert, 3. Sy sterft, 4.

Noote-Muscate Vogel, 38.

I. CASTELEYN, REGISTER.

Nederlanders bevaeren in den Jaere 1641. d'eerste mael met groot pericul de Louwse Revier; Die over al van de Papen en Tevinias wel worden onthaelt: Doch veel moeyten met hun Praeuwen met laeden en ontladen hadden; Komen endlingh aen 't Konings Hof te Wincjan, 19. Zijn Majesteyt doet haer af-vragen de oorsaeck harer komst, en oock na de Schenckagien, 19. Zijn seer aenghenaem, en hebben by den Koning Audientie, op geleyt op Oliphanten, met de vremde Ceremonien in d'aenkomste, en wat daer voor gevallen is, 21. Den Koningh noch maer 23. Jaren out: Onthaelt de Nederlanders heerlijcker als Ambassadeurs van Coninghen: En doet Chineesse Speelen, Vechterijen als anders aen-rechten: En wil mede een Gesant aen den Generael na Batavia senden, 23. Schept groot ghenoeghen in een Verrekijcker, wilde een krommen Houwer recht gemaeckt hebben: Laet op de Reviere met Praeuwen ende Konstenaers veel vermaeck aen-rechten, 24. Is een Liefhebber van den vryen Koophandel en vremde Gedierten, oock van fijn geweef: En begeert, de Nederlanders op haer vertreck na Cambodia over eenige verschillen met sijn Majesteyt, te willen tusschen beyden gaen, 25. De Nederlanders keeren weder nae Cambodia, 29. En wat zedert haer vertreck in 't Louwse Rijck voorgevallen is, 32. Oliphanten-vanghst, 33. En 't geen by de blijvende Assistenten aldaer is aen-getekent.

P

Pieter van Regemortes succedeert in van der Hages plaets, 5. Verstelt het Compas der Portugijsen in Cambodia, en wort korts daer na met sijn Dienaers vermoort, 14.

Portugijsen vermoorden den Assistent Jeremias de Wael, 7. Een van haer Joncken wert by de Nederlandere ontvracht, 8.

S

Samphana: Een Stadt aen de Louwse Revier: Daer veel Goudts werdt verhandelt: Maer is een der Goddelooste Heydense Hoeren Plaetsen, 19.

St. Thomas begraef-Plaets, 37.

W

Wincjan: De Hooft-Stadt van 't Koninckrijck der Louwen, 6.

Wilde Menschen uyt de Strate Davits, 39.

EEN KORT
VERHAEL
VAN DE VREEMDE VOOR-VALLEN DIE IN OOST-INDIEN, IN HET KONINCKRIJCK VAN CAMBODIA, ZEDERT DEN IARE 1635. TOT 1644. SIJN GESCHIET:

In het Jaer 1635. wiert het Koninkrijk [1]) Cambodia, dat op 11. graden benoorden de Linie legt, geregeert van drie Koningen, die het Rijck oock in drien hadden verdeelt, en sulckx op conditie, dat den langstlevende 't Coninckrijck soude erven: Evenwel had van dese drie de outsten Coninck wel het meest gesach; en het grootste respect, en in alle voorvallen wel de meeste auctoriteyt: Welcker Regeeringh tot op de doot van den ouden Koningh, die d'andere noch beyde over leefden, sich vreedelijck heeft toe-gedragen.

[2] Het Comptoir der Nederlandtsche Oost-Jndize Compagnie was doen in Cambodia gestabileert door den Opper-Koopman Jan Dircksz: Galen, en droeg de voorsz. oude Koningh de Nederlanders een sonderlinge genegentheyt toe, dan in 't Jaer 1636. is er eenige onlusten ontstaen, voort-gekomen uyt het blijven van 't Schip Noortwijck, voor Cambodias Revier in Zee gestrant, waer van 't Volck van sijne voorsz. Majesteyt hebben gebergt gehad 13. stucken Geschut en 500. picol Japans Kooper, 'twelk de ouden Coning sich toeeygende. Jn 't Jaer 1637. door 't Schip de Galjas schreef de Generael [2]) aen den Koning dat hem twee stucken Yser Geschut van dito Galjas toe stont te koopen, in trocque van Rijs; Sr. Gaalen wetende dat de Heer Generael geene kennisse hadde van 't gepasseerde des Schips Noortwijcks sneuvelen, heeft dienvolgende sijn Majest. geweygert

1) Het Coninckrijck Cambodia ofte Camboye leght op 11. graden benoorden de Linie, heeft alles tot leefden behoefte seer abondant, als Rijs, Vlees en Wijn, die sy daer naer hare maniere weten te bereyden: Voet ende teelt veele Paerden en Eliphanten; en daer valt oock eenig Gout: De Hooft-Stadt is, gelijck 't Koninckrijck, Cambodia genaemt, legt aen de Revier Meicon of Menon *): d'Inwoonders sijn Afgoden-Dienaers, maer seer strijtbaer.

2) Aldus werd in die dagen de Gouverneur-Generaal te Batavia gemeenlijk aangeduid. (H. M.).

*) Hier vergist zich de schrijver natuurlijk; de Menam is de rivier van Siam, een andere als de Mekong, de rivier van Cambodja. (H. M.).

de twee gementioneerde stucken te verkoopen, ten ware den Koning de 500. picol Cooper aen de Compagnie restitueerden; Sulckx dat sijn Majesteyt teghens Sr. Gaalen allengskens in verbolgentheyt wierde ontsteken, dat beraetslaegt hadde 't Schip de Galjas dat als doen in de Revier lag, van groote Mast en Roer te ontlichten, ten waer zulckx door den Jongen Koning was tegen gehouden.

Jan Dircksz. Gaalen, die te Hove te komen verboden was, vermits den Ouden Koningh hem niet in 't gesicht wilde sien, noch geen Audientie verleenen, was gemelte *Gaalen* genootsaeckt sijn verlossinge te versoecken, sulckx d' Heer Generael te raede wierde, door den Commandeur *Croocq*, *Gaalen* te lichten; Oock mede dat den Heer Generael geen verder vermaen ofte eysch wegens de voorsz. 13. Yser Stucken en 500. picol Kooper en pretendeerde, soo is des Coninghs verbolgentheyt in korten tijt af-genomen, en de voorgaende genegentheyt tot de Compagnie op nieuws betoont, mitsgaders alle faveur bewesen, waer sulckx te pas quam, gelijckerwijs in 't Jaer 1637. in het Proces tegen de Portugijsen, over 't veroverde Fregat Bassacq, in de Revier van Cambodia door de Nederlanders met twee Bootsvolck ghenomen, echter daer inne door puere gunste van den Ouden Koningh floreerden, gelijck als volgde.

Ende in 't Jaer 1638. op de 9. April heeft den Ouden Koning aen de Compagnie 3000. Tailen ofte 9000. gulden contant uyt Vriendtschap, dat tot den Handel nootsaeckten, geaccomodeert, 't welck aen sijn Majesteyt oock in Februario 1640. nevens een Schenckagie van 100. Tailen in Japans Schuyt-Silver [1]) is gerestitueert, volgens 't ordinaris gebruyck van den intrest aldaer te Lande; Den Koning soude indien hy sulckx begeert hadde, noch wel 600. Tailen per rest toe-gekomen sijn, welcke voorsz. Cortosie door de Heer Generael naer datum met een Yser Geschut (tot recompens) sijne Majesteyt vergolden is.

Jn het Jaer 1640. in de Maent Junio is den Jongen Koningh gestorven, waer van den meer-ghenoemden Ouden Koningh rechte
Oom was, ende een Broeder van desen tegenwoordigen Regeerende [3]
Coningh, en heeft de Compagnie doenmaels by dat af-sterven veel verlooren, insonderheydt in het recht van de Toncquinse Zijde,

1) Schuitzilver is zilver, dat in Japan gedolven en in den vorm van schuitjes gegoten werd, een belangrijk uitvoer-artikel van daar. Een schuitje had een waarde van 4,3 tael of teyl en een teyl was nu eens 3 gulden 2 stuivers 8 penningen waard, dan 2 gulden 17 stuivers, dan weer 3 gulden tien stuivers. (De gulden had 20 stuivers van 16 penningen). Gemiddeld werd het schuitje gerekend voor $13\frac{1}{2}$ gulden. (Nachod, *Die Bezieh. der Niederl. Ostind. Komp. zu Japan im 17en Jahrh.*, Berlijn 1897, Beil. 42). (H. M.).

zulckx sijnen doot veel verandering in 't Rijck als oock in desen toe-ghebracht heeft, per balance in dato den 23. February 1640. bleef aen de Compagnie schuldigh 1012. Tailen 8. Maes[1]), den Ouden Coning magtichden eenen Ocknea[2]) Colhom te besorgen, dat de voorsz. Penningen aen de Compagnie mocht werden voldaen, dan is echter niet gheschiet, vermits des Ouden Konings haestige doot sulckx belet heeft. **I. CASTELEYN, CAMBODJA.**

Gaen voort tot de Coninginne *Nappra* 3) *Thiemeda*, was de Outste Suster van meer gen: Ouden Coninck: Dese is de derde, die gesamentlijck ten desen tijde het Cambodische Rijck gheregeert hebben: Dese Coninginne is Ao. 1639. in de Fluyt-Scheepen Broeckoort en Oost-Cappel door den Heer Generael met Brieven en Geschencken zonderlingh gecongratuleert, by de selve oock met groote Staet en eerbiedinge buyten ordinaris ontfangen, den inhout deses Briefs was voornamentlijck daer toe gedirigeert, om dese Coninginnes gunste te meer te capteeren, ten faveure van 't recht van de Toncquinse Zijde, mitsgaders Justitie over de selve Chineesse Moordenaers te obtineren.

Dit Proces teghens een Deele moortdaedighe Chineesche, is ontstaen en voortgekomen, dat door de Heer Carel Hartsingh, Doenmaels Opperhooft vande Negotie in Toncquin, is bevracht, en met Zijde geladen een Chineese Joncq, nevens de Chineesen op de Joncq bescheyden waeren 18. Hollanders gheordonneert, dese Chineesen hadden alvooren met den anderen Beslooten soo drae in Zee quamen haer by Nacht van de Jonck te verseeckeren, en met een moordadigh de voorsz. 18. Nederlanders te massacreren, om also met de Buyt in plaets van nae Japan in Quelangh ende vorders na China te vluchten, ghelijck geschieden; Den Buyt onder haer luyden verdeelt, en van den anderen gesepareert, eenighe der principaelste van de Moordenaers kochten een Wang-kangh, 4) waer mede door de beschickinge Godes in Cambodia aen-gelant sijn, de Nederlanders de Roof en erbarmelijken Moort wonderlijk geopenbaert, met het op-koopen van eenige Balen Zijde, en in 't besichtigen gevonden een Hollandts geschreven Briefken, sulckx men oordeelden dit dese Moordenaers mosten wesen, gelijckerwijs oock noch Teyckenen bevonden in diverse Zijde Stoffen, met bloet besprenckelt, hier over dese Moordenaers te Hove aen-geklaecht en in Proces getogen wierden.

---

1) Een theyl had tien maas. (H. M.).

2) Een hooge ambtstitel. (H. M.).

3) Een titel. (H. M.).

4) Chinees kleyn Vaertuygh.

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

Het voorsz. is ter eerster instantie by de Chineesse Sabanders [1]) het Recht uyt-gesproken, namentlijck, alle de Zijde, uyt-staende Schulden ende andere Goederen voor de Compagnie, maer de moortdadige Schelmen hadden niet te obtineren, dan vermits de diverse Coninghen, sijn 'er diversche Revisien soo de een als de andere Partye op haer versoeck toe-ghestaen, sulckx hoe sich dit, en wat vorder in desen is gepasseert, moeten om lanckheyts halven verby gaen, en maer alleen seggen, dat door des Jongen Coninghs langh-quijnende Sieckte veroorsaeckten des Compagnies langduerigh procederen, ten [4] lesten de voorsz. Coningh quam te overlijden, en de Chineesse Moordenaers te ontvluchten, waer van de Nederlanders noch na datum een Moordenaer, die ons van den Ouden Koningh wierde toe-gestaen, apprehendeerden, en oock den Heer Generael op Batavia toe-ghestiert hebben, alwaer by Sententie over sijn begane dilecte Gerabraeckt geworden is, sulckx de Compagnie 65. picol [2]) Toncquinse Zijde van de Schelmen bekomen, en ten eynde behouden hebben.

De Nederlandtse Compagnie hadde wel ghewenst dat den voorsz. Jongen Vorst had blijven leven, als wel versekert sijnde, dat als dan die Moordenaers en Schelmen het niet ontvlucht, maer beter Justitie soude geobtineert gehad hebben.

Weynigh tijdts hier na komt de Regeerende Coninginne *Nappra Thiemeda* mede t' overlijden, sulckx de gheheele Regeeringe des Coninckrijckx quam te vervallen op den Ouden Koningh alleen.

Tot bekleedingh en welstant van dit Koninckrijck Cambodia in 't Jaer 1640. dede den voorsz. Ouden Coninck sijnen Outste Soon genaemt *Nac Tommeretiat* declareren als Jonghen Coninck en Successeur van 't Rijck, tot vernoeginghe van de Grootste en meerendeel der Gemeente in 't generael, en dat ten op sichte desen Jonghen Spruyt van 21. Jaren Out, met goede en sachte heumeuren begaeft, en van goeder apparentie was, dien volgende alle de Grooten en aensienelijcke Personagien mitsgaders de Compagnies Opperhooft Johannes van der Hage (nae des Lants costuymen) zijn Majest. in dese celebratie nevens geschencken quamen begroeten en geluck wenschen, en toonden de Nederlanders ghelijck oock naderhandt bewesen heeft geaffectioneert te zijn.

Jn begin vande Oppercoopman Johannus van der Hage sijn directie ist Proces der Toncquinse Zijde voor ghevallen, waer by de Compagnie wel geen quade Jritatie dan eenelijck 't voorsz. Opperhooft

1) De Grootste van de Natie. (Eigenlijk havenmeesters. H. M.).

2) $= 61^{3}/_{4}$ kilo. (H. M.).

groote moeyte van rijen en rotsen te Paert is toegekomen, dien volgens gedeurende de Vreede en Eendracht sijn directie bekleden, staende ten Hoove by de Coninghen wel in Aensien en redelijck onder de Cambodische Cooplieden bemint, die genegen wierde nae 't Patria te keeren, ten dien eynde van den Heer Generael demissie versocht, Zulcks dat den Onder Coopman Pieter van Regemortes als Tweede Persoon van 't Comptoir om van der Hagens Chargie te soliciteren naer Batavia vertrock, in wiens plaetse den Opper-Koopman Sr. *van der Hage* constitueerden den E. *Geraerd van Wusthof*. I. CASTELEYN, CAMBODJA.

Een weinigh tijdts hier naer in de Maendt July 1640. was 'er een groote Sterfte in Cambodia, die *van der Hagen* mede betreften, sulckx dat door een vehemente hitsighe Koortse in 24. uuren quam te over-
[5] lijden, invoeghen des Compagnies Negotie, de Boecken en de vordere affairen door dito *Wusthof* behoorlijcken sijn waer-genomen, tot de komste van *Pieter van Regemortes* en *Hermen Broeckman*, beyde Opper-Hoofden, die den lesten September van Batavia aldaer in des Compagnies Logie quamen te arriveren, met commissie van den Heer Generael ende Raden van India om *van der Hagen*, die alreede, als vooren geseyt was overleden, als Opper-Hooft van het Comptoir te vervangen.

Jn 't Jaer 1641. in de Maent Martio sijn sekere Koopluyden uyt 't Lant der Louwen, met hare Koopmanschappen door 't Compagnies Fluyt-Schip Oost-Cappel van Cambodia naer Batavia genavigeert, aldaer hare komste ten aensien dese Natie hunne Traficquen niet over Zee, maer in Cambodia en Ziam ghewent zijn te drijven, by de Heer Generael als voor d'eerste mael hem die Natie seer aengenaem was, invoegen dese Louwse Negotiantien de Heer Generael heeft getracht, dat mochten met contentement na haer Lant tourneren, sulckx hun Waeren ten genoegen aen de Compagnie verkochten, met recommandatie ende noodinghe dat Jaerlijckx met haer beste sorteeringe van Koopmanschappen de Compagnie op Batavia te willen komen bedienen.

Op het aen-raden der voornoemde Koopluyden heeft den Heer Generael goet gevonden met sijne Achtbaerheyts Missive en Geschencken den Louwse Koning te congratuleren, ten insichte om met den selven in vordere Alliantie en Vruntschap te treden, sijnde het principale ooghwit van hare gemelte Ed. omme te onderstaen wat profitabile Koophandel in dat Louwse Rijck voor de Compagnie te doen was, en grondelijck t' informeren van de Moorse 1) Koopluyden

1) Mohammedanen uit Voor-Indië. (H. M.).

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

dewelcke door de Riviere van Tanasserije over Ziam dat Rijck sterck met handeling van fijne Catoene cleeden frequenteren, mitsgaders te weten des Landts Regeeringe, Sterckte en uyt-breydinge desselfs; Ten dien eynde den Heer Gouverneur Generael en de Heeren Raeden van Jndia, om ghemelte Missive en Schenckagie (volgens coustuyme) na 't Louwen-Landt te geleyden, aen de Opper-Hoofden in Cambodia per Missive in dato 14. May 1641. uyt Batavia geschreven, ordonneerden, dat een van de Opper-Koopluyden Sr. *Pieter van Regemortes*, *Hermen Broeckman*, of wel *Geraerdt Wusthof* nevens 2. bequame Assistenten daer toe te ghebruycken soo is dato primo Julij in raade als per Resolutie ten dien tijde op 't Comptoir Cambodia ghetrocken, goet gevonden gedachten *Geraerdt Wusthof* als Hooft in de voyagie na 't Louwenlandt te ghebruycken, gheassisteert met *Willem de Goyer* en *Huybert Boudewijnsz. van Lochorst*, beyde Assistenten, nevens een Barbier, en 2. Nederlantse Jongens, met den Tolck *Jntse Lanagh Patanees*, Maleyer, sulckx met de Praeuwen der voorsz. Louwse Koopluyden, ghesamentlijck in Compagnie den 20. July uyt Cambodia (tot een Proeve) van diversche Coleurde Lakenen, fijne Cattoene Cleeden, en een Kasje met Esmeraude Ringen, te saemen monteerende 6601. 10. p., daer mede den 3. November 1641. in de Stadt Wincjan, [1]) waer de Koning der Lou- [6]
wen sijn Hof is houdende, gearriveert; Waren sijne Majesteyt aengenaem, ten aensien wy de eerste van Christen Natien geweest sijn, die dat Landt besocht hadden: De Brief ende Schenckagie van den Heer Generael wierde met groote eer en magnificentie in volle Staetsordre, als een Crijghs-Armade van wel rijckelijck 50000. Menschen ontfangen, welcke Schenckagie door den Coningh aen den Heer Generael ten vollen wierde gerecompenseert: Vorders wierden van een yder wel onthaelt en bejegent, seer nieuwsgierig om met de Nederlanders te verkeeren, gelijckerwijs soo eenighe Groote Personagien van 't een of 't andere Quartier van dat selve Landt hier ten Hove quamen, versochten ghemeenelijck onse conversatie; Als onder anderen sekeren Gouverneur van 't Westelijckste Quartier van 't Louwen-Landt, daer de principaelste Benjuwijn [2]) en Gomme-Lack, mitsgaeders goede quantiteyt Goudt te trocqueeren was, tegens andre Waren, noodigden de Nederlanders vriendelijck, ingeval zy

---

1) Op de huidige kaarten noemen de Franschen deze stad Vientiane. (H. M.).

2) Benjuin of benzoïn of benzoë, een harsachtige gom, die, in het vuur geworpen, een welriekende geur verspreidt en gebruikt wordt bij de vervaardiging van wierook zoowel voor Roomschen als Mohammedanen en Chineezen. (H. M.).

luyden hier naemaels te Lande quamen negotieeren, sijn quartier te besoecken, soude in alle gelegentheden de Natie favorabel wezen.

Men bevondt dat hier in der daedt, voor die geene die haer geen periculen ontsien, hoe men profitabel diversche kostelijcke Waeren konde trafiqueren; Soo teghens die Waeren de welcke op de Kuste van Cormandel vallen, als mede speciael de Reynosters [1])-Hoorns, ende Muscus, oock Benjuyn, ende Cabesse voor China, die hier, soo te segghen, goedt koop ende in groote quantiteydt te bekoomen waeren: Den Muscus die daer in goede abondantie te koop ghebracht werdt, komt te Lande uyt China van een Provintie, ghenaemdt Canton, niet dat Kanton achter Goa, maer dieper te Lantwaert in China, welcke Chineesen, oock een ander tael hebben, en die Chineesen in Tyouan [2]) den anderen niet konnen verstaen. Dit Lowse Rijck wert omringt van 7. Coninckrijcken, te weten, Cambodia, Chiampa, Quinam, Toncquin, China, Pehu 3) en Ziam, is gelegen 250. mijlen 't Lantwaert van de Zee af, hebbende daer een groote schoone Rivier die uyt Pehu door 't Louwenlandt en Cambodia sich in Zee lost, dese Revier na by Winckjan ontrendt de Streeck van 50. mijlen, brengt hier en daer veel Zant Gout voort, dat by de gemeene Luyden versamelt wert, ende om dat veel meer diverse dinghen van dit Lant te verhalen te lang soude vallen, sullen 't selve verby gaen, en seggen dat op den 15. Augusti 1642., na ons afscheyt van den Koning genomen hadden, nevens dien een Brief en Schenckagie tot recompense aen den Heer Generael, ons ter hant gestelt was, weder om de Reyse na Cambodia aen-gevaert, en quamen den 24. September in de Logie; Het is verwonderens waerdig dat de geheele Reyse, de mont-kosten gegasteert, maer quamen te bedragen 450. gulden, oorsake den goeden koop van alle eetbare Waeren, die hier soo civil te bekomen sijn.

Wat voor effect de gedane Voyagie by den Heer Generael soude
[7] by gebragt hebben, om te resolveren in 't Louwen-Lant een nieu Compagnies Comptoir te stabileren, is alles verdweenen door het miserabel verdistrueeren van 't Comptoir in Cambodia, want door de Revier kan bequamelijck de Navigatie op 't Louwen Lant geschieden, daer ter contrarie van Ziam de Reyse te Lande met Karren geschieden moet, dat groote fastidie ende kosten onderworpen is.

Jn de tijt van dese Voyagie is in Cambodia ontstaen tussen de

---

1) Rinoceros; de naam renoster leeft in Zuid-Afrika nog steeds voort. (H. M.).

2) Hoofdzetel der Holl. op Formosa of liever ernaast, want het was een klein eilandje, vlak daarnaast gelegen. (H. M.).

3) Of Pegu, een rijk, dat later door Birma is ingeslokt. (H. M.).

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

Portugijsen en eenighe Matroosen op de Fluyt de Sayer, mitsgaders die in de Logie bescheyden waeren, een scherp Gevecht, daer onder sich hadde vermengt den Assistent *Jeremias de Wael*, die in dat Gevecht beset wiert in een Pagger, [1]) en aldaer door de Portugijsen met fenijnige Pijltjes om 't Leven gebracht wiert, en eenighe Matrosen swaerlijck gequetst; Nae dese rescontre ten eynde was, komt den Hoogh-Bootsman van de Fluyt de Zaeyer, die geene kennisse van het gepasseerde hadde, in het Quartier van de Portugijsen spaneeren, ende wierde van achteren met een Mes in sijn Borst door een Portugijs 't Hart afgesteken, welcke twee Moortdadige Feyten den Koning aen-geklaegt, versoeckende recht en Justitie, sulckx den Koning oock datelijck hier over Rechters gestelt heeft, dan vermits de rechte Moordenaers niet konden aen-wijsen, is Sententie gevelt, dat den Outsten Persoon, een Portugijs van 50. Jaeren, in 't Huys alwaer den Assistent *de Wael* binnen de Pagger ghedoot was, mede soude sterven, ten ware hy wilde openbaren wie *Jeremias* om het leven had gebracht, over sulcx dat oock datelijk in Hechtenis wiert genomen.

Door den Hoogh-Boots-man, die op de Passagie het deerlijck ongheluck ontmoet was, souden de Portugijsen, volgens de Wetten van 't Lant, 300. Tailen beneven dien d'Amende aen den Koning betalen; Hier over wiert by de Ned. Opper-Hoofden gedoleert, dat niet konden toe-staen eenig Hollandts Bloet in dier voegen voor Gelt te koop was, maer versoeckende 2. ghelijcke Persoonen te Justiceren, voeghende hier by tot redenen, wanneer met gelt deden paeyen, den Portugijsen Bloet-Aert was haer bekent, sich niet ontsien souden meermalen diergelijcke Feyten trachten te onderwinden.

By welck haer versoeck van ghelijcke 2. Persoonen te dooden, obtineerden de Portugijsen een groot voordeel, van dat 3. a 4. daeghen dilay in dese saeck verkreghen, onderwijlen hebben soo veel met groote Schenckagien aen d' een en d' ander, mitsgaeders by den Koning gevordert, dat den gesententieerden Portugijs door sijn Majesteyt wierde gepardonneert, maer (volghens des Lants coustuyme) met ghelijcke 300. Tailen, als voor den Hoogh-Boots-man, te samen 600. Tailen, mocht volstaen, daerop wierde gelargeert onder expres Mandaet, soo wie na datum de Nederlanders ofte Portugijsen de eerste Bloetstortinghe aen den anderen begingh, sonder ghenade te obtineren, (volgens eygen Landts rechten) met de doot soude ghestraft werden; Waermede per force mosten contenteeren, en [8]

1) Heyninge.

wierde gelast de 600. Tailen, sijnde 1800. gulden, aen de Hollanders te betalen; Dan vermits de Opper-Hoofden soodanighen Bloedt-Boete niet en wilden accepteren, ordonneerden sijne Majesteyt dat Geldt in sijne Secretaris *Ocknea Tiremedols* handen te stellen, soo dat tot jegenwoordigh noch onder den selven kan wesen berust. **I. CASTELEYN, CAMBODJA.**

Jn 't Jaer Anno 1641. sijn de Portugijsen van Maccao met aensienelijcke Cargesoenen, bestaende in Zijde en diversche Zijde Stoffen, in Cambodia verscheenen, met intentie 't selve onder den Naem en door Cambodise Koopluyden en Joncken, na Japan te versenden, ghelijck geschiede, dat tot dien eynde bevracht hebben 2. Joncken, toebehoorende eenen *Chichermot*, Chinees, ende *Prescorneock*, ghewesen Sabandaer [1]) van de Compagnie aldaer, ende ten aensien de groote Vracht en goede advance, dien sy by desen stonden te gauderen, waren sy luyden mitsgaeders de Portugijsen beangstight, dat de Fluyt Oost-Cappel, 't welck was gedestineert om het Campodise Cargisoen naer Japan te vervoeren, in Zee op de gementioneerde 2. Joncken sijn advantagie mocht soecken; En om hier van by dit Fluyt-Schip geen resico te loopen, practiseerden de Portugijsen en hunne consoorten eenige middelen aen den Koningh te monstreren, dat sijne Majesteyt van de Compagnies Opper-Hoofden souden eysschen een vrye Pas-cedulle tot securiteyt, dat ghenoemde Fluyt Oost-Cappel de voorsz. twee Cambodise Joncken gheene hostiliteyt, maer vrye en vranck den wegh na Japon soude laten passeeren; Welk voorstel door den Koningh aen de Opper-Hoofden is gheschiet, daer op den Opper-Koopman *Regemortes* sijne Majesteyt ten antwoorde heeft gedient, dat alle Compagnies Scheepen waeren versien met volkomen Jnstructie van den Heer Generael, waer na de Scheepen in Zee sich hadden te reguleren, sulckx onvermoghen was des Generaels reglement te contradiceren: Dese Luyden alle woelende om de Compagnie molestie aen te doen, versochten nochmaels den Koningh haer te ghebieden het Schip 14. daghen naer het vertreck van de Joncken op te houden, om alsoo de perijckelen van de Fluyt Oost-Cappel te omseylen, hier over dit voorstel *Regemortes* doleerende aen sijne Majesteyt, protesteerende van alle schaden en onheylen dien de Compagnie van dese ongewoonlijcke Proceduyren mochten toe-

---

1) *Sabandaar*, *sabander*, *sjabander*, letterlijk koning der haven (Perzisch), havenmeester, vaak tegelijk hoofd van douane-kantoor; hier de door den koning aangewezen ambtenaar, die de schepen der Comp. behandelde. *Bandar* of *bunder*, door de Portug. vaak *bundel* genoemd, wordt nog heden in voor-Indië gebruikt voor landingsplaats, kade, haven en zelfs voor douane-kantoor. In Soeratte hoorde ik nog een deel der kade aanduiden als „Dutch bunder", ofschoon wij er reeds een eeuw verdwenen zijn. (H. M.).

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

komen, alsoo het Zuyder Mouson verliep, dat Oost-Cappel sijn tijt noodigh hadde waer te nemen om de Reyse op Japan te gewinnen, dienvolgende *Regemortes* 't Schip sijn depesschie hadde gegeven om sijn Reyse op het spoedigste na Japan te vervorderen.

Dit Fluyt-Schip waer Schipper op was *Abel Tasman*, is drie Daghen tijts voor de gementioneerde Joncken uytte Rivier in Zee ghe-loopen, alwaer ettelijcke mijlen buyten landts op de Joncken is blij-ven Cruyssen, en beyde geattrappeert, uyt d'eene alle Portugijsen in geladen goederen gelicht, d' ander vermits door den Avont den don-cker bevingh is uyttet gesicht ontkomen.

Welcke tijdingh Ao. 1642. in Jannuarij de Portugijsen in Cambodia verstaen 'tverlies van hare goederen uyt d' een Jonck gelicht, [9]
hebben over 'tselve de Compagnie in Proces ghetrocken, allegeerende de Compagnie niet vermogens was hun Goederen uyt vrye Cambodise Joncken te lichten, noch voor goeden prijs te verklaren; Dan aleer hier van volle uytsprake heeft konnen geschieden, is 'er een schrickelijck feyt begaen aen den Ouden en Jonghen Koningh, mitsgaeders alle de Grooten ende Regenten des Rijckx, haestigh en t' samen om 't Leven gekomen, onder desen jegewoordigen Coningh, die het Rijck t' onderste boven wierp, en daer na sich selfs als Coningh in-gestelt heeft, hoe sich dit heeft toe-gedragen gehad, sullen in 't kort verhalen.

Desen teghenwoordighen Koningh in Cambodia is van Koninck-lijcken Stamme af-komstigh, sijn Vader en oock 2. Broeders hebben het Konincklijcke regement gehad, een Jong, stout en onversaeght Hart, daer voor altijt vermaert is geweest, sulckx dat de Koningen continuëel een omsicht hadden, vreesende van dit Humeur noch wel tot een proef t' eenigher tijdt mochte toekomen, als (leyder!) oock ghebeurdt is, dat men heeft toe-gheleydt diversche Practijcken om den Ouden Koningh, dat sijn Oom was, met sijnen Outsten Soon van 't Leven te berooven.

Desen Koningh sijnde geassisteert met raet van een sijner Dienaren, sijnde een Swarten Slaef, een gaeuw en subtile Geest, practiseerden te samen hoe de Kamerlingh van den Ouden Koningh tot hem-waerts te trecken was, beloovende aen de voorsz. Kamerlingh het halve Koninckrijck, wanneer tot sijn oogwit gekomen was, dit Accoort eenigh sijnde, besluyten te samen met haer drien een schrickelijcken Moort, dat dus souden te werck stellen.

De Grooten van 't Rijck hebben voor ghebruyck, dat des Avonts te Hove komen, en met Kaert-speelen den Koningh in Geselschap

by sijn, sulckx bestemden dat op sulcken Avont desen Jonghen Gast sich mede ten Hove soude vervoegen, om by den Koning te speelen, hebbende een Japonsen Houwer verborgen onder sijn Kleederen: Den voor genoemden Kamerlingh van den Ouden Koningh soude van achteren komen, als of sijn Heer en Meester, ghelijck meermaels wel ghebeurden, yet wes aen te dienen had; Op sijn schoonst wesende, heeft met een Chris of Moordenaers Priem sijnen goeden Koning van achteren geponjardeert, voorts dese Brutale Voornemers opspringhende, slaen het licht der Kaersen uyt, kappen en Houwen voorts onder den hoop die daer present saten, staken datelijck den Brant in 't Konincks Hof, dit Vuyr was 't Zeyn, dat alle de Grooten of Regenten Huysen oock insgelijckx in lichten Vlamme wierde gesien, uyt-gewerckt by Volck daer al van te vooren yder op sijn oort toe-bestemt: Dese grooten Brant aen alle kanten sich in donckeren nacht op-doende, veroorsaeckten sulcken schrick, dat de Regenten van 't Rijck vluchtigh wierden, denckende allesints verraden te sijn, staende de Weereldt alhier als op stutten, sulckx yder Mensch niet wist of eenig goet of leven versekert was; Den Morgen-stont en dagh
[10] aen-gekomen, hoorde men den Ouden Koningh doot te sijn, ende alle de Regenten vluchtigh, sulckx geen ordre was dese op-geworpene en haeren aenhangh te dempen, gaen soo al voort, sulckx dese sijn stoutheydt meer betoonende, ontbiedt alle de Bevelhebbers van yder Natien op staende voet met hun Volck gearmeert, boven te komen, volghens Koninckliick bevel, op peene des doots die contrarie naelatigh bleef, hier opposeerde sich niemandt, maer verschijnen alle vlijtigh ter Plaetse, alwaer de Rendevous geordineert was, uyt genomen de Tevinia [1]) van de Maleyers, die de zuckelingh maeckten, en niet wel konde ghelooven sijns Koninckx doot, maer trachten eerst zekerheyt van 't zelve te bekomen: Hier tegens commandeerde dese op-geworpen een deel Volck om de Maleytse Natie cito te pressen, boven te verschijnen, en den Tevinia over sijn nalatigheyt op de Plaetse waer men hem betrapten, te dooden, ghelijck oock gheschiede, sulckx datelijck een nieuwe Tevinia in de plaets herstelde, over welcke soo een rigoureuse Executie, causeerden aen een yder sonderlinge vreese.

Desen dominerenden bevindende sich in dusdanighen ghelegentheyt, dede voor sich komen alle de Bevelhebbers van de voorsz. diverse Natien, die daer met hun Volck present waren ghekomen, als sijnde de eyghen Cambodjaers, Japonders, Javanen, Maleyers, Chi-

1) Tevinia is een Opper-Hooft.

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

neesen, en Quinamers, die te saemen maeckten een sterck Heyr-Legher, gekampeert onder den blaeuwen Hemel, aldaer dien opgheworpen ghedaen heeft een Oratie, in deser forme, dat door rechtveerdige actie te hebben op de Kroon, hy en sijn ouder Broeder waren de rechte Erfgenamen, 't welck was dat hun bewogen hadde sich te revengeren teghens haer Oom den Ouden Koningh, sulckx nu doot sijnde, rechtmaetigh 't Regiment van 't Koninckrijck wederom op haer beyden gebracht, dienvolgende eysschende van de geciteerdens beloften van getrouwicheyt als gehoorsame Onderdanen tot hunnen Koningh te sullen obedieeren; 't Welck alle gesamentlijcken beloofden naer te komen.

Op welcke voorsz. acceptatie van Koningh te sijn, hielt datelijck Crijghs-Raet, stelden ordre in wat maniere dit Legher Volckx by den anderen te houden gekampeert, tegens voorvallende invasien dier tijdt, om te konnen dempen alle oppositien, aenghesien sich noch niet ten vollen konde verseeckeren de Dictorye te behouden, also de Oude Koning wel doot, en voorts sijn Lichaem in sijn Hof of Paleys door 't vuyr verteert was, nochtans desselfs outste Soon van 23. Jaren, als vooren op sijn plaetse hebben aen-gheroert, was Koningh geproclameert, na sijns Vaders doot in volle Regeeringe te sullen succederen.

Dien Jongen Vorst was 't allen ongeluck verde van Huys vertrocken, na de benedenste Landen by de Zee-kant ghelegen, omtrent de 60. mijlen van het Hof, alwaer sich op de Olijfante Jacht dagelijckx vermaeckten, by hem hebbende tot een Lijff-Gaerde 600. Persoonen; Dese occasie schijnt heeft zijn tegen-partye waer-genomen, anders was niet doenelijck geweest hun Desseyn te doen succederen, by welcke absentie nae de doot van den Koningh was geen Hooft, die [11]
dese Resolute met authoriteyt konde teghen staen, sulckx hun saeck gevordert, met d' Jngesetenen tot haer devotie gebracht te hebben, commandeerden datelijck diverse Troepen van de vertrouste sterck 3000. mannen, die den Jongen Koningh op sijn Jacht souden gaen soecken en bespringen, en datelijck van 't Leven ter doot te brengen, 't geene hun mede al geluckt is.

Ondertusschen wierden mede gesocht en na gejaegt alle de gevluchte Oude en Jonge Konings Raets-Heeren en gequalificeerde Persoonen van Staet, die alle ghevangen wierden en onghenadelijck tot der doot toe getracteert, dat schrickelijck om sien was; Deze wierden gekruyst, dat op dese maniere toegingh, achter op 't Cruys wierden dwers over 't Lijf door het Vel ghesneden, en dan met een

scherpen Houwer tusschen het Vel en 't Rugge-Been tot boven aen den hals gevilt, alwaer een Pael in sloegen, de Handen aen 't Kruys vast gebonden, met de Voeten op een Banckje staende, sijn soo opgerecht ende het Kruys in de Aerde aen de gemeene Wegh gestelt, welcke Menschen soo in de hitte der Sonnen wel drie dagen hebben geleeft eer de geest gaven: 'd Ellendigheyt aen dese Menschen was groot en erbarmelijck te sien, niet min te hooren spreecken, ghelijckerwijs wy den wegh passeerende, zy ons noch voor 't laetste toe-spraken, segghende, *dat den Godt van den Hemel over haer sulcken ongeval besloten hadde, waer in sy haer mosten troosten:* En ten aensien wy met haer luyden tot die tijdt toe van hun ongheval, goede correspondentie in de Compagnies affairen hadden gehouden, niets anders goets konden doen, dan mededogentheyt in haer ellendige smert te betoonen, dat hun noch een verquickinghe gaf, klaegden ons dat quade Menschen haer nog quamen bespotten en bespouwen en dat sulckx haer het grootste Kruys van allen was.

Waer mede alle des Ouden Konings geslachte en Regeerders tot niet verdweenen en uyt de Weerelt geraeckt sijn, excepto drie Zoontjes van den Ouden Koningh van 6., 13., en 17. Jaren, de welcke haer vlucht namen in de Kercken, onder de protectie der Priesters, die in desen soodanigen vrijheyt genieten als de Kloosters in 't Rooms Gebiet.

Desen nieuwen Coningh alle 't voorschreven uyt-ghewerckt hebbende, dat voor hem scheen niemant meer overigh was, die te vreesen hadde, gaet voort met de Regeering vast te stellen, in 'tvergeven van Officien en nieuwe Raets-Personen te verkiesen, sulckx bestelt sijnde, besluyt een vast Contract met sijn ouder Broeder, dat een goedertieren naturel was, daer in de Ghemeente een wel behagen schepten, 't Koninckrijck met haer beyden geduerende hun leven langh gemeensaem te regeeren, sweerende den anderen ghehouw en trouw te wesen, en malkander noyt een leet aen te doen, maer (Ey toch!) ten duerden niet langh of desen goeden Broeder is al mede om 't Leven gebracht, als hier naer sullen verhalen.

De Camerlingh wie zijn Heer en Meester den Ouden Koningh ver-
[12] moordt hadde, daer voor dat soude ghenieten het halve Koninckrijck, siende dat hem sulckx niet volgden, maer wierde begifticht met de Titul van Tevinia: Daer sijn in Cambodia drie qualiteyten van Staet, de hooghste naem is Ocknea, daer na Tevinia, en de derde Nappra, sulckx dat den genoemden Camerling in plaetse den Titul van Coningh, maer obtineerden de qualiteydt van Tevinia, invoegen desen

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

gierigen en staetsuchtigen Vreck voor sijn begaene Moorderye, niet eens considererende dat 'thoogste van sijn leven was geweest maer een Camerlingh, sich selfs tot Coninckliјcke digniteyt trachte te verheffen, slachtende Lucifer, soo dat den hooghmoet ghemeenlijck komt voor den val, ghelijckerwijs desen moortdadigen Camerlingh ontmoeten, wanneer hy als geseyt is, met de staet van Tevinia wiert begiftight, sich belghde, en gheheel miscontent aen-ghestelt, ja soodanigh dat derfden uytten: *Hebbe ick U Koningh ghemaeckt, ick zoude U weder om konnen ontmaecken*, welcke redenen den Koningh soo vergramden, dat snachts gearmeert Volck ghesonden heeft, om den Camerlingh te dooden, soo dat het spreeck-woort hier wel te pas komt, dat 't quaet ordinaris sijn eygen Meester loont.

Een Jaer na de verhaelde Revolten hadden de Kinderen van den om-gebrachten Coningh wel 1200. Persoonen, die Wraeck souden ghenomen hebben van de Vaders Doodt, aenhang gekregen, door 't beleyt van haere Heydense Priesters, en alsoo die Kinderen tot de Vaders Croon wederom herstelt te hebben, maer den aenslagh wierde Openbaer, sulcks de Priesters vluchtigh, en quamen de 2. outste Kinderen in Hechtenis, 't Jongste Soontje nam de Moeder van den op-geworpen Koning in Sauvegarde, accepterende voor haer geadopteert Kint, maer de twee outste na een wijle ghevanckenis, hadden dagelijckx ghegeten hun eygen Vleys, dat als Riemen van haer Lighaem gesneden wiert, ghebraden sijnde, eten mosten: Wierden ten lesten gesententieert te sterven, en sijn met een Houwer, 't Lichaem op een Piesangh-Boom leggende, welcke Justitie aldaer soo gebruyckelijck is, dwers door en van den anderen gekapt; 't Js verwonderens waerdig dat dese voorsz. Kinderen sich noch op 't laetste zoo kloeckmoedigh toonden, dat wilden den Houwer eerst sien en handelen, oft oock scherp ghenoegh was, om hun wel te konnen dooden.

Weynigh te vooren hebbe verhaeldt hoe dat dien nieuwen Koningh een vast Compact met sijn Ouder Broeder hadde beslooten, 't Rijck gheduerende hun Leven langh te regeeren; 't Coninckliјcke Regiment nu een wijle vreetsamelijcken hebbende gegouverneert, den Outsten Broeder ghelijck verhaelt, was goedertieren, over sulckx wierde bemint by een yder, daer en tegens was den Jongen, die de Revolte voort gebracht hadde, harder van natuyre, soo dat de Gemeente wensten sijn doot; Dese 2. Broeders hadden den anderen gesworen noyt eenigh leet aen te doen, niet tegen staende is er tusschen hun een groot onghemack ontstaen, dien wreede natuyr leyde sijn Broeder te last dat hy by sijn Vrouw *Perkees Satry* hadde ghetracht

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

[13] te boeleeren, het gheene de voorsz. *Perkees Satrys* Broeder oock ghetuyghden; Hier over stont hy naer sijn Ouder Broeders Leven, en dede hem oock dooden; Dese schrickelijcke daet veroorsaeckte by de Onderdanen groote afkeer van een absolute tirannighen Aert in dien Koningh te sijn, alsoo gepresumeert wierde dat dit feyt door Jalousie gheschiede, vermits sijnen Broeder boven hem by de Ghemeente in respect was.

Ettelijcke Maenden nae het harde bedrijf, dat onder desen voorsz. Coningh sijn Broeder door Jalousye om 't leven was gebracht, om des quaden naems wille te versachten, en de Gemeente te doen ghevoelen dat sijn Broeders doot hem quansuys leet was, leyt 'd oorsake sijn Swager te last, dat was ghelijck gheseyt sijn Vrouws, ghenaemt *Perkees Satyr*, Broeder, wien dien goeden Coningh beswaert hadde, dat hy by sijn Suster had ghetracht te boeleeren, en legt hem een klack op den Hals, stelt hem in Gevangenisse, en doet die Swager ter doot executeeren; Dit was den lesten van de gequalificeerde Persoonen, waer mede alle de wreede executien aen 'd Onderdanen een eynde nam, soo dat dien harden Koningh de geheele Regeeringhe nu alleen in handen had, en door Conincklijck Bloet geen revolte noch oppositien te vreesen hadde.

Echter 't gemoet en was noch niet volkomen in rust ghestelt, verkiest eene andere Religie, verlatende 't Heydendom, en doet sich besnijden, neemt Mahomet aen, treckt de Maleytsche en Javaense Natien geheel tot sich, vergunt hun groote Vrijheden, maeckt sijn Lijf-Garde van de selve, correspondeert met die van Japara, welke Javanen groote Vyanden sijn van de Christenen.

De Portugijsen hebben sich van dese nieuwe Majesteyt door behulp van Javanen en Maleyers, die de vermogenste by den Coningh waren, wel gierichlijck weten te dienen: Poogende als noch speciael de Nederlandtse Handel in die Gewesten aller wegen te frustreeren: eysschende restitutie van haer Zijde uyt 2. Cambodise Joncken verovert, wel seggende dat de Vaertuygen neutrael waren, maer swegen, dat sy Vyanden van de Nederlanders waren: Zy kregen 't soo wijt door Gaven aen eenige Grooten, ende aen sommige des Coninghs Vrouwen, dat den Koningh daer over naer Batavia aen den Generael schreef; Ende dat niet alleen, maer soo als aen de Reviere van Cambodia de Fluyt de Engel, volladen met Rijs, zeyl-reed lagh, worden de Nederlantse Opper-Koopman Pieter de Regemortes en Clix, by den Coningh cito ten Hove ontboden, daer de Sententie al ghestreken lagh, men most sich laten geesselen, met de veroverde Portu-

I. CASTELEYN, CAMBODJA.

gijsse Waren te restitueren, (een maniere van doen die naderhant in Europa wel Barbaris is na gevolgt) de Nederlanders trouwlijck in der nacht gewaerschout, door den Dienaer van een Cambodejer *Tevinia Ravi*, die op dit Vonnis van *non audi alteram partem* was present geweest, en die by den Koningh in groot credijt was, seggende, dat zy wel voorsichtigh hier, selfs op haer eygen Leven sich mosten gedragen; Soo wierden de zelve zeer verbaest, als onbewust wat te doen, zy besluyten dan met haere drie Ministers en den Sabandhaer [14] *Nellepits* van de Nederlandtze Compagnie, (die by den Coningh veel vermocht) of sijn Majesteyt niet door eenighe Presenten waer daer toe te beweghen, dat de glorie der Portugijsen in dat Rijck niet boven de Nederlanders en soude prevaleren; Dus gaet 't Opper-Hooft *Pieter de Regemortes* ende den Sabandhaer noch dien Nacht nae het Palleys, versoecken en krijgen gehoor by den Coning, en bestelden haer Brieven aldaer soo wel voor de Compagnie, dat den Koningh smorghens de Sententie, tot voordeel der Portugijsen, geheel vernietigt had; Den uchtend was naulijckx verscheenen, of de Portugijsen quamen na de Logie om de Hollanders te executeren, maer sulckx wiert hun aenstondts verboden, sy stonden op elckander te kijcken, en liepen met een Schenckagie van 600. Tailen naer het Hof, versoecken by den Coning Audientie, die van sijn Volck aengedient in wat gestalte de Portugijsen verscheenen, wiert haer een Vertreck aen-gewesen om met haere Geschencken in te gaen, en den Koningh daer te verwachten; Een wijl daer na komt een andre Dienaer, en leyd haer in een ander aensienelijcker Vertreck, doch dat zy in d'eerste Camer haer Schenkagie souden laten staen; Aldus langh wachtende, kregen geen Audientie, maer men voeghde haer toe, dat den Koning na buyten uyt vermeyen was gereden; Ende alsoo mosten de Portugijsen sonder haere Schenckagien weder naer Huys keeren. Dan men gelooft, zy daer na hare weer-wraeck hebben gesocht, wanneer in 't Jaer 1643. 't Opper-Hooft *Pieter de Regemortes* met veele Nederlanders en Dienaers in de Logie te Cambodia schandelijck sijn vermoort; Onder pretext om dat eenen *Broeckman* met de Fluyt de Zaeyer na Japan gedestineert, eenigh Silver had ghelicht, 't welck door de Maets in de Bosschagien was wegh-gedragen: Des Konings Secretaris *Ocknea Tiremedol*, zeyde op dat subject, dat niemandt in Cambodia sijn eygen Rechter mochte sijn, ende soo eymant schuldigh was, en niet en betaelde, men Lijf, Goet, Vrouw en Kinderen mocht aen-tasten, voeren de selve wegh, of snijden hun Riemen Vleys uyt het Lichaem, en dat ghebraden hun te

eten te moghen geven : Doch hier mede en sijn de vermoorde Nederlanders niet weder levendigh geworden, alleen den Onder-Koopman was even te voren (tot sijn groot geluck) na Japan vertrocken, en hy is oock de eenigste Nederlander die daer af-gekomen is. **I. CASTELEYN, CAMBODJA.**

DE ONBEKENDE REYSE [15
DER NEDERLANDERS UYT HET
CONINCKRIJCK CAMBODIA
NAER HET
LOUWEN-LANT
ENDE WAT ZY ALDAER GESIEN ENDE ERVAREN HEBBEN.

Het was den 20. July 1641. dat in 3. Praeuwen oft Vaertuyghen, met 9. andere in Compagnie, den Onder-Koopmam, twee Assistenten, den Tolck *Jntsie Lannangh*, ende een Nederlantse Jongen, uyt Cambodia na 't Louwen-Landt, met een Cargisoentje omme door Handel een proeve te doen, vertrocken, somtijts op dese [1]) wonderlijcke Revier roeyende, somtijts langst de kanten op treckende, dan weder aen stijle water-vallen en verborgen Klippen komende, waren genootsaeckt hare Praeuwen te ontlossen: Passeerden alsoo den 29. July het Vleck Loim, daer de Revier [2]) de naem afheeft, en staen hier en aen d'andere zijde van de Vloet, bij de Cotechinders, wel 300. Huysen: Quamen langhst 't Dorp Gockelock, daer noch eenighe van des Coninghs vervallen Huysen staen, die voor 9. Jaren door den Oorlogh van sijn Oom, tegenwoordighe regeerende Ouden Coningh, verwonnen, gevangen, en tusschen twee Kussens versmoort is: Togen so al voort, daeghs 4., 5. oock wel 6. mijlen advancerende Quamen den 1. Augusti aen 't hooge Geberghte van Schanton, bewesten de Revier, ten Ancker, en smiddags tot Looim advancerende, bevonden de Reviere tot daer toe ten wedersijden by de Cotchenchinders fraey bewoont, daer by dese Landt-Luyden veel Cattoen met schoone Plantagie van Manges-Boomen bevonden: Passeerden oock de groote Berg Phan Cangy: Vernachten den 3. dito by een groote Cambodiase Papen-Kerck, waer besijden een Spruyt loopt 't Lant- [16]
waert in, daer de eenigste Peper in Cambodia wascht, en deswegen den Coningh die Jaerlijckx selfs na hem treckt: Den 5 voeren. voor by de Negerye Simpouw, waer by een kleyn Vleckje legt van

---

1) Somtijts seer breet, nu klippich, en seer vremt zijnde.

2) Gemeenlijk genaemt de Louse Revier: Hy stort by Pegu, gelijck in Cambodia in Zee; is seer breet, en wel 3co. mijlen lang, de Koopluyden van Pegu komen ook dagelijcx met Vaertuygen in 't Louwen-lant handelen met Robijnen en edel gesteenten.

waer de eenigste Cambodiase Cadjangs Matten komen: Passeeren vorders [1]) Sombock en [2]) Sombaboer, wanneer door den dagelijcksen Regen veel goet bedorven wiert; Hier staen de blinde en scherpe Klippen, ende men moet sijn goet overschepen; De Revier is hier niet te passeeren, en wonderlijck: Den 11. ontmoeten een Lauwse Praeuw met 5000. Harte-Vellen: Den 17. aen Baetjong, vernachten by een oude vervallen Steene-Kerck, waer in de Louwen voor twee Beelden haer Ceremonien ende Offerhanden met brandende Keerssen deden: En plachten de Coninghen van Cambodia voor 50. Jaren wel eer hier hare Woon-Plaetsen te houden: Maar van de Lauwen met Oorlogh gedreygt, weken van daer, latende dese Kerck 't eenemael in een Bosschagie verwilderen, en quamen beneden, daer zy
[17] noch tegenwoordigh resideren: Dan hier af loopt een Revier oost op, waer in 30. mijl inwaerts een Plaets Namnoy legt, 't gunt meest by Louwers en weynigh Cambodiers wert bewoont, dese contribuee-

I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.

---

1) Sombock is een tamelijck groot Vleck, minst by Cambodiers dan meest by Chineesen bewoont, die den Handel daer drijven op veel 1000. Harte-vellen, eenige 1000 sware Jamamaesz. *) Was, en Gittegom, 'tgunt de Chinesen Jaerlijcx so met Karren als Prauwen, vermits weynigh aen de Marckt te koop gebracht wert, 't Lant gaende doorsnoffelen, op-koopen, en met Barcken na beneden voerende, ten meesten prijse verkoopen: Dese Chineesen en die van Sombaboet hebben groote Vaert op Namnoy, als te Lantwaert in naer Phonough, en kruyssen wel 2. a 3. Maenden met Karren heen en weder; Handelen van d'Inwoonders Slaven, Gout, Renosters-Hoorns en Oliphants-Tanden, teghens Sout, Chineesse Coralen, Yser, en kleyne snuysteringhen van kleyner waerde; waer zijnde, dat zy hier voor soo veel gewichts gelijck een Maes Souts, konnen bekomen soo veel gewichts Gouts, maer zy moeten 't duer genoegh betalen, mits de ongesonde Lucht, de sware kranckheden, en het swarte Water dat men in dese Ghewesten bevint. 't Lant Phonough en d'Inwoonders staen half onder 't Gebiet van den Cambodiar, en half streckt zy na de Kust van Champa, welcke Natien tegens malkanderen Oorlogh voeren: Soo de Chineesen zeggen, souden dese laetste zeer na d'Inwoonders van Tyoan gelijck wezen; gaende heel naeckt, dan hebben de schaemte met Bladeren bedeckt: Ende die de meeste Hoofden van zijn Vyanden bekomt, verkiesen zy voor hare Overicheden: Men ghelooft dat voor drie Jaren 't Schip Noortwijck in een onbekende Revier in dit Gewest vervallende, den Opper-Stuyrman en 3. andere Nederlanders aldaer van dat brutale Volck met Pijlen zijn doorschoten.

2) Sombaboer wert gheregeert door een Radia Pourson of Oppersten Paep, die een Tevinia en Napprаes onder hem heeft, hy doet alle geringe zaken wegen den Koningh af, als op de Grensen van Cambodia en Louwen-Lant ghelegen; Hy is oock een Koningh der Papen, en moeten alle op èn afgaende Vaertuygen hier bescheyt van hun Ladinge en Passagiers over leveren; Ende geschencken geven indien men in sijn Passagie aldaer behulpsaemheyt genieten wil, gelijck de Nederlanders die Potentaet vereerden met een witte Betillie **) en een Boeck Spiegeltje, daer zy sijn gunst mede kregen, want hy nooden de Nederlanders met de Schippers te gast, haer vereerende met Rijs, Hoenders, ende Arack ende Clappuz, &c. na maeltijdt gunstelijck goede reys wenschende, ende beloofden haer behulpsaem op haer wederkomst als elders te zullen zijn.

*) Een soort van herten. (H. M.).
**) Een soort van moesselien, witte sits, gemaakt te Masulipatnam, oostkust van Voor-Indië, waar wij lang een aanzienlijke faktorij gehad hebben. Stamt van het Portugeesche beatilha, zijnde sluier, fijn lijnwaad. (H. M.).

I. CASTELEYN, 'T LOUWENLANT.

ren Jaerlijckx aen den Lousen Coning 10. catty [1]) goud: 'd Jnwoonders willen haer Goudt hier niet als aen groote bekende Vrienden of in handelinge van 't geen zy noodigh hebben verkoopen; zy begraven daer om beyde het Gout en oock het Zilver onder hare Huysen in de Aerde, 't selve als een schat en als Juweelen bewarende, seggende aen de geene die dese stoffen van haer willen af-handelen; *Tot wat eynde toch sullen wy dit verkoopen, ten aensien wy in dit Leven niets dan Kost en Kleederen van noode hebben? Daer Godt haer Lant genoegzaam van gezegent, en haer luyder begeerte volkomen mede vergenoecht heeft?* Dese antwoordt gaven zy zelfs aen haer Gebueren: Want het mach omtrent de 20. Jaeren voorby sijn dat selfs den Coningh van Cambodia eens met 300. mannen na dit Landtop-toogh; Hy had in sijn Praeuwen Japanders, Chineesen, Maleyers, Cambodiers, &c. en voer na 't Gebergte noch wel 20. mijlen hoogher als Namnoy, alwaer dat Volck haer Gout uyt bekomen; Maer d'afgesondene van den Coning apparent te onkundig, mede de ongesontheyt des Luchts en sterfte des Volkcx, die op 50. na alle versmolten, verydelden dit Desseyn, keerende alsoo met luttel Gout weder om: Hoewel de Louwen segghen en affirmeren, dat het seker is dat in dat Gewest seer groote quantiteyt Gout verborgen blijft, 't geen aen de yver der Jnwoonders mancqueert, dat zy 't zelve niet uyt en arbeyden; En schoon, als verhaelt is, zy noch zoo veel hadden, begeeren het niet te verkoopen, maer wel tegens yet dat zy noodigh hebben te verhandelen: Den 19. Augusti voeren de oostelijcke Revier op, dat onsen wegh na Louwen-Landt was, latende den anderen die na Pegu gaet ten westen; Voeren den 22. by nacht en dagh met een stercken stroom over verdroncken Bosschagie vol Boomen staende, daer qualijck wisten door te geraken, en vorderden in 24. uren alsoo maer anderhalve mijl: Den 24. 's avonts quamen aen de Eylanden Saxenham, daer seer krachtighe Stroomen ontmoeten, dewijl hier na by die Gaten zijn, van waer ghemelte Stroom, tusschen 't Geberghte, als steenachtige Eylanden en Klippen veel hooger als de Wester Thooren van Amsterdam, van boven neder valt: En mosten hier om d' ondiepten al de Praeuwen ontlost werden, en also met groote moeyten en arbeyt tegen gem. hoogte op-getrocken, en gebracht werden door dese gruwelijcke Rotzen en Water-Vallen: Lagen den 25. savonts naest aen het hoogh Gebergte en vast Lant van Saxenham, alwaer een Gat omtrent anderhalf mijl van daen ghesien wort 't welck door sijn stijle en steenachtighe Klippen onbruyckbaer is, waer op de

1) 1 catty = $^1/_{100}$ pikol = —, 6176 kilogr. (H. M.).

Stroom sulcken gedruys maeckt, als eenige stortinghe ter Zee kan doen; met grooten moeyten vorderden doe ruym 1. mijl, alzoo wy verby 4. a 5. Spruyten of Eylanden van redelijcke breette, als oock de stercke Vloet tusschen gebroocken Eylanden van de afwateringhe der voorsz. Gaten komende, over gesteken sijn; Alhier mosten wy al de Goederen uyt de Praeuwen lossen, en dwers over aen d'andere sijde, sijnde 2600. stappen gedragen werden; Op welcke helft van 1300. stappen, staet aen eene grooten Boom een Planck ofte Bort vast gehecht,
18] daer op ghesneden is beyde in Louws ende Cambodise Talen, het scheydsel en de Limijten van beyde de voorsz. Rijcken; Wy mosten een Hutte laeten maken, om ons Cargisoen te bergen, alzoo de Louwen wat onwilligh om te helpen over brenghen waren, en het vry regenden: Den 5. September stiet een van de Praeuwen teghens een Boom in 2. stucken, doch het goet wierde deels ghezalveert: De Nederlanders sochten tot noch toe als voor heenen in dese Reyze aen de Schippers *Chen Mon Con*, *Chen Radia Chotz*, *'t Jouw Corna*, *Montip*, en andere wat meer te spoedigen, die antwoorden, alsoo men van plaets tot plaets op dese Reviere nieuwe Loots, Stuyr en Leydts-Luyden hebben most, oock hare Dienaren veel particulieren waren die haer Spijse selfs waren gewoon te gaen op Harten ende ander Wildt te schieten, soeckende, ende andere veeltijdts droncken waren, die op haer niet en pasten, soo en kost men oock so Religieus op de selve niet op passen: Den 7. September gingen in de 30. Perzoonen van de Prauwen aen d' over sijde der Rivier in 't Bosch met een kleyn Vaertuygh, en keerden savonts weder om met 3. groote Harten en een schoon jong wilt Varcken, dat zy hadden gheschooten: Wy quamen den 8. van Saxenham aen een Eylant, extraordinaris vol Harten zijnde; Daer beyde de Assistenten, den Barbier en de Louwen op ter Jacht togen, en vonghen door den grooten Hont van Sr. de *Regemortes* al wandelende in een korten tijt twee schoone Harten, van de zoorte van Attamats Cabessa; De Louwen vonghen dien dagh oock 40. Harten, die alle gheslacht, ghesouten, en tot dagelijckse toe-spijse op de Reyse t' Scheep sijn gebruyckt: Den 11. dito gingen de Hollanders aen Lant, ende schooten in 't Bosch een Renocheros doot, die niet gevonden wiert, maer wel een schoon Hart, dat zy mede brachten; En sneden alhier machtig veel Rottingen uyt 't Bosch: Quamen den 18. dito aen Bassacq [1]), daer 9. volladen Praeu-

---

1) Bassack is maer een ghemeen Dorp, voor weynigh Iaren bewoont, alwaer als op een Limijt-scheydinghe van Cambodia mede een Tivinia het ghebiedt heeft, daer door Montip des Nederlanders aenkomst bekent is gemaeckt, en met Fruytagie beschoncken.

I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.

wen, zoo na Cambodia wilden, ontmoeten; Den Tevinia most hier als Tributaris aen-gesproken zijn, dus gaen de Schippers te Lande, en vereerden hem met een roode Chiavonijs [1]) en een Boeck-Spiegeltje, [2]) waer op hy zeer minnelijck, verstaende de Nederlanders om te handelen in die Gewesten quamen, seyden zy den Coningh van Louwen-Lant zeer aengenaem souden zijn; En scheyden na eenige discoursen van 2. uren wegens den stant van Batavia, weder van hem af; Hy vereerden haer op de Bon Voyagie een Reedje, Hoenderen, en als na coustuyme partye gekoockte spijse: De 23. te Ocmum komende, zijnde daer insgelijckx over de Vereeringe van een Boeck-spiegeltje van den Tevinia met Hoenders, Rijs en Clappuz onthaelt: Passeerden doe wedersijts zeer hoogh Landt, en steene Klippen onder water, mosten oock tegens een Water-val op: Den 1. October raeckten een Praeu teghens soo een Water-val hol over bol, echter wiert noch alles gheberght: Quamen den 3. Augusti [3]) verby de barre Klip Wheein, stekende met puncten ten wederzijden de Rivier over malkanderen, alwaer de kracht van 't Water om de engte, de Klippen selfs bedeckt, en na laegh Water gewacht moet [19]
werden, wanneer de Vaertuyghen in die Water-val noch 3. a 4. mael als eenen Tol om-draeyen: Passeerden so voorts veel Racken en Klippen, waer tusschen de Schepen door 't Water als in-gesogen, met Volk en alles veeltijt om Hals raecken, de Klippen Keen, Soua, en andere deden haer groote verhinderinge: Passeerden de Klip Sinjaengh, ende 't Dorp Naewein, daer de Praeuwen sich van nieuwe Lootsen mosten voorsien, die treffelijck weghens de Klippen tot Ocmum ervaren zijn, weten de Klippen en diepten aen de hooghte des Waters perfect; Alhier vonden geen Wooningen aen de Water-kant, maer te Lantwaert in was het vrij populeus: Den 11. aen 't Vleck Samphana komende, zijn van de Nappra met Hoenders en Fruyten begroet; Passeerden zoo Beenmouc, Saymoen tot Phapanom, daer mede een *Radia Talempoy* resideert: Oock te Lochan, daer des Coninghs Vice-Roy woont: Den 18. was 't volle Maen ende der Louwen Nieuwe Jaers-dagh, wanneer de Papen met alderhande Vuyrwercken hier groote vreuchde bedrijven, den *Radia Pourson* liet ons door *Montip* tot zijnent nooden, om op den Avondt haere Heydense Ceremonien te aen-schouwen; Wy gingen, en vereerden den Paep

---

1) Of chavonis of tjaweni, een ijle katoenen kleedingstof uit oostelijk Voor-Indië. (H. M.)

2) Spiegeltje in den vorm van een boek, Neurenberger waar, in mijn jeugd nog ruilmiddeltje bij de negers in Afrika. (H. M.).

3) Lees 3 October. (H. M.).

I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.

een roode Chiavonijs, en saghen dat al haere Afgoderyen van een bedrijf waren als die van Siam ende Cambodia [1]), maer dat de Papen hier oock meer als de Weereltlijke Rechters te zeggen hadden, als hebbende hier by de 25. Afgoden-Kercken, die vol kostelijck Gout blincken en op-gesmuckt zijn: (daer men sich schier aen vergaept). De Louwen houden dese Plaets voor een treffelijcke groote Stadt, hoewel niet grooter als Harderwijk zijnde, door wiens Straten wy in de mane-schijn gingen wandelen. Men konde hier om het gruwelijk hoereeren naulijckx met 't Volck van daen raken, als zijnde een der godtlooste Heydense Plaetzen van de Weerelt: Hier wort tot redelijcken prijse seer veel Gout verhandelt: Den 27. October passeerden de steene Klippen Keeng, Singh en Docq: Den 30. aen Huyloun, daer de voornaemste Zijde Kleeden gemaeckt werden, die jaerlijckx na Siam, Toncquin, Quinam en Cambodia werden vervoert: Den 1. November quamen te Meunkock, daer al de Kooplieden ende Schippers woonen, en de meeste Koophandel in allerhande Waeren, die zy af en aen voeren, van geheel Louwen-Lant gedreven wert; De Moorse en Siamse Kooplieden komen hier met Kleeden te verhandelen, en had onder anderen hier een Moor in 2. Jaer dat hy hier gelegen had, al sijn Kleeden uyt verkogt, en huurden by de 60. Karren, die hy in Retour volladen met Benjuyn, Gommelack en oock Gout, daer hy mede na zijn Lant toogh: Den 3. November snachts quam een kleyn Praeutje (uyt des Conings naem) alle onze Schippers aendienen, met hare Praeuwen tot op anderhalf mijl nae van Wincjan, daer den Coningh der Louwen sijn Hof hout, te blijven leggen, tot nader orde: Des Conings Oom *Tevinia Comphan* ontboot eenige, als *Montip*, en *'t Jouw Corna*, die hy curieus na de oorsaeck der aenkomst van de Hollanders af-vraegden, en liet haer weder keeren, met antwoorde, *dat zy zijn Majesteyt zeer aengenaem zouden wezen*, die oock na de Schenckagien had gevraecht; En het is hier mede de coustuyme,
o] dat eer eenige Gezanten aen 's Coninghs Hof verschijnen, dat alle Brieven van vremde Potentaten geopent en gelesen werden, en so de zelve in *debita forma* waren gestelt, kregen tot den Koningh acces, en anders wierden af-gewezen: Nu hadde den Generael *van Diemen* uyt Batavia een Brief aen zijn Majesteyt (uyt den naem van haer Ho: Mo:) geschreven, die den Coningh las, en prees, seggende, *de zelve zeer treffelijk en prijsselijk te zijn in-gestelt*, des te aensienlijker zijn de Hollanders den 5. Novemb. 1641. hier in-gehaelt, door 3. groote Praeuwen, in elck zaten omtrendt 40. Schippers, nevens een

1) Zooals nog heden. (H. M.).

I. CASTELEYN, 'T LOUWENLANT.

Tevinia, tot achtbaerheyt des Heer Generaels Missive: Welcken Brief zy nu quamen in-halen, en was den zelven in de grootste Praeuwe gestelt, onder een hoogh verheven vergulde Gree [1]), staende over eyndt in een grooten gouden Doulangh [2]), waer achter de Hollanders zaten, maer voor de zelve Gree gingh den Tevinia sitten, d' andre Praeuwen niets in hebbende [3]). schepten voor ende achter die geene, die met ons uyt Cambodia waren gekomen: Zijn alzo met het vallen van den Avont, in 't Logement, door den Coningh voor ons bereyt, staende aen 't Water, gebracht, daer van een Tevinia of Vorst (uyt den name des Conings zittende) wierden verwellekomt, en vraeghde waer om wy Hollanders daer waren gekomen? onze antwoorde was: *Ten zal u E. Ho. niet onbekent zijn, dat den Koningh en al de Grooten van 't Rijck reeds door Montip is gecommuniceert, welcke een Onderdaen van dit Rijck de aller eerste op Batavia met Koopmanschappen om te verhandelen verscheenen is, ende die oock aldaer als hy zelfs kan getuygen, de aen gebooren Princelijke goetheyt van onzen Generael op Batavia heeft ondervonden, en zijn toegenegentheyt tot alle vremde Natien: Daerom was dan hoogged. Generael, wijl deze Natie alreede zoo veel Jaeren in Siam als Cambodia met zijn Majs. Onderdanen had gehandelt, gesint, de zelve met een aensienlijcke besendinge en beleefden Brief te congratuleren, omme een nadere Alliantie te maken.* Deze Tevinia, als een goet Heydens Hovelingh, antwoorde: *Sulcx al mede uyt de mont van Montip te hebben verstaen, ende wist oock wel dat den Coningh van de Heer Generael, als een van wiens gelijke men vertroude weynig gehoort was, zeer veel contentement uyt des zelfs Missive had ghenomen, wijl de zelve zich alzoo hadde gelieven te* [4]) *vernederen:* Scheyden alzo na eenige discourssen, ende losten ons goet uyt de Praeuwen den 6. dito, bevonden dat veel Packen Laken door quade toe-versicht en van het Water waren bedorven ende door-gesleten: De Raets-lieden des Conings siende zo veel Koopmanschappen, begeerden, dat men de Schenkagien aen den Coningh zoude vergrooten, alzoo zijne Majesteyt niet

---

1) Volgens den heer A. Cabaton waarschijnl. het woord *Khré* der Siameezen en Lauwen, zijnde een staatsie-palankijn of draagbaar, hier dus een soort draagbare troonhemel. Onze Galen verklaart: „gree ofte koningszitplaats", dus troon. (H. M.).

2) Maleisch, tegenwoordig *doelang* geschreven, voor bak om spijzen in te plaatsen, presenteerblad, schenkbord. Even verder geeft Casteleyn zelf een soortgelijke verklaring van dit woord. (H. M.).

3) Dit sijn de Roeyers die achter ende voor als op groote Berden, met Schep-Riemen, de Praeuwen geswint weten voort te scheppen.

4) Te weten met alder eerst besendinge te doen.

alleen daer mede zeer ghedient was, nemaer oock zeer gheneghen de Nederlandtze Oost-Jndische Compagnie het zelve wel ruym weder soude vergelden, &c. Waer op dan de Schenckagie met een Silver ghegraveerde Verrekijcker, drie stukken [1]) geel ende groen Laecken, **I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.**
[21] ende vier stucken Damast wierde verbetert: Ende mede zoo vereerden yder particulierlijck, ghelijck als, den Onder-Koopman den Coningh met een goude Satijne Rol Damast, de 2. Assistenten de *Goyer*, *Huybert Boudewijnsz.* en den Chirurgijn schoncken elk een enckele Damast: Den 8. quam den Tevinia *Tahom* de Presenten naeuwkeuriglijck besichtigen; Ende, omme den Generael op Batavia te behagen, zont den Koning een expressen na boven in 't Lant, om partye Muscus, ende Benjuyn Cabessa,[2]) die wel 40. dagen zoude uyt wezen; Vereerden oock de Nederlanders met 12. Korven Rijs en voor 10. maes 3) aen 4) Bijangs: De Mooren en die van Siam aen deze Koningh jaerlijckx gewoon zijnde 40000. Cleeden te verhandelen, wierde 't zelve daer van geen kleyne consideratie geacht: Den Tevinia *Lanckan* kreegh mede Presenten van 2. witte Betilles ende een Boeck-spiegeltje, neffens een roode Chiavonijs: Hy quam savondts by ons neder zitten, zegghende, wy een quartier uurs van de Stadt by den Coningh Audientie souden hebben, maer mosten de gewoonlijcke eere van 't Lant en de Koningh bewaren, dat was, sijn Majest. in 't eerste aenkomen ter Audientie te groeten reverentelijck met twee Kaersen in de Hant, ende driemael met het Hooft naer d'Aerde te buygen, leverende daer na de Kaersen aen de Dienaers over, doch mosten niemant als eygene mede brengen, 't gunt men beloofden: Hy vertrock wel vernoecht, na dat gevraecht had hoe veel Plaetzen en Sterkten wel onder de Nederlandtse Oost-Jndise Compagnie bestonden, daer op in 't ruwe wierde gesecht van in de 20. was zijn E. zeer verwondert, en zont ons savonts Hoenderen en Fruyten tot vereeringhe: Den 16. smorghens vroegh quamen 6. Oliphanten om den Heer Generaels Brief te haelen, die op den voorsten Oliphant in een goude Doulangh wierde gheset, daer na wy luyden yder op

1) In 't Koninckrijk der Louwen mach niemant in 't geel of groen gekleet gaen, als die van 's Koninghs Hof zijn.

2) Cabessa, Portugeesch voor hoofd, dus eerste kwaliteit. (H. M.).

3) $= 1/_{10}$ tael of ongeveer dertig Hollandsche centen. (H. M.).

4) Baijangs is sekere soorte van aldaer gebruyckelyck Gelt.

De heer Cabaton zegt, het woord komt van het Siameesche *bia* zijnde *cauri's*, de welbekende schelpjes die voor pasmunt eeuwen lang gediend hebben, nog in mijn jeugd in West-Afrika en omstreeks 1870 nog in Luang Prabang, tegenwoordig de hoofdstad van Laos (Fr. Garnier *Bulletin de la Soc. de Géogr. de Paris* 1871 blz. 264.) Zesduizend dier schelpjes waren daar toen ongeveer drie franken waard. (H. M.)

eenen, als de Schenckagie, zijn zoo verby het Hof gepasseert, aldaer aen beyde zijden de Straten met Soldaten waren beset, komende tot de Poort aen de Lant-zijde, zagen de Stadt met een roode steenen Muyr een half mans langte hooger gelijk wy op de Oliphanten verheven zaten, als mede een wijde Gracht vol onreyn of onkruyt bewassen, omtrendt een Pistool-scheut breet omcinghelt, vorders tot op een vierde mijl ghekomen by de Plaetze daer den Koningh de Brief ontfangen zoude, zijn af-geseten, en in Tenten voor ons bereyt, daer inne zoo langhe vertoefden, tot dat zijne Majesteyt ons dede ontbieden; alhier rontomme hadden alle de Grooten mede haer Hutten ende Leger-Plaetzen, alle vol Soldaten, Oliphanten ende Paerden, zo dat van 't gekrijsch der zelver en 't ghedruys van Menschen ons lieten voorstaen in de Prins van Orangiens Leger te zijn; Omtrent een uur getoeft hebbende, quam de Coningh, op een Oliphant gezeten, uyt de Stadt hier verby, gingen buyten onse Hutten aen den Wegh, op de Knien zitten, en deden reverentie; [1]) den Coning was een Jong Man, van omtrent de 23. Jaren out, voor hem marcheerden in ordre omtrent 300. Soldaten met Piecken en Roers, [2]) daer naer eenighe Oliphanten met ghewapende Mannen boven op-sittende, [22]
achter de zelve eenighe Speel-Jnstrumenten, gevolgt van weder om wel 200. Soldaten, waer naer quamen 16. Oliphanten met 's Conings Vrouwen; Deze Treyn gepasseert zijnde, gingen binnen in onze Tenten weder om zitten, na weynigh tijts zont zijne Majesteyt ons 8. groote 3) Doulangs eeten, en bereyde spijse, omtrent 4. uren namiddagh wierden ontboden, zijn naer de Koningh toe-ghegaen, waer eerstelijck over een groot Pleyn binnen een vierkant gebracht, 't welk met een steene Muur en vol schiet-gaten rontomme om-toghen, in 't midden staende een groote breede als hoog gemaeckte Piramide, die boven met goude Plaetjens bedeckt, en waer sy zeggen 1000. pont gout aen verwerckt is, daer alle de Louwen hier binnen komende, voor ginghen met brandende Kaerssen eerbiedinge te doen, na weynig tijts hier gezeten, wierde de Schenckagie weder om verdragen door een andere Poort, in 't Pleyn voor den Koningh, wel 16. stappen van hem onder den blaeuwen Hemel, op Matten gheleyt, daer na namen yder 2. Kaerssen, gelijck ons Tevinia *Lanckan* gezeyt hadde 's Lants manier te wezen, sijn alzoo met de zelve in gevouwen handen en uyt-ghetogen Schoe-

1) Den Koningh is seer beleeft, en heeft gaeuwe Raets-Luyden om sich, die men alle Tevinia noemt: Den eenen heeft de directie over de Policye, andere over het Geestelijck, andere over de Koophandel, de Militie, en soo voorts.

2) Roers = geweren. (H. M.).

3) Ronde Backen van Lackwerck ghemaeckt.

nen, of Antwerpen met de processie om-gegaen had, [1]) voor zijn Majesteyt verscheenen, die in een groote Kerck, daer geen kleynen maer wel een grooten Afgodt zagen, zich met al zijn Grooten vertoonden, ginghen op Knien weynigh achter de Schenckagie zitten, deden reverentie met 't Hooft driemael naer de Aerde te buygen, daer na wierde zijn Ed. Brief gelesen, daer na weder om als vooren eere bewijzende, wierden doen ons de Kaerssen door Dienaers af-gheeyst, zijn 3. a 4. stappen voorder ghegaen, daer andermael op Knien zijn neer gebogen om hier te blijven op de Aerde zitten, geboot den Koning nochmaels dichter by hem onder de Galderye van de Kerck op Matten te komen zitten, daer t' elckens als vooren reverentie deden, zaten doe omtrent 7. a 8. stappen van hem, liet ons doe door een Tevinia nae d' Heer Generaels dispositie vragen, en dat hem zeer aengenaem was dat zijn Ed. hem had gelieven te besoecken in zijn Landen, die zoo verre af-gelegen waren; Dat van meeninge was nevens ons een Ambassadeur tot den Heer Generael te zenden, dat oock mede zijn Ed. zouden aen-dienen Jaerlijckx goede correspondentie te houden, ende na dezen meer in zijne Landen komende, dat onse Natie 't zy Coopluyden oft andere hem wellekom wezen zouden; Voor welcke affectie t' onswaerts hooglijck bedanckten, zulckx de Heer Generael zeer aenghenaem wezen zal te hooren, vorders verzekerende weder om zijn Ed. genegentheyt tot den Koningh, dat in 't minste aen zijn gem: Ed. niet manqueren zoude in deze begonne Alliantie en Vruntschap te confirmeren; Na dat de Tevinia onze antwoort de Koningh aen-gedient hadde, gaf ons affscheyt, met begeeren, wanneer op Batavia komende, de Heer Generael (wegens zijn Majesteyt) hartelijk te groeten, en een lang geluckigh Leven zouden wenschen, 't welck wy zijn Majesteyt desgelijckx deden, als zijn Rijck in eenicheyt te mogen regeeren, tot verbreydinghe zijns naems en overwinninge zijner Vyanden: Weynigh tijts daer na wierden ons, zoo voor den Koningh zaten, vereert, den Onder-Koopman een gout Water-Becken, wegende een Hoy [2]) swaerte, als mede een Louws
[23] Kleet, van Casse Bont geverruwt, ende een root [3]) Baetjen; d'Assis-

I. CASTELEYN, 'T LOUWENLANT.

1) Francis Garnier zegt in zijn vrije vertaling van dit boekje, *Bulletin de la Soc. de Géogr. de Paris* 1871 blz. 266: „Aan het eind der 18e eeuw wierp Engeland in den persoon van Lord Macartney zich nog aan de voeten van den keizer van China en in 1828 kwam Crawfurd (gezant van den gouv. generaal van Britsch-Indië) op bloote voeten de gehoorzaal van den koning van Siam binnen." (H. M.).

2) *Hoy* of *hoyning*, het vijfde van een catty, dus ongeveer 120 gram; aldus de heer A. Cabaton. „De 5 hoy maecken een catti", zegt dit verhaal verderop. (H. M.).

3) Een Over-Kleet.

I. CASTELEYN, 'T LOUWENLANT.

tenten yder een Beckentje een half Hoy swaer, met yder een Kleet en Baetjen, gelijck den Chirurgijn een root zijde Kleet en Baetjen, desgelijckx den Tolck *Jntsie Lannangh*, die vereert wiert met 2. roode Betiljes, &c. al dit beschencken gaf aen de Nederlanders hier groot respect; Wijl selfs den lesten Ambassadeur uyt Siam in sijn Audientie maer met Silver was beschoncken, en met 3. Oliphanten ingehaelt, maer de Hollanders met 6. Hier naer liet den Koningh seggen dat eenige speelwercken had laten toe-maken, of de selvige geliefden te besichtigen of terwijl 't avont wiert, liever na Huys te keeren? wy seyden ten aensien sijn Majesteyt ons sulckx had gelieven ter eeren te doen, de selvige oock souden besichtigen, naer wat geseten hadden, begonsten eenige Worstelaers malkanderen met Vuysten op de Wangen te trommelen, dat het roode sweet na-volgde, daer na worpen sich eenige van boven aen hooge [1]) Bamboesen onder d' Armen als aen de Voeten vast ghemaeckt, hier onder tusschen beyden vochten mede eenige Schermers, vorders eenige Chineesse Speelen van Tijgers en ander Gedierte vermomt, na dit geeyndight was, kregen al de Speelders yder een Kleet, ondertusschen doncker gheworden sijnde, wierden veel Matten gheleyt op 't Pleyn en [2]) Dammers ontsteken, daer eerst 4. van 's Koninghs kleynste Vrouwen, seltsaem gehabitueert, quamen danssen, 't welck een uur omtrent duurden, ginghen mede als vooren met elck 2. witte fijne Baeytjens heenen, noch een Vrouw komende een half uyr met 2. Paeuwe Staerten in de handt danssen, ten lesten eenige Vuur-wercken ontsteecken, de selve geeyndight, deden reverentie, en sijn nevens Tevinia *Tahom* nae onse Tenten weder om toegegaen, daer den nacht sliepen, gelijck oock den Coning en alle de Grooten deden, en buyten de Stadt bleven; De Tevinia seggende sulcx in lange Jaren niet geschiet was, dat sijn Majesteyt aen eenige Gesanten sulcken eere aengedaen hadde, oock noyt meer gebeurt, dat de derde mael van den Koningh gheboden was, nader ende onder de Galderye te komen sitten: Dat den Siamsen Ambassadeur voor 2. Maenden weder vertrocken, maer 2. mael nader is gekomen, en onder den blaeuwen Hemel op de bloote Aerde bleef sitten, als datelijck, sonder half soo veel woorden te gebruycken, weder licentie gegeven is te vertrecken: Omtrent half midder nacht komt een Tevinia van sijne Majesteyt met ons t' overleggen wanneer gaerne vertrecken zouden, zeggende, dat ne-

---

1) Bamboesen is Oost-Indis hoogh Riet, waer aen met een koorde ghehecht dese Goochelaers opklommen, en weder plotselijck afvielen.

2) Flambeaux.

vens ons weder om een Gesandt na Batavia soude gaen, dat den Coningh jegenwoordigh van niets versien was, daer mede sijn Ed. kon vereeren, dienvolghende wes wat tijdts daer toe, vermits sulckx op een sprongh, ten aensien sijn Majesteyt 't gaern ter eeren bestieren wilde, van noode had: Waer op den Tevinia met antwoorde ghedient, dat wel van de Schippers verstaen hadde, soo met 't laegh Water wilden keeren, van nu noch in 20. dagen konde geschieden, maer langer niet, door dien 't Water als dan soo kleen is, dat geen Prauwen over de steene Platen en konnen passeeren; Jn welcken tijdt hem dachte sijn Majesteyt niet gereet konde wesen; Dat Volck na boven gesonden waren om goeden Muscus ende Benjuyn Cabessa op te koopen, die over 40. daghen eerst stonden weder om alhier te
[24] wesen, als vooren is gheseyt: Den 17. dito smorgens vroech sijn met 4. Oliphanten thuys gebracht, na middagh wiert den Tolck *Jntsie Lannangh* ontboden by 's Koninghs Oom te komen, die hem na 't gebruyck van de Kijcker vraeghden, ende of men de Houwer niet rechter maken kon, daer op hadde geantwoort, deselve daer mede bederven soude: Het eene Pistool was de Loop in 't afschieten ontstucken ghesprongen, dan seyden de Quinammers weder andere Loopen maecken konden; De Verrekijcker was den Koningh seer aen-genaem, en hy voegde daer op met woorden: *Ick heb aen-gevangen een nieuwen Toorn te bouwen, zy is by na vaerdigh, nu gy, die my soo een braef Instrument vereert, daer men soo verre mede af-sien kan, hier soo by gheval verschijnt, 't welck ick voor een gheluckigh Teycken estimeere:* Den 20. November 1641. waren wy door den Coningh genoot eenige recreatie van Vuyr op 't Water te sien, daer Tevinia *Tahom* ons toe ten Hove quam halen, die ons plaetste op een Galerye aen de Water-kant, daer wy neder sittende, ons 8. Schoenbacken met spijse wiert voor-gestelt; Dus een uur geseten, quam de Koningh uyt 't Hof, ghedragen op een goude Zeetel: Wy deden als hy 50. treden van ons was, sijne Majesteyt reverentie, die mede op een groote Balie aen 't Water gingh sitten; Daer was midden in de Revier op gerecht een vierkante Stellagie, van hooge Oost-Jndise dicke Riet-Boomen, en boven samen gebonden, ruym soo hoog als de Masten van een groot Schip met sijn Bram-Stengen, hier op quamen 4. Mannen langhst klouteren, en bedreven wonderlijcke kueren ende belachelijcke grillen, endlingh wierpen sy d' een voor en d' ander na sich van die groote hooghte plotselijck in 't Water, 't welck vreesselijck om sien was, alsoo sy haer dapper hadden konnen beseeren; Dus quam den Avont aen, en alsoo het doncker wiert, quamen de

I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.

Riviere af-drijven wel 200. Praeuwen, rontsom dicht met Kaerssen beset, onder dese waren 3. Praeuwen, daer seer aerdich Piramiden van Kaerssen op-ghemaeckt waren, 'twelk seer vremt stont, als of de gantse Revier in Vuur was verandert; Dese Praeuwen soo ver by drijvende, keerden wy nae Huys, en den Koningh na 't Hof: Eenige dagen daer na liepen deur met de Grooten te spreken, en ons vertreck na Cambodia en Batavia te verhaesten: Namen groot behagen in Geschencken, en hadden oock affectie tot Perssiaense Paerden, en in Curassiers Harnas, maer men hielt ons geduerigh op, ende quam Tevinia *Tahom* ons seggen, dat ons Vertreck te onmogelijk, 't Water niet bequaem, de Klippen te ghevaerlijck, ende oock den tijdt verloopen was, om niet eer als over 6. maenden te konnen na Cambodia keeren: Oock hadde den Koningh een Ambassadeur na de Generael op Batavia verordineert; En dat niet alleen, maer sijn Majesteyt begeerden, dat wy in desselfs Compagnie souden verreysen, en daer toe onder veele Schenckagien van kostelijcke Muscus, &c. had doen toebereyden een gouden Sijri Pinangh Doos, wegende 2. catti, behalvens noch de binnenste toe-behoorten [1]): Doende oock machtighe veel Benjuyn Cabessa ende Gomme-Lack al-omme opkoopen: Terwijl onthaelden men met Jnlandtsche Spijse de Hollanders: Ende men trachte die van Siam in haeren Handel soo veel moghelijck was den voet dwers te setten, alsoo die van alle andere Natien met het beste Gout ende Speceryen Jaerlijckx deur-gingen: Den Koningh was een groot Liefhebber van de Commercie, en ver- [25]
stoorde sich als die van [2]) Siam den vryen Handel wilden beletten, seyde sijn Majest. op dit subject eenmael, *Wel dit is ommers een wonderlijcke saecke, dat men stuyten wil de vrye Negotie, die over alle de Weerelt toe-ghelaten wert:* Zijne Majesteyt begeerden oock groote Honden, Water-Honden, Cakatoua, Agrasche Duyven, allerhande gecouleurde Conijnen, lange breede Alcatijven [3]), en extraordinaris fijne gewevene Lijwaten: 't Gebeurde eenmael dat den

---

1) Nl. de voorwerpjes en doosjes voor de siri-pruim, nog heden algemeen in Maleische landen. (H. M.).

2) In ons afscheyt klaeghden de Louwse Coopliedеn hoe sy in Siam wierden getravaliert, werdende gedwongen in sekere Huysen aldaer met hare Karren met Koopmanschappen te logeeren, die met Spions voorsien sijn, op dat geene Waeren als aen sekere gepermitteerde Grooten moghen werden verkocht, die dan noch tot haren believe het beste tot laeghen prijse daer uyt nemen, gevende tot hooghen prijse, ende seer duur weder Lijwaten daer voor, &c. Daer waren wel 100. Moorse Karren in Siam, die haer Goederen niet konden verhandelen: En van haer Natie Schepen diverse weg gerooft, soo men geloofde door de Portugijsen, die Malacca waren quijt geworden.

3) Tapijten. (H. M.).

I. CASTELEYN, 'T LOUWEN-LANT.

Onder-Koopman by een der voorn: Tevinia was, die siende de selve heel sieck, en 't langh sitten hem verdrietende was, vraegden of hy geen Louse Medicijnen en wilde gebruycken; Maer die had daer weynigh couragie toe, vermits de Louwen geen andere Doctoren als haer oude gewoonte, en hare meeste Medicijnen in Danssen en Speelen bestaet, waer door, (soo sy seggen) de quade Duyvels, die in alle krancke Menschen regeeren, wierden uyt-ghebannen; Wy die liever in sieckte stil als onder al haer gepijp en getrommel en danssen waren, wierden van de Louwers belacht, omdat wy zo kleyne couragie betoonden: Den Onder-Koopman wiert dan om zijn quijnende sieckte 't Vertreck toe-gestaen, en den Koningh handelde noch een braven gouden Ringh van ons; Den Tevinia *Phra Lochan* gading in de Hollantse Kleeding hebbende, ruylden een geheel Hollants Habijt, met Hemt, Koussen en Schoenen, tegens een Louwse Zijde Rock, Zijde Kleetje, ende een Muscus Kleet: Den Tevinia *Comphan* de Opperste naest de Coning, verhaelde in 't Afscheyt van de Onder-Koopman, hoe datter tusschen sijn Koningh met die van Cambodia over 3. Jaren over het weder senden van sijn Majests. Brief onbenoegen was: Dat het al lange Jaren was geleden dat op 't Eylant Satsen (hier vooren genoemt, daer beyde Rijcken haer samen scheyden, ter plaetse daer den Boom met het aen-gespijckerde Bort staet) beyde Coningen voor eeuwigh een vasten Vrede hadden beslooten, die by alle Nakomelingen oock op 't aller naeuste soude moeten werden onderhouden: En alsoo sijne Majesteyt der Louwen niet en begeerden den eersten Vrede-Breker te sijn van soo een vast Verbondt, werpende den schult op den Cambodjar, seyde, *Het en was gheene ghebruyckelijcke maniere soo licht een Konings Brief weder te rugge te senden, of men advisere de oorsake van dien daer nevens, ten eynde alle abusen en misverstanden mochten werden wegh genomen*, &c. Derhalven versocht hy nu den voorsz. Hollantse Onder-Koopman, als door wien sulckx, als een neutrale, allerbest konde gheschieden, in Cambodia komende, de Koning en sijn Grooten bekent te maken, dat de Coning der Louwen, sonder sijn respect te verliesen, andermael niet kon
[26] schrijven: Maer soo den Coning van Cambodia gheliefden het oude Contract te achter volghen, dat hy daer over van de selve aengenamelijck Brieven wilde ontfanghen, ende alle abusen wilde helpen weeren: Dit nam den Onder-Koopman aen so veel mogelijck te recommanderen; En den Koning schonck hem op sijn afscheyt met een goude Kop van 150. gl. een Zijde Kleet, en 10. Balen Benjuyn ende Gommelack.

BESCHRIJVINGE
VAN HET CONINCKRIJCK DER
LOUWEN
IN OOST-INDIEN:

Den 24. December 1641. uyt het Coninckrijck der Louwen vertreckende, hebben 't zelve na alle naukeuriglijck ondersoeck bevonden, te Landewaert omcingelt van 6. Koninckrijken, verciert met een schone Revier, die uyt Pehu vloeyt, door 't Cambodiase Rijck in Zee stortende, sijnde 250. mijlen van daer den Louwsen Koningh resideert: Aen de andere sijde hebben Quinam ende Toncquin oostelijck van haer, als de Reviere oostelijck van Pehu, door welck Koninckrijck de voorsz. Revier is af-komende: De Chineesen komen alle twee Jaeren eens tot Meunswae handelen, een vermaerde plaets op de Grensen van 't Pehuse Rijck, komende met Praeuwen de Riviere af, hare Muscus en Zijde Stoffen hier verhandelen: Het Louwse Gebiedt streckt sich oock uyt tusschen China en 't Rijck van Pehu.

Uyt het Koninckrijck der Louwen na Siam valt de Reyse seer moeyelijck, wert op tweederhande manieren ghereyst, alle met Karren van Buffels ghetrocken, die zomtijdts door de hitte der Sonne qualijck voort konnen: Moeten veeltijts aen de Voeten van 't Gebergte een gantsen ronden kring beneden om rijden, en hoewel om de engte van de passagie, of het wilde gedierte, of dat daer aen eenige Karren, die ordinaris wel 100. sterck sijn, maer yets hapert, soo is den gantsen Treyn op-gheschort: Dus valt de Reyse in 't heen gaen 5. Maenden, maer 't wederkeeren, wijl luttel vracht valt, beloopt naeuwlijckx op de 3. Maenden: Ten anderen sonder Karren alleen met Buffels, die 220. catti konnen dragen, gaen recht 't Ge- [27]
bergte over, doen de Reyse in een maent af, doch yder Persoon moet noch een Buffel tot sijne Provisie mede hebben: De Siammers komen in Louwen-Lant oock Jaerlijckx meer en meer met fijne gestreepte Kleeden, daer sy dan Gout voor handelen, alsoo veel Louwen oock geern wat moys sien, en dan licht van 't gout scheyden.

Met welcke voorsz. Rijcken de Louwen in Vrede sitten, behalven Pehu, daer in eenige Jaren mede in Oorlogh sijn gheweest, dan vermits den verden wegh, Bosschagie, Gebergte als de Revier door haer onsuyverheyt en steene Klippen qualijck te passeeren is, soo dat

malkander niet veel afbreuck konnen doen, dan sijn de Louwen voor de Pehuse Macht niet te min bevreest, want voor 10. Jaren al eens over de 30000. mannen in-gevallen, ende stonden noch meer te volgen, maer sijn alle haestelijck verslaghen; Waer over sijn Majesteyt op dito Grensen gheduerigh stercke Besettinghe ende goede Wacht doet houden.

I. CASTELEYN, BESCHRIJVINGE LOUWENLANT.

Tusschen Toncquin is mede 1640. een questie geresen, door 't lang op-houden van den Ambassadeur, die niet langher wachten willende, te post uyt het Louwse Gebiet is vertrocken: So 't schijnt scheppen de Louwen daer eenige Staet-sucht uyt, dat alle Gesanten 7. a 8. maenden, eer licentie verleenen, ophouden; Dan vermits desen Koning een Dochter van den Toncquinder tot een By-Wijf heeft, kan het selvige wel vereenight werden.

Uyt het verschil met den Cambodiar wert oock geen Oorlogh beoogt, alsoo de Louwen Cambodia om de Commercie qualijck missen konnen; Desghelijckx de Cambodiaers uyt dit Rijck veel Handelinge, als principael wegens 't Cattoen by quaet gewas in goede quantiteyt toe-gebracht en gedient wert.

De Regeeringhe deses Rijckx bestaet en bevatten principael 3. Persoonen, sijn en werden voor de Grootsten van 't Landt geacht; Als daer is Tevinia *Assen*, een Man van 40. Jaren oudt, die wel d' ontsachelijckste is, vermits Overste en voor een kloeck als wel beleyt Louws Soldaet is vermaert; oock Gouverneur over het Quartier daer den Benjuyn valt; Oock Stadthouder van Wincjan, en by aflijvigheyt der Coninghen wert ondertusschen by hem 't Landt geregeert, tot der tijt de rechte Erfgenaem des Rijckx door hem beroepen en weder tot Coningh gekroont wert.

De Louwen haer Privilegie is mede, dat geene Kinderen konnen Erfgenaem wesen, dan die by een Vrouw, de welcke voor haer echte verklaren ende aen-genomen hebben, geprocureert sijn; d' Andere hier buyten van By-Wijven konnen noch werden niet ghereeckent; Soo dat desen Coningh quam te sterven, die van alle Vaders Vrienden ontbloot is, als noch geen echte Soons by sijn echte Vrouw hebbende, is ghenoemden Tevinia *Assen* wel de naeste tot de Kroon des Rijcks.

[28] Tevinia *Pra Lochaen*, out omtrendt de 48. of 50. Jaren, is Regeerder van Lochaen, en vorders over 't Quartier Namnoy, als tot de bepalinge van het Cambodiasche Gebiet, wert om des naems wille *Pra* ghenaemt, het welcke schijnt te wesen (als de Portugijsen seggen) Viceroy van 't Louwse Suyder Quartier, welcken Tijtul niemandt

I. CASTELEYN, BESCHRIJVINGE LOUWENLANT.

meer als desen *Lochaen* is voerende, derhalven nevens Tevinia *Assen*, hoewel alle de honorabelste Chergien bevat, in eenen graet wert gestelt.

Tevinia *Lanckan* omtrent de 36. Jaren out, is mede nevens Tevinia *Assen* en *Pra Lochoen* een generale Regeerder in saecken des Rijckx belanghende, bevat alle Ambassadeurs, vorders geen andere Chargie noch Gouvernementen hebbende, waer door hy vry min dan de twee geseyde Tevinias is.

Dese 3. voorsz. Tevinias bestaen sijn Majest. in het minste in Bloede niet, maer hebben de Koninghen dese haere Chergie van hunne Voor-ouders laten be-erven; vermits by voorige Coningen, geen van desselfs Bloet-verwanten in Regeeringe sijn getogen, als jegenwoordigh by desen, die nu voor 3. Jaren van sijn Broeder, na 10. Jaren geregeert hebbende, sonder echte Soons naer te laten, is overleden, de Croon be-erft, die 5. Vrienden soo Ooms als Neven van 's Moeders sijde tot Rechters van civile en crimineele saken heeft gestelt, de welcke daghelijckx acces hebben by sijn Majesteyt te verschijnen, en mede verkeeren; Dan als gheseyt, de voorsz. 3. Grooten, in wiens handen de Regeeringe van 't Lant bestaet, hebben alle 2. a 3. maenden maer eens Audientie, ten ware het selve nootsakelijck, ofte dat expresselijck door den Coning ontboden wierden.

De Jnkomsten des Koninckx bestaen in Gommelack, Benjuyn en Gout, de Quartieren waer eenig Gout valt, contribueeren de 100. mannen of Huysgesinnen een Hoining Gout, de 5. Hoy maecken een catti, [1]) 't geene gegist wert op 2. picol Jaerlijckx.

Het meerendeel van gheseyde 2. picol Gout, geeft den Coningh Jaerlijckx aen de Papen, als tot cieraet haerder Afgoden Kercken ende Piramiden, die alle vergult en veele sijn, tusschen 7. a 8. Huysen staet een Kerck, jae 2, 3. nevens malkanderen staende; Soo dat vertrouwe qualijck eenigh Huysghesin is, of hebben Soonen oft Broeders die van dese heydenschap is, welck getal by 's Keysers Soldaten in Duytslandt mach vergeleken werden; Dese Afgoden-Dienaers maecken de Luyden wijs, dat Godt van den Hemel in dit Landt sich vertoont heeft, waer nae alle haer Beelden gepatroneert sijn, daer op sy stout glorieeren, en seggen dat dienvolghende haer Godt haer boven die van Siam en Cambodia, als d' andere Landen, met soo een treffelijcke uytmuntentheyt harer Kercken en meenighe heylighe mannen (soo sy haer selven noemen) als hooger Geleertheyt, mede

---

1) 1 Catty = $^1/_{100}$ picol of —, 6176 kilogr. (H. M.).

ghesegent heeft; 't Welck was blijckende, dat jaerlijcks de Cambo- I. CASTE-
[29] diasche en Siamse Papen hier 10. a 12. Jaren, tot dat die uyt-gestu- LEYN, BE-
deert sijn, en Promotie bekomen, blijven; 't Geen gelooffelijcker is, SCHRIJ-VINGE
niet om soodanige redenen, maer geschiet puer alleen, om dat de LOUWEN-
Louwse Papen als Goden geacht worden, want alles wat sy begeeren LANT.
van Kost, &c wert haer overvloedig 't beste toe-bereyt, en daghelijckx t' eeten ghebracht, en van Kleedinghe meer dan sy behoeven voorsien, daer en boven ghebruycken Vrouwen t' haeren believe (echter met omsichtighe schijn dat sy een reyn Leven leyden) 't welk de Cambodiaers niet vry en staet, want soo sulcx uyt quam, soo vervallen sy in handen der Justitie, en werden tot Slaven gemaeckt, oock moeten haeren Kost selver versamelen en koopen, waer over sy malkander seer hatelijck sijn; d' Een verwijtende dat by Vrouwen loopen onbehoorlijck is; d' Andere weder om dat op de Passanten haeren Kost moeten bedelen, 't welck de heyligheyt van haer luyden tot een schantvleck en verachtelijck by de Menschen maeckt: Vorders van haer Geloof en is niet anders te seggen, dan de Luyden leeren sy haer Beelden t' aen-bidden, en offeren met brandende Kaerssen met veele by-ghevoegde grillen en Duyvelsche Superstitien meer; Beloven die geen die haer 't meest geeft, dat die de grootste gelucken hebben sal, daer mede sy de Luyden onder haer subjectie weten te houden; Jn somma sy konnen de kunst hier mede van de Menschen onder haere devotie te houden, en lustigh op den Tas te kloppen.

Jn alsulcken stant hebben wy dit Coninckrijck bevonden, en gelaten, met het begin van het Jaer 1642. hebben met alle diligentie niets meerders dan voorsz. is van dese woeste Ghewesten konnen vernemen: Sullen desweghen, 't Hof der Louwen verlatende, ons op de Reyse na Cambodia begheven, ende vervolgen het geene ons van hier tot daer is ervaren, te verhaelen.

WEDER OM REYSE
UYT HET CONINCKRIJCK DER
LOUWEN
NAER 'T KONINCKRIJCK CAMBODIA.

Het was den 24. December 1641. des morgens dat wy in onse Praeuwen alles gesackt ende gepackt hebbende, smorghens van Meunkock vertrocken: Wy leyden eens aen by na een uurtje van daer, hier hadden de Heydense Papen in een Kerck, die diep in 't Bos alleen stont, haer Afgoden-Dienst; Mosten haer Poursons vereeren, souden dan (soo sy beloofden) voor onse goede Reyse bidden: [30]
Wy quamen snachts te Huylon, en kochten daer partije Zijde, goede koop, alsoo daer wel de helft advance op was: Passeerden den 28 smiddags de steene Rotsen en Plaet Keeng Haeon: Vernachten by de Klippen van Ahon; Tusschen dagh ende nacht 6. mijlen vorderende, alhoewel de Schippers dickmaels aen-leyden, omme van de Jnwoonders in 't af-varen Vereeringen te krijghen, hoewel sy ons seyden, dat sulck geven tot onser eeren geschiede, doch 't was in der daet der Schippers vuyle gierigheyt: Met het Nieuwe Jaer 1642. kregen wy stercken Stroom, ende heeten Sonne-schijn, so dat ons Volck niet en kosten roeyen: Den 8. January passeerden Lochaen: Den 9. Phapanom, daer wy wel anderhalf uer op de sant droogten vast saten: Den 12. smorgens namen wy hier d'Adieu van den *Radia Pourson*, welcke geauthoriseert was tot die sake, hier vooren ghemelt, weghens de questie met de Cambodiaers, op haren Brief, aen den Oppersten Paep van het Louse Coninckrijck geschreven; Hy dede dan de Cambodiaers weten, dat hy met het hooge Water een Louse Gesant nae Cambodia soude af-senden, om sich van de abusen en de geresen mis verstanden tusschen beyde de Coninckrijcken t' informeeren: Wy passeerden Saimoen den 13. dito, daer, door veele droochten en 't soecken der diepten en gaten, wy onse Praeuwen wel de helft mosten ontlossen: Den 15. quamen te Wangsae, een Dorp van weynigh Huysen, alwaer de Louse Schippers en Jnwoonders veel om stercken dranck aen-legghen: Den 17. raeckten weder aen de gront, soo dat de geheele Praeuw most werden ontlost; De stercke Winden dreven ons oock t'elckens nu aen d'een nu aen de andere zijde teghens de Klippen, daer men niet konde van af-houden, soo dat weynigh konden vorderen; De Reviere oock

I. CASTELEYN, TERUGREIS WUYSTHOFF.

seer krom ende langh met bochten loopende: Quamen den 20. January aen Benhuyn, daer wy van Lootsen veranderden: De Tevinia alhier hadde geen Lootsen daer toe bequaem, maer van 's Koninghs weghen dede hy die t' onsen dienst af-halen van Samphana en Naewein, als Luyden van goede kennisse der Klippen en droochten hier omtrent: Den 25. dito waren wy in groot pericul, vermits de Stroom soo vehement door en tusschen de Klippen ons heen dreef, dat vreesselijck was om sien, 't behout alleen dit sijnde, dat wy onse Praeuwen recht hielden, daer anders, hadden wy de Stroom op zy ghekregen, alle om hals en teghens de Klippen gesmeeten waren gheweest; Wy passeerden hier veel Droochten en Sandt-Plaeten: Den 26. quamen by de Nappraes van de Dorpen Samphana en Naewein, hier was 't vol verbaestheyt onder de Louwers, alsoo sy ontdeckt hadden den aentocht van 50. a 60. Karren, alle met Roers geladen, uyt Cambodia, wiens Coningh, onder pretext van uyt vermeyen te gaen, sy waren duchtende hun quam beoorlogen, alsoo 's Jaers maer 10. a 12. Karren uyt Cambodia komen, en dat niet met Wapenen, maer wel met Koopmanschappen, &c. Desen Nappraes hieldt de Hollanders onder verscheyde excusen lange op, seggende, hy wilde de sekerheyt en 't gevolge van dese Cambodische Karren weten, &c. maer eyndlingh hy onse haest bemerckende, ende de Coning onse depeches aengenaem soude sijn, verschafte hy noch een Praeu ende liet haer vertrecken den 10. February, soo dat sy
[31] vernachten aen de Klip Sinjaengh: Den 11. most men noch 8. Man van Naewein haelen, die ons hielpen met Rottangh Tou door al dese Klippen, en dat om een maes Arackx gelt, behouden passeeren; Voeren voorby een Vleck, daer uyt alle d' Jngesetenen, uyt vreese van den Oorlogh met de Cambodiers, waren ghevlucht, dese seyden oock wel 40. Karren met Roers en Volck met afghesneden hair te hebben sien passeeren; Maer in der daet het waren Karren die om Cattoen quamen, alsoo dit Jaer in Cambodia door 't hooge Water de nieu geplante Cattoen meest was verdroncken: Wy quamen den 10. February aen een plaets genaemt 't Srepangpho, daer de Louwse Coningen al voor lange waren ghevlucht voor die van Pehu, die doe 't Lant boven hadden vermeestert, 't welck al 3. a 4. malen was geschiet; dit is een lustige Plaets, hier siet men de schoonste Rijs-Velden 7. a 8. mijlen langh, noch effen, wel gehavent, en niet verwildert, daer de Harten en Rheen met Troupen van honderden als Lammeren gaen grasen; Daer sijn oock veel treffelijcke Vijvers vol Vis, daer omme de Louwers hier ordinaris als op een goede Plaets,

I. CASTELEYN, TERUGREIS WUYSTHOFF.

haer van alles tot de Reyse voorsiende, aen-leggen; d' Onse gingen hier uyt visschen, daer tegens wiert een van ons Volk door een Crocodil in 't Been gebeten: Den 16. Maert passeerden Saxenham, daer al ons goet over gedragen wiert aen d' andere sijde: Den 25. 't Geberghte Paphon, tot daer de Rivier door hoogh Water wel 1. mijl breet schijnt, maer by laegh Water vol Klippen, Platen ende Rotsen, maer tweemael soo breet als de Rivier van Batavia, leggende vol Eylanden en Geboomte tot Sambou toe: 't Gebeurde dat wy smorghens hier aen den Oever een Tijger seer na by ons sagen komen, eyndelijck nam hy de vlucht na het Bosch, daer men hem diversche maelen seer brullende hoorde roepen, als hadde hy honger: Wy hadden hier over eenige redenen met de Louwers, die ernstelijck na haer Heydense Superstitien, dat gebrul voor een ghewis quaet teycken hielden, gelijck mede 't geschreeuw der Harten, 't gelol der Apen, het was oock onheyl als eenig Mensch niesde, of soo de Slangen voor de Praeuw heen swommen, ofte soo een dorren Boom sonder Wint sijn Tacken afvallen, gheloven mede, dat als men 't Bosch in brant steeckt, het self de wint veroorsaecken sal, Men mach met de Praeuw varende wel met yets anders, maer met gheen Potten water scheppen, noch sijn Voet voor op de Praeuw setten, noch gebraden Viser [1]) door 't Water-gat dragen, waer door sy seggen de Praeu veronghelucken soude; En meer andere grillen, daer de Louse Papen-Boecken vol of beschreven sijn, en seer strickt met een vast vertrouwen by de Jngesetenen wert gelooft: Ende waer op sy meer vastigheyt stellen als op eenighe saeck ter Weerelt: Den 27. Maert quamen te Baetjongh, hier gingen onse Louwse Praeuw-Lieden in een vervallen Afgoden Kerck haere Afgodische Beelden, met brandende Kaersen offeren ende dancksegghen, voor dat sy soo behouden tot hier toe waren ghekomen; Biddende, dat sy weder met geluck mochten keeren: 't welck sy met soodanighen beweeghlijcken hartelijckheyt luyde uyt-spraken, dat sy by na scheenen als te krijten en te kermen: En die maniere hebben sy mede van bidden, als sy voor een quade steene Plaet oft Klip komen: Den 30. quamen met krachtigen stroom, door engten, Eylanden en Boomen aen Sambabour: Den 3. April over Sombocq, Kintschoor: Vernachten den [32]
7. aen de Bergh Phankangy: Den 11. aen Ponombingh: En savonts (Godt lof) met den Doncker in des Compagnies Logie.

---

1) Lees vis er. (H. M.).

VOLGHT, 'T GEEN BY VERBLIJF, IN 'T CONINCKRIJCK DER

LOUWEN

VAN DE TWEE ASSISTENTEN WILLEM DE GOYER, EN HUYBERT BOUDEWYNSZ. VOOR-GEVALLEN IS.

In het Jaer 1642. den 10. Maert, quam een Ambassadeur van den Coningh van Toncquin: Desen bracht aen de Louwse Majesteyt eenige Presenten van Roers, ende Cantonse Stoffen: Drie dagen hier na wiert den Toncquinse Brief in sekere Kerck geopent en gelesen, waer van den Koningh geraporteert, soodanighen onbenoeghen nam, dat hy beyde den Brief en Schenckagien niet wilde aennemen, maer verklaerden den Toncquinder voor Vyant, gebiedende desselfs Ambassadeur aenstonts te vertrecken: Den 7. April rekent men in Louwen-Lant Nieuw Jaers dagh, welcke met eenige vreugdespeelen daer ordinaris wert geviert, dies quam Tevinia *Comphan* de Nederlantse Assistenten op 't Hof noodigen, daer met de Schipper *Quan Montix* en 2. Nappraes heen ginghen, voor haer was een Huys apart gemaeckt, daer sy geseten, eenige Doulangs met spijse wierden voor-geset, en bequamelijck konden sien; Terwijl den Coning noch absent was, geschieden eenighe Tournoyen te Paerde; Teghens den Avont hoorde men 't Velt-geschrey, dat was, den Koningh komt: Zijne Majesteyt quam over 't Pleyn van het Hof, daer de Nederlanders op haer Knien saten, die hem reverentelijck groeten; Waer naer men sach het vechten, worstelen, vuyste slaen, van die met koopere Ringhen waren verciert, oock het Tournoyen met Paerden, 't vechten met Schilt en Swaert, 't loopen van Buffels op den anderen, eyndighende alles met het danssen van een deel op-gepronckte Vrouwen; En daeghs daer aen 't selve met een Olyphanten Strijt hervat: Desen Nieuwe Jaers tijdt schijnt hier te Lande in grooten estime, want den 10. April ging den Coningh oock (volghens ghewoonte) met al sijn Vrouwen na de Revier, alwaer hy op sekere Sant-Plate eenige Huysen van plaisance heeft doen maken; Hier verge-
[33] selschapten hem al de Grooten, en gooten den anderen met grooter vreuchden tot druypens toe het Water over 't Lijf, niemant ontsiende: Den 2. May quam door de Polger [1]) met 12. Praeuwen statelijck in-gehaelt den Siamsen Ambassadeur, den Brief met een goude Gree

1) = poligar, een inlandsch onderhoofd, Voor-Indisch woord. (H. M.).

I. CASTELEYN, JOURNAAL ASSISTENTEN.

over-deckt, wiert in de Kerck over-gelevert, en ghelesen, oock de Presenten, sijnde een Packje schoone gheschilderde Caluncarijs[1]), een dito fijne roode ende witte Chiavonijs, [2]) een dito Casse Bengale, en Gingans [3]); Doch de sake verliep na 2. Maenden soodanigh, dat dito Ambassadeur van Siam wiert ghelast niet uyt te gaen, men stelden expresse Wachters by hem; Hy mocht noch koopen, veralieneren of verkoopen; En nerghens mocht hy alleen sijn; Alsulck wantrouwen is in Siam mede op dese Natie, soo dat de Gebueren hier als elders al mede met Jalousie sijn besmet: Op die tijdt quam een Tevinia van Bassacq den Coningh (volgens gebruyck) een partye jonge [4]) Oliphanten op de Grensen van Cambodia gevangen, offreren: Den 7. Juny quam ons besoecken sekeren Maleyer, uyt-ghesonden van *Pia Tijn*, sijnde den Outsten Soon van Tevinia *Pia Powan*, residerende in een van de grootste Steden deses Lants, ghenaemt *Meungh Pawa*, welcken voorsz. Maleyer versocht wy sijn Heer aenghenaemheyt souden bewijsen, hem te willen komen besoecken, als geschieden, en was seer verwondert over ons, also hy diergelijcke Natie noyt meer beoogt hadde; Na veelerhande Discourssen seyde, datter groote quantiteit Goudt, Benjuwijn als Gommelack onder sijn Gebiedt te negotieren was, in handelinge van diversche fijne gheschilderde Kleeden en andere witte Cattoenen, ja omtrent de 70. ℔ gout soude konnen versamelen; Sijn Vader contribueerden Jaerlijckx 10. catti Gout aen den Koningh; En soo wanneer wy andermael in 't Louwen-Lant quamen Negotie drijven, souden vrypostigh in sijn Quartier hem ko-

1) Soort van lijnwaad. (H. M.).

2) Of chavonis, een ijle katoenen kleedingsstof van de Coromandelsche kust. (H. M.).

3) Geruit lijnwaad. (H. M.).

4) Het vangen der Oliphanten gaet hier fatsoenelijck ende met ghemack: Den tijt als men op de Iacht wil gaen, bestemt sijnde, besluyten met Rijs, en al wat sluyten kan omtrent de 20. ofte meer mijlen te gelijck af: Aen t' eene eynde der selve werden twee, drie ofte meer kotten gemaekt van Mastboomen, die met valdeuren toe sluyten: Dese kotten staen so, datse zijn d' eenige Plaetze daer door men in en uyt dit beslooten Perck komen kan: Eenige Nederlanders wierde mede eens tot dese Iacht op geprest, en sy traden alle met de Inwoonders in 't beslooten Perck, wel ghewapent, van Roers, bospolver en houwer, de knapsack op de rug, en soo lang de Iacht duerde, was de Aerde haer bedde, en den Hemel haer verdeck: Al haren arbeyt in dit Iagen was van 4. ofte 6. hoecken by Troupen aen te komen met een gedurigh geluyt Dach en Nacht, door 't rasen van schieten, tambouren,'gheschreeu, als anders, om de Oliphanten van haer te verjaghen: Dit soo veele daghen duerende, tot dat dese Troupen langhs hoe meer de voorsz. Kotten naderen, en alsoo alle de Oliphanten daer binnen jagen, als die geen andere uytvlucht en weten, en hier in, als een toe-gestelde Bosschagie meenen versekert te sijn, maer soo ras al 't Geselschap binnen is, sien sy door 't vallen van de Schot Poorten, haer gevangen: Daer sy dan eenige dagen in-gehouden, te eten gegeven ende ghetemt worden, waer na men hun als boven voor Hovelinghen den Coningh vereert, die al de Orientaelse Monarchen achten voor haer getrouwe Slaven, ende die sy oock van d' Inwoonders begeeren tot een Tribuyt.

[34] men besoecken; Het geen onse gadinge was, van in alles de behulpsame handt te bieden, welcke Stadt leyt omtrent 6. daghen reysens Lantwaerdt van hier, in hoogh Geberghte, sulckx na dat wel 3. a 4. uuren met praten versleeten hadden, keerden weder om thuys: Vorders de geheele Maent niets anders gepasseert, als dat dagelijkx Praeuwen quamen van boven, met allerleye Louwse Koopmanschappen: Den 2. July ontfongen van den Onder-Coopman *Geraerd Wusthof* schrijvens van de 13. Maert, omtrendt 16. mijlen beneden Bassacq, hoe dat den Assistent *Jeremias de Wael* en een Hoogh-Bootsman door de Portugijsen moortdadelijck in Cambodia waren gemassacreert; Mitsgaders, dat beyde den ouden en Jongen Coning door een Nappra *Pretera*, naeste Bloetverwant ende rechte Erfghenaem der Kroon, insgelijckx met alle desselfs Grooten was vermoort, en op de Troon als Coningh selver was gaen sitten: Op die tijt quamen twee Roomse Portugijsse Papen, aen 't Louwse Hof, brachten voor den Coningh tot Presenten mede, twee witte Hondekens, een Koery, een Conijn, en eenige schoone Cantonse Goude zijde Rollen: Vereerden oock aen den Raetsheer *Pha Lochan* een Verrekijcker: Om te begunstigen haer versoeck, 't geen sy korts daer nae aen Tevinia *Assen* voorstelden, *Omme in het Coninckrijck van Louwen de Christelijke Religie openbaerlijk te moghen leeren;* Doch men heeft hun ghe-antwoort, *Dat zy hier sulckx noyt en souden onderstaen, ten waere sy de selve op de maniere van den Louwsen Godtsdienst wilden doen, soude men 't Christendom toe-laten; En daer toe mosten sy eerst de Louwse Tale leeren, hun Hayr kort doen af-scheren, en haer kleeden met de Habijten na de maniere des Lants, en haer vorder oeffenen in de Louwse en Heydense studie, omme alsoo de Promotie van de Louwse Papen te ontfanghen*, &c. Maer dit en quadreerde met het Humeur der Portugijsse Papen gants niet, oock bevont men, dat onder alle Vreemdelingen de Portugijsen Papen voornamentlijck in het Louwse Coninckrijck onbemint waren. Wy dan waren den 11. Augusti 1642. door Tevinia *Comphan* ontboden, namen daer afscheyt, na dat veele discourssen waren gevallen, over wat rarieteyten soo in 't Patria als op Batavia mochten sijn: Hy noodigden ons ten eersten weder te willen komen, dat sijn Majesteyt ons alle faveur soude aen-doen, en wy door 't gantse Louse Rijck vrijlijck mochten komen handelen: Hy vertoonde doe de Schenckagie die den Koningh aen den Heer Generael *van Diemen* op Batavia sont, sijnde een gouden Doulangh, met al sijn toe-behoorten, extraordinaris cierlijck gewrocht, daer aen een Brief aen den Heer Generael gehecht was: Dit gaf hy over

I. CASTELEYN, JOURNAAL ASSISTENTEN.

aen den Lousen Schipper *Montip*: En vertrocken van het Hof den 12. dito, werdende over al wegens den Koningh met Rijs en Ververssinge gevictualieert: Ook vereerde ons den 1. Septemb. in de Stadt Lochaen de gebiedende Tevinia aldaer met een seer grooten Vis, Phra Buca genoemt, en drie Mandekens Rijs: Den 4. dito quamen aen 't Gehucht Heunheen, hier soo boude men aen een graeuwe steene Kerck, die zederdt eenighe Jaren door den Donder was verslagen: Maer was nu al weer met sijn Piramiden op-ghewerckt, en treffelijck vergult: Wy ginghen, door al de Klippen op-gehouden, daeghs daer aen tusschen Samphana ende Naewein in het Bosch Hout kappen, maer packten ons wel haest van daer, dewijl in 6. dagen daer 5. Persoonen van de Tijgers waren verslonden: Naer veele [35] periculeuse Klippen ende Water-vallen gepasseert te hebben, quamen den 17. September aen 't Dorp Bassacq, sijnde het uytterste der Louwse Frontieren.

De twee voorsz. Assistenten hebben dese Reyse niet verder dan als boven staet, vervolght.

VOLGT, DE CRUELLE

MOORT IN CAMBODIA,

AEN DE HOLLANDERS BEGAEN.

De saecken onderwijl in Cambodia soo verwildert staende, resolveert het Opper-Hooft *Regemortes* na Batavia te gaen, om aldaer den Heer Generael van des Compagnies staet en affairen te raporteren, en nieuwe ordre te ontfangen, hoedanigh sich in dese conjecture van tijt te gedragen had; Zulckx in de Maent December 1642. uyt de Revier na Batavia is vertrocken; By dese occasie versocht den Onder-Koopman *Wusthof* aen de Heer Generael sijn demissie, ten opsichte van tijts expiratie; Hier na in de Maent Mey komt de Fluyt de Orangie-Boom van Batavia in Cambodia, ende bleef het Opper-Hooft *Regemortes* om Huwlijcks wille achter, die met een ander Schip in September stont te volgen, ghelijck gebeurde; Vervolgens van den Heer Generael ordonneerden, datten Onder-Koopman *Wusthof* wegens d' expiratie van sijn verbonden tijdt soude vertrecken, met de Fluyt d'Orangie-Boom over Tyoan nae Japan, om het Cambodias Cargisoen aldaer over te leveren, gelijck

geschiede, En is op den 20. Juny 1643. uyt de Revier van Cambodia na Japan af-geseylt.

I. CASTELEYN, MOORD IN CAMBODJA.

Omtrendt ultimo September 1643. arriveert den Opper-Koopman ende Opper-Hooft den E. Sr. *Pieter de Regemortes* van Batavia met een schoon Oorlochs-Jacht in Cambodia, in qualiteyt als Ambassadeur, maer is met al de sijne op den 27. November 1643. seer leelijck en barbaris vermoordt, en dat door bevel en beveelen van den tegenwoordighen regeerenden Coningh van Cambodia, 't gunt sich aldus toe-gedragen heeft.

Den op-gemelten E. *Regemortes* alvoorens het Brutale Humeur van den Koningh door ervarentheydt wel kennende, ende in dat Rijck ondervonden; Sulckx hy van tijt tot tijt selfs met eygen oogen
[36] gesien ende ghehoort hadde de wreede, tirannige Executie aen sijn eygen Lantsaten, de Grootsten van 't Gebiet wedervaren, soo was hy *Regemortes* met vreese bevanghen om weder in Cambodia te keeren; Dan alsoo des Compagnies affairen sulckx vereysten, stelt den Heer Generael voor, niet als Opper-Hooft, maer als een Ambassadeur te willen verschijnen, met hoope dat men Gesanten geen onheyl van het Leven te verliesen en soude aen-doen: Jn die qualitedt vertreckt hy dan weder van Batavia en arriveert in Cambodia, alwaer hy op de 27. November Audientie by den Koningh te sullen hebben, versoeckt, 't welck hem wiert vergunt; Dierhalven prepareert sich dien dagh ten Hoof te gaen, met een Treyn van 12. Soldaten, ende voorts alle de daer sijnde Koopluyden en Assistenten, met de Schippers van de Schepen, alle sittende te Paerde; Aldus komende in 't Gesicht van het Hof in een seer breede Straet, by de Passaer, dat is de Marckt, wierden aldaer datelijck omcingelt van des Conings Soldaten, die wedersijts uyt de Huysen quamen springen, ende brachten haer alle met Sabels om 't leven, de Wegen na de Compagnies Logie waren alle beset, op dat die aldaer waren geen tijdinge konden bekomen van dese moortdadige Actie, 't welck was 3. uuren gaens van des Compagnies Logie; Dus speelt de Tragedie by de Barbaren verder, en komen in de Logie alles massacreeren: Den Onder-Koopman *Buckoy* was in 't tweede Huys van de Logie, daer twee deftige Japanse Koopluyden, met namen *Nissindomme* en *Kajmondonne*, woonden, alwaer hy hadde ontfanghen een Sack met Geldt: Hy hoorende uyt de Logie een groot rumoer komen, loopt schielijck met de Sack Geldt in de Hant ten Huyse uyt; Een der Moordenaers hem in het Gesicht krijgende, achterhaelden en sabelden hem, gaende met die buyt van de Sack Gelt deur; Binnen

I. CASTELEYN, MOORD IN CAMBODJA.

des Compagnies Pagger ofte Heyninghen lagen de doode Lichamen allesints hier en daer verspreyt, die onder den blaeuwen Hemel soo een lange wijle bleven leggen rotten ende stinckende vergaen; Jmmers wat yets van aensien was, most hier in dese furie sneuvelen; 't Was jammer soo eerlijcke Lieden om den Hals, ende dat onnoosel, te gheraken: Den Opper-Koopman *Pieter van Regemortes* was geboortigh van Schoonhoven, een Neef van de Bewinthebber de Heer *Heyman* in Zeelant, van waer Regemortes voor Assistent was uyt-gevaren; Den Opper-Koopman *Hermen Brouckman* was van Bremen; Den Onder-Koopman *Buckoy,* mitsgaders diversche Assistenten, fraye Borsten, waren alle Amsterdamse Kinderen van goeden Huyse.

Het schoone wel-ghemonteerde Jacht Rijswijck, lagh op die tijt 3. mijlen beneden de Logie omtrent het Vleck Phonombingh, daer quamen diversche Praeuwen met eenighe, als waren het groote Personagien, aen Boordt, om quansuys dat Schip te besien, ghelijck men wel ghewent was dat sulckx veel gheschiede; Haer schoonste siende, massacreeren met hun Geweer al wat sy bequamen, sulckx al wat konde over boort spronghen, swommen aen Lant, verbergden hun in de Bosschagie, daer soo lange bleven, tot haer de noot van honger weder uyt het Bos joegh, komende alsoo weder by de Cambodiaers die haer luyden als Gevangenen nae den Koningh brachten: Sulckx [37]
is oock wedervaren de Fluyt den Orangie-Boom, die weynigh tijdts te vooren uyt Japan daer op de Revier gekomen was, de Gevangenen van beyde Schepen in 't getal omtrent 60. Persoonen, daer onder een Stuyrman, een Timmerman en Barbier, voorts al te samen Matroosen, die noch overigh in 't leven ghebleven waren; Die den Koningh verdeelden by alle de Grootste van het Rijck als Slaven te dienen; Dus omtrent de 36. maenden aldaer ghevangen gheweest, stelt den Koningh haer alle op vrye Voeten, ende geeft hun de Fluyt de Orangie-Boom, om daer mede nae Batavia te varen, welcke Fluyt door de hitte van 't climaet als anders by na onbruyckbaer, ende seer gedevaliseert was, dese 60. arme Zielen hun echter daer op ter Zee hebben begeven; Ons en allen leerende hoe bitter de Slavernye, en hoe soet de lieve Vrijheyt is; Ende sijn niets anders als door puere goetheyt Godes noch endlingh na lange swerven op Batavia aen-gekomen: Daer noch diverse van leven.

VOLGEN NOCH EENIGE

BYVOEGSELEN [1)]

VAN INDIEN, EN DE ZEE.

DE BEGRAEF-PLAETS VAN ST. THOMAS IN GROOT INDIEN.

In de Provincie Maabar, het welck is groot Indien, wort bewaert 't Lichaem van den H: Apostel Thomas de welcke in die Provincie voor Christus heeft geleden, maer sijn Lichaem rust in sekere Stadt, alwaer veel Christenen en Zarafijnen sijn, het Lichaem van den Heyligh Eerende met de schuldighe Eere, maer derwaerts Reysen weynigh Coopluyden, als byna omtrent die plaets geen winste siende: De Inwoonders van dit Lantschap seggen dat den Apostel een grooten Propheet heeft gheweest, ende noemen hem Avariam, dat is een Heylig Man: Ende de Christenen van verre landen komende, ende het Heylige Lichaem besoeckende, brenghen met haer van die Aerde, in de welcke de Heylighe man geseyt wiert was ghedoot, van de selve in den dranck gedaen hebbende, doense de krancke drincken, ende gelooven datse hier van beter te passe sijn, ende bevrijt worden van diverse kranckheden. Sij seggen datter in 't Jaer ons Heeren MCCLXXXVII. soodanigen Mirakel by sijn Tombe is geschiet den Prins van dit Landt heeft daer een Kerck doen stichten, Sint Thomas ter eeren, maer of al de miraculen soo breet sijn, als men voor geeft, laten wy aen de beter wetende.

Beschrijvinge van den Noote-Muscate Vogel.

[38] Desen Vogel onthout sich en vliegt omtrent 't Eylant Banda: Is van gedaente en wat grooter als een Ende, van Couleur meest graeu: Hy en eet niets dan de Nooten mette Foellie, die hy geheel inslockt: en passeert den Noot hem weder gheheel door het Lijf, uytgeseyt de Foellie, die is verteert: Dese ingeslockte Noote muscate werpt hy weder achter uyt: en waer de Noot valt, groeyt een Nooten-Boom: Den genen die van desen Voghel ghegeten hebben, gebraden ofte andersints, verhalen, dattet Vleys des selfs niet alleen geheel als met Noote-Muscaet gemengt smaeckt: Maer sy voeghender oock dit by, als men de selve ontgint oft open snijt, de gantse Zaele van soo hef-

---

1) Ofschoon deze „bijvoegselen" vallen buiten het gebied van dit werk worden ook zij herdrukt, ten einde het oorspronkelijke, zeldzaam geworden boekje van Pieter Casteleyn hier in zijn geheel te geven. (H. M.).

felijcken odeur en aengenamen reuck vervult wort, dat inghevalle Coninghen en Princen de selve wisten te bekomen, daer hunne grootste Clenodyen voor souden willen geven, maer men en vindt hem nergens dan daer de Note-Muscaten wasschen.

Van de Meerminnen ende Meermans.

Alle die de Orientaelse gewesten en Zee kusten zedert 200. Jaren hebben bevaren, weten van dese Zee-Monsters niet, maer wel die in de Zuyt Zee na America heen steken, geven volkomen getuygen; Iean Delereij seght daer af aldus: De Americanen (goede Zee-Lien) eenmael mette anderen uyt vissen geyaren, soo wiert de Zee en de Lucht geheel Calm, en in hare vivres Barck was aen boort een Zee-Man ghekomen, een der Vissers meenende hy wilde binnen boort, en half achtende dat het een Zee-Vis was, kapten hem de eene klauw af, die men naderhant binnen boort bevont wel gestelt met 5. vinghe-ren en nagel als wy Menschen, en uytte ghevoellijcke pyn van het afhouden des selfden handts, quam den voorsz. Meerman noch eens boven waeter, en vertoonden het natuurlijcke Hooft van een mensche, en versuchtende, doock weder onder, na de gront: Zedert welken tijt men hem niet meer en heeft vernomen: Diergelijcke Jonge Zee-Monster is zedert 10. Jaren mede gevangen by de Hollandtse Haring-Buysen; Het was onder al den Haringh in het Net, ende die Man die stont en kaeckte en soute, gelijck sulckx met haest geschiet, wel siende, dat het een Zee-Monster was, wierp het weder buyten Boort, als willende sijn werck aen dat dingh dat hy niet en kende, verletten; Maer het beroude hem daer na, als hy hem bedacht, dat alhoewel seer haestigh, hy daer (ghelyck hy ons verhaelde) een Menschen Hooft, Handen en Lijf aen hadde gesien, 't selve hem ende de nieusgierige geen schade soude hebben gedaen: Immers datter soodanige Meermannen ende Meerminnen sijn is seker: Alsoo tot Leyden ende te Coppenhaven de gebeenten van een der selver, Anno 1644. gevangen, tot een rariteyt werden bewaert.

Daer is oock onlangs in dese onse Eeuwe, 10. Jaren geleden, seker Deense Schipper uyt-Noorwegen, om te Vissen gevaren, nae de Strate Davidts: Terwijle hy hier op sijn Neeringhe niet verre van de Wal lach, sach hy verwondert aen den Oever somtijts een Mensch of twee, en dat in soo een kout Gewest, daer men geen Menschen weet oyt gevonden zijn: Eyndlingh komt een out Man in een Schuytje langst de Wal gevaren, slaende seer geswint het selve Schuytje, dat aen zijn Lijf vast en toe-ghehecht was, met een dubbelde Riem

door de Baren: En of wel somtijts de Zee wat hol ging, soo echter wist hy sich datelijk weder te redden, en over eynde te brengen: Dus
[39] quam hy soo ettelijcke daghen by dese Noordtze Vissers heen roeyen, wordende daghelijckx stouter, ende sy kreghen hem door het opsteken van Vis ende Broot, dat sy hem van Boort lieten sien, endlingh soo wijt, dat hy quam aen-leggen, ende 't geen men hem tot Voedsel toe-wierp, haestigh op-vatte, en zijn Wijf en Dochter die op Strant stonden, toe-bracht: In fin hy verstoute sich uyt zijn Schuytje, dat van Robben Huyden aerdig was gemaeckt, en welckers Hayr sich keerde na 't Scheepje heen voer, te komen op het Schip van den Noorweegsen Visscher; En dit duurde soo eenigen tijdt, en soo langh, tot onse Noormannen haer volle Vangst hebbende, geresolveert waren weder om naer Noorwegen te keeren, en haer gevangen Vis (volgens ghewoonte) aldaer te droogen: Ten dacht haer onderwijlen niet ongeraden om dese wilde Menschen, die soo men bespeuren konde noch van Hemel noch van Aerde geen kennisse hadden, oock een geluyt van sich gaven die niemant verstont, ook sy self niemant verstonden, mede na Denemarken te nemen, en de selve aen den Koningh te vereeren: Maer sy vonden swarigheyt hoedanigh sy op de Reys met dese Lieden best versekert mochten wesen, dewijl sy self seer onsterck t' Scheep waren: Sy krijgen dan ten laetsten de Wilde Man, Vrou ende Dochter binnen Boort, ende tracteerden hun wel, halende onderwijlen de Seylen op, geraeckt en alsoo in 't kort buyten 't gesicht van 't Lant: Dese wilde Menschen waren al seer out, en kermden seer, doen sy uytsiende, niets dan een barre Zee rondsom vernamen, en 't Lant quijt. Nu zy quamen behouden in Denemarcken, maer en wilden niet eten dan rouwe spijs, soo Vis als Groenagie, &c. het en hielp niet wat delicatesse men hun voorsette: Sy wierpen alle gebraede en ghekoockte Spijse van hun: Men bracht haer by veele voorname: Doch den Ouden Man leefde niet langh: De andere twee beyverde men om de Noorweegse Tale te doen leeren: Wijl sy jonger, men van haer beter onderricht van haer Gewesten mochte bekomen: Sy wierden in het Groen ghekleet, en na ick verstaen hebbe, wisten met de breette van de Hant van den Horisont af tot de Son als die scheen, altoos den tijdt van den dagh. Dierghelijcke Wildeman is over eenige Jaren mede in 's Gravenhage gebracht gheweest, daer hy met sijn vast ghehechte Schuytje in den Vijver seer wacker ende vermakelijck voor alle de Weereldt in het Water speelden.

FINIS.

II

Journael in Cambodia

van

Jan Dirczz. Gaelen.

1636.

Overgekomen brieven 1637,
Deel I, folio 1434—1499.

[1434] JUNIUS 1636. LAUS DEO IN CAMBODIA DESEN 18. JUNIJ ANNO 1636.

Journael ofte de voornaemste geschiedenisse in Cambodia wedervaeren sedert 18. Junij 1636. tot 8. November (1636), dat Oudewaeter van hier naer Battavia vertreckt, door mij Jan Dircsz Gaelen per memorie aengeteeckent.

Naerdat wij op 10. Junij 1636. met 't Schip Oudewaeter naer veel tegenspoeden in de riviere genaemt de Baralhoo China [1]) gecomen waeren, sijn op 11. daeraenvolgende des ochtens met de boot volghens resolutie naer de stadt Cambodia gevaeren in alles sterck 15. personen, te weten 12. Hollanders, 1. Japander, 1. swarte jonghen ende 1. Maleijer, om als lootsman in 't opvaeren te gebruken. Hebben daernevens mede opgevoert 1000. teijl Japans schuytsilver [2]), 1000. Rijcsdaeld. in spetie ende de schenckagie aen de Coninghen, alwaer op 18. voorsch. in der Japanders quartier wel aengecomen sijn, den gerecommandeerden Japander Nampra Pitnandrij aldaer gevonden ende aen denselven den brief van sijnen broeder Sionemon, schipper op een joncq uyt Battavia behandicht. Ende naedat denselven brief bij de Japanders gelesen ende herlesen was, heeft ons seer vrundelick bejegent, hem ende sijn huys tot onsen dienste gepresenteert: alwaer oock voor alsnoch onse residentie genomen hebben, om daer soolange te continueren als den dienst van de Compe. anders sal vereijsschen.

Op 11. Junij (1636) naer de stadt van Cambodia opgevaeren, sterck 15. personen.

18. d°. (Juni 1636) in de voorstadt ten huyse van Nampra aengecomen.

1) Blijkbaar een aanduiding van een der Mekong-mondingen. Deze benaming komt in al deze schrifturen niet meer voor. „Berhala" beteekent in het Maleisch afgodsbeeld, en dus kan deze naam ontleend zijn aan een Chineesch afgodsbeeld aan den oever; want de kustbewoners, de „Cochinchijnders", thans Annamieten genoemd, hebben godsdienstbeelden, overeenkomend met de Chineesche. In het Portug. beteekent „baralha" verwarring, vredeverstoring, en dus kan de naam ook duiden op een Portugeesch conflict met Chineesche zeevaarders.

2) Zie noot blz. 12.

H. GALEN, JOURNAAL 1636.

Sabander ende Nampra presenteren sich t' onsen dienste.

Des avonts op de aencomste hebben ons nevens den Opra [1]) Nampitnandrij aen der Japanders Sabander [2]) geaddresseert, hem d' oorsaeck onser aencomste geremonsteert ende ten vollen verclaert, gelijck uyt het schrijven van den schipper Sionemon sijnen broeder mede verstaen hadde: welcken Sabander met Opra Nampitnandrij de saecke overwegende ende considererende 't selve tot haeren grooten voordeel souden strecken, hebben ons belooft, alles bij de Coningen te connen ende willen helpen verrichten; jae soodanich als bij ijemant anders soude connen of moghen gedaen worden; dat ons derhalven aen niemants seggen stooren souden. Sijluyden waeren dienaengaende bestant genoech ende souden daervoor instaen: dan dat ons luyden tegenwoordich alhier weijnich ofte niets, in den handel voor Japan dienstich sijnde, conde gedaen worden, ten aensien de hertevellen, swarten lacq, nootgiens, was, olijfantstanden en de andere waeren, soo bij de vertrocken Japanders, als Coetchinchijnders ende [1435]
Chinesen opgecocht ende uytgevoert waeren. Soodat nae haerluyden sustinue boven de 10.000. vellen niet souden becomen connen: van gelijcken ontrent 2. a 300. picol Cambodiase nootgies ende weijnich swarten lacq etc. oordeelende vorders, dat het beter soude sijn, met het schip dit mousson over te blijven als dat het vruchteloos naar Japan soude vertrecken, waerop haer verclaert hebben, niet te konnen ofte mogen geschieden; jae alwaert soo, dat niets met allen becomen conden, dat evenwel de voijagie naer Japan volgens ordre ende last van d' Ed. H^{rs}. Generael [3]) daerin mosten achtervolghen. Derhalven hebben haerluyden op het serieuste aengesproken, gebeden ende vermaent, dat sijluyden de saecke tegenwoordich soodanich souden gelieven te behertighen, als haer luyden van sijn Ed. d' H^{r}. Gouverneur Generael ende d' Ed. H^{ren}. Raeden van India toevertrout werde ende Haere Edt^{s}. in Battavia van den schipper haerluyden broeder aengedient was, iae genoechsaem versekert, dat in Cambodia soodanighe quantiteijt hertevellen, Cambodiase nootgiens, lacq ende andere waeren meer voor Japan dienstich waeren te becomen, als een goet schip naer Japan soude connen afvoeren, waerop sijn Ed^{t}.

Naer verstaen souden maer 10.000. vellen en 300. picol nootgies becomen connen, wert geoordeelt beter was 't schip hier te houden.

Geantwoort niet te connen geschieden.

---

1) *Opra* was de titel van zekere staatsdienaren in Cambodja en Siam. Kleine steden in Siam werden geregeerd door een opra (*English Intercourse with Siam* by Dr. John Anderson, Londen 1890, blz. 15) en een opra wordt vermeld als het laagste lid der Siameesche commissie voor de stad Tenasserim in 1686 (zelfde bron, zelfde blz.). De hoofdkoopman des konings wordt ook opra of upera genoemd (zelfde bron blz. 111); de koningen van Achter-Indië dreven in die dagen namelijk den grooten handel van hun eigen land. (Vgl. mijn *Azië gespiegeld I*, Utrecht 1912, hoofdst. Siam & Tongkin).

2) Zie noot blz. 19.

3) De gouverneur-generaal.

in Battavia geresolveert hadde, dit schip herwaerts te equiperen etc., versoeckende vorders dewijl de saecke geen uytstel conde lijden, alle vlijt ende naersticheyt wilden doen, om sooveel vellen nootgies, lacq ende andere waeren, daer eenige overwinsten in Japan op souden gedaen connen worden, bij den anderen te samelen, als eenichsints mogelick was, opdat dit schip niet geheel vruchteloos van hier naer Japan en quaeme af te senden; want sulcs bij sijn Ed^{e}. d' H^{r}. Generael ende d' Ed. H^{ren}. Raeden van India niet welgenomen soude werden; derhalven 't gene bij de hant mochte wesen, geliefden ons ter hant te doen bestellen, 't soude niet ongheloont blijven. Hierop hebben ons weder belooft te sullen doen alles, wat in haer vermoghen was ende op ons ernstich aenstaen toegeseijt, op 20. toecomende met ons naer boven bij den Coninck ende Grooten te sullen vertrecken, om bij den Coninck audientie te verwerven ende onse schenckagie te presenteeren om den handel te vercrijghen etc.

Versoecken alle goederen, daer winst op valt in Japan, ons aenbrengen.

Des avonts, naerdat ons afscheijt van der Japanders Sabander genomen hadden ende naer ons logiement vertrocken, quam ons voor de poorte een Cambodier teghen, vraeghende naer den Capiteijn, ende bij mij gewesen sijnde, vraechde waerom wij niet volgens costuyme bij den Sabander quamen, ons presenteerden ende aen den selven verklaringhe deden, wat onse begheeren in dese Quartieren was, opdat hij hetselve den Coninck soude moghen aendienen. Welcke aenspraecken ons vremt was, niet wetende, wat dencken: dan gaven
436] voor antwoort, dat wij Hollanders waeren ende vremdelinghen, die de plaetse ende Costumen van dien onbekent waeren, ende niet wisten, waer dat den Sabander woonachtig was, dan dat wij gecomen waeren om den Coninc selfs mondelingh te spreken: daer en boven heel vermoeijt van de lange reijse eerst aengecomen waeren ende dewijl het tegenwoordich laet was, op morgen bij den Sabandaer verschijnen souden ende hebben hem daermede laeten vertrecken.

Werden aengesproken wegen der Portugesen Sabander, wat voor luyden waeren.

Antwoort aen denselven Sabandaer.

Over welcke aenspraecke van den voornoemden Cambodier hebben ons aen den Sabandaer ende Nampra Pitnandrij geaddresseert ende aen haerluyden versocht ons openinghe te willen doen, wat van de saecke soude moghen wesen, ende waernaer ons souden te reguleren ende te gedraghen hebben: waerop bij haer beijde rondelick geantwoort werde; dat het Japanders quartier onder eenen Sabander stont, eenen anderen Sabander over 't Portugees quartier gouverneerde, eenen anderen over 't Maleijers ende Javaens quartier ende twee Sabanders over 't Chinese quartier, soo datter in alles 5. Sabanders waeren. Seijden vorders, dewijle wij aen de Japanders van Bat-

De quartieren in Cambodia bestaen onder 5. Sabanders.

tavia geaddresseert waeren ende naer Japan wilden navigeren, 't selve haer quartier hoorde toe te comen, te meer den Coninck voor desen de Hollanders in geenige quartieren genomineert hadde: derhalven rontuyt seijden, dat het ons niet van noode was den gepretenteerden Sabander der Portugesen te besoecken, veel min sijn assistentie van noode waeren. Wij souden onbesorcht wesen, sij souden de saecke dies aengaende wel tot een goet eijnde brenghen, waerbij wij 't oock hebben laeten berusten.

(*Juni 1636*).

In Cambodia aen 5. plaetsen schenckagie te moeten doen.

19. D°. hebben doende geweest om onse schenckagie te formeren, ende te verdeijlen, alsoo sijluyder deselve begeerden te sien. Vraechden haerluyden ofte het wel passeren mochte, antwoorden jae, maer nomineerden noch daer en boven 2. personen, die wij genootsaeckt souden wesen mede een eerlicke erkentenisse te doen, te weten aen den Berckelangh [1]) ende oude Coninginne, 't welck wij tot de opcomste van 't schip geëxcuseert ende uytgestelt hebben.

Onse boot weder afgesonden met een loots.

Tegens den avont hebben onse boot wederom naer beneden gesonden, daer nevens eenen Japander, die de rivieren naer 't seggen van de Japanders wel bekent was, om voor lootsman te dienen ijder dach voor 12 stuyvers, want sonder soodanige middelen de boot apperentelick 't schip soude comen te missen, door de menichvuldighe spruyten [2]) ende eijlanden, die in de rivier gelegen sijn. Godt laet deselve behouden aen scheepsboort aenlanghen.

(*Juni 1636*).

Naer boven getrocken neffens Nampra ende Sabandaer om ons geschenck ende versoeck aan sijn Maj^t. te doen.

Aen 't hof van den J. Coninc geweest te vergeefs.

20. D°. Op dato des ochtens vroech sijn wij Jan Dircz Gaelen [1437]
ende Pieter Sourij met 2. Hollanders, eenen swart ende een tolcq, in comp^e. van de Sabander der Japanders ende sijne dienaers met Opra Nampitnandrij mede met sijne dienaers te paerde ende te coets naer boven vertrocken: alwaer ontrent 10. uyren des voormiddachs, door diepe ende vuyle weghen aengecomen sijn. Hebben ons aldaer in een Japanders huys gelogieert ende versocht ofte bij den Ouden Coninck audientie conden becomen, dan hebben verstaen, dat op sekere plaetse uyt spelen was gereden: derhalven, om tijt te gewinnen, hebben uyt de Japanders verstaen, dat men wel ondertusschen aen den Jonghen Coninck versoecken mochten ende de schenckagie aen hem presenteren, alwaer tot den avont toe getardeert ende vertoeft hebben, sonder dat ijets hebben connen verrichten.

De Portugesen sijn oock met haer geschencken aen 't hof.

Op onse aencomste bij des Jonghen Conincs hof vonden twee Portugesen met haer swarten ende caffers onder eenen boom bij de Olijfanten nedersitten om haere schenckagie aen Sijn Maj^t. te presen-

---

1) Gouverneur der stad. Zie blz. 95 verderop.

2) Spruyten = riviertjes. Nog heden wordt het woord in Zuid-Afrika daarvoor gebruikt.

teren, bestaende in eenighe cleeden, peper ende een alcatijf, [1]) daermede uyt Mallacca alhier aengecomen waeren.

Rescontra van eenige Grooten over ons versoeck etc.

Wy hadden rescontra van eenige Grooten, waarom wij niet in der Portugiesen quartier aenspraecke gedaen hadden, dan onsen Sabander conde sijn saecken, soo 't scheen, wel staende houden. Daer quam eene van de dienaers ofte een knecht van den Jonghen Koninck, een favorijt der Portugesen, ende vraechde aen den Sabander der Japanders, wat wij voor luyden waeren, wat onse begheeren was, ende waerom aldaer verscheenen waeren. Waerop den Sabander antwoordde, dat wij Hollanders waeren, die naer Japan wilde vaeren ende dat Sijn Maj^{t}. quaemen begroeten ende licentie versoecken in den handel om in Sijne Maj^{ts}. rijcke te moghen handelen, wandelen ende traffiqueren, een huys bouwen ende te blijven continueren gelijck in voorighe tijden gedaen hadden etc, waerop den voornoemden knecht stoutelick seijde: Sijn sij Hollanders, sij mochten bij den Sabander der Christenen versocht hebben ende andere trotsige woorden meer, met eenen opstaende ende hem tot de Portugesen wendende, dewelcke dichte bij ons saeten: verhaelde tegens de selve, alle 't gene van ons verstaen hadde; seggende vorders in onse presentie met hooghmoedighe woorden: S^{rs}. Portugeses, Vamus d'entra Casa del Reij [2]), maer daer is niet op gevolcht, als dat wij soowel als sij onverrichter saecken hebben moeten vertrecken een ijegelick naer sijn logiement.

ini 1636.) 21. D^{o}. des ochtens hebben de Japanders ons aengedient, hoe dat
[1438] het tegenwoordich beter pas geven soude, den Ouden Coninck (dewijl wederom te huys gecomen was) te gaen besoecken ende besien of wij aldaer audientie conden becomen. Hebben ons dan met alleman naer 't Hof van den Ouden Coninck begeven ende naerdat een wijle tijts buyten 't hof op een balleij bij eenige Grooten neergeseten waeren ende onse Japanders met eenige derselven spraecke gehouden hadden, sijn van daer naer binnen in 't hof gegaen, alwaer binnen d'eerste poorten van 't hof weder op een balleij sijn nedergeseten. Terwijl is onsen Sabander binnen geweest bij de Groten, ende is naer een wijle tijts weder buyten gecomen, ons met ter hant wenckende. Waerop datelick mette schenckagie naer hem toeginghen, ende wierden door een cleijn laech poortien ingelaeten, daer alle dienaers ende slaeven van de Groten moesten buyten blijven; dan onse dienaers

Naer 't hof van den ouden Coninck gereden.

De ontmoetingh onder weghen.

1) = tapijt (Portugeesch alcatifa).

2) = Mijneheeren Portugeezen, laat ons 's Konings huis binnengaan.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

In 't hof bij de Grooten ingelaeten om audientie te becomen.

Den Coninck heet ons nader sitten ende de eerste aenspraecke.

wierden mede geadmitteert. Binnen comende vonden aldaer op een ruijme plaets eenige Grooten ende sommige 's Konincs dienaers op d' aerde; de Grooten op matten neder sittende, hebbende houten, silveren ende oock eenige goude busietten: [1]) elcs naer sijn staet ende waerdicheijt voor hem staen, alwaer wij een weijnich achter aen gingen sitten; ende naer dat een wijl aldaer geseten waeren, quam den Coninck te voorschijn, die ons wat naerder liet aensitten: daernae liet 3. a 4. rottangh matten van sijne dienaers aenbrenghen, ende wees met sijn hant, dat daer op souden neder sitten, daer wij op onse knijen ende met de handen te samen gevouwen naer toe croopen, soodat alsdoen dichte bij ende recht tegen den Coninck boven alle Grooten geseten waeren.

Onse antwoorde door den Sabander der Japanders verolct.

Den Coninck dede de eerste aenspraecke, vraegende wat wij voor luyden waeren, vanwaer wy quaemen, ende wat ons begeeren was. Waerop naer gewonelicke reverentie onsen Sabander uyt onsen naeme antwoorde, dat wij Hollanders waeren, die in den tijd van 14 jaeren Sijne Maj^ts^. landen nochte havenen besocht hadden, dan dat wij alsnu van D^r^. Ed. H^r^. Gouverneur Generael Anthonio van Diemen ende d' Ed. H^ren^. Raeden van India gesonden waeren, omme Sijne Maj^t^. te besoecken, reverentelick te begroeten ende geluck te wenschen eenen soodanighen Coninck, wiens naem ende heroike daden de meeste werelt was doorclinckende. Ende dewijle alle Conincrijcken, landen ende steden, door vrundelicke ommeganck, handel ende wandel met malcanderen, niet alleene van alle behoefticheden ten vollen versorcht, maer daer en boven grootmachtich ende d'ingesetenen daerbij grootelics verrijct werden, soo waeren wij alhier aen- [1439]
gecomen om aen sijne Ma^t^. te versoecken, dat onder de bescherminghe, gunste ende faveur Sijner conincklycke Maj^t^. onsen handel in sijne rijcken ende landen op vorige vrijheijt mochten drijven, handelen, wandelen ende traffiqueren, gelijck wij meest in alle coninckrycken der werelt gewoone waeren te doen etc. Waerop den Coninck repliceerde, wij waeren aengenaem ende welgecomen in sijn rijcke, met een vragende, waer wij nae toe wilden, daer op Sijn Maj^t^. antwoorde, van meeninghe te sijn een Japans cargasoen op te coopen, ende daer mede naer Japan dachten te vertrecken, dan dat alsnu verstonden, dat de Japanders ende Chinesen 't selve al opgecocht

---

1) Portugeesch boceta, doos, koker, bus. In dit geval blijkbaar voor te kauwen sirih, voor welke nog heden aanzienlijke inlanders hier en elders kostbare, meest metalen voorwerpen bezitten, die tot hun staatsie- of pronk-eigendommen behooren en hen veelal begeleiden.

H. GALEN, JOURNAAL 1636.

ende met haer joncken naer Japan gevoert hadden, soo datter voor ons weijnich te verrichten stont ende apparentelick met het ledighe schip nae Japan souden moeten vertrecken, 't welck niet verhoopt en hadden.

Sijn Maj^{t}. vraeght ofte wij met de Portugesen in vrede aen lant sijnde conden leven. Antwoorden: Jae. &.

Vorders gevraecht sijnde ofte alhier een van ons tweeen aen lant soude blijven, ende ofte wij met de Portugesen souden connen ommegaen, daer bij woonen etc. ende met deselve in vrede leven, antwoorden Sijne Maj^{t}., dat met deselve Portugesen in Sijne Majest. rijcke vrunden waeren, maer in de zee openbaere vijanden ende dat den Coopman Pieter Sourij bij Sijne Majesteyt soude blijven, om Sijne Majesteyts mandamenten naer te comen, sooals dat behoorde, ter tijd ende wijlen, dat wij wederom uyt Japan, alhier met het schip souden verschenen sijn. Daerop heeft ons den Coninck voorgestelt 't quartier der Portugesen ofte der Japanders, om in eene van de twee onse woonplaetse te nemen. Wij hebben Sijne Maj^{t}. naer reverentie aengedient, dat de Portugesen hare schelmstucken tegens de Hollanders qualijck naerlaten connen, soo bij daghe als bij nachte, als wanneer droncken ende vol sijnde, roncaderen[1]) ende overal den Meester willen spelen, dat dicwils van d'onse niet geleden can worden ende daerdoor aen den anderen comen te geraecken; dat derhalven Sijne Maj^{t}. gelieven soude, ons in 't quartier van de Japanders te ordonneren, om aldaer te mogen woonen etc. Waerop ons den Coninck gelicentieert heeft te moghen gaen woonen, daer het ons beliefde, handelen ende trafficqueren in sijne Rijck ende Landen, sooals wij gewoone waeren te doen. Sijn Rijck stont voor ons open gelijck in vorige tijden. Wij hebben daerop naer gewoonlicke, doch genootsaecte, meer als menschelicke eerbiedicheijt ende reverentie Sijne Maj^{t}. bedanct ende alle heijl gewenst, licentie versocht ende oock vercregen, om te moghen vertrecken.

Licentie vercregen om te woonen, waer 't ons gelieft. Waer naer vertrecken.

Gestaltenis van 's Konincs persoon.

Den Coninck ontrock ons qualick een oge, soolange bij hem wae-
[1440] ren, was heel minnelick ende genoechelick in 't sprecken, besach onse rottanghs ende degens, vraechde naer de waerdije van dien ende diergelijcke meer. Was mannelick van aensien, middelbaer van statuere, welgesedt ende sterck van leden, naer oogenschijn valiant ende een man op 't beste van sijn leven, die om de vriendelicheijt bij sijne ondersaeten verre boven sijnen sone (den welcken alreede Coninck verclaert heeft) bemint wert. In 't uytgaen van 't Hof vonden de Portugesen aen de poorte sitten, omme audientie bij Sijne Maj^{t}. te ver-

---

1) Port. roncár, zwetsen, opsnijden.

crijghen ende hoewel 5. daghen voor ons in Cambodia waeren geweest, hebben evenwel voor haer audientie gehadt tot eer ende reputatie der Nederlanders ende hertenwee der Portugesen.

Ten tweden mael naer den Jongen Coninck gereden.

Bij den Ouden Coninck onse saecken verricht hebbende, sijn naer onse logiement vertrocken om de schenckagie voor den Jonghen Coninck te bereijden: waermede snaer middach naer Sijn Majt. den Jonghen Coninck sijn toegereden.

Onse aenspraeck aen den Barcalam.

Onderwegen (alsoo het noch te vroech was) hebben ons bij den Bercalangh over de Japanders wegen den Ouden Coninc vervoecht, denselven begroet ende onse excuse gedaen, dat sijn E. voor ditmael geen schenckagie mede gebracht hadden, ten aensien onse vaertuych cleijn ende de wech verre was geweest; dan soo drae als het schip aengecomen soude sijn, souden alsdan sijn E. naer behooren erkentenisse doen, versoeckende wijders ons de hulpelicke hant geliefde te bieden, in 't gene wij sijn Hoocheijt mochte van doen hebben, etc. Den voorn. Bercalang was heel verblijt in onse aencomste, caresseerde ende tracteerde ons seer vrundelick met veel complementen ende toesegginghen. Jae, soo in der daet de helft sijner woorden voldoet, 't sal ons genoech wesen. Presenteerde ons, soo wij rijs, hout, ofte ijet anders begeerden te coopen ende uyt te voeren, wij souden stoutelick bij dage ende bij nachten aencomen. Sijn huys was t'onsen beste ende soude ons doen hebben, 't gene wij begeerden. Tot sijne sonen ons aen te nemen, seijde dat wij daer te out toe waeren, ende daeromme ons voor sijne broeders Kaka ende Ade [1]) aennam, gebiedende niet nae te laeten, als wij in de stadt quaemen, sijn huys te besoecken, daer te comen eten ende drincken. Hij hadde karren ende paerden voor ons ende diergelicke meer. Sijn huysvrouw was ons niet min vrindelick ende amiabel. 't Scheen bij allen seer wellecom ende aengenaem waeren ende ofte niet bij vremde maer bij onse bloetvrinden waeren aengecomen.

Sijn vriendelijck onthael ende beloften.

Neemt ons voor sijn broeders aen.

Den Coninck reet voorby ende heet ons wachten.

Naerdat aldaer oock onse afscheijt genomen hadden, sijn vorders [1441]
ten tweeden mael naer 't Hof van den Jonghen Coninc gereden ende aldaer nedergeseten dichtbij een baleij, daer de Koninck gemenelick plach te pitsiaren [2]) ende hebben aldaer vertoeft tot den avont, als wanneer den Coninck te paerde met eenige Edelluyden uyt spelen quam rijden dichte bij ons henen. Wij deden hem reverentie, ende Sijn Majt. knicte metten hoofde ons toe, ende liet ons aenseggen: Wij souden vertoeven. Is alsoo voorts ter stadwaert ingereden ende wij

1) Ouderen en jongeren broeder, Maleisch.
2) = bitjara, Maleisch voor praten.

H. GALEN JOURNAAL 1636.

hebben aldaer laet tot in den avont gewacht, dan Sijn Majt. en is niet wederom verscheenen; waerover onse Japanders twijffelden, ofte den Coninck wellicht 't selve niet wel soude moghen nemen, dat wij aldaer langer in den nacht vertoefden ende soo laet oock niet wel Sijn Majt. souden durven aenspreken, niettegenstaende dat Sijn Majt. selfs ons geboden hadde te vertoeven, ende sijn alsoo ten tweedenmael onverrichter saecken naer huys vertrocken.

Moeten onverrichter saecken vertrecken.

ei 1636.) 22 D°. Des ochtens vroech sijn ten derdenmaele naer het hof van den Jongen Coninck gereden, ende hebben aldaer van eenige Grooten verstaen, hoe dat voor den avont niets verrichten conden.

Ten 3den mael nae 't hof van den Jongen Coninck te vergeefs gereden.

Derhalven om tijt te gewinnen, hebben geresolveert vandaer te vertrecken ende den Ouden Conincs broeders weduwe (welcke bij den Ouden Coninck veel vermach) te gaen begroeten, ende naer costume te beschencken. Bij welcke Coninginne wij op den middach audientie gehadt hebben, welcke ons seer minnelick ende vrundelick onthaelt heeft, ons voor haer kinders aennemende, belastende ende gebiedende, dat wij niet in noch uyt de stadt souden comen ofte gaen, voor alleer onse mae ende haer huys versocht hadden, souden niet naerlaeten om aen te comen, gaf ons pinangh ende bloemen met haer eijghen hant. 't Scheen een goet behaeghen in de Hollantsche natie hadde. Seijde ons gunstich ende favorabel soude wesen in alles, 't gene ons van noode mochte sijn ende in haer vermoghen waere. Heeft ons vorders met eenige freutagie ende dranck beschoncken ende ons van haere dienaers 't selve laeten thuijs brenghen.

Versoecken die swaegerinne des Ouden Conincs.

Tracteert ons vriendelick.

Neemt ons voor haer kinders aen.

Dusverre onse saecken naer wensch verricht hebbende, hebben ten vierden maele ons naer 't hof van den Jonghen Coninck vervoecht, op hoope, dat daermede een eijnde van mochte comen. Hebben ons dan dichte bij de poorten van 't hof geset, daer vermeent werde,
[1442] dat Sijne Majt. soude uytcomen, want aldaer eenen Olijfant met eenen Coninclicken stoel op den rugge gespannen, gereet stont om met Sijne Majt. uyt te gaen: dan wierden gewaerschout, dat den Coninck een andere poorte uyttrock: derhalven ons in aller haest derwaerts transpoorteerden, omme den Coninck te onderscheppen, hetwelcke ons ook wel geluckte, ende te passe aenquaemen: want den Coninck op een littiere ofte draechbaere, die van 12. mannen op haere schouders gedraeghen wert, geseten was; ende hebben hem den wech onderloopen, ons voor sijne voeten (volgens de maniere) met gevouwen handen op d' aerde nedergeboghen, Sijne Majt. begroet ende reverentelick den vrijen handel naer veel complementen versocht, gelijck voor eenighe Jaeren bij sijne voorsaeten is verleent geweest.

Rijden ten vierdenmael naer 't hof van den Jongen Coninck.

Den Coninck rijt uyt.

Onderloopen hem den wech.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

Is toornich naer 't schijnt, dan niet tegen ons.

Sijne Maj^{t}. vraechde hoe lange tijts het geleden was, dat lest in sijn konincrijcke gehandelt hadden, ende antwoorden 14. Jaeren ofte daeromtrent ende nu wederom sochten onsen handel in sijn coninc-rijcke te drijven, ende diergelick meer. Sijne Maj^{t}. gaf ons tot antwoort, naer dat een wijl, soo 't scheen, met eenige Grooten ofte met-te Japanders gekeven hadde, want veel woorden in toornicheijt uyt-sprack, die den Sabander ons voor tolcq dienende niet wilde ver-tolcken, als ons niet aengaende: dat hij wel wiste, dat het menich-fuldich verschijnen ons moeijelick gevallen was, doch wij waeren wel-lecom ende sijn rijcke stont ons open; souden handelen, wandelen ende traffiqueren 't gene, ende daer het ons geliefde. Hiermede liet ons vertrecken, ende wiert te veldewaerts ingedraeghen. Van onse schenckagie nam hij een roode casse met hem op sijnen stoel, ende de reste liet in sijn huys opdraeghen. Wij waeren verblijt ende wel-gemoet, dat in drije etmael onse saecken dus verre gebracht hadden.

Wij waeren wellecom etc.

(*Juni 1636*) Onse saecken verricht hebbende, vertrecken naer 't Japans quartier.

23 D^{o}. Naerdat, sooveel ons mogelick was, naer alles in Cambodia vernomen hadden, sijn tegens den middach van daer gescheijden, met voornemen om in 't Chinese quartier te rijden ende aldaer te verne-men, wat daer ten dienste van den Comp^{e}. soude te verrichten sijn. Dan door misverstant van de voerluyden, sijn wij des avonts weder in 't quartier van de Japanders gebracht, sijnde alsoo om de vier et-mael wederom ter plaetse gecomen, daer wij den 18. passado aenge-lant waeren, hebben door onbeschaemt continueel versoeck den vrij-en ende liberen handel alhier verworven. Daer andere, die alhier meer gehandelt hebben, dicmaels in 10. à 12. dagen door alle diligentie naulics connen vercrijghen.

(*Juni 1636.*)

24 D^{o}. Naerdat ons op 't sekerste hebben connen informeren, wat [1443]
quantiteijt hertevellen, rochevellen, Cambodiase nootgies, swarten lacq, buffels hoorens, olijfants tanden ende wasch tegenwoordich sou-de te becomen sijn, om binnen 25. daghen van hier naer Japan af te scheepen, bevinden de saecke heel contra, als d' Ed. H^{r}. Generael verhoopt hadde ende is dies aengaende in Batt^{a}. door den Cambo-diaschen schipper grootelics geabuseert geweest. Want alhier een joncq over 12. maenden uyt Japan onder pas van sijn keyserlicke Maj^{t}. is aengecomen geweest, dewelcke alhier tot in de 70.000. herte-vellen, partije nootgies, 300. p^{l}. swarte lacq à 12. teijl 1. p^{l}., menichte van rochevellen ingecocht heeft, ende op ul^{o}. Maij van hier naer Ja-pan vertrocken is. Soodat tegenwoirdich weijnich ofte geen vellen voor ons sullen te becomen wesen, weijnich nootgies ende wat swar-ten lacq, daerover met den anderen geconsuleert ende beraetslaecht

Japanse joncq heeft meest alle de vellen wechgevoert ende 300. picol lacq.

hebben, wat ons in desen desolaten tijt te doen stont: dewijle de voornoemde Japanse joncq met alle de vellen, die bij de hant geweest sijn, in den tijt, dat alhier overgelegen heeft, van langer hant opgecocht ende daermede, als voren geseijt op ul°. Maij van hier naer Japan onder 't pas van Sijn keijserlicke Maj^t. ('twelck hij schipper voor 't publiceren van 't keijserlick edict in Japan vercreghen hadde) wederom derwaerts vertrocken is.

Des ouden Conincs sone is in oorloge tegen sijnen vader dootgeslaegen etc.

Ten tweeden hebben 't ongeluck getroffen, dat den Ouden Coninck van Cambodia met sijnen jongsten sone in openbaere oorloghen is geweest, welcken sone den vader dachte uyt het rijck te verstooten om hemselven Meester ende Coninck daervan te maecken. Tot dien eijnde hadde de sone des vaders bijsidt genomen ende beslaepen, waertegens hem den Ouden Coninck mannelick gestelt heeft, ende naer drije maenden openbaere oorloghe heeft de vader 't velt behouden, ende de soone is ontrent met 200. van sijne aenhangers dootgebleven. De partijen sijn bijnae over beijde sijden even sterck geweest, soodat het conincrijck in twee factien gedeijlt is geweest, den eenen soowel als den anderen en heeft der arme lantsluyden vruchten, huysen nochte dorpen, niet verschoont, maer verbrant, vernielt ende geruineert; 't welck in alle eetbaere waeren groote duerte gecauseert heeft. Ende dat meer is door dese oneenicheijt en heeft niemant sijn vocatie ofte beroep connen ofte mogen waernemen; maer hebben de Coninghen ten dienste moeten staen, om haer in den oorloghe te laeten gebruycken; soo dat den rijs naer behooren niet ge-
[1444] plant is, veel min eenige neersticheijt gedaen om herten te vanghen, waerdoor, alsmede door het vertreck van meergemelte jonck, Coetchinchijnders ende Chinees vaertuych dese plaetse op onse aencomste van alle coopmanschappen ofte waeren (die sijn Ed. d'H^r. Generael ons recommandeert voor Japan ende Battavia op te coopen) ontblootet ende gediscommodeert vinden.

12. à 13. joncquen hare ladingh hier gesocht ende neffens andere waren de vellen vervoert.

Want boven het cargasoen door den Japander (als voren verhaelt) uytgevoert sijnde, hebben in dit jaer ofte 11. maenden herwaerts 10. a 11. joncken uyt verscheijden quartieren haere ladinghe van rijs alhier gesocht, waermede naer Coetchinchina, Quinam ende Tonquyn vertrocken sijn, alwaer naer ons bericht wert, den rijs tegens 50. a 60. teijl den coijangh [1]) vercopen connen: dewelcke ondertusschen alhier mede opcoopen, wasch, olijfants tanden, buffels huyden, ditto hoorens, swarten lacq ende menichte van hertevellen, die in de quartieren van China in soodanige quantiteijt als in Japan verbruyct wor-

1) Blijkens volg. blz. = „2800 ℔ Hollants."

den: soodat dit jaer met het voorgaende jaer ontrent 160. a 170. duysent hertevellen uytgevoert sijn.

Eenige Grooten van Cambodia hebben mede sommige joncken met rijs afgelaeden ende om de extraordinaire groote winsten naer Coetchinchina, Quinam ende Tonquyn versonden.

Sijn hier 7. Portugese vaertuygen geweest, die den Benjuin Gommelacq ende anders vervoert hebben.

Daerenboven sijn alhier noch geweest seven Portugesche vaertuyghen van verscheijden plaetsen, om haere negotie te drijven, namentlick: van Maccouw 3, daervan twee joncswijse, 't derde een fregadt geweest is; 2 vaertuygen van de Manilha, het eene een pattasse met 6 stucken, het ander een fregadt. Van Mallacca sijn hier 2 fregadts geweest, welcke den benjuin, gommelack, wasch ende olijfantstanden opgecocht ende wechgevoert hebben, ende vorders haere laedinghe met rijs gesuppleert.

De voornoemde vaertuyghen hebben (soo wij op 't sekerste connen vernemen) dese naervolgende coopmanschappen in goede quantiteyt alhier bij lancheyt van tijt, soo door de Japanders, Coetchinchijnders als Portugesen opgecocht ende vervoert: sijnde ten prijse als volcht, te weten.

Prijsen der uytgevoerden Coopmanschappen.

Rijs Slechte, ijder coyangh van 2600. ℔ Hollants van 9. à 10. teijlen, tot 18. a 20. teijl geresen.

Den Witten wert tot 25. teijlen betaelt ende can tegenwoordich niet wel becomen werden.

Gommalacq 12. a 13. teijl 't picol.

Benjuin Cabessa 16. a 17. teijl bij de Portugesen ende Coetchinchijnders opgecocht.

Olijfantstanden de 2. in 't picol 65. teijl, de 3. in 't picol 60. teijl, de [1445]
4. in 't picol 55. teijl, werden allen bij de Chinesen ende Portugesen ingecocht ende vervoert.

Wasch 16. a 17. teijl 't picol.

Swarten Natten Lacq 12. à 14. teijl 't picol.

Hartevellen door malcanderen gerekent 15. teijl 't cento.

Cambodische Nootgies $1\frac{1}{2}$ teijl 't picol.

Geen Coopmanschappen in quantiteijt bij den anderen te vinden als

Staet te bemercken, dat dese coopmanschappen in gene quantiteijt bij den anderen te vinden sijn: want alhier geen coopluyden (uytgenomen eenige Grooten) maer algemeene slechte luyden sonder vermogen gevonden werden, soodat alle vaertuijghen, die hier comen negotieren, haere ladinghe van langer hant bij cleene partities op de passer ende in 't velt bij de boeren moeten opcoopen ende opsamelen: waerdoor gemeenlick 4. a 5. maenden ende altemet wel een ront jaer moeten overblijven, aleer haere coopmanschap-

pen aen den man helpen ende wederom ladinghe becomen connen.

benjuin, gommelacca.

Den benjuin ende gommelacq (als deselve te becomen is, naer ons bedilt wert) brengen de Lauwen in goede quantiteijt van boven ende can alleenlick voor coopmanschap gerekent werden.

Rijs wert bij groote partijen uytgevoert ende bij 2., 3. à 4. coijangh versamelt.

Den rijs, welcken alhier bij groote partijen uitgevoert wert, en is mede met geen groote quantiteijt bij den anderen te vinden: maer moet van te voren betaelt werden aen den eenen 2. a 3. last, aen den anderen 4. a 5. lasten en soo voorts ende wort alsoo van den anderen wijts ende sijts bij den anderen versamelt. Den slechten rijs, naer wij onderricht worden, is te voren 9. a 10. teijl betaelt ende moet tegenwoordich tegen 18. a 20. teijl betaelt worden.

Den witten heeft men over 11. maenden 12. a 14. teijl ingecocht, ende can tegenwoordich voor 25 teijl qualick becomen worden.

Dese plaets kan leveren jaerlics 3000. lasten rijs.

Welcken rijshandel meest door de Chinesen geschiet ende oock bij deselve meest vervoert wert.

Dese plaetse heeft dit jaer meer als 2000. lasten rijs voor diverse quartieren van India gecontribueert, ende als het goede vruchtbaere Jaeren sijn, staet niet te twijffelen ofte sal jaerlics 26 : 28. hondert, jae 3000. ende meer lasten rijs connen uytleveren.

Vermach nu niemant rijs uyt te voeren sonder licentie.

Dan tegenwoordich en vermach niemant rijs uyt te voeren meerder als voor ijder hooft 6. sacken ter tijt, dat het nieuwe gewas wederom van 't velt (dat hem [1]) seer schoon vertoont) gecomen sal sijn, als wanneer den uytvoer sonder twijffel weder gelicentieert sal wesen.

[1446] Eenige inwoonders van de Grooten, die veel rijslant besitten, connen de licentie van uytvoer veel beter becomen, als andere ten aensien het haeren eijgen rijs is, 't welck andere, die denselven moeten opcoopen, niet doen connen: want niemant rijs vercoopen en derft, voor ende aleer verstaen hebben, dat licentie van den Coninck vercregen is.

De saecke aldus contrarie onse hoope bevindende, hebben niettemin alle neersticheijt aengewent, opdat sooveel hertevellen, Cambodiase nootgies ende swarten lacq mochten becomen, als eenichsints doenelick sal connen wesen, opdat de costen van 't schip ende maentgelden van 't volcq mochten gestopt werden.

Aen Nampra last gegeven alles voor Japan dienstelick bij een te samelen.

Hebben derhalven den Nampra Pitnandrij ende eenige Chinesen, last gegeven van de voornoemde vellen, nootgies, lacq ende rochevellen sooveel op te coopen, als eenichsints mogelijck waere te becomen, opdat deselve ten langsten 20. July toecomende met het schip van hier conden voeren, waertoe sijlieden ons noch eenige hoope ge-

1) Inplaats van „zich", oud-Hollandsch, dat o.a. President Kruger ook steeds gebruikte.

geven hebben van ontrent 8000. vellen, 3 a 400. picol nootgiens ende 40. a 50. picol swarten lacq te sullen connen becomen. Hebben haerluyden tot dien eynde van onse medegebrachte contantgelt op leveringhe verstrect, te weten aen de Chinesen 400. Rijcsdaelders, ijder tot $13^{1}/_{2}$ maes Cambodias, 't welck alsoo $337^{1}/_{2}$ teijl renderen soude. Nampra Pitnandrij heeft mede eenighe Japanders nae boven gesonden, die alle vlijt sullen aenwenden om te besien, wat noch te becomen sal wesen, daer toe hem belooft hebben op hant te verstrecken 1400. teijl Cambodias à f 3. p^r. ijder teijl.

(*Juni 1636.*)
1000. teijl Japans silver doen vermunten ende ontfangen $937^{1}/_{2}$ teijl.

25 D^o. Is des Conincs Muntmeester Pasimbadt bij ons gecomen ende gevraecht, ofte wij geen silver mede gebracht hadden om 't selve in Cambodiase munte te laeten oversetten, ende sijn met denselven veraccordeert, dat voor de 1000. teijl Japans schuytsilver a 57. stuyver p^r. teijl, monterende de 1000. teijl Japans schuytsilver f 2850., daervoor ons Cambodiase munte sal leveren $937^{1}/_{2}$ teijl à f 3. p^r. teijl bedraegende f 2812,10— soodat voor de munte van 1000. teijl Japans schuytsilver betaelen f $37^{1}/_{2}$ ofte $12^{1}/_{2}$ teijl Cambodias 't welck $1^{1}/_{8}$ teijl p^r. cento is van munten.

1000 Rijcsdaelders verwisselt $13^{1}/_{2}$ maes a $50^{5}/_{8}$ st. p^r. Rijcsdaelder.

De Rijcsdaelders heeft niet hooger als 12. maes willen aennemen, 't welc al te veel verlies soude sijn. Dan wij hebben de 1000. Rijcsdaelders, die mede nae boven genomen hadden, aen de Chinesen verwisselt, die ons $13^{1}/_{2}$ maes voor ijder stuck gegeven hebben, 't welck tegen 3. gulden ijder teijl renderen soude $50^{5}/_{8}$ stuyver doch soo de Chinesen deselve niet van noode hadden, souden voor die prijs niet connen quyt worden.

(*Juni 1636.*)

26 D^o. Heden waeren in 't Chinese quartier gegaen om te sien ende [1447]
te vernemen, watter ommegaet. Saegen aldaer twee groote Chinese joncquen geanckert leggen, welcke alhier over twee maenden door contrarie wint ende gebreck van waeter, soo sij seijden, waeren gecomen, anders was haer meninghe geweest naer Battavia te navigeren.

Hadden haer barrangh barrangh [1]) meest vercocht, uytgenomen partije grof porceleyn ende Chinese stoffen, waermede eene derselver naer Battavia in een cleender joncq, die hij daertoe soude coopen, dachte over te scheepen ende sijne groote joncq met rijs wederom ter gelegener tijt vollaeden naar Coetchinchina te versenden. In 't derwaerts gaen naar 't Chinese quartier passeerden door der Portugesen quartier. Saegen alsdaer 2. Portugese vaertuygen, fregatse wijse met een penne groot ontrent 40. a 45. lasten, waervan het eene al eenigen tijt naer ooghenschijn te waeter geweest hadde, doch niet

De quartieren der Portugesen ende Chinesen visiterende, bevonden daer eenighe vaer-

1) = goederen (Maleisch).

voltimmert. Lach noch een fregadt op stroom, dat van Malacca met cleeden [1]) gecomen was, oock eenige peper mede brengende, welck fregadt wij in see geiaecht hebben ende ons onder de wal ontcomen is. Eene derselver Portugesen hadde in Battavia voor desen 5. jaeren in de kettingh gegaen. Waeren alles sterck 10. blancken ende 43. swarten. Daer is onder de Portugesen soodanighen vreese met onse aencomste geweest, ende noch is, dat apparentelick naer desen soo groote negotie in dese quartieren niet sullen durven bestaen, uyt vreese, dat van ons ter eeniger tijt voor de rivier ofte bare geattrapeert, en van onse schepen ofte jachten sullen achterhaelt werden.

tuygen van verscheyden plaetsen.

De Portugesen hebben voor desen eenige van Cambodia, als mede eenige Maleijers aengehaelt ende haere goederen prijs gemaect, waerover den Coninck niet wel te vreden is ende heeft derhalven een gesant naer Maccouw gesonden om restitutie van 4000. teijl, die sijluyden van de inwoonders van Cambodia eenigen tijt geleden fortselick ontweldicht hebben ende bij weijgeringh van restitutie sal Sijne Majt. apperentelick aen dese alhier presente Portugesen sijner onderdaenen schaede soecken te reveijnsgeren.

Verstaen uyt diverse personen, dat seer groote vreese in de Portugesen wegen onse aencomst ende residentie, alhier is.

Wij sijn voor de waerheijt onderrichtet, dat de Portugesen van de Japanders alhier een groote Japansche joncq gecocht hebben van ontrent 200. lasten groot, met welcke joncq sijlieden van hier nae de custe van Siampa [2]) vertrocken sijn, ophebbende in alles 15. blancke coppen, eenige caffers ende voorts gehuyrde Chinesen van meninghe
[1448] sijnde in de bay van Pangaran [3]) haeren handel te drijven, soo van calambacq, [4]) agulhout, bastart ebben ende dito sandelhout om daermede naer Maccouw (soo voorgegeven hebben) te navigeren: welcke joncq van hier ontrent Mey vertrocken is, om in de maent Augustus van daer naer Maccouw te gaen.

De Portugesen sijn met een groote joncq naer de custe van Siampa om van daer nae Maccouw te vaeren.

Een Chinese joncq alhier aengecomen uyt China is heden weder afgedreven ende (naer sijn seggen) is sijn intent naer Coetchinchina. Heeft 30. a 40. picol peper becomen, tot in de 20. teijl ijder picol, als mede wasch tot 17. teijl. Olifantstanden tot 65 : 60 : 55. teijl het picol, doch cleijne quantiteijt, alsoo tot soo hoogen prijs noch qualick becomen connen. Meent vorders in 't afdrijven soo hier ende daer noch

Chinese joncq met rijs ende olijfantstanden afgedreven.

---

1) Gewone uitdrukking dier tijden voor katoenen kleedingstoffen.

2) Siampa of Tsjampa of Tsjompa, een thans verdwenen rijk, toen de noordelijke buur van Cambodja en uitmakende het zuidelijke deel van het huidige Annam. Het was gedeeltelijk hoog land: „water that falls from the high land of Champa" naar Cambodja, aanhaling in *English Intercourse with Siam* blz. 100.

3) Aan de kust van het toenmalige Tsjampa.

4) Een fijne houtsoort.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

eenige rijs ofte padij te becomen ende daermede als geseijt naer Coetchinchina te vertrecken.

'tSchip in de Riviere, door den lootsman misleijt, heeft weder bij de 16. mijlen moeten afdrijven.

28 D°. Hebben met hertenleet verstaen, hoe dat ons schip door den Maleijer (die wij in see gelicht hadden om ons voor lootsman in de Rivier te dienen) in een verkeerden spruyt gebracht is, soodat veel wechs te rugge moste drijven om in de rechte riviere te comen, waermede den besten tijt van 't opcomen gepasseert is ende nu seer swaerlick door het sterck afwaeteren der grooter riviere sal connen boven comen. Is nochtans hetselve hoochnoodich om de cleeden, die niet wel met vaertuygen door den grooten reghen (die dagelics te verwachten staet ende alreede sijn begin genomen heeft) onbeschadicht connen boven gebracht werden; oorsaeck waerom genootsaect sijn geweest een prauw af te vaerdighen om 't schip te gaen soecken, opdat weten moghen, waer ontrent ende of het al in de rechte rivier weder gecomen is, beloovende ijder man 2. maes des daechs ende den Japander, die den wech bekent is, 6. maesen ijder dach ende twee teijl voor de prauw van huyr. 't Is schande van de onbeleeftheijt ende ondiensticheijt der Japanders. 't Is een volcq luy ende lancsaem, die niet als van vreten ende suypen en houden, ende vorders niewers veel werck van maecken, ende dat het quaetste is: men can geen prauwen noch volcq tot sijn geliefte, als men deselve van noode heeft, becomen, maer moeten deselve schier dubbelt tot haeren wille betaelen ende connen qualick ijewers toe gebracht worden, ofte men moet haer gelijck den esel continuelick met beleeft aenspreken ende voortdrijven daertoe crijghen, dat ijewers een eynde van maecken. Cambodiers en sijn in dit quartier niet woonachtich ende connen oock met deselve niet overeencomen, doordien de spraecke niet en verstaen. Souden ons daerenboven ten dienste niet willen sijn, om ijewers met ons naer [1449]
beneden, ofte op andere plaetsen te vaeren: want mede met vuyle luijicheijt besmet sijn, ende haer met Diogenisleven vergenoecht houden. De Chinesen, die ons wel de dienstlichste souden wesen, sijn overal in haere besoinge; den eenen in 't tuynen, den anderen in 't rijs planten, den derden in de goederen bij de boeren op te soecken ende op te coopen, soo datter weijnich volcq bij de hant is ende derhalven niet te becomen sijn. Onses oordeels soude het de Compe. veel gevoechelicker, oncostelicker, presentabelder ende oock sekerder wesen, alhier eenige slaeven te houden, welcke tot alle dienste gebruyct soude connen worden ende principalijck in 't op ende afvaeren van de riviere, daertoe de Compe. haer eijgen vaertuygh soude moeten houden, 't welck niet half soo costelick voor de Compe. sal

Een prauw afgesonden om 't schip te gaen soecken.

De Japanders sijn te groots, de Cambodiërs te leu, de Chinesen sijn niet te becomen. Somma ons niet dienstich.

Slaeven de Compe. hier dienstich.

vallen, als dat altemet een vaertuygh in huijr sullen moeten gebruycken ende dan noch niet versekert sijn 't selve te sullen connen becomen; ende sullen wel genootsaect sijn op Comp^s^. costen ons oock eerst van een a 2. vaertuyghen te versorghen, opdat niet verlegen vallen: want de inwoonders, gelijck geseijt is, een ondienstelick, luy ende onwillich volcq tot den arbeijt bevinden te wesen.

2. joncquen met rijs vollaeden nae Coetchinchina vertrocken.

Op dato is een groote wancan met rijs vollaeden, toebehoorende eenige Chinesen alhier, afgedreven om nae Coetchinchina te vertrecken. Van gelijcken een joncq, de Japanders alhier toecomende, mede met rijs ende derwaerts destineert.

Voor dato was een van de Grooten sijn joncq afgedreven noch niet vollaeden sijnde, door schaersheijt ende duerte van de rijs. Dan 't schijnt het ander vaertuygh voor desen de meeste ladinghe ingehadt hebben, aleer de Koninck den uytvoer verboden heeft.

6. last rijs voor 't schip opgecocht à 19 teijl.

De Groote genieten veel geschencken wegen den uytvoer van rijs.

Wij hebben over eenighe daghen tot behoefte van 't jacht Oudewaeter last gegeven om 6. lasten slechten rijs op te coopen, ende sijn veraccordeert voor 19. teijlen den coijangh aen ons sullen leveren, doch mach geenen rijs buyten kennisse van den opsiender gelevert worden. Welck offitie bij den Coninck vergeven wort aen eenige Grooten voor haere diensten, die sij den Coninck soude mogen gedaen hebben, die haere proffijten daeruyt sijn treckende, anders weijnich tractement van den Coninck genietende; waerdeur sonder haere kennisse, gunste ende faveur in den handel weijnich te verrichten valt, bijsonder in den rijslast; want sonder haer behulp tot geene quantiteijt en connen geraecken, dewijle sijluyden eerst moeten belasten ende
[1450] gebieden, dat den rijs uyt de bolster stooten ende schoon maecken, 't welck niet eerder geschiet, voordat denselven van te voren vercocht ende 't gelt daervoor ontfangen hebben, den eenen 3 : 4 : a 6. lasten, den anderen 7. a 8., 't welck meest door haerlieden onder eerlicke recognitiën uytgevoert wert.

Crijgen quaede moet tot een Japans Cargasoen.

1636) 29. a 30. D^o^. Hebben continuelick soo onder de Chinesen, Japanders als andere vernomen, wat waeren ende wat apparentie sich presenteerde om voor ons noch ijetwes op te coopen, ende crijghen van haerluyden hoe langer hoe quader tijdinghe, te weten van te voren op onse aencomste wert ons hoope gegeven van 10. duysent hertevellen te sullen becomen met ontrent 5. a 600. picol nootgies ende 15: a 20. picol swarten lacq, 't welck tegenwoordich al begint te comen op 3000. vellen ende 400. picol nootgies, eenige picols swarten lacq, sonder meer, een bedroefde saecke voor ons om hooren: doch connen niet sekerlick weten, wat quantiteijt dat becomen sullen: dewijl 't volcq

H. GALEN, JOURNAAL 1636.

aen alle canten daerom uytgesonden sijn, ende voor 15. of ten langsten 20. Julij volgens expresse last ten langsten alhier verschijnen moeten, 't sij dat wat, ofte niet opgedaen hebben, opdat weten moghen, hoe onse saecken diesaengaende sullen hebben te dirigeren.

(1636). Oija Sittij, opsiender van de afscheepinghen van Coopmanschappen, principael over den rijs besoect ons en presenteert sijn dienst.

Pmo. Julij. Des voormiddachs is den Oja Sittij Opsiender ende Visitateur der afscheepinge van de goederen ende principael van den rijslast, ons comen besoecken ende begroeten, vraegende naer 'tschip, ende ofte niet eenige cleeden mede gebracht hadden om te vercoopen; versoeckende dat, als wanneer het schip boven soude gecomen wesen, geene cleeden aen ijemant en vercochten, voor ende aleer hij deselve gesien hadde; soude se tot soo hoogen prijs aennemen, als ijemant anders ende diergelijcke; presenterende sijnen dienst ende vermoghen t' onswaerts des van doen hebbende. Dede vorders de groetenisse van de Coninginne, welcke hem, seijde, ernstelick belast hadde, haeren ousten ende jongsten sone hertelick te groeten ende aen te dienen, dat altemet soude aencomen haer moeder besoecken ende diergelijcs meer. 't Schijnt het een gewoonte onder de Grooten is. Want de aldergrootste, uytgenomen beijde de Coningen, ons boven maeten veel cortoijsien ende complementen bewesen hebben. Soo 't met de daet de woorden wil volghen, 't sal een gewenschte saecke wesen. Dat God geve.

Doet ons de groete wegen de Coninginne.

(*Juli 1636*). 2:3. a 4. D°. Hebben met verlanghen 't schip, boot ende afgesonden praeuw te gemoet gesien; man en maecht, die op quamen, ge- [1451] vraecht, ofte het schip of ons volcq niewers gesien ofte vernomen hadden; dan hebben daervan geen tijdinghe connen becomen, anders als dat het in een verkeerde ende droogere riviere was gesien, ende wel 15. mijlen te rugge was gedreven; soodat niet weten, wat dencken sullen, want wij niet vernemen connen, waer ofte waer ontrent dat het schip tegenwoordich is.

Verwondert ons geen tijdinge van 't schip becomen.

Wij hebben alle neersticheijt aengewent om rottangs te becomen ende 't schip toe te senden, dewijl verstaen, dat door het dagelics wassen van de riviere het waeter hart begint af te loopen, ende sonder rottanghs qualick ofte onmogelick is voor het schip boven te connen comen [1]).

Een prauw afgesonden om rottangh onderwege te lichten ende aen 't schip te brengen.

Hebben vandaech een prauw afgevaerdicht, dewelcke door last van Nampra bij eenige joncken, onderwege de rottanghs sal soecken te lichten ende 't schip toe te brengen, want wij alhier deselve in twee daghen tijts niet hebben connen becomen, wat vlijt ofte naersticheijt oock gedaen hebben. Want door het wassende waeter, dat alle landen mettertijt onderseth, is het bos, daer de rottang gesocht moet

1) Nl. om het naar boven te trekken.

worden, onbruyckelick ende derhalven soo haest niet te becomen om nieuwe rottangs te doen maecken. Soo dat anders geen middel voor de hant is, als de authoriteijt (mits betaelende) van Nampra volgens sijn voorgeven daerin te gebruycken, op hoope, dat een rottangh of twee mochten becomen ende 't schip toebrenghen.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

Hebben neffens dit vaertuych aen den schipper geschreven, want soo 't schip niet boven can comen, sullen ons t' eijnder raet vinden om de goederen aen boort ende de cleeden weder boven te crijghen; dewijl den tijt onses vertrecs seer begint te naecken: doch vertrouwen dat den schipper ons met sijn cleene prautie metten eersten sal adviseren de gelegentheijt van alles.

Aen den schipper geschreven.

636). 6 D°. Sondachs quaemen vier Portugesen ons besoecken ende discourerende met haer hier, ende daervan verstonden, hoe dat Antonio Tellec Masseijo [1]), die voorleden jaer admirael over d' armade voor Goa was geweest, tegenwoordich Gouverneur van Malacca was. Verstonden mede van haerluyden, dat onse boot 't schip voorbij soude sijn gevaeren ende niet ontmoetet hebben, 't welck een vreemde saecke soude wesen, dewijl daer een ervaren piloot mede afgesonden hebben; wat daervan is, wil den tijt leeren. Wij sitten alhier ende connen van 't schip noch vaertuygen niets vernemen, niettegenstaende daer alreede vaertuyghen om uytgesonden sijn, waervan der noch niet eene te voorschijn en comt.

Verstaen de boot schip gemist heeft.

1636). [452] 7 D°. Op dato des ochtens is een Chinese joncq met rijs gelaeden, afgedreven, om naer Coetchinchina te vertrecken.

Joncq met rijs afgedreven.

Wert ons aengedient door Nampra Pitnandrij, hoe dat den Sabander van de Japanders bij Sijne Maj^{t}. den Ouden Coninc ondervraecht was, wat het beduyde, dat de Hollanders in sijn rijcke quaemen met een schip, dat sooveel (ge)schut op hadde, ende dat niet te vergeefs beneden in 't ruym in de 70. stucken (kanon) verborghen laegen. Seijde vorders, dat wij metten Siammer in vrientschap waeren, ende dat onder sulcken decsel wellicht ijets quaets ende tot naedeel van hem ende van sijn rijcke daeruyt hercomen mocht. Daer den Sabander op geantwoord soude hebben: het waere de maniere van de Hollanders,

Onse nijders hebben uytgestroijt 70 stucken in 't ruijm verborgen sijn.

1) Antonio Telles de Meneses, in 1622 Capitão van Diu, later Generaal der Indische oorlogsvloten, als hoedanig hij o. a. in 1637 en 1638 tegen de Hollanders optrad; na den dood van den Onderkoning Pedro da Silva, van 4 Oct. 1639—24 Sept. 1640 ad interim met het bestuur van Indië belast; bij terugkeer vereerd met den titel van Conde de Villa Pouca de Aguiar; Gouverneur en Cap. do Mar van Brazilië (Varnhagen noemt hem in zijn *Historia geral do Brazil* Dl. II, Rio de Janeiro 1857, p. 448: Antonio de Souza de Meneses) van 22 Dec. 1647—4 Jan. 1650; 5 Mrt. 57 benoemd tot Onderkoning van Indië, overlijdt op reis naar Goa. (Zie o. a. Teixeira de Aragão, *Descripção das Monedas de Portugal*, T. III, p. 223, vlg. Lisbao 1880. —

Antwoort des Sabanders voor ons. dat sij veel schut op haere scheepen voerden, waermede haer tegen de Portugesen ende andere haere vijanden defendeerden. Dat oock versekert was, datter soo veel schut als Sijne Maj[t]. aengedient was, niet in het schip en waere, doch dat hij daernaer, soo 't den Coninck beliefde, soude vernemen. Waerop den Coninck geseijt hadde, waeren sij in 't schip ende wilden wij se vercoopen, hij wilde se gaerne betaelen.

's Konincs versoeck. Soecken de suspicie van den Coninck te weeren. 't Schijnt onse misgunners 't selve ter baene gebracht hebben, dan den Coninck neemt die praetgics niet ter herten: doch hebben mede onse vrienden, die onse sijde draeghen. Wij hebben dan wederom geseijt ende begeert, dat het den Coninck aengedient mochte worden, in wat plaetse wij onse wooningh hadden ende onsen handel dreven; dat de inwoonders onse vrunden ende gebuyren waeren, ende waer het de noot vorderde, onse plaetse, die wij bewoonden, altijt sochten te beschermen, als ons eijgen vaderlant. Sijne Maj[t]. waere ons soo lief en waert, als den Siammer oijt was, ofte geweest hadde. Want in den tijt, dat Sijne Ma[t]. met den Siammer in oorloghe was geweest en hadden wij den Siammer met schut noch schepen willen seconderen, om Sijne Maj[t]. te beoorloghen, hoe veel te meer souden wij alsnu des Conincs welvaert soecken, dewijl wij tegenwoordich onder sijn bescherminghe onse woninge, handel ende commercie in sijn conincrijck sochten te drijven.

Den Coninck versoect om twee stucken te coop. Des avonts is een persoon van den Koninck t'onsent aengecomen, die wel Maleijs conde, maer sprack door eenen tolcq ende versocht aen ons: dewijle sijn Maj[t]. verstaen hadde, dat veele schoone stucken mede gebracht hadden, twee groote ende twee cleene stucken aen Sijn Maj[t]. geliefden te vercoopen. Dan wij hebben geantwoort, Ons antwoort aen sijn Maj[t]. dat niet meer als 22. stucken, die tot ons defensie van nooden waeren, op en hadden, doch soo Sijne Maj[t]. eenich schut begeerde, soude [1453]
't selve aen Capiteijn Moor[1]) versoecken, want het in onse vermoghen niet en was, sonder ordre van den Ed. H[r]. Generael ende d'Ed. H[ren] Raeden van India soodanighen gewichtighen saecke af te handelen. Ende soo 't Sijne Maj[t]. niet geloofde, conde 't schip, wanneer 't boven gecomen waere laeten visiteren ende soo daer in meer als 22. stucken bevonden wierden, die soude den Coninck geschoncken sijn, etc.

(*Juli 1636*). 8. D[o]. Voeren met een prauw in 't Chinees, Maleijers ende Coetcinchijnders quartier, daer ongelooflick veel vaertuych lach. Namentlick Coetchinchijnders in de 18. à 19. vaertuyghen, groot ontrent tusschen

1) Uit het Portugeesch naar capitão-môr, samentrekking van maior, een nog heden gebruikt woord voor hoogsten plaatselijken commandant of bestuurder. In Portugeesch Afrika zijn bijv. capitão môr de pachters en tevens bestuurders van prazo's, inlandsche landschappen; het zijn gewoonlijk halfbloeden. Hier is de gouverneur-generaal te Batavia bedoeld.

de 30. ende 45. lasten met rottanghs aen den anderen gebonden, welcke met rijs ende padij meest vollaeden waeren ende noch nae Coetcinchijna dachten te vertrecken. Van gelijcken Maleijers, Pahangers [1]) Petaniers [2]) Joorissen [3]) ende Jambinesen, dewelcke cleeden, peper, loot, thin, rochevellen, pinangh ende andere cleenicheden aenbrengen om alhier te vercoopen.

Menigte van vaertuijch in Cambodia, meest Coetcinchijns om rijs te laeden.

636). 9 D°. Des ochtens sijn alhier afgedreven een Chinese ende Japanse joncq, gelaeden met rijs ende wilden naer Quinam navigeren. Wij hebben met ijder een brief aen S^r^. Duijcker [4]) mede gegeven, daerbij geadviseert, dat wel lichtelick sullen moeten resolveren 't jacht Oudewaeter door verloop des tijts alhier te behouden. Ende hebben vorders versocht, dat ons een fluit [5]) uyt Teijouhan [6]) van den Gouverneur tegens November mochte toegesonden werden met 10000. teijl aen schuijtgeld, om 't selve door S^r^. Duycker aen d'H^r^. Gouverneur in Teijouhan uyt Quinam te adviseren.

2 joncquen met rijs vertrecken naer Quinam.

Op dato is ons door den Schipper Sionemon eenen brief van d'Ed. H^r^. Generael ende Raeden van India behandicht, daerbij ons noch alsvoren gerecommandeert wert een goet Japans cargasoen op te coopen. Dan, och lacy, connen 't selve tot ons groot leetwesen niet achtervolghen, doordien al 't gene voor Japan dienstich met de Japanse joncq voor onse aencomste van hier wechgevoert was, ende voor ons niet overgebleven. Daerenboven 't schip door de harde afwateringh ende misleydinghe in de Riviere alsnoch niet te voorschijn en comt, soodat van 't schip ende ingelaeden coopmanschappen alsnoch ontblotet blijven, ende naer ons van Nampra ende andere aengedient wert, noch wel 24. dagen onderwege sal wesen, eer alhier sal connen verschijnen, ende de cleeden en connen met bercken ook niet
[454] veel eerder becomen werden, want de bercken mede opwerpen [7]) moeten, 't welck door de leuheijt der inwoonders langcsaem voortgaet ende als dan de leccagie der bercken noch onderworpen sijn, ende

Schrijven door Schipper Sionemon uijt Batt^a^. van d'H^r^. Generael ontfanghen.

1) Inlanders uit het rijkje Pahang aan de oostkust van het schiereiland Malakka.

2) Dito uit Patani, ter zelfde plaatse maar noordelijker.

3) Of Johorrieten, menschen uit Johore, het zuidelijkste deel van dat schiereiland. Zie over onze betrekkingen met die drie rijkjes mijn *Azië Gespiegeld I* blz. 144 en vv. alsmede mijn *Britsch Malakka I* in *de Gids* van Nov. 1913.

4) Hoofd onzer loge in Quinam.

5) Klein schip.

6) Of Taïowan, het eilandje vlak naast Formosa waar wij ons groote fort Zeelandia hadden gebouwd en dat, slechts een paar kilometer van Formosa verwijderd, gemeenlijk beschouwd werd en wordt als daartoe te behooren. Onze vestigingen op Formosa waren ondergeschikt aan die op Taïowan en ook kleiner, en onze vaderen spraken destijds en terecht dan ook niet van onze faktorij op Formosa doch van die op Taïowan.

7) Blijkbaar bedoeld: opwerken.

daerenboven voor 1. a 2. hondert teijlen niet soude connen becosticht werden, ten waere met ons eijgen volcq, deselve conden op ontbieden, ende alsoo de costen bespaeren. Dan dewijle 't schip apparentelick door sijn lange uytblijven alhier sullen moeten behouden, is beter de cleeden in 't schip te laeten berusten ter tijt dat boven comt, ofte dat den dienst van de Comp^e. anders sal vereijsschen.

Volgens ordre van sijn Ed^t. hebben vorderen opcoop van nootgies afgeseijt ende d' opgecochte 400. p^l. aengenomen.

Volgens sijn Ed^ts. schrijven ende last op dato becomen, hebben Nampra ende de Chinesen opgeseijt, geene Cambodiase nootgies meer op te coopen, als alreede ingecocht hadden; dan waeren alreede de 400. picol ingecocht, welcke wij genootsaect sijn aen te nemen, dewijl haer daer toe last gegeven, ende 't gelt van te voren op hant verstrect hebben. Wij hebben Nampra gevraecht, hoe veel hertevellen in alles dochte sullen connen becomen tegens 15. deser: want d'H^r. Generael ons ernstelick belast ul^o. deser van de riviere 't seijl te gaen ende dewijl het schip nog niet meer als halfwegen (soo verstonden) gecomen was, te eerder genootsaect waeren te moeten, vertrecken, ende dat bij manquement van de vellen onse reyse wellicht soude moeten staecken, ten aensien het mouson bijnae verlopen sal sijn. Van gelijcken, wat quantiteijt swarten lacq te becomen soude wesen. Daer op voorsch. Nampra geantwoort heeft, dat het volcq om de hertevellen uytgesonden waeren op onse aencomste, ende belast hadde dat tegen 15. deser alhier wederom verschijnen souden, soodat hem niet bewust was, wat quantiteijt vellen noch te voorschijn soude comen. Den swarten lacq was tegenwoordich duyr, ende hadde den coninck 40.

40. picol lacq is duer en nietweert om daerom de merct te bederven.

picol ditto lacq, dan wilde deselve niet minder als 16. teijl 't picol vercoopen, dat hij deselve tot soo hoogen prijs niet soude willen aenraeden. Seijde vorders, dat denselven lacq naer desen wel tot 10. teijl soude becomen connen. Soodat wij geen besluyt maecken connen, wat ons te doen staet, dewijl het schip niet te voorschijn en comt, ende de vellen noch niet by de hant sijn, oock niet sekerlick weten, wat

Connen niet seker weten wat quantiteijt vellen te voorschijn comen sal.

quantiteijt te voorschijn sal comen; echter soo de geruchten loopen ende op 't sekerste van Nampra hebben connen vernemen, souden 3000. vellen versekert moghen wesen; die tegens 16. a 17. Julij alhier [1455]
souden bij den anderen connen wesen, ende als deselve al bij de hant sijn, met asschen, packen ende binden mede eenigen tijt sal verlopen, ende als wanneer geimbarkeert aent schip gebracht, de packen gelost

Bij 't wechblijven van 't schip wert ons voornemen vernieticht.

ende afgedreven sijn, sal den geprefigeerden tijt verre overstrecken sijn, hetwelcke alleene het lange wechblijven ende tarderen van 't schip is causerende. Want op onse aencomste den uytersten tijt van 't vertrecq genootsaect waeren te openbaeren, opdat sooveel vellen

mochten becomen, als eenichsints doenelick soude wesen, 't welck als nu ten quaetsten uytvalt, door dien 't schip niet te voorschijn en comt.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

636). 10 D°. Is den schipper van de Japanders Sionemon ons comen besoecken. Naer eenige discoersen vraechden hem, waerom dat hij den Ed. Hr. Generael ende raeden van India niet verwitticht hadde, dat alhier in Cambodia een groote Japanse joncq was overgebleven, dewelcke de herte en rochevellen, lacq, als anders opcochte, ende daer mede naer Japan wilde vaeren, daerop antwoorde dat sulcks d'Hr. Generael ende de raeden van India aengedient hadde etc. Verstonden van ditto Nauchoda [1]), dat het schip in een verkeerde rivier was geweest, ende dat het door een van sijne matroosen, die hij in onse boot overgeseth hadde, weder in de rechte rivier gebracht was, ende dat het hem groot wonder gaf, dat wij niet eerder in de riviere gecomen waeren. Hij hadde op Batavia den schipper daervan willen onderrichten, hoe ende in wat manieren de rivier gelegen was, dan dat de schipper hem geantwoort hadde, hij wiste dat selver wel. Hij soude de riviere wel vinden, soo der eenige riviere was.

Schipper Sionemon comt ons besoecken ende houden eenige spraecke met hem.

't Schip in de rechte riviere gebracht.

Op dato is alhier een vlot bamboesen met rottangs aengecomen, hebben daervan partije gecocht ende datelick rottangs laeten leggen, om 't schip toe te senden. Voor desen hebben 't selve bij mancquement van rottangs niet connen te wege brengen.

Coopen rottangh voor 't schip.

636). 11. D°. Is den Japanschen schipper genaemt Taeffe, inwoonder van Cambodia ons comen besoecken ende ons aengedient, dat met sijn joncke, met rijs gelaeden sijnde, naer Quinam denct t' seijl te gaen, dat tegens die tijt onse brieven aen Sr. Duycker souden gelieven claer te maecken. Verstaen oock van ditto schipper, hoe dat den poetsiock [2]) in Japan tegens 80. teijl 't picol soude connen vercocht werden, ende dat denselven in Cambodia gantsch niet getrocken was. Cardamom [3]), die alhier in de goede tijt voor 11. a 12. teijlen can becomen werden,
456] soude in Japan 40. teijlen connen renderen. Caneel uyt de quartieren van Coetchinchina, die extraordinairis goed valt ende voor 20. teijl soude connen ingecocht worden, soude in Japan van 90 : 80. teijl vercocht cunnen werden. Wij hebben vernomen wat prijs het loot, thin, poetsiock, mirrhe, wieroock ende kaliatoershout soude mogen hae-

Werden onderricht, dat de poetsiock 80. teijl 't pl. in Japan can vercocht worden.

Cardamom 40. teijl.

Caneel uyt Coetchinchina, 70 a 80. teijl.

---

1) Nauchoda, nachoda of anachoda = schipper.

2) Maleische handelsnaam voor een welriekenden wortel, gebruikt voor de vervaardiging der Chineesche wierook-stokjes, welke als offeranden voor heiligen-beelden werden en worden gebrand en die thans joss-sticks worden genoemd in pidjin-Engelsch (het verbasterde Engelsch van China).

3) Cardamom = met zeer aromatische zaden gevulde zaaddoozen, een specerij, gebruikt bij het voedsel, bij de bereiding van reukwerken en likeuren en als geneesmiddel.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

len. Verstaen het thin niet hooger als 13. teijl 't loot, 6. a $6^{1}/_{2}$ teijl sullen connen quyt worden. Poetsiock niet begeert, van 't wieroock ende mirrhe connen noch geen sekerheijt vernemen.

Swaevel hier tegenwoordich wel begeert.

Dan vraeghen seer nae den suyveren swaevel, die alhier tegenwoordich een goeden merct getroffen soude hebben, te weten 14., 15. a 16. teijl het picol om cruijt te maecken.

Sekere logens door ons gedilueert.

Op dato sijn alhier eenige geruchten geloopen, hoe dat de onse een Cambodische joncq voor Palimban genomen hadden; dan wij hebben de logens voorgecomen, mits wij deselve joncque voor Palimban gesien hebben bij Cornelis Simonse gelargeert, hadde alleenelick den peper daer uyt gelicht, mits in Battavia te betaelen ende dat vorders nae Battavia genavigeert was.

Portugese rovers hier aengebracht.

Heden sijn in Cambodia aengebracht drije Portugesen ende twee swarten, die alhier in de riviere gerooft hadden. De reste, als 7. blancken ende 15. swarten sijn dootgebleven, aleer haer dese vijf personen hebben willen gevanghen geven. Dese roovers sijn van Maccouw, soo voorgegeven wert, ende sullen bij den Coninck gejustificeert werden.

(*Juli 1636*). 't Eerste seker bescheijt van 't schip per ons prautie.

12. D°. Des avonts hebben ontfanghen drije brieven van het schip, een met onse prauw, gedateert 9. passado ende 2. dato 3. passado, wesende 't eerste bescheijt, dat becomen hebben, waerbij verstonden, hoe dat het schip in een verkeerde riviere geweest hadde, ende daer wederom door den Japander van Battavia comende uytgebracht was. Ende nu in de rechte riviere besich met opcorten, dan dat alsnoch niet verder als halfwegen gecomen waeren; als mede, dat den Raet [1]) aen boort niet hadden connen goetvinden, dat den schipper volgens ons schrijvens soude opgaen, ende dat geen gelt begeerden op te senden, of souden meerder reden hooren, ten aensien, soo voorgeeft, 2. Pahangers vaertuyghen van de Portugesen genomen zijn etc. Versocht mede verversingh ende rijs voor 't schip. Wij hebben de prauwen, die om 't schip te soecken ende om een rottangh van d' een of d' ander lichtende 't schip toe te brengen, uijtgesonden waeren, moeten betaelen voor haer loon, eten ende prauwenhuyr bij de 50. teijl, daer niet met allen voor uijtgerecht hebben; want die om 't schip te soecken ende een brief wederom te brenghen, heeft in 't herrewaert comen negen dagen toegebracht, daer onse prauw maer 4. dagen over [1457]

Onbeleeft-

doende is geweest; daerenboven dwingt ons noch meerder dachloon

1) Op de Compagnies-vaartuigen werd in belangrijke aangelegenheden beslist door een raad, van te voren aangewezen te Batavia en bestaande uit de voornaamste compagniesdienaren aan boord of op de vloot.

af, als met haer bedongen waeren, 't welc wij voor dese tijt om redenen moeten gedoghen, dan sullen 't in toecomende wel voorcomen. Het is een volcq leu ende lecker, langsaem ende traech, daer geen werck van te crijghen is ende niet en soecken als 't gelt een uytte beurse te stelen.

heijt der Japanders in dachhuyr sijnde.

Het comt ons tegenwoordich seer qualick, dat den schipper volgens onse schriftelicke last op dato met het prautgien niet is verschenen, dewijle noch tijts was, om ijets te connen beraemen, hoe ende in wat manieren ende op wat tijt ten uytersten men noch in Japan soude connen seijlen, opdat, ofte sich alhier noch op 20. eenige quantiteijt hertevellen vertoonden, mochten sien, ofte men noch de reijse soude connen erlanghen, ofte niet, ende andere saeken ons onbekent ende hem kennelick.

't Comt ons ons qualick dat den schipper niet boven comt.

1636). 13. D°. Hebben een berck gecocht voor 30. teijlen, groot ontrent 7. a 8. last; daer ingescheept 2. lasten rijs, 1. koebeest, 6. verckens ende een nieugeslaeghen rottangh, alle te saemen tot secours van 't schip; daerbij geschreven, dat naerdemael volgens ons schrijven met sijn prauwe den schipper niet is opgecomen, dat ons derhalven haerl. advijs schriftelick op het spoedichste oversende; als mede soo de bercke wederom conde opcomen in 7. a 8. daghen, dat ons daermede sal gesonden werden 6. a 7. packen betillies, 2. kasiens silver, twee stucken root laecken, wel verstaende soo 't den Raet goet vint 't schip alhier te behouden: anders ondoenlick.

Een bercq gecocht, met rottangh ende verversinghe naer 't schip gesonden, neffens schriftelick voorstel om daerop te resolveren.

1636). 14. D°. Des avonts hebben d°. bercq met onse cleene prauw ende onse eijgen bootsgesellen afgesonden; anders soude ditto afsenden, meerder als de bercq ende al datter in is van huerloon, volgens voorgaende 2. cleene prauwen, comen te bedraeghen, soodat het heele vaertuych daer ten naesten bij winnen.

Wij hebben dagelics den Nampra aengesproken, waerom de vellen niet bij de hant gebracht wierden; gaf voor antwoort, dat altemael te gelijck soude afgebracht worden, dat hij eenen diender opnieus daernae toe gesonden hadde. Wij seijden vorders, alle de vellen, die voor den 20. volgens ons contract niet verschenen, niet aennemen souden, waerop personelick naer boven is vertrocken.

Den Nampra om de vellen aengesproken.

1636). 17. D°. Is den Japander Taeffe met sijn joncq afgedreven om nae Quinam te vaeren, vol rijs gelaeden sijnde. Wij verstaen, dat den Co-
[1458] ninck noch twee joncken gelicentieert heeft; dat binnen 14. a 16. dagen met rijs sullen connen aflaeden, om daermede noch nae de custe van Coetchinchina te vertrecken, waerdoor den rijs tot 22. teijl gelopen is. Tegen den avont hebben van den Nampra verstaen, hoe dat tegen-

Japander Taeffe met sijn joncq met rijs geladen afgedreven, waermede aen Sr. Duijcker in Quinam ge-

schreven hebben. De Coninck licentieert nog 2. vaertuygen rijs voor Coetchinchina. 8000. vellen werden ons versekert.

woordich in sijn gewelt becomen hadde, soo van de Japanders als Chinesen in alles achtduysent hertevellen, welcke ten alderlangsten op 20. aen ons op eenen hoop souden connen leveren ende vercoopen, dewelcke alsdan met asschen, packen ende binden in 4. a 5. daegen souden connen met bercken afgesonden werden. 't Welck bij ons in consideratie genomen sijnde, als hebbende noch 12. dagen tijts, aleer den uijtersten dach van den geprefigeerden tijt sal verlopen wesen, ofte men noch 't schip ten naesten bij ende om de tijt soude conne afcrijghen, valt ons daerinne des schippers absentie seer swaer, aen wiens kennisse het gelegen is, ofte wij de reijse noch op 10. a 12. Augustij van de riviere seijlende souden connen erlanghen. Doch omdat de vellen tot last van de Comp^{e}. opgecocht sijn, alsmede de nootgiens, ende alhier geen ront jaer soude blijven overleggen, hebben geacht, dat noch wel ten naesten bij daermede sullen claer raecken, ende is voorts bij ons beyden goet gevonden, soo veel mogelick te presten om alles claer te maecken ende met bercken af te scheepen, soodrae als mogelick sal wesen, ten waere dat advijs bequaemen, niet doenlick door den schipper geoordeelt wierde de reijse te sullen connen erlanghen, ofte andere inconvenienten, dat de riviere niet dachte te connen passeeren etc.

(*Juli 1636*). Den Coninck laet 2. cleyne stucken versoecken te coop. Onse andwoorde.

18. D^{o}. is een knecht van den Koninck aen Nampra gesonden, waerdoor Sijn Maj^{t}. liet vraeghen, wat wij al maecten en diergelijcke. Eijntelijck versochte den Koninck seer instantelick, dat soo men geen groote stucken wilde vercopen, dat men dan tenminsten hem een cleijn stucjen soude vercopen ende diergelijcke. Hij wilde hetselve wel betaelen. Maer wij, als voren hebben hem geantwoort, dat wij in des Ed. H^{r}. Generaels ongenaede daerdoor souden geraecken, ende 't selve niet verantwoorden connen. Sijn Maj^{t}. soude soolang gelieven te patienteren, dat het schip naer Battavia versonden wierde, ende versoecken 't selve aan Capiteijn Moor. Wij twijffelden niet ofte Sijn Maj^{t}. soude van d'Ed. H^{r}. Gouverneur Generael goet contentement gegeven worden, waertoe onse beste soo veel mogelick toe doen souden.

Waerom tot geen vercoop comen.

Wij hebben soo grooten quantiteijt rijs voor twee stucken niet durven eijsschen, ten aensien Sionemon den Coninc ende ons aengedient heeft, dat sijn Ed^{t}. in Battavia aen hem eenighe stucken tot vijlen prijs naer sijn segghen geveijlt hadde, waerdoor wij bij den [1459]
Coninck beschaemt conden werden gemaect, oversulcs altijt de saecke aen sijn Ed. in Battavia gerenvoijeert hebbende.

(*Juli 1636*). 19. D^{o}. s'Ochtens hebben partije hertevellen van ontrent 8000. stucs

in de logie ofte Nampras huys becomen, ende naedat deselve wel besichticht hadden, vonden die heel goet ende gaef te wesen. Derhalven naer den prijs gevraecht hebben ende met malcanderen in handelingh getreden sijn; maer alsoo ons haeren eijsch seer vreemt ende buyten maete scheen, hebben tot geen coop connen comen. Want de attamats (dat hier de eerste soorte voor Japan gerekent wort) hebben niet minder als tot 23. teylen 't cento willen vercoopen, ende daer naer een andere soorte genaemt barriges [1]) met minder als $12^{1}/_{2}$. teijl 't cente, soodat alhier maer dese twee soorten voor Japan en sijn te becomen. Want de groote, die men noemt Cavalia de matta[2]) ofte Jammama, worden bij de Chinesen bij 't gewichte opgecocht, om in China te vervoeren, alwaer tot hooghen prijs getrocken sijn.

8000. hertevellen becomen en genootsaect tot hoogen prijs aen te nemen neffens de nootgies.

Ten langen laetsten door persuaderen ende nootdwanck, ten aensien Nampra tot den opcoop 't gelt verstrect hadde; daerbij met eede persisteerden, dat de vellen voor desen bij niemant minder als 24. a 25. teijlen uytgevoert sijn geweest, ende om Nampra ende onse woorden niet in cleenachtinghe te brenghen, hebben de hertevellen tot 22. teijl de attamats ende tot 12. teijl de barige geresolveert aen te nemen, met alle de nooties, die sij seggen door last van Nampra tot 't getal van 270. picol a $1^{1}/_{4}$ teijl 't picol opgecocht hebben. Ende ten aensien de Japanse joncq deselve voor $1^{1}/_{2}$ teijl uytgevoert heeft, sijn geconstringeert d' selve aen te nemen, ende geschiet hetselve noch, soo sij verclaeren, sonder eenen stuyver geniet te hebben voor desen tijt, op dat ons alleene gerieven mochten: sonder dat souden de goederen met een soo groote moeijte ende arbeijt niet van boven gehaelt hebben, etc.

Prijsen der vellen, soo se aengenomen hebben.

Nootgies 270. pl. $1^{1}/_{4}$ teijl 't picol.

1636). 20. D°. Hebben de vellen getelt ende bevonden 2801. stucs attamats, tegens 22. teijl gerekent, belopen ditto attamats 616. teijlen $2^{1}/_{2}$ maes. Noch 5699. baryges a 12. teijl 't cento, belopen samen 683. teijl 14. maes. Somma beloopen te saemen 1300. teijl $1^{1}/_{2}$ maes.

Sorteringh der vellen.

1636). 21. D°. Hebben doende geweest om de vellen te vouwen; een groote joncq, soo wij verstonden, was met rijs afgelaeden, om naar Coetchinchina te vertrecken, waermede vier blancke Portugesen dachten mede te nemen; dan wij hebben de luyden van de joncq laeten aendienen,
[1460] dat bij ontmoetinghe van onse schepen eenige Portugesen inhebbende, wel licht aengehaelt ende prijsgemaect soude werde, derhalven haer daervan waerschouwen.

Waerschouwen d'inwoonders geen Portugesen te voeren.

---

1) *Barriga* is in het Portugeesch buik, bedoelt hier middensoort. Met *cabeça* (hoofd) duidden de Portugeezen de eerste kwaliteit aan en met *pé* (voet) de derde of slechtste.

2) Portugeesch, letterlijk „boschpaard", soort van hert.

(*Juli 1636*). 22. D°. Hebben noch doende geweest met vouwen. Den Japansen schipper Sionemon is bij ons geweest ende naerdat metten anderen versproken waeren, dat, als wanneer ons schip soude na Japan afdrijven, hij met ons, als lootsman, de riviere af soude vaeren, waertoe sijnen dienst gewillich heeft gepresenteert, daer nevens uyt te sien voor een goet vaertuych, dat nevens Nampras groote prauw bestant soude wesen de goederen naer beneden aen 't schip te brenghen, indien wij van den schipper bescheijt bequaemen, dat de reijse naer Japan noch moet hadde te doen: verhaelde ons ditto Japander neffens den Opra Nampitnandrij, dat den Koninck om de menichfuldige questiën onder de Grooten, over het wisselen van 't gelt, dese ordre gestelt ende geordonneert hadde, dat nu voortaen niemant meer gelt soude wisselen, hoe ende in wat manieren het soude mogen wesen: maer dat het Japans schuytsilver voortaen in de munte soude gebracht werden, ende voor ijeder teijl silver ontfanghen 15. masen, voor den Rijcsdaelder $13^1/_2$ maes, voor den Ra van 8en [1]) 14. maes ende voor den croon 10. maes Cambodias.

Ordonnantie des Konincs op de wissel ende munte van 't gelt.

(*Juli 1636*). 23. D°. Hebben noch al doende geweest met de vellen te vouwen ende te packen. Wij hebben met den Japansen schipper ende Nampra beraetslaecht, wat haer daervan dochte, of het cargasoen noch nae Japan souden connen afsenden ende in Japan aenbrenghen. Daerop, naedat de saecke overwoghen hadden, geantwoort hebben, dat het niet wel doenelick soude wesen om Japan te beseijlen, maer dat Teijouhan wel soude connen becomen, oock den geprefigeerden tijt verlopen soude wesen, aleer voor van de rivier souden connen t' seijl gaen: dat derhalven sekerder was het schip alhier te behouden, als in perikel te stellen. Het geeft ons groot wonder, dat alsnoch geen advijs van 't schrijven in dato 14. Julij van 't schip en vercrijghen, soodat niet weten, wat doen sullen.

Werden geraeden 't schip hier te behouden.

(*Juli 1636*). 24. D°. Hebben in 't Chinese quartier geweest tot Sionemons huys, ende ons met hem beraetslaecht van diverse saecken; aengaende den rijs sullen genoechsaem becomen connen. De mate van dien sullen van

1) = *Reaal van achten*, ons toenmalig meest veelvuldig betaalmiddel in Oost-Azië, de Spaansche *peso duro* of zilverpiaster die uit acht realen bestond en iets meer dan een rijksdaalder gold. Ook in Nederland behoorde de Spaansche reaal tot de wettige betaalmiddelen. Coen heeft wel gepoogd den Hollandschen daalder in China in omloop te brengen, maar het Spaansche geld had een eeuw voorsprong in Oost-Azië en was er overvloedig, doordat de Spanjaarden het bij stroomen aanvoerden uit hun Mexico met zijn rijke zilvermijnen en er op de Philippijnen de inlandsche produkten mee betaalden, die onze Comp. liefst tegen gefabriceerde goederen omruilde, als wijze koopvrouw, waartoe zij door haar talrijke vestigingen en handelsbekwaamheden in staat was en Spanje niet. (Zie *Azië gespiegeld I*, blz. 25).

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

hem te leen crijghen, omme daer een andere naer te maecken. Want
[1461] de Chinese cleijn is ende te veel in Battavia verschelen sal; hebben
voorts den geheelen dach met assen ende packen der vellen doende
geweest, daerenboven den groote bercq in 't Chinees quartier nevens
des Nampras vaertuych bedongen voor 7. Cattij, om ofte den Raet
noch conde goetvinden, nae Japan te gaen, welck advijs wij met verlangen te gemoete sien, om in alle haest alles te imbercqueren ende
af te drijven.

Houden een bercq slachveerdich op 't advijs van 't schip, 't welck nae verlangen.

li 1636). 25. D°. Sijn alle de vellen gepact geweest. Hebben voorts gestadelick onse prauw van 't schip te gemoete gesien met verwonderingh, dat geen advijs bequaemen, alsoo vorders niets bij de hant dorsten nemen. Want tegens den geprefigeerden tijt het ons onmogelijck was de goederen in 't schip te connen afsenden, ende 't schip van de riviere nae Japan af te depeschieren, ende tegens ordre van d' Ed. Hr. Generael 't schip laeter als ulo. Julij, buijten advijs van den schipper ende stuyrlieden, was het als niet geraeden de goederen tot grooten laste van de Compe. te imbercqueren: want wij niet weten conden wat tijt ten uytersten, den schipper ende stuyrlieden noch moet mochten hebben, om Japan te connen beseijlen, ende is dienaengaende bij den schipper een groote faute gecommitteert, dat op 12. passado volgens ons schrijvens niet heeft willen boven comen om metten anderen te beraetslaeghen, wat in dese conjuncture des tijts (te) doen stont, want bij 't achterblijven van 't schip alle onse desseijn ende apparente navigatie naer Japan vernieticht ende gebroken wert.

Bij mancquement van d'advijsen uyt schip connen niet bij de hant nemen.

li 1636). 26. D°. Hebben schrijven met onse afgesondene bercke becomen, meldende, hoe dat bij den hoochbootsman, opperstuerman ende assistent goet gevonden was 't schip alhier te behouden, dewijle het onmogelick was het schip op den gestelden tijt van ulo. Julij, ofte daer ontrent te versenden, ende dat hetselve noch met groot perikel soude moeten afdrijven door de harde stroom om masten of stengen te verliesen, alsmede swaricheyt makende om de Japansche riviere [1]) af te drijven om de oncondicheyt der sanden ende ondiepten, die in 't uytdrijven souden moeten passeeren. Derhalven het geraetsaemer was 't schip alhier te behouden, om ter gelegener tijt met rijs ende andere waeren naer Battavia af te senden.

Advijs van 't schip selve hier te behouden.

li 1636). 27. D°. Des nachts onse bercq weder naer boort versonden met 8. verckens ende een koebeest, daer nevens geschreven was als per
[1462] briefboeck is blijckende.

Onse bercq afgesonden.

li 1636). 29. D°. Op dato hebben dagelics doende geweest met de cleeden

De 10. fijne

1) Een der mondingen van de Mekong.

cassen wel getrocken.

aen de man te helpen. Bevinden de fijne witte cassen wel getrocken te wesen, dan eenige met veel cleijne gaeties gebroken.

(*Juli 1636*). Joncq met rijs afgedreven.

30. D°. Is een Chinese joncq afgedreven vollaeden met rijs, gaende nae Coetchinchina, daermede 4. Portugesen van hier vertrecken, die een vacq in dese jonck gehuyrt hebben ende met rijs gelaeden. Soo verstaen, soude den Coninck de halve joncq ende d'ander helft de Chinesen toecomen.

(*1636*). Nampra ende Sabander van den Coninck beschonken met het silver busiet.

2. Augustij. Is den Nampra Pitnandrij van den Coninck beschoncken geweest met het silvere busiet ende heeft den naem vercregen van Tevinia Ravij Sisirremot; van gelijck is den Sebander der Japanders met diergelijcke busiet vereert, soodat tegenwoordich deselve wat meer te seggen hebben als voor desen, 't welck de Comp^e^. in den handel niet schadelick maer vorderlick can wesen. 't Schijnt den Coninck bevreest is voor de comste van den Siammer ende op de Japanders groot betrouwen stelt ende deselve hem gunstich soect te maecken, om in tijt van noot daerop te moghen betrouwen. Wij achten dat onse comste ende nedersittinghe in 't Japans quartier dese haere begiftinghe bij den Coninck grootelics gevordert heeft.

Beraetslagen met Nampra wegen den rijs laedingh.

Wij hebben met voorschreve Nampra ons beraetslaecht ende hem aengedient, dewijle het schip bij mancquement van cargasoen ende lange tardatie in 't opcomen van de riviere naer Japan, volgens des Ed. H^r^. Generaels last ende ordre niet hebben connen afsenden, ende 't selve tot groote lasten van de Comp^e^. hebben moeten overhouden leggen, soodat genootsaect sijn, sijne Ed^t^. 't selve wederom van hier toe te senden, derhalven omdat niet leedich, maer met eenige vruchten uyt Cambodia derwaerts mochte retorneren geresolveert waeren eenige rijs daerin te laeden, waerinne sijnen raet versochten en wat hem daervan goet dochte. Daerop antwoort gaf dat het noch wat te vroech was om daer van te spreken, ten aensien den rijs tot hoogen prijs door het menichfuldich uytvoeren der Chinesen geresen was, soodat noch 15. daghen souden wachten om te sien, of den afslach in den prijs soude willen volghen; soo niet, conden resolveren, wat ons te doen stont, ofte denselven tot soo hoogen prijs souden willen incoopen: want tegenwoordich den gemeenen rijs tegen 22. a 24. teijl den coijangh vercocht werde.

Seijde noch te vroech te sijn etc.

(*Aug. 1636*). Joncq met rijs gaet naer Coetchinchina.

4. D°. Op dato is alhier een joncq met rijs vollaeden, naer beneden [1463]
afgedreven om naer Coetchinchina te vertrecken, toebehoorende eenige Chinesen ende Grooten alhier, die daer de helft in participeren.

De geruchten loopen starck, dat den Siammer een tocht op Cam-

bodia in voornemen is te doen. Derhalven groote vrees alhier onder de Grooten gemerct wert, want wel stoutelick durven uytspreken: wat sullen wij met cleeden, met wooninghen, met vee ende eenige coopmanschappen doen? De Siammer sal comen ende dan is het alle verloren: ende diergelijcke vreesachtige woorden meer. Dan den Coninck comt sulcs soo 't schijnt niet eens in de gedachten, maer stelt ende prepareert hem, sooveel doenlick is tot den oorloch, om soo sulcs gebeurde ende den Siammer hem quam besoeken, mannelick 't hooft te bieden.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

Geruchten, dat den Siammer sal comen Cambodia te beoorloghen.

(… 1636). 5. D°. Hebben metten anderen overleijt, dat dewijle 't schip volgens ordre naer Japan niet hebben connen afsenden, ende den raet goetgevonden heeft 't selve alhier te behouden, dat derhalven metten eersten dachten in de weer te wesen, om den geordonneerden rijslast te becomen, waertoe sich alsnu de gelegentheijt presenteert, ten aensien van alhier geen meerder vaertuych dit mouson sal uijtvoeren, uytgenomen den wancang van Battavia gecomen, welcken eersdaechs mede volgeladen met rijs naer Coetcinchina vertreckt, soo datter geen rijs meer optgekocht wert, waerdeur den hoogen prijs apparentelick daelen sal. Daerenboven hebben tegenwoordich reden om aen Sijn Maj[t]. te versoecken eenigen rijs te mogen opcopen, ten aensien wij onse reijse niet nae Japan hebben connen volvoeren, eensdeels om datter geen goederen van importantie tot onse ladinghe bij der hant waeren, anderdeels dat het schip door den lootsman in de riviere misleijt ende den besten tijt van 't opcomen versuymt heeft, soodat het schip ter behoorlicker tijt, gelijck wij verhoopt hadden, niet verschenen is, waerdoor al ons voornemen gebroken wert, soodat het schip tot groote costen van de Comp[e]. sonder eenige proffijten alhier moeten behouden. Derhalven ons Sijne Maj[t]. qualick sal connen weijgeren eenigen rijs op te coopen, ten aensien het soo qualick met ons ten eersten geslaecht is, ende dewijl het schip sijn Ed. d' H[r]. Generael ende raeden
[1464] van India genootsaect sijn wederom toe te senden, dat Sijn Ma[t]. gelieve ons te licentieren met rijs vollaeden moghen opdat d' H[r]. Generael noch eenige Cambodiase vruchten mochten toecomen etc. Opwelcken voorslach den Nampra ende andere seijden, dat het noch 15. a 20. dagen te vroech was, dat dien tijt eerst souden afwachten ende dat geen sorge souden hebben: den Coninck soude ons niet weijgeren, als wij onse beclach alsoo aen hem deden, ofte souden sooveel rijs connen becomen, als het schip voeren conde. Wij hebben vorders voorgedraegen om onder den duijm een goede partij opvoorraet te coopen, waertoe d°. Nampra niet heeft willen verstaen,

Resolveren aen den Coninck te versoecken om rijs te mogen laeden.

Reden waerom den koninc ons den opcoop niet sal connen weygeren

Voorslach onder den duijm rijs te coopen. Dan niet geraeden.

maer seijde den Coninck moeste eerst licentie gegeven hebben, aleer sulcs geschieden conde.

(*Aug. 1636*). 7. D°. Waeren bij de Chinesen ende Maleijers gevaeren om nae 't een ende 't ander te vernemen, tot wat prijs ende quantiteijt, ende wanneer soude te becomen sijn.

De cardamom, soo op 't sekerste onderricht worden, is noch 2. maenden te vroech, eer van 't velt comt. Is voor desen aen de Japanse joncq vercocht voor 14. a 15. teijl Cambodias 't picol. Ditto cardamom valt in 't rijcke van Cambodia, sonder dat die van andere plaetsen onses wetens gebracht wert.

Gittegomme [1]) was tegenwoordich niet te becomen, door dien de bereijders ende toemaeckers daervan wechgeloopen, ende naer Siam gevlucht sijn.

Het agerhout en valt alhier niet, maer wort nevens de calombacq van de custe van Siampa alhier aengebracht, waervan tegenwoordich niets bij de hant vinden, maer de eerste aencomste verwachten om te sien, wat daerin te doen sal wesen.

Naerder declaratie van Coopmanschap.

Den rijs is tegenwoordich op hoogen prijs gecomen. Een coijangh van 40. maeten gelt 20. a 22. teijl, ijder maete naerdat ondervinden connen, weecht ontrent 64. ℔ Hollans, comt alsoo 2600. ℔ Hollants voor ijeder coijangh.

Plancken tot kisten sijn niet te becomen, wat vlijt daer oock toe aenwenden.

Wasch can alhier in de beste tijt, 't welck is in de maenden Augustus ende September niet minder becomen werden als tot 13. teijl Cambodias, 't welck alsdan noch door een vertrout persoon geschieden moet, denwelcken daertoe 't gelt van te voren verstrect wort, ende alsdan nae beneden in de spruyten bij de boeren vaeren, ende opcoopen 't gene die mogen hebben bij 5 : 6., 50. a 100. cattij; 't welck een groote moeijte ende onsekere coopmanschap is, ten aen- [1465]
sien men 't gelt van te voren verstrecken moet, ende dicwils niet veel te vertrouwen sijn. Ditto wasch can in de tijt, dat hier de joncken uyt China, Coetchinchina, Quinam ende Tonquyn verschijnen, voor 16. : 17. a 19. teijl 't picol vercocht werden, tot welcken extremen prijs geenen opcoop tot naerder ordre sullen doen, ten waere voor 12. a 13. teijl 't picol een weijnich aensloeghen, tot een proeve in Battavia te senden.

Olijfantstanden sijn alhier tegenwoordich weijnich te becomen,

1) Een gomhars, vroeger alleen gebruikt als medicijn tegen lintworm, thans slechts bij de verfbereiding.

want alle die bij de hant geweest sijn, hebben de vertrocken Coetchinchijnders, Portugesen ende Japanders al opgecocht. Te weten: van de twee in 't picol 65. teijl, 3. in 't picol 60. teijl, 4. a 6. tot 55. teijl Cambodias 't picol, 't welck 't cattij beloopt ontrent 33. stuyver tot 40. toe, tot welcken prijs mede niet connen resolveren.

Naerder declaratie van Coopmanschap.

Hertevellen ende andere coopmanschappen vertrout sich, als ofte naer behooren niet sullen aengebracht werden, door dien de geruchten sterck loopen, dat den Siammer sal comen ende dan is 't al bedurven ende verdestrueert naer 't seggen der Grooten alhier. Soodat haer volc gelijck voor desen plach te geschieden niet van de hant durven senden om eenige goederen op te coopen, waerdoor te vresen staet, dat de vellen, lacq, cardamom, hout ende andere coopmanschappen in soodanige quantiteijt niet sullen connen opgecocht worden, als voor desen wel geschiet is. Plancken tot kisten om den benjuin ende gommalacq in te storten, hebben niet connen becomen, wat naersticheijt daer oock toe gedaen hebben.

Den Coninck eenen Sone geboren.

. 1636). 8. D°. is den Ouden Coninck eenen jongen sone van sijne Coninginne geboren, waerover groote blijschap ende triumphe bij den Coninck ende alle de Groote bedreven wert. Op dato hebben verstaen, hoe dat door ons animeren ende aenraeden 3. cleijne joncken in voornemen waeren om met haer vaertuyghen naer Battavia te navigeren, versoeckende versekeringh voor haere joncken ende vrijgeleijde om bij ontmoetinge van onse schepen ende jachten in haer voornemen niet geimpedieert te werden: waervan haer niet alleenelick versekert, maer daerenboven belooft hebben met onse schip Oudewaeter in haer Comp^e^. te sullen blijven, ende helpen bevorderen, dat in Battavia geluckelick souden mogen aenlangen; versekerende, dat aldaer haeren rijs soo goet is, tot 40. R^a^. sullen connen vercoopen etc. Waerop sijlieden vorders geresolveert hebben, haere joncken
[1466] claer te maecken, ende hebben 'tselve oock datelick bij der hant genomen, om in October van hier met Oudewaeter nae Battavia te vertrecken, dat God geve.

Door ons animeren sijn 3. joncquen in voornemen met rijs naer Battavia te navigeren.

Des achtermiddachs arriveerde alhier onse afgesonden bercq, medebrengende 9. packen cleeden, mirrhe, wieroock, amphion, rassamale ende de casse met spiegels. Verstonden, hoe dat het schip noch ontrent 20. mijlen beneden was. Een wonder om te hooren, dat een schip soo lange onderwech is geweest, om een rivier op te comen daer leuye ende langsaeme natiën, deselve in den tijt van 20. a 25. daghen opcomen: ende als het heel langh is, seggen 40. dagen tijts van doen hebben, te weten met hooch waeter, daer ons schip alree-

Onse bercq met 9. packen cleeden afgecomen.

de bij de 60. daeghen over toegebracht heeft, ende alsnu noch 20. mijlen omlaege bevonden wert.

Een balou met 4. Porgesen naer Quinam vertrocken.

Tegens den avont gingh van hier een balou omlaech, daermede 4. Portugesen vertrocken voor desen van Pahan met een fregadt met diverse sorteringhe van cleeden, alhier aengecomen. Connen niet vernemen, dat eenige coopmanschappen mede genomen hebben, als alleenlick eenigen rijs, in voornemen naer Quinam te vertrecken.

(*Aug. 1636*). Witte ende roode betillies in redelicke aftreck.

9. D°. Hebben noch al gestadelick met de cleeden doende geweest, om aen de man te helpen. De witte ende roode cassen sijn in redelicken aftrecken geweest ende sijn op dato al aen de man gebracht, uytgenomen een pack cleijne witte cassen. De rouwe willen niet van de hant. De resterende cleeden sijn in soberen demande, ende moeten met lancheijt van tijt bij de stuck uyt den huyse gevent worden, 't welck een moeijelicken handel valt: want gewoon sijn de kleeden geheel open te doen, tegen den dach of 't licht aen te houden, ende te besien ofter eenige gaetiens, scheuren ofte letselen aen sijn, waerop veeltijts yet te seggen weten. Dan sijn de cleeden te cort, de verwe te slecht, dan te smal ende diergelicke, 't welck al gedoghen moet, opdat van de hant geraecken, ende volgens sijn Edts. ordre geene in Battavia wederom en comen te senden.

Trachten naer rottangh voor 't schip.

Wij hebben overal last gegeven om rottangs geslaegen ofte ongeslaegen, soo veel doenlick is, op te coopen, om 't schip toe te senden, dewijl den schipper volgens sijne jongste advijsen daer seer instantelick om versoect, ten aensien den voergaenden rottangh afgesleten ende gebroken is, soodat niet bestant is om 't schip daermede boven te connen corten.

Den Berckelangh sent ons schenkagie van freut etc.

Den Berckelangh, welcke ons sijne broeders noemt, heeft ons tot [1467]
diverse maelen, als oock van daege met freutagie uyt de stadt door sijne dienaers doen begroeten ende vraeghen laeten, waerom niet al te met boven quaemen haeren kaka [1]) besoecken ende diergelijcken meer, 't welck eerlick geexcuseert hebben, dat uyt den huyse niet wel conde gemist werden, ten aensien dagelics de coopluyden van de cleeden bescheijt moeten doen ende diergelijcken, doch dat sijn Edt. metten eersten souden comen begroeten.

Sionemons wangkan drijft af naer Coetcinchina.

Tegens den avont dreef den wangkan, die met schipper Sionemon 33. daghen nae ons vertreck van Batavia vertrocken was met rijs vollaeden naer beneden, om soo wij onderrecht werden noch naer Coetcinchina te vertrecken. Den schipper Sionemon blijft alhier noch

---

1) Ouderen broeder (Maleisch).

continueren, in voornemen een jonc te coopen ende daermede naer Macassar te navigeren.

Resolveren den jongen prins met schenckagie te erkennen.

Verstonden oock heden hoedat naer 's lants costuyme alle de Grooten ende onderdanen des Conincs op morgen naer 't hof van den Ouden Coninck soude vertrecken, om den jongen nieugeboren sone des Conincs ende haeren prince te gaen begroeten ende beschencken, elck sooveel hem goetdunct, alleenelick tot erkentenis van gehoorsaemheijt, waerover alsdan groot blijschap is. Derhalven goet gedacht ende geresolveert hebben denselven jongen sone des Konincs mede te gaen begroeten, geluck ende heijl te wenschen ende onse schenckagie, die uyt ons proprio gevonden hebben, ten respecte van de Comp^e^. toe te brenghen ende denselven daermede vereeren. Want soodanige giften dicwils meerder gunste te wege brenghen, als men anders met tienmael meerder costen ende moeijten soude connen vercrijghen. De schenckagie bestont uit naervolgende:

1. diamant ringetien van $^1/_2$ caraet
1. fijnen doeck met fijn gout opgeleijt
1. extraordinaire lantsol [1]) heel fijn van linnen met sijde gewrocht
1. geborduerden luyerdoeck uyt Suratten.

Wert onse comste ende oorsaeck den Coninck aengedient.

10. D^o^. Naerdat den Nampra 't selve gesien hadde, prees ende lauderde hij ons voornemen, ende liet den Coninck aendienen, dat de Hollanders boven gecomen waeren om sijne Maj^t^. ende sijnen jonghen sone naer haer lants costume geluck te wenschen, waerop den dienaer antwoort bracht, dat wij gewaerschout soude worden, wanneer Sijn Maj^t^. te voorschijn soude comen.

Hebben des Conincs swaegerinne ende Barclangh versocht ende om haere hulpe gebeden.

Ondertusschen hebben de swaegerinne des Conincs ende den Berkelangh ofte gouverneur van de stadt gaen begroeten ende d' oorsaecke ons opcomste aengedient, 't welc haerluyden soo 't scheen seer aengenaem was. Naer eenige discoersen hebben aen deselve versocht ons gunstich te willen wesen ende de hulpelicke hant te bieden in 't gene naer desen aen sijne Maj^t^. mochten comen te versoecken, met eenen beclach ons grotelics doende, dat naer Japan volgens ordre van d' Ed. H^r^. Generael bij gebreck van coopmanschappen niet hadden connen vertrecken, waerdeur het costelick schip ende volcq alhier tot groote costen sonder eenige proffijten te connen doen mosten overhouden leggen, 't welck den Ed. H^r^. Generael niet wel bevallen soude. Waerop ons toegeseijt hebben te willen helpen de saecke bevoirderen, soodanich als ofte het haer selfs

1) Lançol, Portugeesch voor beddelaken.

Werden minnelick getracteert. aengingh, waervoor haer hoochlick bedanct hebben etc. Naerdat met freut ende pinangh getracteert waeren, sijn ons afscheijt nemende, naer ons logiement vertrocken tot den toecomenden morgen, om ons naer 't hof te sullen vervoeghen ende onse saecken te verrichten.

(*Aug. 1636*). 11. D°. 's Morgens ontrent 9. uyren wierden uyt het hof gewaerschout, dat neffens den Nampra Pitnandrij ons in allerijl naer 't hof souden vervoeghen, dat het tegenwoordich den tijt was, dat den Coninck te voorschijn soude comen.

Verschijnen voor den Coninck. Naerdat in 't hof gecomen waeren, vonden veel Groote bij den anderen op matten nedersitten ende den Coninck voor een groot open venster, ontrent 2. voeten hooger als d' ander nedersitten ende naerdat ons Sijne Majesteijt belast hadde, dat ons bij sijne Grooten souden nedervoeghen, hebben naer 's lants manier onse reverentie gedaen, Sijn Majesteyt veel heijl ende gelucs gewenscht, settende onse schenckagie ter sijden van ons neder, waerop datelick des Conincs gesichte draeijde, welck aldereerst voor alle de Grooten voor den Coninck nedergeset wert, nam 't selve met sijn eijgen hant, opende, besach 't ende toonde 't aen alle die daer present waeren.

Onse schenckagie voor alle anderen aengenomen. Daernae der Grooten. Hiernaer hebben terstont d' andere Grooten haer geschenck selver in persone op haere knijen, met den hoofde ende gevouwen handen op d' aerde nedergeboghen, al cruypende aengebracht. Den eenen staefkens gout, den anderen goude ringen, cleeden ende silvergelt, elcs naer sijn genegentheijt, staet ende vermoghen.

Den Coninck verclaert ons, boven alle andere natiën aengenaem sijn. Den Coninck wil schrijven aen sijn Ed[t]. Den Koninck seijde in presentie van alle sijne groote heeren: Wanneer hebben mij eenige natiën, Spanjaerden of Portugesen dese eere aengedaen, die mij de Hollanders tegenwoordich doen? Seijde vorders sijn rijcke stont open voor Portugesen, Spanjaerden ende alle andere natiën; sij waeren alle te saemen wellecom, maer geen van die soo aengenaem als wijluyden, ende om 't selve te betoonen, soude [1469]
selver aen den Coninck ofte Gouverneur van de Hollanders schrijven. Waerop vraechde, wanneer 't schip dachte te vertrecken ende hebben Sijn Maj[t]. geantwoort, dat wijl het schip bij mancquement van coopmanschappen ende misleijdinghe in de riviere volgens den Ed. H[r]. Generaels last ende ordre naer Japan niet hadden connen afvaerdighen, ende als nu een verloren tocht gedaen hadden, genootsaect ende voornemens waeren sijn Ed[t]. jacht over 2. maenden weder toe te senden ende t' adviseren, hoe alhier in Cambodia gevaeren sijn. Wij hebben vorders Sijne Maj[t]. bedanct ende aengedient: Soo Sijne Maj[t]. met ons schip aen den Ed. H[r]. Generael Anthonio

van Diemen ende d' Ed. Hren. Raeden van India geliefde te schrijven, 't soude buijten twyffel grotelick aengenaem wesen. Daerop den Coninck andermael geantwoort heeft te sullen schrijven: dan staet noch in beraet, ofte een besendinghe naer Battavia met sijn joncq sal willen doen, daer seer toe aenraeden; watter afvallen sal wil den tijt leeren.

Onse schenckagie hoe cleen is aengenaem.

Den Koninck wende sich wederom tot de schenckagie ende deselve besiende, vraechde hoeveel cattij het waerdich was. Daerop antwoorden: Ten was naer geen waerdije aen te sien, maer dat Sijne Majt. het goede genegen herte van ons, sijne lant ingesetenen, voor lief wilde aennemen. Sijne Majt. bedancte ons voor de eer ende gifte, die wij aen sijnen jongen Sone gedaen hadden, maeckende alsoo de schenckagie van ons aen hem gedaen veel grooter als in der daet was.

Ons afscheijt genomen van sijn Majt. naerdat wij eerst met hem wat gegeten hebben.

't Schijnt, dat den Coninck eenige van sijne Grooten, die weijnich aengebracht hadden, beschaemt wilde maecken. Wij hebben naer reverentie licentie versocht om te moghen vertrecken, maer den Coninck antwoorden: Wij souden eerst wat eten ende drincken. Daervoor Sijn Majt. hoochlick bedanct hebben, ende 't selve geëxcuseert; mochten niet vertrecken, maer liet ons bij alle de Groten op de balleij freut aenbrenghen, daer naer gewoonte van genutticht hebben, ende wederom licentie versocht ende vercregen. Den Koninck vraechde, waerom niet al te met te hove quaemen; wij souden aencomen ende Sijne Majt. besoecken, souden welcom sijn. Ende hebben geantwoort, dat gestadich op het schip sijn wachtende ende dat niet wel uytten huyse connen, ten aensien veel te schrijven ende de cleeden te vercopen hebben; dat nu altemet Sijne Majt. sullen connen begroeten etc.

Souden den rijshandel nu versocht hebben, dan lieten 't om redenen.

Souden alsnu wel om den vrijen rijshandel versocht hebben, dan wiert ons van Nampra ende Sabander ontraeden, om op die tijt ijets
1470] te versoecken, dewijl alle de Grooten aldaer present waeren, ende isser een tot onsen voordeel, wel twee daerentegen tot ons naedeel, den Coninck souden connen aenraeden principalick in dese conjuncture des tijts, als den Siammer verwacht werde, waerdeur ons den opcoop ende uytvoer van rijs ontseijt soude mogen werden, 't welck bij den coninck particulierlick nae dese feest versocht sijnde, apparentenlick niet geweijgert sal worden. Daerenboven soude het jalousije verwecken, ten aensien den Coninck altemet aen de Groote wel weijgert eenigen rijs te mogen uytvoeren, waerover 't selve versoeck van de rijslast gestaect hebben, om over 6. a 7. dagen aen Sijn Majt. een ernstich versoeck te doen, op hoope, dat God sijnen segen daer-

toe sal verleenen, dat den handel vrij ende liber naer onse geliefte sullen vercrijghen.

Een aencomelingh van een jonge is wechgeloopen.

Tegens den avont quaemen wederom thuys, alwaer van den schieman, die met onse bercq opgecomen was, gerapporteert wert, hoe dat eenen Christiaen Claessen van Meenen in Vlaenderen geboortich, in dienste van de honorable Oost Indische Compe., in qualiteijt van jonghen à 4. gulden 's maents in 't lant gecomen was met 't schip Middelborch A°. 163., tegenwoordich wechgeloopen was. Hadde 't selve voor desen dicmaels geseijt, dat bij de Portugesen soude overlopen, 't welck alsnu in 't werck gestelt heeft. Wij hebben aen den Nampra geschreven, dat versoecken soude aen Sijn Majt., dat omgeslaegen mochte worden ende ons weder toegebracht, souden den brenger $^1/_2$ catty silver voor sijnen dienst vereeren. Dan soo denselven niet wederom te voorschijn gebracht wierde, waeren genoechsaem versekert, dat met niemant als met de Portugesen van hier en soude connen wechgevoert werden, ende bij aldien sulcs geschiede, soude het ons daeraen niet gebreken, revengie te crijgen; jae soude voor eenen dief, dien gestolen hadden ende voor schelm van sijnen heere wechgelopen was, sooveel slaeven van den Portugesen wederom wechvoeren, als haer daertoe selver ende gewillich aen ons souden aenbieden. Wij hadden voor desen diverse, die ons daer alrede om aengesproken ende gebeden hadden, naer haere meesters wederom toegewesen etc.

(*Aug. 1636*). Berq met rottangh afgesonden.

12 D°. Sonden onse bercq met 136. vadem swaeren nieuwen rottangh af, om 't schip toe te brenghen, wesende alle 't gene met groote moeijten hebben connen beconnen.

(*Aug. 1636*). 13 D°. Hebben goede partije cleeden uyt den huyse vercocht bij stucs aen de Maleijers, Cambodiërs, Coetchinchijnders etc.

(*Aug. 1636*). 14 D°. Op dato quam den Nampra Pitnandrij van boven, diende [1471]
ons aen, dat den Coninck andermael ons liet bedancken voor d' eere aen sijnen sone gedaen.

Door Nampra versoect den Coninck 2. stucken te leen op conditie.

Seijde vorders alhier van 's Konincs weghen gesonden was, om aen ons te versoecken dat: naerdemael sijn Majt. tot diverse maelen seer instantelick twee stucken geschuts van ons te coop versocht hadde, waertoe niet hadden connen resolveren ten aensien het een saecke was, die tot onsen laste buyten ordre van onsen prince ofte heere in Battavia niet op ons nemen dorsten, 't welck Sijn Majt. in reden bevonden te bestaen ende in dier voeghen ons daerom niet meer lastich soude vallen: Sijne Majt. derhalven alleenelick versochte, dewijl wij 22. stucken in 't schip hadden, hem twee van dieselven

bij aldien den Siammer hem quam beoorloghen, geliefden te leenen, want wij daerbij niet verleghen souden vallen, weshalven hij vastelick vertrouwde wij hem 't selfde niet souden weijgeren; soude hetselve mede jegen de Hollanders niet onbeloont laeten, ende waer wij wederom yets aen Sijne Maj^{t}. versochten, soude hem in alle billicheijt vinden laeten. Wildet oock aen onsen H^{r}. in Battavia schrijven, ende ons van alles bij sijne Ed^{t}. den H^{r}. Generael bevrijden. Doch soo den Siammer volgens de geruchten ende 't seggen der overloopers Sijne Maj^{t}. niet en quam beoorloghen, wilde Sijne Maj^{t}. ons daervan ontlasten, ende hadde alsdan de stucken niet van noode.

Nampra tracht ons daertoe te bewegen.

Nampra vermaende ons aendermael, dat het cleene saecke was, op soodaenige conditie den Coninck de 2. stucken toe te seggen: te meer alsoo wij den Koninck van doen hadden, want wij vremdelinghen waeren, die eerst in sijn lant quaemen handelen, ende des Conincs gunste ende faveur van nooden hadden. Derhalven ons wel beraeden souden al eer onse uytspraecke daerop deden, gedenckende, soo wij den Coninck dit versoeck oock weijgerden, dat ons van gelijcken (als aen Sijne Maj^{t}. ijets souden versoecken) te verwachten stont.

Remonstrerende saecke gewichtich te sijn.

Wij hebben de saecke draelende gehouden ende soodanigen schijn van importantie gegeven, dat selver aen haer vertrouwen getwijffelt hebben, ende naer veel discoersen ter materie dienende, hebben ons beraet noch twee daeghen genomen, om te sien, wat ons in soo swaeren saeke te doen stont, souden alsdan sijn E. wegen Sijn Maj^{ts}. versoeck antwoort geven.

Geresolveert den Coninck twee stucken te leveren. Doch op conditie etc.

Naerdat de saecke overleijt hebben ende geconsidereert de conse-
[1472] quentie van dien, die daer naer alle apparentie bij weijgeringh van Sijn Maj^{ts}. versoeck uyt stont te resulteren, hebben goet gevonden ten dienste van de Comp^{e}. ende tot vorderinghe van de vrije commercie in dese quartieren, den Koninc op voorverhaalde conditie twee stucken toe te staen: principalick om naervolgende redenen. Eerstelick:

De eerste motijf reeden.

Om des Konincs menichfuldich, ernstich ende minnelick versoeck in den eersten gedaen om twee stucken te coopen, daarnae omte leenen. Tot den vercoop sijn bij instructie geauthoriseert, dan om redenen, hebben den eijsch daervan niet durven doen: doordien schipper Sionemon den Koninck aengedient heeft, dat op sijn verzoeck hem twee stucken, wegende ontrent 10. picol, 't stuck voor 150. R^{a}. in Battavia geveijlt waeren; dan omdat niet wel bij den gelde was geweest hadde deselve niet connen aennemen: te meer doordien den Koninck naer onderricht sijn, geen eijgenen rijs besidt, maer sijne behoefte van de Grooten ende onderdanen moet versocht worden, sou-

de dan onse veylinge ende grooten eijsch vruchteloos sijn geweest.

De tweede. Ten tweeden, alsoo sijn Ed^{t}. ons bij instructie wel ernstelick belast ende bevolen heeft, den rijslast in aller manieren sullen soecken te bevorderen, 't sij in wat manieren het soude mogen wezen, principalick omdat den uytvoer uyt Siam naer behooren niet gevolcht en is, ende dewijl dese plaets in den rijs overvloedigher is, als Siam kan wesen. Daerenboven noch te hopen staet, dese plaetse de Comp^{e}. profitabelder sal wesen, als Siam oijt geweest is, ten aensien van de groote quantiteijt vellen, lack, cardamom ende rochevellen, die naer Japan connen versonden werden, ende de groote partijen van benjuin ende gommelacq, die de Comp^{e}. hier vandaen sal connen trecken. Soo daerenboven den rijshandel, gelijck verhopen, ons geconsenteert ende vrij open gestelt wort, sal het de Comp^{e}. niet gebreken om jaerlics 5. a 600. lasten rijs uyt dese quartieren te connen afscheepen. Staet ons dan om sulcs te vercrijgen des Conincs versoeck in dese conjuncture des tijts niet te weijgeren: waerdeur den Coninck ende 't geheele rijcke sich aen de Hollanders verbint ende verobligeert.

De derde. Staet dan noch te vertrouwen, dat den Siammer met crijchsmacht niet sal verschijnen, wanneer oock de stucken niet behoeven te leenen ende blijft sijn Ed^{t}. aen d' eere ende den Coninck niettemin verplicht voor 't secours, 't welck hem in sijne noot verwillicht waeren te doen. Daer ter contrarie bij weijgeringh van de stucken te leenen, des Conincs ongunst verwecken ende 't gene naer desen aen Sijne Maj^{t}. comen te versoecken, met reden dicwils geweijgert sal connen [1473] werden. Den Coninck ende 't rijcke van Cambodia sijn ons suffisant genoech om daer twee stucken te vertrouwen, ende sullen altijt daervoor restaurabel blijven, ter tijt dat sijn Ed^{t}. in Battavia sijne Conincklijcke Maj^{t}. schriftelijck ofte mondelingh naer geliefte sal verclaringhe gedaen hebben, hoe ende in wat manieren Sijne Maj^{t}. aengaende de twee stucken sich sal te gedraegen hebben.

(*Aug. 1636*). 16. D^{o}. Waeren geresolveert beijde in persone voor Sijne Maj^{t}. de importancie ende pondereusheijt van de saecke door tolcken voor te stellen ende alsdan van gelijcken den vrijen rijshandel te versoecken; dan considererende, dat den Coninck ende andere Grooten daerdoor conden afmeten, dat het niet uyt een rechte genegentheijt en herquam, maer dat alleeneliek om den rijslast den Coninck met twee stucken te leen geriefden, waerbij onse schaersheijt ende graecheijt naer den rijs souden vermerct hebben. Daer en boven door den Nampra ende Sabander daertoe afgeraeden wordende, hebben onse reijse gestaect, ende Nampra, eerst van ons wel geinformeert sijnde,

Vinden noch niet goed rijs te versoecke om redenen.

den last daertoe gegeven, welcke met groote blijschap op morghen vertrect. Wij sullen naer 't verloop van 4. a 5. dagen ons mede naer boven vervoeghen om den vrijen rijshandel te versoecken op hope, dat wij 't door Gods segen sullen vercrijgen.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

. 1636). 18. D°. Is alhier een dienaer van Nampra aengecomen, ons aendienende wegen sijn meester, dat den Coninck op 't hoochste liet bedancken, ende dat hem 20. cattij silver soo aengenaem niet soude geweest sijn, als dat hem twee stucken beloofden te leenen. Sijne Maj^t^. soude het wederom aen de Hollanders vergelden ende diergelijcke.

Den Coninck doet ons bedanken voor de stucken.

. 1636). 19. 20. 21. Hebben gestadich soo met Maleijers als andere doende geweest om eenige cleeden te venten, dan sijn in seer soberen aftrek, ten aensien de Portugesen de cleeden altijts minder geven als wij, waerdeur genootsaect sijn de marct daerin te volghen: sonder dat sullen swaerlijck van de hant willen.

De Portugesen sijn ons. in den wech

Sarassa Malleijo worden bij de stucs van de Portugesen voor 3. teijl vercocht.

Prijs der Portugese cleeden.

Schoone gebleecte ijele ende egaele betilles bij de onse niet te vergelijcken ende andere geschilderde doecken, voor 15. : 16. teijl een stuck, dan connen dese alhier in geen quantiteijt vertiert werden
[1474] ende derhalven voor de Comp^e^. niet dienstich, want mogelick in een ront jaer qualick een à 2. corgie [1]) souden comen quijt worden: waerdoor de moeijten ende costen, die daeraen gedaen souden moeten werden, niet waerdich sijn.

De cattawanis moeten drije asta [2]) breet ende 8. asta lanc gemaect werden. De hoofden moeten een asta met sarrass. ende Japponnij ende onder en boven een span aen de boorden met Japponnij geschildert wesen. Sullen alsdan beter aen de man willen ende in meerder quantiteijt vertiert worden. De nu mede gebrachte sijn vercocht ende haelen ontrent 50 p^r^. cento.

Hoe de cleeden hooren te sijn.

De cadombas connen gelt om gelt qualijck gevent worden, doordien maer 6. asta lanck sijn ende behooren 8. asta te wesen, souden alsdan 25. p^r^. cento connen gedebiteert werden.

. 1636). 23. D°. Hebben van Samson verstaen, hoe datter ontrent 10. daghen geleden een Siamsche joncq, groot ontrent de 300. lasten, in

---

1) Pakken van twintig stuks. Het woord wordt in ons Indië nog steeds gebruikt in den lijnwaad-handel.

2) *Asta* of *hasta*, uit het Sanskrit in het Maleisch overgenomen, benedenarm, dus een gelijksoortige maat als voet en duim, 0.45 tot 0.50 meter lang, lengte van den elleboog tot den top van den middelsten vinger.

voornemen om naer Quinam te varen op 't sant bij 't jacht Goa gebleven is. Sijn ladingh bestont meest in pinang, olijfantstanden, houdt ende andere waeren. De meeste part is 't met de boot ontvlucht ende ontrent 60. alhier in Cambodia aengebracht.

Een Siamsche joncq verongeluct.

Sionemon handelt met de Portugesen.

Sionemon, verstaen, heeft met de Portugesen aengespannen ende de Comp^e. 70. p^l. benjuin de barige ondercocht, dewelcke wij voor de Comp^e. aengenomen souden hebben, ten waere ons deselve sinisterlick ondercroopen hadde. 't Schijnt het voor de deucht is, die de H^r. Generael ende Raeden van India aen hem betoont hebben, met onse vijanden aenspant. Dan hebben met een cleijntgie geleert om naer desen niemant meer te vertrouwen.

(*Aug. 1636*). Naer 't hof gereijst.

26. D^o. 's Ochtens vroech sijn naer boven gevaren, om aen Sijne Maj^t. te versoecken den vrijen rijshandel om vooreerst Oudewaeters last te procureren, dan hebben dien dach geen audientie vercreghen.

Des morgens sijn met Nampra Pitnandrij ende den Sabander statelick naer 't hof gereden ende hebben Sijne Maj^t. reverentelick begroet ende alle heijl toegewenst. Sijn Maj^t. belasten ons voor sijne voeten neder te sitten, ende vraechde, wat wij al deden, dewijl het schip noch niet verschenen en was, waerom wij ons niet quaemen vermaeken ende diergelijcke. Wij bedancten Sijne Maj^t. hoochelick en- [1475]
de excuseerden ons op 't beste, dat wij mochten. Naerdat den Koninck in veel discoursen met ons over onse schepen, vechten tegens de Spanjaerden, schudt ende diergelicke saecken van oorlogh geweest hadde, heeft ons sijn ammunitiehuys laeten wijsen, begeerende, dat wij sooveel wilden doen ende sijn schut besien. Verthoonde ons in presentie van alle de Grooten cogels, kettinghs, lontstocken ende andere oorlochsinstrumenten, al meest van silver ende elpenbeen seer aerdich gemaect. De stucken soo blanck ende effen gevielt ende geschuyrt, dat het metale ende geen ijsere stucken schenen te wesen. Wij telden in een huys tien lepelstucken, daer onder 2. admiraliteijts ende 7. van de vereenichde Oost-Indische Comp^e. van Amsterdam waeren, dewelcke seijden uyt het verloren jacht Goa gevist hadden; een Engels ende metalen gotelingh laegen mede bij de stucken (al te saemen seer aerdich in houte rapaerden met breede wielen geheel swart verlact), wissers ende aensetters seer schoon met elpenbeen verciert: soodat het een lust was deselve te aenschouwen. In een ander ammunitiehuys stonden mede 7. a 8. cleijne, ijsere ende metale stuciens; doch van weijnich deucht om gewelt te doen, ten aensien der weijnich spesie ende onstercte derselver. Daerbij stonden noch meenichte van groote ende cleijne bassen met andere

Mosten 's konincs schut besien etc.

2. admiraliteits, 7. Comp^s. stucken.

draecs coppen, daeraen noch daegelics wercken. Cogels, kettinghs ende ander scherp tot stucken wert aen allen canten gesmeet ende claer gemaect, om den Siammer te wellecomen. 't Schijnt, dat wederom moet beginnen te grijpen in 't verongelucken ende stranden van de Siamsche joncq, waermede soo geseijt wort inde 60. Siammers becomen hebben.

Naerdat ons door Sijne Maj^{ts}. dienaers met eenige groote verselschapt alles getoont was, sijn seer verwondert geweest, dat den Koninck sooveel schudt gereet ende veerdich bij hem hadde, ende soo grooten moeijte daerom gedaen hadde, om alleenlijck twee stucken van ons te becomen. Hebben ons dan weder nae den Koninck gewent, hem geluckgewenscht ende daerbij geseijt, dat soodanigen Coninck met sooveel schut ende principalick soo cloecke strijtbaere mannen versien, niet alleenelick tegen een vrouwelicke natie, gelijck sijne vyanden waeren, bestant genoech was, maer met gewelt door soo

Lauderen den Coninck.

[1476] sorchdraegenden prince ende cloec vechtende handen andere landen ende conincrijcken t' ondergebracht conde werden. De Hollanders hadden 't selve menichmael beproeft, ende tot haerder eere de victorie wechgedraegen, gelijck alle de werelt wel kennelick was, dat de Hollanders 60. jaeren vervolgens alle tijt in openbaere oorloghe met den machtichsten Coninck ende protentaet van geheel Christenrijc sijn geweest ende noch waeren, 't welck duyren soude, soolange de werelt stont. Jae, hadden denselven Coninc van Spangien soo verre gebracht, dat naer verlies van veel steden ende landen, veltslaeghen ende scheepsstrijden genootsaect was geweest, sijn gesanten aen de Nederlanders te senden ende vreede te soecken, waarbij ons heeft moeten accorderen, 't gene wij begeert hebben, ende gedoghen, dat als Coninghen over de zee domineerden ende geboden; alle welcke victorien de Hollanders niet al slaepende, maer door voorsichticheijt ende wackerheijt harer princen becomen hadden. Dat oock dese vigilantie in Syne Maj^{t}. bespeurden, om niet van sijne vyanden verrast te worden, maer deselve met eene mannelicke couragie te wederstaen, verwinnen ende verdestrueren. Een gewenste saecke ende behout van lande ende Conincrijcken etc. Den Coninck was verwondert, ende 't scheen hem oock heel aengenaem, dat in presentie van sijne meeste heeren ons gevoelen, soo vrijmoedelick tot sijnen lof uytspraecken.

Lof des Conincs door ons gedaen, is aengenaem.

Onse medegebrachte roers, die alsnu aen sijne Maj^{t}. pr. schenkagie presenteerden, nam den Coninck selve in de hant ende besach se, dan en conde hem daermede niet behelpen. Derhalven bij den Co-

De wechge schoncken

roers sijn te slecht. ninck traeden ende Sijne Majt. 't gebruijck van dien onderwesen; dan de roers sijn al te slecht ende opgemaect out goet, dat niet veel dochte ende daer in 't proberen altijt ijet aen haperde, soodat meerder schande als eere daerbij behaelt hebben, doch hadden anders niet coninclijcs bij de hant.

Wij hebben vorders onsen Japansen tolcq Simson in presentie van den Koninck ende alle de Grooten in 't Maleijs geseijt, om den Coninck

Ons beclach aen Sijn Majt. te vertolcken, dat dewijl ons 't ongeval getroffen hadde, dat van hier naer Japan volgens den Ed. Hr. Generaels ordre niet hadden connen vertrecken ende derhalven tot onse groote costen 't schip alhier tegen onsen wil hadden moeten behouden, dienvolgende genootsaect [1477] waeren sijn Edt. 't selve jacht wederom tijtlick toe te senden, om op andere plaetsen gebruijct te werden: ende alsoo noch een jacht uijt Teijouhan verwachtende waeren ende alsnoch voor deselve geen ladinghe te becomen was, dat derhalven alhier voor Sijne Majt. verschenen waeren om den vrijen rijshandel, sooveel ons de Hr. Gene-

Versoecken den rijshandel met vele redenen. rael soude mogen ordonneren, opcoopen mochten; doch dat alsnoch niet versekert ende waeren, den Hr. Generael denselven van dese plaets voor dees tijt soude begeeren, ofte niet waer, dat het alleenelick ons daerom te doen was, dat geene andere ladinghe alhier becomen hadden, ende dat wij Sijn Edt. de jachten naer zoelange voeijagien uijt soo groten negotie-plaets al Cambodia was, niet ledich durfden toesenden: maer met licentie van Sijne Majt. daer eenige rijs dachten in te laeden ende nae Battavia af te vaerdighen. Daerop Sijn Majt., naerdat hem een wijle bedacht hadde, antwoordde: Den rijs

Excuse des Conincs aen ons. was tegenwoordich heel duyr ende daerenboven stont den Siammer te verwachten. Ten waere sulcs, Sijn Majt. soude ons ten vollen contentement doen. Waerop wederom gerepliceert hebben: dat het voor ons een beclagelicke saeke soude wesen, dat wij een jacht van hier leedich naer Battavia souden moeten afsenden, daer der soo menichte vaertuygen, in den tijt onser residentie alhier met rijs vollaeden, afgedreven, ende van den Koninck den rijslast te mogen inlaeden licentie vercregen hadden. Daerbij vorders Sijne Majt. vertoont, dat,

Wij houden aen. soo den rijs al bij ons opgecocht wierde, dat hetselve niet tot naedeel maer tot voordeel van den Coninck conde sijn: want soo wij den rijs in handen hadden, dat hij beter versekert was, alsof den Coninck denselven in sijne pachuysen hadde leggen, ten aensien wij denselven wel souden beschermen connen, al waer 't oock soo, dat den Siammer met sijn armade present was. Soude het hem wel wachten, sijne handen aen de Hollanders haere goederen te slaen. Kenden ons oock

met dit schip alleen machtich genoech, soo ons als vijanden wilde aantasten, voor sijn gewelt te connen beschermen. Van welcken opgeleyden rijs soo het de noot vorderde ende Sijne Majt. door d' oorlogh daerom begaen mochte wesen, soo conde Sijne Coninckliche Majt. denselven noch tot soodanigen prijs weder becomen, als denselven
[1478] bij ons soude ingecocht wesen. Niet, dat wij den rijs van noode waeren, dan alleen onse eere sochten te betrachten, opdat dewijl wij d' eerste capiteijn waeren, die d'Ed. Hr. Generael gelieft hadde herwaerts aen te senden, ende tot noch toe geene laedinghe voor Japan, waerom alhier aengecomen waeren, becomen hadden, soo costelicke jachten van soo rijcken plaets niet geheel leedich wech gesonden werden, waeraen onse eere ende eeniger welvaert gelegen waere etc. Hierop heeft den Coninck geantwoort: Wij souden onbesorcht wesen, laedingh soude ons wel geworden. Den rijs was tegenwoordich heel duyr, dan soo wij denselven begeerden op te coopen, wij mochten 't bij der hant nemen. Hij gaf ons daer sijn licentie toe; dan dat wij bij den Coninck 't selve mede souden versoecken, wijsende ons alsoo aen sijnen sone den Jongen Coninck, aen welcken Sijn Majt. 't rijcke opgedraeghen heeft, om alsoo de achtbaerheijt ende 't gesach aen sijnen sone te bevestighen, ende de schencagien op twee plaetsen te genieten etc. Met welcke antwoorde Sijne Majt. ons seer verblijt heeft.

Den Coninck consenteert ons den opcoop van rijs.

Voor ons vertreck toonde ons den Coninck in 't openbaer veele juweelen van diamanten, sofieren, esmerauden ende overgroote robijnen. Liet se ons door den Sebander aen ende af draegen. Vraechde of soodanige dingen in Hollant van waerde waeren; wat ons daervan dochte ende diergelycke. Alle Grooten ende inwoonders sijn boven maeten verwondert van de groote gunste ende liefde, die ons den Coninck betoont. Jae, seijden dat duysent Ra. sooveel niet waeren, als de eere, die ons den Koninck dien dach bewesen hadde ende diergelijcke. Naerdat licentie versocht hadden, begeerden den Coninck, dat noch wat vrolick souden wesen, dan wij hebben 't selve geëxcuseert als dat niet wel te passe waeren, op hoope dat onse saecken noch bij den Jongen Coninck soude mogen verrichten: alwaer des achtermiddachs naertoe gereden sijnde, hebben dit antwoort van Sijne Majt. becomen: Heeft et U mijn Hr. Vaeder geconsenteert, ende soude ick u dan geen licentie vergunnen? Gaet, ende coopt, weest vrolick ende comt ons altemet versoecken etc.

Laet ons sijn juweelen sien.

Liberael consent van den Jongen Coninck.

Hebben alsoo, Godlof, den gelimiteerden rijshandel vercregen,
[1479] dan beneffens, dat geene Oijen ofte andere Grooten volgens de costuyme onse huysen, schepen of pachuysen (gelijck alle andere na-

Gelimiteerden rijshandel.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

tiën wegens den uijtvoer van rijs gedogen moeten) vermogen te visiteren ofte den opcoop verbieden: dan hebben alleenlick d' expresse last ende bevel des Conincs daerin te achtervolgen, mits dat niet vermogen sullen eenigen rijs af te laeden, sonder den Coninck daer eerst van te verwittighen ende licentie te versoecken.

Des nachts ontrent ten elf uyren arriveerden wederom in onse logie.

(*Aug. 1636*). Den rijs in Siam duyr etc.

29. D°. Quaemen alhier eenige Pahangers met seker cleijn vaertuych ende wert van deselve verstaen, dat den Siammer dit jaer naer Cambodia niet soude armeeren, dat den rijs in Siam tegenwoordich $1\frac{1}{2}$ catty Siams soude gelden: dan 't en wert bij den Coninck ende Grooten noch geen geloove gegeven. Ter goeder tijt hebben wij de licentie van den rijs vercreghen, aleer de geruchten overal gedivulgeert sijn.

(*Aug. 1636*). Den Coninck sent ons freut.

Ul°. D°. Des ochtens wert ons van den Ouden Coninck den prau met geschencken van eetbaere waeren toegesonden, ende liet ons aenseggen, soo 't schip noch lange onder wege bleef, soo soude Sijn Majt. 3. a 4. prauwen afsenden om 't schip boven te haelen, begeerende vorders, dat sijn toegesonden freut ende dranck voor lief souden aennemen etc. Wij hebben sooveel mogelick 't selve met dancbaerheijt erkent, ende Sijn Majt. hoochlick doen bedancken, ende 't selve in waerde aengenomen als een groote eere, van Sijn Majt. aen onse natie daerdoor betoont, te sijn. Hebben des Conincs slaeven, die 18. in 't getal waeren met 4. maes ijder ende den dienaer des Conincs met een eerlick cleet beschoncken.

Gillias der Portugesen aengecomen.

Arriveert oock heden alhier een Portugees van Negepatan, mede brengende diverse sorteringhe custcleeden, waerdoor d' onse, die te voren al in traegen aftreck gecomen waeren, geheel gestudt worden, ende tot laegen prijs comen te daelen; dan sullen de Portugesen daer geen sijde bij spinnen, alsoo haer de marct alleene niet laeten sullen. Ditto Portugees vaertuych is een groote gillias ende is in voornemen alhier eenige quantiteijt benjuin op te coopen ende daermede wederom nae custe te vertrecken, naer voorgeven. Dan wij hoopen, dat den benjuin tot sijn geliefte alsoo niet sal becomen connen, want wij [1480]
alreede aen seker Japander, woonende in 't Maleijs ende der Louwen quartier last gegeven hebben den benjuin die afcomt in goede achtinge te nemen ende de Louwen aen te dienen, dat de Hollanders dien tot hoogeren prijs sullen incoopen als de Portugesen; daervoor hem tot sijn salaris voor ijder picol, die hij ons alsoo als maekelaer ter hant sal brenghen, genieten sal 2. maes, waerdeur sonder twijffel goede sorge draeghen sal, opdat wij van onse vijanden niet vercloect

werden. Want boven dit aencomende vaertuich alhier noch 2. andere Portugese vaertuyghen sijn, die den benjuin ende gommelack dencken op te coopen, ende is den schipper Sionemon in voornemen partije naer Macassar te voeren, ende daermede onder pas van Sijn Ed[t]. derwaerts denct te vertrecken, ende sal sonder twijffel groote partije van der Portugesen coopmanschappen op vracht derwaerts voeren, want alreede secreet met deselve in comp[e]. van handel getreden is ende tot dien eijnde sijn wooninge onder de Portugesen is houdende. Daer opsicht nemen op den benjuin, want de Portugesen daer oock nae staen.

(1636). 2 Septemb. sijn alhier eenige Maleijers ende Pahangers met haer vaertuyghen afgedreven om naer d'eijlanden van Siam ende eenighe naer d' eijlanden van Borneo te vaeren om ouden pinangh ende andere snuijsteringhe, 't welck aldaer tegens grof porceleijn in reulinge becomen, ende alsdan weder herwaerts keeren. Vaertuijgen afgedreven.

t. 1636). 3. d°. Des achtermiddachs hebben uyt seker Portugees genaemt Pedro de Vero, overhooft van opgetimmerde joncq, verstaen, hoe dat d' onse een rescontra van die van Mallacca souden gehadt hebben; alsoo het hem uyt Mallacca geschreven was ende daer oock naer sijn seggen, niet begeerde af ofte toe te doen, was dan in desen manieren toegegaen. Den Hollantsen admirael ende vice-admirael hadden haere besettinghe dichte bij de stadt en de straete, d' andere schepen op andere plaetsen genomen. Ondertusschen waeren bij nachte 14. fregadts uyt Goa in Mallacca buyten kennisse van d' onse gearriveert, waerover in Mallacca geresolveert hebben, de twee schepen met vaertuych aen te vallen ende in den brant sien te crijghen, 't welck hij Pedro de Vero verclaerde haerluyden soo geluct was, dat des viceadmiraels schip verbrant ende sijnen persoon nevens 27. andere maetroosen ende officieren in Mallacca gevangen gebracht waeren. Ende ten waere den Admirael Don Francisco de Vaho in de eerste furie
[1481] doot gebleven was, souden onsen admirael, die het alsnu met de vlucht ontleijt hadde, mede aengetast hebben: dan met de doot van haeren overste was daer geen ordre noch beleijt geweest.[1]) Seide vorders dat in Portugal tusschen den Coninck van Spanjen ende de Portugesen groote oneenicheijt was, overdien den Coninck eenen Spaensen gouverneur ende de Portugesen eenen ingeboren eijgenen gouverneur begeeren gestelt te hebben. Van gelijcken, dat vastelick te Tijdinge een Hollants jacht voor Malacca verbrant.

---

1) Bedoeld wordt de strijd op 7 Juni 1636 van den Vice Commandeur Oirlando Thibault met de jachten Couckerken en Wieringen tegen een groote Portugeesche overmacht. De Wieringen werd in brand geschoten en ging verloren. Thibault ontving 31 Juli d.a.v. voor zijn betoonde couragie een gouden keten. *Dagh-Register Cast. Bat.* p. 171 en 186. —

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

Questie onser tegens d'Engelsen op de cust Cermondel.

verhoopen staet, dat het paijs met de Hollanders soude werden, doch alsnoch niet ten vollen geslooten; de aengecomen gillias heeft dese tijdinghe uyt Mallacca aengebracht, alsmede hoedat op de custe van Chormandel een Engels schip ten ancker gelegen was, daer benevens noch een Hollants schip, wiens boot t' see een Portugees vaertuijch naegeiaecht hadde, waerover de Portugesen sich met haer boot naer 't Engels schip, om beschermt te wesen, hadden begeven. Den Hollander was deselve gevolcht, ende wilde 't vaertuych van boort nemen, ende aen haer schip brenghen. Vorders begeerde aen den Engelsman, de Portugesen sijne vyanden tegens hem niet soude soecken te beschermen, dan 't schijnt den Engelsman daertoe niet heeft connen resolveren. Oversulcs hadden d' Engelsche vijantlick in 't Hollants schip geschoten ende waeren al schietende met den anderen de zee ingeseijlt, niet wetende hoe het vorder afgelopen was. Die van Mallacca vernemen, dat onse schepen op d' Engelse cruyssen om deselve te visiteren ende de Portugesen daeruyt te lichten, oversulcs bevreest sijn equipagie met d' Engelsen te doen.

(*Sept. 1636*). 5. D°. Wij hebben dagelics overal onder de Japanders, Chinesen ende Cambodiers doende geweest, om den rijs aen haerluyden te besteden om op te samelen. Tot dien eijnde hebben een mate laten maecken van 17. gantanghs Pahangs, 't welck ontrent 2750. ℔ Hollants rendeert, doch hebben met voorschreve maet of sadt niet connen accorderen; maer sijn genootsaect geweest met de hierlantse mate te ontfangen, te weten voor de coijangh 40. maeten, ijder maet wegende 54. cattij Chinees, 't welck alsoo schaers 2600. ℔ Hollants bedraeghen soude. Welcken coijangh wij voor 20. teijl ofte sestich gulden veraccordeert ende daertoe 't gelt ten deele aen diverse hoofden verstrect hebben. De lasten sijn al te cleijn ende tegenwoordich te duyr in dese contreijen, dan alsoo ons den rijs op 't hoochste gerecommandeert is ende mede verstaen, uyt Siam weijnich te verwachten staet, hebben niet langer mogen wachten, ten aensien d'in- [1482]
gesetenen mede beginnen te prepareren om opcoop te doen, ende daermede nae Battavia dencken aen te langhen. 't Hooge waeter comt ons hier qualick, want geenen rijs in ons nochte Nampras wooninghe connen bergen, doch alleenlick in 't schip Oudewaeter, 't welck ons pachuijs moet sijn, wanneer het eenmael boven comt, 't welck naer ons aengedient wort tegenwoordich in 14. dagen boven voor de logie sal connen arriveren, dat God geve. Een wonder ende noijt gehoorde saecke! dat een Hollants jacht wel gemant over de drije maenden in 't opcorten van een rivier is doende geweest.

De coijangh alhier 2750. lb. Hollants.

Doen rijs opcoopen.

De Portugesen van Maccouw hebben voor desen Coninck belooft ende vastelick toegeseijt, eenige stucken grof geschudt ende 30. soldaeten uijt Maccouw te willen toebringhen, om haer in 's Conincs dienste te laeten gebruycken. Oock hebben de Spanjaerden voor desen in den oorloch tusschen den vader en den sone haer seer mannelick gedragen, jae datter twee van de Spanjaerden doot gebleven sijn, waerdoor alhier bij den Coninck boven de Portugesen in achtbaerheijt sijn. Dies is gevraecht, wat ons daervan dochte, ofte sij haer beloften wel souden nacomen ofte niet; wij hebben haer woort treffelick gehouwen etc. Dese stucken ende soldaeten werden alhier over 4. maenden verwacht ende te gemoet gesien, wat daervan is, sal den tijt openbaeren. De Portugesen hebben den Coninc soldaten en schut belooft.

. 1636). 10. D°. Des voormiddachs quam den Sabander van de Japanders, brengende de 4. stx. roers, (welcke wij aen den Ouden Coninck vereert hadden) te rugge, met last van wegen Sijn Maj[t]. die te restitueren, also se hem niet dienstich en waeren, ende dat hem in de plaets van die, goede lontroers souden toesenden, want de gegeven snaphaenen gebroocken waeren ende met deselve niet conden ommegaen. Hebben den Sabander wegen Sijn Maj[t]., wanneer het schip boven quam, musquets in plaetse belooft ende gebeden, ons excuys bij Sijne Maj[t]. wegen de roers gelieve te doen. Den Coninck begeert musquets voor de roers.

Op dato is de gillias met cleeden van de cust over Mallacca boven gecomen, braeverende met drije bloetvlaggen ende veel musquets sargies voorbij onse wooninge tot in 't quartier van de Chine- Sinioors haen is Coninck.
[1483] sen toe. Hadde ontrent 14. blancken ende partije negros ende swarten, gearmeert met 30. musquets ende 4. groote bassen. Naer verstaen comt groote quantiteijt contant met voorsz. vaertuygh om benjuin te coopen.

Verstaen daer beneffens, hoe dat de Chinesen en eenige Maleijers aen den Coninck clachtich gevallen sijn, dat haer Sijn Maj[ts]. ondersaeten den uijtvoer van rijs nevens de Hollanders niet vergunt en wierde, dat de Hollanders soo grooten quantiteijt opcochten ende den rijs duyr maecten, en diergelijcke, waer onder de Portugesen haer quaet saet saeijen. Hebben niettemin al 80. last tegenwoordich bedonghen, die soo 't schip hier quam metten eersten souden ontfanghen connen. Sullen vorders onse nijders den mont wel stoppen, als het schip met lief eens boven gecomen sal sijn. Een eerlicke erkentenis sal alles wel goetmaecken, want et anders niewers om te doen is. Werden benijt wegen den rijscoop.

Tegens den avont wert ons van den Sabander aengedient, hoe

Den Coninck sent 40. man tot secours van 't schip.

dat den Coninck 40. man geordonneert hadde, om 't schip te helpen boven haelen, waertoe alhier twee prauwen met volcq aengelangt sijn, welcke met een podt aracq voor haer drincken vereert hebben ende voorts aen 't schip gesonden, neffens onsen tolcq met een briefken aen den schipper geschreven. Het ophaelen sal de Comp^{e}. costelick vallen, ten aensien, dat men dat volcq ijets op hare wedercomste sal moeten vereeren, daerenboven aen den Coninck dancbaer te moeten wesen; dan d' eer ende reputatie can 't selve rijckelick balanceren, dat den Coninck het schip van sijn eijgen volcq laet opbrenghen. Recht te passe waeren twee Portugesen van 't nieu aengecomen fregadt ons comen besoecken, welcke alles saegen ende aenhoorde de liefde ende gunst, die ons den Coninck toe droech, als hemselven excuserende, dat hetselve niet eerder geschiet was, ende dat het niet bij de gunste van Sijne Maj^{t}. achtergebleven was, maer doordien het volc overal in dienstbaerheijt te gebruijcken hadde gehadt etc. Wij hebben den Coninck door den Sabander ende andere sijner dienaeren hoochlick doen bedancken.

(*Sept. 1636*). Sionemon Japander trout.

11. D^{o}. Is Sionemon getrout aen een aengenomen dochter van den Nampra Pitnandrij, alwaer groote pompe bedreven wert ende ons van den Nampra, soolange de bruyloft duert, berooft, soodat met de Japanders wegen de vellen nochte den rijs tot vol accoort en connen [1484]
comen. Alle de Japanders sijn op dese bruyloft geweest, nevens des Conincs dochter ende andere groote wijven.

(*Sept. 1636*). 't Schip is aen den wal vastgemaect.

12. D^{o}. Des ochtends is onse prau van 't schip alhier met een brief aengecomen, meldende hoe dat schip met goetvinden van den Raet ontrent 4. mijlen beneden de logie aen de wal vastgemaect hadden, ten aensien door de harde stroom eenen hoeck, sonder swaerder ende stercker rottangh niet passeren connen. Om welcken rottangh te vercrijghen des Conincs volck met een prau uytgesonden waeren.

Een man van ons verloren.

Verstaen mede uyt deselve missive, hoe dat een man met naeme Abraham Groes, overboort gevallen ende verdroncken was.

Sourij afgesonden.

Met deselve opgecomen prauw hebben S^{r}. Sourij naer beneden gesonden om 2000. rijcsdaelders uyt schip te lichten ende weder op te comen; daer nevens een briefken aen den schipper geschreven, dat het schip in aller manieren moet boven gebracht worden om den rijs voor 't hooge waeter te berghen.

Rottangh naer 't schip gesonden.

Des middachs is alhier wederom eene van des Conincs prauwen van boort gecomen, daerbij verstonden, dat geenen rottangh becomen conden, ten aensien het bos onder waeter stont. Hebben alhier (buyten hoop) van eenen Japander 150. bossen becomen door 't be-

hulp van den Nampra, waermede wederom naer boort gestuert hebben.

De Portugesen hebben haer laeten verluyden, dat tegenwoordich met haer drije vaertuyghen 60. blancke coppen behalven haere slaeven conden uytmaecken, soodat indien 't den Coninc wilde toelaeten, ons schip souden aentasten, want hetselve dachten wel te connen vermeesteren etc. Wy hebben aen soodanige, die vertrouwen 't selve aen Sijne Maj[t]. vlijtich sullen rapporteren ende aendienen, weder geseijt, dat, soo Sijn Coninclicke Maj[t]. geliefde ons ende haer daertoe consent te geven, dat wij niet van den buyt begeeren, maer datden Coninck alle drije de vaertuyghen op eenen dach in handen leveren [1485] ende den Coninck uyt de hant schencken sullen etc.

Sinioors ronckadooren.

Wy spelen niet slim bij.

. *1636*). 13. D°. Is S[r]. Sourij des avonts wederom van boort in de logie gecomen, mede brengende 2000. R[a]., die tot betalinghe ende opleveringhe van rijs benodicht waeren uyt te setten.

S[r]. Sourij arriveert alhier met 2000. R[a].

. *1636*). 18. D°. Sijn des Conincs prauwen nevens onse bercq boven gecomen, daerbij verstonden uyt schrijven van den Schipper, dat het onmogelick was 't schip sonder eenen goeden stercken wint aen de oversijde van de riviere te connen brenghen ende soolange sulcs niet en geschiede, was het oock niet doenlick op te comen. Oversulcs des Conincs prauwen om meerder hulp, 't sij van volck, ofte rottangh bij den Coninck te versoecken, op dato van de logie nae boven gaen: want bij ons daerinne niet meer te doen staet, als de gratie van boven te verwachten ende op eenen goeden stercken wint te hoopen.

Verstaen onmogelick is 't schip boven te crijgen.

. *1636*). 20. D°. Sijn wij in persoon met des Nampras bercq afgevaeren in voornemen, soo 't schip niet boven can gebracht werden, 't cargasoen met goetvinden des raets in d°. bercq te schepen ende op te brenghen ende vorder te besien, wat tot de aflaedinghe des scheeps van noode sal wesen.

Vaere naer 't schip.

. *1636*). 22. D°. Sijn aen 't schip aengecomen ende bevonden 't selve noch al aen de wal vast gemaect te wesen, daerop 't 't met goetvinden van de scheepsofficieren, aengeleyt hadde; een bedroefde saecke, dat een Hollants jacht wel gemant ende van rottangh wel versien, geassisteert met 40. mannen ende twee prauwen van konincs wegen, niet heeft connen opgebracht werden uyt enkele vreese, ende dat op rivieren niet gewoon sijn te vaeren. Wij hebben aen boort des Conincs prauwen met meerder volcq ende rottangh te gemoet gesien. Doch eijntelick geresolveert 't resterende cargasoen sooveel doenlick in mede gebrachte bercq te imbercqueren ende daermede op te vaeren, ordre laetende aen schipper met de aencomste van des Conincs volcq

Resolveren 't cargasoen op te brengen etc.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

de saecke te hervatten ende soo 't mogelick waere, 't schip voor de logie op te brenghen, ten respecte ende achtbaerheijt van de Comp[l]. vertooninghe te doen, de oncosten ende periculen van met bercken te moeten afgelaeden worden voor te comen, ende daer en boven aen sijn Maj[t]. contentement te geven, alsoo van meeninge is 't schip [1486] selver te comen besichtigen; ende apparentelick soodanigen defensiven ende netten jacht voor eenigen tijt alhier niet sal comen te verschijnen: soude daerenboven ons veel gerieffelicker sijn, om te connen afgelaeden worden; oorsaecke, dat heel noodich boven diende te wesen, als oock om de Portugesen de mont wat te doen snoeren, want al te veel vermetelicke woorden gebruycken.

Arrivere in de logie met packen cleeden.

Wij sijn dan met des Nampra's bercq op den 24. weder in de logie gearriveert met 16. packen cleeden ende 16. stucs loot ende twee casiens thin, noch in 't schip latende berusten 5000. Rijcsdaelders, 8. kasiens silver, loot, thin ende caliatoershout.

(*Sept. 1636*). Een Groote besoect ons.

24. D°. Is eenen van de Groote met een goude busiet, wesende d' artillerije meester van den Coninck nevens vrouwe ende kinderen met een groot gevolch in de logie ons comen besoecken. Hebben denselven eerlick onthaelt, soo met Spaensche wijn, alsmede met eenige spiegels ende Japanse rottangh beschoncken ende is met goet contentement vertrocken.

(*Sept. 1636*). Connen niet accorderen mette Japanders.

25. D°. Sijn met de Japanders in accoort geweest wegens de hertevellen ende swarten lacq, dan hebben alsnoch niet connen accorderen. Wij hebben voor de attamats, 't welck alhier de grootste soorte voor Japan gehouden wert, geboden 18. teijl, ende voor de drije naervolgende soorten voor 't hondert geboden 11. teijl gesorteert 't hondert 30. p[s]. naest de attamats, 40. van de derde soorte ende 30. van de kleijnste soorte, welcke (naer haer seggen) als met 4. attamats gemengt worden in Japan ten minsten 30. teijl rendeeren sullen. Op welck bodt gescheijden, haer optie nemende noch twee daghen, als wanneer haer meeninghe sullen verclaeren.

(*Sept. 1636*). Nochte de Chinesen.

27. D°. Sijn metten Muntmeester Pasimbadt ende eenige andere Chinesen in handelingh ende accoort van vellen geweest, dan hebben met die selvige niet connen besluyten, ten aensien de Japanders overal aengedient hebben, dat niemant met ons tot minder prijs soude accordeeren, als tot 22. teijl de attamats ende 12. teijl [1487] de barrige het hondert. Ende alsoo de Japanders bij haerlieden ontsien ende gevreest werden, hebben alsnoch niet connen verrichten.

Coopen benjuin.

Hebben voorts van de voorn. Pasimbadt gecocht 15. picol 35. cattij

benjuin cabessa, 10. pl. 49. cattij à 14. teijl, ende 4. pl. 86. cattij barige à 6. teijl 't picol.

Constitutie van den benjuin etc.

Ditto benjuin is geheel in den anderen gesmolten tot eenen clomp ofte tot een broot ende is alsoo geset, aleer de Louwen deselve te merct brenghen, waerdeur ongesien wert: want de forme van de mantgiens waermede te coop gebracht wert, ten vollen aengenomen heeft. Welcke mantiens men alhier in den coop volgens gewoonte met den benjuin int gewichte moet aennemen voor een cattij tarra, daer groot verlies bij is. Wat veranderinghe daerinne in toecomende te doen sal wesen, sullen ondersoecken.

Ordonneren 't schip te versekeren.

t. 1636). 28. D°. Des ochtens is alhier een van des Conincs prauwen van boort aengecomen, waervan mondelingh verstonden, hoe dat het schip een ancker met omtrent 200. vadem rottangh verloren hadde ende noch op deselve plaetse was, daer op 11. passado aen de wal vast gemaect hadde. Oversulcs hebben aen den schipper geschreven, dat soo het schip niet opgebracht can werden ende aldaer sal moeten werden afgelaeden, daerinne 't beste sal voorwenden om 't schip op soodanige plaetse te leggen, dat de bercquen gevoechlick aen boort comen om de rijs te lossen, ende dat den schipper alsdan in persoon met het gelt gelieft op te comen.

Den Muntmeester sent onse Rijcsdaelders weerom.

Op dato heeft den muntmeester Pasimbadt ons eenige Rijcsdaelders wederom te rugge gesonden, seggende, dat den Coninck deselve niet hooger als 13. maes 't stuck geordonneert hadde aente nemen; dan soo deselve daervoor wilden geven, soude se ontfangen. Want hij wilde (naer sijn seggen) 't gebodt van den Coninck niet overtreden ende in geen boete tegen sijne medemaets vervallen. Oversulcs hebben de Rijcsdaelders wederom ontfanghen ende Cambodische munte in plaets gegeven, om te sien ofte op voorgaende voet conden gehouden werden, te weten $13^1/_2$ maes ijder.

Schrijven van den schipper wegen 't verlies van ancker en rottangh.

[1488] Des avonts is 't cleene prautgie van 't schip alhier aengelangt, waerbij verstonden, dat het werpancker met al den nieuwen rottangh los geslipt ende verloorenwas, doordien soo 't schijnt niet wel gebent noch gecnoopt en is geweest. Door welck verlies, principael van 't werpancker het opcomen schier onmogelick geoordeelt wert, ten aensien geen swaer ancker in soo harden stroom sonder perickel van meerder verlies kan uijtgebracht werden. Oock niet geraeden is meer anckers te avontueren, ende rottanghs tot groote costen te laeten maeken, want deselve ten naesten bij sooveel sullen comen te bedraeghen, als aen de bercquen tot vrachtloon sullen dencken te betaelen. Oversulcs volgens schrijven van de schipper beter achten, 't

schip aldaer te doen aflaeden, als meer moeijten, costen en perikels te verwachten. Derhalven hebben met onsen tolcq aen den schipper ende andermael met onse prauw geschreven, 't schip ter bequaemsten plaetse (soo daer geen apparentie van opcomen is), wel te versorgen, opdat de afgesonde prauwen gevoechlijck aen boort connen comen om gelost te werden, ende des Conincs volcq alsdan te largeren ende op te laeten comen, opdat van deselve te onderhouden ontslaegen werden, ende den Coninck voor sijn secours bedancken moghen.

Andermael geschreven 't schip ter bequaemer plaetse te assureren.

(*Sept. 1636*). Den schipper arriveert alhier.

29. D°. Des nachts arriveert alhier den schipper Wilm Janse, mede brengende (volgens ons schrijven) 't resteerende gelt ende silver, te weten 5000. Rijcsdaelders ende 8. casies Japans schuytsilver.

(*Sept. 1636*). Sabandaer vermaent ons tot dancbaerheijt aen den Coninck.

30. D°. Is den Sabander van de Japanders ons comen afvraeghen, ofte wij Sijne Maj[t]. niet wilden gaen bedancken voor 't secours, 't welck ons gedaen hadde met volcq ende rottangh te leenen etc. Wij hebben geantwoort 't selve in voornemen waeren te doen, ende dat tot dien eijnde den schipper opgecomen was: oversulcs aen sijn E. versochten in onse comp[e]. mede geliefde op te vaeren ende onse woort voor Sijn Maj[t]. te doen, waertoe sijn E. sich willich presenteerde: seggende vorders op morgen ons te willen comen besoecken, om te beraden, wat voor de Comp[e]. best gedaen diende.

(*1636*). Sabandaers relaes tot persuasie van erkentenis aen Sijn Maj[t]. met diverse redenen.

Primo October. Den Sabander van de Japanders is op heden in de [1489] logie verschenen ende heeft ons aengedient 't naervolgende: Dat, naerdemael wy alhier als vreemdelingen verscheenen waeren, ende niettegenstaende wij Hollanders ende sij Japanders geen ingesetenen noch lantsaten sijn, waeren wij ende sijluyden nochtans van den Coninc boven alle andere natien in eere ende reputatie, jae boven eenige sijner Grooten in achtbaerheijt ende waerde gehouden: 't welck ten vollen was gebleecken bij ons, die niet alleen op ons eerste versoeck bij Sijn Maj[t]. in den handel gelicencieert sijn, maer dat den Coninck ('t welck noyt aen eenige vreemde natiën geschiet was) ons opcomste soo beherticht hadde, dat sijn eijgen volck ende rottangh tot sijne eijgen costen daertoe afgesonden hadde om 't schip boven te helpen. Doch hoewel hetselve niet geëffectueert was, mosten dan noch bekennen, 't selve aen de gunste des konincks niet achterwege gebleven was: voor welcken goeden ijver ende gunste, als mede gedaene costen, wij wel eenige erkentenisse van dancbaerheijt ende recompense aen Sijne Maj[t]. dienden te doen, om de gunste des Conincs t'onsewaerts te preserveren. Daerbij mosten considereren, dat wij de Portugesen, Spanjaerden, Maleijers, Chinesen daer nevens veel van de Groote tot vijanden hadden, want bij onse aencomste ende conti-

nuatie waeren sij alle vercort. De Portugesen ende Spanjaerden souden soo vrij niet durven comen. De Chinesen ende Maleijers souden soo grooten uijtvoer van rijs niet moghen doen, noch de Groote, ende conden alsdan sooveel proffijts ende schenckagie niet genieten: waerover dagelics aen den Coninck clachtich waeren; dat Sijn Maj^t^. ons gelicentieert hadde rijs te mogen afscheepen, daer het haerluyden sijne dienaeren ende onderdaenen geweijgert wierde. Daerenboven was het alhier niet gebruijckelick, dat ijemant rijs mochte afscheepen, ofte sijn joncq ende vaertuych moste voor de stadt onder 't gebiedt ende opsicht van sijnen Sabander afgelaeden werden, waermede wij nochtans, niet tegenstaende soo verre beneden de stadt gelegen waeren, voortvoeren ende aflaeden, 't welc den Coninck al in 't goede nam ende noch sijn gunst behielden etc. II. GALEN, JOURNAAL 1636.

[1490] Oversulcs andermael seijde, dat men de vijanden niet al te veel voets soude geven, om ons bij Sijne Maj^t^. door haere geschencken den alreets geopenden wech te stoppen, maer mosten gedencken, dat de poorte ten halven geopent was, ende dat deselve mosten trachten geheel open te crijghen, als wanneer onse vijanden de mont gestopt sal wesen, ende den moet verloren sullen geven. Daer en boven als sien den Coninc t'onswaert genegen blijft, tot onsen naedeel nae desen niets sullen durven ter baene brengen.

Seijde vorders, hij wiste wel de ondraechelicke swaere costen ende tijtverlies, als mede dat tot noch geen goederen uyt dese quartieren den Ed. Hr. Generael toegesonden waeren; dan mosten gedencken, dat het een nieuwe plaets was, daer wij vremdelingen waeren ende soo ten eersten sonder geschencken ofte gastos naer onsen wil ende wensch alles niet conden te wege brenghen. De saecke en gingh hem niet aen. Hij, als een genegen dienaer van de Comp^e^., diende ons 't selve aen; wij conden 't doen of laeten naer ons eijgen wil ende welgevallen. Wilden wij Sijne Maj^t^. alleen met woorden bedancken, 't soude connen gebeuren, dat wederom met woorden voor de daet op eenich versoeck begifticht wierden. Wij waeren tegenwoordich, soo hij verstaen hadde, onder ons drijen de principaelste hoofden; wij conden sijne reden overweghen, ende naer ons goetvinden wilde hij sich tot onsen dienste voegen.

. *1636*). 2. D^o^. Naerdat de saecke overwoghen, ende voorts met den voornoemden Sabander overleijt hadden, hebben, als p^r^. resolutie in dato 2. Octob. metten anderen goetgevonden, om voorverhaelde redenen den Coninck te beschencken ende te bedancken voor sijne goede genegentheijt, ende tot recompens van den toegesonden rottangh ende Door Sabanders goeden raet resolveren tot

ander werptuijch, 't welck ongevaerlick sooveel gecost heeft als dese

Schenckagie.

gifte importeert, te schencken: eerstelick aen den Ouden Coninck 2. musquets, 2. donderbossen, inplaets van de voorgaende 4. snaphaenen, die ons Sijne Maj[t]. wederom voor desen toegesonden hadde; [1491] daer benevens 4. @[1]) rootlaecken, 2. w.[2]) fijne cassen[3]) de tarnatanus a 40. asta, een persiaens stof met fijn silver ende goude bloemen, 10. roode chelas alhier gecocht.

Aen den jongen Coninck: 2. musquets, 2. w. fijne cassen a 40. asta de tarnatanus ende 4. @ root laeken.

Aen de oude Coninginne: 1. spiegel, 1. w. fijne casse a 40. asta de tarnatanus, 4. flesiens roosewaeter.

Aen de Mandarijns van de prauwen: 2. madafonts talponij, 2. popelis.

Schipper en Sourij naer 't hof vertrocken.

Ende dewijl eenige cleeden ende meeste contanten om redenen in onse bamboesen wooninge sijn hebbende, waerop behoorlick toesicht moet genomen werden, als mede dat niet bij den Coninck te versoecken hebben, is goet gevonden, dat de voorverhaelde schenckagie door S[r]. Pieter Sourij ende schipper Wilm Janse gevoechlick gedaen, de logie niettemin bewaert ende d'aflaedinge van rijs naer behooren gevordert werden.

Roeckeloosheyt van eenen assistent.

Eenen assistent, met naemen Seger van Campen, heeft sich diverse malen met eenen Daniel Rogiers van Sedain, voor desen gewesen soldaet, die buyten onse kennisse op Battavia gewipt ende 't geweer voor de voeten gebroken was, geheele nachten uyt de logie geabsenteert, ende in der Portugesen quartier met hoeren ende snoeren, schelmen ende dieven veel nachten doorgebracht. 't Welck tot twee diverse maelen op hope van beteringe gepardonneert is geweest: dan siende met soeticheijt niet vorderen conden ende considererende, dat niet alleen de logie bij tijt van noot van Comp[s]. dienaers ontbloot ende geabandonneert is, maer dat onse vijanden daerenboven voet gegeven wert yets bij de hant te nemen, dat anders niet souden durven dencken te doen; om dan sulcke onbehoorlicheijt voor te comen, hebben den voorn. assistent ende voors. soldaet in d' ijsers aen den anderen vast geslooten. Ende niet tegenstaende voorgaende fouten heeft den voors. assistent sich van d' ijsers ontlast ende daeruijt gemaect, violerende de justitie, ende voorts daerdoor sooveel te wege gebracht, dat den voorschr. Daniel Rogiers uijt d' ijsers mede gebroken ende voor schelm wech gelopen is. Wij hebben aen den Sa-

Wechloopen van een soldaet.

1) @ = ana, cubito, oud Port. el = $^2/_3$ Port. vara = $^2/_3$ van 1.10 M. of ± 0.73 M. = $1^1/_2$ asta. Zie verder noot blz. 101, en blz. 177.

2) De beteekenis van w. is waarschijnlijk witte; zie blz. 163 verderop.

3) Cassen is in dit geval een soort lijnwaden.

bander versocht, dat opgesocht ende ons toegebracht mochte wer-
[1492] den, waervoor een cattij silver belooft hebben te vereeren voor hae-
ren dienst.

1636). 4. D°. Sijn den Schipper Wilm Janse ende den coopman Pieter
Sourij wederom van boven in de logie gearriveert ende verclaerde,
hoe dat onse schenckagie naer gewoonelicke reverentie bij den Ou-
den ende Jongen Coninck als mede bij de Oude Coninginne ende
met een goet genoegen aengenomen was. Daernevens, dat Sijne
Majt. den Ouden Coninck aen haerluyden geseijt hadde, dat den
Siammer met 't laege waeter over 3. a 4. maenden te verwachten
stont, oversulcs (volgens voorgaende toeseggingh) twee stucken voor
het vertreck van 't schip begeerde te lichten, ende dat, soo ras als den
schipper aen boort gevaeren soude sijn; belastende op staende voet
aen sijnen artillerye meester, de voorn. stucken te haelen sonder dat
om antwoort daer vorder op gehoort wierde. Voornoemde schipper
ende coopman antwoorden aen Sijne Majt. 't selve als noch niet con-
den toestaen, voordat metten oppercoopman, die door siecte t'huys
gebleven was, beraetslaecht hadden. Dan 't schijnt den Coninck aen
't gevolch van dien niet eens en twijffelt, maer op des Hr. Generaels
persoon soodanigen vertrouwen heeft, dat hem 't selve, jae meerder,
bij ons alhier niet geweijgert sal worden. Seijde vorders den Ed.
Hr. Generael soude daerin gelieven te doen, naer sijn welgevallen, 't
sij hem deselve te vercoopen ofte wederom te eijsschen: 't welck hij
aen sijn Edt. met dit schip soude schrijven ende mette eerste her-
waerts comende schepen bescheijt verwachten. Beclaechde sich, dat
niets aen sijn Edt. hadde te schencken, dan was van meeninge 25. a
30. coyangh rijs sijn Edt. in Battavia toe te senden. Vraeghde wijders
naer den naem van den Ed. Hr. Generael, welcken Sijn Majt. van een
sijner Grooten dede aanteeckenen.

Rapport des schippers wegen de schenckagie aen Sijn Majt. die aengenaem is.

Den Coninck eijschte de 2. stucken. Sij hebben 't geexcuseert tot communicatie van den Capiteijn.

Coninck wil Sijn Edt. in Battavia met rijs beschencken.

Over welcken absoluijten aenspraeck, wegens het lichten van twee
stucken, wij den Sabander, naerdat de saecke bij ons drijen overleijt
hadden, aengedient hebben: hoe dat wij Sijne Majt. op soodanige
conditie twee stucken te leenen verwillicht waeren, als sekerlick wis-
ten den Siammer in aentocht soude wesen om herwaerts te comen;
maer alsoo daer noch geen sekerheijt van was, stont ons de saecke
swaarlick voor sijn Edt. in Battavia te verantwoorden: dan dat wij
insaegen Sijne Majts. goede gunste ende genegentheijt t'onswaerts
ende opdat Sijne Majt. niet soude dencken de Hollanders ondanc-
1493] baere menschen waeren, soo souden wij niet met woorden gelijck de
Portugesen, maer metter daet betoonen, dat wij Sijne Majts. gunste

Senden den Sabander aen den Coninck met belofte van de 2. stucken.

ende faveur met danebaerheijt wilden erkennen. Oversulcs hem tot secours ende tegenstant sijner vijanden twee stucken consenteerden tot naerder ordre van d'Ed. Hr. Generael uijt 't schip te mogen lichten, als wanneer den schipper aen boort soude gevaren sijn etc.; met welcke antwoorde den Sabander naer 't hof hebben laeten optrecken, om 't selve Sijne Majt. te rapporteren als pr. resolutie in dato is blijckende.

(Oct. 1636). 5 Do. Is een dienaer van den Coninck in de logie verscheenen ende dede ons door den Sabander aenseggen, dat Sijne Majt. gaerne 4. stucken soude hebben. Dan hebben denselven knecht door den Sabander soodanigen antwoort gegeven, dat vertrouwen, Sijne Majt. ons daer niet meer moeylic om sal vallen, ende daerenboven een goet genoeghen hebben.

Den Coninck solliciteert om meer schut, dan vergeefs.

Wij hebben van dage met de Japanders wederom in accoort geweest, doch niet connen accorderen, niet tegenstaende 20. teijl voor de grootste, ende voor de drije mindere soorten 13. teijl geboden hebben. Nemen haer uytstel tot morgen.

(Oct. 1636). 7. Do. Sijn weder in accoort van vellen ende lacq met de Japanders geweest ende eijntelick besloten 't naervolgende contract, te weten, dat aen ons sullen leveren 200. picol swarten lacq suyver gewichte voor 11 1/2 teijl Cambodias 't pl. De Chinesen ende inwoonders hebben voor een gebruijck, dat den lacq in hier gemaecte potten te merct brengen ende bij de stucs vercoopen voor 2. ende 2 1/2 teijl Cambodias: ende bij de picols leveren denselven in de voorschreve potten, gevende tarra voor ijder pot 6. cattij, waer groot verlies bij is, ende veel valscheijt onder schuylt, soo van dicke swaere potten, als rijs ende sant onder den lacq te vermenghen. Oversulcs liever met de Japanders aenspannen als met de Chinesen, dewijl ons de Japanders versekeren in alle sinceriteijt daerin te sullen handelen; souden anders voor 11. teijl 4. picol van de Chinesen becomen hebben.

Accoorderen met de Japanders wegen de Nootgies.

Vellen. Alle de hertevellen, die sullen connen becomen, sijn gehouden mede aen ons te leveren, ten prijse als volcht:

Jammama 25. teijl, sihangma 21. teijl de hondert.

De 3. mindere soorten, te weten 30. stucs mittornesio 40. stucs [1494]
mittorneschouw, ende 30. stucs mittornege; maeckende te saemen 100. stucs a 13. teijl.

Welcke vellen al te saemen by de Japanders sullen bewaert worden ter tijt, dat deselve volgens ordre van d'Ed. Hr. Generael sullen senden naer Japan. Tassen, packen ende andere oncosten blijven tot onsen laste. Daarenboven soo eenige joncq uyt Japan, China ofte

Op wat conditien.

Coetcinchina alhier quaeme opcoop te doen ende de vellen tot hoogen prijs gebracht wierden, soodat sij deselve ons tot soodaenigen prijs niet leveren conden, sullen alsdan voor eerst, die voor dato van 't aenlangen van soodanigen joncq opgecocht sijn, aen ons voor den veraccordeerden prijs moeten leveren ende bij fraude van dien, in boete vallen van tienmael te vergoeden de somme van de vervreemde vellen. Dies sullen wij niet vermoghen met ijemant meer van vellen ofte lacq te contracteren of ijemant gelt op levering van vellen te geven.

Wij hebben swaerlick tot soo hoogen prijs connen resolveren, ten waere dat alhier eenige Chinesen ende Japanders wellicht te saemen soude spannen ende een joncq van hier naer Japan onder den naem van Chinesen ende Cambodiërs equiperen, waertoe goede gelegenheijt hebben: te meer alsoo eenen Pasimbadt, muntmeester van den Coninck, sijnde van groote middelen, op onse aenconste in voornemen was een groote joncq aenstaende mousson, met noch eenige Grooten in compe., naer Japan af te veerdighen, waertoe veel volcs ende gelt naer boven gesonden hadden. Dan verstaende, dat wij om de vellen aengecomen waeren, heeft van sijn voornemen gedesisteert.

Waerom de vellen hooch mosten contracteren. Om de Cambodiërs,

Souden dan oock de Coetcinchijnders ende Chinesen (soo langer wachten) op de hant comen: welcke mede goede gelegentheijt hebben om de vellen in Japan te connen aenbrenghen.

Chinesen etc.

Oversulcs de Japanders niet tot minderen prijs sijn te brenghen geweest, ende om d' Hr. Generaels ordre nae te comen, dat is, den geheelen vellen handel aen de Compe. te vesten, hebben voor dees tijt tot soodanigen prijs moeten resolveren, hoewel deselve incoops
[1495] niet minder en sullen comen te staen als in Siam, daer se, naer verstaen, grooter vallen dan hier, gaver ende in Japan wel gewilt. Behoeven daerenboven op het schuytsilver sooveel niet te verliesen als wel in Siam, soodat ten naeste bij overeen comen sal.

. 1636). 8. Do. Des avonts is een van de Groote van Konincs wegen ons andermael comen aendienen, hoe dat Sijn Majt. geerne 4. stucken te leen hadde gehadt. Dan dat, naedemael verstont, daertoe niet durfden resolveeren, dat wij dan niettemin 4. stucken souden laeten volgen. Sijne Majt. soude ons twee andere, schietende 11. cattij ijser wederom in de plaetse geven, soodat wij alsdan evenwel niet meer als twee stucken leenden. Ende als den Ed. Hr. Generael daerin niet te bewegen en waer, om Sijn Majt. dieselve te vercoopen ofte te leenen naer syn geliefte, conde dieselve weder ontbieden ende souden ons datelick ter hant gestelt worden met veel andere omstandicheden meer.

Den Coninck solliciteert om schut te wisselen.

Seggen 't ront af.

Wij hebben 't absoluytelick geweijgert ende vertoont, hoe dat een knecht niet en vermochte sijnes heeren goet, het eene wech te leenen ende 't ander in der vijanden macht ende gewelt te stellen, bij ontblootingh van soodanige middelen, die men in tijt van noot tot sijne defensie moeste gebruijcken, ende veel andere uytvluchten. Het scheen als ofte ons daertoe wilde constringeren, dan wij hebben geantwoort: Wij waeren coopluyden ende dienaers van den Ed. H^r^. Generael ende stonden t' sijnen gebode, buyten wiens ordre wij niet verder om het leven wilden treden, dan alreede getreden waeren: ende ofte daer een maent, jae een jaer om gesolliciteert wierde, 't en conde daer niet toe gebracht werden ofte wij mosten onse leven moede wesen: biddende vorders Sijne Maj^t^. geliefde ons 't selve niet qualick te nemen, want het in onse vermogen niet en was etc. Waermede (naerdat hem met een cleet beschoncken hadden) is vertrocken, om Sijne Maj . antwoort te brengen.

(*Oct. 1636*). De Grooten comen om de stucken te haelen.

10. D°. Syn drije van de Grooten des Conincs nevens onsen Sabander in de logie verscheenen, ons aendienende, dat van Sijn Maj^t^. gecommitteert waeren om de twee beloofde stucken te haelen, begerende dat met haer naer 't schip toe soude vaeren; dan alsoo daegelics de handen vol wercs hadden, om den rijs bij den anderen te samelen, hebben 't selve geëxcuseert, ende haere hoocheden met een [1496] briefken aen den schipper laeten vertrecken.

(*Oct. 1636*). Schipper comt op, rapporteert wegen de stucken etc.

12. D°. Is den schipper Wilm Janse met sijn cleen prautgien boven gecomen, waervan verstaen hebben, hoe dat de Grooten met verwonderinge 't schip, schut ende alles besien ende grootelics gelaudeert hadden; ende naerdat alle de stucken besien ende gemeten hadden, ooc eenige derselver sien afschieten, hoe verre dat werpen conden, hebben eijntelick 2. stucken van 5. ℔ ijser voor Sijne Maj^t^. uytgecosen, welcke volgens onse belofte, als p^r^. resolutie datelick overgeset sijn; daer nevens een vadt cruyt ende 72. schooten ront scharp tot d°. stucken behoorende, waermede d°. Grooten met blijschap naer Sijne Maj^t^. vertrocken sijn.

(*Oct. 1636*). Rijs afgesonden.

13. D°. Is den schipper Wilm Janse met sijn prautien, nevens den bercq met rijs, afgevaeren, in welcke bercq 40. coeijangh ende 31. maeten van de 40. in een coeijangh gelaeden sijn, wesende d'eerste last, die tot ladinge van 't schip afgesonden hebben.

Seer swaerliek ende tot groote costen moeten de last int hooge waeter afscheepen, waertoe qualick volck of prauwen te becomen sijn: want een ijegelick genoech te doen heeft 't sijne te bewaeren om niet mettet hooge waeter geheel wech te drijven. Heeft ons mede

naer genoech geweest om onse wooninge te moeten ruymen, dan hebben aen de mercken op dato gesien, dat het waeter min of meer gevallen is tot onse groote blijtschap, want anders qualick weten, waer ons wenden ofte keeren souden. II. GALEN, JOURNAAL 1636.

Dienen oock met de aflaedinge niet langer te wachten, want soo in 5. a 6. weecken 't schip niet af en laeden, soude 't selve noch wel drije maenden alhier moeten vertoeven; ten aensien, soo d'inwoonders voorgeven, dat in 't jongste van Novemb., Decemb., Januarius, tot in Februarius de wint uytter zee op de cust met hol waeter aenperst, waerdeur tot April niet uytgeseijlt can worden. Dienen 't schip af te laeden.

Sijn genootsaect geweest mette Japanders te contracteren ijder coeijangh op haer eijgen costen voor een teijl aen 't schip te brengen. Alle welcke costen ende spillinge van rijs soude voorgecomen sijn geweest, soo 't schip, gelijck voor desen vastelick vertrout hadden, boven voor de logie gebracht waere, waerdeur den rijs boven den duyren incoop te veel beswaert wort. Oncosten op den Rijs.

[...]t. 1636). 14. D°. Is een dienaer van den Coninck bij onsen Sabander ge-
[1497] comen, alwaer geroepen wierden, dewelcke ons van Sijne Maj^t. wegen quam aendienen, dat Sijn Maj^t. genegen was met dit schip Oudewaeter aen den Ed. H^r. Generael te senden: 20. coijangh rijs ofte wij denselven souden connen innemen, ende op wat tijt van meeninghe waeren 't schip te versenden. Vraechde vorders wat onse opinie was over 't leenen van de 2. stucken, of Sijn Edelheijt deselve wel soude willen laeten in handen van Sijne Maj^t., dan ofte die wederom te rugge soude ontbieden. Daer naer overlech op geantwoort hebben, dat sijn Ed^t. d'H^r. Generael soo genereus ende discreet was, dat alle vruntschappen, die aen sijne onderdaenen betoont wierden, niet vergeten, ofte onbeloont soude laeten; maer dat als wanneer verstaen soude hebben, dat Sijne Maj^t. ons soo gunstich ende boven andere favorabel den vrijen handel in sijn rijcke goetwillich verleent hadde, van gelijck soude trachten te doen. Oversulcs ons vastelick lieten voorstaen, dat Sijne Maj^t. op sijne begeerte van onsen Ed. H^r. Generael ten vollen contentement ende genoegen soude werden gegeven. Schenckagie van den Coninck aen den Ed. H^r. Generael etc.

[...]t. 1636). 18. D°. Is alhier een cleen vaertuych van Coetcinchina aengecomen, waerbij verstaen den coeijangh rijs aldaer voor 5. cattij silver vercocht wierde ende dat menichte van menschen van honger sturven, door de groote duerte ende schaersheyt van rijs, welcke duerte van te vooren bij haere duyvel jaegers geprofeteert is, dat drije achtereenvolgende jaeren dueren sal. Den Rijs in Coetcinchina duyr.

(*Oct. 1636*). 22. D°. Is alhier in de logie aengecomen een prauw vol geschencken van eetbaere waeren ende freutagie, ons van den Coninck toegesonden. Hebben daer ijetwes, om te bethoonen, dat het aengenaem was, uytgenomen, ende voorts aen 't schip gesonden, om onder 't scheepsvolcq geconsumeert te werden. Hebben voorts 's Conincs volcq met eten ende drincken onthaelt, ende den principaelsten met een chelas talponij beschoncken ende met complementen naer Sijne Maj[t]. laeten vertrecken.

Schenckagie van den Coninck aan ons.

(*Oct. 1636.*) 27. D°. Des ochtens vroech sijn in comp[e]. van Nampra ende onsen Sabandaer naer boven vertrocken om licentie wegens 't versenden des schips aen Sijne Maj[t]. te versoecken, alwaer des achtermiddachs in 't hof van den ouden Coninck verschenen, recht ten aengangh comende, soo de olijfanten ende alle het volck gereet stont om metten Coninck aen de paepen offerhande te gaen doen. Den Coninck ons siende, quam naer ons toetreden, lachte ende was vrolick, sprack on- [1498]
sen Sabander aen, vraegende, wat wij begeerden, ende 't selve verstaende, gaf tot antwoort: Wij souden vertoeven tot sijn wedercomste. Ordonneerde vorders aen sijn huysdienaer ons wel te tracteren; 't welck oock geschiede uyt Sijn Maj[ts]. eijgen thuyn, ter tijt, dat de Coninck weder uyt de kercke quam, als wanneer datelick geroepen wierden, ende dede ons hooger ende dichter als eenige sijner onderdaenen voor hem nedersitten. Gebruycte veel discoersen van de twee geleende stucken, als anders. Vraechde wijders, wanneer het schip soude vertrecken. Gaven tot antwoort over 8. dagen ten langsten, waerop dadelick last gegeven wierde om den rijs voor d'H[r]. Generael claer te maecken ende daerenboven noch drije lasten voor ons, den schipper ende S[r]. Sourij elc een, welck ons sijn Maj[t]., was schenckende. Wij hebben Sijne Maj[t]. geantwoort, dat sijne gifte ons aengenaem was, maer noch meerder des Conincs gunste. IJeverighe ende seer lange discoursen gebruycte Sijne Maj[t]., te lancq ende oock onnodich te verhaelen, als mede ofte ons den Siammer ontmoetede etc. Ende als 't schip wech was, soo soude den Siammer apparentelick verschijnen. Wij antwoorden den Coninck, dat, of het schip vertrock, soo bleven wij nochtans bij Sijne Maj[t]., ende den Coninck geliefde te vertrouwen, dat wij ons niet gaern souden doot laeten smijten. Waerop den Coninck ende alle de Grooten hartelick begonden te lacchen, groot gerucht te maecken ende 't selve laudeerden.

Vertrecken naer 't hof etc.

Sijn Sijn Maj[t]. wellecom ende hebben met Sijne Majt. diverse discoursen.

Den Coninck vraechde onder andere, of de H[r]. Generael de twee geleende stucken, ende nevens dien noch een van soodaenigen swaerte, lancte ende groote van ijser, aen sijn Maj[t]. soude willen vercoopen,

Den Coninck wil om drye stucken te

’t welck met brieven aen sijn Edt. soude versoecken ende wat ons daer van dochte. Wij antwoorden, dat maer dienaers van sijn Edt. waeren ende niet weten conden, hoe onsen Heere ’t selve soude willen ofte gelieven te verstaen, dan dat wij vertrouweden, dat Sijn Majt. soodanigen contract ende verbintenisse met onsen Hr. Gouverneur Generael ende d’Hren Raeden van India soude mogen komen te maecken, dat Sijn Majts. behoefte uyt Batavia soude connen versorcht worden etc. Naer dat het laet in den avont geworden was, hebben afscheijt versocht ende oock vercreghen, ende sijn alleen dien nacht noch nae de logie gevaeren, laetende Sr. Sourij in Cambodia om den Jongen Coninck, den Berckelangh ende d’oude Coninginne te begroeten ende te bedancken en vorders onse excuse te doen, want noodiger diensten te verrichten hebbe.

coopen aen d’ hr. Generael schryven.

Dit is de eerste mael geweest, dat met leedige handen ofte sonder geschencken voor Sijne Majt. verschenen sijn, genoech tegens wil ende dancq van onsen Sabander ende den Nampra. Dan wij hebben haerluyden vertoont, hoe dat het geen maniere bij de Hollanders was altijt met geschencken te verschijnen. Sij gaven tot antwoort het was de maniere in Cambodia. Daerop repliceerden, wij waeren Hollanders ende conden ons in geen Cambodiers transformeren, begeerden dan daer voor, ende geene andere natie gehouden ende aangesien te wesen, waeren oock voor soodaenighe luyden bij den Coninck ende sijne Grooten bekent ende ’t soude ons ende niet haer voor faute (soo daer faute was) gerekent worden.

Excuse wegens schenckagie tegen den Sabander ende Nampra.

(1636). [1499] 5. Nov. Op dato ’s morgens, alsoo vertroude, dat den rijs van Polingplingh ingenomen ende alles aen boort claer soude sijn, hebben aen ’t dorp comende anders bevonden; ende aen Tevinia belast hebbende, deselve dadelick moste volgen, sijn voorts naer boort gevaeren, alwaer tegen den avont aenlangden; ende naerdat het schip op 7en sijn ladingh met 165½ Coeijangh rijs ten vollen becomen heeft, hebben den raedt in consideratie gegeven, alsoo ons de inwoonders tot diverse maelen gewaerschout hebben, dat soo ’t schip alhier langer als tot half November bleef continueren, naer dato den tijt van drije maenden swaerlick de mont van de riviere ende de bijleggende sanden te connen passeren; ende alsoo tot nu toe den benjuin ende lacq te gemoet gesien ende niet te voorschijn gecomen is, ende langer wachtende bij ditto schip voor ’t vertreck van de vaderlantsche scheepen in Battavia niet sal connen werden aengebracht; te meerder, alsoo noch een fleut uyt Teijouhan verwacht soude sijn; daer benevens verstaen dat den benjuin alsoo noch op dato deser niet verschee-

Geresolveert ’t jacht te versenden etc.

II. GALEN, JOURNAAL 1636.

nen is, apparentelick in den tijt van de eerste vier aenstaende maenden niet sal te verwachten sijn; daer benevens geconsidereert, dat sijn Ed^{t}. 'tjacht voor 't vertrecq der vaderlantsche scheepen behoorde toegesonden te werden: waerover geresolveert is 't selve op morgen in Godes naeme af te drijven, om sijne reijse op het spoedichste naer Battavia te vervorderen.

Ende omdat in 't afdrijven alle periculen soo veel mogelick geeviteert ende voorgecomen werden, hebben eenen Samson, Japander, als lootsman mede afgesonden, die naer 't seggen van veele personen goede experientie is hebbende: de welcke ooc met sijne prauwe, naer dat 't schip uijt in zee gebracht sal hebben, sich vorders nae de Cinke t'Jaeges [1]) vervoeghen, om soo de fleut uyt Taijouhan quaeme te ontmoeten, herwaerts aen lootsen mochte. Tot dien eijnde van credentie hem een cleijn briefken aen de overhoofden van de comende schepen verleent. God allemachtich wil de gaende ende comende scheepen in salvo geleijden ende laeten arrivieren.

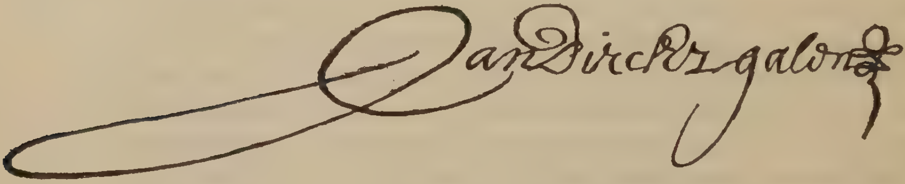

---

1) Ik vermoed, dat met deze verhollandsche woorden bedoeld worden: *cinco* = Portugeesch *vijf* en *chagas* = *wonden*. Thans noemen de Fransche heeren des lands deze voor Saïgon gelegen kaap *St. Jacques*, hetgeen dan klanknabootsing zou zijn.

II A.

UITTREKSEL.

Translaet van de missive van den Coninck van Cambodja Lacksim Lack Pomosictha aan den Hr. Generaal. No. 19, sonder dach ofte datum, Battavia desen 22 December A°. 1636.

1637, deel I, folio 1432 tot 1433.

Hierin vraagt de koning verlof om de twee kanonnen, die hij uit het schip Oudewater heeft achtergehouden, te mogen koopen en voorts om hem nog zes stukken geschut te zenden, die hij ook koopen wil.

II B.

UITTREKSEL.

Journael van Jan Dircxz. Galen, loopende van 18 Juni 1636 tot 23 October 1637.

1638, deel II, folio 241 tot 322.

Dit dagregister is geheel gelijkluidend aan het hier voorgaande journaal, dus aan hoofdstuk II, maar behandelt daarna een volgend tijdvak. Het stuk heeft thans veel minder belang dan het voorgaande. De lange reeks van dicht en klein ineengeschreven bladzijden getuigt wel van Galen's ijver en plichtmatig boekstaven, maar is uitermate breedsprakig; de lezing ervan neemt dagen.

Een groot deel is gewijd aan de dagelijksche handelszaken, voornamelijk bestaande in den opkoop van „benjuwin", lak, rijst en hertevellen, die hij weder onderscheidt in twee kwaliteiten, namelijk *pee* of *phee* en *bariga* of *prudt*. Telkens tracht hij die te koopen van de Louwen, die met hun prauwen de rivier afgekomen zijn.

De verkoop van goederen bestaat voornamelijk in dien van katoenen lijnwaden en wel uit Voor-Indië. Hij weegt niet op tegen den inkoop van produkten, welke voor een belangrijk deel plaats heeft tegen zilver, dat door Compagnies-schepen wordt aangevoerd uit Japan en voor een deel hier vermunt tot plaatselijk geld.

II B. GALEN, JOURNAAL 1637.

Over het laatste schrijft hij (blz. 291): „'t Was ons bekent dat een „cattij schuytsilver omtrent 26 rijcsdaelders in swaerte gelijck was „ende dat 16 maesen ofte een teijl cambodjas niet meer als eenen „rijcsdaelder conde ophaelen, soodat (gelijck wij achten) het alsoo „van Cambodiasche maesen ende schuytsilver van eender waerden „sijn alswanneer bij den muntmeester voor sijnen dienst op een catty „schuijtsilver ses rijcsdaelders swaerte ofte ses theijl Cambodiaasch „except het verlies in smelten geavanceert wierden". Men vergelijke daaromtrent hoofdstuk III.

Voortdurend is hij in strijd met de Portugeezen, zoowel in den handel als in het kapen, en ook trachten zij elkaar bij den koning te verdringen. Het is naar aanleiding daarvan, dat Galen dezen de in mijn inleiding aangehaalde woorden toeroept, dat „de Hollanders „machtiger ende rijcker coopluijden waren als alle de Spanjaerden „ende Portugesen in malcanderen gesmolten sijnde." De Portugeezen, Geesen of Gijzen, zooals hij hen ook bij verkorting noemt, plunderden vaak onze prauwen op de rivier, terwijl wij hun schepen of de door hen bevrachte aantastten op zee.

Van beide zijden worden dan de koningen aangezocht om recht te doen en daarbij geschenken uitgedeeld, zoowel aan deze als aan hun bloedverwanten en grooten, ook aan de rechters.

Er zijn namelijk twee koningen, de z.g. oude en de jonge, de laatste de troonopvolger, aan wien de oude een deel van zijn macht, taak en handelszaken overlaat en die soms tegen den eigenlijken koning ingaat. Dezelfde toestand heeft in Siam bestaan tot in de 2e helft van de 19e eeuw.

Terwijl Galen's rechtszaken met Portugeezen, inlanders en vreemde volken door inlandsche rechters worden behandeld (waarna echter de oude koning soms de vonnissen wijzigt), oefent hij reeds dadelijk de rechtsmacht uit ten opzichte van zijn eigen personeel. De „appoincte" Pieter Cornelisz. van der Goes toch, die een Hollandschen „bosschieter" (kanonnier) had vermoord, wordt door den „Raad", d.w.z. het gezamenlijk hoofdpersoneel van de loge en toevallig aanwezige Compagnies-schepen, ter dood veroordeeld. Een Japanner slaat dezen het hoofd af. Voorts doet hij een naamgenoot van mij, den ondercoopman Hendrick Muller, in de boeien slaan wegens hevig vechten en schelden met schipper Floris Janse.

Barbaarsch als de inlandsche rechtspraak is ook de rechtspleging. Hij verhaalt van dieven, die terecht gesteld werden door verbranding van handen en voeten, „sonder dat het lijf verbrant wierde, om haer

„alsoo een langen wreeden doot aen te doen" (blz. 287 verso). Van het door hen gestolene gaf de koning wel de waren terug maar niet het goud en zilver, „alsoo hem best daermede gedient is."! (blz. 287.)

II B. GALEN, JOURNAAL 1637.

Ook tegenover de Compagnie pastte de koning eigenaardige rechtsbeginselen toe, welke algeheele wijziging brachten in Galen's verhouding tot hem, in den aanvang zoo goed dat de koning aan Galen den eerenaam Tisneha had toegekend (blz. 309 verso) alsmede den hoogen mandarijnen-rang van Nampra (11 Januari 1637, blz. 277). De Noordwijck strandde namelijk, waarna 4 der opvarenden werden „doodgeslagen door die van Tsjampa" en de lading werd geroofd. Welgeeft de koning Galen daarvan iets terug, doch hij behoudt 13 stuks geschut, die het schip had gevoerd en die hij door duikers heeft laten ophalen, evenals koper en een kist zilver [1]). Hij verklaart zich onschuldig ten aanzien van het laatste, maar beroept zich voor de rest op het strandrecht in zijn rijk, volgens hetwelk hij zelfs gerechtigd zou zijn de opvarenden als slaven in te rekenen, zoodat hij zich grootmoedig acht hen te hebben vrijgelaten. Vruchteloos tracht Galen dit ingepalmde, allereerst de 13 kanonnen weder los te krijgen; de koning, vreezende voor een inval van zijn Siameeschen buurman, houdt deze hardnekkig vast en verlangt daarenboven van Galen de uitlevering van 2 andere stukken geschut, die de gouverneur-generaal Antonio van Diemen inderdaad volgens zijn brief aan den koning aan dezen op diens verzoek gezonden heeft. Galen echter antwoordt, die stukken eerst te kunnen uitleveren nadat de wederrechtelijke inbeslagneming der 13 stukken, welke de gouverneur-generaal immers niet had kunnen vooruitzien, weder zou zijn teniet gedaan. De als gezant uit Batavia gestuurde Commandeur Hagenaar (*Outusan* noemt hem Galen met het Maleische woord voor gezant en verklaart zijn hoedanigheid aan den koning „als gelijck een Ocknia"), vermag evenmin den koning te vermurwen of iets te bereiken. En deze is zelfs zoo boos, dat hij aan Galen allen uitvoer van rijst, op welken men te Batavia gerekend had, verbiedt, zelfs van de rijstlading welke de Noordwijck had ingehad en die na de stranding voorloopig in de loge was opgeborgen om met een later schip naar Batavia verder te worden vervoerd. De koning wendde vrees voor hongersnood voor ingeval van overval door Siam; en de Warmond, die hier 3 maanden op rijst had liggen wachten, welke voor een deel nog wel vooruit betaald was aan de Louwen, moest zoo goed als ledig naar Batavia vertrekken.

---

1) Onder „een kist zilver" verstond men 1000 taels, gelijk een „ton gouds" niet een vat met goud doch f 100.000 beteekende en beteekent.

II B. GALEN, JOURNAAL 1637.

Met dit vertrek, 23 October 1637, eindigt dit geschrift van Galen. Thans eenige door hem medegedeelde bijzonderheden.

„Onder 80 tot 100 Japanders sijnder wel 40 à 50 roomse christe-„nen behalve andere vele meer, die welcke altesamen met lijf ende „siele de Portugesen helpen ende de Hollanders alleene uijt vreese „ontsien" (blz. 271 verso)..... „De Japanders sijn schelmen ende „verraders".

14 December 1636 huurt hij een brandvrij pakhuis voor 10 teijl s'maands „om benjuin en gommelack op te leggen, want het niet „geraden was in onse bamboese woningen met soo groote perikel „van brant te hasarderen" (blz. 273 verso). Iets later stijgt het water tot aan de vensters in deze bamboe-woning en de laatste drijft weg.

Het water begint gewoonlijk te zakken op 13 October, [1]) maar dit jaar (1637) reeds op 5 October. Ons schip de Galias komt de rivier op tot een halve mijl boven Penomping en drijft dan met den stroom verder het land in, naar boven tot voor de loge, evenals de fluit Warmond (12 Juni 1637, blz. 299). Uit mijn Inleiding blijkt, dat dus de watertoestand sedert onveranderd is gebleven.

26 Januari 1637 heerscht zon-eclips.

Kerstdag en Nieuwjaar gaan in het journaal onopgemerkt voorbij.

Bij bezoeken aan den koning bracht hij den gebruikelijken groet door gehurkt driemaal te buigen tot het hoofd den grond bereikt. Dit eerbetoon zag ik in Japan nog weinig jaren geleden, werd in Siam eerst door den onlangs overleden koning afgeschaft [2]) en werd overal in Oost-Azië geëischt en toegepast [3]).

Ontelbare bezoeken moet hij brengen aan de koningen, hun vrouwen en de grooten om iets te bereiken en die altijd doen vergezeld gaan van een „propere schenkagie".

De inlandsche priesters (papen noemt hij hen) bewijzen den koning geen eer, maar omgekeerd deze hun wel.

Ofschoon ivoor blijkbaar nauwelijks een handelsartikel vormt, beschikt de koning op zeker oogenblik over niet minder dan 30 picols, dus bijkans 2000 kilo olifantstanden, die Galen tracht van hem te koopen.

Het woord *nagoda* of *nachoda* of *anachoda* beteekent schipper, verklaart hij blz. 308.

Over de naburige factorijen der Compagnie vermeldt het hand-

---

1) Zie mijn Inleiding.

2) *Azië Gespiegeld I* blz. 122.

3) Zie mijn eerste noot onderaan blz. 37 hoofdstuk I hiervoor.

schrift de volgende bijzonderheden. Sr. Anthonio Duycker, schrijft hij 29 December 1636, is omtrent zes maanden geleden uit Cotchin-china naar Tayouan (Formosa) vertrokken. Een oogenblik later spreekt hij van dezen, thans Duyck genoemd, als coopman te Quinam en noteert hij een schrijven te hebben ontvangen „uit Feufo [1]) ofte „Quinam gedateerd 7 Marti passado." Ook coopman Corn. Cesar bevindt zich in Quinam. De uit Tayouan gekomen Noordwijck brengt het bericht, dat Hans Putmans vandaar naar Batavia is vertrokken en vervangen is als gouverneur door van den Burg, die spoedig een geschenk stuurt aan den koning van Cambodja. Voorts dat in Tayouan „voor 20 ton gouts verhandelt was ende in Japan 14 ton ver-„dient boven alle oncosten."

II B. GALEN, JOURNAAL 1637.

Van een jonk uit Manilla hoort hij, dat de Spanjaarden aldaar 2000 sterk zijn, de Chineezen 200.000 en de Japanners 800, bewonende elk van die drie naties een afzonderlijke wijk; en voorts dat 20 Nederlanders te Manilla gevangen zitten.

Het geheele stuk toont Galen, trots zijn breedsprakigheid, als een flink man, die 's Compagnie's zaken behartigt en zich aantrekt als de zijne, zuinig en lettende op de bijzonderheden en onkosten. Het stuk breekt plotseling af en draagt noch dagteekening noch onderteekening.

II C.

UITTREKSEL.

Origineele Missive van den oppercoopman Henricq Nachtegael aan Sr. Jan Dirxen Galen in Cambodja, geschreven in de Chiamse logie der stadt Judia (Siam), desen 3den Meij Ao. 1638.
Deel II van het jaar 1639, blz. 381 [2]).

Nachtegael geeft dezen brief mede aan „Siamse Japanders." Hij merkt op, dat „dese twee comptoiren door mutuelen handel genoech-

1) „Eenige jaren geleden heeft de Hollandsche Compagnie zich gevestigd te Fayfo, „de beroemdste haven van het koninkrijk (sprekende van „Cochinchina"). Zij bouwden er „een prachtige factorij en dreven er een zeer aanzienlijken handel", enz. Aldus de *Mémoire de Benigme Vachet sur la Cochinchine*, publié par L. Cadière in de Bulletin de la comm. archéologique de l'Indochine, Paris. 1913, blz. 16. Vachel werd geboren in 1641 en ging in 1669 als zendeling naar Siam (*Journal Royal Geogr. Soc.* Sept. 1915 blz. 327.) Nu nog vindt men het plaatsje Fai Foo aan de Annamitische kust even bezuiden Tourane.

2) Zie mijn overzicht van onze betrekkingen met Siam in *Azië gespiegeld I.*

II C. BRIEF VAN LOGE SIAM, 3 MEI 1638.

„saem an den anderen dependeren". Eenvoudigheidshalve verwijst hij Galen naar zijn bijgaanden brief, eveneens van 3 Mei 1638, aan Sr. Abraham Duycker in Cochinchina.

In dezen laatsten brief vermeldt hij, 25 Augustus 1637 uit Batavia naar Siam gezonden te zijn; dat van Vliet met de Delft 10 dagen na zijn vertrek opgeroepen is uit Siam naar Batavia; dat de overdracht der factorij te Judia door van Vliet aan hem, Nachtegael, op 15 Februari 1638 heeft plaats gevonden; en dat van Vliet 23 Februari 1638 vertrokken is. Voorts geeft hij een aantal bijzonderheden over de door hem ontvangen goederen en produkten.

Deze brief is in originali op het rijksarchief aanwezig en op den omslag ervan staat: „Aen Sr. Duycker oppercoopman in Quinaom", terwijl hij in den brief-zelf ook Quinam aanduidt als de woonplaats van Duycker („Of 't UEd. in Quinam alsoo mede toegaat"). Daarentegen noemt hij, zooals gezegd, in den brief aan Galen, de woonplaats van Duycker Cochinchina. Hieruit blijkt weder, hoe onbepaald de beteekenis was van den naam Cochinchina, die nu eens voor een bepaald koninkrijk dan weder voor de geheele Achter-Indische oostkust werd gebruikt [1]).

In denzelfden bundel van het rijksarchief bevindt zich een tweede brief van Nachtegael uit Judia aan Duycker (blz. 366 verso tot 368 verso), wiens woonplaats nu weder wordt aangeduid als „Couchinchina." In dezen brief schrijft Nachtegael over de reis van den coopman Adam van den Mander naar Arrakan, ondernomen met den ondercoopman Aerent Jansz. van den Helm, en over een brief van den laatsten uit Tenassery (westkust van Siam). Voorts stelt hij Duycker weder op de hoogte omtrent zijn voorraden aan goederen en produkten en de te Judia heerschende prijzen, vooral omtrent de roggevellen, die visschers verschaffen, het groote artikel van onze Siameesche loge voor Japan.

---

1) Zie mijn Inleiding

II D.

UITTREKSEL.

Instructie voor Johannes van der Haagen, opperhooft, ende den Raadt des Nederlandschen Comptoirs in 't rijck Cambodia; get. Paulus Croocq 6 Nov. 1638.
Boek 1640, II, pag. 1097 tot 1116.

Hij geeft hier tegen zijn vertrek, aan zijn opvolger als hoofdbestuurder der loge, een belangrijke beschrijving van de plaatselijke toestanden, voor zoover van beteekenis voor den handel. Hij daalt daarbij in bijzonderheden en cijfers af. Wie den loop van prijzen en de bijzonderheden van den handel dezer contrijen wil nagaan, zal hier een rijke en betrouwbare bron vinden. Ik zou het handschrift hier in zijn geheel opnemen, indien niet eenige beperking met het oog op den lezer wenschelijk scheen.

„Cambodia wordt geregeerd door 2 koningen ende een coninginne, „te weten de broeder, de zuster ende de zone van den overleden „koning, die zich van 't Siameesche juk door 't zwaart hadden vrijge„vochten." De oude koning is de voornaamste van deze drie en moet om de twee of drie weken een matige schenkagie krijgen, wil hij ons „begunstigen", dat wil zeggen niet in ons rechtmatig bedrijf hinderen. Deze begiftiging is dus wenschelijk, ook al heeft men op het oogenblik niets te vragen. Zij is inzonderheid noodig bij hoffeesten, zooals dat „ter eere der schering van 't huyt, veilen der tanden ofte „ooren geboort bij zijn jonge kinderen ofte geboorte van een zoon". De mandarijnen moeten dan evenzeer geschenken brengen. De oude koninginne Nampra Thimida, die zegt moeder van de Hollanders te willen wezen, moet ook telkens een „propere vereering" krijgen. Zij is een forsche vrouw. Elk dezer drie leden van het vorstenhuis heeft een „favoriet of mandarijn, die gestadig met de hand open staan" en alle drie te vriend gehouden moeten worden; de favoriet van de oude koningin is haar „bijzit", een Tevinia. Ook bij aankomst en vertrek van schepen moeten al die menschen, evenals de secretarissen, geschenken van ons ontvangen.

De volgende personen zijn „de meest vertrouwde kooplieden", door welke de Compagnie „meest alle de retouren voor Japan en

II D. INSTRUCTIE VOOR VAN DER HAAGEN, 6 NOV. 1638.

Batavia krijgt". Alle vijf worden telkens in deze handschriften genoemd. Zij zijn:

Soyoman — Japander,
Gwaughpick — Chinees,
Prescorneock — geschoren Chinees [1]),
Intse Assam — Patanees [2]),
Tavinea Taysimbath — muntmeester.

Deze vijf verkoopen ook de meeste lijnwaden der Compagnie „en „krijgen die voor wat minder dan de Maleiers en de anderen". Hij beschrijft hen, heel praktisch, ieder in zijn eigenaardigheden.

Aan de Japanners moet geen crediet worden verleend, zijnde „kale vincken" en zeer onbetrouwbaar 3). Wel echter aan de twee koningen en de koningin, die alle drie handel drijven, ook buitengaats, naar Palembang enz.

De „cleeden" alsmede de zijden stoffen van Batavia en Tayowan geven winst.

„De Comp.'s schade, alhier geleden (met 't blijven van Noordt- „wijcq ende 't verbranden der logie), mag (= moet) gerestaureert „werden", temeer omdat tot nog toe de „verhoopte benificien" zijn uitgebleven 4). Van der Haagen zij dus met alle onkosten zoo zuinig mogelijk.

Dit jaar zijn meer hertevellen te verwachten, een groot artikel voor Japan, „sullende de herten wegens extra-ordinary hooge wa- „ter corter op malkanderen gepropt werden en dus in meerder ge- „tale (sullen) gevangen werden".

Namrak, ook een belangrijk artikel voor Japan, telkens in deze handschriften genoemd en waarvan ik den aard tot nog toe nergens had kunnen vinden, verklaart hij te zijn „swarten lacq" 5).

Hij geeft instructies voor elk landsprodukt, alsmede voor den handel met de Louwen, die hun rivier afkomen naar Cambodja.

„Kaneel komt uit Coutchinchijna" en wordt hier slechts zelden aangevoerd.

---

1) Een tot den Islam overgegane Chinees.

2) Dat wil zeggen uit Patani, de naburige, toen belangrijke stad aan de oostkust van Malakka, waar de Compagnie in het begin der 17e eeuw een belangrijke faktorij heeft gehad, die zelfs als stapelplaats diende, voordat Formosa het middenpunt werd van haar handel en scheepvaart op Oost-Azië. Zie *Azië Gespiegeld I*, blz. 144/8.

3) Zooals nog steeds in den handel.

4) Dit laatste verwondert niet bij de kleinheid der in dit boek voor Cambodja opgegeven handelscijfers, opvallend onvoldoende tegenover de onvermijdelijke en groote kosten.

5) Bldz. 1106.

Rijst moet van der Haagen in groote hoeveelheid naar Batavia zenden, zoowel met de schepen der Compagnie als in jonken, en hij moet ook Aziatische schippers aansporen om met rijst naar Batavia te komen. „'t Is sulx, dat Z. Ed. (de gouverneur-generaal) deese „Cambodiasche cooningen te dien respecte (dat wil zeggen ter wille „van de rijst) meer te vrunde houdt ende eere aandoet als hun toe- „compt". II D. INSTRUCTIE VOOR VAN DER HAAGEN, 6 NOV. 1638.

Vriendelijk zij hij „met de Jappandaers onder welcke wij geseten „sijn", want zij zullen ons bij moeilijkheden helpen, „al waer 't oocq „met pericuul van haer leeven".

De genoemde Japanner Soyoman is onze naaste buurman, evenals een Tevinia Ravi Chysermodt. Diens huis is het dat wij kochten. Het is „van seer goed hout". Het bijbehoorende magazijntje echter is van „katjang" (mat). Onze koeien, paarden en bokken kunnen op ons erf „gerust gaen wijden". De wachthuisjes moeten op hooge staken gebouwd worden, teneinde alles te kunnen overzien en brand te voorkomen.

Van der Haagen koope calimbacq voor de grooten in Perzië.

II E.

UITTREKSEL.

Copie Rapport door de E. commissaris Paulus Croocq gedaen aan den Hr. Gouverneur-Generaal Anthonio van Diemen ende de heeren Raeden van India, nopens sijnne commissie aen de Mayesteiten van Cambodia, ende des Comp^ies^ ommeslach aldaer. Actum int Nederlandsch compt^r^. Cambodia ady 7 November A°. 1638.

Blz. 469 tot 486 van boek II, 1639.

8 Juni 1638 komt deze gezant uit Batavia in onze loge te Cambodja aan, wordt niet zooals toch de gewoonte is dadelijk vanwege den koning begroet en eerst den laatsten Juni door dezen ontboden.

Hij trekt ten hove te Laeuweecq op door den koning gezonden olifanten en met groot gevolg van Nederlanders uit de loge en van de schepen, waaronder ook soldaten, en vindt er de grooten des lands verzameld met gouden en zilveren „busschieten". Hij dient zich aan

II E. RAPPORT VAN CROOCQ, 7 NOV. 1638.

als „Expressen Gesant van den gouverneur-generael over Nederlandts India" om de bestaande geschillen te beslechten en vraagt een schriftelijke verklaring van den koning naar aanleiding van het voorgevallene met de Noordwijck, dat voortaan bij schipbreuk onzer schepen wij eigenaars zullen blijven van schip en lading. De koning slaat dit glad af en noemt het een ongehoorden eisch, die strijdt tegen het landsrecht en waarvan de inwilliging door hem toch zijn opvolgers nooit zou kunnen binden. Lijdt een zijner schepen schipbreuk in het land van den gouverneur-generaal, dan heeft hij geen bezwaar dat deze daarop hetzelfde recht toepast. Hij weigert ook, en wel bij een tweede gehoor op 28 October 1638, aan Croocq en den coopman Johannis van der Haegen het door hem uit het wrak van de Noordwijck gelichte koper af te geven en evenmin slaagt Croocq in zijn opdracht van Batavia om een goede hoeveelheid rijst op te koopen, want de koning weigert verlof.

De verhouding tusschen den koning en Galen is zoo slecht, dat hij oordeelt laatstgenoemde niet hier te moeten laten maar naar Japan te moeten doen vertrekken (blz. 474 verso). Aldus geschiedt.

Tevoren, n.l. in den nacht van 4 op 5 Juli 1638, brandt 's Compagnie's loge af, waarbij niets is geborgen kunnen worden en f 6801,9,4 aan goederen en produkten verloren gaat. Galen en de ondercoopman Regemortes „sijn 't ontcommen in 't hemde ende onderbroeck". Hij vraagt aan den koning om grond en hout teneinde aan de overzijde van den passer (markt) een nieuwe loge te bouwen. Die plaats weigert de koning echter; wel is hij bereid aan Croocq hout te geven voor een loge aan dezen kant. Croocq nu besluit om niet te verhuizen „ende een aensienelijcke huijssinge met noch twee brantvrije „packhuysen op onse erve te stellen" (blz. 484). Buitendien koopt hij voor „24 cattys ofte 1200 guldens een deftig dobbel huys daarnaast „met brantvrije godang [1]), also wij een deftige erve sullen hebben, „de reviere voor ende ter zijden langs onse pagger [2]) loopende". Hij oordeelt dit beter dan te bouwen naast de Portugeezen, aangezien die met ons dan licht een „Quereele d'Alleman" zouden zoeken; toen bestond dus reeds deze nog steeds gebruikelijke Fransche uitdrukking voor gezochte twist en was die reeds in ons spraakgebruik ingelijfd.

Ofschoon hij in het doel zijner zending bij den koning niet slaagde, schrijft hij, de toekomst voor 's Compagnie's loge gunstig in te

1) Maleisch voor pakhuis, magazijn.
2) Maleisch voor heining of afrastering.

II E. RAPPORT VAN CROOCQ, 7 NOV. 1638.

zien, temeer nu deze beschikt over „5 cooplieden, gauwe ijverige „ervaerene persoonen, dronkaerts noch speelders", blijkbaar wat men nu *compradores* noemt, tusschen-handelaars in dienst der importeurs en aansprakelijk voor de schulden. (Zie hun namen op blz. 132 hiervoren).

Over het Cambodja'sche geld merkt hij op, dat dit „nergens als „hier ganckbaer is, sijnde van seer quaet alloij ende weijnich min „als halff cooper; want opt stuk van de munte gans geen ordre is."

Hij doet verslag van zijn verkoopen en inkoopen, onder welke laatste ook bijen-was (gebruikt, zooals nog heden, bij het batikken op Java) voorkomt, en geeft aan de regeering te Batavia in overweging de mededinging en tegenwerking van de Portugeezen te fnuiken door hun gewapenderhand den toegang tot de rivier aan de mondingen te beletten.

„Op sijn afscheid heeft hij Sr. Johannis van der Haegen geautho- „riseert als opperhooft en hem overgedragen:

„d'effecten [1]) ulto. October (1638) . . . . . ([2] f	98563.15.—
„het cargasoen dat nu met Galliasse aengebracht is	21686. 5.—
„voor de avance op bovenste effecten	6050.—.—
„ „ „ „ „ het cargasoen per de Galiasse „becommen, gegist	16300.—.—
„somma bedragende de effecten in Cambodia . .	f 142600.—.—
„voor een jaer ongelden	10000.—.—
„naer welcke calculatie in Cambodia resteert . .	f 132600.—.—,

„welck capitael suffisant achten tot opcoop van den benjuyn, gom- „melack ende rijs voor de lading van het schip (dat) van Tayouwan te „verwachten is, en tot den incoop van het cargasoen dat voor Japan „dit jaer sal connen geprocureert werden." Het overige kan dienen voor opvulling van eenige jonken.

Deze cijfers geven een denkbeeld van den toenmaligen omvang van ons bedrijf ter plaatse.

Hij vraagt om Siamsche potten om de namrak in te verzenden.

Croocq vertrekt, zooals blijkt uit den door mij dadelijk mede te deelen brief, met het schip de Galjasse 13 November 1638.

---

1) Goederen en produkten.

2) De gulden had 20 stuivers van 16 penningen.

II F.

UITTREKSEL.

Copie Missyve door den E. president Coeckebacker [1]) per (de) Oostcappel aen den commandeur Croocq, dato 9 November 1638 uyt comptoir Firando (Japan).

Boek 1640, Deel II, blz. 1071 tot 1076.

De Cambodische roggevellen zullen nu $62^1/_2$ percento rendeeren tegen verleden jaar 150 percento. Die van Quinam geven geen winst en die van Siam maar tamelijck. Hij bericht over de uit Cambodja ontvangen koehuiden, over de „Cobito, Copito's ofte steenbock vel-„letjes" en over allerlei andere produkten.

II G.

UITTREKSEL.

Copie Missyve van den ondercoopman Joannis van der Haegen a. d. Ed. Heer Generaal, dato 16 November 1638 uit Cambodja.

Boek 1640, II, blz. 1089 tot 1096.

Hij komt 11 October 1638 aan.

Het water op de rivier liep toen „vehementelijck" af [2]).

Hij beschrijft zijn eerste gehoor bij den koning ter overhandiging van den brief van den gouverneur-generoal. De koning verschijnt voor een venster, zooals verderop in dit boek beschreven en door mij toegelicht.

Van der Haegen is van plan het nieuwe huis te voorzien van pannen uit Batavia of tichels uit Tayowan.

Er zijn hier 6 matrozen gebleven om de loge te bewaken, welker personeel in het geheel bestaat uit 12 blanken en 3 Mooren. Hij

---

1) Opperhoofd en president in Formosa, benoemd tot opperhoofd in Japan 21 Mei 1633, als zoodanig ontslagen 10 Juli 1638, geassumeerd in den Raad van Indië 13 April 1639. Wordt commandeur over eenige retourschepen 10 September 1639.

2) Zie mijn Inleiding.

vraagt om een geschikten „onderbarbier", ook voor andere diensten dan de „chirurgie". II G. BRIEF VAN V. D. HAAGEN, 9 NOV. 1638.

De oude koningin heeft hem als zoon geadopteerd.

De brief is behalve door hem ook geteekend door Pieter van Regemortes.

II H.

UITTREKSEL.

Copie missyve van den Taijowansen gouverneur Jan van der Burgh [1]) aen den heer Paulus Croocq, commandeur ende opperhooft over 's Compag^s^. commersie in 't coninckrijk Cambodia, geschreven in 't nieuwe gebouw van Taiouhan, 18 December 1638.

Boek 1640, Deel II, blz. 1703 tot 1088.

Galen is over Japan „naer Batavia getransporteert" (gezonden).

Van der Burgh laadt „mays" voor Batavia.

Hij moet „7 ton gouts van de Chineesche coopluyden tegen $2^1/_2$ „à 3 percento 's maents voor $2^1/_2$ à 3 maenden à deposito houden."

Hij schrijft over verschillende onderlinge handelstransacties.

De „vogelvellekes" van Cambodia heeft hij ontvangen, maar in slechten staat. Hij vraagt om bijenwas.

Hij heeft een cargasoen naar Japan gezonden groot f 2.775.954,2,12 (een inderdaad kolossaal bedrag), „door den opulenten Chineschen „toevoer in 't gepasseerde suyder mousson." Daartegen krijgt de Compagnie dit noorder mousson ongeveer voor 60 tonnen gouts uit Japan, waaronder echter 300 balen Perzische zijde. Indien geen ongelukken gebeuren behoeven thans de Heeren Meesters in patria geen kapitaal meer naar Indië te zenden; „en (kunnen) echter niettemin „jaarlijks een retour tusschen de 20 en 24 ton gouts in patria verwach-„ten". Hij zendt nu een lading naar Batavia van f 424.875,14,15, en een andere „door Straat Malakka naar Soeratte groot f 799.635,16, „tot vervolg van den Soeratschen en Perzischen handel", namelijk 7 ton in goud en zilver en de rest in coopmanschappen.

---

1) Jan van der Burch wordt president van de weesmeesteren te Batavia 27 September 1632 en commissaris in den kerkeraad aldaar. Sedert 21 Mei 1636 aangesteld als gouverneur van Formosa.

II H. BRIEF VAN LOGE TAIJOWAN, 18 DEC. 1638.

Dit zijn inderdaad ferme bedragen, welke den geringen omvang van ons bedrijf in Cambodja in het oog doen springen, en zelfs een goed figuur maken bij tegenwoordige cijfers. Onze vestiging op Formosa bloeit. Hij heeft het fort Zelandia (op het eilandje Tayouan) versterkt ten koste van f 130.000.— en dit bedrag geheel gevonden door goedkooperen inkoop der lading voor Japan. Vele duizenden hertevellen is hij in het binnenland machtig geworden voor Japan, die een groote winst beloven.

Met 200 Nederlanders is hij het land ingetrokken om uitgebroken verzet te fnuiken en daarin geslaagd; want de inlanders beginnen daar nu „cleyn te singen".

II I.

UITTREKSEL.

Twee Translaeten van Missiven van de Coningen in Cambodia aen d. Hr. Generael Ant^{o}. van Diemen.

Deel I van het jaar 1639, folio 283 tot 287.

In de eerste bedankt hij voor het gezonden paard, zegt den gevraagden olifant niet te hebben kunnen zenden evenmin als rijst en ook nu niets te hebben om aan den gouverneur-generaal te schenken; maar hij vraagt om edelsteenen. De brief is zonder datum.

Evenzeer ontbreekt die op den tweeden brief. Hij verdedigt daarin de Portugeezen wegens onze klacht over aanranding onzer prauwen en verzoekt om, voor zoover zijn land en strand betreft, niet te worden lastig gevallen ten aanzien van den strijd tusschen ons en Portugal. Hij verdedigt zijn inrekening van geschut en lading onzer gestrande Noordwijck, zich beroepende op het landrecht en de „oude costume" (blz. 285 verso), volgens welke niet alleen de goederen maar ook de opvarenden van gestrande schepen hem toevallen. Hij is reeds buitengewoon vrijgevig geweest door die lieden vrij te laten. De koning van Champa heeft hem berichr, dat door dezen hetzelfde recht wordt uitgeoefend.

Thans zendt hij een geschenk aan den gouverneur-generaal in produkten.

Een *Gree* is een „koningszitplaats" (blz. 286).

II J.

UITTREKSEL.

Copie Missyven door den oppercoopman Sr. Johannes van der Haghen in twee distincte reysen uit Cambodia naer Tonquyn aan den coopman Carel Hartsincq [1]), geschr. 25 April 1639 en 18 Mei 1639.

Boek 1640, II, blz. 194 tot 200.

Een lading zijde, door Hartsinck per jonk met Chineesche schepelingen verzonden naar Japan, is schelmachtig aan land gezet in Hocheo [2]) en daar overgeladen naar hier, waar van der Haghen naar onwetend weder heeft ingekocht voor Japan. Daarbij is tusschen de strengen uit echter een papier met Hollandsche aanteekeningen te voorschijn gekomen, waaruit bleek dat dit de geroofde zijde was, hetgeen de Chineezen daarna bekenden. De rechters hebben de zijde en de jonk aan de Compagnie toegewezen, doch de Chineezen „dolleerden" daarover bij den jongen koning en toen mochten zij de jonk behouden. Daarop is weder een vonnis geveld, hetwelk slechts een derde part der zijde aan ons heeft toegewezen, een derde aan den koning en een derde aan de dieven. Een ongehoord vonnis, roept hij uit. Hij weigert dan ook beslist om de zijde af te geven en de overheid berust daarin.

De nieuwe loge heeft 324 voet lengte voor aan den weg; en achter tegen het bosch aan, „even breet sijnde", 819 voet. Zij is aan de zuidzijde „met een cleen rivierken bewatert, op welckers hoecken „(wij) hebben wachthuyskens geformeert."

Aldus de eerste brief. De tweede, verzonden per inlandschen schipper (anachoda), bevat alleen het afschrift van dezen brief voor het geval dat hij mocht zijn verloren geraakt.

1) Zie mijn overzicht van onze betrekkingen met Tonkin en mededeelingen over dezen man in *Azië Gespiegeld I*, blz. 288 tot 296 en blz. 298. — Carel Hartsincq wordt coopman in Tonkin 16 Juni 1638, krijgt het commando over de retourenvloot 16 November 1642 en wordt president van de weeskamer te Batavia 7 Juli 1651, alsmede 23 September 1651 vice-president van den Raad van Justitie aldaar. Op 30 September 1652 wordt hij commissaris van den kerkeraad aldaar en 21 Maart 1653 gouverneur van Formosa, met ontslag op 28 April 1653 uit zijn extraordinares bedieningen. Bij provisie echter verkozen tot directeur-generaal op 20 Mei 1653, wordt hij president van schepenen te Batavia op 3 November 1654 en directeur-generaal op 8 Juli 1656. President van den Raad van Justitie te Batavia sedert 25 November 1661, wordt hij 23 November 1663 als zoodanig ontslagen en overlijdt te Batavia 24 September 1667. (Aldus de Agenda op de Personalia, Rijksarchief.)

2) Aan de Chineesche kust tegenover Formosa.

II K.

UITTREKSEL.

Copie Missyve door den Oppercoopman Sr. Johannes van der Haghen uyt Cambodia in dato 20 July 1639 aen den E. Hr. President Carcn [1]) gedirigeert (naar Japan).

Deel II, jaar 1640, blz. 185 tot 193 [2]).

13 November 1638 „is Commandeur Croocq met het schip Gal-„jasse uyt de riviere gescheyden".

Hijzelf, van der Haghen, was met hetzelfde schip 12 October 1638 in de loge aangeland.

„De Portugesen sijn desen jaere hier 7 vaertuygen sterck geweest, te weten 2 jachten ende 5 jonken" (blz. 187).

Nadat de loge verleden jaar verbrand was, heeft de Commandeur Croocq „een cleijn woninghe gebout ter noot". Thans heeft hij, van der Haghen, nog twee pakhuizen „tot het oude, bij (= door) Sr. Ga-„len gefondeert, moeten aenbouwen ende noch een packhuys buy-„ten in huyre moeten nemen."

Hij heeft olifantstanden gekocht voor Formosa en Japan.

De in al deze stukken telkens voorkomende Intje Assam is een „Chineesche Patanees" (blz. 189), d. w. z. een Chinees uit Patani, westkust van Malakka.

De oppercoopman Henricq Nachtegael van Siam komt 11 Juni 1639 in de loge aan.

Van der Haghen zendt groote hoeveelheden huiden (vellen) naar Japan 3) alsmede 72050 catti nammeracq in Siameesche potten. Daarentegen vraagt hij aan van daar staafjes ijzer, koper en 1000 theeketels, die hij t'sia-ketels noemt, met het Chineesche woord dat in het Portugeesch is overgegaan.

1) Opperhoofd in Japan sedert Juli 1638, werd hij reeds 2 jaren later geassumeerd als lid in den Raad van Indië en keerde als commandeur van de retourvloot naar patria 8 November 1641 terug. Naar Ceylon gezonden 4 September 1643 als commandeur van een oorlogsvloot, brengt hij 16 April daaraanvolgende aan de regeering te Batavia bericht van de inneming van Negombo, dicht bij Colombo. Dan wordt hij, 6 Mei 1644, benoemd tot gouverneur van Formosa en drie jaren later directeur-generaal. Op order van Bewindhebbers werd hij 24 Sept. 1650 uit zijn directie ontslagen en diende toen Frankrijk in deszelfs koloniale pogingen.

2) Deze copie is in Japan geschreven op Japansch perkamentachtig papier en van daar gezonden aan den gouverneur-generaal van Diemen, 26 October 1639.

3) Daar ontbrak immers vee gelijk grootendeels nog heden ten dage.

De wanden der loge zijn van „katjang" [1]). II K. BRIEF VAN V. D. HAGHEN, 20 JULI 1639.

Aan den koning schenkt hij twee kanonnen van de fluit Broeckoort.

De uitstaande schulden bedragen niet minder dan f 211.224,17,11 [2]). De waarde van twee ladingen naar Japan hiervandaan bedraagt gezamenlijk f 184.039,14,11.

De brief is behalve door van der Haghen ook geteekend door Pieter van Regemortes [3]).

II L.

UITTREKSEL.

Copie Missyve door den oppercoopman van der Haegen aen d. Ed. Hr. Jan van der Burgh in Tayouan, per de fluytschepen Brouckoort en Oostcappel over Japan, geschreven 20 Juli 1639 [4]).

Weder geteekend door Johannes van der Haegen en Pieter van Regemortes.

Boek 1640, II, blz. 1117—1124.

Hij heeft 125083 stuks hertevellen gekocht (een zelfs voor huidige hoeveelheden enorm aantal).

Per het fluitschip Brouckoort heeft hij uit Batavia voor zijn loge 15000 dakpannen gekregen.

De Portugeezen doen maar weinig zaken.

Onze uitstaande schulden bedragen hier f 211.000,—, terwijl de Compagnie „aan diverse personen" f 54.000.— schuldig is. De lading van hier naar Japan per Oostcappel besomt f 184.000.—.

Hij stuurt thans aan de gemalin („gemale") van van der Burgh „een sierlijcke roode lantscarre met een vergult couvert, costende „vijftien tayl cambodiasch, tot accommodatie ende verlustinge" [5]).

---

1) Maleisch, reepen van nipa-palm-bladeren, ruw saamgeweven tot matten, ook in ons Indië in gebruik.

2) Waarlijk een overmatig bedrag in vergelijking met de vorige cijfers.

3) Die blijkens het tweede hier medegedeelde dagregister van Galen aangekomen is 22 Mei 1637.

4) Het stuk zelf is ongedagteekend, maar vermeldt op den omslag als datum: in één hoek 20 Juni 1639 en in een anderen hoek 20 Juli 1639. Blijkens den inhoud is laatstgenoemde dagteekening de juiste en berust de andere op een schrijffout.

5) Van zulke karren wordt in deze handschriften meer gesproken, als toen inheemsch. Ik zag hen nooit in Cambodja en vermoed dat zij er het veld hebben geruimd.

II M.

UITTREKSEL.

Copie Missive van den oppercoopman Joannes van der Hagen, aan d'E.heer president Fransois Caron (in Japan) per de fluytschepen Broecoordt ende Oostcappel gedirigeert in dato 20 Juli 1639.

Boek 1640, II, blz. 1125—1138.

Grootendeels handelt ook deze brief over loopende handelstransacties en bevat hij dezelfde mededeelingen als in den zooeven hier in uittreksel medegedeelden brief.

Uit dezen brief blijkt weder, dat elke natie in Cambodja haar eigen sabandhaer [1]) had en dat er dus geen algemeene havenmeester was, doch dat de koning in overleg met het Nederlandsche opperhoofd, evenals met de andere uitheemsche handelaren, voor elke natie een ambtenaar benoemde, van Aziatisch bloed maar geenszins altijd een Cambodjer, die de scheepszaken behandelde en meestal daarvoor de brug was tusschen de handelaars eenerzijds en de landsbestuurders anderzijds.

„De Portugesen (hebben) hier twee papen (roomsche priesters) ende haer kercken hier pubbelijck (publiek, in het openbaar) exerceeren" [2]) en zij doen hun best bekeerlingen te maken onder de Japanners en de inlanders. Een Portugeesch koopman Johan (Joao) Ferreira heeft voor 3000 thayl een fregat gekocht, dat hier gebouwd is door Presbescit, hun sabander, waarmede hij handelt met Macao, (een stad toen reeds een eeuw in Portugeesch bezit en hun stapelplaats voor hun Oost-Aziatischen handel, evenals Tayoewan dit was voor onze Compagnie).

De Chineesche zijde-dieven, van wie hiervoor gesproken is, hebben „met licencie" van de oude koningin op twee na de plaat gepoetst naar buitengaats, uit vrees van hier te worden ingerekend en teneinde uit het gezicht te geraken voordat de gouverneur-generaal hun euveldaad vernomen heeft.

Van der Hagen vraagt om syonghy-planken om in zijn factorij de wanden, die nu van katjang zijn, „te verstercken".

1) Zie verklaring van dit woord onderaan blz. 19 hiervoren.

2) Anders leest men in deze stukken nooit van roomsche priesters, behalve wat Wuysthoff mededeelt over Laos.

II N.

UITTREKSEL.

Copie Missive van den oppercoopman Joannes van der Hagen aen d'Ed. heer gouverneur-generael per de jonq van annachoda Intche Assam, geschr. 27 Oct. 1639 in den rijcke van Cambodia.

Boek 1640, II, blz. 1139—1141.

Penomping, de huidige hoofdstad, noemt hij een dorp.

„De zuivere winsten op desen comptoire geprofiteert compt voor „desen jaare godt loff te monteren f 58.810,6,13.—".

Hij vraagt om zwarte cangan's [1]).

II O.

UITTREKSEL.

Copie Missive door d'E.hr. president Francois Caron, 11 December 1639 aen den oppercoopman Joannes van der Haegen (Cambodja) geschr.

Boek 1641, I, blz. 339—49.

De Portugeezen zijn verbannen uit Japan op straffe des doods en nu zullen „Macao, Malakka, Goa en diergelijke in een miserable de- „cadentie geraken, dewelcke door de Japanse winsten tot nog toe „onderhouden sijn geweest."

Japanners, die thans buitenlands verblijven, mogen op straffe des doods niet naar Japan terugkeeren, „sijnde te lang onder roomse „papen geweest en connen niet beter wesen als de papen selven, „haere leermeesters." Voorts „is er geen grooter vijandschap dan „van Japan tegen Manilla".

Hier in Japan is de wet, dat wie aanklaagt zonder voldoende bewijs, gestraft wordt als ware hij de schuldige, in plaats van de aanklager.

---

2) Een soort lijnwaden.

II P.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 18 December 1639.
Boek 1640, I, fo. 5 verso en 118.

Onze loge in Tonquin heeft een groote partij zijde naar Japan gestuurd op een gehuurde jonk, bemand met „Japanse Chinesen" en Nederlanders. „Dese guyten, 36 sterck, hebben de 19 Nederlanders „overvallen, gemassacreert ende in see geworpen. Zij sijn gestrant „omtrent Hockcheu", hebben een ander vaartuig bekomen en daarin zooveel zijde geborgen als zij konden, „nemende haer koers na „Kelangh op Formosa bij de Spangiaerden [1]), waer zij bij faute van „gelt de heele partij niet conden venten." De rest wilden zij in Manilla verkoopen, maar de mousson dwong hen naar Cambodja. Daar wisten wij van die zaak nog niets af en kochten de zijde. Bij het openen der pakken zijde kwam echter een Nederlandsch geschrift voor den dag, waarop het gewicht „geannoteert" was. Toen kregen de beambten der loge vermoedens en hoorden daarna dat deze zijde „Compagnies-goed" was. De roovers echter waren goed voorzien van geld wegens den verkoop van een deel der zijde op Kelangh; en daar het recht in Cambodja voor geld te koop is, kochten zij zich bij de rechters vrij. De lading van de jonk, toen zij uit Tonkin vertrok, bedroeg 110154,7,6.— gulden. Van dit verlies zal 40.000 gulden terecht komen. (fo. 5 verso). Het bestuur der loge in Cambodja heeft zich verzet tegen het ongehoorde eindvonnis, hetwelk een derde van de zijde toewees aan den koning, een ander derde aan ons en eindelijk een derde aan de dieven. Onze menschen hebben echter de zijde behouden en per de Brouckoort naar Japan gezonden. De roovers zijn gevlucht. (fo. 118).

---

1) Een Spaansch fort aan de noordpunt van Formosa, dat in 1626 werd gebouwd en in 1643 door de onzen werd genomen.

II Q.

UITTREKSEL.

Copie Missive aan Johannes van der Haegen van 31 December 1639 van Gouverneur Jan van der Burch uit Taiouan.

Boek 1641, I, blz. 170—71.

Hij heeft over Japan de aangekondigde „gulden carre" ontvangen en zal die gebruiken om er zijn kinderen plezier-ritjes in te doen maken. Verder handelt de brief over handelstransacties.

II R.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 8 Januari 1641.

Boek 1641, IV, blz. 36—37.

De handel verkeert hier in goeden toestand. Een Portugeesch naveth, bemand met 70 koppen, is uit Macao te Nangasacki aangekomen, alwaar de bemanning „gedecapiteerd is en tot spectakel gestelt" behalve 13 personen die weder hebben moeten vertrekken. Alle eigendom van de terechtgestelden is verbrand.

„28 Juli 1640 is de oppercoopman Johannes van der Haghen su-
„bietelijk overleden gelijck ook de ondercoopman en de assistent."

De Louwen willen naar Batavia en wij zullen dit aanmoedigen omdat daaraan veel gelegen is, „sijnde hun lant rijck aen gout, mus-
„cus, benjuin, namrack en gommelack en andere profijt gevende
„coopmanschappen."

Er is van 1 September 1639 tot 1 September 1640, dus in 12 maanden, verdiend . . . . f 55511, 4,6
onkosten en mondkosten 8890,11,10
blijft suyver bij dat comptoir gewonnen . . . . f 46620,12,12

II S.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 12 December 1641.
Boek 1642, I, fo. 63 verso.

De Louwen schijnen „een geciviliseerde natie ende cloecke coop„luyden te wesen." Het sal niet geraden sijn negotie in dat land „te „stabileren, maar advantageuser de coopluyden nae Batavia te trec„ken. De weg (naar hun hoofdstad) is verre en moeilijck".

De koning van Cambodja heeft ons een der Chineesche zijde-roovers toegestuurd, waarop deze „levendig geradbraakt is."

II T.

UITTREKSEL.

Copie Missivens van d. E. Pieter van Regemortes aan d. E. Hr. gouv. Paulus Traudenius[1]) (Formosa) ende den oppercoopman Johan van Elseracq (Japan) per de fluyt de Zaayer, geschr. 5 July 1642.
Boek 1644, II, blz. 625—8.

De koning overweegt verplaatsing van zijn hoofdstad (Lauweck) naar Penomping. Reeds wil hij voortaan geen schepen meer toelaten boven Penomping [2]).

In den tweeden brief bericht Regemortes, dat de moord op de twee koningen 5 Januari 1642 geschied is door den tegenwoordigen koning; tegelijk werden tal van kinderen, bloedverwanten en grooten „nevens menichte van mindere personen vermoort."

---

1) Secunde op Formosa 30 Juni 1635 en gouverneur aldaar 20 Juli 1640.

2) Inderdaad was en is Penomping veel beter gelegen voor het verkeer. Dat de koning geen schepen meer voor zijn hoofdstad wil hebben, is voor ons, die den spoedig daarna losgebroken storm kennen, reeds een voorteeken daarvan.

II U.

UITTREKSEL.

Copie Missive door den oppercoopman Pieter van Regemortes aen d. Hr. gouvr. Paulus Traudenius (op Tayouan), geschr. Cambodja 5 Juli 1642.

Boek 1643, III, blz. 335—337.

5 Januari 1642 zijn de beide koningen vermoord.

Penomping ligt „vier groote mijlen beneden de loge".

Hij heeft van Batavia een lading cleeden [1]) gekregen, ter somma van f 90.179,11,11.—.

Hij vraagt om lichtblauwe cangan's.

Twee Nederlanders zijn bij zijn afwezigheid door Portugeezen „schandich vermoort", 2 Februari 1642.

Hij raadt aan de uitzending van een klein jacht „omme voor de „Japanse reviere (de noordelijkste uitstrooming van de Mekong) in- „de sincques Jacques [2]) op de Castilliaense vaertuygen van Manilla „te passen."

---

1) Katoenen lijnwaden.

2) Zie noot onderaan blz. 124 hiervoren. Hier is de naam blijkbaar toegepast op een baai in plaats van op een kaap.

III

Journael van de reyse naer der Lauwen-Landt

door

Gerrit Wuysthoff.

1641/2.

Overgecomen brieven 1643,
Deel IV, folio 96—128.

Journael ofte Daegelijcxe aenteeckeninge van de reijse uijt het rijck van Cambodia naer der Lauwen landt, gehouden door den Ondercoopman Gerrit Wuijsthoff, Gecommitteert, nevens twee assistenten Willem de Goijer ende Huijbert Boudewijnsz, den Barbier Mr. Pieter Smits, Intsie Lannangh als tolcq ende twee Nederlantsche Jongens, in Compe. gaende, om D. Ed. Heer Generl. en de E. Heeren Raden van India, haere achtbaerheijts missive ende geschencken aen Zijne Conincklijcke Maijt. der Lauwen t' overhandigen, zedert den 20en Julij Ao. 1641, dat uijt des Compes. logie bennen gescheijden.

lij A°. 41. Ditto. Naer ons depessche op middach van de opperhoofden des Comptrs. alhier, d' E. Pieter van Regemortes ende Harmen Broeckman becomen ende afscheijt genomen hebben, zijn met de prauwen der Lauwse schippers, Quan Montip, alwaer in geforreert [1]) is den ondercoopman Wuijsthoff, metten barbier, den tolcq Intsie Lannangh, ende jongen in; de prauw van Ephea beij, de assistenten ende jongen; voorders is oock verdeelt, als in twee andere prauwen van Chen Radia Coth ende Tjonkorna het cargasoentgen ons mede geordonneert, monterende ter somma f 6601 — 10, daermet in compe. van 9. Lauwse prauwen naer Pnompingh [2]) vertrocken ende gesamentlijcken 's avonts gearriveert zijn.

21. ende 22en Dito. Versien haer de Lauwen met eetbaerwaeren

1) = gefourageerd, hier blijkbaar: ondergebracht.

2) De tegenwoordige hoofdstad van Cambodja, thans Pnompenh geschreven en gelegen vlak tegenover de rivier, die door Laos stroomt, de „Lauwsche rivier", thans Mekong geheeten. Deze vloeit namelijk bij Pnom-Penh samen met de afwatering van het westelijke groote meer Tonlé-Sap om dadelijk weer uiteen te gaan en in eerst twee, en verderop meer armen de zee te bereiken. Pnom-Penh was toen nog niet de hoofdstad. Zoowel deze als onze faktorij lagen iets noordelijk van Pnom-Penh aan de gezegde afwatering van Tonlé-Sap. (Zie Inleiding).

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *Julij A°. 1641.*

van visch, rijs ende anders. 's Middachs passeert hier verbij een Maleijts vaertuijch van beneden op comende, waer onsen schipper Montip uijt verstaet, (dat) Intsie Assams joncke, 't welck sijnen stuerman ende compangnon naer Pattania [1]) met eenige p^ls^. Benijuijn als gommelack bevracht hadde, weder geretourneert en op 4. a 5. mijlen naer bij was. Hebben derhalven de Lauwse schippers goet gevonden Montip een cleen vaertuijch soude affvaerdigen om geseijden stuerman doen weten, zoo geresolveert sijnde mede naer 't Lauwen landt te vertrecken, citto met d°. prauwtgen zich herwaerts moeste vervoegen, gelijck 't selvige omtrent 4. uren met 3. Lauwse persoonen is geschiedt, welck interval (ik) vreese ons wel 2. a drie dagen in de reijse hinderlijck wesen mochte, vermits zoo dese tijdinge bequamen op vertreck stonden.

Adii 23^en^ dito zijn de acht prauwen, oock beijde d' assistenten, 's morgens vertrocken ende wij eenlijck, om voorverhaelde redenen, blijven leggen; sullen ons vier dagen van hier, alwaer uijtter muschieten plage zijn, inwachten.

Adii 24^en^ D°. Naer middach arriveert den stuerman van Montip [96d°] met 't vaertuijch van Intsie Assam, die t'eenemael genegen is mede naer 't Lauwen landt te gaen ende, alsoo zeijt, weijnich goederen mede brenght, als 5. p^cl^. slechte vogel nesties, $2^1/_2$ p^l^. thin, ende 3. slaven uijt Malacca. Heeft door zijn instantelijck versoeck aen Montip vercregen, noch 2. dagen te sullen naer hem wachten, om het sijne boven (te) gaen vercoopen. (Wij) hebben goet gedacht met hem te keeren ende versorgen, vermits seer langhsame luijden als geen resolutie in 't vercoopen hebbende, langer tardance voor te comen, ende quamen 's avonts in 's Comp^es^. logie.

Adii 27^en^ D°. Smorgens weder met een cleen vaertuijch naer Pnompingh gevaeren, latende den stuerman boven blijven. Wat aenprestinge, soo door d'opperhoofden als mij aengewent, heeft doch niet mogen helpen; want bij die verblint geltsuchtige ende nauwe menschen, dat een taijl meer mochten ende dickwils contrarie becomen, niet en wert geconsidereert (dat) andere luijden intrest door haere semmelen te lijden hebben. Dienvolgende het onbehoorlijck wachten, Montip voorgedragen, wat ongerijffelijcheijt ons aendede; dat d'andere Hollanders met de prauwen in vier dagen vertrocken waeren; ende, soo (wij) langer naer sijnen stuerman wachten, noch wel 2. a 3. dagen conde aenloopen, dat apparent de vertrockene prauwen verdrie-

---

1) Patani, aan de oostkust van het schiereiland Malakka.

lij A°. 41. ten soude en haer reijse doen voorderen, wanneer in langen tijt niet **III.**
weder bij ons volcq conde geraecken. Waerop Montip zeijde, ten aen- **JOUR-**
sien het sijnen compagnon ende stuerman was gaerne mede hadde. **NAAL WUYST-**
Dan, soo op morgen den 28en, deser niet verscheen, overmorgen met- **HOFF,**
ten dach vertrecken wilde, seggende d'andere prauwen genouchsaem **1641/2.**
aen Sembabour achterhaelen conden, alwaer de schippers noch haer affairen te verrichten hadden, ende 8. a 10. dagen te verbeijden genootsaeckt waeren.

Adii 29en D°. Smorgens voor den dageraet compt Montips stuerman; vertrecken alsoo te 7. uren van Pnompingh, zijnde jegenwoordich 6. volcomen etmalen d'ander prauwen voor heenen zijn, wenschende ons geselschap spoedich achterhaelen mogen. Omtrent 8. uren comen (wij) in de Lauwse rivier; passeren 's middachs 't vlecq Loim, waer de rivier den naem van heeft; 't selvige is, als aen d'ander zijde der rivier bij de Coutchenchienders staende, wel omtrent de hondert huijsen, nu omtrent ses jaeren bewoont, t'sedert welcken tijt hier jaerlijcx 40., 50., 60., 70. ende nu tot bij de 80. p[l]. sijde hebben aengeteelt, 't welck nog al vrij toenemende is. 's Naermiddachs passeren het dorp Gockelock, alwaer noch eenige van des Conincx vervallen huijsen staen, dien voor 9. jaeren door den oorloogh van sijn oom, jegenwoordigh regerenden Ouden Coningh, overwonnen, gevangen ende daernaer tusschen 2. kussens versmoort is. De wint Noordelijck, 's middachs Suijdelijck met regen. Savonts naer gissinge $3^1/_4$ mijlen in de rivier geadvanceert.

[97] Adii 30en D°. Smorgens metten dach wederom beginnen langhs de wal te boomen, de wint Zuijdelijck met stoffregen, 's avonts naer gissinge $5^1/_2$ mijlen gevoirdert.

Adii 31en D°. Lieflijck weder, de wint Westelijck, 's naemiddachs $^1/_2$ uijr regen, den geheelen dagh naer gissinge $3^1/_2$ mijl geadvanceert.

Augustii A°. 1641.

gustii 1641. Primo D°. Smorgens goet weder, 't luchien Westelijck met treffelijcke coelte, 's avonts grootenslach regen uijt de Zuijdelijcker handt, ende lieten 't eerste geberchte, genaemt Schanton, aen de Westsijde der rivier leggen, sich streckende $1^1/_2$ mijl langhs heen bij 't water. Metten doncker de prauwen aen de wal vast gemaect ende vernacht. Verstonden van de luijden, hier woonende, (dat) de 8. prauwen 3. dagen verleden gepasseert waeren. Desen dach gegist $3^1/_2$ mijlen als vooren gewonnen.

Adii 2en D°. Smorgens goet weder, de wint variabel, naer middach diverse mael regen. Gegist 3. mijlen gevoordert; tot hier en toe is de

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *Augustii A°. 1641.*

rivier langs heenen van Looim ofte het Coutchenchiense quartier fray bewoont en veel cattoen bij dese landtluijden geteelt.

Adii 3en D°. Goedt weder. Op middach passeeren den bergh Phan Canghy genaemt, aen bagh boort gelegen. Savonts grooten slachregen uijtte Zuijdelijcker handt ende vernacht bij een groote Cambodiase papen kerck, daer besijden een spruijt is loopende t'landt waert naer de negerij Chilooim, daer den eenichsten peeper in Cambodia valt, welck den Coninck insgelijcx naer hem treckt. Volgens gissinge desen dach geadvanceert 2½ mijlen.

Adii 4en D°. Smorgens goet weder, 't luchien Noordelijck, 's avonts uijtten Zuijden, weijnich regen, ende 1½ mijl van daech gewonnen.

Adii 5en d°. Des middachs passeeren een negerij genaemt Simpouw, staende omtrent de 40. huijsen, waer mede eenige Chinesen woonen. Van hier als noch een naest aengelegene vleckje Wastwert genaemt ende comt eenlijck vandaen de Cambodiasche cadjanghs matten. Naer middach omtrent 3. uren arriveeren aen Lombock [1]), aldaer een uijr vertoeft ende voorders een ½ mijl vandaen vernacht. Desen dach 1¾ mijlen gewonnen. 2. Uren in den doncker ontstaet een vihementen wint uijtte Noordelijcker handt, dien naer een uijr met weijnich regen wederom stilden.

Adii 6en D°. Naar middach te 2. uren comen aen Sombaboer [2]), naer gissinge 1¾ mijl van Sombocq; vinden onse compe. ofte geselschap, de 8. prauwen alhier mede eergisteren aengelandt, verstaende van den schipper Ephui, als d'assistenten aen beijde zijde weijnich contentement te hebben, zoo over de zeer quade commoditeijt der slaepplaetse bij regenachtich weder, als mede de ongerijffelijckheijt van den schipper ende sijn volck, wegen 't coocken ende toebereijden der spijse, waerover Ephia sich excuseert, clagende den schipper Cen Mon Con, welckers prauw mede overladen en- [97d°]
de met veel volck belast sijnde, altijt van meninge geweest is, aen Sombaboer een tweede prauw te coopen, met volck versien, alsdan van Ephia 2. kisten woude overnemen ende alsoo nu Chen Mon Con van voornemen desisteert, ben genootsaeckt geweest, het casken van de Compe. N°. 50., daerinne 2. stucken laeckenen, mede de kleer-

---

1) Lees: Sombock.

2) De tegenwoordige namen van deze plaatsen aan de Mekong behandelt C. Aymonier in zijn *Le Cambodge* tome I blz. 255, 298, 309; tome II 173 en 176; tome III blz. 770/1. Evenzeer Francis Garnier in zijn *Voyage lointain aux royaumes de Cambodge et de Laouwen par les Néerlandais et ce qui s'y est passé jusqu'en 1644* in de *Bulletin de la Soc. de Géogr.* Sept.—Oct. 1871, blz. 249/89. Eerstgenoemde schrijver spreekt den tweeden voortdurend tegen, kwam trouwens aanmerkelijk later en schijnt gelijk te hebben.

kist van beijde assistenten uijt te lichten, deselvige geopent, 't laecken als de cleederen tusschen hoecken ende winckels ingesteecken, zoo dat nu van reedelijcke slaep plaetse versien sijn.

Adii 7en D°. Stil gelegen. Den verleden nacht tot dato 's avonts continuelijck regen. (Ik) vreese Compes. goederen in de cassen door den dagelijcxen regen wel bevochticht conde werden, vermits onder in de prauw wech gestouwt ende qualijck doenelijck naer te sien, voor en aleer aen Sathenham gecomen sullen wesen, daer alle goederen uijt de prauwen gelost ende een stuck weeghs over landt moete gedragen werden.

Tegens den avont gaen besoecken in sijn prauw Cen Mon Con, waer mede saten 3. a 4. Lauwse schippers. Naer eenige discoursen seijde, hoe dat Sombock, hier naest aengelegen, bij een Ocknea geregeert wierde ende dese plaetse Sombaboer door een Grooten Radia Pourson ofte opperste paep, onder hem hebbende een Tevinia ende Nappraes [1]), door dewelcke werde alle cleene civile saecken ofte rechten afgedaen ende bij desen Radia Pourson geapprobeert, dien wegen Zijne Majesteyt vermits de uijtterste ofte frontier plaetse van Cambodia tegens het Lauwse gebiet als gouverneur ende een coninck der papen van de rontomme gelegen plaetsen hier resideert ende te commanderen heeft. Soo dat alle vaertuijgen, gaende naer 't Lauwen landt als van daen comende, haer bescheijt, hoe veel goet ende volckeren den genoemden Pourson aengeven moeten; dienvolgende alle schippers ende wijluijden op morgen de passedels [2]) van de Sabandhaers medegebracht, nevens schenckagie doen, volgens ouder gewoonten moesten gaen vertoonen. Oock seggende, (indien) d'Compe. het Lauwen landt meerder quame te frequenteren, desen Pourson zijne behulpsaemheijt van nooden hebben sal, als mede eerstelijck wanneer wijluijden wederom retourneren, zoo eenige goederen geladen hebbende, in 't lage water hier moeten ontlost ende tot aen Sombock met clene prauwen, vermits de rivier hier t'eenemael door stene clippen streckt ende ondiep is loopende, als dan met vaertuijgen ende volck connen geassisteert werden. Daer ter contrarije vrij groote travalien onderworpen sijn; zoo sullen ten dien insichte, als door 't aenraden van de schippers, nevens haerluijden vereeringe doen, opdat niet en schijne, den noot vereijschende, sulcx om redene geschiede.

---

1) Zie de verklaring dezer woorden hiervoren in Casteleyn's geschrift blz. 13 en 21; mandarijnen-rangen.

2) = pas-ceelen.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
Augustii A°. 1641.

Adii 8en d°. Naer middach zijn nevens alle de Schippers ons passedel van 's Compes. Sabandhaer den Radja Pourson gaen vertoonen met vereeringe van een witte Bettilie, en boeckespiegeltgen. Naer [98] dat gelesen hebbende, seijde van de groote moeijelijckheijt onser aenstaende reijse ende diergelycke meer, zoo mede aen Quan Montip, vragende naer Battavias gelegentheijt ende sijn winsten daer bejaecht, dien hem als den tolck Intsie Lannangh op dienden, gelijck (hij) mede de veroveringe van Malacca noch niet verstaen hadde ende sulcx verwonderen dede [1]).

Voorders naer andere redenen mette Louwse schippers hebbende, haer luijden aendienende, dat genige ondersaten van den Lauwsen Coninck voortaen en souden vermogen verder in 't Cambodiasche gebiet comen ofte eenige negotie drijven, dan alhier aen Somboeboer, tenzij Zijne Majesteijt der Lauwen met brieven den Coninck van Cambodja in 't licentieren contentement doet, wanneer alsdan haeren liberen handel gelijck vooren zullen genieten.

Seggende oock wijders dat Sijne Conincklijcke Majesteijt der Lauwen op d'Ed. Heer Generaels missive wel een gesant naer Battavia mochte ordonneeren, dat dien selvigen mede niet om voorverhaelde redenen door het Cambodjasche gebiet te passeren licentieert, dan eenlijck brieven, die door onslieden Zijn Edt. conden geinterrogeert werden.

Ten lesten noch d°. schippers recommanderende haeren Coninck ofte Grooten des rijcx goede informatie wegen Sijne Majesteijt van Cambodja te doen, opdat zijluijden de (= die) jaerlijcxe groote proffijten hier bejaechden, deselvige voorders in liberen handel mochten genieten. 'T was waer, de Maijts. zone tot Coninck vercoren ende gestelt is, 't welck tot genen anderen eijnde geschiet, dan bij des Ouden Conincx afflijvicheijt door 't verkiesen van een ander alle revulten te voorsien; dat dienvolgende de vader, dien den sone als Coninck gemaeckt, geen minder tijtel gelijck sijnen soon vereijschten, daer alle Coningen ende princen hem voor erkenden; waermede ons licentie gevende te vertrecken.

Adii 10en D°. Bennen nevens alle de Lauwse schippers tot desen Tevinia te gast genodicht, dien volgens landts constuime met een spiegeltien vereerden, ende 's avonts ons wederom vereeringe van rijs, hoenders ende arack doende.

---

1) Zooals bekend hadden wij in 1641 juist de onneembaar geachte vesting Malakka op de Portugeezen veroverd, hetgeen bij de Oostersche volken een gewendigen indruk maakte en ons tot de ontwijfelbaar eerste zeemacht in Oost-Azië verhief.

ugustii . 1641. Desgelijcx mede van den Radia Pourson ontfingen clappesen [1]), III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
geconfijt ende andersints, waermede ons wenschende een voorspoedige reijse, met presentatie soo naer desen hem eenichsints van noode hebbende, maer simpelijck te versoecken hadden, dat trachten soude onse schenckagie hem gedaen wederom te verdienen.

Tsedert der Louwen aenlandinge alhier zijn dagelijcx met calfateren haerder prauwen doende geweest, ende van 't gene noodich te versien; soo gedencken de reijse op morgen wederom gesamentlijck te voorderen.

Gelijck ons bij instructie wert gelast, hebben naer de gelegentheijt van Sombock ende haere negotie, zooveel van deselve onses aenwesens van 4. dagen alhier connen onderstaen, vernomen, zijnde een vleck oft dorp, qualijck soo groot als Ponombingh, dat bij weijnich Cambodjers dan door Chinesen bewoont wert, dien den handel
[98d°] in dese rontomme gelegene quartieren principalijck bevatten, gelijck de hartevellen naer gissinge wel 20000 stucx nevens 3000 stucx swaere grote jammamaes ende omtrent 80. picol wasch jaerlijcx, dien de Chinesen met carren als prauwen, vermits weijnich aende marckt te coop gebracht werden, t' landt gaen door snoffelen opcoopen ende zoo versamelen, wanneer bij gelegentheijt haer goederen met bercken beneden brengen, (en) daer voor den meesten penninck zien te venten. Buffelshoorns en coehuijden vallen hier weijnich, noch geenen namracq dan den Lauwen hen hier wert gebracht. Oock mede hebben dese Chinesen als d'inwoonders van Somboebour groote vaert op Namnoij als t'landtwaert naer Phonongh, wel 2. a drie maenden met carren heen ende weder cruijschen. Trocqueren van de inlanders in beijde plaetsen goudt, renostershoorns ende olijphantstanden tegens soudt, Chinese couralen, iser (= ijzer) cleene coperen gommen [2]), als meer andere snuijsteringe van cleijnen valeuren. Connen voor een bosjen sout, hier waerdich een maes, soo veel swaerte goudt becomen. Dan (= doch) moeten zijluijden dese groote winsten van 9. a 10. centen met sware siecte en uijtsiende als geesten, door ongesontheijt des landts ende swart water, vrij duijr betalen.

Welck Landt Phonong ende 't volck, staende halff onder gehoorsaemheijt van den Cambodjer ende d'ander helft streckende naer de cust van Champa, die tegens malcanderen strecken, oorloch voeren, Zoo de Chinesen seggen schijnen (die) omtrent de natie van 't eijlandt Formosa gelijck te wesen, gaende heel naeckt, dan de schamelheijt

1) klappers, kokosnoten.
2) Gongs, koperen klankbekkens.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *Augustii A°. 1641.*

met een blat bedeckende; en dien de meeste hoofden in den crijgh van zijnen vijandt becompt, verkiesen voor hare Overicheden; dat (ik) vertrouwe, van 't volck is, aen Chiampa grensende, waer over 4. jaeren de boot van 't schip Noortwijck in een onbekende rivier den opperstuerman . . . . [1]) nevens drie persoonen met pijlen doot geschoten wierden.

Dit is 't gene als geseijt van Sombocx gelegentheijt, dat mijns bedunckens, 't welck aen ervarener oordeel stelle, (indien) wederom bij goede jaeren de vellen in Japan tot voorigen prijse mochten comen te steijgeren, men dan door een Comp^es. dienaer te leggen soude trachten, sooveel doenlijck d'alhier rontomme vallende vellen sien te bevatten; dat (= hetgeen) ten aensien dese plaetse t'eenemael met Chinesen bewoont is, die alles opcoopen ende versamelen, weijnich beschieten soude, ten waere men d°. vellen als andere goederen zeer weijnich min gelijck die bij de logie daer d'ordinarischen marctganck opgecocht werden, uijt haerluijder handen bequamen ende dan noch met contant betalende, vermits geen cust cleeden in dit quartier getrocken (= gewild) zijn, alsoo de Lauwse dracht hier gemeen en goetcoop is. Dan vertrouwe weijnich blauwe cangans, negros cleeden ende poulangobars van clenen prijse redelijck begeert zoude wesen, 't welck bij tijds vereijsch lichtelijck door een jaer besoeckens t'onderstaen ende de seeckerheijt daer van alles te vernemen is.

Adii 11^en D°. Wederom van Somboeboer smorgens de reijse gevordert. Naermiddachs rescontreren een Lauwsche prauw, geladen met omtrent 500. stucx alderhande sorteringhen hartevellen, dien [99]
voor 10. maenden geleden door verscheijde Cambodjers naer Bassacq [2]) gequipeert is ende d°. vellen daer versamelt als (= evenals) opgecocht hebben, waermede nu naer Cambodja tourneren. Desen dach gelijck de vorigen stil gelegen. Weijnich regenachtich weder; 's avonts $1\frac{1}{2}$ mijl geadvanceert.

Adii 12^en D°. Betogen locht met weynich mothregen, de wint Noordelijck ende gelijck vooren van daech naer gissinge $1\frac{1}{2}$ mijl gevordert.

Adii 13^en D°. 't Luchien Noordelijck met redelijck goet weder, ende $1\frac{3}{4}$ mijl gegist gewonnen.

Adii 14^en D°. Naermiddach regen uijtte Westelijcker handt. Desen dach door den stercken stroom om de hoecken van de racken [3]) vallende, maer $1\frac{1}{2}$ mijl gevordert.

---

1) Naam is opengebleven in het handschrift.

2) Een stad, nog heden hooger deze rivier op te vinden.

3) Een rak is een deel van een rivier tusschen twee bochten.

Augustii 1641. Adii 15en D°. Betogen lucht en diversche malen regen, de wint als vooren; gegist 1¼ mijl geadvanceert. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Adii 16en D°. Variabel weder van regen ende sonneschijn; 's avonts 2. mijlen gevordert.

Adii 17en D°. 't Luchie Z. W. moije coelte met verscheijde regenbuijen. 's Middachs omtrent een uijr tot aen Baetjong gevoirdert. Daer vernachten bij een oude vervallen steenen kerck, waerin de Lauwen voor 2. beelden seremoniën met offeren van brandende keersen gingen doen. Alhier plachten de Coningen van Cambodia voor 50. jaeren haer woonplaetse te houden. Dan alsoo van de Lauwen ter dier tijt met oorloogh gedreijcht wierden, hebben (zij) dese plaetse geabandoneert ende t'eenemael in bosschagie laten verwilderen, tsedert welcken tijt (zij) zich naer beneden, daer jegenwoordich noch omtrent zijn resenderende, (hebben) getransporteert.

Van hier aff loopt een spruijt ofte rivier Oostelijck in, waer omtrent de 30. mijlen opwaerts is gelegen een quartier genaempt Namnoij, 't gene meerendeel bij Louwen ende weijniger Cambodjaers bewoont wert, dien jaerlijcx aen haere Coningen goudt contribueeren. Voorders willen qualijcq goudt aen jemanden dan door groote kennisse ende ter vruntschappe, als 't geene (be)nodigen in trocque vercoopen. Begraven 't silver ende goudt onder haer huijsen inde aerde voor een schat gelijck juweelen bewaerende, seggende: tot wat eijnde te sullen vercoopen, ten aensien (zij) niets in dit leven dan cost en kleederen van doen hebben, daer Godt haer landt genouchsaem van gesegent ende henluijder begeerten volcomen mede vernoucht heeft.

Den Coningh van Cambodia heeft voor 20. jaeren eens bij de 300. mannen soo Japanders, Chinesen, Maleijers als Cambodjaers met prauwen de genoemde oostelijcke rivier opwaerts naer geberchte noch 20. mijlen hooger als Namnoij gelegen gesonden, (uit) welck geberchte die van Namnoij haer goudt becomen. Dan bennen doenmaels d'uijtgesondene door haerluijder oncunbaerheijt, als mede de groote sterffte van de ongesontheijt des landts, tot geen ooghwith connen geraecken, alsoo onverrichter saecken, zijnde 't voorn. getal van 300. persoonen totte 50. gedeclineert, dien met weijnich goudt retourneerden.

T'is seecker, soo de Lauwen affirmeren, in dito quartier groote quantiteijt goudt verborgen blijft, 't welck eenelijcken aen d'inwoon-
[99d°] ders iver [1]) mancquerende is, want gelijck vooren gesecht, schoon noch sooveel hebbende, niets ofte weijnich vercoopen willen.

1) = ijver.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Augustii A°. 1641.

Adii 18^{en} D°. Regenbuijich weder. (Wij) blijven leggen inwachten de 4. prauwen den dach verachtert, om de prauw van Ephia, waer d'assistenten in zijn, dien achter een stuck aff ende schadeloos geraeckt is, weder te repareeren.

Adii 19^{en} D°. Smorgens de bovengenoemde Oostelijcke rivier overgesteecken ende 2 1/2 mijl naer gissinge in de andere rivier, 't gene onsen wech is, gevoordert; gelijck vooren verscheijden mael regen.

Adii 20^{en} D°. comen 's middachs de verachterde prauwen, voorderen alsoo onsen cours; des avonts gegist 1 3/4 mijl geadvanceert; weder alsvooren.

Adii 21^{en} D°. van morgens totten middach gewonnen 1 1/2 mijl, den geheelen naermiddach met regen.

Adii 22^{en} D°. 's nachts, metten geheelen dach continuelijck regen, ende vermits den stercken stroom over verdroncken bosschagie vol boomen staende, daer qualijck wisten door geraecken; 1 1/2 mijl gevoordert.

Adii 23^{en} D°. Lieffelijck weder; gepasseert met leggen pannecoecken. Eenige Lauwen uijt schieten geweest, dien met ledigen handen wederom keeren.

Adii 24^{en} D°. Redelijck weder. Arriveeren 's avonts in de eijlanden van Sacxenham, daer ons stercke stroomen rescontreeren, zijnde hier dichtebij de 6. gaten, waer de stroom tusschen 't geberchte als steenachtige eijlanden ende clippen seer ondiep, daer de prauwen ontlost zijn, tegens op met groote moeijte en door gebracht werden. Gegist van daegh 2 1/4 mijl gewonnen.

Adii 25^{en} D°. Schoon weder. 's Avonts comen aen 't eijlandt, leggende naest aen het hoogh geberchte ende vast landt van Sacxenham, waer tusschen een gat 1/2 mijl van ons, 't welck door sijn steijlte ende steenachtige clippen in de passagie leggende onbruijckelijck is, waerop de stroom soodanigen gedruijs maeckt, als eenige stortinge ter zee doet. Gegist 1 1/3 mijl gevoordert, met groote moeijte, vermits wel over ende verbij 4. a 5. spruijten van redelijcke breete, als stercke stroomen tusschen gebroocken eijlanden, van de affwateringe der voorsz. gaten comende, overgesteecken zijn. Alhier moeten de goederen uijtte prauwen lossen ende dwars over aen d'ander zijde 2600. stappen weeghs gedragen werden, op welcke helft van 1300. stappen staet aen een boom een planck vast gemaeckt, daerop gesneden is in Louws ende Cambodiasche tale het scheijsel ende deelinge van beijde rijcken.

Adii 26^{en} D°. Bennen de Louwen aen d'ander zijde van 't eijlandt

ugustii . 1641. met hutten maecken, om de goederen uijtte prauwen in deselve te bergen, besich geweest; regenachtich weder. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

[100] Adii 27en D°. Zijn de Louwen met haere goederen over te brengen gesamentlijcken doende geweest; schoon weder met sonneschijn.

Adii 28en D°. Hebben 's Compes goederen door onwillicheijt der Lauwen met groote moijelijckheijt, belovende voor haeren arbeijt wel te sullen contenteeren, eijndelijck noch over aen d'ander zijde gecregen, daer in een hut, 't welck Montip voor hem als onslieder laten maecken, bij malcanderen geseth; regenachtich weder. Omtrent 3. uren naermiddach vertrecken de prauwen gesamentlijcken weder een 1 3/4 uijr te rugge, waer op 24en passado vernachten; daer omtrent bij gelegen is een der beste als 't bequaemste gath, Sadam genaemt, 't welck de prauwen ordinaris passeeren ende door gebracht werden, dat bij de 10. daegen aenloopt, eer aen d' ander zijde van dit eijlandt comen. Daer wederom inbercqueren en de reijse voorderen.

Adii 29en D°. De cas [1]) No. — [2]) in de prauw, de plancken ter zijde nat geworden zijnde, open gedaen; dan Godt loff laecken noch niets beschadicht, maer desselfs ommeslach van vochticheijt verschoten, dat ingevalle noch langer niet uijt de prauw was gelost apparentelijck alle met eenige witte betilles bedorven zoude zijn geweest. Den verleden nacht continuelijcken gelijck over dach diverse mael regen.

Adii 30en Do. Ultmo. Schoon lieflijck weder met sonneschijn, 't welck ons herten een weijnich dede verlichten, vermits in langen tijt soodanigen weder niet gehadt hebben.

September A° 1641.

ptember . 1641. Primo D°. Des nachts regen ende daechs doncker betogen lucht.

Adii 2en Do. Verscheijde mael regen.

Adii 3en en 4en Do. Redelijck goet weder.

Adii 5en Do. Weder als vooren. Tegens den avont aenlanden hier wederom gesamentlijcken de prauwen. Chen Mon Con, welckers prauw wel de grootste van alle is, heeft twee malen in perijckel van te verliesen gestaen. Soo vernemen mede een der 5. prauwen, sijnde 6. dagen voor onse comste aen Somboebour van daer in compe. vertrocken, 4. derselver versproocken ende d° vijffde door de stercke stroomen driftich geraeckt, dien alsoo dwars tegens een boom over midden aen 2. stucken gebroocken is. Het goet ten principalen noch gebercht, vermits niet swaers geladen als ondiep gaende; heb-

---

1) Oud-Hollandsch voor kist, ook door Prest. Kruger steeds gebruikt.

2) Er staat een merk in den vorm van een klaverblad.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *September A°. 1641.*

ben haere goederen niet hier ontlost maer ingehouden, waer bij den tijt dien wij hier verslijten in de reijse gewinnen.

Adii 6en D°. Smorgens hebben de Louwen haere als onse goederen wederom gesleept met schoon liefflijck weder.

Adii 7en Do. De principaelste schippers, Chen Mon Con, Cson Chen, radia Choth, Tjouw Corna ende Montip, welcke 's Compes. goederen inhebben, voorgedragen, hoe dat dagelijcx 't sedert van Somboebour zijn vertrocken, gesien door haer menichvuldich pleijs- [100d°] teren van geheele als halve dagen, dan d'een naer d'ander wachtende, qualijck een derde part tijt voorderens mach gereeckent worden; dat nu, terwijle 't perijckelste gepasseert waeren en zijluijden wel de kloeckste als 't beste gemant, die contunelijcken de resterende moesten inwachten, zoodat ingevalle voorder geen wech meerder spoeden, binnen de 5. maenden tot in 't Louwen landt de reyse niet [1]), die men anders wel in 2. gemackelijck can gewinnen, daer benevens onsen interest bij soodanigen lange voijagie te lijden hadden. Te verstaen gegeven alsmede, in soo verre Zijne Maijest. een gesant over Cambodia off wel Siam naer Battavia wilde seinden, dit jaer oock niet conde geschieden, vermits de schepen dan al vertrocken zijn, waer sij de eenelijcke oorsaecke van wesen souden. Dienvolgende haerlieden 't voorsz. in consideratie gegeven, versoeckende daer nevens vriendelijck dat haer compe. wilden breecken en resolveeren mette geseijde 4. prauwen de reijse spoediger voorderen. Gaven hier op tot antwoorde, dat 't volck meestendeel particuliere zijnde, die de cost zelfs doen ende gewent waeren haer spijse in 't bosch met herten als beesten te gaen schieten, soo beschaerden, vermits niets veel anders hebbende, dit gebruijck qualijcken veranderen conden, dat de lange vojagie veroorsaeckten ende diergelijcken meer. Eijndelijck heb d°. schippers met soeticheijt daer toe vercregen, dat op morgen vroegh, waer noch anders meijnden langer te tarderen, de reijse spoediger sullen voorderen, ende om de resterende 5. prauwen, dien niet nevens haerluijder mede connen off will, geen verleth te doen.

Ende alsoo d'assistenten in Ephias prauw qualijck geforeert zijn, doordien sy ende 't volck ordinaris droncken bennen, 't welck een groote ongeregeltheijt maeckt, daer door een ider sijn geliefften doet, derhalven altijt van d'een end ander clachten moet hooren, gelijck eerstelijck aen Somboeboer van Ephia, dat te veel goets van ons in hadde, daer hem doenmaels van ontledicht hebben, nu jegenwoordich niet anders trachtende dan mede van de assistenten ontslagen

1) Blijkbaar uitgevallen ongeveer deze woorden: „zal afgelegd zijn".

te wesen, waer door sich vrij in den haet der schippers gebracht heeft, dien insien niet anders dan sijn groote onbeleeftheijt te wesen, dat hem genouchsaem verweten is, soo geen goet off volck begeerden over te voeren, behoorden in Cambodia geseijt te hebben, maer dat eenelijcken om schenckagie van d' Opperhoofden getracht heeft te becomen. Soo heb om questie te voorsien, van Tjouw Corna, dien mede een cas van de Comp^e^. in heeft, vercregen d'assistenten overnemen sal ende sijn eygen cooij, vermits geen ander gelegentheijt is, hebbende vergunt, waervoor ter gedestineerder plaetse met lieff gecomen zullen wesen, sij mede wel, alsoo geen schenckagie van een witte casse gelijck d'andere schippers gehadt, om d'eere te bewaeren mede van noode hebben zal.

Smiddachs zijn omtrent van alle prauwen bij de 30. persoonen met een cleijn vaertuijch aen d'oversijde uijt schieten gegaen, dien 's avonts met 3. groote harten van de soorte jammamaes met een schoon wilt varcken gevangen, wederom comen.

Adii 8^en^ D^o^. Naer de vroechcost gegeten, bennen omtrent 9. uijren van Sacxen ham vertrocken, ende naer middachs te 4. uijren aen een eijlandt, extraordinaris vol herten sijnde, [1]) waer morgen dien dach
[101] noch verblijven sullen om te ververschen, als van hertenvleijsch te versien zooveel van nooden hebben daermede tot Bassack te comen. Vandaech gegist 1. mijl gevoordert met liefflijck weder.

Adii 9^en^ D^o^. Den geheelen nacht tot 's middachs een continueelen regen, wanneer de Lauwen gesamentlijck ter jacht gaen, oock mede beijde assistenten en de barbier, weijnich wandelende 't Ooswaert; keeren met 2. schoone groote harten van de soorte attamaets cabessa, door den grooten hondt van S^r^. Regemortes gevangen, in corten tijt wederom te rugge. 't Sedert dat hier van gisteren tot dato 's avonts gelegen, hebben de Lauwen 40. stucx harten gevangen, waervan 't vleijs des nachts droogh roocken, 't geene daegelijcx toespijse is.

Adii 10^en^ D^o^. Schoon helder sonneschijn, tegens den avont grooten slachregen; gevoordert desen dach een mijl.

Adii 11^en^ D^o^. Den geheelen nacht regen, overdach redelijck weder; gewonnen $1^1/_4$ mijl; 3 persoonen van onse prauw uijt schieten gaende, in den doncker wederom comen, seijden een renoster door ofte omtrent het hooft geschoten te hebben, dan daer niet van nedergestort; dien morgen, off van den schoot gestorven was, wilden gaen opsoecken.

1) Blijkbaar uitgevallen: „aangekomen".

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *September A°. 1641.*

Adii 12en D°. Gaen 's morgens de ses prauwen haren cours. Blijven met ons drie noch leggen, waervan 't volck gaen opsoecken den gisteren geschoten renoster; dien niet vindende, met een extraordinaris hart van de jammamaess gevangen weder omkeeren. Alsoo datelijck onsen wegh tot den avont toe (vervolgen;) gevoordert $1\frac{1}{2}$ mijl met schoon weder.

Adii 13en D°. Van smorgens metten dach tot savonts geadvanceert $3\frac{1}{4}$ mijlen naer gissinge; redelijck weder als vooren.

Adii 14en D°. Den voormiddach wederom met snijen van rottingh ende bamboesen uijttet bosch geconsumeert, voorders den halven dach $2\frac{1}{4}$ mijlen gewonnen.

Adii 15en D°. Redelijck weder; gevoordert naer gissinge $2\frac{1}{2}$ mijlen; 's avonts regen.

Adii 16en D°. Den geheelen nacht regen, het geberchte van Oudt Bassacq aen baghboorts wal gelegen op zijde, waer de carren van Bassacq naer Houcker gaende passeeren, 't welck in 7. dagen reijsens can geschieden; 't luchien Noordelijck, gegist $2\frac{1}{4}$ mijlen gevoordert.

Adii 17en D°. Naer gissinge desen dach geadvanceert $2\frac{3}{4}$ mijlen met redelijck goet weder.

Adii 18en D°. Tot 's middachs dat aen Bassack arriveeren, gegist $1\frac{1}{2}$ mijl gevordert, waer rescontreeren 9. vollade Lauwse prauwen, van meninge overmorgen naer Cambodia te navigeeren; regenachtich weder.

Dese plaetse is maer een gemeen ende slecht dorp voor weijnich jaren bewoont, waer een Tevinia over dese uijtterste bepalinge tegens het Cambodiasche rijck het mandement hebbende, aen d'welcke onse comste door Montip is aengedient, dien door zijnen dienaer met vereeringe van fruijten ons dede begroeten.

Adii 20en D°. Bennen met de schippers gegaen ten huijse van geseijden Tevinia, vereerende met een roode chiavenijs ende boeckspiegeltjen; hem de redenen onser comste deelachtich gemaeckt, waer over ons vriendelijck bewillecomden, seggende bij (= hij) vertrouwe wij Zijne Maij^t^. zeer aengenaem te sullen wesen ende anders meer; naer aldaer omtrent 2. uren geseten hadden, ende met Montip van Battavia's gelegentheijt gediscoureert, hebben ons afscheijt genomen. [101d°]

Adii 21en D°. Vertrecken de voorsz. 9. prauwen naer Cambodia, daer mede de opperhooffden haere ingeladen goederen ten deele, soo veele van deselve heb connen vernemen, advisere. Naer middach becomen van desen Tevinia een reetje, hoenderen, rijs, als volgens cou-

stume toebereijde en gecoockte spijse tot vereeringe, waer nevens ons zijn vermogelijcke dienstelijckheijt aenpresenteerde ende op morgen een voorspoedige reijse wenschende.

Adii 23en D°. Naer Ocnum vertrocken, daar 's middachs 1 1/2 mijl van Bassacq gelegen aencomen. Alhier is mede een Tivinia, dien ons met hoenders, clappusz., rijs als andersints vereerde, die de waerdije met een spiegeltje wederom recompenseerde.

Adii 24en D°. ende 25en. Redelijck weder. Leggen eenlijck en wachten naer Tchen Radia Coth aen Bassack, van luijden 't landt waert noch schulden innende. In somma consumeeren grooten tijt door dien den anderen in 't advanceren vrij hinderlijck sijn. Oock bennen jegenwoordich genootsaeckt in compe. van 5. a 4. prauwen ten minsten te verblijven, alsoo van hieraff omtrent 14. dagen, tot een dorp Naerboeyn genaemt, is de revier vol stenen, platen ende clippen, ondiep als boven water gelegen, 't welck stercke stroomen causeert, daer malcanders hulpe noodigen; dan, bij laegh water can een prauw met eijgen volck genouchsaem passeren.

Adii 26en D°. Voorderen 's morgens wederom gesamentlijck 13. prauwen de reijse; den geheelen dach langs steenachtige wallen als geberchte, aen beijde zijde de revier leggende, met uijtsteeckende steenen hoeck gepasseert. Regenachtich weder, de wint Westelijck, naer gissinge 3 mijlen gewonnen.

Adii 27en D°. Den geheelen nacht als dach continuelijcken vuijlen motregen; gepasseert 2 moijelijcke uijtsteeckende steene platen ofte hoecken, daer van den eenen hebben verbij gerottanght; gegist 2. mijlen gevordert.

Adii 28en D°. Hebben het swaerste goet gelicht; alsoo de prauwen tegens een steene plaet, diep de revier in streckende, het waeter wel 2. voeten hoogh affvallende, met cracht van volck op gerottanght; den naermiddach aen, met leelijcken mot en regenachtich weder; gevoordert een mijl.

Adii 29en D°. 2. platen, daer 't water alsvooren overstorten comt, diversche steene hoecken met moeijelijckheijt verbij gearbeijt. Den verleden nacht tot dato 's avonts continuelijcken regen, uijtte Zuijl. handt; als vooren gegist 1. mijl geadvanceert.

Ultimo D°. Als vooren tegen een plaet, gelijck verscheijde, diep in de revier uijtsteeckende clippen ende rutsz: [1]), met rottangen verbij gearbeyt; gewonnen 1. mijl.

[102] October A°. 1641.

1) Rotsen.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *October A°. 1641.*

Primo D°. De prauwen wederom van haer swaerste last als rijs ende ander wichtige snuijsteringen gelicht, om des te beter door ende verbij, als tegen op eenige clippen te geraecken. Naer middach een der cleene prauwen zijnde de negenste, haer de moeijelijckheijt ontsiende van 't ontlossen, in 't ophalen tegens den stroom, als mede hebbende een swaeren rottangh van de groote prauwen, dat noch meerder belasten veroorsaeckten, in 't sterckste des strooms zijn neus onder deur en in de gront geraeckten, waer datelijck met macht van volck, alsoo ondiep op clippen onder waeter sittende, noch schade voor gecomen ende alles metter prauw gebercht wierde.

Adii 2^en^ D°. Als vooren mette resterende 4. prauwen door voorsz. clippen te brengen geconsumeert; den dach goet weder.

Adii 3^en^ D°. Smiddachs de barre clip, genaemt Wolin, door gerottangt, sich streckende aen beijde zijde der rivier met punten tegens malcanderen, 't geene een seer enghte maeckt, voor welcke nauwte is 't wel drie malen breeder, soo dat de stroom hier met dusdanigen cracht door comt gedringen bij 't hooghste water, wanneer de clippen mede bedeckt zijn, dat geen prauwen connen passeren, ende genootsaeckt $^1/_4$ mijl boven d°. clippen te tardeeren, totter tijt laeger waeter ende suijver gesicht van alle vuijlen becomen. Alsdan noch de prauwen door der groote wellingen 3. a 4. reijse gelijck een tol omdraijen ende van der cabbelingen dickmael 't water over heenen speelt, dattet volck mettet halve lijff onder waeter sitten roeijen; maer de groote prauwen bennen dit alles van de wellingen, vermits haer langte, soo niet subject als wel de cleenen, waerdoor beter gemaniert ende minder perijckels onderworpen sijn. Gevoordert naer gissinge $1^1/_4$ mijl.

Adii 4^en^ D°. Schoon weder met sonneschijn; gevoordert naer gissinge $3^1/_2$ mijlen langs schoone suijvere racken [1]), daer geen clippen vernomen hebben.

Adii 5^en^ D°. Den geheelen nacht regen. Passeren 3. cleene rackjes, omtrent ider $^1/_8$ mijl lanck met groote diepte ende een soo breet als de Bataviase revier, aen beijde zijde gelijck een burghwal, off alsoo met handen de steenen effen ende steijl gehouden waeren. Dese voorsz. rackjes verbij comt een van $^1/_2$ mijl lanck genaempt Keengh Win, diepte weijnich breeder als de voorige; dit rack langhs heenen, voornamentlijck aen stuerboorts wal gelegen een plaet, die geen musquet de breete overdragen can, welcke racken, als de ge-

---

1) = rechtuit loopend stuk van een vaart of weg, een deel van een rivier tusschen twee bochten (bijv.: Damrak).

 seijde plaet Waejn, geviert ende ontsien moet wesen tot lager water, want dese steene platen bij 't hooghste gewasch bedeckt zijnde maeckt vreesselijcke wellingen, zoodat de prauwen heen ende weder buijten postuijre gedreven ende eijndelijck in de voorsz. corte rackjes comende, daer de wallen hooger ende niet onder loopen, die overvloedich water verwelligen moeten, 't verlies van prauwen als volckeren verseeckert soude wesen. Voorders gegaen totte clippen Keengh Soua, daer versteecken aen baghboorts wal ende vernacht. Naer gissinge gewonnen 1 $^1/_4$ mijl.

Adii 6en D°. De clippen genaemt Keengh Soua niet sonder groote [102d°] moeijte met wel 4. a 5. maelen te rottangen verbij gearbeijt; naer gissinge 4. mijl lange, hebbende aen stuerboortswal mede een affgrijsselijck groot ende breede plaet; achter off boven deselve is 't vol rutsz.en clippen, soo dat men seggen soude, hoe noch bequamelijck in 't afcomen gepasseert can werden. Voorders $^1/_4$ mijl bij een ander plaet vernacht; reedelijck goet weder.

Adii 7en D°. Naer stuerboorts wal gesteecken, vermits aen d'ander zijde niet door clippen wisten te geraecken, daer mede verscheijde malen met rottangen verbij gearbeijt zijn; 't luchien Noordelijck, geadvanceert een mijl.

Adii 8en D°. Smorgens weder naer baghboort overgesteecken, daer den stuijrman 't roer verhangende, quackelooselijck uijtte handen 't selvige verlooren heeft; derhalven hier om een nieuw ten behulp te maecken tot 3. uren naer middach versleten hebben, wanneer wederom totten avont naer gissinge voorderen een ende een halff mijl.

Adii 9en D°. Smorgens verbij de clip Sinjang met weijnich moeijten gearbeijt. Comen 's middachs aen 't dorp Naewain, alwaer de prauwen affgaende ordinaris een stuerman van doen huijren, dien in de gepasseerde steene plaeten als clippen tot Ocnum toe treffelijck ervaren zijn; hebben merkteecken aen de hoochte des waters, waerbij weten de diepte der rudsen en de bequaemste plaetsen 't best te passeeren is. Van Ocnum aff tot hier toe zijn aen de waetercant geen negerijen noch luijden woonachtich, dan t'landtwaert hier en daer vrij groote vlecken. Gevoordert vandaegh 1 $^1/_2$ mijl.

Adii 10en D°. Smiddachs weder van Nadwain tot naer den middach omtrent 3. uren; gegist 1. mijl geadvanceert.

Adii 11en D°. Comen des middachs aen 't dorp Samphan, waer ons een Nappra van d°. vleck met fruijten ende hoenders dede begroeten, dien wederom met een boeckspiegeltjen vereerde; naer omtrent 2.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

October A°. 1641.

uren vertoeft hebben, voorders totten avont $1^{3}/_{4}$ mijl geadvanceert.

Adii 12en d°. Schoon weder; met advanceeren naer gissinge desen dach 2. mijlen gewonnen.

Adii 13en d°. Van 's morgens vroech totten naermiddach omtrent 3. uren, gegist $2^{1}/_{4}$ mijlen gevordert.

Adii 14en D°. Met criecken van den dach tot doncker avont bij een dorp Baenmour genaemt, geadvanceert $4^{1}/_{2}$ mijlen naer gissinge.

Adii 15en D°. Alsvooren zeer vroech ende laet in de maeneschijn tot het dorp Saijmoen genaemt, gewonnen 4 mijlen.

Adii 16en D°. Comen 's middachs aen Phapanom, een groot dorp, waer mede een Radia Talempoij resedeert, dien volgens de schippers oock gaen begroeten, met vereeringe van een boeckspiegeltjen, hoewel hierinne 't minste niet gehouden, dan eenelijck om de coustuime gelijck andersints daerbij te mogen bespeculeeren ; voorders van drie uijren naermiddach totten avont gegist desen dach gewonnen $3^{1}/_{2}$ mijlen.

Adii 17en D°. Arriveren in den avont bij de maen te Lochoen, aen stuerboortswal gelegen; desen dach ijverlijck gearbeijt ende naer gissinge $5^{1}/_{2}$ mijlen gevordert; hier heeft den grooten Tivinia ofte als een der rijcx vorsten het commando, dien dese zuijder bepalingh rontomme gouverneert, zijn residentie ordinaris boven in des Coninx stadt houdende; ende bij apsentie is de regeringe aen [103]
den oppersten Pourson, nevens hem twee gemene Tevinias hebbende gestelt.

Adii 18en D°. Volle maen, zijnde der Lauwen Nieujaers dach, wanneer de papen met alderhande vuijrwercken groote vreuchde bedrijven, liet ons den Radia Pourson door Montip t'zijner noodigen, om in den avont haerluijder seremonien als andere supperstisien op desen feestelijcken dach t'aenschouwen. Sijn naermiddach met Montip genoemde priester te versoecken gegaen, dien met een roode chiavenijs vereerende, daer langen tijt mee couten, hier onnoodich te verhalen, totten avont versleten. Wanneer in haer kercken de sermoenen als bij den doncker de vuerwercken besichticht hebben, welcke maniere de Cambodiasche ende Siamse bij naer gelijck sijn; dan wert hier vrij meerder van dese heijlicheijt gehouden, als wel in d'ander landen. Hebben op veel plaetsen 't gesach boven wereltlijcke rechters; zoo wanneer men haerluijder gunste in eenige hoecken capteert, niemant daer tegens heeft, maer soeckt een ijder dese affgoden dienaers in alles te gelieven. Voorders bij de lichte maen het geheele vleck wat doorwandelt; de Louwen houden dese plaetse

voor een groote vermaerde stadt, hoewel wij deselve maer eens soo-veel oordelen van begrijp te wesen, als Ponompingh, staende vol af-gode kercken, naer gissinge wel 20. a 25. stucx, daer geen gout tot chiraedt aen gespaert is, 't welck de plaetse vrij doet vergrooten en 't oogh aengenamer maeckt.

Adii 20:21. ende 22en D°. Hebben van d°. Pourson fruijten ende toegemaecte spijse, gelijck de maniere des landts is, dagelijcx tot schenckagie becomen. Den tijt alhier gelegen verslijten de Louwen niet anders dan principalijck met een godloos heijdens hoerenleven, waer noch seer qualijck van daen begeeren. Dan door onse aenprestinge drinct de schaemte haerluijder van langer te tardeeren; soo hebben belooft op morgen te sullen vertrecken.

Soo verstaen soude Quinam [1]) Oostelijck zeer nae hier aen gelegen wesen, hebbende een bequame passagie voor carren daer mede de Quinammers in 22. dagen over comen, ende soo ordinaris drie maelen des jaers met zijde ter marckt dese plaetse comen frequenteren. Coopen wederom tot retour gemaeckte zijde cleeden voor vrouwen ende renosters hoorns, dan in 't minste geen goudt, alsoo haer landt van dier spetie selfs versien is.

Dus is hier diversche malen goudt voor den ordinarisz prijse te coop gepresenteert; dan alsoo het Cambodiasche contant als cleeden weijgeren ende geen andere munte gelijck des landts aloije begeeren, hebben 't selve ongaeren moeten laeten passeeren.

Adii 23en D°. Vertrecken op den middach van hier tot 4. uijren naer middach; gegist $1\,^1/_3$ mijl gevoordert met schoon weder.

Adii 24en D°. Van 's morgens tot den avont naer gissinge gewonnen $4\,^3/_4$ mijlen; weder als vooren.

[103d°] Adii 25en D°. Alsvooren ijverlijck geadvanceert, naer gissinge [2]) met treffelijck weder en N. Oost luchten.

Adii 26en D°. Van 's morgens metten dach tot des avonts doncker geadvanceert $5\,^1/_2$ mijlen gegist, 't luchien als vooren.

Adii 27en D°. Passeeren 's middachs een parthije steene clippen de rivier over sich verdeelende, genaempt Keeng Sing Docq, waerbij aen bachboorts zijde is een dorp gelegen. Desen dach gevoordert $5\,^1/_4$ mijlen naer gissinge.

Adii 28en D°. Savonts een hoeck gepasseert, daer veel steene clippen in de rivier leggen; wat regen; gegist $5\,^1/_2$ mijlen geadvanceert.

---

1) Het ten zuiden van Tongkin gelegen rijk, thans noordelijk Annam.

2) Aantal mijlen verzuimd te copieeren.

October A°. 1641.

Adii 29^{en} D°. Naer den middach weder door een parthije steene clippen de rivier vol overgelegen; gevordert $5\,{}^{2}/_{3}$ mijlen.

Adii 30^{en} D°. Comen 's avonts aen Huijloun, gegist 7. mijlen gewonnen; in dese plaetse werden principalijck de zijde cleeden gemaeckt, dien in quantiteijt jaerlijcx naer Siam, Toncquin, Quinam ende Cambodia vervoert werden.

Ultimo D°. Gevoordert $5\,{}^{1}/_{3}$ mijlen met heet sonneschijn weder.

November A°. 1641.

November A°. 1641.

Primo D°. Naermiddach tot aen Meuncock gecomen, gevoordert $4\,{}^{1}/_{2}$ mijlen; alhier zijn woonachtich de schippers ende coopluyden, 't welck wel de principaelste negotieplaetse wesen van 't Lauwen landt, daer alle goederen ter marckt gebracht ende vandaen vervoert werden.

Adii 2^{en} D°. Hebben de schippers haer prauwen ontlost. 's Avonts is een Moors [1]) coopman by Montip gecomen, vragende wij Portugiesen of 't Hollanders waeren, alsmede off eenige cleeden hier te vercoopen brachten; seijde hem Montip, dat groote partije hadden, waerover sijn hooft geschut ende geseijt, soo de Hollanders hiermede willen verschijnen, quam niet weder in 't Lauwen landt. Soo vernemen, coopen alle den benjuijn, gommelacq, goudt ende alles, wat crijgen connen, op, van meninge over $1\,{}^{1}/_{2}$ maent naer Siam te vertrecken; ten dien eijnde al omtrent 40. carren bevracht ende soecken noch 20. stucx te huijren; zijn alhier jegenwoordich bij de 2. jaeren geweest ende t'eenemael uijt vercocht; verwachten metten eersten wederom andere Mooren als Siamse coopluyden vandaer met cleeden.

Adii 3^{en} D°. Compt 's middachs een cleijn prautjen uijt des Conincx naem alle de schippers aendienen met haere prauwen tot $1\,{}^{1}/_{2}$ mijl naebij Winckjan, waer de Maj^{t}. sijn hoff is houdende, te blijven leggen, tot naerder ordren, als mede dat Montip end Tjouw Korna, welck de Hollanders in hadden, datelijck bij 's Conincx Oom te co-
[104] men ontboden zijn, dien haer omtrent 4. uren naer middach van de bepaelde plaetse derwaerts getransporteert hebben.

In den avont tourneert Montip ende Tjouw Corna; rapporteeren, bij Tevinia Comphan, oom van Sijne Maij^{t}, geweest waeren, hem de redenen onser comste aengedient, dat schrijvens van d'Ed^{e}. Heer Generael aen de Conincklycke Maij^{t}. te hebben, ende voorder van alles verclaringe gedaen, waerover d°. Tevinia onser H^{r}. Generael

---

1) Mohammedanen uit Voor-Indië.

ende Battavias gelegentheyt zeer verwonderde, zulcx nooijt van diergelijcke gehoort noch verstaen hadden; mede wij Zijne Maij[t]. seer aengenaem soude wesen, als andersints meer. Eijndelijck soo 't scheen hadde weijnich contentement geschept, seggende voorders des landts costume te wesen, dat alle brieven van potentaten comende, eer de gesanten in 's Conincx stadt verschenen, geopent ende naer visitatie in behoorlijcke forme bevonden, wierden geaccepteert; ten reguarde wij geen Siammers, Cambodjers, Quinammers, Toncquinders noch Pehueijers, dan Hollanders zijn, dese maniere oft selvige meer nae desen mochte gebeuren, alsoo van diergelijcke exemplen in Cambodia gesien hebben, dat door translateerders als andere quaet gunners ende vise heumeuren niet altijd subjeckt te wesen, goet gedacht Zijne Maij[t]. ofte Grooten des rijcx door Montip des Ed[e]. Heer Generaels gebruijck op Battavia te verstaen laten, dien daermede den

4[en] D[o]. smorgens wederom met onse antwoorde naer genoemden Tevinia is gegaen, hem aendiende soodanige manieren bij sijn Ed[t]. niet te wesen ende sulcx om diversche consideratiën; dat groote heeren dickmalen malcanderen jetswes aenschrijven, ongarn hebben zulcx ter ooren van andere Coningen compt, derhalven alle brieven, soo op de reede comen, des anderen daechs met behoorlijcke eere ontfangen, ende secretelijck door 2. a 3. persoonen getranslateert wierden. Dan anders des Maij[ts]. geliefte ende welgevallen ons was oock mede zeer aengenaem onder deselvige te submitteeren.

Naermiddach compt Montip, seggende 't voorsz. de Grooten sulcx voorgedragen te hebben, als mede met wat statie de Coninck van Cambodias missive bij sijn Ed[t]. gesien heeft ontfangen is geworden, 't welck seer treffelijck te wesen hadden gelaudeert. Dienvolgende gelast de schippers gesamentlijck noch te blijven leggen, dat den Coninck voor ons een huys dede bereijden ende morgen avont met behoorlijcke eere ingehaelt ende in 't logement gebracht werden, waer over een ijder zich ten hoogsten verwonderden, vermits sulcke eere geem[l]. gesanten van dese omleggende Coningen nooijt hebben genooten, maer moeten ter contrarie 2. a 3. maenden buijten de stadt haer residentie houden, alsdan in 't overleveren der missive audientie ende voorders met eenen affscheijt becomen.

Uijt den tolcq Intsie Lannangh vernemen des avonts in de prauw van Chen Mon Con, daer alle schippers vergadert zijn geweest, ver-
[104d°] staen heeft den Coninck misnoegen in zijn Ed[ts]. schenckagie schept, alsoo treffelijcke vereeringe gewoon is, gelijck als van den Coninck

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *November A°. 1641.*

van Quinam jaerlijcx 200. stucx schoone roers ende stoffen, uijt Tonc-quin extraordinarische goude en silvere cantonse stoffen, van Pehu voor desen d'uijtneemste fijne lijwaten ende van Siam conincklijcke geschilderde cleeden, dien van dewelcke ontfangt niets wederom tot recompense schuldich blijft, waardoor zijn faem veel meerder als an-dere coningen tracht te verbreijden, als in magnificentie ofte staet den Siammer niet min naer volcht noch toe en geeft.

Adii 5en D°. Omtrent 4. uijren naermiddach comen drie groote prauwen, in ijder omtrent 40. schippers nevens een Tevinia, ons en-de tot achtbaerheijt des Ede. Heer Generaels missive inhalen, waer den brieff in de grootste prauw onder een hoogh verheeven vergulde gree [1]) in een groot goude doulangh wierde geseth, waer wij achter ende den genoemden Tevinia voor de gree gingen sitten. D'andere prauwen niets inhebbende schepten voor, als de gene daer mede uijt Cambodia hier gecomen zijn, achter ons. Zijn alsoo mettet vallen van den doncker in 't logiement staende aen 't waeter gebracht, alwaer een Tivinia genaemt Tahom, sittende, ons uijtten naem van Zijne Maijt. bewillecoomden, vragende voorders eijgentlijcken aff d'oor-saecke onser verschijninge alhier. Daer op dienden, zulcx vertrouw-den door Montip Zijn Maijt. ofte Groote des rijcx deelachtich ge-maeckt was, 't welck de redene waeren, Montip d'eerste van de Maijts. ondersaten met coopmanss. op Battavia verscheenen is, dien d'Ede. Hr. Generael des Maijts. aengebooren princelijcken goet aert ende genegentheijt tot alle vreemde natiën verclaert heeft; ende ten aen-sien de Hollandtsche factoors, soo in Siam als Cambodia, met des Maijts. Onderdanen ende coopluijden lange jaeren hebben genego-tieert, is d'Ede. Hr. Generael door sonderlinge affectie tot gemelte Maijt. genegen, mitsgaders te rade geworden, tot naerder alliantie door onslieder als pr. missive de Coninckl. Maijt. te versoecken ende eerbiedelijck te begroeten; waerop seijde desgelijcx uijt Montip ver-staen hadden, 't welck Zijne Maijt. seer aengenaem was, dat sooda-nigen heer als zijn Edt., van wiens gelijcken weynich gehoort heb-ben, sich hadde gelieven te vernederen, den Coninck soo ver den wech ter zee als de moeijelijckheijt over lande te comen begroeten. Voorders naer andere lange discoursen, seijde mede uijt Montip ver-nomen hebben de schenckagie seer slecht en weijnich was aen dus-danigen Coninck (als mede machtigen potentaet) te vereeren, 't welk was streckende tot disrespect ofte cleenachtinge van Zijne Maijt.,

---

1) Zie 1e noot blz. 34 hiervoren.

waerop d'excusen desselfs dede, dat de schepen uijt Hollandt voor Montips vertreck van Battavia noch niet geparresseert waren, daar mede d'Ede. Heer Gouverneur Generael rarijteijten verwachtende was, ende doenmaels geheelijck van deselve ontbloot geweest; soo dat [105] Zyn Gem. Ede. niet geweten heeft, waermede den Coninck aengenaemheijt conde doen, 't geene voorders aen Montip refererende. Dan zeijde beter geweest waere de reijse tottet naeste jaer uijt gestelt hadden, want voor de eerste mael om kennisse ende vruntschap te maken, behoorde men 't treffelijcker tot reputatie van beijde sijden te bestieren; waerop wederom gefondeerde redenen dienden, bij dese gelegentheijt van Montip de Hr. Generael best geoordeelt hadden ende in toecomende te versien, wanneer Zijne Maijts. gadinge onsluijden bekent soude wesen; 't welck soo 't scheen niet aengenomen ende op alles tegenwerpselen ingebracht wierden. Derhalven do. Tevinia te verstaen gegeven: Soo dan d'affectie ende vruntschappe bij schenckagie moste afgemeten werden, wij waeren Hollantsche Natie, dien bij alle Indische potentaten voor geen giergaerts, maer resolute luijden vermaert zijn, daer de Louwse coopluijden genouchsame getuijgenisse van cunnen geven. Waerop antwoorden, sooveel Zijn Maijt. belanght, verseeckerden ons desselfs affectie ende waren aengenaem, al waer oock de vereeringe maer een stuijver waerdich; dan dat hetselvige tot al te cleenachtinge bij andere Coningen geduijdet wiert. Dienvolgende wenschten met beter fatsoen bij gebracht conde werden, want Zijne Maijt. mede daervoor vermaert is, niemanden jets ten dien reguarde in contra schuldich blijft, met welcke woorden affscheijt nam, seggende zijn Edts. brieff op morgen door Chinesen alhier in huijs te laten translateeren.

Adii 6en Do. Smorgens 's Compes. goederen uijtte prauwen gelost ende binnen 't huijs datelijck geopent. In de cas No. —[1]) waeren alle de 10. stucx Tarnatanesen, het stuck geel laecken No. 81 lanck 28 @ [2]) ende een restant groen laken lanck $14^1/_2$ @ van water beschadicht, als gantsch met vlecken, alle de vouwen deur gegeten ende vol gaten bevonden; dan 't groen is noch niet soo zeer gelijck wel het geel bedorven, waervan 't voorste 9. asta t'eenemael verroth is; oock 3. stucx Tarnataensz.; de resteerende noch 1, 2, 3, a 4. teijlen waerdich geoordeelt. De cas No. 133. hebben aen Sacxenham in onse prauw ende het laecken No. — [3]) daer de damasten în zijn

1) Met het klaverblad gemerkt.
2) Zie noot blz. 116.
3) Er staat een merk, in den vorm van een ster.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *Novembet A°. 1641.*

geweest, wederom in Tjouw Cornas prauw gescheept, daer deselfde beter oordeelden bewaert was, soodat in Cas 133. alle de cattawanisz. bij de coutchin, dien onder ingelegen hebben, bevochticht en Godt loff maer eenlijck 2. stucx beschadicht. Dit selvige, soo uijt den stuerman vernemen, soude op eenen nacht toegecomen zijn, dat in de prauw veel waters geweest is en door dengenen, dien de wacht bevolen was, geslapen heeft; 't welck ter dier tijt ons niemanden aengedient noch van gewaerschouwt heeft, daerdoor dese schade met wederom te droogen conden voorgecomen hebben.

Des voormiddachs comen de schippers Chen Mon Con, Chen Radia Coth ende Montip, gisteren avont hier mede in presentie en de redenen bij den Tevinia Tochom wegen de schenckagie van d'Ede. Heer Generael aen Sijne Maijt. g'argumenteert zeer slecht te wesen als andersints in 't breede boven verhaelt aengehoort, waer zijluijden noch gisteren, naerdat van hier gegaen sijn met d°. Tevinia als dese morgen, veel redenen affgehoort hebben, voornamentlijck Chen Radia Coth, wiens zoon met een dochter van meergenoemden Tevinia getrouwt is; seggende, dat met innerlijcke ende oprechtiger affectie tot 's Compes. welvaren genegen en van herten wenschende zijn; dienvolgende jegenwoordich met haer 3en hier versche- [105d°]
nen om onsluijden voor te dragen, ten aensien noch vrij andere goederen om te vercoopen mede brochten, conden resolveeren de schenckagie van zijn Edt. daermede te vergrooten, ons verseeckerende alles wat den Coninck geschoncken wierdt, wel ruijm den vercoop wederom ergelden zoude. Want desen Coninck daer met gedient, als desselfs affectie bij gecapteert can werden; ter contrarije mochten van ons affkeerich maecken. Dat alreede gesien hadde de Maijt. ons meerder eere als de gesanten van Siam off Toncquin geschiet ende aengedaen was, 't welck sijluijden niet en twijffelden wij hier naer jaerlijcx quamen negotieeren, den Coninck oock meerder vrijheijt als Mooren ende andere natiën laeten genieten soude, als diergelijcke meer; waerop haer tot antwoordt gedient, de schenckagie te vergrooten, was ons bij d'Ede. Heer Generael swaerlijck te verantwoorden, mede ten aensien alhier voor de eerste mael verscheenen, ende sijn Edt. des Maijts. conditien onbekent was. Oock soo men gemeenelijck zeijt, dat onkennis maeckt onminne, 't welck bij Zijne Maijt. behoorde geconsidereert te werden, ende ons soodanigen last niet voor te brengen; 't was meer gebeurt zijn Edt. wel groote vereeringen aen Coningen gesonden hadde, wanneer deselve wech hebben, dickmalen meerder querellen bij brachte ende

duncken laten sulcx behoort, zoodat hierinne des Ed^{e}. Heer Generaels wijs ende voorsienich beleijt, als lange daervan hebbende ervarentheijt, zeer te prijsen was: eerst bij kennisse te maecken weijnich ende soo voorts jaerlijcx meer naer tijts vereijsch, 't welck de beste ende vaste als langduijriger aliantie bij brachte, gelijck veel andere discoursen over en weder. Dan hebben ons tottet voorsz. soecken te bewegen ende dat om naervolgende redenen principalijck te wesen.

Dat Montip als d'andere Lauwen van Battavia veel geroemt ende zijn Ed^{ts}. persoon als macht vrij verheeven hebben, zoo schijnt dit selvige wel minder affectie bij te brengen, doordien Tevinia Comphan, oom van den Coninck, Montip in 't eerste d'oorsaecke van soodanigen cleene schenckagie affgevraecht heeft, waerinne Montip t'onser verschooninge d'excuses desselfs volgens recommandatie van d'Ed^{e}. Heer Generael behoorden gedaen hebben; dan heeft in tegendeel, soo uijt de schippers vernemen, 't selvige vrij gecontrarieert, als dat wel rarijteijten gesien en den tolcq Intsie Lannangh sulcx aengedient heeft, des Maij^{ts}. gadinge was; waer van daen wel mede compt den Coninck sich inmagineert ende aentreckt, de schenckagie t'sijner cleenachtinge te wesen, als sijn Ed^{ts}. grootsheijt, hoewel onwaerheeden, daerbij affmeten wil.

Voorders d^{o}. schippers seggende, in soo verren wij de schenckagie
[106] vergrooten ende eerlijck maecken, sal apparent alle presumptie bij Zijne Maij^{t}. wech genomen werden, ende aen een gesant nu met ons wederom naer Battavia te gaen in 't minsten niet te twijffelen hebben, 't gene mede lichtelijck de questie tusschen den Louw ende Cambodjer hierdoor conde t'eenemael vereenicht en neder geleijt werden; contrarie, de Louwse vaert soo voor ons als haer geslooten, wanneer alle den benjuwijn, gommelack en 't goudt bij de Mooren t'haerder contentemente op gecocht en over Siam vervoeren souden. Hebben onse resolutie op haerluijder voorslach niet connen geeven, maer 't selvige met malcanderen tot morgen in deliberatie genomen.

Smiddachs compt Chen Radia Coth nevens noch 3. Chineesen de brieff van d'Ed^{e}. Heer Generael translateeren ende des avonts volcomentlijck gedaen, hebben wederom met Chen Radia Coth redenen gehadt; en alsoo niet raers hebben als den silveren gegraveerden verrekijcker, zijn advijs, waermede de schenckagie vergrooten souden, affgevraecht, seijde, terwijle 2. stucken laeckenen beschadicht waeren de drie resterende d^{os}. mede daerbij voegen, vermits oor-

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

November A°. 1641.

saecke, soo de Cooninck het laecken niet coopt, apparentelijck wederom terugge naer Cambodia moeten brengen, want geel noch groen niemanden als de Coninck gebruijct; nevens noch vier stucx dobbelde damasten, 't welck seijde alsdan treffelijck te wesen; 't geene calculeeren, soude comen te bedragen, het laecken gereeckent volgens vercoop, de 4. rollen damasten jegens incoop, die hier niet connen haelen, ende den verkijcker gereeckent tegens 60. p^r. sent, beloopt samen Thl. 600: 8 Cambodiasch.

Twelck vrij vreemt om hooren is, dat soodanigen last ons hier te vooren moet comen, ende niet weten wat best resolveeren zullen, ten aensien gaeren met lijff en ziel dese besendinge met respeckt tot achtbaerheijt van zijn gemelte Ed^e. trachten te bestieren; hebben d°. Radia Coth geseijt ons besluijt morgen van het een off 't ander te zullen aendienen. Waerop ons nochmaels animerende, een goede resolutie te nemen, verseeckerende met woorden, eer en proffijt bij sullen behaelen ende ingevallen hij niet vastelijck wiste wij daeraen wel doen zouden, als ter contrarie uijtviel, sich schamen oijt onder Hollanders oogen te comen; maer dat sochte meer met onsluijden te handelen, alsoock waer eenichsints de Comp^e. dienst off met raet ende daet dienen conde, niet naerlatich wesen zal, 't welck naer desen souden bevinden; alle welcke woorden zijn (= zij) wel wenschen effect sorteren mogen.

Adii 7^en D°. Hebben alle het voorsz. wegen de schenckagie toucheerende, dat sich dien Coninck is aentreckende deselvige slecht ende alsoo t'sijner vercleeninge streckende is, met malcanderen beraetslaecht ende rijpelijck overwogen, wat ons hierinne best te doen soude staen; soo hebben ten principalen ons ooghwit geworpen op de Mooren als Siammers, haer doente ende negotie alhier dat gegist wiert in de 40.000 taijlen jaerlijcx aen cleeden verhandelen, soodat wanneer d'Ed^e. H^r. Generael resolveerde, hier voor de Comp^e. mede een cantoor te stapuleeren, sonder twijffel haerluijden 't eerste jaer soodanigen tegensmaeck baeren sal, dat naer wel achter blijven sullen, waervan ter gelegener tijt daer vorder en seeckerder [106d°] ondersoeck breederlijck sullen handelen; soo hebben ten dien insichte, als oock waermede Zijn Ed^t. en des Conincx respeckt gelijck sulcx bij dese natie genaempt opgehouden wert, daerdoor alle presumptie bij Zijne Maij^t. mach werden wech genomen als tot ons genegener te maecken, geresolveert, de schenckagie mettet naervolgende te vergrooten, als p^r. resolutie dato deser eenstemmich getrocken mede breedelijcker te sien is, als te weten:

$27\frac{3}{4}$ @: 42 asta root . .	a 4 Thl. d'asta		Thl. 324.—.—
26 @: 39 asta geel N°.81			
29 @: $43\frac{1}{2}$ asta groen a 3 Thl. d'asta comt.			„ 130. 8.—
$82\frac{3}{4}$ @: $124\frac{1}{2}$ asta laeckenen gereeckent jegens vercoop beloopt			Thl. 454. 8.—
4 ps. roode dubbelde damasten a 55 asta langh gereeckent volgens incoop, dien hier niet renderen connen.			„ 88.—.—
1 silvere gegraveerde verrekijcker gereeckent 60. pr. cent beloopt.			„ 58.—.—
Compt de schenckagie tot vergrootinge van d'Ede. Heer Generaels te monteren volgens connen vercoopen			Thl. 600. 8.—

Adii 8en D°. Naermiddach compt Tevinia Tahom de schenckagie wat aen Zijn Maijt. vereeren sullen (bezien), alsmede doet het casken, waer de schenckagie van sijn Ede. in is, open en besichticht ende schrijft alle de langhte, breete van ijder gelijck andersints op. Wanneer ons daernae vragende off ijder particulier niets aen den Coninck schencken wilden, vermits het wel d'ordinarisse maniere was, dat niet te vreesen hadden off soude alles wel gebalanceert werden; ende alsoo van niets raers versien bennen, heb voor mijn particulier vereert een goude sattijne rol van 17. taijl, 1. p.[1]) enckelt damast ende d'alamber courael, dien verstaen hier niets getrocken is en wederom brengen moeten; derhalven best gedacht mede aen den Coninck te vereeren, waervoor de Compe. in cassa goet gedaen f 48.15 en cost deselve f 16.10; d'assistenten de Goijer, Huijbert Boudewijnsz. als den chiriergijn ider 2. ps. enckelde damast, 't geene door hunluijden mede als contant de Compe. betaelt sal werden. Soo 's avonts verstaen heeft de waerdije van elc aen diverse schippers affgevraecht ende daer nevens aengeteickent.

Adii 10en D°. Savonts becomen van de Coninck 12. corven rijs ende de waerdije van 10. maes aen bijangs [2]) tot schenckagie.

Adii 11en D°. ende 12en. Niets gepasseert. Verstaen Zijne Maijt. onder den duijm laet vernemen, wat des Ede. heer Generaels gadinge mochte wesen, alsmede dat een post naer boven gesonden heeft om goede muscus op te coopen, dien over 40. dagen wederom staet aff te coomen, alsmede dat benjuwijn cabessa doet versamelen.

---

1) p. = piece, stuk.

2) Zie noot 4 op blz. 35 hiervoren.

November A°. 1641.

Adii 14en D°. Ontboot ons Tevinia Lanckan, daer tegens den avont naer toe gingen, hem vereerende met twee witte betilles, 2. boeckspiegeltjes ende een roode chiavenijs [1]). Soo als neder geseten waeren, zeijde dat Zijne Maijt. ons overmorgen $^3/_4$ mijl weeghs buijten de stadt audientie geven ende sijn Edts. missive ontfangen; soo jetwes voor te dragen als te versoecken hadden, hem 't selvige deelachtich maecken, wanneer bij gelegentheijt Zijne Maijt. aendienen wil; ende vermits niets anders dan dat, wenschten (wij dat) de Coninck ons corte depesche afscheijt tot vertreck geliefden te verleenen, waeraen d'Ede. heer Generael vruntschap geschieden soude, hem gerecommandeert. Seijde vertrouwen 't selvijge te connen geschiedden, mede seggende de coustuime te wesen, dat alle gesanten in 't eerste van de reverentie te doen voor de Maijt. met 2. wasse kaersen in de handt en drie mael mettet hooft naer de aerde te buijgen soo verscheenen, als daernaer aen de dienaers de kaersen overleveren; waerop seijde, dat men naer des lants maniere moste reguleeren en geen andere mede brengen, 't geene hem wel geviel. Voorders de gelegentheijt van Battavia ons affgevraecht, alsmede hoeveel steden off casteelen onder 't Gouverno. van haere Ede. noch bestonden, dien in de 20. stx. naer ruijge gissinge wisten te reecken, dat sijn E. vrij dede verwonderen en sulcx gelasten op te schrijven. Naer meer andere discoursen geeijndich afscheijt genomen; becomen 's avonts fruijten ende hoenders van d°. Tevinia tot vereeringe. [107]

Adii 16en D°. Smorgens vroech comen 6. olijphanten, om d'Heer Generaels brieff te halen, dien op den voorsten oliphant in een goude.... [2]) wierde geseth, daer naer wijluijden ijder op eenen, als de schenckagie. Zijn soo verbij het hoff gepasseert, daer aen beijde sijden van de straet met soldaten langhs heenen beseth was, comende totte poort aen de lantzijde. Sagen de stadt met een roode steenen muijr $^1/_2$ mans langhte hooger gelijck wij op de olijphanten verheeven saten, als mede een wijde gracht vol onreijn ofte oncruijt bewassen, ontrent een musquet schoot breet, omsingelt. Voorders $^1/_4$ mijl bij de plaete gecomen, daer den Coninck den brieff ontfangen sal, zijn affgeseten en in tenten voor ons bereijt; daerinne soo lange vertoefden, dat Zijne Maijt. ons dede ontbieden. Alhier rontomme hadden alle de Grooten mede haer hutten ende legerplaetsen, als vol soldaeten, olijphanten en peerden, soodat van 't gecrijt derselver en

1) Zie noot 1 blz. 32 hiervoren.

2) Oningevuld in den tekst, hebbende de overschrijver het handschrift blijkbaar niet kunnen lezen.

vember 1642. gedruijs van menschen ons lieten voorstaen, in de Prins van Oran- gies leger te zijn. Omtrent een uijr getoeft quam de Coninck op een olijphant geseten uijtte stadt hier verbij; gingen buijten onse hutten aen den wech op de knien sitten, deden reverentie, zijnde een jonck- man van omtrent de 23. jaeren oudt. Voor hem masseerde in ordre omtrent 300. soldaten met piecken en roers, daer naer eenige olij- phanten met gewaepende mannen boven op sittende; achter deselvi- ge eenige speel instrumenten. Voorders volghden van achter weder- om wel 200. soldaten, waer naer quamen 16. olijphanten met 5. Co- nincx vrouwen. Desen treijn gepasseert zijnde gingen binnen in onse tenten wederom sitten. Naer weijnich tijts stuijrden Zijne Maij[t]. ons 8. groote doulangs [1]) eeten en bereijde spijse; omtrent 4. uren naer middach wierden ontboden. Zijn naer de Maij[t]. toegegaen, waer eerstelijck over een groot pleijn binnen een viercant gebracht, 't welck met een steene muijr ende vol schietgaten rontomme om toe- [107d°] gen, in 't midden staende een groote, breede als hooge gemaeckte piremide, die boven met goude plaetjens bedect en waer seggen 8. p[cl]. aen verwerckt is; daer alle de Louwen hier binnen comende voorgingen met brandende kaersen, seremoenen doen. Maer weij- nich tijts hier geseten, wierde de schenckagie wederom verdragen door een ander poort en pleijne voor den Coninck wel 16. stappen van hem onder den blauwen hemel op matten geleijt. Daernaer na- men ijder 2. keersen gelijck ons Tevinia Lanckan eergisteren geseijt hadde, t'slants manieren te wesen. Zijn alsoo mette selve in gevou- wen handen, oft Antwerpen met de passie omgegaen hadden, voor Sijne Maij[t]. verscheenen, dien in een groote kerck, daer geen klee- nen affgodt sach, zich met alle sijn Groten vertoonden. Gingen op knien weijnich achter de schenckagie sitten, deden reverentie met drie mael 't hooft naer d'aerde te buijgen; daernaer wierde zijn Ed[e]. brieff gelesen, naer wederom als vooren eere bewijsende; wier- den doen ons de kaersen door dienaers affgeeijscht; zijn 3. a 4. stap- pen voorder gegaen, daer andermael op knien zijn neergebogen om hier te blijven op de aerde sitten. Geboot den Coninck nochmaels dichter bij hem onder de galderije van de kerck op matten te comen sitten, daer t'elckens reverentie deden; saten doen omtrent 7. a 8. stappen van hem. Liet ons door een Tevinia naer d'Heer Generaels dispositie vragen en dat hem seer aengenaem was Zijn Ed[t]. hem hadde gelieven in sijn landen dien soo verde gelegen waeren, te be-

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

1) Zie noot 2 blz. 34 hiervoren.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

November A°. 1641.

soecken, dat van meninge was nevens ons een ambassadeur tot de Heer Generael te senden, dat oock mede zijn Edt. souden aendienen jaerlijcx goede correspondentie te houden ende naer desen meer in zijne landen comen, dat onse natie 't sij coopluijden oft anders hem willecom wesen souden, voor welcke affectie t'onswaerts hooglijck bedanckende, dat sulcx de Heer Generael seer aengenaem wesen sal te hooren, voorders verseeckerende wederom zijn Ed. genegentheyt tot den Coninck dat in 't minste aen sijn gemelte Edt. niet mancqueren sal, in dese begonnen aliantie ende vruntschappen te consumeeren. Naer den Tevinia onse antwoorde de Maijt. aengedient hadde, compt ons afscheijt geven, wanneer op Battavia comende d'Hr. Generael wegen Zijne Maijt. hartelijck groeten ende een langh geluckich leven wenschen, 't welck Sijne Maijt. desgelijcx deden, als sijn rijck in eenicheijt te regeeren, tot verbreijdinge sijns naems en overwinninge zijner vijanden.

Weijnich tijts naer wierden ons, soo voor den Coninck saten, vereert: mij een goudt waterbecken, wegende 1. hoij[1]) van 7. hoij de hoij swaerte, als een Louws cleet van cassa [2]), bont geverft, en een root baijtjen; d'assistenten ider een beckentje $^1/_2$ hoij swaer, van prijse als vooren, met ider een cleet en baijtjen, gelijck de cheururgijn een roodt sijde cleet en baijtjen; desgelijcx den tolck Intsie Lannangh, dien de Maijt. mede vereert heeft 2. roode betilles de 40. asta a 8. tl. ijder, 't gene hier de maniere is, voor eerst in 't ontfangen van ambassadeurs met dusdanige cleijnicheden beschoncken werden, dat hier een groote naem geeft; den jongsten ambassadeur van Siam had maer silver in sijn reverentie becomen, oock maer met 3. olijphanten is ingehaelt en wij met 6., 't welck alhier achtbaerlijcker geduijdet wert.

Hier naer liet de Coninck seggen, dat eenige speelwercken had [108]
laeten toe maecken; deselvige geliefden te besichtigen ofte ter wijlen het avont wierde liever naer huys te keeren. Seijden ten aensien Zijne Maijt. ons sulcx had gelieven ter eeren te doen, deselvige oock souden besichtigen. Naer wat geseten hadden, begonsten eenige worstelaers malcanderen met vuijsten op de wangen te trommelen, dattet roode sweet naer volghde; daernaer worpen sich eenige van boven aen hooge bamboesen onder d'armen als aen de voeten vast gemaeckt, hier onder; tusschen beijden vochten mede eenige schermers; voorders eenige Chinesen speelen van tijgers en ander gedier-

1) Zie noot 2 op blz. 37 hiervoren.

2) Cassa = fijn katoenen weefsel uit Voor-Indië, vooral uit Bengalen.

te vermomt. Naer dit geeijndicht was, cregen alle de speelders ijder een cleet. Ondertusschen doncker geworden sijnde, wierden veel matten op 't pleijn en dammers ontsteecken, geleijt [1]); daer eerst 4. van 's Conincx cleijnste vrouwen seltsaem gehabijtueert quamen dansen, 't welcke een uijr omtrent deurden, gingen mede als vooren met elck 2. witte fijne baijtjens heenen, noch een vrouw comende $^1/_2$ uijr met 2. pauwe steerten in de handt dansen; ten lesten eenige vuijrwercken ontsteecken. Deselve g'eijndicht deden reverentie en bennen nevens Tevinia Tahom naer onse tenten wederom toegegaen, daer den nacht sliepen gelijck oock den Coninck en alle de Grooten deden, buijten de stadt bleven; d°. Tevinia seggende sulcx lange jaeren niet geschiet was, dat Zijne Maij^t. eenige gesanten sulcken eere aengedaen hadde; oock noijt gebeurt, dat de derde mael van de Coninck beboden was, nader en onder de galderije te comen sitten; dat den Siamsen ambassadeur voor 2. maenden weder vertrocken, maer 2. mael naeder is gecomen, dien onder den blauwen hemel op de bloote aerde bleeff sitten, als datelijck sonder halff soo veel woorden te gebruijcken weder licentie gegeven is te vertrecken.

Omtrent halff middernacht compt een Tevinia van Sijne Maij^t. met ons t'overleggen, wanneer gaerne vertrecken souden, seggende dat nevens ons wederom een gesant naer Battavia gaen sal, dat den Coninck jegenwoordich van niets versien was, daer mede Zijn Ed^t. conde vereeren; dienvolgende wel wat tijts daertoe, vermits sulcx op een spronck ten aensien Zijne Maij^t. garn ter eere bestieren wilde, van noode hadde. Waerop d°. Tevinia met antwoorde gedient, wel van de schippers verstaen hadde soo mettet laege water wilden keeren, van nu noch in 20. dagen conde geschieden, maer langer niet, doordien het water alsdan soo cleen is, dat geen platen [2]) over de steene platen connen passeeren, in welcken tijt hem gedachte Zijne Maij^t. niet gereet conde wesen, dat volck naer boven gesonden om goede muscus ende benjuwijn cabessa op te coopen, dien over 40. dagen eerst stonden wederom hier te wesen, daer weder met keerden.

Adii 17^{en} D°. Smorgens vroech zijn met 4. olijphanten t'huijs gebracht. Naer middach wierde den tolck Intsie Lannangh ontboden bij 's Conincs oom te comen, dien hem naer 't gebruijck van de kijccker vragen ende oft' men den houwer niet rechter maecken conde. Daerop hadde geantwoort denselvigen mede bederven soude. Het

---

1) *Geleijt* moet staan achter *pleijn* (zie blz. 38 hiervoren). Dammers = gom-damar, waarvan flambouwen gemaakt.

2) Blijkbaar schrijffout voor prauwen.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *November A°. 1641.*

eene pistool was de loop in 't afschieten ontstucken gesprongen, dan seijden de Quinammers weder andere loopen maecken conden. De kijcker was de Coninck seer aengenaem geweest, dat geseijt heeft om varde te mogen sien, een toorn had laten maecken en noch qualijck vaerdich was, bij gevallen wijluijden hier verschenen sijn, die hem een instrument vereerden, daer men partinent buijten het oogh [108d°] gesicht mede sien conde, 't selvige duijdende tot een geluckich teijcken te moeten wesen.

Adii 18en D°. De Tevinias Pha Lochon ende Assen, welcke de grootste van 't rijck zijn, in wiens handen de regeringe van 't landt bestaet, door den tolck doen vragen haer E. te passe quam te comen besoecken, dien ons 3. dagen uijtstellen, vermits Sijne Maijt. ons overmorgen wilde noodigen eenige vuijr [1]) prauwen, op de revier toegemaeckt, tot vermaeck te besichtigen, daermede zijluijden besich waeren.

Adii 20en D°. Dede ons den Coninck noodigen om geseijde vijer prauwen tot speculatie te comen besichtigen. Bennen met Tevinia Tahom tegens den avont naer 't hoff gegaen, waer op een baleije aen 't water gingen nedersitten, daer ons 8. schoenbacken met eeten wierde voorgestelt. Omtrent een uijr hier geseten quam de Coninck uijttet hoff op een gulde seetel gedragen, traeden van de baleij eenichsints te gemoet, deden reverentie omtrent 50. treden van hem daer ons passeerden ende op een groote baleij mede aen d'watercant verheven gingh sitten. Doen wederom naer ons plaetse keerden. Weijnich tijts hier nae, daer in de revier een stellagie van bamboesen viercant hoogh op malcanderen gebonden, als de hooghte van een groot schip sijn masten met bramstengen, worpen sich 4. mannen d'een voor d'ander met eenige crommecincken te maecken van boven neder in 't water, waerom met vermaeck gelacht wierde, dan stondt afgrijselijck ten aensien de luijden haer vrij conden beseeren. Den donckergevallen, quamen de revier affdrijven wel 200. prauwen rontomme dicht met caersen beseth, onder dewelcke mede 3. prauwen daer piremijdes van caersen opgemaeckt waeren, 't welck seer seltsaem te bespeculeeren was, de revier gelatende off geheel in vuijer en licht verandert sijnde; deselve $1/_2$ uijr verbij ons neerwaerts gedreven, bennen naer huijs gekeert, gelijck den Coninck en sijn Grooten mede deden.

Adii 22en D°. Gaen Tevinia Pha Lochoen, ten respecte een der

---

1) = vuur.

grootste van 't landt is, met vereeringe van 2. packen witte cassen, een roode chiavenijs en twee boeckspiegeltjens, ons excusen doende voor d'eerste mael hier verscheenen van niets anders waeren versien, 't selvige naermaels trachten souden te verbeeteren. Dien hier op zeer vriendelijck antwoorde alles hem aengenaem was, al waer 't veel cleender waerden. Voorders sijn vermoegen presenteerende, als naer d'Heer Gouverneur generaels depositie vragende, seggende van zijn gemelte Ed^{e}. meijnden te versoecken een corrassiers harnas, 't welck van Montip verstaen hadde treffelijck te wesen, als wijders der [1]) Persiaense paerden en anders meer, eijschen mijnen hoet ende geboet daer nae denselvigen op te setten. Eijndelijcken naer veel nieuwsschierige vragen beantwoort, ons affscheijt genomen; 's avonts bequamen 6. doulangen met toegemaeckte spijse volgens lants maniere tot vereeringe.

Adii 24^{en} D^{o}. Smorgens Tevinia Assen doen vragen zijn E. te pas quam te mogen comen versoecken, dien ons naer middachs met paerden t'zijnen huijsen haelen dede, ten respecte als vooren Pha Lochoen vereert, versoeckende van sijn E. dat wenschten corte depesse tot vertreck becomen mochten, dat onser bij Sijne Maij^{t}. gedachtich geliefden te wesen, 't welck aennemende te zullen voordragen. Vorders naer veel discoursen en minnelijcke bejegeninge, hier onnoodich te verhaelen, wederom thuijs gekeert.
[109]

Waer Tevinia Tahom ons verhaelt, dat soo haestelijck als wij gaern wilden vertrecken qualijck sal connen geschieden, vermits hij vastelijck vertrouden Zijne Maij^{t}. een treffelijcke ambassaetschap naer Battavia seinden wilde, waerom Tevinia Teijsimbath, voor desen als ambassadeur naer Cambodia geweest heeft, jegenwoordich met een geladen prau nae Cambodia meijnden te navigeeren, gelast is, zijn vojagie te staecken tot naerder ordre; als mede dat den Coninck een extraordinaris goude sirij pinangh doos, wegende 2. cattij swaer, behalven noch de binnenste toebehoorte, liet maecken; daer benevens alle den goeden muscus dien becomen can, doet opcoopen, alsmede gommelacq en benjuwijn cabesse, zoodat alles in geen maent gereet conde wesen; wanneer 't waeter laegh is, als 't selve met Chen Radia Coth overleijt hadde, de steenen plaeten en clippen moijelijck en prijkeloos zijn te passeeren; dienvolgende wel mochten genootsaeckt wesen noch omtrent 6. maenden te verblijven, alsdan zeer treffelijck mettet wassende waeter alle vuijlen sonder

1) Er staat „der", mogelijk bedoeld „drie".

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *November A°. 1641.*

perijckel conden passeeren en gesamentlijcken in comp^e^. nevens d'ambassadeurs vertrecken, 't welck soo seijde een goet aensien bij andere princen hebben sal, 't geene d'Ed^e^. Heer Gouverneur Generael off ons, soo uijt vallende een langen tijt noch hier te moeten verblijven, niet aengenaem staet te wesen, als ten principalen zijn gemelte Ed^ts^. ooghwith wat hier te lande voor de Comp^a^. in negotie te doen is, verlanght dit saijsoen te vernemen, gecrenct is.

Adii 25^en^ D°. Gedacht Tevinia Comphan sijnde des Conincx oom van 's moeders wegen te gaen besoecken, dan was op de jacht en uijt pleijsieren gereeden, staende in 2. a 3. dagen wederom te comen, dien alle coopluyden bevath, als 't gene de Maij^t^. coopt en vercoopen wil door hem geschiet, soo dat niemanden beter, gelijck verstaen hebbe, can voordragen en door hem laeten versoecken, vermits daegelijcx bij de Coninck te comen acces heeft en d'andere Grooten niet, dien haer met geen coopmanszaecken, dan 's landts regeringe benoijen, dat de Comp^a^. met beter goederen gelijck de Mooren vervoeren, desgelijcx mede in Cambodia off Battavia mocht gedient werden, als mede dat mochten corte depessche becomen, hem 't sullen recommanderen.

Adii 26^en^ D°. Becomen des avonts andermael 10. corffjes rijs en omtrent de 22. maes waerdich aen bijangh van Zijne Maij^t^. tot vereeringe. Daer benevens liet seggen niet wiste off ons de Louwse spijse aengenaem was; dienvolgende dese bijangs in plaetse accepteren, waervoor conden onse gadinge coopen. Oock liet mede het custoditje met ringen om te besichtigen eijschen, 't welck den Nappra daerom comende in presentie van meer luijden behandichden.

Adii 28^en^ D°. Den voorsz. Tivinia Comphan, zijnde op gisteren t'huijs gecomen, mede gaen besoecken, hem vereerdende 1. p. roodt damast van 35. asta lanck, 2. p^s^. betilles, een roode chiavenijs en 2. boeckspiegeltjes, 't selve beleeffdelijck accepteerende ende aengenaem was, ons belieft hadde hem te willen comen ver- [109d°]
soecken, waer wederom conde, zijn dienst presenteerende. Naer eenige redenen soo van hier en daer, hem voordraegende hoe de Louwse schippers 3. a 4. jaeren herwaerts zeer slechten benjuijn en gommelacq in Cambodia ter marct gebracht hebben, niet jegenstaende haerluijden jaerlijcx is gerecommandeert, ons met beter coopmansz: te dienen, off dat niet meer t'haerder faveur conden affcoopen; 't geene het verleden jaer tot schaede gesmaet hadden, dat mette selvige bleven sitten ende aen niemanden vercoopen conden, dien evenwel nochmaels door de Comp^a^. zoo in Cambodia als Bat-

November 1°. 1641. tavia gecocht sijn, daermede te kennen gevende naer der coopluy- III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
den schade niet trachten, maer tot animeringe in toecomende beter goederen brengen. Dienvolgende versochte aen zijn E. 't selvige de schippers voordaen gelieffden te recommandeeren, d'Comp^a. in Cambodia ofte op Battavia, daer met goeden benjuwijn, gommelacq, gout, gommen ende andere coopmansz. goede advancen conden bejaegen, ende wat 't geene haere harten begeeren soude, wederom van daer ter retour brengen; dat jegenwoordich gesien als oock genouchsaem voor desen verstaen hebben, de Siammers en Mooren de best vallende waeren gelijck den benjuwijn cabessa ende gommelacq sonder houdt naer Siam vervoeren en den uijtschot by ons te vercoopen brengen; zoo daer inne noch wilden continueeren, samen geen handelinge meer drijven conden. Waerop seijde sulcx wel ten deele van de schippers verstaen heeft, dien desen jaere selver getracht hebben ons met schoonder goederen te dienen; dat oock haerluijden voortaen meer daertoe soude animeeren, ende vermits eenige questie geresen was tusschen de Coninck van Cambodia, deselve vereenicht en neer geleijt wesende, wederom mochten versoecken wel obtineeren zouden, dat alle den cabessa en gommelack sonder houdt de Comp^a. in Cambodia geheelijcken conden toegebracht werden, seggende met onsluijden oock liever in Cambodia dan Siam trachten te negotieeren, doordien de coopluijden geen liberen handel mogen genieten, als door de Grooten veel travalie aengedaen werden, 't geene de Maij^t. niet seer aengenaem is. Sulcx den jongsten ambassadeur geweten heeft, wat maniere het was, men cooplwyden geen vrye commertie liet genieten, daer 't de geheele werelt gebruijckelijck was, hem hooghelijck gelastende Zijnen Coninck van Siam sulcx aen te dienen, off dat de zijnen desgelijcx zullen getracteert werden.

Welcke voorsz. eijgen presentatie mijns bedunckens vrij veel is; vermits met exceptie van tijt uijtgestelt werden, dienen deselve maer dischretelijck en bij provisie als Louwse praetjes t'accepteeren, alsoo vertrouwe de Comp^a. noijt sulcx vercrijgen off hierdoor tottet principaelste ooghwith om zoo alleens de Mooren desen handel vruchteloos te moogen maecken, geraecken sal, vermits dit selve geheelijcken totter Louwen eijgen nadeel is streckende; oock niet
[110] jegenstaende als seggen haer vrij vexatie in Siam wert aengedaen, zullen niet te min jaerlijcx derwaerts navigeeren, om redenen het p^cl. cabessa connen tot taijlen $32^1/_2$ vercoopen, daer het de Comp^a. niet voor begeert off ondienstich is, zoo dat de Louwen haere waeren

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *November A°. 1641.*

door Siam in balance en achtinge sullen soecken t'onderhouden, soo en is op dit versoeck niet anders tot s'Comp^es. voordeel van gevallen, 't geene oock genouchsaem uijtte schippers als andere luijden haere redenen heb connen affmeten, hier eenige contracten te maecken bennen; dan moet gepractiseert werden de Louwen in negotie mogen versoecken, daer wel middelen te vinden zijn.

Vorders versoeckende van sijn E. dat wenschen corte depessche tot vertreck mochten becomen off het selvige by gelegentheijt den Coninck geliefden voor te dragen. Waerop zeijde sulcx d'Ed^e. H^r. Generael in zijne missive van gemelte Maij^t. mede eijschende was; dat diverse maelen mette Coninck redenen van gehadt heeft en zijn genegentheijt te wesen oock volcomentlijcken beslooten, nevens ons 3. van de principaelste schippers met haer prauwen als ambassadeurs over Cambodia naer Battavia wil committeeren; derhalven Zijne Coninckliјcke Maij^t. hem gelast hadde t'onderstaen off men jegenwoordich de reijse spoedelijck naer Cambodia vorderen conde, 't welck met schippers overleijt heeft, dien seggen ten aensien 't laege water meer dan 4. maenden noodigen, vermits daer de steene platen zijn, de prauwen van alles moeten ontlossen en leegh overbrengen, dat dickmael in een dach 2. a 3. reijsen geschieden moet, daer door genootsaeckt sullen wesen en Sijne Maij^t. best geoordeelt heeft, tottet wassende waeter noch ontrent 6. maenden te verblijven, 't geene alles in der daet zoo is, want 't selvige in 't opcomen genouchsaem mede bespeculeert hebben, dat genige geladen prauwen, als met groote moijten dien zoo 6., 7. a 8. maenden totte reijse consumeeren, dan met cleen vaertuijch; connen de redenen qualijck bevroeden waeromme daermede niet willen laten vertrecken en daerdoor soo langen tijt ons noch trachten op te houden.

Ten lesten vragende naer eenige rariteijten, gevogelte, groote teven van honden en parsiaense paerden, zoo den Coninck deselve van d'Ed^e. Heer Gouverneur Generael versocht oock wel vercrijgen soude. Daer op sijn E. dienden dat gelieffden te vertrouwen, waerinne de Maij^t. sinnelijckheijt hadde, door zijn gem^e. Ed^e. contentement geschieden sal; ondertusschen den tolcq vermaent by gelegentheijt mede te verstaen geven, dito paerden 2., 3. a 400. r^a.[1]) d'h^r. Generael comen te costen, waernaer dese in der gierichachtige aert gebooren menschen gissinge maecken moogen, deselve niet voor een appel bij haere catten te vergelijcken in prijse te becomen sijn. In water hon-

1) = Realen; zie noot 1 op blz. 88 hiervoren.

den, cackatoua, agrase duijven, alderhande gecouleurde conijnen, lange breede alcatijven, was mede de sindelijckheijt [1]) wel; extraordinarise fijne idele geweven lijwaten, hoe wel duijr, zijn grote lieffhebbers aff. Naer dese vragen g'eijndicht, afscheijt gevende seggende dat hartelijck sieck was en 't langer sitten moeijelijck viel, dat op een gelegener tijt meer spreecken soude, presenteerende off wel Lou-
[110d°] wese medicijnen gebruijcken wilde, daervoor bedanckende; dat andere noodichden, vermits gesien hadde haere maniere van genesinge principalijcken in dansen en speelen, als diergelijcke bestont.

T'huijs gecomen wesende, sijn met malcanderen te raede gegaen, hoe d'Ede. Heer Generael evenwel desen jaere wegen ons wedervaren ende bevindinge van negotie alhier advijse becomen mocht, 't geene door eener van ons wel te geschieden dient; want met de Cambodiasche en een Lauwse prauwe, dien ten naesten bij gereet leggen om in compe. nae beneden te vertrecken, bennen verseeckert de brieven te spade en naer 't vertreck van 't Japanse schip eerst sullen aenlanden, doordien de natien zoo langhsaem in 't vorderen sijn, en als esels continuelijck moeten tottet voortgaen gedreven werden. Zoo hebben voor eerst de Cambodiasen schipper versocht en aff vercregen met een van onser om spoediger wegh te vorderen, zonder de Louwse prauw, dien andere hinderlijck wesen soude, vertrecken zal; geresolveert, als pr. resolutie dato deser te sien is, door den tolcq Intsie Lannangh noch desen naermiddach Tevinia Comphan in vrijheijt als desselfs raet te versoecken, wat hiervan seggen mochte, doen voordragen, off Zijne Maijt. den ondercoopman Wuijsthoff om sijner sieckten wille, gelijck een tijt langh als quijnende gegaen, zeer naer Cambodia verlangende was, om eenige medicijnen mooge gebruijcken, want dagelijcx arger en geen beterschap bemerckten; derhalven wenschten off den Coninck mette Cambodiasche prauw niets geladen hebbende en spoedigen wegh vorderen can, wilde licentieren te vertrecken, 't welck genoemden Tivinia aennemende de Maijt. te sullen voordragen en in 2. a 3. dagen bescheijt weten.

De redenen, waeromme hebben beslooten door zoodanige maniere als geseijt van den Coninck te versoecken, dat den ondercoopman Wuijsthoff onder een deckmantel van sijner hutten [2]) wilde licentieren te vertrecken, zijn dese, alsoo bemerckt hebben de Maijt. ons tracht tottet hooge water op te houden, om wat oorsaecken connen

1) = zinnelijkheid, zinnigheid, d. w. z. belustheid.
2) Er staat „hutten", bedoeld is wel „sieckte".

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *November A°. 1641.*

met geen seeckerheyt van oordelen. Dan sullen verwachten off om geseijde redenen mij wel toestaen sal te vertrecken.

Ende vermits bevinden hier te lande voor de Comp^a. wel goede proffijten in negotie te doen soude wesen, waertoe oock betere gelegentheijt als bij de Mooren presenteert, hebben ten dien insichte off bij haere gem^e. Ed^e. op Battavia tot het verhaelde resolveerde, wanneer dan noch dit saijsoen den eijsch [1]) van cleeden dienstich voor 't Louwen landt in 't werck connen stellen, daerbij een jaer tijt te gewinnen zij, 't welck wesende het principaelste fondament onser resolutie, dat sijn Ed^e. daerdoor naer dat met d'opperhoofden in Cambodia alles wel gedelibreert hebben, grondelijck mach gedient werden [2]). 't Geene door een der assistenten Willem de Goijer, off Huijbert Boudewijnse, vermits onlanghs op 't Compt^r. Cambodia gecomen sijn, noch genige ervarentheijt van saecken off fondamentele redenen van alles souden connen geven, zoo dat met brieven d'advijsen even bequamelijck can geschieden, dien als geseijt ter behoorlijcker tijt niet sullen parresseeren, doordien met dese inlantsche natien sonderlingh dient omgegaen en tot het vorderen geprest werden, waer- [111] omme tot personelijcker vertreck te beter connen resolveeren, vermits het cargasoen, op de damasten en ringen naer, verseth is en wanneer 't goudt in betalinge brengen, maer (= naer) t'ontfangen als vorders niets te verrichten dan de statie bewaeren, met in huijs te sitten gelijck de munneken in 't clooster, en den tijt dien hier van 6. maenden te verblijven is, met eeten als drincken te verslijten.

Adii D°. Smorgens verstaen 70. Carren, alle Louwse coopluijden, van Siam op comende wege en naer bij sijn. Wat haere goederen gerendeert hebben, connen noch niet vernemen en brengen weijnich cleeden mede, vermits soo seggen 2. Moorse scheepen in zee verongeluckt zijn.

Adii 29^en en Ult^mo. dito niets gepasseert.

Desember 1641.

December A°. 1641.

Adii 3^en D°. liet Tivinia Comphaan den Tolck Intsie Lannangh door den Lousen schipper Naijmoncon ontbieden, seggende den Coninck mij met sijn prauw naer Cambodia te gaen toegestaen heeft. Derhalven den tolck oock datelijck nae geseijden Tevinia gesonden ende soo sijn E. desgelijcx mochte verclaren, dat antwoorde sal, d°. prauw groote travalie onderworpen, gelijck zijn E. bewust is en

1) Eijsch = aanvraag, bestelling.

2) Hier heeft de copiist van het origineele stuk een woord dat hij niet lezen kon uitgelaten.

5. a 6. maenden totte reijse consumeeren; dat dienvolgende met deselve niet conde vertrecken, 't welck hij Tevinia, desgelijcx aennemende, dan seggende ten aensien het soo was bij Sijne Maijt. gepasseert, qualijck stonde andermael te versoecken; dan evenwel met geseijde prauw conde gaen tot Samphana off Naerwaijn, waer de steene platen principalijck beginnen, ende alsdan daer vandaen met een cleene prauw ende 8. mannen nevens de Cambodjaers in compe. soo drae mogelijck sijnde onsen wegh en reijse vorderen; want met uijtlantsvaertuijch laten keeren, soude een schijnsel geven off 't Lauwen landt van geen vaertuygen versien was, daer 't niet aen manckeerden. Oock mocht 't selvige bij d'Hr. Generael qualijck genomen werden, wij Sijne Maijt. niet aengenaem noch meerder mentie van ons maeckende was, dan soo slechtelijcken te laeten keeren. Verhoope evenwel, jae niet twijffelende off sal 't Japanse schip beloopen, daer haere Ede. op Battavia noch dit saijsoen seeckere tijdinge en rapporten mede becomen sal; ter contrarie anders bij de twee jaeren staet aen te loopen.

Adii 4en en 5en dito niets voorgevallen.

Adii 7en dito compt een Nappra van Tevinia Comphan het custoditie met ringen wederom brengen, seggende den Coninck sindelijckheijt hadde in 't maecksel vande rinck No. 81, waeromme genoemden Tevinia liet vragen, den selvigen tegens den geschoncken van den Ede. Hr. Generael gaern wilde trocqueeren, ende wat in prijse waerdiger was te betaelen. Het different, gesien maer 32. gulden verscheelende, hebben de Maijt. hier van geenen prijs derven stellen; dan om cortesije te bethoonen in trocque toegestaen, en voorsz. Nappra mede gegeven.

Adii 8en Do. Door den tolcq Intsie Lannangh van beijde Tevinias Assan en Pha Lochoen mijn affscheijt genomen, do. Lochoen versoeckende een geheel habith van onse cleedinge, 't geene met hempt
[111d°] cousen ende schoenen, alles nieuw, waerdich 14. taijlen, hem door den tolck gesonden, waervoor weder in recompense vereerende zijnen rock, een zijde cleetjen met een muscus cloot, t'samen getacxeert op 9. taijlen.

Adii 10en Dito. Van Tevinia Comphan affscheijt t'zijnen huijse gaen nemen, hem bedanckende voor de moijten wegen mijner vertreck gesolliciteert, als mede de sorge recommandeerende, dat ter bequaemer tijt d'onse voor 't hooge water moogen vertrecken, 't welck op hem nemende, in 't minste daer niet aen te twijffelen hadden, het selvige seeckerlijcken geschieden soude.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *December A°. 1641.*

Vorders verhaelende hoe dat eenich misnougen tusschen den Coninck van Cambodia over 't wederom senden van des Maijts. brieff ende schenckagie voor 3. jaeren gereesen was; dat lange jaeren geleden beijde Coningen present vergadert op 't eijlandt Satsenham ofte Lij genaemt, waer sich beijde rijcken van malcanderen scheijden, bij eede en hanttastinge een eeuwigh duerenden paijs beslooten is, dien alle naecomende successeurs van de croonen mede gehouden zoude wesen op 't nauwste t'achtervolgen; dienvolgende Zijne Maijt. der Lauwen niet begeerden d'eerste oorsaecke te wesen van 't breecken van soodanigen vasten verbont, maer de schult en last op den Cambodjaer werpende, dat geen gebruijckelijcke maniere was, men soo lichtelijck een Conincx brieff te rugge sal senden, off schrijven ten minsten d'oorsaecke desselfs daer nevens, waer door alle abuijsen verstaen en wech genomen conden werden. Derhalven seggende door niemanden beeter en bequaemelijcker als door onsluijden geschieden conde, wanneer in Cambodia comende den Coninck ofte Grooten te verstaen geven, Zijne Maijt. der Lauwen niet can goet vinden, sonder respect te verliesen, andermael te schrijven, maer in soo vern den Cambodjer het oude contract soeckt t'achtervolgen, dat hem sal gelieven met brieven, dien aengenaemelijck wil ontfangen aen te wijsen wat abuijsen off fouten in den Louwsen brieff gecommitteert sijn, van de welcke grondelijcke onderrecht becomen hebbende, sal trachten alle misverstanden behoorlijck te verbeteren; 't welck aengenomen hebbende, soo drae met leeft in Cambodia geparresseert wesende, mette Capiteijns als de Louwse schippers, costy in loco wesende, over voorsz. te consileeren ende 't geene tot des Maijts. meeste reputatie souden besluijten, ons vermogen in 't werck te stellen; waer aen d°. Tevinia seggende den Coninck dienst geschieden zoude, 't geene d'Hr. Generael wederom hier naemaels van Zijne Maijt. begeeren mochte, niets sal geweijgert werden.

Naer eenige andere redenen mijn affscheijt gevende, met vereeringe van een roodt zijde cleet 2. taijlen waerdich, alsoock ten naem en wegen Sijne Maijt. een goudt kopken wegende een taijl 10. maes, [112] van 10. taijl de taijl swaerte[1]), met 4. backele benjuijn en 4. d°. gommelack, 't geene aengenaemelijcken accepteerden, met beleeftheijt bedanckende, als mede voor d'eere dien Zijne Coninclycke Maijt. ons heeft gelieven aen te doen, dat d'Ede Heer Gouverneur Generael

---

1) Waarschijnlijk verhaspeld door den copiist. Er zal gestaan hebben „van 16 mas de taijl swaerte". De Siameesche had evenals de Cambodjasche thail 16 mas, de Chineesche (Tonquin, Tayoan, Japan enz.) 10 mas.

[…]cember […] 1641. sulcx aengenaem soude wesen te vernemen en geliefden te vertrou- III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
wen des Maij[ts]. gesanten, oock geen mindere eere en tractement sullen bewesen en aengedaen derden [1]), 't welck mij desgelijcx recommanderende goede rapporten te doen van 's Conincx genegentheijt, tot sijn wel gem[e]. Ed[e]., dat de Maij[t]. jegenwoordich nevens mij soude schryven, maer dat eenelijck wacht tot de Louwse schippers, naer Cambodia genavigeert, weder van costij geretourneert sijn, om principalycken uijtte selve te moogen vernemen, hoedanich den Cambodjaer tot vordere vrede soect te gedragen en den Lousen gesant naer Battavia wil off tracht te laten passeeren; soo niet, dat met d'onse, dien noch alhier verblijven, over 6. maenden sal schrijven en sijn Ed[e]. vereeren, als apparent eenen ambassadeur over Siam senden, waermede wenschende mij een voorspoedige reijse, dat mocht in toecomende wederom in gesontheijt hier verschijnen.

De schenckagie ons t' huijs gebracht zijnde, hebben deselve besichticht den gommelack, sijnde maer ordinaris, met houdt als oock den benjuijn, t'eenemael uijtschot en stoff van bariga en phee, gelijck vertrouwe weijnich bij de Comp[a]. oijt gecocht is, 't welcq ons wat vreemt voorquam, in 't landt selfs vallende, zijnde genouchtsaem off den draeck met malcanderen gesteecken hadden. Hebben derhalven, opdat sulcx aen d'H[r]. Generael niet mede plegen, des anderen daechs

Adii 11[en] Dito. smorgens een Nappra, staende t'onsen dienste, waer jetwes te doen hebben door den selvigen beschicken, naer Tevinia Camphan gesonden, hem aen te dienen, dat op gisteren van sijn E. versocht hebbe, de Louwse schippers jaerlijcx goeden benjuijn en gommelacq te moogen in Cambodia ons ter marct brengen, 't welck aengenomen heeft, 't selvige meer en meer te recommanderen; dat den benjuijn, die mij uijtten naem van den Coninck vereert, soodanigen vuijlicheijt is, dien wijluijden om te coopen niet aensien wilden, noch eenich waerdich gelt extimeeren; en vermits Zijne Maij[t]. geen schenckagie affeijschen, soo men wat schencken wilde uijt oprechter harte, daer 't alhier het benijuijn landt is, behoorden geen uijtschot te wesen, 't welck was streckende tot een seer disrespect van d'Ed[e]. Heer Gouverneur Generael, dien sulcx aen Montip niet bethoont hadde, als dierghelijcke meer.

Smiddachs compt genoemden Nappra seggen, dat Tevinia Comphan sich t' eenemael ontschuldicht, niet anders wetende als goeden benjuijn te zijn, derhalven om te besichtigen wederom eijscht, daer
[112d°] des avonts ander ordinarisz. bariga in plaetse liet brengen, met blau-

1) Lees: werden

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
December A°. 1641.

we excusen, dat sulcx by de slaven gecommitteert was, dien van een onrechte parthije affgenomen hadden, gelijck den Nappra wilde affimeeren, in 't packhuijs diverse sorteringe gesien heeft; dat oock wel cabessa soude vereert hebben, maer door 't haestich vertreck niet uijt conde soecken; dan voor d'Hr. Generael sal alles uijtgeleesen goet wesen.

Hebben van desen Comphan zijn parten meer gehoort, t'sedert 3. jaeren herwaerts, dat dispensier van 's Conincx middelen is geweest, daer te vooren slecht, nu rijck en van gout vrij uijtmuntende; draecht den naem hier niet vergeefs door soodanige middelen als andersints her compt; derhalven mede de schoenen van vrijposticheijt aengetogen, alsoo daegelijcx meer vernoomen der Louwen groote onbeschaemtheeden, dat diergelijcke streecken naer desen achterlaten, off 't selvige niet met swijgen als haer volcq door vrese ongemerct laeten passeeren; in somma waer men compt, zijn an Indiaense en heydene landen met haere costume.

Dese schoone vereeringe van benjuijn en gommelack is den schipper gemandeert mede naer Cambodia te voeren, welcken last mij schame, vermits de waerdije, bij laegh water door de groote travalje van de prauwen dickmalen t'ontlossen, eenelijck aen vracht verdienen; derhalven alhier gedenck te laeten.

Adii 18en D°. Comt den schipper Najmoncon seggen, zijn volcomen bescheijt te hebben, dat overmorgen gedenckt te vertrecken, alsmede dat heeft een brieff van Tevinia Comphan aen den Talempooij van Sombabour, dienende tot antwoorde op 't geene genoemden Pourson den 8en Augustii passato, in desen breedelijcken verhaelt op d°. datum, de Louwse schippers uijt last van Zijne Maijt. van Cambodja heeft aengedient, dat in soo vern de Louwen wederom affquamen negotieeren en geen behoorlijcke schrijvers [1]) van haeren Coninck mede brachten, verder niet in 't Cambodjas gebiet dan aen Sombabour gelicentieert zal werden te comen, 't welck doenmaels oock door genoemden Pourson met brieven en desselfs prauw, die nu jegenwoordich wederom nevens ons affgaet, aen den oppersten paep van 't Louwen landt, zijnde recht oom van den Coninck, mede daervan heeft geadviseert, die sich te groots is achtende hierop selver t'antwoorden, en laet sulcx, wanneer aen Phapanom comen, door den Radia Pourson aldaer uijt sijnen naem geschieden, welcke malcanderen in heijlige graviteijt verheeven gelijckformich

1) Lees: schrijvens.

cember 1641. zijn, waeruijt men de grootsheijt van dese affgoden dienaers oock bij affmeten can. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Adii 19[en] d°. Vermits mij tot vertreck op morgen gereet maecke, heb aen Tevinia Tahom, ten aensien waer bij de Coninck ende Grooten gegaen mede geweest, gelijck andere moijten gehadt, door den tolcq t' zijnen huysen laeten vereeren volgens costume 1. p. roodt damast van 35. asta lancq, een p. betille, een p. roode chiavenijs en
[113] 2. boeckspiegeltjens; als mede aen den Nappra, dien door last van Sijne Maij[t]. bij ons logiement met 4. slaven de wacht bevolen is om alle onreedelycke luijden te weeren, als waer eenichsints te gaen hebben door denselvigen beschickt wert, ten respecten verhaelt, hem vereert een p. madop[s] en een boeckspiegeltjen, gelijck de slaven ider een ditos.

Naer middach transport gedaen aen d'assistenten Willem de Goijer en Huijbert Boudewijnsz., gelijck bij het geteijckende blijckende zij, 't welck monteert, soo de restanten der roode damasten, uijtstaende schulden, als contant, in alles f . . . . [1]), waervan sijluijden, met lieff [2]) in Cambodia retourneeren, gehouden zijn aen d'opperhoofden aldaer te doen behoorlijcke reecqueninge en reliqua, wanneer (zij) van het geheele cargasoentjen een negotie boeck sullen formeeren; 't geene (wij) tot noch onnoodich hebben geacht, vermits de vercocht goederen bij cleene partije aen diverse luijden is uijtgestelt, dien naer 't vertreck van de Mooren goudt voor seeckeren gecontrackteerden prijse gehouden sijn te leveren, 't welck jegenwoordich, begeerende, moeten volgens marckgangh aennemen, dat bij de tail differeerende is; ende alsoo een varden, naeren wegh passeeren moet, niet wetende wat ongevallen rescontreeren mogen, zij [3]) bevreest eenich meer capitaels van goudt, dan eenelijck het custoditje met ringen, dien haeren halven incoop qualijck gelden moogen, (mede te nemen), opdat dienvolgende mettet Japanse schip d'Ed[e]. H[r]. Generael deselve wederom toecomen moogen.

Hebbende mede aen genoemde assistenten nevens d'instructie der opperhoofden, weijnich bij gevoucht, 't welck haerluijden tot naerder reglement, oock den tijt, dien hier noch te verblijven hebben, dienen can.

Adii 20[en] D°. Smorgens een uijr voor dagh nevens den assistent de Goijer ende Intsje Lannangh, van Winckjan met cleen vaertuijgh

1) In tekst opengelaten.
2) Wel: met lijf.
3) Zij = ben ik.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
December A°. 1641.

naer Muencock gegaen, om eenige debiteurs haere schulden in presentie te bekennen, waer omtrent 10. uijren aenquamen. Savonts wierde den schipper Najmoncon cito tot Winckjan bij Tevinia Comphan te comen ontboden, dien in den doncker noch derwaerts gegaen is.

Adii 21en D°. Naermiddach compt geseijden schipper wederom, maer niet connen vernemen de redenen daer soo spoedelijcken om ontboden was; dan seijde hem gerecommandeert te wesen, op de reijse mijner goede sorge te gedragen.

Adii 24en D°. Tot noch alhier blijven leggen, ende is den assistent de Goijer metten tolcq weder naer Winckjan gekeert. De Louwen maecken sich volcomentlijcken gereet om op morgen seeckerlijcken te vertrecken ende de reijse naer Cambodia t'aenvaerden, waerover den Almogende bidde aldaer spoedighlijcken moogen aenlanden, opdat d'Ede. Heer Generael noch desen jaere onser wedervaeringe, 't welck weten naer 't selvige vrij verlangende is, met grondige advijsen mach gedient werden. Ter contrarije onsen iver, dat persoonelijck daer toe om hiervan beter verseeckert te wesen affgaen, anders 't goede ooghwit misluckt is, 't welck den albestierenden Godt versien wil.

Tsedert de 4. dagen hier stilgelegen, heb uijt de Louwen jongst van Siam gecomen verstaen, hoedanige vexatie haerluijden in negotie wert aengedaen en geen liberen handel mogen genieten. Wanneer [113d°]
aldaer mette carren comen, moeten in seecker huijs met haere goederen logieren, 't welck met spioens versien is, opdat genige waeren aen jemanden dan aen seeckere Grooten vercoopen mogen, dien 't haeren believen het beste tot laegen prijse aennemen en wederom slechte lijwaten tot dueren coop in betalinge geven, daer niets tegen te doen is; zoodat Cambodja een goeden naem door de liberteijt becompt, en zoo seggen ongaerne naer Siam wederkeeren willen. Hebben 19. maenden in 't gaen en keeren tot de voyagie geconsumeert, in welcken tijt wel 2. en meer tochten naer Cambodja vorderen connen.

Oock vernemen hoe 2. Moorse schepen in compa. van Masulapatan naer Siam navigeerende, het eene voor de revier Tanassary zoo des anderen daegs meijnden pinnen [1]) te loopen, door een zeeroover genomen is. 't Ander mede noch niet verschenen, als langh over gegisten tijt achter blijft. Wert mede daervan soodanige gissinge gemaect, off moet ergens door tempeest gesneuvelt wesen, zoodat dese Louwse coopluijden geen Moorse, dan weijnich Compes. cleeden ter

1) Lees „binnen".

December 1°. 1641. marct brengen. Noch waeren wel bij de 100. carren in Siam verbleven, eenelijck wachtende op de Mooren compste, dien, in corten niet verscheenen, zullen genootsaect wesen sonder kleeden herwaerts te keeren; willende van 't nemen der Moorse scheepen de Nederlanders zulcx wel te laste leggen, om, soo seijden, de Mooren van den Siamsen en Louwsen handel te frusteeren, waervan verseeckerden bij ons niet gecommitteert te sijn, maer 't vertrouwen op Portugiesen hebben, dien jegenwoordich Mallacca quijt bennen. Zullen sich voortaen dickwils met dusdanige handtteeringe trachten t'erneren [1]), 't welck te wenschen was en naermaels meer wilde gebeuren, de Portugiesen daer 2. a 3. jaeren mochten graseeren, [2]) opdat de Mooren hierdoor een schrick aengejaecht wierden en deselvige vaert quitteerden, wanneer der Louwen negotie de Compa. daer 't haer belieffden, in handen gevallen (= vallen) zoude.

Den Louwsen ambassadeur was voor haerluijden vertreck uijt Siam aldaer aengelangt en behoorlijcken ontfangen, alsmede gesanten van den Coninck van Pehu, versoeckende (des) Siammers assistentie en pas door sijn landt voor een heijrleger om de Louwen te gaen beoorloogen, waerover den Siamsen Coninck een van de gesanten met brieven aen den Pehuwer gesz. terugh gesonden, dat soo de couragie heeft, niet den Louw, maer hem comen besoecken sal. Ondertusschen wert den Pehusen ambassadeur gehouden, totter tijt Zijne Maijt. van Siam hierop antwoorde becomt.

Het dreijgen der Mooren en Siamse coopluijden van daegelijcx te vertrecken heeft al voor onse compste tot noch geduert, 't welck de redenen bemercke, haer capitael noch niet gelijck wel uijtgestrooijt
[114] hebben, verseth is geweest; 't geene contrarie verneme, vermits het goudt, dat becomen connen, onder den duijm laeten opcoopen, alsmede 't vertrouwe haer ooghwith is, om een goet cargasoen van benjuijn cabessa en gommelack sonder houdt, dien van alle quartieren begint te marckt gebracht te werden, met haer naer Siam willen sleepen; gelijck voor eerst 10. pcol. gecocht hebben, op nieuws weijnich dagen geleden tot 4. hoij 't picol, daermet den prijs van den selvigen desen jaere wederom deur gestelt is. Oock vernemen, de Siammers over de 70. cattij goudt versamelt; dan de Mooren comen qualijck ondercruijpen; 't is altijt seecker t'haere grooter en bij der Siammers quantiteijt niet te vergelijcken zij.

Gelijck wij voor desen uijt de Louwen in Cambodia verstaen heb-

1) voeden.
2) grassar, Portugeesch, zich verbreiden, verkeeren.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *December A°. 1641.*

ben, hoe de Mooren maer drije jaeren toegestaen was, haer woonplaetse om te negotieeren is vergunt geweest; 't welck contrarie vernemen, want jaerlijcx met Siammers in comp[a]. hier bennen verscheenen, maer noijt met soodanigen capitael van fijne lijwaten gelijck dese jegenwoordige met haer geselschap nu over de 2. jaeren residentie gehouden, wanneer doenmaels aen den Coninck versocht hebben, met eenige vrijheden 3. jaeren te verblijven moogen, waerop haer tot antwoorde is gedient, zoo willen woonen, gaen en comen stont in hunluijder believen, vermits sijn landt voor ijdereen openstondt; voorders van meer liberteijt als desselfs ondersaeten niets geobtineert.

Den moijelijcken wegh naer, als van Sijam uijt diverse luijden, dien den selvigen verscheijden reijsen gepasseert hebben, pertinentelijcken verstaen, wert op tweederhande manieren gereijst als: Met carren, die laden connen 6. p[cl]. ider, waer de voerluijden van vracht tot Siam verdienen 4. hoijnnigh ende dickmalen meer; moeten onder en langs de voet van geberchte wel een halven cirkel rondt loopende omvaeren, als mede in groote comp[a]. gaende van 60. tot 100. carren; en zoo aen een jetwes hapert, wert den geheelen traijn verleth; oock in de heete sonneschijn connen de buffels qualijck trecken, als andere tegenstaeckelen; zoodat totte reijse noodigen 5. maenden tijts; dan in 't wederkeeren vermits geenen swaeren last hebben, comen in 3. maenden over. Ten anderen zonder carren, eenelijck met buffels, hebbende lastich 120. cattij swaerte ider te gedragen; nemen dan den wegh recht tot aen, over en door 't geberchte, wanneer soo de reijse weijnich meer dan een maent gewinnen connen; 't welck mede soo seggen groote moijelijckheijt is, want ijder persoon om zijn provisie als andersints noch wel een buffel noodicht; waerdoor bemercke Cambodja bij de Lauwen in achtinge is, vermits 2. a 3. jaeren herwaerts daervan de Comp[a]. beter cleeden dan in Siam becomen hebben, doordien de Mooren de beste selver trachten te brengen, en slechte aen Louwse coopluijden, in Siam sijnde, vercoopen willen, daer uijt volcomentlijcken te bespeuren is, hoe de Mooren en Siammers, welcke sich samen schamperen [1]), jaerlijcx meer en meer, met groote capitalen van fijn en getrockene cleeden, dien de seeckere advancen beloopen, gelijck dat alreede bij haerluijden begonnen zij, hier soecken te verschijnen.

Den Lausen handel dan, dien de Mooren en Siammers nu zooveel [114d°]

---

1) Waarschijnlijk samenscholen.

December 1°. 1641.

jaeren genooten en in hun gewelt hebben, als noch stercker trachten te bevatten, can mijnes oordeels haerluijden niet vruchtelooser gemaeckt werden, tenzij de Comp^a. met een getrocken[1]), wel gesorteert cargasoen versien sijnde, daermede in 't Louwen landt verschijnt, als voorders de negotie met een vast cantoor achtervolcht; wanneer de Comp^e. wel te verseeckeren is, desselfs handelinge als ten eenen maelen voor d'andere natiën vruchteloos zal gemaeckt wesen, 't geene uijt dese naervolgende weijnige redenen lichtelijck zal connen affgemeten werden. Zoo hier mocht in 't eene off het andere falen, versoecke ootmoedelijck 't selvige mach in 't goede geduijdet werden; vorders mijne sussje[2]) wijser, als langer en beter hebbende ervaerentheijt recommandeerende, waeraen mij volcomentlijcken refereere.

Gelijck dan eerstelijcken de Comp^a. met soodanich gequalificeert als hier nae bij een gecalculeerde memorje van capitael perfect gespecificeert cargasoen comt te verschijnen, zal het Louwen landt daer mede bij provisie gedient wesen, en in Siam een roep maecken, gelijck dat selvige over 2. jaeren in Cambodja gedaen heeft van geseijde Mooren haere comste, 't welck veroorsaeckten de Louwe schippers bevreest waren, eenige cleeden van de Comp^e. in Cambodja te coopen, om geen haesaert te loopen, daer jetwes op verliesen off gewinnen mochten, soodat bij onse verschijninge daermede in Siam desgelijcx gaen sal.

Ten anderen, soo eenige Mooren off wel Siammers hier sijnde, zullen met aller diligentie trachten haere cleeden off capitael te versetten, waer dan de mijne van claddinge (door ons een) weijnich tegen dient gemaect, niet anders soeckende als (dat zij) uijtvercocht en gekeert moogen wesen; 't welck haerluijden, ten aensien particuliere coopluijden bennen, dien geen schade maer om goede winsten veel moijten sich onderwerpen, alsulcken tegensmaeck baeren, dat andermael achter blijven sullen, vermits dit landt niet bij andere plaetsen aen der zee geleegen mach vergeleecken werden, daer, soo de goederen door vercroptheijt qualijck vertiert connen werden, men lichtelijck naer andere havens verseijlen can. Ter contrarie hier gecomen wesende van een soo moijelijcken vôyagie als vooren aengewesen, moet men nootsaeckelijcken met schade off proffijt zijne coopmansz. versetten, want het selvige eenelijck deses landts sorteeringe is, daer door niet wederom vervoert mach werden; uijt welcke voorsz. redenen dan besluijte, dat

1) = gewild.
2) Wel juizo, Portegeesch voor oordeel.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
December A°. 1641.

de gekeerde als noch andere achter zijnde negotianten sulcx verstaen hebbende, niet meer lichtelijcken verschijnen sullen, wanneer de Comp. alsdan haere lijnwaeten jegens goudt etc[a]. zonder hardt te loopen zal cunnen trocqueeren en tot reedelijcker prijse opcoopen.

Ten derden, bespeure der Mooren doente en fondament eenelijck zijn steunsel heeft op de Louwse negotie, waerop haer principaelste carga respondeert ende wederom ter retour het goudt den benjuijn [115]
en gommelack noodigende is, vermits weijnich van Siamse coopmansz. vervoeren connen, als thin, samphan hout, misschien noch andere cleene valeuren, daerinne haer capitalen niet connen besteeden, gelijck mede het silvergelt, niet heel dienstich is; zoodat uijt des Comp[es]. verschijninge apparentelijcken mede volgen moet, der Mooren groote vaert op Siam desgelijcx minneeren, als eijndelijck t'eenemael vruchteloos geraecken sal. Dits 't geene hier van der Mooren gelegentheijt in Siam heb vernomen; watter nu van zij, vertrouwe d'Ed[e]. H[r]. Generael dit aengaende 't selvige grondelijck bewust en voor desen al seeckerder onderrichtinge aff becomen heeft.

Ende doordien 't verleeden, noch dit saijsoen geen Moorse scheepen in Siam zijn aengelandt, is 't vrage vrij nae fijne getrocken cleeden, zoodat bij haere Ed[e]. op Battavia wierde goetgevonden, hier voor de Comp[a]. negotie te staepeleeren, 't geene jegenwoordigh onder correctie wel den rechten als bequaemsten tijt bevinden, om den naervolgenden eijsch [1]) noch dit saijsoen in 't werck te connen stellen. Hebben ten dien eijnde, als p[r]. instructie is geordonneert, eenige monsters sien te becomen, daer nevens zoodanigen eijsch en prijs der selver, gelijck uijt diverse luijden verstaen en naerstelijck ondercroopen, hier connen vercocht, als in een jaer vertiert werden, daer vasten staet op te maecken is.

Memorije ofte eijsch van capitael, bestaende in diverse gecouleerde betilles, als rouwe gecouleurde cassen, cattawamsz:, calimcarien [2]), roodt cattoenen gaern, boeckspiegeltjes, hingh [3]) ende amphioen [4]), zooveel en meer jaerlijcx in 't Coninckrijck der Lauwen met goede advancen houden connen je-

1) Zie noot 1 op blz. 188.

2) Alles katoenen lijnwaden.

3) Hing, een kwalijk riekende slijmhars van planten voorn. in Perzië en Afghanistan, welke een geliefkoosde specerij der Hindoes uitmaakt en ook door Europeanen gebruikt wordt in Voor-Indië ter kruiding van koekjes, bij kerrie gegeten. Het is het „duivelsdrek" van Valentijn IV blz. 146, asafoetida.

4) Natuurlijk opium.

gens goudt, benjuijn, gommelack, gommen, versetten, gebenificeert werden als bij naervolgende calculatie te beoogen is, gelijck te weten:

1600 ps. Gecouleurde Betilles, dien moeten van langhts wesen 12. vadem ofte 48. asta en 6. span breet; aen beijde hooften met streepen goudt gevrocht, gelijck den duijm en voorste vinger spannen can, daervoor omtrent een tail in prijse waerdiger sullen wesen; wanneer dan fijnder sullen sijn, als ieder vereijschen, en soo het geheele cleet deurgaens wel geweeven is, daer vrij op geleth moet wesen, connen hier vercocht werden voor 3½ hoijningh [1]) ider, dat den minsten prijse sal wesen; de monsters werden vercocht voor 2½ hoyningh; dat (ik) hier meer stelle, is voor 't goudt en fijnte, zijnde van couleur als te weten:

600. ps. Van couleur als 't monster N°. A, 't welck een welgetrocken sorteringe is.

300. ps. Blauwe dos. gelijck 't monster N°. B. van couleur; dan gelijck geseijt moeten fijnder wesen.

300. ps. Menime dos. van couleur als N°. C, gelijck vooren mede de fijnte vereijschen.

400. ps. Witte fijne ende extraordinarys iijl geweven als sulcx hier niet, al waer 't 20. tl. ider, te duijr can wesen; want soo verstaen voor desen uijt Pehu soodanige fijne lijwaten tot schenckagie plachten aen den Coninck te werden vereert.

1600. ps. gecouleurde betilles comen ten minsten door malcandern t' haelen . . hoij 5600

[115d°] 1200. ps. fijne rouwe en gecouleerde cassen, dien de langhte, breete en van goudt als de vorige vereijschen, gelijck te weten:

600 ps. asgrauw gel. 't monster N°. D; 't is niet

1) Zie noot 2 op blz. 37; „hoyningh = 3¼ thail = 9 gulden 15 stuijver", zegt hij blz. 202 hierachter.

te veel, al waert schoon wel 1000. stx.
300.ps. dos. dien wel ideler vereijschen voor de Grooten dan anders, is niet te veel.
150.ps. dos. N°. E, 't welck is 't monster van idelheijt, zoo alles vereijschen, maer moet de fijnte van N°. D desgelx. hebben.
150.ps. rouwe dos. niet geveruwt, dan soo fijn als men becomen can.

1200.ps. rouwe cassen, dien door malcanderen sullen renderen, wanneer soo welgevrocht en van couleur sijn als geseijt, 5. hoijningh ider, comt . . . . . hoij 6000.

1200.ps. roode Betilles d. 42. asta gel. des Compes. zijn; gelden en bennen hier wel getrocken tot $2^1/_2$ hoijningh, maer fijnder als de langhte van 48. asta en breete net 6. span is den eysch, wanneer vrij meer prijs sullen haelen en beter getrocken wesen, gereeckent gel. bij ons vercocht sijn tot $2^1/_2$ hoij ider. . . . . „ 3000.

300.ps. Cattawanij talponijs van diverse schilderinge gesorteert, connen 't minste hier vercocht werden voor 4. hoij ider. . . . . „ 1200.

30.pl. roodt cattoene gaern; naer 't fijn is, salt gelden, gereeckent, ten minsten 35. hoijningh 't pcl. . „ 1050.

600. à 800.ps. Cattawanij leijde coutchin, bennen mede wel getrocken idr. tot 32. snicnue [1]) comt . „ 480.

400.ps. ternataense van 42, maer soo de langhte van 48. asta en 6. span breede hebben, sullen vrij meer haelen als beter getrocken sijn, gereeckent gel. bij ons, dien seer slecht sijn geweest, vercocht bennen tot 2. cattij Louws de 5. ps, ct. „ 800.

100. patcherij calimcarij als te weten:
40. patcherij als 't monster E van schilderinge en fijnte, dat een wel getrocken sorteringe is, dien seeckerlijck sullen rendeeren, ider patcherij 17. hoijningh, comt . . . . . . hoij 680.

1) 1 hoij = 40 snicnue.

December A°. 1641.

40. patcherij sullen anders gesorteerde schildering vereijschen; dan dienen de fijnte als vooren te hebben, gel. mede moeten alle mans- en geen cleijne vrouwecleede sijn, wanneer dan wel 12. hoijnningh de patcherij halen connen . . . . . . hoy 480.

20. patcherij tampij calimcarij sullen wel ruijm de vracht en alle oncosten, op deselve te doen, meer als in Cambodia connen vercocht werden, gereeckent à $1^1/_8$ honingh ider comt . . „ $26^2/_8$

100. patcherij calimcarij sullen rendeeren . . hoij $1186^2/_8$

360. @ laeckenen te weten:

6. p^s. geel }
3. p^s. groen } moet estraordinarje fijn sijn.
3. p^s. roodt }

12. p^s. laecken sal niet meer dan 2. hoij d'asta renderen . . . . „ 720.

hoij $20036^2/_8$

[116] 40. patcherij cattawanij corpo pintado[1]), soo niet soo veel gebroocken zijn gel. de voorigen, vercoopt men voor 17. hoij de patcherij; moeten alsvooren geen dan samen mans cleeden zijn; compt „ 680.

200. p^s. madaphonts } sullen tot $1^1/_8$ hoijningh wel
100. p^s. chelas talponij } connen vercocht werden, comt. . . . . „ 400.

300. p^s. wickerwandijs, sullen wel vertiert werden tot $1^1/_2$ hoijningh ider, compt (*sic.*) . . . . . „ 350.

2000. p^s. a 3000. boeckspiegeltjes van N°. 1. en 2., sooals desen jaere vergult zijn geweest, gel. mede wat suijverder van glas, sullen wel vercocht werden tot 5. snicknue ider, compt . . . . „ 250.

2. p^{cl}. amphioen sullen connen vertiert werden tot 80. hoijningh ider picol, comt. . . . . . . „ 160.

2. p^{cl}. hingh tot 20 hoijning 't picol comt . . . „ 40.

Somma bedraecht het gecalculeerde . . . . hoij $21916^2/_8$

---

1) corpo pintado, Portugeesch, gekleurde grond.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *December A°. 1641.*

ider hoijningh gereeckent tot $3^1/_4$ thail oft 9. gulden 15. stuyver.

Item bij soovern de voorsz. gecouleurde betilles conden gemaeckt werden van rouwe cassen, gel. N°. D en E zoo effen fijn van draet, mach wel geschieden, dien alsdan mede sullen rendeeren 5. hoij ider; maer vermits de Mooren deselve niet brengen, twijffel door het verwen de draden oneffen gemaeckt werden, en niet als d'asgrauwe gevallen connen.

Welcke voorsz. calcula ofte eijsch van cleeden ende andersints soude dienen voor 't eerste jaer tot beginsel; want anders het capitael volgens onderstaen hebbe wel totte 24. a 28.000 hoij vergroot mach wesen. Dan seecker en voorsichtich te handelen om 't landt niet te vercroppen dient tot eijgen naerder bevindinge gelijck jegenwoordich besneeden (tot) zooveel men met smaeckende proffijten mochten vertieren als gecalculeert, in 2. p^cl^. goudt, 300. p^cl^. benjuijn cabessa en 150. p^cl^. gommelack sonder houdt, copere gommen als andersints jaerlijcx wel te verhandelen is, boven het gout dat Toncquin ende Cambodia treckt, 't geene gegist wert op 40 cattij t'samen.

D' oncosten om zoodanige geseijde cargasoenen naer als uijttet Louwen landt te vervoeren, zijn van cleene importantie, niets waerdich veel van te schrijven; maer zullen het selvige met d' opperhoofden naerder overleggen, hoe de cleeden dienen gepackt, wat prauwen, slaven, volckeren ende andersints daartoe souden noodigen, 't welck partinentelijcken hier naer can aengewesen werden.

Bij welcke verhaelde redenen mijns oordeels genouchsaem aenge- [116d°]
wesen en desgelijcx gefondeert bennen, waermede zoo lichtelijck de Mooren van den Louwsen handel zouden te frusteeren zijn als, naer nootsaeckelycheijt dan volgen zal, haerluijder vaert op Siam mede vercleenen moet, daertoe den Albestierenden zulcx eijndelijck den tijt gebaert mocht hebben, te wenschen is zijnen Goddelycken zeegen toe verleenen wil. Dit 's 't geene zooveel van geseijden handel verclaert; oock vermits bij mijn vertreck jegenwoordich uijttet Louwen landt, zullen van 's landts streckinge, de regeeringe desselfs, wat daer van verstaen hebben, mede weijnich verhaelen.

Der Louwen landt, zijnde een rijck gelegen 't landtwaert omsingelt van 6. Coninckrycken en verciert met een reviere, dien sich door 't Cambodiasche land in zee is lossende, welckers streckinge volgens 't compas, van Ponombingh uijt d°. rijck opwaerts tot Winckjan, zijnde de hooftstadt, daer Syne Maij^t^. der Louwen resideert, als bij de dagelijcxe aanteekeninge der coursen, in 't opvaeren bevonden hebben, te sien is.

 Aen d' ander zijde hebben Quinam en Toncquim oostelijck van haer; als (lees „waar") de revier opwaerts is gelegen, Pehu [1]) door welck Coninckrijck de geseijde revier is affcomende. Zoo mede verstaen hebben, comen de Chineesen alle 2. jaeren eens uijt China, met carren tot Meunswae, zijnde hier een vermaerde plaetse, als leggende ontrent de grensen van 't Pehuse rijck, waer dan vandaen met prauwen de revier aff haeren muscus en zijde stoffen hier comen verhandelen, zoodat vertrouwen Canton wel mochte aen die zijde strecken, daar eenige Chinesen naer gevraecht hebbe; dan seggen daer van daen comen mede den naem wel van Canton heeft, maer is dit selvige een heel ander quartier varde van zee als diep t' lantwaert van 't Canton achter Maccau gelegen, zoodat voorder geen naerdere onderrechtinge aff becomen can; dan is zeecker dat tusschen Toncquin en Pehu het Chineese rijck mede aen 't Louse gebiet grensen moet. Vorders ten lesten hebben Siam oock om de West tot gebueren leggen.

Met welcke voorsz. rijcken de Louwen in vreede sitten, behalven Pehu, daer nu eenige jaeren mede in oorlogh sijn geweest; dan door den verden wech, bosschagie, geberchte als de revier door haer onsuijverheijt van steene clippen qualijck te passeeren is, zoodat malcanderen niet veel affbreuck doen connen. Dan bennen de Louwen voor de Pehuse macht niet te min bevreest, want voor 10. jaeren al eens over de 3000. mannen in gevallen sijn geweest en stonden noch meer te volgen, maer bennen haestelijcken verslagen, waarover zijn Maij[t] op de grensen stercke besettinge en goede wacht doet houden.

[117] Tusschen Toncquin is mede het verleden jaer een questie geresen door 't langh ophouden van den ambassadeurs, dien niet langer wachten wilde, te post uijttet Louse gebiet is vertrocken. Zoo 't schijnt scheppen de Louwen daer eenigen staetsucht uijt, dat alle gesanten 7. a 8. maenden, eer licentie tot vertreck verleene, ophouden. Dan vermits desen Coninck een dochter van den Toncquinder tot een bijwijff heeft, zal hetselvîge wel vereenicht werden.

Het verschil met den Cambodjaer, zoo vertrouwen, sullen mede geen harnassen om blincken, alsoo de Louwen Cambodia om de commertie qualijck missen connen; desgelijcx de Cambodjaers uijt dit rijck veel handelinge als principalijcken wegen het catoen bij quaet gewasch in goede quantitijt toegebracht en gedient wert.

De regeeringen deses rijcx bestaet en bevatten principalijcken 3. persoonen; zijn en werden voor de grootste van 't landt geacht, als daer is met name Tevinia Assen, een man van (= om) de 40. jaren

1) Thans een deel van Birma, dat Pehu of Pegu heeft opgeslokt.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
December A°. 1641.

oudt, dien wel d' ontsachlijckste is, vermits veltoverste en voor een cloeck als wel beleijt Louws soldaet vermaert zij, oock gouverneur over 't quartier, daer den benjuijn valt, als stadthouder van Winckjan en bij afflijvicheyt der Coningen wert ondertusschen door hem 't landt geregeert, totter tijt de rechte erffgenaem des rijcx door hem beroepen en weder tot Coninck gecroont wert.

De Louwen haere previlegie is mede, dat geenige kinderen connen erffgenaem wesen, dan die bij een vrouw, dewelcke voor haere echte verclaren en aengenomen hebben, geprocureert bennen. D'andere hier buijten van bijwijven connen noch werden niet gereeckent, soodat desen Coninck quam te sterven, dien van alle vaders vrunden [1]) ontbloot is, als noch geen soons bij sijn echte vrouw heeft, is genoemde Tevinia Assen wel de naeste totte croon des rijcx.

Tevinia Pha Lochoen, out ontrent d'48. ofte 50. jaeren, is regeerder van Lochoen en vorders over 't quartier Namnoy als tot de bepaelinge van 't Cambodiasche gebiet; wert om des naems wille Phaa [2]), 't welck schijnt te wesen als de Portugiesen seggen Ficeroj, van 't Louse Suijder quartier, welcken tijtel niemant meer dan desen Lochoen is voerende; derhalven nevens Tevinia Assen, hoewel alle de honorabelste cergie bevat, in eenen graet gestelt.

Tevinia Lanckan, ontrent de 36. jaeren oudt, is mede nevens Tevinia Assen en Pha Lochoen een generale regeerder in saecken des rijcx belangende, bevath alle ambassadeurs, vorders geen andere cherchie noch gouvernementen hebbende, waerdoor vrij min dan de twee geseijde Tevinias is.

Dese 3. voorsz. Tevinias bestaen Zijne Maij[t]. in 't minste aen bloede niet, maer hebben de Coningen dese haere chergie van hunne voorouders laeten beerven, vermits bij vorige Coningen geen van desselfs bloetverwanten in regeringe zijn getogen, als jegenwoordich bij desen, dien nu voor 3. jaeren van sijn broeder, naer 10. jaeren ge- [117d°]
regeert hebbende sonder echte soons naer te laeten is overleden, de croon beërft, dien 5. vrunden zoo ooms als neven van 's moeders zijde tot rechters van chivile als chrimineele saecken en andersints gestelt, dewelcke dagelijcx acces hebben bij zijn Maij[t]. te verschijnen en mede verkeeren. Dan als geseijt voorsz 3. grooten, in wiens handen de regeeringe van 't landt bestaet, hebben alle 2. a 3. maenden maer eens audientije, ten waere hetselvige nootsaeckelijck off dat expresselijck door den Coninck ontboden wierden.

1) „Vrunden" is waarschijnlijk schrijffout voor „vreugden".

2) Ik vermoed, dat deze titel dezelfde is als Phya, dien ik in Siam kort geleden nog aantrof.

D'incomste des Conincx bestaen in gommelack, benjuijn en gout; de quartieren, waer eenich goudt valt, tribueeren de 100. mannen off huijsgesinnen een hojningh goudt; de 5. hoij maecken een cattij, 't geene gegist wert op 2. pcl. jaerlijcx, dat des Maijts. principaelsten schat is. D'andere goederen belangende, werden in geen consideratie getrocken.

Het meerendeel van geseijde 2. pcl. goudt besteet den Coninck noch wel aen de papen, als tot cieraet haerer affgoden kercken ende piremide, dien alles vergult en menigh sijn, dat tusschen 7. a 8. huijsen een kerck, jae 2. a 3. nevens malcanderen comen te staen, soodat vertrouwe niet een huijsgesint (is of) [1]) hebben soonen off broeders, dien van dese beestelijckheijt [2]) is, welck getal bij 's Keijsers soldaten in Duijtslandt wel mach vergeleecken werden. Dese affgodendienst [3]) maecken de luijden wijs, dat dien godt van den hemel in dit landt sich vertoont heeft, waernaer alle haere beelden gepatroneert zijn. Daerop glorieeren en seggen, dat dienvolgende haer godt boven Siam en Cambodia als d'andere landen van soo een treffelijcke uijtmuntentheijt haerer kercken en menige heijlige mannen, soo se haer selven noemen, als hooger geleertheijt mede gesegent heeft; 't welck is blijckende, dat jaerlijcx de Cambodiase en Siamse papen comen en blijven hier 10. à 12. jaeren tot uijtgestudeert bennen, 't geene vertrouwe niet om soodanige redenen sijn, maer ter oorsaecke, dat de Louwse als goden geacht worden; want alles wat noodigen van cost wert haer t'beste toebereijt dagelijcx tot eeten gebracht, als van cleedinge meer dan behoeven gelijck andersints versien. Daerenboven gebruijcken vrouwen t'haeren believen, dat de Cambodjaers niet vrij staet, want soo sulcx uijtcomt, vervallen in handen der justitie en tot slaven gemaect; oock moeten haeren cost selver bescharen en gaen coopen, waerover malcanderen haetelijck zijn, d'een verwijtende dat bij vrouwen loopen onbehoorlijck is, d'ander wederom, dat op de passaers haeren cost bedelen, 't welck de heijlicheijt van haerluijden tot een schantvleck en verachtelijck bij de menschen maeckt. Voorders van haer gelooff is niet anders dan de luijden met haere beelden t'aenbidden en offeren van brandende caersen ende andere duijvelsche superstitie meer; oock die geene wie haer 't meeste geeft de grootste gelucken hebben sal, daermede de luijden onder haere subjectie weten te houden.

---

1) Zie hoofdstuk I, Casteleyn, hiervoren blz. 44, 9de regel van onderen.

2) = waarschijnlijk „geestelijkheid".

3) Lees: dienaars.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.
December A°. 1641.

Dits alles in 't corte zoo veel wat van de gelegentheijt des Lauwen lants 't geene in den tijt onses aenwesens desselven vernomen en verstaen hebben. Zullen voorders vervolgen de dagelijcxe passeringe der wederom reijse naer Cambodia, 't welck Godt gelieft te geven, aldaer ter behoorlijcker tijt aenlanden mogen. [118]

Adii 24en Dito. Smorgens van Mencock vertrocken en een uijr van daer (een) weijnich aengeleijt, waer de Louwen in d'afgoden kerck, t'boswaert alleenich staende, de goden offerden als dito Poursons vereeren, dat voor haerluijden bidden souden, goede reijse te moge gewinnen. Vorders omtrent 3. mijlen van Huijlon 's nachts vernacht; gewonnen 3. mijlen naer gissinge.

Adii 25en Dito. Comen 's middachs aen Huijlon en coopen de Louwen eenige zijden cleeden, om in Cambodia weder te venten, daer ontrent de 50. pr. cento op gewinnen connen, 't welk een goede advance is; dan connen deselve in grooter quantiteijt als 1000. stx. jaerlijcx gegist niet meer vertiert werden.

Adii 26en D°. Gaet 's morgens den schipper Najmoncon zijnent wegen van Pha Lochoen, dien alhier een oom overleeden om den [1]) te verbranden gecomen is, affscheijt nemen, daervan hoenderen, eijers, clappusz. [2]) als andersints tot vereeringe affbecomen, met recommandatie bij weder verschijninge 2. schoone lange vuijrroers mede te brengen, dat deselve tot contentement betaelen zal. Des middachs van hier vertrocken; tot 's avonts gegist 3. mijlen gevordert.

Adii 27en Dito. Naer gissinge 4. mijlen geadvanceert met moij weder.

Adii 28en Dito. Passeeren 's middachs de steene plaet Keengh Hoeon genaemt, en 's avonts vernacht bij de klippen Ahon; gevordert 6. mijlen. Desen dach heb eenige woorden met den schipper gehadt over 't dickwils aenleggen, 't welck soo seggen t'onser eeren geschiet, zulcx de costume des lants te wesen, dat alle prauwen ten dienste off uijtten naem van den Coninck vertrecken alle dorpen haer eeten moeten verschaffen; waerover haerluijden dickmaelen minnelijck versocht geenen tijt te willen verslijten, ten aensien eerst van huijs comen en noch niets mancquerende is; dat waer men 's avonts aenleijde genouchsaem versocht conde werden; maer vermercke en is 't haer duijvelse giericheijt om niet anders te doen dan dat moegen zoo veel rijs ende andersints van de dorpen die passeeren versamelen, gelijck connen, als tot de reijs noodigende is.

1) Lees: dien.
2) = klappers, cocosnooten.

ecember °. 1641. Adii 29en Dito. Van 's morgens tot des avonts naer gissinge geroijt als gedreven 4. mijlen, met heet sonneschijn weder. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Adii 30en Dito. Gevordert 6. mijlen naer gissinge; weder als vooren.

Adii Ultmo. Dito. Door den verlettelijcken Oosten wint maer 4. mijlen gevordert.

Januarij Ao. 1642.

anuary °. 1642. Adii Prmo. Dito. Gevordert met stercken stroom 7. mijlen gegist.

Adii 2en Dito. Geadvanceert naer gissinge 4. mijlen; heet sonneschijn weder, dat qualijck het volck roijen conden.

Adii 3en Do. Comen naer middach aen Lochoen; moij weder; 3½ mijlen gegist.

[118d°] Adii 4., 5., 6. en 7en Dito alhier stilgelegen, waer de Louwen ordinaris soo blijven om haer affairen dien te verrechten hebben, en gedachten noch langer te tardeeren, maer door dien aen den grooten Pourson van dese plaetse als den Tevinia, zijnde Pha Lochoens broeder, versocht, dat den schipper wilden recommandeeren, niet langer te verblijven, waerdoor op morgen vertrecken zullen.

Adii 8en Dito. Coopen 's morgens de Louwen noch eene cleene prauw, dien ontrent 40. pcl. laden can, oorsaecke haer prauw overladen is, daer door te meerder moijten bij de steene plaeten onderworpen bennen. Zullen deselve ter gelegener tijt opmaecken en de groote prauw lichten, den schipper hebbende ons boven wijs gemaect, dat ider man maer 2. pcl. catoen in de prauw geladen hebben en bevinden, dat meer dan 5. pcl. ider heeft, waerover den schipper sich nu met blauwe excusen wil verschoonen en seijt, wanneer dickmaelen tot Winckjan bij de Grooten is ontboden, niet heeft connen bij 't laden wesen, en een ider sijn belieften zoo veel gescheept, maer hebben daervan een ander gevoelen. Des middachs van Lochoen gegaen en blijft de Cambodiasche prauw noch leggen. 'S avonds 1½ mijl van daer vernacht; de Wint Z. Oost met stijve coelte.

Adii 9en Dito. Comen des avonts aen Phapanom, hebbende voor 't selve wel 1½ uijr op sandt drooghten vast geseten; gevordert 3½ mijlen.

Adii 10en, 11en Dito. Genootsaeckt door den continueerende stercken S. Oosten wint te blijven leggen; hebben de gecochte prauw opgemaeckt en geladen; comt 's avonts hier mede de Cambodiasche prauw.

Adii 12en Dito. Gaen 's morgens van den Radia Pourson alhier affscheijt nemen, dien de Cambodjaers antwoort dient op haeren brieff aen den oppersten paep van 't Louwen landt gesz. wegen de questije

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *January A°. 1642.*

tusschen beijde Coningen toucheerende, waervan in desen meer verhaelt hebbe, dat mettet hooge waeter een Louse gesant sal affsenden om te verstaen d'abuijsen en misverstanden geresen, als de gelegentheijt van de Cambodiase Coningen te vernemen. Smiddachs, naer den S. Oosten windt gestilt sijnde, van Phapanom gegaen en wederom door stijven Noordt Oosten wint ontrent 3. uijren voor een steene plaet en veel clippen aengeleijt en vernacht; gevordert 1¼ mijlen gegist.

Adii 13[en] Dito. Ontrent 's morgens te 8. uijren den loots comende zijn voorsz. platen gepasseert en tot 's middachs gevordert aen Sajmoen 1¼ mijl, daer wederom qualijck door de clippen wisten te geraecken; gaen de schippers derhalven een gadt soecken en comen 's avonts wederom.

Adii 14[en] Dito. 'Smorgens de clippen door een nauw gat van 4. voet waters diep en vreeselijcke stroom gepasseert. Weijnich beneden deselve hebben de prauw moeten wel halff ontlossen door d'ondiepten van santplaten als andere steene drooghten, dien den avont [119] mede verbij geraeckten. Gevordert desen dach 1¼ mijl.

Adii 15[en] Do. Tot 's middachs om stercken Noordelijcken wint blijven leggen, wanneer tot 's avonts vorderen 2½ mijlen langhs suijvere racken, daer geen steenen vernomen hebben, maer groote drooghten van santplaeten; vernacht aen Wangsae.

Adii 17[en] D°. Smorgens van dito dorp gegaan en 1½ mijl van daar weder door stercken suijdelycken wint vernacht. Hebben gisten als vandaegh, waer eenige huijsen maer bij malcanderen staende, daer de Louwen om eeten en stercken dranck als andersints te becomen om aengeleijt, seggende jegenwoordich maer 3. dorpen noch hebben, derhalven in passant geenige willen verbij gaen, want haere costume sulcx is; jae soo de luijden niet genoech naer den sin brengen, willen 't selve niet aenneemen en derven meer eijschen, hoewel seggen en excuseeren op haere comste onverdacht te wesen en anders in voorraet niets hebben, waerbij de onbeschaemde stouticheijt van menschen aen haer eijgen natie sulcx betoonende desselfs conditie der giericheijt bij affgemeten magh werden.

Adii 17[en] Dito. Smorgens wederom gevordert tot voormiddachs 1½ mijl, waer op een steene plaet, door den loots misleijt, vastgeraeckt zijn en genootsaeckt de prauw geheelijcken t'ontlossen.

Adii 18[en] Dito. Moeten blijven leggen om den harden Suijdelijcken wint, dien dagelijcx hier waijt en ons groot verleth doet; want bij wint connen de prauw geen wegh vorderen, alsoo daerdoor naer den eenen off anderen wal en clippen gedreven en niet affgehouden can werden.

anuary 1642. Adii 19en Dito. Des middachs de wint gestilt. Gevordert tot den avont $2^1/_4$ mijlen naer gissinge en vernacht voor een steene plaet. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Adii 20en Dito. Tot 10. uijren naer den loots gewacht, wanneer voorsz. platen dien sich langh en crom streckten gepasseert; comen naermiddach aen Renhijn, gevordert 2. mijlen, waer den Tevinia van 't dorp t'landwaert was, en alsoo geen loots becomen conden, daer datelijck om uytgesonden was of is.

Adii 21en Dito. Comt geseijden Tevinia 's middachs te huijs, seggende zijluijden geen volck hadden dien wetenschap van de revier hadden, maer dat altijt de prauwen uijt 's Conincx naem comende volck van Samphana en Naewajn ontboden zijn, dien daertoe vermits goede kennisse der plaeten ende klippen hebben, gebruijckt werden; derhalven d°. Tevinia datelijck een prauw naer Samphana maer 3. mijlen van hier gelegen gesonden heeft.

Adii 23en D°. Comt geseijde uijtgesonden prauw met 2. lootsen wederom.

Adii 24en D°. Blijven noch leggen, niet wetende de reedenen waerom; derhalven tot voortgaen geprest; dant niet vercregen, geven maer schoone woorden; dan zoo van een Maleyer als tolck mede affgaende verstaen, onder malcanderen vrij van swaricheyt spreecken, daer in 't minste niet van vernemen can.

[119d°] Adii 25en D°. Smorgens vertrocken en smiddachs een plaet, daer de stroom door nauwte met soodanigen cracht door dringt, alsmede clippen in 't midden gelegen, dat vreeselijck was om sien en sonder perickel niet gepasseert, 't welck naer bestaet zoo niet sterck genouch geroijt can werden, daer de prauwen connen door crom gaen, als dan de stroom achter cracht op de prauw vath ende zoo uijt postuer van recht gaende, geraecken, als wanneer gedreven worden daer 't Godt belieft; voorders noch 3. platen gepasseert en ontrent 3. uijren blijven wederom leggen voor een plaet, $^3/_4$ mijl boven Samphana en hier vernacht.

Adii 26en D°. Comen 's morgens beijde Nappraes van de dorpen Samphana ende Naewajn, van d'welcke versocht spoedelijcken met een clene prauw te mogen vertrecken wilden gerieven, 't geene beloofden, dat alreede 't volck aengedient was, haer gereet te maecken; dan seijden geen prauw te hebben; dat de haere naer Sacxenham tegen de Cambodise grenzen op de wacht gesonden was, maer souden sien off een van andere dorpen conden beschaffen.

Vernemen uijt d°. Nappraes, hoe de geruchten sterck gaen de Cambodjaers de Louwen wilde comen beoorloogen, dat alreede de

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2. *January A°. 1642.*

voortocht van carren ontdeckt waeren, 't geene hun verseeckerden carren mosten wesen van Honckor om handelinge te drijven, comen gelijck jaerlijcx deden; dan seijden sulcx wel waer was, maer uijt soodanigen quantiteijt, maeckende 't getal ontrent 50. a 60. en meer te zijn, als gemonteert waeren met roers, 't welck nooijt gebeurt was, dat handelcarren met geweer verscheenen bennen, oock jaerlijcx maer 10. a 12. stucx in comp^a^. Jae geven 't selve noch volcomentlijcker gelooff, vermits verstaen hebben den Coninck van Cambodja naer Honckor, zoo voorgegeven hadde, sich daer wilde gaen vermeijen, 't geene men dese luijden niet uijttet hooft verdrijven can, als vrij om verleth zijn, welcke teeckenen bennen van geen goet Louws crijchshart.

Adii 27^en^ D°. Alsoo den tijt begint te naecken, dat dienen mette cleene prauw te vertrecken, zoo het schip sullen beloopen en niet langer moeten opgehouden werden, heb dien volgende geseijde Nappraes aengesproocken, dien naer veel achtercousige redenen, zoo dan het een als 't ander voorgaven, dat 't volc gereet is, maar geen prauw daerom uijtgesonden hebben becomen connen, als andere slechte excusen meer. Dan vermits ditselve noch al op de vreese, dat de loopende geruchten mochten waer wesen, is steunende, daerover dese Louwen vrij pitsjaeren [1]), niet wetende hoe 't selvige sullen hebben, niet jegenstaende, als de schipper van de Cambodiasche prauw verseeckert, maer ten lesten alles leugenen sullen wesen ende daerom hierin geen gelooff te willen stellen; 't welck zij oock zoo wel aennemen; maer ten lesten, 't hoochste woort uijt comende, seijden het volck, dien mede gaen, daeraff de meeste mentie maecken, als wanneer [120]
't selvige oock waer was, de luijden in Cambodia gevangen gestelt wierden, de Coninck haer sulcx te laste (zou) leggen. Dienvolgende voorn. Nappraes versoeckende vrundelijck, dat wilde noch 15. a 20. dagen verbeijden, in welcken tijt de seeckerheijt vernemen conden, waerover mijn selfs vrij verseth [2]) bevonde, dat door quackeloose leugenen en beuselen zoo lichtelijcken van ons ooghwit souden versteecken vinden; derhalven alle beste middelen met presentatie van gifte te werck gestelt, dat wilden favorabel wesen en maecken dat vertrecken conde; dan niets g'obtineert, als eenlijck met schone woorden wederom versoeckende alsoo sterck hier over niet gestoort te wesen, gelijck aen haer dat wilde gerieven de reijse moogen vorderen. Soo dat bevinde van de spoedige reijse ontsteecken zij, dan als

1) Praten.
2) Lees: verlet.

uary 1642. wanneer de maent uijt is noch hoop was 't schip te beloopen, want men gemacklijck in 4. dagen tot Bassack can comen, van daer in 5. dagen tot Sacxenham, 5. dagen te consumeeren om de prauw over te brengen, 5. dagen tot Sembabour als van daer in 6. dagen tot de logie, zoodat den 25. Feb. aldaer conden aenlanden, en sal 't schip als p^r. instructie tot ul^o. dito naer onse comste opgehouden werden; dan niet connende, moeten patienteeren, vermits ons vermogen en ijver volcomentlijcken te werk gestelt hebben.

Adii 28 : 29 : 30. en Ult^mo. Dito. Noch alhier om verhaelde redenen blijven leggen, niet wetende wanneer vertrecken zullen, al hoewel daegelijcx devoir gedaen om off op primo deser mochten de reijse van hier vervorderen; dan vergeefs; soo dat nu den tijt passeert van te mogen ter behoorlijcker tijt 't schip beloopen ende volcomentlijcken versteecken bennen, 't welck van te vooren hadde moegen weten, beter geweest waere boven was verbleven, tot der tijt de Coninck ons gesamender handt hadde gelicentiert te vertrecken.

Februarij 1642.

ruary 1642. Adii P^rmo. 2., 3., 4., 5., 6. en 7^en Dito. Noch al met grooter patientie om geseijde kinderlijcke redenen moeten verbeijden, en vermits dit selve de Cambodjaers begint te verdrieten, willen par force haer reijs vorderen, derhalven de Nappraes van d^o. dorpen aengedient: in soo vern binnen 2. dagen geen prauw verschaften en de Cambodjaers vertrocken waeren, volcomentlijcken beslooten hadde hier te verblijven, totter tijt d'onse mede affcomen. Derhalven oock datelijck mijn goet uijt Najmoncon zijn prauw aen landt gebracht. Zijluijden siende dese resolutie, vreesende den Coninck sulcx mocht ter ooren comen, hebben belooft aen Naewajn een prauw te verschaffen, daerom noch tegen den avont van hier derwaerts gevaeren zijn.

Adii 8^en en 9^en Dito. Geheelijcken dito prauw opgemaeckt als gereet om morgen te vertrecken.

Adii 10^en D^o. Naermiddach van Naewajn vertrocken, en omtrent 2. mijlen vandaer aende klip Sinjoeng vernacht.

Najmoncon als noch een ander prauw van Lochoen bennen van resolutie aen Naewajn te blijven leggen tot hooger water, oorsaecke dit jaer de revier soo leegh van water als noch in lange jaeren niet
[120d°] geweest; daerdoor onmogelijck is, zijluijden met sulcke geladen prauwen vorder connen comen.

Adii 11^en Dito. Smorgens geseijde klippen met rottanghtouw de prauw verbij gebracht, alsoo niet derfden bestaen door deselve te

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

February A°. 1642.

roijen, vermits der groote wellingen van de stercke stroom de prauw wel conde verongelucken; ten dien eijnde 8. mannen van Nawajn zoo varden mede geordonneert te gaen om te helpen, dat bequamelycken mochten dito clip passeeren, dien ider een maes tot aracx gelt vereerden.

Smiddachs comen aen een santplaet, daer door stercken Zuijdelycken wint moste vernachten; gevordert 2. mijlen. Alhier vinden een dorps volck uijttet landt gevlucht, mede door vreese, dat de Cambodjaer mochten comen oorloogen, dien, zoo seijden, 40. stucx carren getelt hadden en waeren van roers totten oorloogh versien, als dat 't volck het hair cort affgeschooren was, daer uijt den schipper van de Cambodiasche prauw besloot off wel een der Coningen mocht overleden zijn, als door 't selve inlantsen oorloogh ontstaen wesen, en dien d'neerlaegh becomen heeft, naer 't Louwenlandt vluchtich geworden is; maer aen eenigen oorlogh tusschen beijde croonen geen gedachten hebbende.

Adii 12en Dito. Van 's morgens tot ontrent 4. uren gevordert 5. mijlen en vernacht aen de klip Keengh Wajn.

Adii 23en Dito. Gevordert 3. mijlen met heet sonneschijn weder.

Adii 14en Dito. Blijven leggen om bamboesen te hacken ende deselve op zij tot lichtinge der prauw te binden.

Adii 15en Dito. Gevordert 5. mijlen en 3. steene platen gepasseert, 's avonts weijnich regen.

Adii 16en Dito. Geadvanceert 3. mijlen met wint en weijnich regen uijtte Suijdelycke handt.

Adii 17en Dito. Comen ontrent 2. uren aen Ocmum, daer beijde Tevinia's van Bassack vonden met een swijte van 6. prauwen om naer boven aen den Coninck eenige olijphanten te brengen, desen jaere in dit quartier gevangen, aen welcke Tevinias 't volck off Louwen van de prauw haer bescheijt gelijck alle op en affgaende vaertuijgen moeten vertoonen, als mede d°. volck verhalen alle omstandicheeden hoe aen Naewajn quaden roep was van de Cambodjaërs de Louwen wel mochten comen beoorloogen, waer hier niets aff verstaen noch gehoort hebben; welcke tijdinge d°. Tevinias de vreese mede 't hardt bevangen heeft en haer voorgenomen reijse doen staecken, ter tijt dat van 't selve seecker bescheijt becomen; derhalven met ons naer Bassack weder gekeert, daer ons aendienen, dat sullen genootsaeckt sijn hier 8. a 10. dagen te verbeijden en t'landwaert op de passagie zullen uijtsenden volck, als oock naer Naewajn om het een off ander te vernemen. Wat redenen hier tegen hebben inge-

bracht maer geheelijcken beuselen zijn, niet connen helpen, ende moeten desgelijcx hierom als aen Naewajn gedaen hebben blijven tardeeren. Dan vermits allangh van 't ooghwith versteecken zij (= zijn) [121] zal 't evenveel doen off zoo veel laeten; dan eer in Cambodia aenlanden, zoo diverse maelen nu gesien hebbe, sullen de Louwen door haere overgroote visemetenteje [1]), waer connen bedencken jetwes mocht tot naerdeel strecken, niets t'haeren laste nemen, al souden andere luijden daerdoor noch zoodanigen intrest comen te lijden. Gelijck ons geseijde Tevinias mede seggen de Louwse rechten wat regoureurs zijn, dienvolgende een jder sich tracht te houden buijten questie van metten Coninck eenich verschil te hebben.

Adii 21en Dito. Comt de Naeweinse prauw van Sacxenham aldaer op den wacht gesonden was te rugge, dien verclaeren geen onraet ten minsten vernomen te hebben. Dan alsoo op 2. a 3. mijlen niet naer bij 't eijlandt van Sacxenham, daer alle prauwen haere goederen overdragen, geweest waeren, zijn derhalven wederom met noch 10. man versterckt derwaerts gesonden om alles wel nieuw te doorsien, off niets vernemen connen.

Adii 23., 24., 25., 26., 27. en Ultmo. Dito. Noch al naer dese waerheijt der overgroote leugen en kinderachtige praetjens als uijtstrooijselen leggen wachten.

Maert 1642.

Adii 6en Dito. Comen beijde prauwen wederom zoo naer Sacxenham gesonden niets vernomen hebben, als dien naer Naewajn rapporteert, dat desen grooten roep maer 26. stx. Honckorse carren zijn geweest, dien naer Lachoen gaen om cattoen te coopen, vermits hetselve tot 11. taijl 't pcl. gereesen was; oorsaecke 't water desen jaere in Cambodia vrij hoogh gewassen, daerdoor 't meerendeel van 't geplante cattoen verdroncken is; waermede dese Louwen haer beangsticht herte gerust stellen en ons licentie geven te vertrecken, wanneer noch des naermiddachs tot 's avonts vorderen $1\,^3/_4$ mijlen.

Adii 7en Dito. Den geheelen nacht grooten regen tot morgens ontrent 10. uijren, dat vorderden $1\,^1/_2$ mijl.

Adii 8en Dito. Des voormiddachs door stercken Suijden wint genootsaeckt te blijven leggen, en vorders tot 's avonts $2^1/_2$ mijlen gewonnen.

Adii 9en Dito. Langhsamelijcken door dien qualijcken stroom, t'onser baten neerwaerts gaende, gevordert 2. mijlen.

---

1) Visemetent = kleinigheid. Zie Oudemans, Bijdr. tot een Middel- en Oud.-Ned. woordenboek; visemetentaje wel kleingeestigheid, pietluttigheid.

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Maert A°. 1642.

Adii 10[en] Dito. Smiddachs gecomen aen een plaetse genaemt T'srepangpho, daer de Louwse Coningen lange jaeren geleden waeren gevlucht voor de Pehuers, dien t'landt boven vermeestert hadden, als sulcx wel 2. a 3. maelen is geschiet, waer men hier siet de schoonste rijs velden 7. a 8. mijlen lanck, noch effen ende niet verwildert, daer de harten met troppen van honderden gaen grasen, hebbende mede veel treffelycke vivers vol vissen; daerom alhier de Louwen blijven leggen om haer soo veel totte reijs van nooden hebben te versien.

Adii 11[en] Dito. Bennen noch alhier blijven leggen, ende zijn 2. man in 't visse door den caijman in 't been gebeten, dat niet sonder perijckel is.

Adii 12[en] Dito. Gevordert 3. mijlen gelijck off al speelende voeren; dan alsoo geen haest hebbe, laet tot contentement haerluijder ongepreest, vermits der Louwen gebruijck is, dat dencken huijden off morgen comen evenveel te zijn.

Adii 13[en] Dito. Gemoeten een Cambodiasche prauw ontrent 6. [121d°] weken vandaer vertrocken, uijt dewelcke vernemen den grooten moort aldaer geschiet, dat baijde Coningen, den ouden als jongen om 't leven gebracht sijn; desgelijcx met bedroeft harten leet verstaen den moortdadigen aert van Portugeusz. haer oude conditie noch aen 3. persoonen onser Nederlanders bedreven en zeer moordtdaelijcken doodtgeslagen hebben, 't geene den almogenden vreecker hunluijden ter gelegener tijt wederom op den cop laeten comen en ergelden wil.

Adii 14[en] D°. Tot 3. uren naermiddach geadvanceert 4. mijlen; de Wint Zuijdelijck.

Adii 15[en] D°. Twee platen gepasseert tot smiddachs, gegist 1½ mijl gevordert, waer de Louwen hier wederom gaen uijt vissen, daer wel een volck gewoont heeft.

Adii 16[en] D°. Comen des middachs aen 't eijlandt Sacxenham, daer de goederen over landt aen d'ander zijde moeten dragen.

Adii 17[en], 18[en] D°. Doende geweest over te brengen.

Adii 19[en] D°. Gaen beijde prauwen van hier om aen d'ander zijde te brengen. Heb gedacht met haer om desselfs gelegentheijt, hoedanich jegenwoordich als bij hoogh waeter dito gaten moeten wesen, te bespeculeeren.

Adii 20., 21. en 22[en] D°. Met ongelooffelijcke moijten 't eijnde des gats de prauw gebracht hebben, desselfs streckinge als van de gelegentheijt der 6. gaeten, waer 't waeter comt door gevallen in de aen-

Maert 1°. 1642. teickeninge der reviers streckinge weijnich aengewesen ende verhaelt; vorders arriveeren ontrent 4. uijren weder aen 't voorsz. eijlandt. III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Adii 23en D°. Hebben de Louwen doende geweest mette prauw te vermaecken, alsoo vrij reddeloos geraeckt is, te repareeren en 't goet wederom g'imbarqueert.

Adii 24en D°. Smiddachs van Sacxenham gegaen ende door droochten als steenen veel weegs om gevaeren, derhalven maer 1. mijl van daer 's avonts gevordert.

Adii 25en Dito. Gevordert 4. mijlen tot aen 't geberchte Paphon, met stercke stroom door nauwte als 2. maelen de breete der Battas. revier, rontomme niet siende dan steenen, en bij hoogh water al t' samen bedeckt, wanneer de revier een groote breete wel van 2. mijlen weegs lijckt te wesen, leggende vol eijlanden en geboomte tot Sombabour toe, 't welcke daer door een groote moijten zoude geven, zoo men dese Louwse revier pertinentelijcken ontwerpen (wilde).

Smorgens hebben aen landt op 't sandtstrandt gesien een tijger. Dicht bij comende nam met loopen zijn vlucht in 't bosch, daer diver-
[122] se maelen nae der beesten naetuijre roepende, 't geene de Louwen voor een quaet teijcken beduijden; derhalven daeromme aengeleijt en 1/2 uijr verbeijt. Desgelijcx, soo crijten hooren van harten, apen, een mensch door vercoutheyt nisende [1]), slangen voor de prauw over swemmende, als gelijck een verdorven boom zoo der geen wint is valt, off eenige tacken daer aff, sullen als vooren daeromme aenleggen en weijnich vertoeven. 't Fluijten mette mondt en 't bos, wanneer 't droogh is, aen brandt steeckt, sal windt veroorsaecken; als met 't geen daer men in coockt waeter scheppen, dan moet met een ander dingh geschieden. Oock de voet mach men voor op 't hooft van de prauw niet setten, noch gebraden visch door 't water gaet dragen, 't geene quaet is, daer door de prauw verongelucken soude; gelijck diergelijcke heijdense costume en cromme sincken noch soo menich hebben, waervan door haer Poursons [2]) boecken beschreven zijn, dien alles op 't nauwste bij de Louwen achtervolcht werden, zoodat diegene off meer gebeurde naer 't Louwenlandt reijsende sich hier niet aen stooten moet en den tijt dien daer versleeten wert, want anders wel twist veroorsaecken soude, vermits zijluijden in 't selve crachtich gelooff stellen, als in eenich ander dingh ter werelt.

---

1) = niesende.

2) = „papen" (zie blz. 155 hiervoren).

III. JOURNAAL WUYSTHOFF, 1641/2.

Maert A°. 1642.

Adii 26en D°. Smorgens rescontreeren 3. cleijne Cambodiasche prautjes, dien ontrent Sacxenham jegens de Louwse grensen op de wacht werden gesonden. 's Avonts tot een mijl naerbij Baetjongh vernacht. Gevordert 4½ mijlen, met stercke stroom, door nauwte van steenen als vooren.

Adii 27en D°. Comen 's middachs aen Baetjongh, waer de Louwen in een oude vervallen affgoden kerk de beelden offeren, brandende keersen, daer met de goden danckbaerheijt beweesen, tot hier toe behouden waeren verscheenen, als haer affbiddende de reijs volbracht hebben, wederom met geluck mochten keeren; 't welck met soodanich beweechlijck harte en devotie luijdelijck uijtspraecken, datse bijnaer wel geleecken te krijten, gelijck oock soo voor een quaede steene plaet off deselve gepasseert bennen, desgelijcx doen. Vorders tot 's avonts 3½ mijlen gewonnen.

Adii 28en D°. Gevordert met stercke stroom, door enghte rontomme vol steenen en eijlanden nu droogh gelegen; 5. mijlen naer gissinge gewonnen.

Adii 29en D°. Als vooren door nauwte met sterken stroom gevordert 7. mijlen naer gissinge.

Adii 30en D°. Comen 's middachs aen Sombabour, gevordert 1½ mijl gegist.

Adii Ultmo D°. Gaen 's morgens totten Tevinia onse comsten wederom uijttet Louwen landt aendienen, dewelcke versocht, alsoo haere prauw een dach verachtert waere, van daegh te blijven leggen, tot dat geseijde prauw mede gecomen was, vermits desgelijcx te verstaen mogen, als hun desselfs wedervaeren geseijt hebbe; dienvolgende wel genootsaeckt sijn hier soo langh te verbeijden.

April 1642.

April A°. 1642.

Adii 3en Dito. Naer de geseijde prauw smorgens gecomen is, vertrecken alsoo des middachs van Sombabour en 's avonts tegenover Sombock vernacht; gevordert 2. mijlen.

Adii 4en D°. Smorgens omtrent 10. uijren geraeckten uijt alle vuijlen; vernacht ¾ mijl beneden Kintschoor; gevordert 3½ mijlen.

Adii 5en D°. Gevordert als vooren 3½ mijlen naer gissinge, betogen lucht, 's nacht regen uijtten Zuijen. [122d°]

Adii 6en D°. Overdach betogen locht met travadich weder uijtte Zuijdelijcke handt met regen; gevordert 3. mijlen, en vernacht aen den bergh Phancangij.

Adii 7en D°. Als vooren gevordert 3. mijlen.

Adii 8en D°. Geadvanceert 4. mijlen naer gissinge.

pril °. 1641. Adii 9en D°. Gewonnen $3^1/_2$ mijlen als vooren.

Adii 10en D°. Gevordert 4. mijlen.

Adii 11en D°. Comen 's middachs aen Pnompingh; gevordert $1^3/_4$ mijlen, als 's avonts in den doncker arriveeren Godt loff in 's Compes. logie.

Vervolgh van 't gepasseerde in 't landt der Lauwen ofte Langsiangh t'sedert 't vertreck van den ondercoopman Sr. Gerret Wuijsthoff naer Cambodia bij d'assistenten Huijbert Boudewijnsen van Lockhorst ende Willem de Goijer, gehouden tot haer arrivement in Cambodia, beginnende December A°. 1641.

ecember °. 1641. Adii 22., 23., 24., 25en en 26en D°. Niets gepasseert annoterenswaerdich.

Adii 27en D°. In den avont ontrent 7. uijren retourneert den assistent Willem de Goijer met den tolck Intche Lannangh, rapport brengen den Onder Coopman Gerrit Wuijsthoff den 25en D°. voorsz. in compe. van een Cambodische prauw nae Cambodia is vertrocken.

Adii 31en D°. Niets gepasseert.

De maent Januarij 1642.

anuary °. 1642. Adii prmo. 2en, 3en D°. Verstaen alhier, dat de Mooren noch resideerende aen Monkock resolutie hebben getrocken, om den 10en ofte den 12en te vertrecken naer Siam.

Adii 4en D°. Is gecomen een dienaer van den E. Pha Lockhoon; ontbiede onsen tolck Intsie Lannangh; wat sijn begeeren is, sal den tijt leeren.

Adii 5en D°. Den tolck Intsie Lannangh, ondervraecht wat de E. hadden te seggen, verhaelde 't selvige niet annoteerens waerdich was.

Adii 15en D°. Niets voorgevallen annoterenswaerdich.

Adii 16en D°. Becomen door de zoon van den Tevinia Tahom door ordre van de Coninck 10. mantjes met rijs ende 2. mantjes met beangs [1]).

Adii 25en D°. 2. a 3. uijren naer de middach heeft Sijne Maijt. 2 manspersoonen laeten onthalsen.

[123] Adii Ultmo. D°. Niets annoterens waerdich.

---

1) Zie noot 4 op blz. 35 hiervoren.

De Maent Februarij.

February A°. 1642. Adii pr^{mo} D°. Alsmede totten 17^{en} niets voorgevallen.

Adii 18^{en} D°. Becomen van den Coninck eenige mantjes, 10. stucx met rijs ende 2. met beangs.

Adii 28^{en}. Niets voorgevallen annoteerens waerdich.

De Maent Maert a°. 1642.

Maert A°. 1642. Adii pr^{mo} D°. Is alhier niets voorgevallen, dan comen dagelijcx eenige prauwen van boven, met rijs, gedrooghde vis, als andersints.

Adii 10^{en} D°. Verschijnt alhier den ambassadeur van den Coninck van Toncquin, mede brengende tot vereeringe aen Sijne Maij^{t}. der Lauwen eenige roers ende zijde stoffen.

Adii 13^{en} D°. Is den ambassadeur boven verhaelt ingehaelt ende gebracht in een van 's Conincx kercken, om aldaer de brieff over te sien. Overgesien sijnde is den inhout van dien aen den Coninck gerapporteert, daerop Zijne Maij^{t}. geantwoort heeft, de brieff nochte schenckagie niet te willen accepteeren, hem verclaerende voor openbaere vijandt. De oorsaecke daervan is, dat de Toncquinders in 't gebiet van 't Lauwen landt, haer eenige Lauwen tegen comende, haer rijs ende goederen affgenomen ende paepen doot geslagen hebben, 't welck Zijne Maij^{t}. seijde, alsoo zij quamen als vrunden, waerom zulcx dede, haer gebiedende metten eersten te vertrecken.

Adii 28^{en} D°. Becomen van Sijne Maij^{t}. 10. mantjes met rijs ende 2. corven beangs.

Adii 29^{en} D°. Als de voordere dagen van de maent niets voorgevallen.

Adii 30^{en} 31^{en}. Niets voorgevallen als prauwen comende van boven met eenige cattoen.

De Maent April.

April A°. 1642. Adii pr^{mo} als den 5^{en} D°. is niets voorgevallen.

Adii 6^{en} D°. Is den ambassadeur door een Tevinia aengeseijt metten eersten te vertrecken.

Adii 7^{en} D°. Is ons door last van den Tevinia Comphaen, zijnen oom, van Zijne Maij^{t}. aengeseijt, tegenwoordich hier 't nieuwe jaer sijnde en zijne Conincklycke Maij^{t}. alsdan eenige speelen lust in zijn hoff aenrechten, off hetselvige geliefde te comen besien; voor antwoordt gevende, alsoo op ons sulx is versoeckende, 't selve sullen comen besichtigen.

Omtrent 2. a 3. uijren naer den middach sijn in comp^{e}. van den tolcq Intsie Lannangh, twee Nappraes ende den Schipper Quan Montip naer Zijne Maij^{ts}. hoff gegaen, aldaer een huijs voor onsluij-

April 1°. 1642. den gemaect zijnde om alles bequaemelijck te connen besichtigen; ingegaen zijn neder geseten. Een weijnich geseeten sijn ons eenige [123d°] doulangs met toegemaeckte spijse als voorsz. voorgebracht. Een weijnich gegeten hebbende, sijn de doulangs weder wech gehaelt. Ondertusschen alsoo Zijne Maij^t. noch niet te hooff gecomen zijnde, hebben gesien eenige tornoingh van paerden. Omtrent tegens den avont hoorende het veltgeschraij van Zijne Maij^t., sijn op het plaijn gegaen, sittende op onse knien neer, alwaer Zijne Coninckl. Maij^t. is gecomen ende onse reverentie gedaen als vooren; zijn weder wech gegaen; een weijnich daernaer hebben gesien het slaen mette vuijsten tegens malcanderen, het tournooijen van paerden, het vechten met schilt en swaert, als mede met buffels tegens malcanderen te stooten, daernaer 's avonts het dansen van de vrouwen.

Adii 8^en D°. Zijn wederom ontboden bij Zijne Maij^t., dan niet anders siende als vooren alsmede den 9^en daer aenvolgende mede het selvige gespel. Doch een weijnich tegen den avont heeft ons Zijne Maij^t. laten aenseggen, ofte geliefden te sien de olijphanten tegen malcanderen vechten, daerop geantwoort hebbende, Zijne Maij^t. daer hoochlijck voor danckbaer sijn, doch alsoo ons geliefde de eere aen te doen, zoude hetselve besichtigen; 's avonts wederom het dansen van Zijne Maij^ts. vrouwen. Dit gedaen zijnde zijn wederom naer huijs gekeert.

Adii 11^en D°. Ende voorts vervolgens totten 17^en is niets gepasseert.

Adii 18^en D°. Is een ambassadeur van Siam alhier met 2. prauwen ingehaelt, bij hebbende een swiete van omtrent in de 30. persoonen, altemael met geweer ende gebracht in een van 's Conincx kercken, alwaer zijn brieff hebben overgesien; ende is tegens den avont wederom naer zijn logiement, staende aen de overzyde van de rivier, gebracht.

Adii 19^en D°. Ende totten 27^en niets voorgevallen als comen dagelijcx prauwen met benjuijn, cattoen ende andere waeren.

Adii 28^en D°. Comt alhier loopende tijdinge, alsdat in Cambodia den Ouden ende den Jongen Coninck soude zijn omgebracht.

Adii 29^en totten 30^en. Niets voorgevallen annoteerens waerdich.

De Maent May A°. 1642.

May 1°. 1642. Adii pr^mo D°. Niets voorgevallen.

Adii 2^en D°. Is de schenckagie van Zijne Maij^t. van Siam met 12. prauwen soo groot als cleijn, waer onder een met een goude gree, al- [124] waer de schenckagie in zijnde, gehaelt, als te weten: een packjen

roode kassen, een packjen witte, een packjen calemcarij, een packjen roode chiavenijs, een packjen witte d^{os}., een packien mouris, een packjen roode ende witte kasse bengale ende een packien gingans; is mede altemael in de kercke overgelevert; ende 's avonts wederom naer haer logiement gekeert.

May A°. 1642.

Adii 3^{en} totten 12^{en} D^{O}. Niets voorgevallen.

Adii 13^{en}. Is den tolcq Intsie Lannangh gecomen van Moncock, alwaer eenige schulden heeft ingemaent ende aen ons overgelevert.

Adii 14^{en} totten 25^{en} D^{O}. Niets voorgevallen, dan comen wederom eenige prauwen van boven inhebbende als vooren.

Adii 26^{en} D^{O}. Comt alhier een Tevinia van Bassack, mede brengende eenige olijphanten om aen den Coninck alhier over te leveren, alsmede een brief van den Ondercoopman Gerrit Wuijsthoff.

Adii 27., 28. ende 29. Niets voorgevallen.

Adii 30^{en} en D^{O}. Heeft den Tevinia voorsz. de olijphanten aen de Coninck overgelevert, alsmede becomen van den Coninck eenige corven rijs ende 2. korven met beangs.

Adii 31^{en} D^{O}. Niets annoterens waerdich voorgevallen.

De Maent Juny D^{O}. 1642.

Juny A°. 1642.

Adii pr^{mo} ditto. Totten 6^{en} niets voorgevallen.

Adii 7^{en} dito. Is tot onsen huijse gecomen een seeckere Maleijer, zijnde uijtgesonden van Pia Tauh, zijnde den outste soon van den Tevinia genaemt Pia Powan, resideerende in een van de grootste steden van sijne Maij^{t}. der Lauwen, genaemt Mungh Pawa, off onsluijden geliefde hem te comen besoecken, alsoo van sijn leven sodanige persoonen niet en hadde gesien, waerover seer naer onse comste was verlangende. Voor antwoort gevende, hem naer de middach soude comen besoecken. Zijn tegens den avont met den tolcq Intsie Lannangh ende den Nappra in onse pagger naer toe gegaen, waernaer onse behoorlycke reverentie gedaen hebbende, zijn gaen sitten. In 't discoureeren verhaelende, datter veel goudt, benjuijn, als gommelack was vallende, mede veel cleeden waere te verhandelen, alsoo men daer jaerlijcx wel een picol goudt zoude voor cleeden off gelt connen trocqueeren; daer en boven zijn vader noch jaerlijcx 10. cattij goudts aen Sijn Maij^{t}. was vereerende. Andermael wederom hier comende, gelt off cleeden mede brengende, soude ons daer gout voor leveren, off benjuijn, alsmede gommelack, wat onse gadinge was, daer over hem hebben bedanckt. Dese voorsz. stadt leijt hier omtrent 6. dagen reijsens lantwaert in op hoogh geberchte. Naer 2. uijren geseten hebbende, zijn weder naer huijs gekeert.

Juny 4°. 1642. Adii 8en totten 24en. Niets voorgevallen, dan dat dagelijcx veel prauwen comende van boven, inhebbende als vooren.

Adii 25en totten 30en D°. Niets voorgevallen.

[124d°] July 1642.

July 4°. 1642. Adii prmo D°. Verstaen alhier door den tolcq Intsje Lannangh, alsdat den Siammer is verboden niet uijt te gaen, ofte hebben altijt oppassers bij haer. Mogen oock alhier geen dingen coopen, hetzij wat het oock is, maer gestadich in huijs blijven sitten, alsoo malcanderen niet en betrouwen al sijn zij vrunden, jae alsse gaen wassen is gestadich volck bij haer; dan de Grooten haer laten roepen, mogen wel gaen, doch niet sonders oppassers. Van gelijcken werden de Lauwen in Siam sijnde mede gedaen; mede soo weet Zijne Mayt. niet, off van dit jaer een ambassadeur naer Siam wil senden ofte niet; dan soo hy volck sent sal maer 2. a 3. persoonen senden, maer niet seecker.

Adii 2en dito Arriveert alhier den Cambodische prauw, zijnde 5. maenden onderwege geweest, doch 2½ maent aen Lockhoen stil gelegen, mede brengende den brief van den ondercoopman Gerret Wuijsthoff gesz. in dato den 13en Maert omtrent 16. mijlen van Bassack, waeruijt verstaen, dat 2. Hollanders in Cambodia van de Portugiesen soude sijn dootgeslagen, alsmede van de Coningen van Cambodia met alle zijne Grooten zoude zijn omgebracht ende wederom eenen Nappra Stae als Coninck in plaetse gecooren.

Adii 3, 4, ende 5. Niets voorgevallen annoteerens waerdich.

Adii 6en D°. Comen alhier 2. Lauwse prauwen uijt Cambodia, medebrengende een namracx prauw van Sijne Maijt. van Cambodia tot vereeringe aen den E. Pha Lockhoen, ende verstaende de resteerende prauwen een dach a 2. alhier sullen arriveeren. Becomen mede van Zijne Maijt. elff corven rijs ende 2. mantjens met beangh.

Adii 7en D°. Becomen alhier eenige brieven van den E. Pieter van Regemortes ende Harmen Broeckmans door den schipper Louphia. Den 8en ende 9en daeraenvolgende niets voorgevallen.

Adii 10en D°. Is den tolcq Intsie Lannangh gegaen bij den Tevinia Comphaen om te versoecken, alsoo het tegenwoordich in 't wassende water ende alreede heel hoogh was, ende doende waeren om de prauw te maecken ende binnen een dach 7. a 8. soude gereet sijn; den Tevinia voorsz. waerop antwoort gevende mettet hooge water te sullen licentieeren.

Adii 11en dito. Niets gepasseert.

Adii 12en 13en D°. Niets gepasseert, dan dat dagelijcx doende zijn om prauwen te maecken, om metten eersten te vertrecken.

III. JOURNAAL ASSISTENTEN, 1641/2.

Julv A°. 1642.

Adii 13en D°. Verstaen door den Schipper Quan Montip, dat 2. prauwen uijt Cambodia aen Munkocq zijn gearriveert, waervan in een van de prauwen 2. roomse papen mede comen met eenige vereeringe aen Sijne Maijt.; tot wat eijnde alhier comen sal den tijt leeren.

Adii 14en dito. Niets voorgevallen. [125]

Adii 15en. Comen alhier 2. Lauwse prauwen uijt Cambodia met 2. Roomse papen.

Adii 16en D°. Smorgens comen alhier noch 2. Lause prauwen, brengen tijdinge als dat den Siamper opcomt met een parthy volck om tegen den Cambodjaer te oorloogen, waerop den Koninck hem gereet maeckt, alsmede laet eenige joncken maecken om te water tegen den Siamper hem slach te leveren. Wat hiervan is sal den tijt leeren.

Adii 18en. Niets voorgevallen annoteerens waerdich.

Adii 19en D°. Alhier verstaen door de schippers, comende van Cambodia, alsoo de Portugiese papen met haer gecomen, seggende deselvige niet te betrouwen sijn, gelijck den tolck naerder hant mede heeft verstaen van den E. Comphaen; daer en boven de voorsz. paepen bij eenige van de Grooten gaende, ende den tolcq Intsie Lannangh een weijnich in de Portugiese tale ervaren zijnde gestadich bij geroepen wert, alsoo haer niet veel en wert toe betrouwt. Daer en tegen de voorsz. schippers de Hollanders aen den E. Comphaen zeer hebben voorgedragen, zeer goede luijden zijn van ommegangh, handel ende wandel, waervoor Zijne Maijt. niet en behoeft eenige vrees te hebben, waerop den E. Compaen voor antwoort gevende Zijn Maijt. hetselvige wel hadde verstaen, alsoo geen vrees hadde vooreenich quaet, maer ons alles is toebetrouwende. De voorsz. papen zijn hierbrengende aen Zijne Maijt. 2. witte hondekens, een lourij [1]), een conijn ende eenige rollen, waermede noch zijn resideerende in haer prauw, niet wetende wanneer audientie bij Zijne Maijt. zullen becomen. Den selven d°. is alhier een huijs van reedelycke groote, daer jegenwoordich alhier in woonachtich zijn, om hier een tijt te blijven voor haer gemaeckt.

Dito als vooren; voor de middach vertreckt alhier vandaen in compe. van 2. prauwen den Tevinia van Bassack, naerdat alhier een maent ende 23. dagen gelegen hadde.

Adii 20en D°. Is den schipper van de voorsz. papen ontboden bij den Tevinia Assen, alwaer gecomen sijnde, neder geseeten ende naer veel affvragens van de Hollanders, alsmede van Battavia ende Ma-

---

1 Een soort papagaai, lorrie.

y 1642.

lacca dat de Hollanders jongst hadde ingenomen, seggende dat de voorsz. Portugeese papen aen hem schipper hadde geseijt, hetselvige binnen een jaer a twee wederom te hebben, alwaer in presentie geseten heeft onsen tolck Intsie Lannangh, dewelcke is hetselve affgevraecht van den voorsz. Tevinia, geantwoort jae morgen. (!)

Adii 21en totten 30en D°. Niets voorgevallen; mede den 31en niets annoterens waerdich.

De Maent Augustii.

Adii prmo ende 2en D°. Daer zijnde in de prauw gegaen, die een weijnich van ons huijs lagen door oorsaecke van 't hooge water, alsoo niet langer in huijs conde blyven.

gustii 1642.

Adii 3en D°. Zijn noch een weijnich voorder gevaeren.

[125d°] Adii 4en D°. Hebben door den tolck Intsie Lannangh verstaen, als gewest sijnde bij den Tevinia Lachan alsdat den Coninck geen ambassadeur naer Battavia soude senden, dan alleenich schippers; d'oorsaecke alsoo den voorgaenden Coninck van Cambodia doot is ende eenen presta als Coninck in de plaets is vercooren, ende geen ambassadeur alhier aen den Coninck heeft gesonden ende desen eenen grooten Coninck is, niet willende een ambassadeur senden; ende alsoo een sondt ende in Cambodia comende, niet en soude gelicentieert worden, aprentelijck een groote twist soude connen uijt ontstaen; soo is bij de raeden goet gevonden de voorsz. schippers met een cleen briefken van Zijne Maijt. aen den Ed. Heer Generael met Zijn Edes schenckagie te senden.

Adii 5en D°. tot den 7en. Niets voorgevallen annoterenswaerdich.

Adii 9en D°. Omtrent naer de middach zijn ontboden bij den E. Comphaen, alwaer naer toegegaen zijnde met 2. schippers genaemt Montip, Soukith ende den tolck Intsie Lannangh, aldaer gecomen, sijn neder geseeten ende naer veel coutens ons gevraecht naer de gelegentheijt van 't vaderlandt, ende waer de meeste scheepen lagen, ende wat het volck haer hantering was, waermede haer geneerde. Hebben hem van alles goede onderrechtinge gedaen, mede wat ons alhier van dit landt docht, alsoo hier een langen tijt hadde geweest ende de ommeganck, handel ende wandel gesien; geantwoort hetselvige alhier heel goet te sijn; mede wat rarijteijten in Hollandt waeren, alsmede op Battavia, soo van gevogelte, cleeden, honden, mede schoone paerden, ofte men die uijt Hollandt alhier wel soude connen brengen; waerop geseijt alsoo de scheepen langh onder wegen sijn, hetselve aen de voeragie ende drincken soude ontbreecken, niet wel en soude te doen zijn, maer uijt Parsia soude wel connen geschieden,

III. JOURNAAL ASSISTENTEN, 1641/2. *Augustii A°. 1642.*

doch mede met groote perijckel, alsoo de prauwen cleijn zijn, veel clippen ende andersints onderwegen onderworpen zijn. Waerop heeft stil gesweegen; alhier weder comende soude soecken sooveel mogelijck was alle rarijteijten mede te brengen, die der te becomen ende alhier niet en sijn, 't welck geseijt hier weder comende hem van alles watter te becomen is, mede soude brengen. Waerop ons affscheijt heeft gegeven, dan seggende ons over 2. a 3. dagen wederom te ontbieden, ende alsdan Sijn Ed^es schenckagie te sullen overleveren ende met eenen ons affscheijt geven om naer Cambodia te vertrecken; waerop heen gegaen sijn.

Adii 9^en dito. Becomen eenige corfjens met rijs van Zijn Maij^t. ende een mantjen met beangs.

Adii 10^en D°. Niets voorgevallen, annoterens waerdich.

Adii 11^en D°. Heeft den E. Compaen onsluijden andermael laeten ontbieden ende doen aenseggen ons afscheijt te sullen geven om te vertrecken. Soo sijn naer de middach met de voorsz. schippers ende [126] den tolck heen gegaen, alwaer gecomen, zijn neder geseten, onse reverentie als vooren doende; een weijnich geseeten, heeft een van sijn schrijvers ons voorgelesen Zijn Ed^es. schenckagie, d'welcke een weijnich daernaer is te voorschijn gecomen ende aen de schipper Montip in ons presentie overgelevert. Mede noch mael aen ons gerecommandeert, hier weder comende, niet naerlaten alle rariteijten mede te brengen, mede fijne laeckenen, lange roers als andersints, ons aenseggende Zijne Maij^t. ons geweldich lieff hadde ende alhier gaerne wederom zoude hebben; zijn alsoo wederom naer onse prauw gegaen.

Adii 12^en D°. Hebben ons afscheijt genomen van den E. Palochoon, ons recommanderende, alhier wederom comende, eenige rarijteijten soude mede brengen, soo van roers als andersints; mede naederhant verstaende van eenige Lauwen, alsdat de Portugiese papen aen den E. hadde vereert een verrekijcker, seer deftich gemaect, dewelcke sijn E. seer aengenaem was.

Adii 13^en D°. Zijn aen 't endt van de stadt met onse prauw gaen leggen. Soude wel sijn vertrocken, maer ons gelt noch altsamen door den tolck niet en is ingevoordert, op den veerthienden te sullen vertrecken.

Adii 14^en D°. Is den tolck wederom gegaen om de resterende schulden in te manen; 's avonts aen boort comende heeft hetselve ontfangen, ende meenen morgen te vertrecken.

Adii 15^en D°. Zijn naer Muncock vertrocken, alwaer den 16^en D°.

's middachs zijn gearriveert; 's avonts becomen alhier 14. doulangs met toegemaeckte spijse door ordre van Zijne Maijt.

Adii 17en D°. Becomen alhier wederom spijse als vooren, 't welck is alhier een costume, dat alle ambassadeurs hier van daen gaende, 't selve soo lange wert gegeven, als uijt 't gebiet der Lauwen vertrocken zijn.

Adii 18en D°. Duijsent beangs met 2. corven rijs becomen.

Adii 19en D°. Zijn een cleijn weijnich binnen Muncock vertrocken, omdat daer wij eerst lagen niet wel te leggen was.

Adii 20en D°. Niets gepasseert, dat waerdich is.

Adii 21en D°. Zijn vertrocken van Muncock, alwaer een weijnich van daen, zijn wederom gaen leggen om eenige rottangh touwen te coopen voor de prauw. Den 22en niets voorgevallen, dan sijn wederom vertrocken.

Adii 23en D°. Smorgens arriveeren aen Heuijlongh, om aldaer eenige monsters van sijde cleeden te coopen, alsoo het een plaetse is daer veel gemaeckt worden, alsmede om aldaer te vernachten. 's Avonts becomen aldaer 3. backels [1]) met eeten; 's morgens zijnde den 24en zijn wederom vertrocken met noch een vereeringe van een parthije pha-buck [2]), 2. corven met rijs, een weijnich arack. Dit sel-
[126d°] vige boven staende ons gegeven wort. Is door last van Sijne Maijt. aen de schippers belast, aen alle plaetsen aen te leggen, alwaer ons toebereijde cost sal werden gegeven d°. als boven; comen aen een dorp genaemt Nam Num, alwaer ons 5. backels met eeten zijn gebrocht.

Adii 25en D°. Een weijnich van daer wederom aen een dorp genaemt Meum Phui, mede 3. backels met eeten. Omtrent 9. uijren comen alhier 2. prauwen uijt Cambodia, blijven alhier weder leggen om eenige bamboesen te hacken. D°. alsvooren comen wederom aen een dorp genaemt Mun Looth; wert ons gebrocht 2. hoenders, 2. corven rijs ende een weijnich arack.

Adii 26en D°. Arriveeren aen dorp genaemt Bangh g'meeck; naer een weijnich leggens ende 't volck gegeten hebbende wert ons gebracht 15. backels met toebereijde spijse, 2. corven met rijs, 2. hoenders ende een weijnich arack.

Adii 27en. Vernachten 's avonts aen eenige huijssen.

Adii 28en D°. 's Avonts arriveeren aen een dorp genaemt S'Jaangh Jujen om daer te vernachten; dit dorp leijt omtrent een weijnich min-

1) Bakoel, Maleisch = mand, korf.

2) Pha-buck, een visch, zie p. 226.

Augustii A°. 1642.

der als een dach reijsens van Lochoon. 'S morgens, sijnde den 29en d°., werden ons gebracht 12. doulangs met toegemaeckte spijse.

Adii 29en D°. Tegens den avont arriveeren aen de stadt Lochoon, alwaer de andere prauwen zijn verwachtende, om alsdan met malcander voort naer Cambodia te vertrecken.

Adii 30en. Niets voorgevallen annoteerens waerdich.

Adii 31en D°. Voor de middach arriveert alhier een schipper Quan Senthip. D°. als vooren verstaen van den schipper boven genoemt, alsdat de Portugiese papen aen den Tevinia Assen hadde versocht om de Lauwen tot Christenen te maecken, den Tevinia voor antwoort gevende, dat zijluijden haer hair zoude laten afscheren ende in 't Lauws haer habitueeren, als mede haer spraeck leeren, leesen, schryven als andersints; zulcx doende, dat zij dan het volck wel mochten leeren, maer niet verder als het Lauwse gelooff streckt. Zoo niet mochte vrij vertrecken.

De maent September Anno 1642.

September A°. 1642.

Adii Prmo. D°. Becomen alhier van den Tevinia tot schenckagie een vis, genaemt pha bucq, ende 3. mandekens met rijs.

Adii 2en D°. Omtrent een weijnich naer de middach zijn van Lochoon in compe. van drie prauwen vertrocken, een weijnich voort gevaren; zijn door de harde wint wederom aen lant gaen leggen.

Adii 3en D°. Omtrent 's middachs arriveeren aen een dorp, genaemt Babpe Nom, ende naer weijnich stil leggens zijn weder voortgevaren. 'S avonts vernachten aen dorp genaemt Baangh Saaij, alwaer ons is gebracht 6. doulangs met toegemaeckte spijse ende 3. potten met dranck genaemt lauw. [127]

Adii 4en D°. Smorgens vroech zijn wederom vertrocken. Omtrent tegens den avont arriveren aen een dorp genaemt Heunhien; waerom sulcx genaemt wort is een groot steene huys, voor desen geweest geweldich hooch, altemael van groote swaere grauwe steenen op malcanderen gebout. Is over eenige jaere van den donder omgeslagen, soodat het tegenwoordich heel vervallen tot noch toe heeft gelegen; doch zijn wederom aen 't maecken ende vergulden van de peramijten. Vernachten alhier. 'S morgens, den 5en d°. is ons volck in 't bos gegaen om hout tot de riemen te hacken, alsmede sullen in ider prauw 2. mannen innemen, die ons door de steene tot Comphena Weengh toe sullen helpen. Mede sijn alhier over een dach 5. a 6., 5. Lauwen van den tijger verscheurt, die in 't bos naer haer beesten waren gaen sien. D°. als vooren becomen tegen den avont 5. hoenders, 3. corven met rijs ende 4. potten met lauw.

Adii 6en D°. Arriveeren aen een dorp genaemt Somphangaa, alwaer ons tegens den avont wert gebracht 14. doulangs met toegemaeckte spijse; dese plaetse is omtrent een dach vaerens van Naweengh, alwaer de meeste perijckel van de steene zijn verwachtende.

Adii 7en D°. Arriveeren voor de middach aen een dorp genaemt Somphena Weengh; naer een weijnich leggens zijn wederom vertrocken. Tegens den avont comen aen een dorp Naweengh, alwaer ons 4. doulangs met toegemaeckte spijse gebracht is.

Adii 8en D°. Smorgens becomen wederom 5. doulangs, als vooren. Naer de middach een corfjen met rijs ende een pott met dranck als vooren.

Adii 10en D°. Blijven alhier noch leggen, alsoo door 't hooge water niet connen afcomen, doch begint nu alle dagen te valle, soodat de hoope is om metten eersten te vertrecken.

Adii 11en D°. Becomen alhier drie persoonen in onse prauw, die ons door de klippen ende voorts tot Cambodia toe sullen helpen.

Adii 12en D°. Niets gepasseert.

Adii 13en D°. Arriveeren alhier een prauw om naer Cambodia te vertrecken, den schipper genaemt Schermmeinth. D°. als vooren zijn wederom met ons drieën vertrocken; passeeren van dien dach 4. a 5. clippen, vernachten 's avonds aen 't bosch om 's morgens voort te vaeren.

Adii 14en D°. Naer een weijnich varens sijn wederom aen gaen leggen, alsoo het regen ende donckerachtich weder was; naer de middach compt deselve prauw bij ons.

Adii 15en D°. Smorgens gaen wederom voort ende passeeren de lange groote clippen, alwaer om dit gethij een boos waeter is. Gaende omtrent 8. uijren, zijn daer gecomen.

[127d°] Den selven d°. passeeren noch eenige clippen, daer mede heel periculeus was om door te comen, doch sonder schade gepasseert.

Adii 16en D°. Smiddachs comen aen een dorp genaemt Ocmuen, daar dienden blyven leggen; 's avonts becomen 4. backels met eeten, twee corven rijs ende 2. hoenders.

Adii 17en D°. Smorgens vertrocken met ons 5. prauwen; omtrent 's middachs arriveeren aen 't dorp Bassacq.

Adii 18en D°. Smiddachs vertrecken van Bassack met vereeringe van 2. corven rijs, 6. hoenders ende een weijnich arack.

Adii 19en D°. Niets gepesseert; 's avonts vernachten aen 't bos.

Adii 20en D°. Een weijnich voortvarende; gaen aen 't bos leggen om rottang te hacken tot de prauw. Vernachten wederom aldaer.

III. JOURNAAL ASSISTENTEN, 1641/2.

September A°. 1642.

Adii 21en D°. Comen aen 't eijlandt alwaer 't overvloedich vol van harten is; omtrent naer den middach aldaer aen geleijt. Een weijnich gelegen, is ons volck gaen harten vangen, 's avonts t'huijs comende, hebbende in alles maer drie becomen.

Adii 22en D°. Smorgens gaen wederom met ons 5. prauwen naer Sacxenham, alwaer 's middachs arriveeren. Dien selven dach is ons volck aen d'ander sijde eenige huijssen om haer goet te bergen gaen maecken, weder bij ons comende, zeggende aldaer een Lauwse prauw gevonden te hebben, comende van Naweengh, die naer Cambodia wilde gaen. Heeft door 't hooge water omtrent 2. maenden alhier gelegen ende meent binnen 2. a 3. dagen te vertrecken.

Adii 23en. Zijn de Lauwen doende om haer goederen over te dragen; doorgaens regen ende hooch water, soodat 2. a 3. malen haer huijsjens hebben moeten vermaecken.

Adii 24en totten 28en D°. Niets voorgevallen, dan dat de Louwen meest los zijn ende bennen van meningh om op morgen aen de andere zijde te vertrecken, sijnde den 29en d°., ende hoopen deselve in corten tijt hier wederkeeren zullen. Denselven d°. zijn mede met alle onse bagagie aen de ander zijde vertrocken.

Adii 30en D°. Niets voorgevallen, dan zijn de Lauwen doende met de bamboesen van de ander zijde te halen, die op 't zijde van de prauw comen met noch eenige goederen.

De maent October A°. 1642.

October A°. 1642.

Adii prmo. D°. Niets voorgevallen annoterens waerdich.

Adii 2en D°. Smorgens omtrent 8. a 9. uijren comen de prauwen hier wederom. Hebben omtrent 3. etmalen onderwegen geweest en groote travallie gehadt, alsoo het water geweldich starck was gaende.

Adii 3en D°. Bennen wederom doende mettet maecken der prauwen.

Adii 4en D°. Zijn de prauwen altemael wederom volmaeckt ende [128]
doende om haer goederen wederom in te laden, ende op morgen, zijnde den 5en d°., naer Cambodia vertrecken.

Adii 5en D°. Vertrecken met een compe. van 5. prauwen van Zacxenham, alwaer in 't vertreck aencompt een Lauwse prauw, comende van Cambodia; 's avonts vernachten aen 't bosch.

Adii 6en D°. Smorgens vertrecken wederom met regenachtich weder. Den selven d°. omtrent 'smiddachs rescontreert ons een Lause prauw, waermede becomen een brief van den ondercoopman Gerrit Wuijsthoff; omtrent 's avonts passeeren de oude vervallen steene kerck, alwaer is eijndigende het gebiet der Lauwen.

Adii 7en D°. Omtrent 's middachs passeeren mede eenige clippen. III. JOURNAAL ASSISTENTEN, 1641/2.

Adii 8en D°. Tegens den middach arriveeren aen 't dorp Sombeboer, alwaer blijven leggen.

Adii 10en D°. Smorgens vertrocken met onse prauw, alsoo de andere niet en conde worde gelicentieert. Den Nappra aldaer seijde Zijne Maij^t^. was gaen vermeijen, sulcx niet en dorst over hem nemen, om al de prauwen te licentieeren; tegens den avont arriveeren aen 't dorp Sombock, alwaer vernachten. Smorgens hebben de Lauwen aldaer eenige goederen vercocht, seggende alhier een dach 2. a 3. te sullen blijven leggen.

Adii 13en D°. Tegens den middach zijn wederom vertrocken. 'Savonts vernachten aen eenige huijssen.

Adii 14en D°. Smorgens vertrecken, omtrent 8. uijren passeren een papen kerck, 's middachs het geberchte Suijt, 'savonts vernachten wederom aen een negerije.

Adii 15en D°. Omtrent 's middachs rescontreert ons den Tevinia van Sombaboer met 3. groote namracx prauwen, alwaer in de voorste d°. Tevinia was sittende. Ons geseijt stil te leggen, 't welck hebben gedaen; naer een weijnich leggens, is onse schipper met eenige vereeringe van loock, een weijnich meangh [1]) als andersints hem gaen begroeten. Aldaer comende ende een weijnich geseten, heeft gevraecht ofte noch meer prauwen onderwegen waeren, waerop den schipper heeft geantwoort noch 4. lagen aen Sombaboer, seggende wij vrijelijck mochten heen gaen, maer de andere prauwen aldaer comende soude sien metten eersten te licentieeren. 'S avonts vernachten wederom aen eenige huijssen.

Adii 16en D°. Smorgens vertrocken; 's middachs arriveeren aen een dorp Compongh, alwaer de Lauwen mede eenich goet vercochten; naer een weijnich leggens zijn vertrocken.

Adii 23en D°. Smiddachs arriveeren aen Pnompingh, alwaer blijven leggen, alsoo de prauw door de harde stroom niet en can op comen.

Adii 24en. Smorgens vertrocken in de dachwacht naer de logie alwaer 's middachs arriveeren.

---

1) Waarschijnlijk „beangh".

III A.

UITTREKSEL.

Copie Missive door d. E. Hr. Gouverneur Traudenius, aen d'opper coopman P. van Regemortes gedirigeert uit 't Casteel Zeelandia 14 November 1642.

Boek 1644. III vervolg blz. 761—63.

Deze brief is geteekend door Paulus Traudenius, M. le Maire, J. La Motius, Cornelis Caesar, Adriaen van der Burch en Jan Barentsz Pels.

Op 26 Augustus 1642 heeft een uit hun fort Zeelandia over zee gezonden krijgsmacht onder bevel van „capitain Hendricq Harrouse „de forteresse Quelangh gelegen aent noordeyndt Formosae" veroverd op de Spanjaarden, met weinig of geen verlies, „vindende „daarbinnen 446 zielen soo natureele Castiliaenen, mesticen als „anderen haeren aanhangh; in contanten en coopmanschappen „f 42527,13,—. en 36. soo metale als ijsere stucken (kanonnen) en „160. vaten bospoeder (buskruit)". Hiermede is nu de Spanjaard van Quelang en Formosa verdreven.

„De progressen der Formosaense christenen bloeyen gesegent".

Traudenius zendt de Zaeyer om te kruisen op de Quinamsche kust, „om afbreuk te doen in revengie van den geledenen hoon".

III B.

UITTREKSEL.

Copie Missive van den oppercoopman Pieter van Regemortes uit Cambodja aen d'Ed. Hr. gouverneur-generael ende Raden van India, geschr. 30 November 1642.

Boek 1643. IV blz. 39—57.

Hij bericht in bijzonderheden over verschillende soorten van lijnwaden.

Op de reis naer het Lauwenland door Wuysthoff is „zuiver „f 1681,3,11. geadvanceert" (verdiend) en daarentegen uitgegeven

in die 15 maanden f 1305,12,10. De prauwen waren aan weerszijden gebonden aan bamboe-vlotten tegen het omslaen en voeren „tus-„schen groene wallen zoodat er geen zwaarder pericule is als tegen „de clippen aen te raken." Moeielijkheden van beteekenis zijn dus voor volgende reizen niet te verwachten; en hij beveelt die aan, teneinde de Mooren uit dezen handel te verdrijven door zelf ter plaatse te koopen en te verkoopen. „De reis kan alle tijd van 't jaer achter-„volcht ende aengegaen werden, maar bequaemst in October, Fe-„bruari ende April. De oncosten zijn weynigh".

III B. BRIEF REGE-MORTES 30 NOV. 1642.

Hij heeft 10 November 1642 den barbier-chirurgijn Pieter Janssen Smits, den begeleider van Wuysthoff naar het Lauwenland, met een Nederlandschen jongen en een Compagnies-slaaf gestuurd met brieven en geschenken naar de kust van Chiampa, waar 13 Compagnies-dienaren zich in handen der inlanders bevinden en verlost moeten worden.

Tegen wil en dank heeft hij eindelijk toegegeven aan de bevriende inlandsche grooten, om den koning met 4000 thayl om te koopen, teneinde het vonnis inzake het geschil met de Portugeezen, waarvan in mijn inleiding sprake is, te vernietigen en in ons voordeel te veranderen. Dit heeft geholpen, vermits „de silverplaester [1]) beter ter „tael was dan alle andere". Hij betoogt dat ons aanzien en onze positie al te zeer zouden hebben geleden, indien wij ongelijk hadden gekregen.

1) = de zilveren pleister.

IV

Missyve van den ondercoopman Gerrit Wuysthoff uyt Cambodja aengaende de gelegenheyt van 't Lauwen-landt aan den Hr. Generael.

Dato primo December 1642.

Overgecomen brieven 1643,
Deel IV, folio 58—64.

[58] AEN D'ED. HEER GOUVERNEUR GENERAEL ANTHONIO VAN DIEMEN.

Ed. Erntfeste, manhafte, wijse, voorsienige ende genereuse Heere.

Mijn Heere.

(*Juli 1641*). Gelijck per resolutie dato primo Julij 1641 hier ter comptoire getrocken ende gearresteert is om ons tot de Louwse voyagie te gebruijcken, bennen den 20en d°. door d'opperhoofden d'E. Pieter van Regemortes ende Harman Broeckmans affgedespescheert, als 't 's aevonts noch aen Ponombingh gecomen, daer totten 29en door interval moeten tarderen, wanneer d'aengevangen reijse vervordert, ende den 5en Augustii Sombocq gepasseert, als des anderen daeghs tot Sombabour gecomen. Sijn d'uijtterste frontierplaetsen van Cambodja omtrent 2. mijlen van malcanderen, welcke inwoonders der beijde dese dorpen hebben groote trafficquen. Achter haer t'landt waert in, gelegen een quartier genaempt Ponongh, sich streckende naer de cust van Champa, als elders tot hooch geberchte, daer eenigh gout valt, dat met groote advance trocqueren, gelijck mede in 't quartier Namnoij, gelegen omtrent 60. mijlen van Sombabour opwaerts, dat bevaeren wert met prauwen, ende is verdeelt bij de revier. Op d'een sijde naer 't Louwen land wert van desselfs natie bewoont, gelijck d'ander sijde door Cambodiars, dien jaerlix haeren Coninghen moeten contribueren gout, daer den Lausen Coningh 10.
[58d°] cattij jaerlix van incomende heeft, welck gout in beijde genoemde contreijen valt. Comt ten principalen in Cambodja ter marckt en vermits het Louse gebiet vrij grooter diep t'landtwaert in streckt, wert oock veel tot Lochon in 't Louwen landt met carren overcomende gebracht. Dit 's 't gene, waer door Sombocq en Sambabour hier vermaert sijn. Sal vorders om in alles niet largo te wesen aen 't gehouden daghregister refereren ende voortgaen totten 11en d°., wanneer (*Aug. 1641*).
ons pascedels aen den Gouverneur van die plaetse met vereeringe

IV. BRIEF WUYSTHOFF, 1 DEC. 1642.

gingen presenteren, dien ons affscheijt gevende om 's morgens te mogen vertrecken, als sulcx geschieden; ende bennen:

den 25^{en} D^{o}. aan 't eijlandt Satsenham gecomen; naer de goederen gelost en aen d'ander sijde gedragen, bennen de prauwen ge-
(Aug. 1641). saementlijck om jegens d'affvallende stroomen op te brengen, vertrocken, dien de 5^{en} September alle behouden aen d'ander sijde gecomen sijn. Des anderen daeghs alles g'embarqueert en naer Bassacq de reijs gevordert, sijnde d'eerste frontier plaetse van 't Louwen landt, daer

(Sept. 1641). op 18^{en} Do. aenquaemen, aen welcken Tevinia daer 't gesach hebbende de redenen onser verschijninghe aengedient, waer totten 23^{en}
(Oct. 1641). bennen blijven leggen. Doen weder gevordert ende op 9^{en} October aengecomen met groote moijte tot Nawaijn, gelijck U Ed. uijttet daghregister largo gelieve te beoogen, welcke streckinge van beijde plaetsen is 't periculooste, wegen de steene plaetten ende clippen, bij hooch waeter voor de prauwen in 't affcomen.

Vorders verscheenen 's avonts den 18^{en} aen Lochoen, een treffe- [59]
lijcke plaets vermaert, in de 50. mijlen gelegen van Winckjan, daer den Coningh is residerende, daer mede redelijcke quantiteijt en een thail civilder coopgout, gelijck boven in Winckjan, te becomen is. Dese plaetse leijt Quinam seer nae, heeft bequame passagie voor carren, dien in 22. daegen uijt Feijfo [1]) overcomen, gelijck 2. a 3. maelen 's jaers geschiet, met sijde ter marckt comen ende wederom sijde cleeden voor vrouwen en reijnostershoorens vervoeren, dan in 't minste geen gout; ende vermits der Quinammers dieff- en moordadigen aert trafficqueren de Louwen dat landt niet. Anders was over die passagie den bejuwin ende gommelacca beter als naer Siam of Cambodja te vervoeren. Naer 8. dagen stil gelegen omdat ijder sijn affairen hier te verrichten hadden, wederom g'avanceert ende den 30^{en} d^{o}. Hinloy gepasseert, daer wel de principaelste cleeden, dien Siam,
(Nov. 1641). Quinam ende Cambodja in quantiteijt jaerlicx trecken, als [2]) pr^{mo}. November tot Muncock aengelandt, daer de Louse schippers ende coopluyden woonachtich sijn.

Den Coninck onse comste vernomen, mandeerde de schippers vorders op 1$^{1}/_{2}$ mijl naerbij Winckjan met haer prauwen te comen, daer te verblijven tot naerder ordre, van welcke bepaelde plaetse de schippers Montip ende t'Jourcorna noch in den avondt derwaerts bij Tevinia Comphan des Maij^{ts}. oom gegaen sijn, dien de redenen on-

1) Zie noot 1 blz. 129 hierboven.

2) Hier blijkbaar eén regel uitgevallen.

(*Nov. 1641*). ser verschijninge g'openbaert, van wien, naer dat de Maij^{t}. sulx aengedient hebben, wederom belast is noch met haer prauwen te ver- **IV. BRIEF WUYSTHOFF 1 DEC. 1642.**
[59d°] blijven, dat een logiement dede bereijde, wanneer mette behoorlijcke eere in 't selve gebracht souden worden. Vorders was bij d^{o}. Comphan mede verhaelt des Coninghs genegentheijt, dat aengenaem waeren, dan eenlijcke misnougen in UEd. schencagie geschept.

Gelijck ons andermael is voorgehouden op 5^{en} November daer aen, wanneer met 3. groote Coninklijcke prauwen bennen ingehaelt ende in ons logiement, dat Sijn Maij^{t}. voor ons hadde doen bereijden, sijn gebracht; waer een tevinia Tahom sittende door ontfangen en wegen Sijne Maij^{t}. bewillecompt, dat hem seer aengenaem waeren, als wel meer redenen, ten laetsten ons voorstellende d'oorsaecke van soodaenigen cleene schencagie, 't welcke duijdende tot vercleeninge off disrespect van sijnen Coningh. Wat gefondeerde redenen daer op inbrachten, scheen soo niet aengenomen wierden, gelijck UEd. in 't daghregister alles largo geannoteert gelieven te beooghen.

Des anderen daeghs door de Louse schippers geanimeert sijnde de schencagie te vergrooten van de niet gebrochte goederen, ons verseeckerende haeren Coningh denselven balanceren soude, derhalven genootsaeckt door vreese ons wel eenige tegenstaeckelen mochten voorcomen in soo verre 't contrarie resolveerde, mitsgaders alreede bevonden voor de Comp^{e}. hier proffitabele negotie te drijven was, 't welck ons ooghwith heefft doen besluijten op 7^{en} d^{o}. UEd. schencagie met 3. stucken laecken, 4. rollen dubbelde daemasten, als den silveren gegraveerden verrekijcker, bedraegende soo gereeckent men de voorsz. goederen daer soude mogen vercoopen cunnen t^{l}. 600., 't welcq jegenwoordigh nevens UEd. schencagie mettet affcomen van d'assistenten ende Montip door Sijne Maij^{t}. wert in prijse
[60] vergoet, dien volgende het comptoir Cambodja voor de 600. t^{l}. in de Louse negotie-boeckjens hebben belast, dien haer op 't generael weder ontlasten.

Welcke schencagie den Coningh bevallen heefft ende tot UEd. meerder affectie gebracht, als blijckende is, des anderen daeghs alles deden opschrijven ende ons aenseggen, dat d'eerste volle maen, sijnde 16. Novr. audientie geven ende UEd^{ls}. brieff ontvangen wilde, gelijck geschieden, wanneer ons in audiëntie d'eere bewees. soo dicht bij hem te sitten als niet meer gebeurt was, doende UEd. dispositie vraegen, als sijn genegentheyt verclaerden, hem aengenaem sal wesen in de begonnen aliancie UEd. jaerlix gelieve te continueren, 't

IV. BRIEF WUYSTHOFF 1 DEC. 1642. (*Nov. 1641*).

waeren coopluijden offte andere onser natie, hem t'allen tyden willecom sijn, gelijck sulx met ambassadeurs UEd. voordachtigh was andermael aan te presenteren, ende sijn affectie daerdoor naeder te bewijsen, welcke redenen g'eijndicht ons met eenen affscheijt gaff en naer liet nodigen eenige speelwercken, dien had doen bereijden, te besichtigen; deselvige tot in den doncker geseten bespeculeert, onse reverentie gedaen. Bleven dien nacht buijten de stadt slaepen als Sijne Maij^t^. met alle Grooten desgelijcx deden, dien ons noch des nachts door Nappra liet affvragen, wanneer gaern vertrecken wilden, 't welck op 't versoeck in UEd. missive ons aen en naerder reffereerden, daer twijffelachtige antwoorde op bequaemen, soo haestigh niet te sullen cunnen geschieden.

Vorders hebben dagelix getracht, de Groote volgens constuijme te versoecken, met een cleijne vereeringe te doen, daer niet eer als op 22^en^ ende 24. d^o^. voor beijde Tevinias Assen en Lochon gehoor bequamen, haer Ed. recommanderende cortelijck affscheijt te mogen becomen, dien beloften deden bij den Coningh ons gedachtich te wesen, als op 28^en^ d^o^. Tevinia Camphan, d'oom van Sijne Maij^t^. bevattende [60d°] alle coopluijden ende regent wesende van Coninx middelen; van wien antwoorde bequaemen op 't versoeck, dat mochte haestelijck vertrecken, bij Sijne Maij^t^. was goetgevonden totten hooge waeter te verblijven, oorsaecke de groote travaillie en 't prijckel dat bij laegh waeter de prauwen subject sijn, gelijck dat selffs in 't affcomen bevonden hebben, waermede doen tertijt ons hebben moeten patienceren, wel wetende de uyr wanneer men van huijs gaet, maer qualijck de wedercompste.

Naer veel andere discoursen met genoemden Comphan g'eijndicht sijn E. voorgedragen, hoe jaerlix de Louse schippers seer quaede geconditioneerde coopmansaecken in Cambodia hebben af gebracht, doordien de beste aen de Mooren vercocht en naer Siam vervoerden. Derhalven aen sijn E. versochten d^o^. schippers mede te recommanderen soodaenigen goede benjawin, gommelacq, als gout d'Comp^e^. in Cambodia off Batavia ter marckt te brengen; op welcke redenen sijn gemelte E. verhaelende het nu 't contentement, dat Sijne Maij^t^. heefft in 't qualijck tracteren sijner coopluijden, dat de Grooten van 't Siamse rijck haer jaerlix aendoen, wanneer daer verschijnen, in seeckere huijsinge met de goederen doen bewaeren, als gevangen luijden met wacht bestelt, opdat aen niemanden mogen vercoopen anders dan aen d^o^. Coningh, diens Grooten naer hun taxatie alles aennemen en wederom quaede cleeden in betaelinge geven.

(Nov. 1641). Soodat de Comp^{e}. meer naer desen in 't Louwen landt wilde comen handelen, als dan versochten wel souden optineren, dat weijnigh goederen bij de Mooren off Siammers vervoert werde ende ons geheelijcken in Cambodia toegebracht worden.

Den Coningh ende Grooten des rijx, dien niet seer totte Siammers genegen sijn, oorsaecke haere redenen daertoe moverende verhaelt ende volgens de genegentheyt t'onser natie, gelijk Sijn Maij^{t}.
[61] ende desselfs oom mijner presentie verclaerden, als oock noch jonghst de assistenten Willem de Goijer en Huijbert Boudewijn op hun affscheijt gerecommandeert, van des Maij^{ts}. affectie goede raporten te doen, als nodigende dat gaerne wegen de Comp^{e}. daer wilde comen handelen, haer aengenaem soude wesen, onder welcke gunste de Comp^{e}. daer neder geseeten sijnde ende jaerlix het Louwen landt met getrockene cleeden dient, gelijck voor 't eerste per memorie offte eijsch van cleeden in 't daghregister gespecificeert, sal in 't minste geen goudt mancqueren ende UEd op 2. p^{l}. jaerlix onbegrepen vrij staet mach maecken, boven het geene dat bij particulieren in Cambodja de Comp^{e}. noch sal toegebracht worden.

Soo ben van een vast gevoelen de Comp^{e}. in 't Lauwen landt compt te handelen, daer veel goede contracten metter tijt te maecken sijn; dat den benjuwin cabesse en gommelacq sonder hout, geheelijcken, mits betaelende den prijse dien in Siam behaelen can, jae al waer 't 3. en 4. t^{l}. noch min in 's Comp^{s}. handen vervallen sal, mitsgaders alle het goudt, dat bij particulieren Louse coopluyden, dien jaerlix gewoon sijn naer Siam te navigeren, verseeckert bennen, men haer in Cambodja mette avance van 30. pro cento gelijck nu bejaegen, zal de Comp^{e}. mede die spetie geheelijcken bemachtighen ende niet te min al schoon de Comp^{e}. in 't Lauwen landt negotieert, sullen beter als jegenwoordich hunne cleeden hier cunnen verthieren. oorsaecke de Louse coopluijden hier continueelijcken bevreest sijn, off 't sedert haer absentie uijttet Louwen landt wel Mooren met cleeden uijt Siam daer aengecomen mochten wesen. Wanneer dan hier cleeden in quantiteijt off weijnich gecocht hebben, costij met schade offte sonder winste moeten vercoopen, 't welck causeert zijluijden dicmaelen liever met gelt als andere Chinese goederen vertrecken, gelijck daer aff exempelen hebben, doen de Mooren over 3. jaeren
[61d met een treffelijck cleeden cargasoen als contanten in 't Lauwen landt aengecomen waeren, niet een cleet van de Comp^{e}. cochten, daer ter contrarie als geseijt, al waer 't noch sodaenigen schoonen cargasoen de Comp^{e}. costij aen de marckt brenght, wanneer men

IV. BRIEF WUYSTHOFF 1 DEC. 1642. (*Nov. 1641*).

haerluijden bij conditie de cleeden 1. a $1^1/_2$ al waer 't 2. t[l]. naer de cleedeij waer lastigh sijn, haer minder vercoopt gelijck alsulcke cleden bij de Comp[e]. in 't Louwen landt moeten vercocht worden, sullen seeckerlijck voor haer aangebrachte capitaelen principael cleeden ter retour vervoeren, 't welck oock meerder profijten door sodaenige middelen dit compt[r]. bij te brengen staen, als tot noch toe geschiet is.

De Mooren sulx vernemende, als dat de Comp[e]. in 't Louwen landt met gunste van den Coningh sijn geseten en handelen, alschoon men voor 't eerste jaer der gecouleurde fijne bethilles als andere geschilderde doucken niet conde becomen, maer eenlijck met de resterende p[r]. eijsch in 't daghregister aengewesen, als soo vertrouwe noch wel getrocken cleeden op Bat[a]. in de pachuijsen, die bij S[r]. Regemortes als den tolcq Intse Lannangh cunnen uijtgesoch werden, daer nevens 5. a 6000. thaylen contanten gevoeght, sal voor een redelijck capitael verstrecken, en de Mooren, soo vertrouwen, uijttet Louwen landt doen verblijven, wachtende op 't gene haer toegebracht wordt, oorsaecke den wegh van Siam t'overgroote travaille met de carren is. Daer nevens sal aparent haer doen vreesen, soo in 't Louwen landt quaemen, de Comp[e]. mettet opcoopen en cladden jegens hunluijden in de weer wesen en geen winsten dan eenlijck de groote moijten der passagie bejaegen onder en tusschen de geeijste cleeden becomen, sullen het Louwen landt cunnen dienen, dat geen Moorse noodigen en haer van den Lousenhandel gefrustreert vinden, vermits het gout, benjuwin en gommelacq tot retour uijt Siam te vervoeren nodigende is, waeruijt onder correctie besluijte en UEd. [62]
gelieve te considereren, dien daervan de beste ervaerentheijt, als soo vertrouwen voor desen al seeckerder onderrichtingen aff becomen heefft, off niet nootsaeckelijck naer moet volgen, de Moorse vaert op dat quartier minueeren als eijndelijck wel te niet geraecken mocht.

Naer welcke insichten ons ooghwit eerstelijck getreckt heefft, dat op het aenraeden van den Lousen schipper Quan Montip UEd. heefft doen resolveren een besendinge naer 't Lauwen landt te doen om de seeckerheijt van 't remonstreeren door den Oppercoopman Sr. Regemortes t'onderstaen, 't welck volcomentlijck soo hebben bevonden, de cleeden daer goede proffijten geven en een 2. a $2^1/_2$ t[l]. de cassen en roode betilles, als geschilderde 4., 5. jae getrocken sorteringe van calimcariz 10. taijl ijder en meer gelijck hier in Cambodja renderen cunnen.

Ten anderen op 28en November in 't Louwenlandt 70. carren, alle Louse coopluijden, daer sonder cleeden aengecomen sijn, oorsaecke soo verstonden, de Moorse scheepen in Siam niet waeren verscheenen; het eene soo rapporteerden door zeerover voor de revier Tannassarije genomen was, als 't ander, dat lange over gegiste tijt achter bleef; hadden daer soodaenige gissinge mede van gemaeckt, of most ergens door tempeest gesneuvelt wesen, soo dat de overcomende Louwen, als de Mooren in 't Lauwen landt sijnde, verclaerden in 2. jaeren geen scheepen met cleeden verwachtende waeren.

IV. BRIEF WUYSTHOFF, 1 DEC. 1642.

Op welcke tijdinge ons naerder heefft doen letten als wel een der principale redenen zijn, waeromme vooraf uijttet Lauwen landt vertrocken ben, aenmerckende of bij UEd. ende d'E. H. Raden van Indien dienst en proffitelijck wierde goetgevonden in dat gevest negotie [62d°] voor de Compe. te stapelleren, geconsidereert soo UEd. met het Japanse schip van onser bevindinge conde werden g'adviseert den eijsch der Louse cleeden een jaer eer gelijck jegenwoordich in 't werck mocht stellen, wanneer soodrae binnen de 2. jaeren in 't Louwen landt mette g'eijschte lijwaeten dan de Mooren conden verscheenen sijn, daer die natie een voordeel mede affgesien hadden, dienvolgende d'advisen nodigh g'oordeelt, dien niet segourder als door mijn geschieden conden; want door blijven verseeckert waeren, te spade en naer 't vertreck des schips eerst bestelt souden worden, gelijck in 't dagh-register de redenen breeder verhaele.

Hebben, naerdat Tevinia Comphan ons aengedient hadde genootsaeckt te blijven tottet hooge waeter, de reedenen daer bij voegende dat bij laegh waeter de revier seer quaet en periculeus was te passeren, sijn gem. E. door den tolcq Intsje Lannangh maer simpelijck eens laeten voordraegen, off Sijne Majt. (den naem gevende om mijner sieckten) met een cleene Cambodjase prauw dien gereet lagh wilde laeten vertrecken, 't gene Sijne Maijt. datelijck toegestaen heefft; dan met een andere Louse prauw daer noch 14. dagh nae wachten, eer gereet was.

Naer dat een minnelijck affscheijt van alle de Grooten genomen, ons nodigende dat wederom moste comen, als den 19en November transport gedaen aen d'assistenten Willem de Goijer ende Huijbert Boudewijnss., gelijck bij desselfs geteijckende te sien is, bedraegende f 5035.22, bestaende in uijtstaende schulden, roode daemasten, als contant mitsgaders noch weijnigh nevens d'instructie der opperhooffden in Cambodja hunluijden tot nader reglement bijgevoucht, [63] des anderen daeghs naer Muncocq vertrocken, daer noch totten 25en

IV. BRIEF WUYSTHOFF, 1 DEC. 1642.

(1642).

tardeerden, wanneer noch gevordert ende eijndelijck op 25. Januarij tot Niewain gecomen, waer van daen g'ordonneert met een cleender prauw de reijs te vervorderen, vermits de groote prauwen beneden dese dorpen wegen de clippen bij laegh water en stercken stroom t'elckens haer goederen moeten lichten, grote travailie onderworpen sijn, dat voor die luijden een lange reijs maeckt van 7. a 8. maenden eer in Cambodja cunnen aenlanden; ende alsoo de geruchten in dese plaetse sterck gingen, hoe den Cambodjar het Louwen landt wilde beoorlogen, hebben dier oorsaecke geen prau cunnen becomen en totten 10en Februarij sij opgehouden, door welck interval van de reijs tijdelijck het schip te beloopen versteecken geweest, als vorders op 17en d°. gecomen tot Bassacq, daermede om verhaelde redenen tot 6en Maert moeten tarderen, soodat in alles bij de 40. daegen onnuttelijcken met leggen doorgebracht. Wat moijten en redenen door mij hier over sijn bijgebracht om de reijs te mogen tijdelijcken gewinnen en 't schip beloopen, sal UEd. in 't daghregister om in desen niet largo te wesen, gelieven te beoogen, 't welck een lange afreijs veroorsaeckt, dat eerst op 11en April in 's Comps. logie verschenen sij.

Gelijck op 20. October passado parresseren mede d'assistenten Willem de Goijer ende Huijbert Boudewijn van Lochorst in compe. van vijf praeuwen, sijnde den 22en Augustij met aller minnen uijt Winckjan gescheijden, waermede dese vojagie tot 's Comps. ende UEd. respect volbracht hebben. Als voirders brengen ter retour 35. hoynigh 10½ sicinne schoon, suijver, onvervalscht gout, bedragende f 4154:16:13 incoops, 't gene naer mijn vertreck sijluijden tot wat hooger prijs als gecontracteert hadde moeten aennemen; dan echter heeft noch de hoynigh swaerte, dat 3. tl. 4. ms. is van uijttet Louwen landt tot hier, een tail swaerte winst, dat 30. pc. gereeckent [63d°]
wert. Hadden gewenscht met treffelijcker capitl. versien geweest, dat d'ongelden niet maer d'avancen als het retour wel totte 40. a 50. cattij gout vergroot ende sulx mij in 't Louwen landt doen verblijven hebben. Maer ten aensien dan niets te verrichten hadden, noch voor te vallen stondt, tot personelijcker afcompste geresolveert, oordelende de Compe. daer beter dienst bij presteerden. Dienvolgende verhoope UEd. 't selve in 't goede sal gelieven te duijden.

De gedaene vojagie is voor ons seer armelijcken geweest, vermits het regenmousson als de seer quade accommodatie in ander luijden praeuwen. Dan was dit selve in weder voorvallende occasie te remedieren met eijgen praeuwen en tot overvoeringe van een cargasoen 3. stx. nodigen sullen, costende ijder omtrent 60. a 70.

thaijlen, als vorders geen oncosten meer dan bij ons gedaen sijn te dragen hebben, nevens 15. a 20. stx. slaeven dien in 't Louwen landt de Comp^{e}. dienstelijck sijn, vermits men aldaer door de costuijme geen arbeijtsluijden in daghhuijren becomen can en sich een ijder met eijghen slaeven behelpen, daermede veel ongelden oock voorgecomen werden, als connen bij leegh tijt de geseijde slaeven om den besten benjuwin mette praeuwen uijtsenden op te coopen, daer 2. t^{l}. en meer op ijder picol by advanceeren, soodat in 2. a 3. jaeren d^{o}. slaven vrij sullen hebben. Den cabessa coop men ordinaris voor 12., 13., 14. a 15. taijl, wanneer dan altsaemen suijver van groote stucken is, den gommelacq sonder hout tot $3^{1}/_{4}$ t^{l}. ende met hout voor $1^{1}/_{4}$ a $1^{1}/_{2}$ t^{l}. het picol.

De voijagie, soo de gelegentheijt der revier bevonden hebben in 't hoogh als in 't affcomen bij laegh waeter, can niet bequaemelijcker als halff off ult^{o}. September begonnen worden, wanneer bij het hooghste waeter beter wegh vorderen, soodat dan $1^{1}/_{2}$ maent tot
[64] Nawain cunnen comen en 't regen mousson g'eijndight is, daer door de cleeden voor vochtigheijt gepreserveert sijn; want oock laeter als geseijden tijt de reijs aen te vangen is ondienstigh, want bij laegh water boven Naewain souden groote travaillien beloopen, doordien de revier geheel ondiep en vol clippen daer is gelegen en door seer naeuwte als de Bataviase revier stercken stroom loopt, die men qualijck dan met extreme moijten moet op arbeijden. Jaerlix wederom mette gelaeden praeuwen bij hoogh waeter afcomende, cunnen alle perijckelen door een bequaem getije aff te wachten voorgecomen worden.

In d'opreijs sijn ons door versuijminge, dat de Louwen het waeter niet bij een grooten regen in de nacht uijtte praeuw g'oost, 2. stucke laeckenen en 20. p. tarnatanes beschadight; het laecken hebben noch met advance, dan de tarnatanes met schade vercocht.

T'negotie boeckjen met de specificatie van on- ende montcosten, mitsgaders ons gehouden daghregister als andere pampieren, gaen hier nevens, waerinne U Ed. alles nader gelieve te beoogen, soo den vercoop der goederen als den prijse des gouts, waeraen ons geheelijcken mede refereren.

Alsoo Ed. H^{n}. jegenwoordigh bij de 3. jaeren in de borst een accident gehadt, 't geene meer en meer aen neempt, daerinne de gedaene vojagie geen goet gewerckt heefft, als den tolcq Intsje Lannangh bewust is de geheele reijse met groote pijne den tijt doorgebracht heb, derhalven een Chinesen doctor gebruijckt, dien verclaert

IV. BRIEF WUYSTHOFF, 1 DEC. 1642.

in 't cureren des accidents geen woelinge mach lijden, maer eenlijck warmte en stilheijt, als dat dient daegelijcx ooghmerck te nemen [64v°] naer de veranderinghe in de beterschap off verarringe, 'tgene niet doen can, vermits dien doctor boven bij den Coningh woont en een slaeff desselfs is, soodat altijt verclaert heefft bij soovern bij hem in huijs conde wesen, van dier quale haestigh genesen soude. Heeft eijndelijck Sr. Regemortes toegestaen, vermits door 't accedent in 's Comps. dienst onbequaem werde, dat naer Batavia met dit schip vertrecken mach om beterschap te soecken. Heb in de plaetse naer Batavia te gaen van Sr. Regemortes vercreegen naer 't vertreck deses schips 6. weecken, een maent of minder boven bij den Chinees te logieren, dien verseeckert binnen dien tijd te genesen off soo verde te brengen, dat geen Comps. dienst toucheren sal. 'T heefft mij altijt in 't herte wee gedaen, dat 's Comps. dienst met soodaenigen lust niet gelijck vooren heb cunnen waernemen, vermits jegenwoordigh bij naer al op Sr. Regemortes aencompt. Verhoope den aller Meester beterschap sal geven, wanneer dan noch seer genegen sal wesen naer g'expireerden tijt in India te continueren, ter contrarie genootsaeckt te wesen naer 't vaderlandt te keeren. Verhoope dien cleijnen tijt, dien uijt 's Comps. logie absent sullen sijn, UEd. geen miscontentement sal geven; desen eijndigende wil UEd

Hiermede

Erentfeste, manhaffte, wijse, voorsienige ende genereuse Heer naer hartgrondige groete in de bescherminge des aldermogensten bevelen, dien UEd. in een langhduijrige gesontheijt gelieve te spaeren, tot welstandt Uwer Ed. swaerlastige directie, met prosperiteijt ter salicheijt. Amen.

Datum primo December 1642 in 't Comptoir Cambodja.

Onderstont: UEd. bereijt ende dienstschuldigen dienaer ende was geteeckent:

GERRIT WUIJSTHOFF.

V

Dagh-Register van 't gepasseerde op 't Nederlants comptooir in den Rijcke van Cambodia 't zedert den 25en Maert A°. 1642, dat de fluijt de Rogh naer Batavia verseijlt is, tot dato

(6 December 1642)

door

Pieter van Regemortes.

Overgekomen brieven 1643,
Deel IV, folio 65-95 r°.

Dagh-Register van 't gepasseerde op 't Nederlants comptooir in den Rijcke van Cambodia 't zedert den 25en Maert A°. 1642, dat de fluijt de Rogh naer Battavia verseijlt is, tot dato (6. Dec. 1642, door Pieter van Regemortes).

(Maert 1642.) 25en D°. Alzoo de namracks [1]) praeuw onder de wal sagen affcomen, vermits desselffde om niet in de grondt te raacken segge sleepen, hadden van boordt gezonden, sijn met den donckeren met de boodt naer deselve toe gevaaren, winnende dien naght noch omtrent 3. mijlen opwaerts aen, daer het omme de stortinge der zee te ontwijcken, insetten, hebbende de fluijt de Rogh voor de Chineesche offerplaets [2]) omtrendt den drempel ten ancker gelaeten, wesende den schipper Doucke voornemens met den dagh zoo naer voorgaets te loopen als mogelijck wesen zall, wanneer bij lange contrarie winden 't uijtcorten ondernemen will. Godt almachtich verleene het selffde schipp een goeden windt ende voorspoedighe behouden reijse.

Aprill 2en D°. Een uijr ofte twee naer sonnen opganck ben in 's (1642.) Compes. loogie behouden aengelandt, hebbende 2. a 3. dagen eenige goeden windt voor 't schipp dienstich dan met slappe coulte ontmoedt ende tegen gehadt; verhoopen dat met denselven t'zee geraeckt wesen zall, dat Godt geve. Alles vonden in de loogie wel ende verstonden uijt de rapportten van Sr. Brouckmans, hoe dat op gisteren nacht den Coninck sijns broeders huijs hadde in den brant gesteecken; dan was den broeder het met den naght ontvleucht. D'oorsaecken deser veranderinge is, op 't rapport van een Nackhier, vollen broeder van de Coninginne Perkees Satrij, 's Conincx tweede vrouw ende zeer van hem bemindt, als dat sij met 's Conincx broeder hadde geboeleert, ontstaen, daer het tegendeel van ijder voorseecker

---

1) „Namrack ofte swaerten lacq" verklaart de commandeur Paulus Croocq in zijn Instructie voor zijn opvolger van 6 November 1638, op blz. 132 hiervoren. Het artikel ging in groote hoeveelheden naar Japan.

2) Zie Noot 1 op blz. 61 hiervoren.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. gesustineert wert, oock een gezondt verstandt contrarieerende is. Op den naermiddagh vertreckt den Tevinia Ravij, om op des Conincx broeder te passen, naer beneden, soo andere Grooten naer boven. In somma weder een halve oorloogh, alzoo gereucht wert den prins van een groote macht gevleucht is; echter en laet den Coninck niet ondertusschen vrolijck te wesen ende alles tot sijne intree feestclaer te maecken, 't welck binnen 2. à 3. dagen te geschieden staet.

Een wanghcan van Manilha, die aen Pnompingh leght, is voornemens naer Taijouan te vertrecken, latende tot dien eijnde de waeren derwaerts over dienstigh op sammelen.

(*April 1642*). 4en D°. Sijn nevens Sr. Brouckmans naer 's Conincx hoff om op sijn intreefeest als croninge sijner Coninginne bij te sijn, naer boven gereden, alwaer tegens den middagh door eenige verhinderinge eerst aenquamen, daer boven alle inwoonders ende Grooten, de capiteijns ende factoors der Poortugiesen mede vonden; deden den Coninck een present van 20. taill Cambodias, daervoor ons van hert- [65d°] ten seer bedanckten. De Poortugiesen hadden gelt, goude kettings ende rariteijten van diverse gecouleurde brillen ende andere glaesen geschoncken, zoodat het selffde hoogh te gelde liep. Gasper Borses hadde sijn speellieden ende trompetters bij hem, die onder 't eeten altemets een accoordt van schalmeijen ende schuijfftrompetten hielden. Voorts van veelderleij dansen, worstelen, olyphandt veghten en andere instrument als battument spelen, groodt geraes sijnde. Op ende omtrent dat de fruijten souden voorgestelt werden, gingen met onsen sabandhaer dight bij Sijne Maijt., hem presenteerende een kelder wijntint [1]), dewelcke aenvaerde; dan om bij alle intervallen, die den mensche door sieckten connen overcomen, droncken eerst uijt elcke vlesgh een goude copp voll, die tot dien eijnde mede genomen hadden. Naerdat het jonghste gericht was opgeschaft, reden weder naer de loogie, daer met doncker avondt, vermits de moeijelijckheijt desweeghs ende den regen, aenquamen.

(*April 1642*.) 5en D°. Verseijlt een joncke, daer Manuel Dias cappiteyn op is, nu jonghst van Manilha gecomen, weder derwaerts gaende, geladen met grote quantiteijt benjuijn, salpeter, peper, wasch ende eenige cleden, gemonteert met 12. à 14. blancke, veel Luconders [2]) ende 10. à 12. Shinesen.

(*April 1642*.) 6en D°. Ben om den Coninck (alsoo in lange niet bij hen geweest sijn) te begroeten naer boven gereden. Onderwegen gemoeteden

1) vinho tinto, Portugeesch, roode wijn.
2) Luçonders, bewoners van het eiland Luzon, Philippijnen, waarop Manilla ligt.

Gasper Borsckes ende den ambasadeur, die op dato eerst affquamen. Des avonds, vermits den Coninck om te gaen visgen uijt reedt, niet bij hem connen comen, die boven bleven, ende des anderen daeghs morgens naer hem in 't oude hoff reeden; daer soo in 't water huijs quamen daetlijck uijtreedt. Dan spraecken ondertusschen met sijn Coninginne, haer vereerende met een verlackt nestcoffer van 2. in den anderen met versouck onslieden haer faveur wilde genieten laeten, dat mij belooffde ende voor haeren zoon aennam. Voorders alzoo bij haer Maij^{t}. discoursen van den gevleuchten prins geroert wierde ende dat sijn olyphandt achter 't Jappansche quartier gevonden was, brachte ijck bij, hoe dat op gisteren op 's Conincx bevel alle onse packhuijsen ende woninge hadden doen visiteeren; datter op eergisteren een joncke naer Manilha vertrocken ende noch niet over de saecke gevisiteert was. Daerop haere Maij^{t}. daedelijck belaste men denselve naersetten ende aen Pnompingh tot den prince gecregen was ophouden soude. Van haer affscheijt genomen hebbende, seijden den Coninck met een dullen olyphandt weder herwaerts aenquam; sulcx oock saegen hij selffs regeerder was, sijnde een geweldigh groodt beest ende gantsch boos ende uijtsinnigh, soodat geen mensgen op verre naer omtrendt hem dorsten comen. Den Coninck hem door 't voorgaen van een wijfken denselven op stall geleijt heb-
[66] bende, reedt naer 't waeterhuijs, daer hem gingen besoucken, ons excuseerende wegen dat in lange niet bij Sijne Maij^{t}. geweest waeren, alsoo het schipp tot naer beneden waeren gevolght ende sijn depesche gegeven hadden. Ons voorder wegen eenige valsche beschuldinge van gemelte schipp, t'onsen nadeele Sijne Maij^{t}. voorgedragen, suijverende, vereerden Sijne Maij^{t}. met groen laeckensche sulver geboorduijrde hemtrock met lange panden, sijnde 't gantsche lijff met groen siouwel [1]) gevoerdt, denwelcke hem seer aengenaem was ende om te gaen schieten bewaeren wilde. Voorders, alzoo den sabandhaer om touwerck om sijn scheepien op te taeckelen versocht, vraeghde Sijne Maij^{t}. off hem in 't schrijven aen d'heer Genarael hadde gedaghtigh gheweest, daerop hem contentement deden ende, soo voorders gaeren de saecke van de gelighte Portugiesche goederen hem souden hebben voorgehouden, sprongh in de prauw ende gingh nevens eenige andere Grooten in de vijver vischen, soo dat men hem geweldigh qualijck iets can voordragen, ten aensien niet een ommesien still is, maer van 't eene op 't andere will.

---

1) Wellicht een schrijffout voor flouwel, fluweel.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Van hier reeden naer den seecreetaris Tirmedoll, sijn hulpe van wegen de penningen bij die gode globo [1]) schuldigh ghebleven, versouckende, als mede dat een onser slaven, nu omtrendt twe jaeren geleden bij Gasper Borsches ontvoerdt, nu weder door hem herwaerts gebraght ende voor onse oogen dagelijcx in 't schipp saegen. Sijn E. ende d'andere reghters conden ons daedelijck wel ordonneren, dat hunne goederen, die in zee hadden gelight, souden ristitueeren, dat geen reden en was ende rechtvaerdige schulden en wilden niet mainteneeren; aengaende den slaeff was maer een vermaninge omme zoo hem niet restitueeren wilde, men ons naer desen, soo mede d'haere verstaecken, niet aensprecken soude. Sijn E. stelde ons naer veel debatten tot op morgen uijt, alzoo dan de gemelte perzoonen souden boven comen.

Jegens den avont bij des Conincx factoors, omme betaelinge wegen des ouden Conincx schuldt als van gehaelde cleden te procureeren, geweest, maer niet connen becomen, soo ten aensien de casse niet wel versien ende op overmorgen den Cambodiaers nieuwe jaer, daeromme veel duijvellerije hebben uijt te reghten; echter hebben wij tot morgen uijtgestelt. Dies boven bleven slaepen ende gingen

(*April 1642.*) 8[en] 's morgens weder naer den secretaris Tirmedol, die noch niet bij der handt sijnde, met patientie verwachteden, soo mede Gasper Borsches en den ambassadeur. Met quaert van den dach gingen met hem gelijcker handt te hooff, daer vermits den Coninck niet te voorschijn quam, met den anderen van de saecke spraecken. Dat van de schult, seijden sij, souden inbrengen als over 2. à 3. daegen met den anderen weder in rechte, wegen de gelighte goederen, treden souden; den slaeff was vrij ende had hij der niet van te disponeeren. Waerop antwoorde dat niet vrij was als hij hem ons ontvoerde, dien volgens onsluijden off den slaeff off de waerde van dien gehouden was te restitueeren; aengaende de gelichte goederen daervan en hadden niet te verwaghten. Den Ocknea ofte secretaris sprack noch goetschiks tuschen beijden, alle dingen souden wel gaen bij d'eerste raetsplenginge; daer ick maer om laghte, seggende in woorden: 't gene men van sijnen vijandt verovert hadde niet weder te geven was ende niet te min schulden mosten betaelt werden, 't sij in 't goede ofte in 't quade als andere reedenen meer. Terwijle noch al met patientie op des Conincx uijtcompste verwaghteden, versochten in 't hoff den [66d°]
Tevinia Ravij Chichermoth, hebbende des Conincx broeder den prins

1) Portugeesch, dikken rijkaard.

met den daegeraet gevanckelijck boven gebraght. Volgens sijn verclaeringe was hem den gemelten prins eenlijck te voedt gaende te gemoeth gecomen, van sijn aenhangers ende geselschapp verlaten sijnde; hadde hem wel doen trackteren, ende nu quam om aen den Coninck sijns lijffs genaede te versouecken ofte zoovele dat sijn saecke bij de oppersten Grooten ende paepen t'syner eere ende onschult wegen d'ontschaeckinge sijns broeders 's Conincx vrouwe voor al d'werelt moghte blijcken. Aengaende de voirdere crimen, de (= die) met het vleughten als tegenweer in den eersten nacht hadde begaen, stelde ter discreetie van gemelte reghters ende gratie van den Coninck. Hoe dese saecke affloopen sal, wil den tijt condt doen.

Den Coninck niet te voorschijn comende, wert mij ende den Poortugiesen affgevraeght waeromme daer quamen. Dies onser beijde antwoorde verstaen hebbende, namentlijck dat de Poortugiesen om haer gelt quamen, 't welck stijff over de 2000. taijl monteerde ende wij den Coninck maer quamen besoucken, oock bij gelegentheijt iets voor te draegen hadden, gaven tot antwoorde den Coninck mits des nieuwe jaers daegen vrolijck ende door de apprehentie sijns broeders beledight was; daeromme niet te voorschijn comen conde, maer wert onsluijden van des Coninginnes wegen aengedient noch wat te waghten, wanneer ons fruijten ende goeden cost ieder in gelijckheijt nevens stercken dranck liet voorsetten.

Van 't hoff reden naer des Conincx factoor, die vermits mede bij den Coninck geweest hadde, soo droncken was, dat mij geen antwoordt geven conde, veel minder penningen. Dies met 300. taijlen, die van des Conincx moeder wegen op affcortinge van de geleende 600. Thl. hadde ontfangen, naer de loogie tourneerde.

April 1642.) 10en D°. Op den naermiddagh verstaen uijt Sionomon, Jappander, die van boven thuijs compt, hoe dat op gisteren naermiddagh door last ende bevel des Conincx den prince sijnen broeder bij de Jappanders was gecapt, doodt sijnde in een kist geleijt omme naer gebruijck gebrandt te werden, welcke saecke onder veele niet wel op genomen werdt; onder tusghen comen de dooden niet weer ende was desen prins een treftigh en sachtsinnigh persoon, dien de regeringe tot vorderinge sijns landts ende ondersaeten beter als den jegenwoordigen Coninck soude gevoeght hebben. De Coninginne Perkees Satrij hadde al haer goet, slaven ende cleden in huijs affgenomen; zoo de gereughten loopen soude haer de lellen van de ooren gesneden hebben; daerbij genough haeren doodt verclaert is, die naer gereughte loopt met het smooren in een sack geschieden soude, aen welcke

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

vrouwe soo sijnde ten dienste van de Comp^e. veel verliesen sullen, alsoo alles 't gene haer voorhielden aen den Coninck conde te wege brengen ofte ten minsten verlengen. Godt were dese crueliteijt van desen bodem.

Op den avondt wierden bij gesegelt schrift, omme de saecke van de gelighte Poortugiese goederen te bebleijten, boven ontboden; dan mij met een valsche pracktijcke van een quaet been te hebben, om tijt te verlengen ende 't jaght van Gasper Borsches op te houden, voor twe dagen geexcuseert.

(*April 1642.*) 11^en D^o. Compt Tevinia Ravij Chichermodt nevens Nappra Langhsa ons besoucken. Naer eenige discoursen ende onthalinge versoghte aen ons lieden dat hem met een hondert taijlen comptant te [67] lenen wilden accomanderen, alsoo om 't selve, vermits eerstdaegs met de dochter van muntmeester Teijsimbath trouwen soude, benodight was, welcke penningen aen Sijn E. uijt verscheyden consideratien hebbe toe getelt. In 't uijtgaen van de eerste wacht arriveert den ondercoopman Wuijsthoff nevens een jongen uijt 't Louwen landt alhier, uijt welcke mondelinge rapportten als sijn gehouden daghregister hun wedervaeren op d'heenreijse als wederomcompste largo verstaen, waervan nu desen de principaele motijven in 't corte sullen aanroeren, ons voirder aen desselfs gehouden daghregister refe[re]rende .... [1]).

Hunne spoedige weerom reijse hadde (Wuijsthoff) aen de Grooten versocht ende voorgedraegen, dewelcke, daerover d'advijsen van de schipper ondervraeght hebbende, den tijt te cort bevonden, ten aensien de schenckagie, die door den Coninck de contra geschieden soude, in dien tijt niet claer wesen conde. Daeromme hun door den Tevinia Comphan wierde aengedient, tot het naeste hooghe waeter verblijven mosten omme nevens 's Conincx ambassadeur te tourneeren, dat oock beter respeckt baeren soude. Echter gemelten Wuijsthoff, daer de negotie volgens sijn voorstel soodaenigh bevindende, dat nodigh was wijlieden daervan g'adviseert dienden, omme haer Ed^e. volgens instructie hem belast met het schip dat van Tayouan te verwachten stonden van deselve te dienen, hadde naer genomen resolutie, in dato 28. O^ber getrocken, goedt gevonden onder den deckmantel sijner sieckte alleenigh met een cleene praeuw te retourneeren, eijndelijck op den [2]) licentie doen versoucken, 't welck hem [67 d°]

1) Hier volgt een uittreksel van het dagverhaal, welk laatste hier ten volle werd afgedrukt, zoodat het uittreksel hier kan worden overgeslagen.

2) Datum weggelaten.

naer veel affslaens ende protessteerens eijndelijck op den 3en December was toegestaen, waerop den 20en daeraen volgende, naer dat transport aen d'assistenten Willem de Gooijer ende Huijbert Boudewijnsz van Lockhorst bedraegende ter somma van f 2190„9„8 pen gedaen hadde, uijt Winckjan herwaerts aen reijse gevordert heefft; dan is bij den wege door eenige quaede gereuchten, die op de nederquertieren aldaer quaemen, alsdat den Cambodier met carren ende een grooten hoop volcks om haer te beoorloogen afquam, bij de 40. daegen opgehouden geweest, waerdoor, van 't schipp te beloopen gefrustreert sijnde, het van langhsaemerhandt sonder herde prestingh hadde laeten voortgaen.

In welckers personeele affcompste, ons bevroedens, gantsch quaelijck gedaen heeft, al schoon 't schipp beloopen hadde, ten aensien den eijsch van de cleeden derewaerts over dienstigh, alhier noch in Battavia op een sprongh niet te becomen sijn, oock de monsters ende sijne advijsen ons diesaengaende genough hadden connen dienen, sonder dat het respect aen onervaerender ende jonger borsten aldaer nevens Compes. middelen hadde behoeven op te draegen, in 't welcke wijluijden ende hij ons haer Edes. oordeel submitteeren. Immers
[68] had dit voor sijn ooghwith moeten vaststellen, dat bij aldien gemelte persoonen hadden bequaem geoordeelt, hem hadden geëxcuseert. Item, dat soo de Louwen hem selffs hebben voor ghehouden, een ambassadeur sonder dat van den Coninck gedepescheert was, niet en behoorde te vertrecken.

Aengaende 't ghene van den handel toucheert ende wat middelen daertoe vereijschen, stelt largo voor, als tot sijn principael scopus[1]), der Mooren cleen cargasoen aldaer bij de handt sijnde. Item t'inemen van een haerder scheepen voor de reijviere van Tanssarij ende dat vast gesustijneert wiert een ander noch achter wesende gebleven moste sijn, daerover de 70. carren Louwse cooplieden aldaer uijt Sijam geretorneert met seer slecht cargasoen weder keerden, hebbende aldaer veel van haere compe. gelaeten, die 't gepresumeerde Moorse schip noch wilden afwachten. De Mooren stonden van aldaer, soo voorgaven, met den eersten te vertrecken, dat soo al lange hebben gaende gehouden, maer hadden nu weder eenigh vercocht ende incoop van noch eenigen benjuijn cabessa gedaen.

Den grooten langen ende moeijelijcken wegh naer Siam, bij vergelijckinge van Cambodia, als mede de groote vexatien, die de Lauw-

1) Scopus, Latijn, doel.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. se cooplieden in Siam lijden, seijt ende sustineert vastelijck alsmede onslieder gevoelen is, dat bij aldien dit comptooir behoorlijck van fijne doecken wierde versien, den handel herwaerts over in suijverder waeren, bij aldien de Comp^e. selffs niet derwaerts tendeerde, genough becomen souden, ende vertrouwen oock vastelijck, daervan met den eersten beter prouven sien sullen, ofte ten waere hun op de wedercompste van die van Manilha te vast verseeckeren, daer haere gierigheijt veel inwercken zall.

Groote proffijten schijnt dien handel wel presenteert, maer is met veel moeijtens ende periculs gemenght. Dan echter en sijn de periculen zoodanigh niet ofte cunnen de goederen ende menschen meest altijts geberght werden. Over lande van achter Honckor can 't selffde oock met carren geschieden, maer moet van daer herwaerts aff met praeuwen vervoert werden, soo dat alle beijden veel moeytens subiect wesen sal, waervan in 't eene als 't andere haer E^de. met onse advijsen naerder dienen sullen.

't Gene van den handel in Sombock toucheert soude ter gelegener tijt bij goede middelen mede cunnen bedaght werden, alsoo, boven 't gene daervan gemelten Wuijsthoff trackteert, aldaer over 10. a 12. cattij goudt jaerlijcx te becomen wesen soude. Eenige coopmanschappen als voor desen aengeroert, waren van 't water beschaedight ende vergaen, waerdoor dat cappitaeltien te minder advancen rendeeren sall, te meer alsoo boven de esmerault ringen, die wederom brenght, de demasten 't uytgeleijde gelt quaelijck haelen conden.

(*April 1642.*) 12^en D^o. Alsoo wegen 't reght van de Poortugiesen joncke sijn boven ontboden, ben derwaerts gereden. Dan vermits de Grooten niet bij den anderen waeren als met eenige andere saecken van wegen den Coninck waeren belast, en isser niet uijtghereght; eenlijck hadde de Ockneas Ammeradt ende Tirmedol van de saecke aengesprocken, maer bevonden haere heumeuren sodaenigh, dat niet als maer groote schenckagies verlangen, ende alsdan noch quaelijck rechte uijtspraecke doen souden. Dies, vermits sulcx al wel rijckelijck begonnen hebben, niet gesint sijn te continueeren, maer des Comp^es. [68d°] reght eenlijck met authoriteijt ten aensien haeren maght ende goede saecke op te houden.

(*April 1642.*) 14^en D^o. Ben andermael wegen 't reght van de gelighte Poortugiese goederen weder boven ontboden. Dan doordien de pertijen niet en paresseerden wederom niet uijtgereght, dat ons hoe wel verlooren moeijten doen niet quaelijck en gevalt, ten aensien door dese tardance hun jaght, dat naer Maccauw wil, mede verleth werth. Ech-

ter ons misnougen jegens de reghters ende de sabandhaers voorgedraegen, met verclaeringe, bij aldien de Poortugiesen in toecomende niet en parresseerden, jegens haer een, weder drie deffaulten maecken souden.

(*April 1642.*) 15[en] D°. Arriveert alhier een groote Chineesche joncke, sijnde nevens quantiteijt porceleijnen, ijsere pannen, als andere Neurenburgerije ofte veelderhande nusteringe, met goede pertheije stoffen, Shineesche sijde, cangans ende lanckints gelaeden.

Vertreckt de joncke alhier uijt Maccao aengelant weder derwaerts, sijnde gelaeden met perthije peper, rijs, gommalack, weijnnigh benjuijn, olijphantstanden, buffelshoorens, arack als andersints, nevens perthije realen in spetie ende baeren silver, die d'overgebleven coopluijden alhier van de Castiliaenders hebben opgewisselt.

(*April 1642.*) 17[en] D°. Alsoo mij op gisteren avondt een citatie brijefken van de reghters, om vandaeghe boven te comen, was toegesonden, ben sonder den sabandhaer derwaerts gereeden, alsoo hij met het ordonneren om houtwercken tot 20. galeijen te hacken besigh was. Tot den secretaris Tirmedol comende, vonden de Poortugiesen aldaer, maer vermits denselven niet te voorschijn quam gingen hooger naer de passer. Naer veel wachtens ende dat den Ocknea Ammeradt tot twee a drie verscheijde malen om vergaeringe hadde aengesproocken te doen, sijn op den naermiddagh bij den anderen gecomen, excepto de Poortugiesen aldaer apsent bleven. Dan wierde hun saecke bij haeren sabandhaer, tolck ende als van wegen den Coninck door Ocknea Tirmedol uijt gevoert ende in naervolgender maneren, die in 't corte hier stellen, beweert.

De reghters eijschten van Tevinia Sicermodt uijt den name van de Poortugiesen ende als van wegen den Coninck van Cambodia, onder wiens siappe ofte segel hunne goederen naer Jappan waeren gegaen, reliqua ende bewijs van de 38. cassen, packen als canassers hem mede gegeven. Daertegen Chichermoth repliceerde niet meer als 35. ontvangen hadde, alle welcke bij (= door) de Hollanders nevens noch eenige andere goederen uijt sijn joncke waeren gelight, over welcke deferentie bij haerlieden langen tijt gedisputeert wiert, wanneer mij eijtlijck affvraeghden hoe veel bij de Comp[es]. schip was gelight. Daerop hun antwoorde de resipise daervan bij den annachoda bereustende was, dewelcke ons ter handt stellende haer E. voorhielde, maer van 31. stucx doceerde, 't welck te samen 7. stucx differeerde, waerover lange reedenen ende herredenen gevoert sijnde, de Ocknea Ammeradt tot resolutie gaff, dat de Poortugiesen oock

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

wat verliesen mosten, derhalven de reeckeninge maecken souden, [69] hoeveele de goederen op den mercktgangh alhier quaemen te monteeren, die seijde de Hollanders gehouden souden sijn te restitueeren. Over 't welck van Sijn E. ende den raedt gesaementlijck fondamentaele redenen afforderde, dewelcke mij seijden wegen den Ouden Coninck door Ocknea Chicherwongh was voorgehouden soodaenige goederen wegen den Coninck derwaerts gingen. Item ick soude belooft hebben de goederen van 't alhier vertreckende schipp niet souden beschaedight werden; mede dat onslieder wel recht wegen de Chineesche Toncquinse moorders geschiet ende goederen gerestitueert waeren, daervan haer hun gerechticheijt noch niet betaelt hadden. Derhalven alsoo wij in 't ontfangen 't recht accepteerde, waeren oock genootsaeckt in 't restitueeren te gehoorsaemen. Hierop dienden haer Ed^{e}. nevens verscheijde harde woorden ten propoost dienstigh 't naervolgende, in effecte:

Dat mij wel wegen den Ocknea Chicherwongh uijt genoemden Ouden Conincx naeme was gehouden, hoe dat twe joncken van hier naer Jappan navigeerden wilden, Sijne Maj^{t}. mij ordonneerde deselve met goede passen zoude versien ten eijnde geen molestijen van onse schepen wierden aengedaen; daerop sijn E. oock in antwoorde hadden gedient, dat bij onslieder geen joncken op Jappan navigeerende en wierden aengedaen als soodaenige welcke Poortugiese goederen in hadden; dat van dese wel verseeckert waeren ende dierhalven geen passen verleenen, noch al schoon niet vermoghten, dat gemelte joncken van d'onse souden aengetast wierden ende de goederen gelight werden; waerop doen tertijt geantwoort wierde, geen derselver Poortugiese goederen innemen souden; waeren mijn beloften dan maer geweest, deselve in de rijviere nijet soude beschaedight werden.

Oock en hadden nooijt des Conincx naeme over gemelte goedeaen als dat wegen hem gesonden wierden laeten gaen, maer was, soo ijck seecker berecht was, expreslijck verbooden Sijne Maij^{ts}. naeme in 't selffde niet te voeren. Oock hadde den Coninck de Poortugiesen aen Prescorneock, Chichermodt, Teijsimbadt, Assam ende Siononomon gewesen om met deselve t'accordeeren, alzoo seijde, de Cambodiaese Coningen van oude tijden herwaerts hun met geen coopmanschappen hadden bemoeijt.

Aengaende 't gene van de Toncquijnse sijde gewesen recht ophaelden, hadde immers geen consideratie met dit stuck, ten aensien de Chineesen voor hun vraght voldaen, dien volgens trouwheijt schuldich waeren. Hier was 't een saecke van vijantschap, ende waeren ten aen-

sien van die paelen de Cambodiërs hunne goederen verschoont, de gerechticheijt, die noch pretenderende waeren over 't geseyde reght was haer bij den ouden Coninck tegen gewesen; oock was onslieder off de Compe. 't natuerlijck recht in 't selve niet geschiedt ende waeren noch 600. taijlen, die onrechtmatigh wegen gemelte saecke van den sabandhaer Onckosa, Nootsiouto ende eenen Quockpeeck hadden affgedrongen, onder haer bereustende.

Dan alle dese reedenen, met andere propoosten tot dese materije dienstigh, overvloedigh, selffs sonder tolck, tegens haer E. gevoert en conden haer niet affsetten om gerechtiger saecken aen te gaen, maer was al haer roepen deselve goederen voor des Conincx reecke-
[69de] ninge onder desselfs siap [1]) gegaen waeren ende dat wijlieden in 's Conincx landt negotieerende, hem sulcken cleenachtinge niet en vermochten aen te doen, daeromme de goederen lieten uijttrecken ende tot desen inlantsen merckt tacxceeren, dat ruijm 50. percento met den jonghsten vercoop in Jappan in meerderheijt monteeren sal; dan en conde dese natiën haere coppen sulcken lange ende groote somma niet uijtwercken, derhalven 't werck tot overmorgen gestaeckt wierde, omme alsdan door de sabandhaers, die van Chineesche afcompste sijn, de reeckeninge te solveeren.

Ick draege haer E. schempswijse voor ofte iemandt ergens eenigh goedt versondt, dengenen die 't medenam recommandeeren ter plaetse daer gaen soude op den merckt te vercoopen, daer vandaen gingh ofte ten course daer quam. Daerop begonsten te lachgen, bedenckende haer giericheijt, alsoo van de gewijsde somma 10. percento genieten, onder ooghmerck dat de joncke dese plaetse in 't uijtloopen der rijviere t'pas verlaeten hadde ende dien volgens dit nieuw naest was. Eijndelijck mij beroepende op haer jonghst vonisse, die was d'ordre van d'heer Generael affwaghten ende mijn onvermogentheijt, 't zij om leven ofte doodt wegen die restitutie te mogen doen, als dat Sijns Edes. heumeur eer soude resolveeren Cambodia te verlaeten als den Coninck ten opsicht van onse vijanden sulcx in te willigen, voordraegende, hebbe mijn affscheijt van haer genomen ende naer de loogie gereden.

Den secretaris Tirmedol droech mij onder andere reedenen voor, ofte (indien) wijlieden in sodanigen staet als de Poortugiesen vervallen waeren, derhalven onse steden, schepen ende volckeren den Coninck opdroegen (= aanbevalen), ons 't selffde van de Poortugiesen gebeurende, niet de restitutie van haer met rechte versoucken sou-

1) Siap, tjap, Maleisch voor stempel, zegel.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

den. Daerop sijn E. het slechte oordeel, dat wegen 't opdraegen van de stadt Maccauw scheepen ende volck bij den Coninck ende haer was genomen, ende 't valsche mom aensicht, dat door de Poortugiesen hierinne wiert verthoont, stonden die procedeuren van dit reght ende met der tijt 't gevolgh van meerder, den Cambodiaers beeter ondervinden als nu van onslieder wilden aennemen; want rondtuijt geseyt, alsoo onslieder aert geen veijnsinge medebracht, stondt d'Heer Generael bij voortgangh van sodanige procedeuren met den Coninck in oorlooge te treeden, de revieren beseth houden ende alzoo 't landt alzoo van sijnen handel te frustreeren. Dat haer niet wel en geviel, seggende wel vertrecken mochten als wilden, sij en bethoonden de Comp^{e}. geen vijantschap; daer voorder tegen invielen, haer aenwijsende bij sulcke gelegentheijt de Hollanders geen causo moves waeren, maer sij rechtens selve ten aensien om haere giericheijt te stoppen dese thiende niet gaeren laeten slippen souden, alwaer 't schoon 't landt daernaer om 't selve lijden soude, ende soude hij Tirmedol, naer consientie te werck gaende, moeten getuijgen 't gene bij ons desen aengaende hier vooren verhaelt is. [70]

De groote schenckagies, beloften, valsche smeeckende woorden ende gediensticheijt, daermede haer de Poortugiesen voor den Coninck ende alle Grooten bethoonen, maecken haer in groodt aensien omtrent deselve. Dagelijcx besoucken den Coninck met musicanten, poppenspelen als andere instrumenten, onder andere met een luijtenist, daermede sijnen geest vermaecken ende, naer wel geinformeert ben, soude hun, te weten de speelders, van den Coninck 60. taijlen comptant vereert sijn. Een cleijn fregadt voor dato bij Ocknea Clicherwongh geboudt is bij de Poortugiesen scheepsgewijs opgetrocken ende met alle cordagie, blocx als andersints, soo sulcx tot een grooter benoodigende is, voor den Conink opgetuijght, 't naijen der seijlen, 't aensetten der lijcken als andersints gewesen, waeromme den Coninck 20. galeijen onder de Ocknea's ende andere grooten te doen maecken gelast heeft. Item voor sijn propro een cappitael jaght om 20. stucken te voeren, waermede soo voorgeven, den Siamer niet allene sullen wederstaen, maer menen hem selver sijn stadt Judia affhandich te maecken, over welcke ordonnantien van alle houtwercken, behoorlijck op sijn breedte, hoochte ende dickte te hacken onsen sabandhaer 't gesach heeft, die daerover om de mallen te maecken daegelijcx besigh is, alle welcke woelen ick niet anders oordeelen can als door opruijenge der Poortugiesen ontstaen, alzoo wel weten, den Cambodiërs ongestaedigheijt, die heden wonderlij-

cken dijngen voornemen ende morgen daerop niet dencken. Wandt al schoon 't houdt gehackt sal sijn, soo sal der weijnich van de voorgenoemde gaeleijen, die meijnen te bouwen, hunne kielen nat werden, maer sal 't selffde werck alsdan door d'een off d'ander interval beleth blijven ende die van Manilha ende Maccauw door 't blincken van goudt ende silver, gereet ende goetcoop houtwerck becomen, dat den tijt naer desen beter aenwijsen sal. Ondertusschen werd hert gevordert ende sijn 10,000. menschen tot het hacken van voorsz. houtwercken ende plancken van nu aff van alle quertieren beschreven.

(April 1642). 19en D°. Vermits den paeschavondt ende dat gissen de Poortugiesen niet boven gaen en sullen, ten aensien op desen dagh haere sonden biechten, ben in de logie gebleven, alsoo gaeren den tijd sooveel verlengen souden als mogelijck is, omme het jacht van Gasper Borses soo veel langer op te houden, off Godt gave van onse scheepen door de tardance mochte gerescontreert werden; soude voorwaer eenen goeden buijt sijn. Seeckere tijdinge is hier boven gecomen, dat de joncke, op 5en deser naer Manilha geseijlt, een groodt leck heeft, waerdoor genootsaeckt is sijne goederen 't ontlossen ende 't selve te repareeren alsoo anders met gewelt te gronde wil.

Eenen pader Levius ende noch een van Mallacca met de jongste uijtgeloopen fuijsten van daar ontcomen ende in Februarij passado over Siam met een cleen roeijvaertuijch, sterck sijnde 14. persoonen met de slaeven, sijn voornemens met de Laeuwen naer haer landt te vertrecken, onder pretexten aldaer eenige kerckelijcke ornamenten van eenen paeder, die over Toncquijn derwaerts wilde reijsen ende onderweegh vermoordt, 't welcke van twee sijner dienders nu noch werdt bewaert, te gaen vorderen ende herwaerts te brengen. Maer is ons bedenckens tot geen anderen fijne voorgenomen als aldaer goede perthije benjuijn cabessa, barijga salpeter als andere waeren op te coopen, met praeuwen aff te brengen ende ten duijrsten aen de Castijliaenders te venten ofte selver naer Manillha te brengen. De paders hebben die voijagie, zoo uijt een haerder slaeven verstaen, over Siam ondernomen, maer geen licentie becomen; van 't opperhooft aldaer soude haer de tijdinge van dat Poortugael sich hadde opgeworpen ende van d'onse geassiteert, item 6. scheepen door die van Gaoe [1]) uijt Suratten vollaeden comende gebrandt sijn, gecommuniceert wesen; aengaende het eerste nemen eenichsints aen, maer aen het twede stellen weynigh gelooff.

1) Wel Goa.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. (*April 1642*).

23en D°. Blijft de saecke van 't reght der gelighte goederen in staet, waeromme niet seer droevich sijn ten aensien niet als tijt verlangen[1]) sal. Op den avondt compt ons Prescorneock aendienen, hoe dat Nappra Soudech op morgen door last van den Coninck alle sijne middelen, slaeven jae eijgen lichaem soude werden wegh gehaelt, die 'tselffde aen seeckeren Nappra hadde toegestaen. Derhalven ick met den ondercoopman ende chirurgijn, nevens eenige matroosen en de coelies derwaerts ben gegaen. Met den donckeren quamen t' sijnen huijse, daer niemandt anders als de vrouw met een hoopen andere wijven vergeselschapt vondt, hun te goeder haer ongeluck beclagende. Lieten de vellen, gommen, als andersints dat vonden naer de logie brengen ende souden ons op morgen in handen van Sionomon noch vier slaeven als slaevinnen laeten toecomen, soodat bij 't gene met de slaeven ende slaevinnen gereeckent, dat noch in der haest becomen hebben, op omtrent de helft van sijner schuldt monteeren sall, die op heeden 1109. Tl. 1/2 maes debith bevinde. De goederen van desen avondt ofte nacht uijt sijnen huijs gehaelt sijn als volcht:

65. bossen herttevellen attemaes ende drij soorten, die effen 25. stcx. op gemaekt sijnde, 59. dos. ofte 1475. stcx. vellen hebben uijtgebraght.

52. pcs. jammamaes.

20. pcs. groote ende 33. stcx. clene gommen, 6. pcs. olijphantstanden, daeronder een a 2. beschadicht.

5. pcs. roode betillis d'32. asta.

2. pcs. dos. de 40. asta.

1. pcs. peta maleije.

2. heel groote potten met nammerack.

2. slaeven
2. slavinnen } jonge persoonen tot Sionomons bestelt.

Voorts eenige snorringe van drinckbeckers, eenige gedraegen cleeden, als andersints, dat voor haer bewaeren, omme naer dato de saecke gereth sal sijn, wederom te behandigen.

De redenen daerom desen Nappra Soudeck als uijt sijn middelen wort gereuckt, is dat met desen persoon, die daerover licentie van den Coninck becomen heeft, voor vijff a ses jaeren geleden, in (= om) den anderen te trackteeren ende droncken te maecken, aen 't speelen sijn geraeckt ende uijt tijtverdrijff als vrijenden speelen sonder gelt bij te setten, oock door valsch speelen van den anderen, eenige duijsen-

1) Lees: verlengen.

[71] den van taijlen aen hem verlooren heeft, waerom desen Soudeck, hier op niet meer denckende, ten aensien hem in reghte driemael heeft overwonnen ten tijde van den Ouden Coninck ende Coninginne ende Jongen Coninck, bij wien het den anderen, als vrienden ende valsch spill is tegen gewesen, 't welck als nu bij desen Coninck wert tegen gewesen ende 't selve niet in reghte wil t'ondersoucken laeten, wandt al de Grooten de saecke tegenspreecken, selffs des Conincx eijgen moeder heeft er tegen den Coninck hardt op tegen geweest; 't welck, ten aensien dien persoon daegelicx met hem drinckt ende tapt ende voor dato met den Coninck in sijne minderheijt mede heeft gesuckelt, hem nu toestaeth ende niet ontrecken wil, te meer Sijne Maij[t]. een haet op het geslachte van Prescorneock ende desen Soudeck, die malcanderen in bloede bestaen, draegende is.

Een droevigh dingh ende moeijelijcke saecke is 't te negotieren ofte woonen in een landt, daer men 't reght voor den meesten penninck vercoopt ende bij ander Coningen ofte nacomelingen weder erhaelt ende op nieuws protesteert. Diergelycke saecken passeren hier vele ende isser onderen een 't zeedert mijn aenwesen alhier bij de rechters van den Ouden Coninck gewesen, dat 13. jaeren geleden was, hebbende twe persoonen, soo met haere praeuwen still laegen, om tijt verdrijff met cauwrijs [1]) gespeelt, eerst om 20. mangasz, daernaer om 40., doen om 100., eijndelijck om 300. ende op 't jongste om praeuwen voll, sonder dat bij setteden ofte de meninge om te betaelen was, soodat den eenen persoon 5. a 6. hondert praeuwen quam te verliesen, 't welck den winner hebbende laeten passeren, totdat sach sijnen debiththeur in middelen vrij toe genomen was, derhalven hem daer over voor 't reght riep, 't welck hem jegens $2^1/_2$ taijl ieder praeuw tegen gewesen wiert om te betaelen, zoodat dien perzoon een proije sijns winder geworden is. Off de Comp[e]. noch eenigen part met den winner van desen Soudeck sal connen bedeijlen sal den tijt leeren.

(April 1642). 23[en] 's morgens weder 't sijnen huijse gegaen om te sien offer noch eenige andere slaeven van boven gecomen waeren, maer verstonden aldaer alle bij den crediteur waeren aengeslaegen.

Verstonden ten huijse van Prescorneock uijt den schipper van een jonckien gisteren uijt Cotchinchina gecomen, hoe dat aldaer op gemelte custe Hollantsche scheepen met een grooten storm waeren verongeluckt, veel volcks verdroncken ende over de 80 seilen daer-

1) = kauri's, schelpjes-geld.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

van gecomen waeren, waervan der 50 naer Battavia met een jonckien verseijlt waeren. Den Coninck aldaer heeft eenigh geschudt ende vele goederen becomen. Godt geve de saecke soo swaer niet gelegen ende anders affgeloopen wesen mach.

(*April 1642*). 24.en. D°. Omme de schuldt van Nappra Soudeck boven naer den Coninck ende Ocknea Tirmedol meijnde te rijden omme over dito schult te doleren ende recht in 't selffde versoucken. Becomen een missive van den coopman Augustijn Muller in dato 25en Martii uyt Pheijfko [1]) geschreven, waer by, Godt beter 't, het blijven van de costelijcke schepen Maria ende den Gulden Buijs, item 't verongelucken veelder zielen als haere rescontre ende gevanckennisse verstaen, in de welcke, vermits van den montcost, die van de Coninck genieten, qualijck het leven connen genieten, van onslieder onderstandt is versouckende, daerin met de eerst vertreckkende joncken [71d°] haer sullen behulpigh wesen. Godt geve haer volstandicheijt ende een spoedige verlossinge. Voorders accordeert voorgaende missive met de noves [2]) hier boven aengeroerdt.

Op dat overtreckt het jacht, jonghst uijt Manilha gecomen, weder derwaarts gaende, gelaeden met groote quantiteijt benjuijn, was, oliphantstanden, gewerckte plancken, peper als andersints. Bovendien voert eenigh silver te reugghe.

Tegens den avondt met extraordinarye harde wint ende regen waeijt het dack van 't packhuijs besuijde de loogie gantsch aff.

(*April 1642*). 25en en de 26en D°. Omme de schult van Nappra Soudeck boven geweest, den Ocknea Tirmedol om de Comp. voort te helpen een snoer bloedt ende dito alamber corael vereert, soomede aen andere Ockneas schoenen, cousen, leersen ende handtschoenen, van ieder een paer; dan vermits den Coninck dan droncken, dan uijt was, ende nu sliep noch te voorschijn quam, niet connen uijtreghten.

Dat dese saecke noch maer in een maendt geeijndight was, souden ons bedancken, dusdaenigh is men hier te lande in iets te versoucken gevexeert.

(*April 1642*). 27. ende 28en D°. Ben noch al wegen de schult van Nappra Soudeck boven geweest, den Coninck wel besocht ende de Coninck met een extraordinarij schoon brantglas vereert, maer vermits tapte ende droncken was en dorst hem den sabandhaer de saecke niet voordraegen.

---

1) Zie noot 1 op blz. 129 hiervoren.

2) Nieuwsberichten (Portugeesch).

Door 's Compes. toegedaene wiert mij aengedient, hoe dat het langh gehangen proces wegen de gelichte goederen uijt de joncken van Chichermodt bij de reghters den Coninck large met een opgepronkte prohemij[1]) was voorgedraegen, beginnende hoe dat den Coninck van Hispaniën aen sijn Maijt. vader sijn steden Manilha, Maccao, schepen ende volck hadde opgedraegen en gerecommandeert, uijt welcke oorsaecken gemelte goederen onder des Conincx siappe naer Jappan was gegaen ende onslieder verboden was, die niet te beschaedigen, welcke geprockte [2]) voorreeden, hier in den sin in 't cortte begrepen, den Coninck wat te langh vallende, eijschte haer vonnisse, die voor brachten, dat alzoo de Hollanders als gewelt aen 's Conincx goederen ende landt begaen hebbende, den cappiteijn de goederen soude restitueeren, voorders in de reste van middelen geconfisqueert ende daer en boven een schandael aen den lijve als in de cangen [3]) te sluijten hadden gecondemneert, uijt oorsaecken het schip van hier vertrocken de joncken hadden aengeslaegen, apperent door mijn industrie.

V. DAGHREGISTER REGEMORTES, 1642.

Den Coninck dit vonnisse hoorende wiert heel gram, seggende, den cappiteijn en is geen ingebooren, het gewelt is mijn landt noch aen mijn eijgen middelen niet geschiet, des cappiteijns oogen conden tot in zee niet sijen, derhalven het vonnisse gantsch contrarieerde, vraegende onder anderen, wat ick daertegen inbracht; item off mij de goederen waeren ter handt gestelt, oock hoeveel sij die ghetacxceert hadden. Hierop dienden den Coninck, ick de restitutie noch om leven off doodt niet doen wilden, ten aenzien de Poortugiesen onse vijanden waeren; de goederen waeren naer Battavia gegaen, ende bij haer 16000. taijlen inlantschen merckt waerdigh getacxceert. Den Coninck prees dat ick de betaelinge ofte restitutie hadde geweijgert,
[72] seggende: het sijn sijns Conincx middelen; oock, waer heeft den cappitein zoo veel middelen hier; ick wil dat het vonnisse voor eerst gestaeckt wierde, tot ick den Battavischen Coninck daerover geschreven hebbe.

De rechters hadden naar een weijnich poseerens den Coninck weder voorgehouden, dat de Hollanders middelen genough uijtstaende hadden, versochten dat men deselve mochten opnemen ende bij provisie arresteeren, daer den Coninck gantsch tegen was, andermaels seggende: ick sal der d' heer Ghenerael eerst over schrijven,

1) = proeminencia, opgesmuktheid.
2) = gepronkte.
3) = boeien, canga, Portugeesch, buffeljuk.

Echter repliceerden de rechters, omme onslieder wat in den thoom te houden als de Poortugiesen eenigh contentement te doen, sulcx bequaem oordeelden; maer, zoo mij de vrienden, die daer hebben bijgeseten, informeeren, en is sulcx bij den Coninck niet ghelicentieert.

Op den middagh, zoo weder thuijs comen, adviseert mij Gwanghpick hem sijn schult aen de Hollanders uijt 's Conincx naeme was afgevordert, soo verstonden oock op den avondt van Assam ende Nootsiouw, tegens welcke saecke ick den Coninck een schriftelijck relaes voornemens ben over te leveren.

Twe Poortugiese paeders vertrecken naer 't Louwen landt, apparent om incoop van benjuijn voor de Castiliaenders tegen 't aenstaende mouson te doen; vertrecken oock alle de Louwen ten aensien noch gaeren tourneeren souden; daeromme Battavisch cargasoen aff te wachten haer niet hebbe animeeren connen.

(*Mei 1642*). Mayo P^mo^. Alsoo om gemelte saecke te onderstaen ick op gister avondt naer boven gereden was, omme van daege een schriftelijcke remonstrantie dies aengaende te doen maecken ende aen den Coninck over te geven, ben op den avondt vreuchteloos geretourneert, alsoo den Coninck in 't landt reedt om d'eerste landtbouwerije ende padijplantingh te doen[1]), wanneer 't oock andere onderdaenen oock mogen doen. Oock en staet den Coninck binnen een maent naer sommige seggen niet weder te comen, alzoo dieper te landt in wil om wilde olijphanten te vangen.

Eerstelijck hadde sijn moeder de saecke voorgedragen ende over dit stuck onse clachten gedaen, die seijde dat den Coninck naer veel aenporrens van de Grooten wel hadde toegestaen men de schulden wel opnemen mocht, maar geen verbodt van betaelinge doen. Mede droegen haere Maij^t^. de schult van Nappra Soudeck voor, sij ons beclaegende wegen alle onheijlen in corte ons gerescontreert, seggende den Coninck en heeft sijn rijck noch niet wel bevestight; daeromme deden de Grooten wel wat meer als anders wel geschieden zoude. Sij wilden onslieder bij den Coninck gedachtich ende favorabel sijn.

Den Tavinia Ravij, die op van daege met de dochter van den muntmeester Teijsimbadth getrouwt was, gingen besoucken met een staedige vereeringe, hem de gemelte saecke op 't hooghst recommandeerende, ten aensien den Coninck binnen vijff à ses daegen volgen most, derhalven 's Comp^es^. sijde wilde ophouden, bij aldien de

1) Deze zede heerschte ook in Korea; zie mijn *Azië gespiegeld I* blz. 373.

Poortugiesen om hun vertreck ende eijnde van hun proces den Coninck quamen besoucken; dat mij aen de handt beloofde nevens andere reedenen meer, die hij tot deser materie voortbraghte. V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Deese voorgaende daegen arriveren alhier twe jonckies van de Siampse cust.

(*Mei 1642*). 4[en]. D°. Verstaen dat de joncke van Prescorneock naer Jappan [72d°] verseijlt salvo aen Pnompingh gearriveert is, daer de Poortugiesen ende meer andere haer over verblijden, alzoo hem al door geschreven hadden.

Soo vertreckende een jonckien, alhier bij de Poortugiesen vier cooplieden van de Maleijers voor 150. Tl. opgecocht ende gerepareert, gelaeden met peeper, rijs, wat olijphantstanden, comptanten, arack als andersints naer Maccao. Dan sal noch eenen tijt aen Pnompingh blijven leggen, totdat met Prescorneock wegen die vercochte goederen in Jappan hebben affgereeckent.

(*Mei 1642*). 7[en] D°. Arriveert de joncke van Prescorneock, alsmede noch een ander uijt Cotchinchina. Soo vertreckt op van dage een joncke naer Quanton, gelijck oock op eergisteren een verseijlt is.

Op den avondt ben wegen de rechters tot onsen sabandhaer ontboden, alwaer comende den clerck van den seecretaris Tirmedol mij voordroegh, dat uijt den naeme des Conincx ende wegen de rechters de sententie ende conclusie ons geoordonneert was voor te lesen; item die restitutie van ons te eijschen. Daerop hem sonder dat eens begeerden de sententie voorleesen soude, alsoo 2. a 3. bladen groodt was, oock dat wel geinformeert waeren den Coninck gemelte sententie niet hadde geadvoieert, maer op geschort; waertoe dat dan noch hun authorijteijt wilden gebruijcken; ofte meijnden de Ockneas, dat ick mij met een geschrift liet vereeren; als ditto sententie t'mijner prentie [1]) den Coninck wiert voorgelesen, soo soude weten wat daer op t'antwoorden hadden; oock alschoon den Coninck sulcx advijeerde zoo en soude ick echter uijt eijgen genegentheijt geen restitutie doen. Hierop begon den clerck uijt te vaeren, seggende off ick dan seggen wilde de Ockneas 's Conincx naem valschelijck voerden, item de sententie niet waerdigh achten te hooren. Daerop hem in 't corte antwoorde, dat de sententie alzoo groot was ende ick geen ingebooren sijnde alle hooffsche woorden niet verstaen conde, daeromme om geen vergeeffse moeijten te doen best gelaten was. Maer ick wilde op een dach wel copie door een taelman daervan nemen

---

1) Lees: presentie.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642. ende haer Ed^e. toe senden. Door dese andere reedenen meer begon de persoon door de mandt te vallen, versouckende op hem geen haedt wilden draegen.

(*Mei 1642*). 8en Ditto. Verseijlen twe joncken naer Quinam, daermede met ieder een gelijcke missive aen den coopman Augustijn Muller ende gevangene Nederlanders van de gebleven schepen Marija ende de Gulden Buijs sijn oversendende, nevens twe Jappansche brieven aen Joseijmon ende IJtsebe, cooplieden aldaer, die 't gene dat haer boven de 50. taijlen schuijtsilver, die hun onder obligatie annachoda Simsingh toeseijnden, meer van nooden hebben, sullen verstrecken, mits dat d'onsen vant genooten resipisse genieten, wanneer 't alhier aen Sionomon ofte Niffindon, Jappanders, restitueeren sullen. D'Almogende verlene ghemelte perzoonen een spoedige verlossinge. Met den annachoda Simsingh hebben discours op 't stuck wegen de verlossinge der voorsz. Nederlanders gehadt, den welcken aengenomen (onder een rijcke belooninge), bij aldien gemelte perzoonen door de Comp^e. niet conde werden gelost, daertoe sijn devoir aenwenden zoude.

(*Mei 1642*). 11en Ditto. Verseijlt alhier naer Jappan de joncke van Tevinia Chichermodt, gaende boven boffels hoorens, sapanhoudt als andersints met 1000. hertevellen derwaerts gecargeert. [73]

Gaen de Poortugiesen nevens den ambassadeur ende Gasper Borsses naer boven omme hunne despeche aen den Coninck te versoucken, als mede dat hun olijphanten, die haer van den Coninck sijn vrouw ende Ocknea Sacrij vereert sijn, mochten affgebracht werden.

(*Mei 1642*) 20en Ditto. Den voorleeden nacht is den Conincks nieuw gemaeckte hoff gantsch tot asschen affgebrandt sonder datter ijets gebercht ofte middel om te blussen aengewent is, uijt vreese eenige verraeders haer binnen de pagger onthouden mochten.

Een nieuwen oorloogh isser weder onder duijm gebroedt geweest, alzoo een verraet tegen den Coninck aen den dagh gecomen is, tot hetwelcke over de vijftien hondert persoonen hun van een soontje van den ouden Coninck, omtrent 14 jaeren oudt, hebben laeten bewilligen, hebbende eenige een taijl, andere 8 maes, sommige 4., 2. ende 1. maes genooten omme den Coninck op de wedercompste 't overvallen, 't welck door een paep voor den dagh gecomen is. Mede lopen de gereuchten haer de Telingers [1]) weder opwerpen, soo dat alle

---

1) Telinga = een Voor-Indisch volk, oostelijk van de Deccan. In Bengalen werden aldus vaak de inlandsche soldaten (sepoys) genoemd, omdat de eerste die naar Bengalen kwamen, van die streek geacht werden te komen.

de Jappanders ende geschooren Shineezen naer boven moeten. Soo is oock het jacht van Gasper Borses te verblijven geordonneert, opdat geen van de verraeders haer daermede op de vleucht begeven souden. In somma al weder horlingh [1]) ende is goed dit verraedt voor den dagh gecomen is, ofte anders stonden het geschaepen 't gheheele landt in openbaere oorlooge soude geraeckt sijn, omme welcke insichten alles van de cooplieden aennemen, dat becomen connen.

(*Mei 1642*). 22en Ditto. Is den Coninck weder gecomen ende in des ouden Conincx logiement logeeren gaen; alle misdadigen worden opgesocht ende gevangen gestelt; wort geseijt over de 300. Quantensche Chinesen mede tot dit verraedt soude bewillicht hebben.

Op eergisteren is een cleen jonckien, van dese maent nevens noch een grooter van hier naer Toncquijn geseijlt, weder boven gecomen; is beneden in de riviere van de Quantonse joncken segge Chinesen overvallen ende gestroopt; hebben daer omtrent 3000. taylen comptandt, sijde stoffen ende fijne perceleijnen uijtgenomen, voorders largeerende met hun siampans [2]) naer de grooter joncke, die verder off was heenen geroeijt, den welcken men seijt wel 1000. in comptant bij hem heeft, excepto fijne perceleijnen, eenige stoffen ende groote pertije cassomba. [3])

(*Mei 1642*). 23en Ditto. Soo ick naer den Coninck wilde rijden omme hem van sijn wedercompste te bewelckomen als van geleden schaede te beclaegen ende te beschencken, wert ick soo 't meeste part van 't Jappansche quertier gepasseert was van drie Poortugiesen waergenomen, waeronder den eenen op den wege bleeff, vattende mijn paert, soo ick dwers van hem was, bij den toom, mijn commandeerende den hoet aff te doen, slaende meteen sijn handt op een atsijns [4]) mes, dat tusschen den bandt van sijn brouck in hadde. Ick refuceerde sulcx noch om doodt noch leven niet te doen, ten aensien mijn geen eerbiedinge en bewesen. Des mijn mes willende uijttrecken, conde d'oppercoocker nijet radt genouch affcrijgen, dies een ander Poortugies toesprongh om sulcx voorder te beletten, waeromme vandt peert tradt ende mijn degen haer presenteerde, dies daedelijck een [73d°]
ander met een houwer uijtquam. Dan conden door 't scheijden van

1) Horlingh, horreling; afkomstig van horre = herrie, rumoer, opschudding.

2) Sampans, Maleisch, roeivaartuigen.

3) Kasombha of kasoemba, een kleine boom, waarvan de vruchten zaden bevatten, die een roodgele verfstof leveren. De laatste dient tot kleuring der nagels, van garens en bamboe-vlechtwerk. Deze kleurstof wordt ook roucou genaamd (zie noot 2 op blz. 269 hierachter) of basterd-saffraan.

4) Atchinsch, Atjehsch.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

de Jappanders niet aen den anderen comen, dewelcke de Poortugiesen met stocken injoegen; ende ick naer veel scheltwoorden, haer alle vileijnie verwijtende, reedt mijns weegs, verhaelende eenige Grooten mijn rescontre. Den Coninck quamen op den naermiddagh begroeten, hem doende naer desen landtswijse wegen 't verbranden van sijn hoff een reedelijcke schenckagie, soo mede aen sijn huijsvrouw, maer en conden hem mijn rescontre niet verhaelen, ten aensien gingh visschen. Dies daerom bleven vernachten, ende hebben hem sulcx op den

(*Mei 1642*). 24en Ditto door Tevinia Ravij voorgedragen, wanneer ordonneerde men de Poortugiesen nevens de sabandhaers soude boven roepen ende inspetie van saecken nemen. Sijn moeder hadden het eerst voorgedragen, die naerdat Tevinia Ravij haer hadde bescheijt gedaen mede naer 't hoff gingh. Den Poortugiesen ende onsen sabandhaer vonden omtrent Ocknea Tirmedol, daer de Poortugiesen oock daedelijcken aenquamen ende ten huijse gingen. Den Ocknea en quam niet te voorschijn, dies den broeder mij affvraegde hoedanich de saecke was toegegaen. Den feijteur en de andere hielden hem, den wegh wijt genough sijnde, hadde tegen 't lijff geraeckt, dat valschelijck en loogen; mede dat het Europesche custuijme was den persoon te paerdt sittende gehouden was de reverentie eerst te doen. Daerover in veel heftige discoursen vielen, doch versochten, dat de saecke paijseeren wilden, daervoor alsnoch niet toe connen verstaen. De reeckeninge van hunne vercochte goederen in Jappan wiert alhier tusschen Prescorneock, sijnen schipper ende de Poortugiesen gedaen, daer geweldich in gemiscontreert waeren ende verclaerden, bij soodaenige reeckeninge wel 70 pr. cento quamen te verliesen, daertoe dan noch de 1600 tailen aen schenckagie, als dat aen eenige Chineesen om niet te clappen is verstreckt, affgaet, soodat met de vraght van den voorcoop beloopende 10.000 Tl. haer vooreerst met groote moeijten 7.000 dittos zijn ter hant gestelt, omme reijse naer Maccauw met het cleijne vaertuijgh te mogen achtervolgen, soo mede Gasper Borses met sijn jacht naer Manilha.

(*Mei 1642*). 28en Do. Heeft den Coninck door hert aenporrens van sijn moeder den Ockneas belast naer 't gepasseerde tusschen mij ende de Poortugiesen t'onderstaen, 't welck bij schult aen de Poortugiesen wil vergelden. Maer dese luijden te vroegh gewaerschout sijnde, is den feijteur t'soeck, waeromme, zoo op wege was om naer boven te rijden, mijn aengeseijt wierde den Poortugies naergeseth was.

Op den avondt vertreckt het jaght van Gasper Borses naer Manil-

ha, gaende geladen met rijs, peeper, benjuijn, wasch, olijphantstanden, Chineese cangans [1]), als eenige p^cls^. routoe [2]), d^o^. sijde jegens 200. Tl. 't p^cl^. opgecocht, nevens veel andere cleijne coopmanschappen meer, oock 2. olijphanten, hebbende de derde vermits sijne boosheijt weder moeten uijtscheepen. **V. DAGHREGISTER REGEMORTES, 1642.**

Hebben twe vaertuijgen, omme vooraen in zee te vernemen offer geen scheepen voor de revier houden, affgehuijrt. Soo der drie sijn meent binnen te blijven, maer twe sal der hem doorslaen. Sommige seggen twe scheepen gesien te hebben, andere van een, 't welck de jaerlijckse voorbooden sijn; echter begint den tijt op 't hooghste te comen.

(Mei 1642). 29^en^ Ditto. Ben andermael op 't ontbieden van de rechters naer boven gereden, alwaer met den sabandhaer op de baleije comende,
[74] den Poortugiesen ambassadeur nevens een ander Poortugies ende twe Japanders vonden, de rechters van de saecke ophaelende. Ontleede haer t'suck [3]), dat de Poortugiesen met de Jappanders contrarieerden, bijbrengende (dat ik) den fielt, die nu deur is, op 't lijff gereden hadde, 't welck valschelijk liegen, voorders op de Poortugaelsche maniere haer beroepende, dat den genen, die te peerde sit, gehouden was eerst de reverentie te doen, als andere beuselinge meer, daer haer genouch weder op diende ende bij gelegentheijt revengie toe swoer. Versochten de rechters als mede den ambassadeur op 't alderhoochste dat de saecke wilde bijleggen, sij wilden 't hooft in den schoodt leggen. Dan wilde daertoe niet verstaen, eijndelijck merckende dat de rechters haer niet anders als in een cleene geltboete souden hebben gecondemneert, ten aensien van de valsche getuijgen, als d'apsentie van den feijteur. Hebbe mij door 't langh en hert versouck van gemelte reghters als den ambassadeur, mits al vooren met gecuste handen de vergiffenische aensochte, eenichsints laaten genougen, met toeseggingе van de rechters, dat aen den Coninck zouden hel-

---

1) *Cangant*, een stof met weerschijn, volgens Verwijs en Verdam, *Middel Nederl. Woordenboek*, den Haag 1894. *Kanga's* heeten de in Zanzibar op zeer groote schaal ingevoerde katoenen sjaals, met de hand gedrukt omdat zij een rand rondom hebben, en tegenwoordig bijkans uitsluitend door Nederlandsche katoendrukkerijen geleverd. Aangezien Zanzibar door zijn ligging Voor-Indië tot zijn voornaamsten leverancier had en de handelaren er voor verreweg het meerendeel uit Voor-Indië kwamen of stamden (gelijk nog heden), vermoed ik dat Regemortes met zijn „cangan's" evenzeer katoenen sjaals met een rand rondom bedoelt; want Voor-Indië was toen de grootste leverancier van katoenen goederen voor Oost-Azië, ook voor onze Oost-Indische Compagnie, en de benamingen van de verschillende soorten droegen daarvan den stempel.

2) Roucou is een hard droog deeg, een kleurstof om lijnwaden geel of oranje te verven.

3) Lees: stuck.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. pen voordragen, dat de Poortugiesen wijder van ons mochten gesepareert werden.

Hadden gaeren den Coninck over de saecke van Nappra Soudeck aengesproocken; maer ten aensien men nu dagelijcx besigh is omme naer de verraders t'onderstaen als deselve te rechten, en isser geen gelegentheijt.

De twee soontgens van den ouden Coninck, sijnde out 13. ende 15. jaeren, sijn gecapt [1]), hebbende het eene, hetwelcke den auteur was, eenige daegen van sijn eijgen vleesch gegeeten, het selffs moeten braeden ende zoo voorts van een ieder bespodt. De broeder van Perkees Satrij, door wiens aenbrengen den Coninck sijn broeder den prins doen cappen ende sij oock in groot perijckel is geweest, is mede van dat gelt soude geleent hebben onder de verraders begreepen ende den voorleeden nacht gecapt, dat sijn verdiende ende rechte loon is. Sijn huijsvrouw, verstaende haeren man gecapt was, heeft haer met 't innemen van fenijn mede uijt de werelt gereuckt. In somma wert er over dit stuck menichten om 't leven gebracht, jae bij den Coninck selver gecapt ende voor de honden als arenden gesmeten.

(*Mei 1642*). 30en Ditto. Vertrecken met den avondt alle de Poortugiesen excepto den ambassadeur, die hier tot recupatie van de uijtstaende schulden segge rechten over blijft, naer beneden, hebbende bij provisie 7.000. taijlen aengenomen, daermede met het cleen vaertuijchjen, bij haer hier op gemaekt, dat noch beneden leijt, naer Maccao willen. Godt geve, dat beijde van 's Compes. scheepen bij d'een oft d'ander gelegentheijt mogen gerescontreert werden!

(*Mei 1642*). Ultmo Ditto. Op den middach als den avondt missen een van 's Compes slaeven, wesende een oudt persoon ende moors, hebbende nevens noch een ander van gelijcken ouderdom altijts gras voor 's Compes paerden gehaelt, soo dat vastelijck geloven op gisteren avondt met de Poortugiesen is wegh gevoert; loopen nu dagelijcx harde gereuchten van 't aenlanden der scheepen, maer onseecker ende diversch.

(*Juni 1642*) Juny 2e Ditto. Alsoo den Coninck vandaegh in sijn nieuw huijs ofte hoff gaet, mitsgaeders een ieder hem andermael den eedt ende hij die weder aen 't landt doet, ben mede naer boven gereeden, alwaer [74d°] een weijnigh naerdat den Coninck was ingegaen, aenquamen, sijnde hetselffde vol gespeels, geraes ende menichte van menschen. Naerdat een groote hoop papen daer mede aengecomen waeren, quam den

1) Onthoofd.

Coninck voor den dagh. Naer veel gespeels van trompetten, schalmijen, pijpen, gommen als instrumenten wiert de segeninge bij de paepen gesongen ende sijn Maij^t. door den secretaris ende andere grooten d'oornamenten, die een Coninck toebehooren, voorgebraght, die alle in 't spreecken van eenige woorden aenraeckt, als wanneer weder op een verheven taeffel voor hem wierden gestelt, sijnde 't zelffde 2 affgooden omtrent een asta hooch van goudt, een heel oudt antijcks swaert, een pieck, [1]) pijl en boogh, een rondas, een roer met bos londt, een haeck om den olijphandt te regeeren, ende een schrijeffboeck. Naer dat dit alles geschiet was, wiert den Coninck sijne tijtulen ende als Coninck bij geschrifte uijtgeroepen, naer 't welck hem een ieder den eedt dede, bestaende in eenige caersen ende bloemen, die op een geborduijrden ofte een anderen douck strooijen, daerop driemael met gevouwen handen ende buijgenden hooffde bucken, met gebeden van heijl ende geleuck voor haeren Coninck, wanneer de paepen wederomme de zeegeninge spraecken ende een ijder vertrock. Ick toeffde noch een wijle omme offter gelegentheijt voorquam, om Sijn Maij^t. de saecke van Nappra Soudeck voor te dragen, maer te vergeefs; dies bij den secretaris tot overmorgen wierde uijtgestelt.

Verstaen uijt een schipper, met een jonckien van Palimbangh gecomen, hoe dat ditto rijvier bij de Comp^e. beseth ende alle de peeper uijt de joncken gelicht wierde; dat den Coninck op Palimbangh naer den Mattram [2]) vertrocken ende derhalven aldaer een sooberen handel was.

(*4 Juni 1642*). 4^en Ditto. Ben andermael tot bevoirderinge van de schult van Nappra Soudeck naer boven gereden; dan niet bij den Coninck comen conden, maer wierde de saecke bij Tevinia Ravij mijnenthalven aen Sijne Maij^t. voorgedragen, hem vereerende onsenthalven twe metaelen stuckies. Sijne Maij^t. hadde hem gelast den Ocknea Amme-

---

1) Dit zwaard en deze piek worden nog heden te Pnom Penh bewaard, waar ik hen in 1908 zag: „In een heel klein, duister huisje toonen mij bij hooge uitzondering zeer oude „priesters het heilige zwaard, hetwelk, vertaalt mij de minister (zijn titel is: minister van het „paleis, de financiën en schoone kunsten), volgens deze priesters door den hemel geschonken „is. De sterk ingesneden gouden scheede vertoont denzelfden roodachtigen ondergrond van „zoovele kleinooden in onzen archipel. Het heft draagt email-figuren, terwijl het lemmet „ingelegd is met gouden draken. Wijst dit naar China, — Hanuman, de beroemde aap uit „de Ramajana-legende, welke laatste een zoo groote rol speelt in Voor-Indië en op Cey„lon, komt ook op dit eerwaardige zwaard voor. Het tweede geschenk des hemels bestaat „uit een minder fraai bewerkte piek." (*Azië Gespiegeld I* door Dr. Hendrik P. N. Muller, Utrecht 1912, blz. 222/3).

2) Naar den vorst van Mataram op Midden-Java, toen Sultan Agoeng.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

radt ende Tirmedol voordragen zoude, in dese saecke soodaenich voor de Comp^e^. handelen zouden als de wetten van de landen mede brochten; dan wierde bij gemelte Ockneas, uijt oorsaecke den eenen wegen den Coninck met ander travalien belast was, tot overmorgen weder uijtgestelt, zoodat het niet geneuch is als men de Coningh heeft langh genough naer geloopen, maer schijnt ende moeten sij mede noch langh gebeden ende begifft icht werden, eer men ten eijnde van een saecke comen ofte affgeraecken can.

(*Juni 1642*). 6^en^ Ditto. Andermael om gemelte saecke boven geweest, maer als vooren niet uijt gerecht, oorsaecken den Coninck aen d'overzijde der reviere vier a vijff dagen de paepen t'eeten geven wil, waeromme alle grooten prepreratie toe hetselffde als gelegentheijt van plaetsche besorgen moeten.

(*Juni 1642*). 7.8.9.10.11. ende 12^en^ Ditto. Dese daegen met groodt verlangen de scheepen ofte 't schipp van Battavia tegemoet gesien, maer te vergeeffts, soodat bedeucht blijven niet sal connen boven geraecken, ten aensien 't water al hart begint op te dringen, oock te meer d'advijsen van haere Ed^e^ t'onser reglement benodight zijn, alzoo niet we- [75] ten wat aen te gaen; want met Sionomon, Prescorneock ende andere coopluijden geen andere affreeckeningen als met 't ontvangen van vellen ende namrack becomen can, de welcke dan oock jegens alle redelijckheijt tot geen mercktgangh leveren willen, deselve op vracht met 's Comp^es^. scheepen over te voeren ende dat op zoodanigen voeth als 't voorleden jaer hebben voorgeslaegen; cunnen (niet sonder perijkel) haer qualijk toestaen, zoodat geen ander noch beter middel aen te gaen weet, als haer door last van den Coninck met geweld tot de restitutie ende betalinge te doen dwingen, alzoo de joncke van Prescurneock meestal vollaeden is, ende Sionomon, hij selver ende alle andere coopluijden, haer goederen daer mede verseinden.

(*Juni 1642*). 13^en^ Ditto. Is den Coninck weder naer sijn logement vertrocken, maer soo verstaen soude bij de coninginne Perkees Satrij tuijs gegaen zijn.

(*Juni 1642*). 16^en^ Ditto. Alzoo nochmael de coopluijden over 't stuck van haere schulden hebbe aengesproocken ende met der minne traegh aen betalinge willen, ben omme in 't selffde door last van den Coninck geholpen te worden, naer boven gereden, maer doordien den eenen als den anderen (vermits den Coninck bij Perkees Satrij is gaen inwonen) sich van een cleijne woningh daer omtrendt versiet, niet connen uijtrechten, waeromme dien nacht boven gebleven, ende den 17^en^ ditto bij hem gegaen, maer alzoo geweldigh bij den dranck was ende hittigh

in 't speelen, conden weijnich bescheijts van hem becomen. Echter droegen het hem wel twe ofte driemael voor, hem vereerende een esmerault ringh van 250 gulden incoops, ten eijnde dese saecke wat te beter wat behertigen mocht. Ten laesten wiert mij van wege de Coninginne aengedient ick bij provijsie vertrecken zoude. Sij wilde het voorder bij den Coninck aenhouden.

Juni 1642). 18en Ditto. Alsoo noch geen vaste tijdinge wegen t'aenlandinge van eenige scheepen becomen ende den tijt echter hert verloopt, hebben d'jammamaes bij provisie beginnen te doen packen omme sooveel te spoediger in 't afflaeden vandt schip claer te mogen sijn.

Juni 1642). 19en ditto. Verstaen hoe dat den coninck Prescorneock over sijn schult heeft aengesproocken ende waeromme de Compe. niet en voldede, denwelcken sijn excuse op den lagen merckt der vellen ende namrack wierp, claegende van groote verliesen ende andere dingen meer, waeromme, vernemende Sionemon ende andere op gemelten voeth ghefondeert waeren, ordonneerde aen Ocknea Ammerat ende de vooirdere rechters, dat alle debiteuren boven roepen ende hun aenseggen de Compe. voldoen zouden; want zoo hij haer daedelijck wilde dwingen om te betaelen, soude schijnen ofte de andere hatich was, die in desen oorlogh veel moeijten geleden ende groote diensten aen Sijne Maijt. gedaen hadden.

Juni 1642). 20en Ditto. Alzoo door den sabandhaer mijn aengedient was omme van daege boven te comen, besich sijnde met het saelen van mijn paert, arriveert den ondercoopman Wier Aertsz van der Nes, daerbij met aengenaemheijt ende vreuchde de missiven van haer Ede d'Heer Gouverneur Generael ende d' Heeren Raeden van India, in dato 19en Maijo uijt Battavia geschreven nevens een brieffken van den oppercoopman Sr. Cornelis Claix becomen. Waren de fluytsche-
[75d°] pen den Jongen Saeyer ende Engel, daermede haer gemelte Eden een cargasoen van f 90179 : 11 : 11 pen [1]) ons toesenden, op den 14en deser tot aen 't Muskietegadt, Godt sij loff, wel gearriveert, tot welckers spoediger opcomste haer op morgen vroegh 500 vadem rottingh touw nevens eenige verversinge menen toe te zeijnden, 't gene haer Ede. pr. gemelte missive ons ordonneren ende aenschrijven, mitsgaders wat eijsch, dat van hier doen, alsmede wat noves dat van derwaerts over becomen. Blijckt largo bij 't copieboeck van brieven, alhier bij 't comptoir bereustende, onder gemelten datum ingeschreven.

Juni 1642). 21en Ditto. 'Smorgens vroech 2 praeuwen, met de rottangh tou-

1) Penningen.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

wen nevens eenige verversinge affgezonden, nevens het praeuwken van de Saeijer met een brieffken aen d'opperhooffden desselffs, omme spoedich te laten weten waer dat zijn, alzoo hier dagelijcx goede winden waijen ende weijnich stroom opdringht, zoodat geloven, bijaldien beneden mede diergelycke rescontreeren, de reijse tot boven jae eer de bercken vollaeden connen gewinnen zullen. Voorders hebben het packen der hertevellen hert doen voortgaen ende alle buffelshoorens als andere waeren voor Taijouan dienstich bij den anderen doen sammelen als bequaemelijck zonder verlijs van tijt sullen connen ontfangen werden.

(*Juni 1642*). 22en Ditto en de 23 en. Ben boven geweest, sijnde opden 22en. alle de cooplieden bij den Ocknea Ammeradt omme opmorgen te compareeren geciteert, gelijck oock alle excepto Sionomon ende Onkosa, die haer over sieckte excuseerden, verschenen. Die schulden van een ieder wierde mij affgevraeght, ofte deselve soodaenich waeren ende ommme wat reedenen met de betaelinge van dien delaeijeerden; daerop generaliter antwoorden, dat den tijd, die gestaedigh met de Compe. hadden gehandelt, jaerlycx hebben afgereeckent, maer dat nu de twe laeste jaeren uijt oorsaecken, dat de vellen ende den nammerack seer gedaelt, oock bij de Compe. niet getrocken ende bij haer met quantiteijt opgecocht waeren, seer veel stonden te verliesen omdat die a prijscourant [1]) niet leveren conden. Oock soo waeren uijt dier oorsaecken noch veel Chineesen aen haer schuldich, veel overleden ende sommige verloopen als met spelen hun middelen verconsumeert, daeromme de betaelinge zoo haestigh niet gedaen hadden; dan, zoo de Compe. de vellen ende namrack op den voorgaenden merckt begeerden, conden noch meest voldoen. Daerop antwoordede, dat wij met haer uijtborgen niet te doen hadden, veel min den hoogen merckt der vellen ende namrack, 't was coopmansgebruijck de goederen à prijscourant t'aenvaerden. Sij en zouden oock soodaenige waeren, wanneer diercoop waeren, tot geen lagen merckt leveren, 't welck de rechters als natuerlijck niet toe stonden, te meer alzoo met geen comptrackt aen haer verbonden was, derhalven oock de betaelinge begeerde ofte soude door onse scheepen de joncke van Prescorneock doen aenslaen. De meeste belooffde van langhsamer (hand) te voldoen ende versochten aen de rechters brieven van gewelt om hare debiteurs goederen aen te slaen ende bij mancquement de persoonen, vrouws, kinderen ende slaven, die haer voor d'eerste mael

---

1) = prijs van den dag.

affsloegen, maer belooffden, haer naer dat zij dezelve voor d'eerste mael gedaeght hadden ende dan apsent bleven deselve authoriteijt zouden verlenen. Sionomon liet weten, dat de Compe. groote pertije coopmanschappen van hem in Jappan hadden aengeslaegen, dewelcke daervan restitutie doende, wilde oock voldoen, 't welck stuck ick haer Ede. ontledede; maer alzoo den verweerder daer niet present was, oock een valsch persoon als hij in dit stuck is soo veel gelooffs als een ander gegeven wert, lieten dit tot naerder steecken.

[76]

Den sabandhaer Prescorneock bracht veel quade schulden voor, die t'zeedert sijn sabandhaerschaps als den jonghsten oorlooge zoo van den vermoorden Coninck, vrouwen, als eenige Grooten hadde geleden, alsmede over 't beschadigen sijner joncke als eenige goederen, die daer uijt gelight hebben. Daerop ick aen de rechters inbrachte ons sulcx niet aen te trecken hadden, alzoo hem voor sodanige schulden hadden ingestelt, oock jaeren ende dagen geleden was die schaede die seijde bij d'onse aen sijn joncke gedaen was, en hadde hierin geen comparatie, ende waer het ons leedt al de Poortugiese goederen daer niet uijt gelicht waeren. Eijndelijck versochten in 't generael uijtstel van tijt om van langhsamerhant te voldoen, dat de rechters mede gaeren sagen ende dat dan de goederen ende comptanten aen haer eerst zouden werden ter handt gestelt, ten eijnde hun tijende daeraff trocken mochten, dat gantsch tegen was. Maer wilden, bij aldien haer E. de Compe in corten van alles conden voldoen, een goede recompensie doen, maer van langhsamerhandt souden de schulden selffs wel innen, oock bij faulte van dien gewelt gebruijcken, dat bij dese gelegentheijt omme geen boosen naem te maecken sochten verbij te gaen.

Den Coninck gingen met Tevinia Ravij 't arrivament van beijde de scheepen aendienen, mitsgaders hoe met deselve nevens een ambassadeur een brieff ende geschencken aen Sijn Maijt. quam, welcken brieff met goudt beschildert was, waeruijt de goede affectie van d'Heer Generael tot desen Coninck aff te meeten was. 't Scheen dat hierover heel veel tevreden was, maer echter en begeerde niet toe te staan, de scheepen voor de logie comen souden, ten waere hun roer, masten ende seijlen aen Pnompingh lieten. Daerop antwoorde dit geen scheepen als Chineesche ofte Maleijsche joncken waeren, oock de Compe. onder die liedens destrickt niet behoorde te stellen, ten aensien scheepen van d'Heer Generael waeren ende wij hier woonden, dien volgens geen negotie in deselve dreven maer die tot bescherminge van 's Compes. middelen ende dienste van sijn Maijt. soolange gebruijck-

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642. ten, ten welcken eijnde het eene schipp bij haer Ed^e. gezonden was uijt vreese offer noch eenige heijmelycke vianden tegens Sijne Maij^t. mochten wesen. Maer hoedanich dit stuck voorstelde en wilde den Coninck geensints van 't voorgaande affstaen; daeromme antwoorde dat met 's Conincx wille niet een toutgen overgeven wilden, maer liever de scheepen heel omlaegh laten leggen ofte doorgaan.

Ten aensien heel veel bercken t'affbrengen van de cargasoenen voor Jappan ende Taijouan sullen benoodight wesen, oock niet minder als ieder onder 30. a 40. Tl. sullen connen becomen, hebben die joncke van Intsie Assam voor 160. taijlen affgehuijrt, te weten zoo 't schip niet boven comen can; maer aen Pnompingh comende sal hem met een reedelijck schenckagie voldoen, waermede dat verhoopen willen meest alle de goederen affbrengen zullen. Op den avondt weder in 's Comp^es. loogie aengelant.

(*Juni 1642*). 25 ende 26^en Ditto. Begint het weder [1]) nu vrij hert op te dringen ende becomen pr. t'affgesonden praeuwken een brieff van d'opperhooffden des fluijtschip de Zaijer in dato 23^en. deser, waerbij aenschrijven, hoe noch maer bij de Jončksmast waeren aengecomen, oock geen moet hadden veerder als Babnom souden connen opcomen, waeromme de laedinge den joncke op 't spoedichste sullen aenpresten, waeromme oeck daedelijck noch naer Intsie Assam gesonden hebben opdat deselve noch van daege moste affcomen.

(*Juni 1642*). [76d°] 27^en. Ditto des morgens vroech compt de joncke voor de loogie, derhalven daedelijck de lichste vellen onder in doen scheepen, omme de swaerste ende jammemaes boven te leggen, ten eijnde sooveel te rasser ende bequamer het schip afflaeden connen. Ben voorts met den ondercoopman Wiert Aertsz. van der Nes naer boven gereden omme aen den Coninck licentie voor 't schipp te versoucken. Dan boven comende en conden dien dach geen audientie becomen, alsoo den Coninck tegens een wilden oliphandt vechten gingh; derhalven boven vernacht ende des anderen daechs morgens met onsen nieuwen sabandhaer te hoove gegaen, den welcken vrij zeer van den Coninck bemint is, binnen bij hem gingh, maeckende dat audientie ende licentie voor 't schip bequamen. Den Coninck vraechde naer veel cleeden ende andere waeren, daerop hem uijtstelde totdat de joncke weder boven zouden gecomen zijn.

De reedenen, die den Coninck gemoveert hebben ons een anderen sabandhaer te geven, ontstaet, dat vele clachten wegens ons

---

1) Waarschijnlijk *water*; zie mijn beschrijving van den waterstand in de Inleiding.

misnougen in Prescorneock hem sijn ter ooren gecomen, oock selffs tegen de Compe. soo wegen sijn schult als t'aenslaen sijnder jonck begint in te leggen, des selffde niet trouwelijck voorstaen, maer een hinderlijck wesen can, derhalven de selffde eenen Nappra Nelpith, nu genaemt Tavinia Ramchidt, zijnde een Japander, tot sabandhaer gestelt heeft, hebbende desen persoon groote gunste bij den Coninck, alzoo van den tijt der minderjaerheijt als staet van den Coninck altoos bij hem verkeert ende getopt heeft, in welck toppen een grooten weer smaeck hebben; dan heeft in 't selffde met eede verswooren; eenlijck sal 't met den Coninck als hem roepen laet, continueeren moeten.

Soo in de loogie comen, vinden den schipper Doucke Cornelisz. aldaer, den welcken, vermits om eenich timmerhoudt boven compt, ons rapporteerde, hoe dat met den fluijt de Zaeyer aen de paepe caese [1]) gecomen waeren ende dat fluijt den Engel noch een groot stuck achter was, denwelcken de helft van de rottingh volgens onse ordre hadden toegezonden. Dan en waeren de praeuwen noch niet weder gecomen, soo dat presumeeren 't schip bij nacht voorbij geraeckt sijn; die van den Saeyer hadden niet hooger als de paepe caese op te comen noodigh geoordeelt, vermits hun roer, groote ree ende meer nootsaeckelijck versien dienen, hetwelcke voor 't aenlanden der laedinge bequamelijck doen cunnen.

Julij.

Juli 1642) Prmo Ditto. Dese voorgaende dagen met cracht van volck de ladinge der joncken als t'ontfangen van meerder waeren bevordert, soodat, nu op een weijnich volladen sijnde, desselve op morgen hoopen aff te seijnden.

Op den avondt comen de twe praeuwen met de rottangh touwen boven, hebbende de fluijt den Engel mis geloopen ende door de herde stroomen een anderen wegh geretourneert, waeromme alzoo geen bescheijt van 't schipp hebben; deselve weer daedelijck affgesonden met ordre die van de Saijer al hun rottangh touw daer sullen bij doen, opdat gemelte fluijt bequaemelijck voor Pnompingh aencomen magh.

Juli 1642). 2en Ditto. Hebben die joncke van de logie gelargeert; dan mosten vermits sijne groote ranckheijt veel goederen herstouwen, eenige sacken, die met Cambodiaese nootgens hadden gevult, om vooreerst tusschen de vellen gestouwt te worden, weder moeten uijtstorten

1) casa, huis (Portugeesch).

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. ende noch met swaere balcken op de sijde stutten moeten; verhoopen deselve binnen vier a vijff dagen aen boort wesen sall ende zoo alles met dese joncke niet hebben connen affseijnden, hebben met der haest noch bercken, ieder voor 30. taijlen, gehuijrt, ende de selffde beginnen te laeden.

(Juli 1642). 3[en] Ditto. Op den avondt een der selffde met het sappanhoudt, caneel, rijs voor 't schip als andersints affgesonden.

(Juli 1642). 4[en] Ditto. Op den middagh de andere met het restandt der coopmanschappen als timmerhoudt affgesonden. Verstaen per missive van den oppercoopman Sr. Claix ende schipper Doucke Cornelisz de fluijt den Engel dicht bij haer was. [77]

(Juli 1642). 6[en] Ditto. Alsoo met de pampieren ende factuere claer sijn, ben ick op den avondt nevens S[r]. Hermen Brouckmans naar beneden gevaeren ende quamen op den

(Juli 1642). 7[en] Ditto 's morgens vroegh aen de fluijt den Engel, daer de brieven van Haer Ed[e]. ons den schipper Jan Gerrestz. wierden ter handt gestelt. Op 't quaert van den dach quamen aen de fluijt den Zaijer, alwaer beijde bercken dicht bij waeren, maer de joncken conde dien dach niet aen boordt comen, soo dat beijde de bercken desen dach noch meest ontlosten ende den 8[en] ditto 's morgens de joncke aen boort hielden, latende t'overnemen der waeren op 2. a 3. plaetsen gelijck voortgaen.

Op heeden oock met d'opperhooffden van de beijde scheepen wegen 't verkiesen van den oppercoopman S[r]. Claix, Commesaris aen den Coninck, als 't veranderen eeniger poinckten in den brieff per d'Heer Generael ende Raeden van India aen den Cambodiasen Coninck geschreven, geresolveert, waervan de reedenen in 't resolutieboeck onder dato (per de getrocken resolutie aldaer geinsereert) largo gespecificeert staen.

(Juli 1642). 12[en] Ditto. Op den naermiddagh met het lossen der joncke ende laden van 't schip gedaen, voorders een claer schip gemaeckt. Hebben die brieven geslooten ende d'opperhooffden copie der resolutie per haer E[de]. aen 't schip Nassauw, over Siam naer Jappan gaende, nevens een naerdere recommandatie ter handt gestelt, wanneer gemelte fluijte den

(Juli 1642). 13[en] Ditto 's morgens vroech in den name des Heren met een cargasoen monteerende ter somma van f. . . . [1]) sijne reijse naar Jappan over Taijouan gevordert heeft. Godt Almachtich wil tot volvoeringe der selffde sijnen genadigen zeegen verleenen!

1) Bedrag oningevuld.

Op den naermiddach aen de fluyt den Engel, die van den voormiddach voor Pnompingh aengelandt was, aengecomen, vanwaer tegen den avondt met Sr. Cornelis Claix naer de loogie vaeren, alwaer in de eerste wacht [1]) wel aenquamen.

(*Juli 1642*). 15en Ditto. Ben ick naer boven gereden omme den Coninck wegen 't aenlanden van Sr. Claicx als dat den brieff mochte getranslateert werden, alzoo verstaen binnen weijnige dagen naer omlaegh wil. Boven comende vonden den sabandhaer claer omme uijt last van den Coninck Sr. Claix van Pnompingh in de loogie te brengen, mitsgaders eenige stucken roodt laecken op te haelen, van 't welcke hem uijtstelde totdat de joncke van Intsie Assam boven soude gecomen sijn, waeromme daedelijck met hem naer den Coninck gingen, denwelcken oordonneerde naer den seecretaris gaen souden ende hem aendienen, dat met den eersten den brieff translateeren zoude; voorders vraechde naer de schenckagie en andere dingen meer, dat hem sonder dat hem saegen van buijten wierde aengedient. Voorders versocht ick andermael, dat het fluijtschip den Engel voor de logie opcomen mochte, maer wierde mij het selffde voordat sijn roer ende raes aen Pnompingh zoude gelaeten hebben, affgeslagen; dat gansch refuseerden, jae niet een touken wilden ontbinden als met onslieder welgevallen, zoodat het eijndelijck op de zeijlen aenquam, die in handen van andere zouden gestelt werden, dat oock met veel reedenen affsloegen, zoo door perijckel van bederven, brandt als 't beschadigen van ratten; gemelte zeijllen waeren oock al affgeslagen ende beneden in 't schip geberch; Sijn Maijt. d'Heer Generael begunstigende conde het zoodaenich op te comen licentieren, zoo niet, mocht daer blijven, ofte eer omlaegh aen de reviere, bij aldien der
[77do] iets van zijn toebehooren zoude van gelight werden. Den Coninck liet hierop repliceeren wij sulcx niet mosten duijden ofte ons sulcx tot nadeele woude doen, maer dat het als voor desen aengeroert een besloten ende gehouden raet bij hem was, die aen gene uijtlanders zoude werden toegestaen, veel minder aen sijn eijgen inwoonders, zoodat het over 't generaele lichaem gaen zoude.

Van den Coninck reden naer den secretaris Tirmedol, die nevens onsen sabandhaer 's Conincx last voordroegen, die 't selffde vermits al laet op den dach was, tot morgen uijtstelden; voorders recommandeerde hem mede dat omtrent den Coninck zoo vele bewercken wilde, dat het schip voor de loogie aenlanden mochte, soo ten

1) Zeelieden verdeelen het etmaal in „wachten", wordende elke wacht om de 4 uur afgelost, te middernacht, te 4 uur des morgens enz.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

aensien wijlieden niet als gaende ende comende coopluijden mosten gereeckent, maer in den graet als inwoonders mosten gestelt werden; mede diene t'respect van ambassaetschap als oock de custuijmen van Cambodia naest eenige jaeren herwaerts; tot alle 't welcke ons wel sijne hulpe belooffde, maer seijde desen Coninck niet als den ouden overleden Coninck was, dat veel dronck, speelde en vermeijde, oock weijnich audientie gaff ende in 't selffde niet veel naer raet, maer meest naer sijn eijgen genegentheijt door wilde, in 't welcke hem niet persuaderen dorsten.

Op van dage hebben oock seeckeren Pataneesen [1]) nachoda, nu jonghst van daer gecomen, den heer Gouverneurs Generaels missive den Maleijsen translaet doen erschrijven ende zoodaenige poinckten in 't selffde doen verbeteren als per getrocken resolutie aengetogen is, oock bovendien in den afflaet ende besluijt des brijeffs aengerecht, de coopluijden van sijn rijck, op Battavia negotieerende, wilde favorabel ende toegedaen wesen, mitsgaders de vruntschap met ambassaten t'onderhouden, waerdoor dan genough den toevoer van rijs voor desen jaere derwaerts over, Godt den voorsten, [2]) sal toegestaen werden, sonder dat hij Cambodiers met sijne Grooten op 's Comp^es^. gebreck [3]) haer verhoveerdigen zullen.

(*Juli 1642*). 16^en^ Ditto. Op den middach compt den sabandhaer met den clerck van den secretaris omme den translaet op te haelen, die naer dat gegeten hadden met meerder eere als ooijt voor desen geschiet is onder een quitasolle [4]) in twe verheven doelanghs van peerlemoer [5]) is wegh gevoert.

(*Juli 1642*). 21^en^ Ditto. Omtrent middernacht sonder dat te vooren ghewaerschout sijn, 't welcke jegens de ordinarije custuijme is, comen met vier groote prauwen aff, omme den brijeff ende schenckagie alsmede den ambassadeur op te haelen, aff; daerover ons quaelijck te vreden thoonden, haer voorhoudende, het voor desen althoos gebruijckelijck was, den translaet wedergebrocht ende aengedient wiert, wanneer den Coninck den principaelen ende schenckagie begeerde t'ontvangen. Nu waeren d'opperhooffden van de schepen niet boven, die immers van alle uijtvoeringe van staeth daermede present diende,

---

1) Van Patani, oostkust van Malakka, waar de Maleische taal heerscht.

2) Deze uitdrukking vindt men in die dagen veel gebruikt in Compagnie's schrifturen.

3) Aan rijst.

4) Quitasol, Portugeesch voor zonnescherm.

5) Het inleggen van hout met figuren van perlemoer is een Cantonsche nijverheid, die in oostelijk Achter-Indië verfijnd is en nog heden daar uitmuntend wordt uitgeoefend.

waeromme versochten tot overmorgen mochten uijtgestelt werden; dat de affgezonden Nappraes niet over haer nemen dorsten, maer excuseerden 't; dat den Coninck nu zoo haestigh was, waere uijt reedenen, haest wilde uijt vermeijen t'lantwaert in gaen. Mede dat het hun aenstaenden goeden dach was, soodat eijntlijck ten aensien tot 's anderen daeges uijtstel versochten. **V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.**

[78] Beslooten den tolck per preste met den dagh naer den secretaris rijden zoude ende hem aendienen, hoe dat S^r^. Claix met eenige herde camerganck ghequelt was, tot hetwelcke medecijnen hadde ingenomen, zoo des nachts met de praeuwen waeren aengelandt; derhalven wij beijde aen Sijn Maij^t^. uijtstel tot op morgen versouckende waeren, wanneer oock d'opperhooffden des schips daermede conden present sijn. Dan op den middach bequamen tot antwoorde, den Coninck ende Grooten naer ons wachteden; dat het nu haer goeden dach was, mede wegen de coninginne; dat een hoopen eeten voor ons was toebereijt; derhalven vooral dat verhoopten den affganck van S^r^. Claix wat zoude gebert(= gebeterd) wesen, versocht den Coninck dat op van daege zouden boven comen, alwaer 't schoon met ons 2. a 3. perzoonen, alzoo daer staet op maeckte, ende quam onzen sabandhaer met last met een olijphant aff, doch niet laten zouden ofte mosten desen dach boven comen, soo dat noch met d'assistenten, berbier ende 5. a 6. matroosen, wel gehabitueert, nevens de affgecomen praeuwen op den naermiddagh met grooten regen naer boven voeren, werdende de missive ende geschencken onder een gulde gree ende quitasole nevens een ander praeuw met 12. speelijeden voor-uijt gevoert, staende den brieff in een dubbelde silvere doelangh. Aen de clene passer comende, stonden der 6. olijphanten ende ettelijcke paerden, alwaer opgingen, de missive met de schenkagie op eenen olijphant onder een gantsch vergult huijsken wierde gestelt, voorts voor S^r^. Claix eenen olijphant als mede voor d'andere twe en twe; de paerden wierden bij de matroosen (met hun geweer op schouder) bereden, gaende voor de schenckagie speeluijden ende omtrent 80. a 90. soldaeten met pijl en boogh. Voor omtrent 't hoff comende, traeden wij van d'olijphanten aff ende gingh de missive ende schenckagie met de speeluijden binnen in 't hoff tot aen de trap van de zaell, 't welck nooijt aen de Heer Generaels missive gedaen ofte geschiet was; daeromme S^r^. Clair sulcx wel expresselijck wierde aengedient, ten eijnde d'Heer Generael daervan contschap doen mochte. Naerdat de soldaten van musqettiers mitsgaders pijl en boogh in ordere gestelt waeren, daer tusschen door gingen, wierde S^r^. Claix en-

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

de ick tusschen ende op sijde van de Ockneas ende de assistenten achter ons, recht tegenover daer den Coninck verschijnen soude, gestelt, de schenckagie ende missive wat naerder den Coninck. Naer een weynich sittens, alsmede dat Sr. Claix van eenige Ockneas als den secretaris Tirmedol, Ammerat, Kalhom ende andere was bewelcompt ende naer des heer Generaels welvaeren ondervreght, begonden op diversche plaetsen de trompetten te blasen, op trommels, gommen, schalmijen, als andere instrumenten te speelen, onder welck gespeel de gordijnen voor den Coninck geopent, [1]) die van een ieder als onslieder naer dese lantswijse wierde gegroet, hij sittende off leggende op een vergulde catel [2]), met een mijtercroon drie hoogh op sijn hooft, onder de kinne met goude keetingh toe gaende ende voorts magnifijck gecleet. Dede den brieff leesen, den welcken oock verstonden, wel getranslateert ende in den aenvanck onder de Grooten aengenaem, maer op 't stuck van de gelichte goederen hun wat te bars was; dan seijden niet anders onder den anderen, dan sulcx waere, namentlijck naer 't eijndigen des brieffs. Naer de wederom gedaene reverentie sprack den Coninck Sr. Claicx aen, seggende hem lieff was in zoodanige qualiteijt van den Gouverneur Generael aen hem gesonden; dat Godt oock danckte in zoodanigen salvo met zijn scheepen in zijn landt ende nu persoonlijck voor hem verscheenen was.

Voorders vraechde naer den staet ende 't welvaeren van d'Heer Generael ende de Raaden van India, in 't perticulier ofte alle deselve noch in goeder dispositie ende in gerusten standt waeren, ofte de andere gouverneurs, cappiteynen van den Generael insonderheijt de [78d°] voorder Grooten in Battavia wel waeren, ofte sijn Ede. oock eenigen overlast van vijanden hadde geleden ofte te lijden stonde, als dingen meer des Compes. staet ende 't vaderlandt conserneerden. Daerop gemelte Maijt. door Sr. Claicx ende mij geantwoort wierde, de gesontheijt, 't welvaeren ende prosperiteijt van Sijn Ede. ende d'Heren Raeden van India t'zeedert haeren jonghsten waere wel geweest, soo mede met de voordere regeerders van Battavia als andere gouver-

---

1) De paleizen der koningen van Cambodja, Siam en Opper-Burma te Mandalay, het laatste trots de vervallenverklaring door Engeland van het vorstenhuis in stand gehouden, ook die der vorstjes van de zoogen. Shan-staten, tusschen Birma en China, vertoonen, ook thans nog, voor plechtige gelegenheden eenige meters boven den grond een soort venster in een muur der gehoorzaal of van de overdekte, aan drie zijden opene plechtigheid-ruimte. Achter dit venster vertoont zich de vorst na wegschuiving der gordijnen. De genoemde staten hebben trouwens een overeenkomstige beschaving, godsdienst, versieringswijze enz.

2) Rustbed of -zetel.

neurs ende cappiteynen, excepto dat den gouverneur in Amboina overleeden deser werelt gescheijden waere [1]); met onse saecken van oorloge stondt het; wel volgens 't schrijven van haer Ede. waeren in paijse met Poortugaelle [2]), dien volgens haer Ede. een gereusten staet besaeten, dien oock met ieder een sochten te continueeren, in sonderheijt met Sijne Maijt. in sijn aengevangen regeringe, tot welcke hem van Godt een langhdurigh leven, gerusten staet ende overwinninge sijnder vijanden waeren toewenschende, als hij Sr. Claix aen hem in 't perticulier; hetwelcke den Coninck aengenaem was, seggende, Haer Ede. daervoor bedanckte ende dat hetselffde voor hunnen staeth mede aen Godt versoucken wilde.

Voorders droegh voor ende vraeghde, waeromme dat desselffs inwoonders ende joncken de vaert op Jappan niet en zoude mogen achtervolgen ende Haer Ede. ofte wij desselffde nemen zouden, ten aensien geen Poortugiese goederen van hier voerden.

Daerop hem dan wederom in forma wierde aengedient, dat sulcx de goede genegentheijt des Heer Gouverneur Generaell ende d'Heeren Raeden van India was, die Sijn Maijt. ende inwoonders van 't gebodt des Keijsers van Jappan waeren waerschouwende; dat sulcx Haer Ede. deeden tot weeringe van alle vooirder questiën, als de reputatie Sijns Maijt. omme bij die van Jappan voor geen voedens van haere vijanden gehouden ende daeruijt voorders als pertijen gehouden te werden, gelijck dan 't voorleeden jaer per de joncken van Chichermot ende Prescorneock naer genouch gestaen hadde; daeromme ende ten geen anderen fijne dese waerschouwinge van Haer Ede. aen Sijn Maijt. geschiede.

Den Coninck liet weder andermael vraegen: als de jonken simpelijck uijt sijn last gingen, ofte met geen andere coopmanschappen als Cambodia van sich gaff gelaeden gingen, deselve volgens 't schrijven van d'Heer Generael mede souden aengerant worden. Daertegen repliceerden, sulcx claer genough was, alzoo den Keijser van Jappan van alle plaetsen, daer de Poortugiesen haere paepen ende negotie hebben, gemelte vaertuygen wil aengeslaegen ende verdistrueert hebben, uijt oorsaecken dat niet jegenstaende wel met geen derselver goederen bevracht sijn, echter bij Chineesen, uijt sucht van win-

1) De overleden Gouverneur van Ambon was Johan Ottens, gestorven 14 Aug. 1641.

2) In Dec. 1640 was de hertog van Braganza uitgeroepen tot Koning van Portugal, werd dit rijk daardoor na 60 jaren weder van Spanje gescheiden en verviel voor ons daarmede de aanleiding tot oorlog met Portugal.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

ste, eenige derselve ornamenten als schifften [1]) haeren Godtsdienst aengaende overbrengen, omme welcke dingen te verdelligen ende 't christen gelove uijt haer landt te weeren, de Poortugiesen hun landt ontseijt, in de 60. perzoonen onthooft ende aen de vreemdelingen 't selffde te doen belooft hebben, zoodat den Coninck hieruijt met sijne Grooten besloodt, dat niet sijn inwoonders ofte rijck bij de Jappanders in 't perticulier soude gehaet werden, maer sulcx om der Poortugiesen frequentatie uijt vreese van overvoeringe hunder secten eenlijck in 't ooge was, ende dat de Jappanders aen ons, vermits ons met de saecke niet en bemoeijden, sulcx vertrouwt ende geopenbaert hadden. Daerop vermits laet was, Sijn Maij^t. dat seijde buijten 't hoff ons met eeten ende drincken wat verfrissen souden, waermede de gordijnen toe geschooven wierden [2]) ende den Coninck binnen gijnck.

Naer dat buijten 't hoff onder de verlackte baleije van eeten ende [79] drincken waeren versaedicht ende volop voorgedient, mitsgaders eenige groetenisse van de Coninginne becomen ende beantwoort hadden, sijn weder opgeseeten ende naer de praeuwen gereeden, alwaer met den donckeren eerst aenquamen, zoodat in 't uijtgaen van de eerste wacht weder in de loogie quamen, daer d'opperhooffden van 't fluijtschip den Engel op middernacht mede aenlanden.

(Juli 1642). 22^en Ditto. Hebben de cleeden, op den 18^en deser met de joncke van Intsie Assam van de fluijt den Saijer boven gecomen, geopent ende pertije tot monsters omme voor den Coninck te brengen als te venten uijtgenomen, maer de calimcarij's [3]) uijt 't packien no. 198. aen beijde zijden even schoon geschildert als ditto in No. 199. ende 2100. [4]) aen een sijde wel ende schoon ende gewenst van lijff geschildert als ghesorteert bevonden; maer de hooffden ende boorden, die aen deselffde zijn, en sullen niet allene een slechten merckt maer genen aftreck causeeren; dat seer moeijlijck, ten aensien 't werck van de hooffden als boorden gantsch niet in Cambodia begeert maar geheel veracht is, daeromme de gene, die deselve sullen willen dragen gemelte boorden sullen moeten affsnijden ende weder andere in plaetse aennaijen moeten; hoedanich onder de Laeuwen sullen begeerdt zijn, wil den tijd condt doen, maer vresen ten aensien gemelte natien haer veel met de Cambodiers in fatsoen laten eens vinden, daer oock weijnich schots onder nemen zall. De tampij calimcarijs

---

1) Lees: schriften.
2) Zie noot 1 blz. 282.
3) Een soort lijnwaad.
4) $2 \times 100 = 200$.

hadden voor dato affgeschreven ende sijn de andere sorteringen voorts gantsch ongetrocken, uijt oorsaecken te veel geel ende groen vermengelt zijn; die in 't packien No. — [1]) sonder hoofden en boorden, welcke maer tot hemels ende gordijnnen dienstich sijn, sullen uijt gemelte reeden gantsch ongetrocken zijn. De cattawanijs talponij, een gewenste schilderinge ende meest onder de Laeuwen getrocken, hadden wel gewenst met een ander sorteringe, omme hier onder de Cambodiers te vertieren, hadden versien geweest. Voorders alle andere cleden wel naer eijsch ende factuijre bevonden; eenlijck zijn vrij bedruckt in de groote quantiteijt van roode betilles, dat boven 't gene voor dese inlanders haer reeckeninge overcompt, niet dan groote vercroppinge ende civilen merckt causeeren sall.

Op den avondt comen weder 6. olijphanten van boven omme onslieder op morgen boven te brengen, daermede den

(*Juli 1642*). 23^en Ditto nevens S^r. Claix, d'opperhooffden van de scheepen, assistenten, als eenige matroosen met de monsters van cleeden sijn naer boven gereeden. Dan en conden voor den 25^en ditto geen audientie becomen, uijt oorsaecken den Coninck dan bij dranck ende nu bij 't bedde was. Dan soo op den 25^en ditto audientie bequamen, verstonden daer weder een verraet tegen den Coninck op handen (bij twe paepenslaeven uijt gebracht) geweest waere, daervan de principaele paepen ontvlucht ende maer twe slechte gecregen waeren, uijt welcke oorsaecken excuseerden den Coninck de twe voorgaende dagen niet te voorschijn gecomen was. S^r. Claix dede een schenckagie aen den Coninck ende Coninginne als uijt sijn perticulier omme naer dato te meerder gunste in 't procureeren van rijs te optineeren; wij deden de voorder schenckagie wegen 't aenlanden der scheepen als vertreck der Zaeijer, daerover den Coninck ende Coninginne S^r. Claix mij ende den schipper als coopman danckbaer waeren ende sondt de Coninginne aen Sr Claix een kettingh van schoone rijckende bloemen, dat hier te hoove groote eere is. S^r. Claix versocht mede voor de derdemael aen den Coninck, dat het fluijtschip den Engel nu voor Pnompingh leggende voor de loogie mochte opcomen, omme niet allene 's Comp^es middelen te seeckerder te beschermen, maer oock bij alle onheijlen bij den anderen te zijn ende goede ordre onder ons volck te mainteneeren, als andere redenen meer ten desen fijne dienende. Dan den Coninck gaff de voor dese aengeroerde ree-
[79d°] denen weder tot antwoorde, dat sulcx aen sijn eijgen inwoonders niet

---

1) Gemerkt met een klaverblad.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

wilde toestaen, jae alwaer 't schoon den Coninck van Siam sijn ambassadeur sondt en soude sulcx niet toestaen voor aleer van masten en roer soude ontbloodt zijn; bij sulcken gevalle ons 't selve mede vrij stondt; sij[n] voornemen was Pnompingh tot een reede voor alle van buijten comende vaertuijgen te houden. In Siam wierde gemelte maniere mede achtervolcht, daer de roers ende masten aen Bancock bewaert wierden; dat wijlieden contrarieerden, staende houdende, dat wat scheepen boven conden comen soo als uijt der zee quamen voor Judia setteden. Dan wiert een seecker Tevinia, over 10. a 12. jaeren uijt Siam overgecomen, hierin meer gelooff gegeven als onslieden; dan seijde den Coninck 't ware bij sijns vaeders tijden oock gebruickelijck geweest, wanneer de roers ende masten aen Babnom bewaert wierden. Zoo hier tegens niet meer te repliceeren viel, oock weder daedelijck binnen ginck zonder dat van andere dingen iets meer conden voordraegen, ten aensien om dit nieuw verraedt geen gebruijck was audientie gaff; maer dat waere ten voorschijn gecomen, was, dat Sr. Claix ende wij nu twe daegen vruchteloos waeren gecomen, niet ongehoort naer beneden vertrecken zouden. De Coninginne ontboodt mij omme met de cleeden binnen te comen, daer gelijck jaerlijcx een groote fastide, [1]) met openen, sollen, werppen, smijten, 't prijseeren als anderssints mede hadden. Nu hadden de calimcarijs aen beijde zijden even schoon jegens 25. taijlen, die aen een sijde jegens 14, ende de cattawanis 9. taijlen, voorts de andere cleeden volgens de voorjaerigen prijs, maer vreesen gelijck althoos dien naer desen deselve wederom brengen ofte tot minderen prijse begeeren zullen.

De Coninginne hadde wederom buijten 't hoff een maeltijt ofte Cambodiaes bancquet voor onslieder doen toemaecken. Vandaer naerdat ons versadicht hadden naer de Coninginne Perkijs Satrij reden, die onslieder naer een wijle wachtens liet binnen comen; ende alzoo 't laet wierde, versochten, dat Sr. Claix die om haer te besoucken quam, gelieffde te verhooren; maer haer van 't eene op 't ander excuseerende, quam ten jonghsten, sonder dat haer saegen maer wel hoorden, daer den brieff van Sr. Gaelen leesen liet ende veel reedenen, die hier niet stellen, gebruijckten. Eijndelijck protesteerden, waeromme haer niet sijen mochten, gelijck voor en naer, wanneer haer over sieckte daerover in de leucht niet comen mocht ecxcuseeren. Eijndelijck 't present daer haer gedaen wierde binnen doen comende, excuseerden 't selve, apparent omdat niet genouch was, daer

1) Fastide, Portugeesch = last, verveling, soesah.

weder tegen waeren; dan eijndelijck wat datter gaens was begon van boosheijt te huijlen, echter haer op 't schoonste ecxcuseerende dat mocht; zoo wij oock met een halven thoorn vertrocken, haer onse meninge wel doen verstaende; dan veel excusen waeren daertegen ende naer 't schijnt met haet tegen d'ander Coninginne ingenomen, die haer volck om alles te begapen daer gesonden hadde; sij liet ons aendienen, wanneer den Coninck bij haer was, zoo wilde se Sr. Claix deselve eere aendoen, die hem bij d'ander Coninginne geschiedt was ende met praeuwen ofte olijphanten laeten ophaelen.

Juli 1642). 26en Ditto. Alzoo Sr. Claix van de Cotchinse Coninginne, 's Conincx aengenomen moeder, alsmede des Coninginnes moeder, daegelijcx genoot was om haer te comen besoucken als met fruijten ende cost van haer Ede. vereert, sijn nevens den sabandhaer derwaerts gereden, die ieder volgens costuijme van ambassadeur met een stadige schenckagie vereert hebben, daervoor als voor d'eere danckbaer waeren ende lieten onslieden insonderheijt der Coninginnes moeder lustich tracteeren. Sr. Claix ende wij recommandeerden onse
[80] persoonen als 's Compes. affairen omtrent den Coninck in haere goede genegentheijt ende dat verhoopten in 't gene naer desen meerder mochten te versoucken hebben onse voorspraecken omtrent den Coninck ende Coninginne wesen souden; welcke beloften groodt genouch waeren ende willen oock verhoopen, dat door dese moeders oock noch eenigen rijslast, boven dat den Coninck soude mogen licentieeren, becomen zullen, 't welck den tijt leeren zal.

Des Conincks eijgen moeder en hadden, vermits naer eenige tempels om hunne afgooden te offeren is, niet connen besoucken, daeromme 't selve tot naerder gelegentheijt hebben uijtgestelt ende wederom naer de logie gereden sijn.

Juli 1642). 29en Do. Ben met schipper Jan Gerritsz. tot de Ockneaes Tirmedol, Ammeradt, Kalhom ende Tevinia Ravij geweest, die volgens last van den Coninck als oude heercompsten [1]) wegen 't aenlanden als 't vertreck der schepen moeten beschoncken werden. Den Ocknea Sacrij was niet thuijs, daeromme op een ander tijt zullen moeten besoucken.

Voorders met gemelten schipper naer eenich houtwerck, tot onderhoudinge als verbeteringe van 't schip nodich, gesien, oock gevonden, maer wisten niet wien toequam, daer den tolck om naer vernemen boven lieten.

---

1) = herkomst, gewoonte.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Den Coninck ende Coninginne, die een susters soontgen van gemelten Jan Gerritsz, sijnde oudt over 8. jaeren, tot haer schoonsoontgen hebben aengenomen, hetselffde een paert vereert ende dagelijcx tot haer vermaeck te hooff ontbieden, lieten door mij aen den schipper voorsz. versoucken, dat gemelte knechtgen bij mijn wilde laeten, alzoo zij 't zelffde zeer lieff hadden; wouden het slaeven ende een olijphant om te hooff af ende aen te rijden vereeren; maer excuseerden hem gemelten schipper Jan Gerritsz. om veel reedenen aen den Coninck ende dat hem hierop noch beraeden zoude. Onder welcke discoursen voorder met Sijn Maij[t]. in gespreck raeckende, zoo van mijn aenstaende vertreck, ittem de fortressen als navaele macht van de Comp[e]. in India, mitsgaeders op wat plaetsen dat negotieerden, onder andere quam weder op de Jappanse vaert, daervan mij vraeghde, bij aldien dat een ambassadeur van hier aen den Keijser sondt, ofte de Comp[e]. de joncke oock beschadigen zoude. Daerop hem antwoordeden, de onse sulcx maer voor een praetgen zouden aannemen, want van de scheepen bij der zee vaerende d'opperhoofden sulcx qualijck weten conden; daerop antwoorde: als de Comp[e]. daer 4. a 5. Nederlanders op stelden, immers dan bevrijt wesen zoude; daer jegens inbrachten, dat als dan bij eenich bedroch de Nederlanders zouden verdacht werden, daeromme gemelte Maij[t]. mijn dan andermael voor hier ofte sijn ambassadeurs met onse schepen wel zouden mogen overvoeren, daerop mij op d'ordre van Haer Ed[e]. beriep, alzoo soodanige saecken dingen van gewichte waeren; daeromme eenige zijner Grooten seijden, best soude wesen met sijne ambassadeurs naer Battavia sijne brieven naer Jappan conde mede geven, wanneer aldaer met den Generaell daerover conden te raede gaen, dewelcke dan sulcx voor goet oordeelden, deselve met de geoordonneerde perzoonen met zijn scheepen conden laten overvoeren; dat Sijn Maij[t]. mede sodanich oordeelde. Dan gaff ick Sijn Maij[t]. door andere Grooten te kennen, het veel beter waere geen ambassadeurs noch brieven naer Jappan sondt, alzoo ongetwijffelt die bij den Keijser niet zouden aengenomen maer met schande te reughge gezonden werden, ghelijcx sulcx aen den Coninck van Siam voor 6. a 8. jaeren gedaen hadde. Vraeghde mij naerder wat de redenen [80d°] van dien waeren, oock ofte hij mede geen Coninck was; daerop, hem niet de oorsaecke van 't moorden moverende, seijde, wel waer was ende de Jappanders oock wel wisten, dat Coningen waeren, maer de selve door haere groote superbiteijt en wilden haer met de soodanige als Cambodia ende Siam was niet gemeen maecken,

maer achten de brieven pas waerdich, dat door tolcken beantwoordt wierden; derhalven, omdat Sijn Maij[t]. sijn respect voor soodanige hovaerdige menschen niet soude verduijstert werden, onder corectie beter oordeelden, sijne missiven, schenckagies ende ambassadeurs in sijn landt te behouden. **V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.**

(1642). Augustus 3[en] Ditto. Verstaen de joncke van Intsie Assam ende enen Tigit, Chinees coopman ende inwoonders van Battavia, in dese riviere behouden aengelant sijn, met welckers aenlandinge een iedereen schier om rijs aen den Coninck ende sijne vrouwe versoucken ende om naer Battavia te brengen laden wil. Daeruijt vresen, dat door de groote hitticheijt den Coninck wellicht de hant sluijten sal; want niet alleene de Chineesen daer hardt om woelen, maer selffs eenige Grooten comploteeren om joncken aff te vaerdigen; in welcke gelegentheijt ons vooreerst still houden, oock den noot van rijs in Battavia ten deele contrarieeren.

(Aug. 1642). 4[en] D°. Des nachts becomen per annachoda Hambingh haer Ed[es]. aengename copie van missive in dato 13[en] Junij met annachoda Tigit gesz., die met gemelte Hambingh in dato 17[en]. d°. confirmeeren, daerby haer Ed[es]. ons ten principalen aenschrijven, dat souden trachten uijt te wercken, de geëijschte quantiteijt rijs alsmede den annochoda Tigit met gemelte proviande spoedich vollaeden op Battavia keeren ende haer Ed[es]. toecomen mochte.

Sijn voor den middach nevens S[r]. Claix naer Pnompingh aen 't fluijtschip den Engel gevaeren; den mandarijn aldaer met een cleijne schenckagie beschoncken, opdat bij aldien den Coninck naer desen rijs licentieeren mocht, hij ternirder [1]) opsicht ende de Comp[e]. in 't selffde favorabelder sijn mach.

(Aug. 1642). 7[en] D°. Verstaen uijt een cleen brieffken van d'opperhooffden des fluijtsschip den Engel, hoe dat aen Pnompingh een cleen vaertuijghken met 15. zoo blancke als swarte Poortugiesen uijt Siam aengelandt was. Sulcx naerder verstonden ten huijse van haeren ambassadeur, die nevens S[r]. Claix ende den schipper Jan Gerritsz op sijn versouck (naer dat te vooren in 's Comp[es]. loogie geweest was) waeren besoucken, alwaer een van deselve persoonen aenlande, rapporteerende hoe dat gesint waeren naer Maccauw verzeijlt te hebben, maer dat door storm ende vermits hun roer gebroocken was, mede dat 4. a 5. vrouwen, die op hadden, niet verder dorsten, dese reviere waren ingecomen, dan aen Pnompingh opgehouden voorder te loopen ofte

1) Lees: te minder.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

ten waere hun roer ende masten daerlieten, over 't welcke haer bij den ambassadeur quamen vervougen. De perzoonen ende vrouwen daermede overcomende waeren uijt Malacca op Battavia ende vandaer in Siam gebracht, hadden daer noch een vaertuijch omme naer Manilha te gaen volladen gehadt, maer met 't aenlanden van 't schip Nassauw aldaer waere hun vooyagie (ten aansien der seeckere tijdinge van 't opwerpen van Poortugael tegen Spangien) gestaeckt ende hadden gaeren voor hun opgecochten benjuijn, wasch als cleeden weder 't uijtgeleijde gelt, zoomede de gene van het overgebleven sootgen alhier; dan en cunnen geensints aen deselve comen, vermits 't tot extraordinarijen hoogen merckt opgecocht hebben.

(*Aug. 1642*). 8en Ditto. Ben nevens Sr. Claix naer boven gevaeren ende den 14en [81] ditto geretourneert, hebbende in alle dien tijt, vermits den Coninck geen audientie geeft, oock daegelijcx bij den dranck, als des naermiddaeghs met het oeffenen van olijphanten ter oorlooge besich is, niet besonders connen uijtrechten. Oock in 't perticulier hadde maer eens bij hem connen comen, wanneer de Coninginne haren man excuseerde, omdat aen den ambassadeur geen audientie en gaff, want dese dagen voor ongeluckige ofte quade dagen bij hunne waerseggers wierden geoordeelt, in welcken tijt hier te lande niet gebruijckelijck was de coningen audientie geven. Wij lieten haere Maijt. de diamant ende robijnringen sien, seggende, alzoo haer Ede. verstaen hadde sijne Maijt. haere man tot Coninck waere geseucedeert ende dat in 't uijtvoeren van 't feijt de wooningen van den Ouden ende Jongen Coninck verbrandt waeren, dien volgende weijnich juweelen becomen hadt, niet en twijffelden ofte soude soodanigen ringen sijn Maijt. aengenaem ende in quantiteijt niet te veel zijn; stelden deselve jegens 80. persento in, waerop de Coninginne met den Coninck gesproocken hebbende met een groothertichheijt antwoordeden, dat ten aensien zoodanige juweelen in haer landt ende ten opsichte sijner successie gecomen waeren, hem in reguart van den prijs niet te duijr zouden wesen, maer wilde deselve al coopen om de schande niet te hebben, dat uijt sijn rijcke te reugge keerden, maer begeerde deselve alle te laten uijt steecken ende met het slaen van een ijseren hamer probeeren, tot hetwelcke ick niet resolveeren wilde, zoo ten aensien deselve met uijtsoecken bederven als naderhandt niet nemen zouden, alzoo 't de Cambodiers meer in den mondt als wel in de beurs geslagen is. Daeromme de Coninginne alleenlijck de robijnringh met de diamantgens omseth begeerde, die haer op 't aldernaeste voor 160 taijlen verlaten hebben, waervoor hem behoudt; dan echter en

cunnen der noch qualijck vasten staedt op maecken, alzoo dese coningen een dinck wel connen bedingen, een maent bewaeren ende echter noch wel wederomseijden (= zenden.) **V. DAGHREGISTER REGEMORTES, 1642.**

Den secretaris Tirmedol hadden twe a driemael besocht ende hem de saecken, die Sr. Claix aen den Coninck hadde voor te draegen, bekent gemaeckt, versouckende met ons deselve aen den Coninck wilde helpen voordragen; die hem als vooren, wegen dat den Coninck geen audientie gaff, hem met eenige affairen hadde belast, excuseerde, maer ter bequamer tijt wilde ons sijns persoons dienst gewerden laeten. In 't opgeven van de schulden de Compe., nu jonghst met de veranderinge deses rijcx overcomen, antwoorde hij niet te connen geloven ons ofte de Compe. zoude voldaen werden, ten aensien de wetten van Cambodia sulx contrarieerden, dewelcke houden het een ijders geleuck ende ongeluck is, dat selver dragen moeten.

De saecke van Nappra Soudeck wierde hier mede bepleijt; dan, ten aensien den Coninck de saecke selver aen den perthije hadde gewesen ende de gerechticheijt daervan genooten heeft, en wilde gemelten Ocknea sulcx niet contrarieeren, maer wees ons weder op den Coninck, dat ons ongeraden dunckt weder te toucheeren, alzoo den eijscher wegen de waerde van den man ende vrouw de somma van 160. taijl voldaen is, waervan bij aldien voor de Compe. daermede van genooten, volgens dese landts rechten op gemelten Nappra Soudeck niet meer souden te verhaelen hebben, van de welcken volgens sijn beloften de Compe. met der tijt wel voldaen zal werden, alzoo noch veel cappitaels uijtstaende heeft ende nu in dese gelegentheijt noch qualijck eijschen derft. Oock connen hem bij alle gelegent-
[81d°] heijt met sijn vrouw mede aenslaen ende zoo tot de betaelinge dwijngen. Den Ocknea Ammerdt ende noch eenige Grooten nevens de zuster van de oude Coninginne Napproo Thiemeda waren mede gaen besoucken, waervan onder anderen van den Ocknea Ammeradt verstonden, dat den Coninck alle den rijs bij Intsie Assem geladen hadde aengeslaegen, alzoo sulcx buijten 's Conincx last hadde onderstaen, waervan oock gelooven wel in de 70. cooijangh van geladen heeft. Wij wilden hem noch eenichtsints ecxcuseeren ende hielden gemelten Ocknea voor, dat tusschen de 20. a 30. coijangh rijs van de Poortugiesen hadde gecocht, die, wanneer sijne joncke van ons schip affgecomen was, daer hadde ingescheept vermits sijne joncke niet wel leedich leggen mocht ende was voornemens deselve noch eenige te mogen uijtvoeren van den Coninck te versoecken. Zoo waere dan den rijs van de Poortugiesen uijt te voeren voor desen bij den Co-

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

ninck toe gestaen, dewelcke nu door interval niet naer Manilha waeren vertrocken, daeromme S[r]. Claix ende wij aen gemelten Ocknea versochten, dat sijne saecken op dese voeth wat favorabel wesen wilde.

De Poortugiesen, voor eenige daegen alhier uijt Siam boven gecomen (dewelcke haer roer ende masten als zeijlen aen Pnompingh gelaeten hebben), sijn alle hun goederen opgeschreven ende, zoo selffs gesien hebben, voor den Coninck gebracht. Sijluijden sijn in een huijs bewaert ende werden uijt veele reedenen als affgesonden spions bij den Coninck gehouden, soo uijt redenen hun voijagie niet naer Maccauw hebben gevordert, alsdat eenige cleeden, die hier te lande gedragen ende niet onder hun tot cledinge gebruijckt werden, mede brengen; maer geloven door schenckagies aen de Ockneas alles sall vereffent werden, gelijck wij dan oock d'heumeuren van Tirmedol ende Ammeradt t'haerwaerts alreede geneijcht vonden.

Intsie Assam vonden op den 13[en] ditto boven omtrent de rechtbaleije (alwaer, vermits den Ocknea Ammeradt wegen eenige knies[1]), ons bij den Coninck toegestaen, spreecken mosten, van te vooren een wijle geseten hadden), alwaer geen vijanden tegens Intsie Assam en manckqueerden. Insonderheijt wiert bij eenen Tevinia Chichermodt, Chineeschen sabandhaer, aengedient, gemelten Assam over de 70. coijangh rijs geladen ende noch wel over de 60. besteet hadden, daervan de persoonen wierden op geschreven omme deselve rijs mede voor den Coninck aen te slaen; over alle 't welcke hem advijseeren, met raet daedelijck de perzoonen, daer zijnder rijs besteet [2]) hadden, daervan te waerschouwen ende hun te laaten aenseggen, bijaldien dien aengaende ondervraeght mochten werden, seggen aen hem te leveren, maer verbonden waeren als tot de ladinge van den Coninck licentie hadde; voorders hem bestraffende over sijne lossigheijt als loogenen onslieden althoos wijs gemaeckt van dat licentie van den Coninck hadde, over welcke stouticheijt nu den Coninck den uijtvoer ofte laeden van rijs met gommelack heeft doen verbieden, bij welcke gelegentheijt hij Assam nu blijckelijck een oorsaecke was, dat onse resolutie, mede met sijn advijs getrocken, hierdoor lichtelijck gefrusteert blijven soude. Waerop hem eenlijck wegen de valsheijt van eenen Nappra Lelanghsa, Patanees, wiste te ontschuldigen, die omme licentie tot rijslast te procureeren (onder een belooninge

---

1) Knie, een kromhout dat de deelen der schepen aan elkander houdt.

2) = besteld, dus: „de personen aan wie hij zijn rijst besteld had."

[82] van 200. taijlen) voor hem hadde gebruijckt, dewelcke hem met drie verscheijde antwoorde van de Coninginne als den Coninck tot de licentie becomen te hebben met reeden ende herreeden (ons deselve in alles largo verhaelende) hadde verleijt, waerop hem te veel verlaeten hebbende, oock te grooten hertsier op voerende, alsmede dat mede de Chineesche sabandhaers niet te wel en staet, hem desen slach toegecomen is, waervan hij Prescorneock ende sijn vaeder als d'autheuren nomineert, dewelcke hetselffde met diversche malen selver aen te dienen, de Grooten op te roijen, als door hunne vrouwen sulcx de Coninginne aen te dienen, den Coninck als tot het feijt gedwongen hebben, maer willen echter verhoopen de saecke mettertijt wel cesseeren ende vergeeten werden zall.

De Coninginne hadde ons door den sabandhaer laten aenseggen binnen 3. a 4. dagen souden comen affreeckenen; wilde ons met rijs, slaven, namrack, wasch, cardanum ende olijphantstanden voldoen, waervan de slaven ende rijs maer accepteeren wilden, ten aensien de andere coopmanschappen noch niet benoodicht waren, soodat verhoopen willen des schips ladinge ghenouchsaem sonder eenich mercklijck versouck becomen sullen.

(Aug. 1642). 16en D°. Arriveert de champan van de joncke van annachoda Teyck alhier boven, uijt handen van dewelcke haer Edes. aengename missive in dato 13en Junij passado gesz. becomen. De saecke van Intsie Assam sall apperendt al te grooten achterdeel tot bevorderinge van gemelte annachodes last in dese gelegentheijt wesen, waeromme hem geraeden vooreerst van geen rijs reppen, noch veel min Battavisch noodt dien aengaende eenichsints t'ontdecken, alzoo verhoopen dat dese saecke mettertijt beter t'erlangen wesen sal; oock dat de manieren als versoucken hier te lande met der haest niet geeffecktueert maer van langhsamerhandt door diversche moeten ondergaen werden.

(Aug. 1642). 19en Ditto. Ben (met) Sr. Claix omme met den Coninck aff te reeckenen naer boven gevaeren. Gingen met den sabandhaer t' hooff, (daer de Poortugiesen ambassadeur met den cappiteijn nu jonghst uijt Siam gecomen mede vonden). Onsen sabandhaer adviseerde den Coninck van onse compst; dan wierden van wege de Coninginne binnen ontbooden, daer bij gingen ende met een tamelijck schenckagie vereerden. Dede Sr. Claix aenseggen hem wegen de schenckagie bedanckte, die haer van hertten aengenaem was; dat het haer oock aengenaem was haer zoodanige gunsten boven dien van haeren man toedroech; dat om oorsaecken van 't selffde als de goede genegent-

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

heijt die tot de Hollanders droegen ons 6. coijengh rijs tot ladinge van ons schip betaelen wilde, daervan aen den sabandhaer last gaven, bij wien ons daerover souden gaen vervougen, voorders noch eenige reeden hier ende daervan voerende, als met het neeffien van den schipper Jan Gerritz speelende. Seijde ons op den naermiddagh om met ons te reeckenen haeren camerlinck seijnden zoude, die oock op den naermiddagh quam, met denwelcken affreeckenden, ons voordroegh, hoe dat hem van wegen den Coninck ende Coninginne waere aengeseijt ons zoude voordraegen, hoe dat op de gantsche perthije der cleeden bij den Coninck genooten de zomma van 300. taijlen mosten vallen laten; dat de cleden bij ons te hooch waeren ingestelt; 't voorleeden jaer waeren de calimcarijs niet hooger als tot 9. taijlen vercocht ende nu waeren de hooffden ende boorden [82d°] oock verkeert van schilderinge; wij en mosten haer niet meer affnemen als ten tijden van den Ouden Coninck gedaen hadden. Waer tegens veel inbrachten, zoo ten aensien d'een tijt den anderen niet en stelde, als de calimcarij nu becomen schoonder schilderinge ende douck was; dat dese selve, bij aldien de hooffden ende boorden wel waeren, niet onder de 30. ende 18. taijl vercoopen souden; den Coninck, iets aen de Comp^e^. vercoopende, begeerde wel den meesten prijs, soo oock wij; ende wanneer den Coninck de cleeden selffs naer zijnen sin prijseeren wilde, waeren het onnodich wij der present waeren. Mede zoo quaemen der jaerlijcx quade inbreucken met voorsz. cleden, wandt als wijlieden den Coninck volgens gebruijck de cleeden minder als buijten stelden, soo quamen sijn vrouwen op zijn naem ende lieten groote quantiteijt haelen, latende deselve weder door de Chineesen vercoopen, bij welcke gelegentheijt de cleeden zoo goedtcoop op de passer vercocht wierden als deselve aen den Coninck overdeden. Eijndelijck naer vele reedenen, met den camerlijnck als sabandhaer over dit stuck gehadt, mede dat de reeckeninge overloopen hadden, hebben eijndelijck 200. taijlen in minderinge affgeslagen, dat met voorgaende jaeren met 't gene den Coninck genooten heeft, meest overeencompt, ende den calimcarijs even schoon op die aen een zijde . . . . Tl., de tarnatanis van 32. asta op ditto Tl., die van 40 asta op . . . . Tl., de cattawanis . . . . witte betilles de 32. asta a . . . . Tl., roode caricams ofte chelas op . . . . Tl. . . . . maes, dragams maleijo op . . . . Tl. als andere cleeden naer advenandt te bedraegen compt, met welcke reeckeninge naerdat 60. cooijangij rijs jegens 9. taijlen hadden affgetrocken naer den Coninck reden. Maer alsoo naer sijn moeder wilde gaen, en conder

niet uijtrechten, waeromme des anderen daeghs wederom derwaerts reden omme te sijen ofte den rijs tot minder merckt becomen conden, alsmede dat met des conincx maet mochte uijtgemeten werden, daer hert opstonden. Dan conden niet abtineeren ofte mosten tot hooger merckt climmen, dat niet sochten, alzoo ons aenseijden die heel van boven met bercken uijt 's Conincx packhuijsen comen haelen mosten, waeromme desen als den aenvolgenden dagh hart aenhielden den rijs van Intsie Assam ons bij provisie mochte toe gemeten werden ende wat daeraen mancqueerde bij 't Conincx praeuwen daerin mochte affgebraght ende gesuppleert werden, opdat den rijs met zooveel te minder moeijten aen 't schip voor Pnompingh mochten brengen laeten, dat ons ten dele wierde toegestaen. Zoo hadde dan den Coninck aen den sabandhaer belast, dat geen rijs buijten dese 60. cooijangh sluijcken zoude, maer te cort comende, wilde ons meerder licentieren, dat gaern nu met een, vermits binnen 3. a 4. daegen naer omlaegh wil, gesien hadden; dan en conde niet vallen, maer verhoopen gelijck het princepael seggen is, dat haest weder boven comen zal; sagen gaerne (daeromme oock aen den camerlingh als dengenen die den rijs bevadt ieder een vereeringe gedaen hebben) dat gemelten rijs met 's Conincx mate ontvangen mochten, alzoo de 60. dittos 75. ordinarije [1]) uijtbrengen; daerinne soo 't niet becomen connen, wat in prijse best oordeelen te steijgeren om haer Edes. sooveel mogelijck ten uijtersten dat mogen, van hier te versorgen.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES 1642.

Des Conincx eijgen moeder, die nooijt voor desen hadden connen besoucken ende nu thuijs gecomen was, sijn met Sr. Claix ten respeckte haeres persoons alst 't commisarisschap van Sr. Claix voorsz., oock mede omme naer desen te beter tot ons ooghwit van rijs te ge-
[83] raecken, gaen besoucken, haer volgens costume met een reedelijcke schenckagie vereerende, voorts 's Compes. saecken ende onse persoonen in haere gunste gerecommandeert met versouck, dat in de saecken, die den Coninck moge hebben voor te draegen, ons de behulpende hant wilde bieden. Tot dien eijnde het principaelste verhaelde dat voor te draegen hadden, 't welck tot noch toe door verscheijde beletselen niet hadde geschieden connen, ende nu gingh den Coninck om leech, vanwaer dat verhoopten, dat haest weder om comen soude. Daerop antwoorde dat aen 't selffde oock niet en twijffelde, sij gijngh oock tot dien eijnde naer beneden omme hem te spoediger weder boven te presten; voorders vraeghde hoeveel rijs, dat

---

1) De koningsmaat was dus 25 °/₀ grooter dan de gewone.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

ons van den Coninck was toegeseijt. Daerop antwoorde van 60. cooijangh, die op genooten cleeden aen ons betaelde; waerop sij repliceerde oock wel 10. a 12. cooijangh geven ofte toestaan wilde, daerover eerst met den Coninck haeren soon spreecken soude.

Eenen Ocknea Sacrij, een van de grootste naest den Coninck, aen den welcken met dese jonghste troubel Morco, des Comp^es^. ouden tolck, vervallen is ende de Comp^e^. nu te dienen bij den Coninck is toegestaen, die oock, alzoo ick 't aenstaende mouson van hier volgens haer Ede^s^. ordre staen te vertrecken, omme 't blijvent opperhooft S^r^. Brouckmans te dienen gaeren zouden houden, sijn mede nevens S^r^. Claix besoucken gaen, nevens eenige complementos hem een vereeringe doende, versouckende dat gemelten Morco aen de Comp^e^. wilde vercoopen; want alsoo noch eenige penningen aen de Comp^e^. schuldigh was, soo hadden oock noch eenige pretensen op sijn lijff. Daer hij Ocknea met veel redenen tegen was, seggende hem gemelten Morco met den jonghsten oorlogh bij desen Coninck was geschoncken, dien volgens van die schult niet te eijschen hadden, alzoo de Cambodiase rechten bij oorlooge, als hier vooren aengeroert, vast stellen, dat dan een ieder sijn geleuck ende ongeval dragen moet; want als dan noch Grooten, Coningen ofte Princen over onrechtmachtich dooden, vergeven van lijff eijgenen, als 't parten van goederen niet aenspreeckelijck zijn, zoo den perzoon daer 't van gecomen is, als dengenen die 't genooten heeft; oock soo was gemelten Morco met sijn gewesen broeders twede vrouw getrouwt, daerbij oock een kindt hadden, omme welcke oorsaecken hem principael van den Coninck versocht hadde, ten eijnde hem mettertijt met desselffs wijff ende kindt te beter opquecken mochte; dan waere gemelten Morco, om de Comp^e^. voor eenigen tijt te dienen, t'onsen dienste, met vertrouwen hem zoodanige belooninge zouden laeten genieten, dat daervan sijn vrouw ende kint opqueecken mochten; aengaende tusschen hem ende ons, wij waeren te groote vrienden ende hadden malcanderen te langh gekent, derhalven ons hierover oock wel verdraegen zouden, dat genough gebedelt is.

Intsie Assam, die alle de voorgaende daegen meest boven was, terwijle oock sijnen rijs omlaegh gemeeten wiert, quam met onslieder raetslaegen, dat versoucken souden, dat den rijs die in sijn joncke is, met deselve (bij aldien desselve ons toestaen) mochte voort naer Battavia seijnden, alzoo daer vrij meer in is als wel gemeten hebbe; dat met de Grooten ende opsienders zoodanigh besteecken heeft, want niet hebben de maet vergroodt maer twe voor een ende

bij nacht in de gemeeten sacken over gesmeeten. Daerop hem voor eerst hebben uijt gestelt; echter dwongh hart aen, dat den rijs bij aldien met sijn joncke niet naer Battavia mochte gezonden werden, niet beneden maer aen 't schipp mochte overmeten worden, ten eijnde niet weder andermael in de schaede te vervallen quam; daeromme sulcx met den sabandhaer als Ocknea Ammeradt en de Natraet voordroegen.

Aug. 1642). 22[en] Ditto. Alzoo ons op gisteren als eergisteren per missive van den ondercoopman Hooghstraeten uijt 'tfluijtschipp den Engel, als dat den schipper Jan Gerritsz seer sieck was, aengeschreven is, ende seer om eens daer te comen aen onslieden versocht, sijn met den [83d°] dagh nevens Sr. Claix daer naertoe gevaeren, alwaer op den middagh aenquamen ende gemelten schipper seer swack vonden, hebbende nu in 't 4. a 5e. etmel gantsch genen spijse genutticht, oock altijts een groote verstoppingh in de blaese geleden, zoodat gantsch geen affganck van waeter hadde connen ofte coste doen, waeruijt een grooten brandt ontstont, hetwelcke veel drijnckens veroorsaeckte, daeruijt een swacke maege volchde, waerover sonder ons advijs geen Chineesen docktoor hadde durven te werck stellen, hetwelck nochtans wel noodich gedient hadde, dewelcke dan oock daedelijck hem op verscheijde plaetsen brandede ende soude hem des morgens daeraen medicamenten genieten laeten. Den anachoda Tigit gesien hebbende daergecomen waeren, quam met sijn wijff onslieden daer besoucken, ordonnerende mede eenige medecijnen tot verlichtinge van gemelten schipper Jan Gerritsz, maer ende conde niet meer als een cleen weijnichs'ken ofte een lepel vol dien nacht lossen, maer hadde wat beter rust genooten ende was het overgeven insonderheijt in de galle meest vergaen. Echter bij wijlen den naervolgenden dach slapper werdende ende altemets quade stooten ofte benautheijt crijgende, sijn by hem noch gebleven, wanneer op den selffden datum met 't vallen van den avondt in een grooten slachreegen den Coninck van boven affquam om naer beneden aen Babnom als andere plaetsen sich te gaen vermaecken ende eenige olijphanten, die daer naest 10. jaeren uijt twe tamme daer seer sijn aengegroeijt, te vangen. Conden hem met geen canonschooten als andere eeren, zoo vermits 't vuijle weer, avondt als dat te haest bij 't schip begroeten, maer voeren des anderen daegs met den tolck Morco (die des nachts affgecomen was) naer hem toe, alzoo een weijnich beneden Pnompingh sijn Coninginne noch verwachtede ende daer noch een dach vertoeven zoude, hem vereerende met een tarnatanes ende madaphonts taph-

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

ony [1]), sijn Maij^{t}. voorders aendienende de sieckte van den schipper; daerover groot medelijden thoonde ende sijn susters soontgen, dat mede hadden, seer beclaechde wegen dat sijn vader soo vroegh verlooren hadde, van sijn moeder gescheiden was ende dat nu apparent sijn oom te verliesen stondt. Voorders hem neder settende ende met hem beijlende, [2]) seijde jegens onslieder (vermits ons affscheijt versochten om sijn Coninginne op te haelen ende te convoijeeren) hem mede naer sijn moeder de Coninginne nemen ende haer wanneer 't schip quamen te passeeren met canonschooten vereeren zouden. Sulcx oock in 't passeeren met 36. schooten deeden, nemende sij gemelte jonge ofte knechtken bij haer in de praeuw, 't welcke naer onslieder met een cleen verlackt ende vergult praeuwken nevens eenige fruijten als een levenden haes liet aen boordt brengen, laetende ons aendienen dat hem gaeren wel soude medenemen; maer vermits de sieckte sijns ooms lieten sulcx naer.

Hadden sijn Maij^{t}. gaeren om meerder quantiteijt rijs tot laedinge van 't schip aengesproocken; maer vermits den sabandhaer niet present was ende sulcx sonder sijn presentie niet geschieden can, hebben tot sijn wedercompst staecken moeten; dat wenschen haest geschieden mach, want anders apperent in de laedinge hinderlijck wesen sal. Oock is een ieder voor oproerte bevreest, maeckende de ge- [84]
meente alreede veel drollige praeties, vermits den Coninck jegens 't advijs van sijn vrouwen, moeders als andere Grooten affgecomen is, alsmede datter, wanneer uijt 't hoff gegaen was, een grooten roock boven gemelte hoff, als of 't in brandt stonde, gesien was, als andere beuselingen meer; de Cambodiers geweldich superstitius sijn. Echter heeft goede ordre hier boven onder de Ockneas Ammeradt, Tirmedol als eenige andere nevens Tevinia Ravij Chichermodt, onsen als andere sabandhaers, ghelaeten.

Op den naermiddagh, alzoo vermerckten, dat den schipper Jan Gerritsz noch zoo wel eenige daegen conde uijtteeren, oock dat verstonden uijt den Chineesen docktoor de sieckte inwendich sich beter als den voorgaenden dach liet aensien, hebben van hem onsen affscheijt genomen, naerdat hem affgevraecht hadden ofte bij sijn overlijden eenigh veranderingh in sijnen staet begeerde; daer op ant-

---

1) Madophont = madapollam, katoenen stukgoed. Taphony vermoedelijk afkomstig van Tavoy, een stad aan de Siameesche westkust van Malakka.

2) Beijeren is op klokken spelen of kleppen, welke beteekenis is uitgedijd tot: aan het hoofd malen, zeuren. De *r* wordt, zooals bekend is, in allerlei talen en ook door velen bij ons, vaak verwisseld met *l*.

woorde, niets te verclaeren ofte t'herstellen hadde, ten aensien op sijn vertreck uijt patria een testament voor sijn huijsvrouw ende soontgen gemaeckt ende naergelaten hadde. Godt wil hem een goede beterschap ter salicheijt verleenen, alzoo hem in een seer sooberen staet gelaeten hebben ende naer alle apparentie daer quaelijck van op comen sal.

Aug. 1642). 25en Ditto. Op den naermiddach compt de caloup van 't fluijtschip den Engel met 't doode lichaem van den schipper Jan Gerritsz met de principaele officieren boven, sijnde gemelten schipper omtrent 't quaert van den dach met een reedelijck verstandt ende goede ghenegentheijt tot Godt deser werelt overleden, daeraen de Compe. een goet schipper ende trouw dienaer verlooren heeft.

De oorsaecke sijnder sieckte ende swackheijt sustineerde hij bij sijn leven, wegen dat hem den berbier met te veel aqua magistralis te purgeeren, dat op sijn eijgen begeren, vermits met viericheijt gequelt was, hadde ingegeven, soude ontstaen sijn; daertegen den berbier bij sijn leven niet meer als gebruijcklijk ende wel voor desen genooten hadde, ingegeven heeft; maer dat de werckingh niet behoorlijck was (waeruijt nootsaeckelijck beswaernis volgen most) niet geschiet waere, was d'oorsaecke hem gemelten schipper niet wel gewacht ende met veel coude drancken te drincken hadde te buijten gegaen. Dan 't schijnt de doodt althoos een oorsaecke hebben wil, maer heeft echter gemelten schipper geen andere benaeuwinge gehadt (behalven dat geen cost en nuttichde ende veel dronck) als dat geen waeter loosen conde, want in al den tijt sijner sieckte ofte naest 7. a 8. dagen en heeft geen 3. mutskens waeter loosen connen.

Aug. 1642). 26en Ditto. Op den naermiddach hebben het doode lichaem van gemelten schipper voornoemt binnen de pagger omtrent den plaetse van Sr. van der Haegen salr. met de gewoonlijcke eere ende ceremonijen ter aerden doen stellen, werdende nevens onslieden als d'offecieren ende vordere Neerlanders van de princepaelste ende meeste Jappanders gevolcht, die naer behoorlijcke onthaelinge voor d'eere bedanckten.

Aug. 1642). 27en Ditto. Hebben de chaloup nevens den opperstierman, ondercoopman ende vooirdere officieren weder naer boort gelargeert ende den opperstierman als ondercoopman voornoempt de goede sorge bevolen, ende de mindere gelast ende bevoolen, gemelte persoonen voor haer opperste hooffden ende gebieders binnen scheepsboort t'erkennen ende te gehoorsaemen.

[84de]
Aug. 1642). 28en Ditto. Ben (met) Sr. Claix omme de goederen salr. Jan Ger-

V. DAGHREGISTER REGEMORTES, 1642. (*Aug. 1642*).

ritsz. te sien inventariseeren als in de vente present sijn, naer boort gevaeren ende den 29en ditto daeraenvolgende geretourneert.

Ultmo Ditto. Verstaen Intsie Assam van weder rijs gesloocken te hebben beticht is, dat eenlijck van sijne affgunners om hem in meerder schaede als oncosten te brengen gepractiseert wert, over 't welcke oock al wederom moeijten ende oncosten, oock grooter oorsaecken sijn sullen, dat te minder rijs naer Battavia gelargeert werden zall. Alzoo alreets de handt geweldich sluijten ende naer 't seggen van de Grooten ende den Coninck niet van dit mouson largeren willen, hebben wij dan oock om alle onheijlen naerder voor te comen aen Assam belast sijn joncke voor de loogie te brengen, als wanneer buijten alle suspectie wesen zal; dan versouckt uijtstel ende wil oock eerstdaegs sijn masten daerin setten ende bij provijsie om uijt den ooge ende hertten te wesen, dan voorder laaten affdrijven; verhoopt onder tusschen dit nieuw gespoock wel aff te maecken, tot welcken eijnde oock seeckeren Cambodier aen Ocknea Ammeradth ende onsen sabandhaer gesonden hebben.

(*1642*). September 6en Ditto. Dese voorgaende daegen qualijck connen vernemen, waer hem den Coninck onthout. Dan gaet het gemeen seggen, heel laech is, alwaer met 8. a 10. olijphanten, op ieder 4. persoonen, t'boswaert in wesen soude. De Coninginne verstaen aen Babnom is, alwaer niemant bij haer comen mach, alzoo de Cambodiers sulcx voor een costuijme door eervarent bevonden onderhouden; te weten, te wijle haers mans om een wilden olijphant ofte buffel te vangen uijt sijn, haer van geselschap moeten onthouden; want den jaegersvrouwe int overspel ofte met haer boel boeleerende, wert hun bij den gevangen olijphant ofte buffel schandelijck toe gewesen ende als in ieders presentie verweeten; [1]) hem met sijn wijff te bewaeren moeijen ende hem, te weten gedierte, in wesen laeten soude. Dit willen herdt, jae voor waerachtich, van den olijphant getuijgen; maer van den buffel en is 't soo seecker niet ondervonden.

Op van daege ben om van den voorderen rijs de leverantie te mogen becomen naer boven gevaeren ende met den sabandhaer ten huijse van Ocknea Ammeradth gegaen, hem affvraegende hoeveel cooijangs rijs voor reeckeninge van den Coninck in 't overmeeten van de joncke van Assam bevonden waeren; daerop antwoorde 33. cooijangh conincx maete, 't welck $41\frac{1}{4}$ cooijanhh ordinarije uijtbraght; daerop repliceerden met 's conincx maete begeerden t'ont-

1) D. w. z., dat de gevangen olifant of buffel de overspeligen aanwijst. Hieruit spreekt he geloof in de wijsheid van den oliphant, die wel gevangen, maar niet gedood wordt.

fangen; souden wat hooger merckt daervoor aengaen . . . . [1]). V. DAGH-
Voorders eenige penningen wegen den Coninck van vercochte REGIS-
slaeven ontvangen hebbende, ben op den 7en. des avonts weder in de TER
loogie aengecomen, daer de chaloupe van 't fluijtschip den Engel REGE-
nevens d'opperhooffden desselffs aengecomen bevonden, met welcke MORTES,
hooffden eenen Juriaen Roder van Nieuwmart, hebbende de Compe. 1642.
in qualiteijt van corperael nu jonghst in Taijouan bedient, mede van Pnompingh affquam; uijt welcken corperael een onverwachte droevige tijdinge van 't volck der gebleven schepen den Maria ende Gulden Buijs, op den 26en October passado op de custe van Quinam gestrandt ende volgens 't schrijven van Sr. Augustijn Muller als sijn eigen rapport op den 25en Martij van Pheijphoo met een joncksken onder hun 49 [man] sterck naer Battavia verseijlt, op de custe van Chiampa wedervaeren, gelijck dan de saecke volgens rapport van
[85] gemelten corperael in volgende termen is affgeloopen: Naerdat van alles versien ende zooveel mogelijck 't geene tot haer reijse dienstich bij gebracht hadden, sijn aengeroert op den 25en Martij passado van Pheijphoo naer Champello geloopen, daer, tot den eersten April nevens andere joncken naer een bequamen wint gewacht hebbende, nevens deselve uijtgeloopen sijn, als 2 naer Cambodia, een naer Siam, een naer Patanij, Benjar Massingh, als mede een cleijn ditto gemant met 4. a 5. blancke Poortugiesen, voorders misticen, dat voorgaff naer Manilha wilde. Dus hun voyagie met cleijne coelte advanceerende ende vermits den gaeuwste in 't seijlen niet en was, de andere uijt gesicht raeckende, becomen op den 15en daeraen volgende op de cust van Ciampha, soo gisten den Poortugies te wesen, den (= dezen jonk) weder in 't gesicht, die van denselven, vermits het met seijlen niet ontleggen conden, wierden aengerandt; 't welck den schipper Joris Veltens van verre hebbende sien aencomen ende niet om weer te bieden hebbende, hadde eenige steenen doen boven brengen. Dan, alzoo fel met haecxs ende musquetsschooten daerdoor 5. a 6. man op staende voeth neerstorten, oock, om quertier roepende, geen becomen conden, sijn gesamentlijck uijt last van den schipper voornt. om hun lijff beter te bergen in 't ruijm geloopen, wanneer de Poortugiesen overcomende alle touwen affcapten, in de seijlen ende de hutte den brandt steeckende, de welcke reedelijck toenemende, sij met den schipper, ende 't soontgen van den coopman Muller daer in 't eerst om geroepen hadden mede gevangen nemende, met haer vaertuych van d'onse

---

1) Eenige mededeelingen over handels-transacties volgen, zonder eenig huidig belang.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

affwrickten; daerop d'onse naerdat sulcx vernomen hadden weder boven quamen, den brandt slisten ende om seijl te vinden weder hun devooir aenwendeden, dat bij den Poortugies gesien sijnde, weder aengecomen is, wanneer ons volck den schipper Joris sien sittende, aen hem als haere vijanden om quartier te becomen toeriepen, maer wierde affgeslaegen ende conde den schipper uijt bedroeftheijt niet antwoorden, in welcken tweden aanval veel volcx onder de voeth gecapt ende den brandt andermael in 't vaertuijch gesteecken wiert; dan bij affdeijsingh des tijrans bij d'onse twede mael geblust; waeromme, den Poortugies de derde mael weder affcomende, d'onse haer niet verwacht maer met overboort te springen het vaertuijch verlaten hebben, eenige hunnen wegh naer 't landt ondernemende, andere in 't gesichte van 't vaertuijgh blijvende, sommige te gronde gaende; sagen nu voor 't jonghst, dat naer den brandt daer weder ingesteecken was, den speck [1]) het gheheel verlijet. Des den mesten part ende de cloucke swimmers haer daer weder naer toe begaeven, alwaer, d'een naer d'andere comende, met hun 18. sterck den brandt weder op 't best geblust ende van eenige sijplancken, met een Chineesche bijl die noch in 't ruijm vonden rijemen maeckende, hebben naer 't landt geroeijt, daer op den 21^{en} ditto in grooten onmacht in de baeij van Toron aenquamen. Naer waeter ende volck soeckende [86]
wierden eijntlijck van de Chiampers gerescontreert ende in verscheijde dorpen verdeijlt. Vier persoonen, daer onder den onderstierman Rootien, waeren door 't ongemack als van 't verbranden der sonne, 't drincken van 't soutwaeter aldaer overleden, soodat daer noch 13. persoonen, daer onder een caffer, overbleven, van dewelcke desen Juriaen Roder al over de drie maenden affgescheijden was ende nu met des Conincx ambassadeur vandaer overgecomen, aen den welcken van den Coninck gegeven was. Hoedaenich de Poortugiesen met den schipper Joris Feltens ende 't soontgen van S^{r}. Augustijn Muller geleeft hebben weet den Almachtigen. Dan naer 't seggen van gemelten corperael soude den schipper vermoort zijn, alzoo in 't swimmen van een sijnder cammeraets (vermits naer malcanders moet vraechden) geantwoort wierde, op 't lijff van den schipper gereust hadden. Godt wil dees onnooselen hun sielen genadich wesen ende dit boos gespuijs 't sijner tijt de wederwraecke doen gevoelen. Den ambassadeur is noch omleech aen Babnom bij den Coninck; off vandaer sijn depesce becomen ofte opwaerts comen sal, wil den tijd leeren. Hem

1) Speck is een schimpnaam voor Spanjaarden uit den tijd der Watergeuzen, hier toegepast op hun Portugeesche medestanders.

rescontreerende, 't sij dat naer den Coninck sullen moeten ofte dat persoonlijck alhier verschijnt, sullen middel aenwenden om d'andere persoonen te becomen, dat d'Almogende gunne met goet effect sorteeren mach. V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

(ept. 1642). 11[en] Ditto. Ben met S[r]. Claix op 't mandament van de Grooten naer boven gevaeren, daer met onsen sabandhaer naer de baleije reden, alwaer onslieder door den Ocknea Ammeradt uijt name van den Coninck wierde voorgehouden, dat de Comp[e]. de goederen uijt de joncke van Prescorneock gelicht souden moeten voldoen; item off de penningen van de gemassacreerde Nederlanders niet en wilden aenvaerden. Daerop in mateerie door onslieder wierde geantwoort tot gene van dese saecken om te solveren gemachticht waeren, ten aensien ons lieder het eene op den hals verbooden was ende 't andere t' recht aen de Maleijers op gelijcke saecke ten versoucke van de Poortugiesen contrarieerden, oock Neerlanders bloet met geen gelt te betaelen was, zoo sulcx den Heer Generael absolutelijck aen den Coninck persoonlijck schreeff; oock hij, S[r]. Claix, bij gemelte E. mondelingh gelast was, liever 't comptooir te lichten, Cambodia te verlaten als soodaenige inwillinge aen den Coninck ende pertijen te doen, als redenen meer tot dese mateerije dienstich; daer onder andere gemelten Ocknea antwoorde, dat sijlieden niet de misdaedige Poortugiesen hadden gelargeert, maer bij den Coninck gelicentieert waeren. Daerop hem weder dienden ende quamen te met aff om aen de saecke soo precijs niet souden binden laten, maer ten aensien den eenen persoon getrouwt was ende vrouw en kindere hadde, wilde hij bij middelinge van S[r]. Claix soodaenige saecke wel overnemen, mits dan een derselver, naer desen weder paresseerende, bij 't recht van 't leven ter doodt mochte gebracht werden; alle welcke saecken gemelte Ocknea tot de compste des Conincx uijtstelde, wanneer nevens onslieder sulcx aen den Coninck wilde voordraegen, die het dan selver met d' heer Generael mochte affmaecken.

(ept. 1642). 16[en] Ditto. Drijfft de joncke van Instie Assam om uijt der oogen te sijn, naer Pnompingh toe, vanwaer voorts tot omtrent de nieuwe spruijt loopen sal. Hijselffs vaert oock naer den Conijnck omme voorders licentie voor sijn andere jonck, nu jonghst van Battavia gecomen, te versoucken, daer alleenlijck Chineesche waeren inlaet, maer echter sooveel rijs sluijckt als mogelijck is, denwelcken omlaegh aen dese die nu affdrijfft overleveren sal ende met de andere selffs naer Beniermassingh vertrecken, voor welcken Coninck twe jonge olijphanten
[86d°] overvoert, alzoo bij sijnen annachoda, daer jongst geweest, voor ieder

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

olijphant 100. pcls. peper veraccordeert is; doch gaet alles op den naem van Battavia. In ditto joncke gaen oock voor reeckeninge van de Compe. 33. cooijangh conincx ofte 41 1/4 cooijangh ordinarije maete van den Coninck, op afreeckeninge sijner schult ontvangen.

(*Sept. 1642*). 19en ende 20en Ditto. Omme eenige penningen soo wegen den Coninck als eenige Grooten boven geweest, oock naer des Conincx bovencompste onderstaen, ten aensien den tijt hert begint te verloopen; echter en cannen qualijck 't recht bescheijt crijgen, alzoo den eenen secht affcompt, ende den anderen noch verder gaet, den derden binnen 6. a 8. dagen ten langhsten affcomen sal.

(*Sept. 1642*). 25en Ditto. Verstaen eenige Laeuwse praeuwen boven Sababour aengelandt sijn, dat te wenschen waer, op (dat) sooveel te eerder de affscheepinge van den Engel geschieden mochte, ten aensien de negotie met dat volck vrij wat tegenhoudt.

October.

(*Oct. 1642*). 3en Ditto. Ten aensien van de affcompste des Conincx gheweldich different gesproocken wort ende den tijt hert verloopt, sijn naer boven bij's Conincx sabandhaer gevaeren omme hem om met ons naer omlaegh te vaeren t'animeeren, alzoo het gemeen seggen is, nu naer Sristoor in corten opcomen wil, vanwaer met des Conincx van Siampaes soone, die bij hem gecomen is, om den tijger te schijeten uijt wil. Derhalven vreesen, hem qualijck beloopen sullen, soo hem dien wegh niet tijdelijck onderscheppen, want lichtelijck ten alderspoedichsten 10. a 12. daegen spendeeren sullen, ondertusschen, het water wassende, den rijs moeijelijck te maeken sijn sal, van alle 't welcke den sabandhaer geinformeert hebbende oock de saecke gedebatteert, heeft belooft binnen 4. daegen aff te comen, waeromme 's Compes praeuw met dack hebbe doen versien, alsoo nu daegelijcs met veel reegens gequelt werden.

(*Oct. 1642*). 7en Ditto. Op den naermiddagh compt den sabandhaer aff, daermede op den 8en ditto 's morgens naer Pnompingh affgevaeren ende aen 't schipp vernacht sijn. Den 9en 's avonts aen Sristoor gecomen, daer wel des Conincx moeder ende vrouwe moeder nevens groote quantiteyt praeuwen vonden; dan en was den Coninck daer noch niet aengelandt, maer zoo des morgens hem meenden te volgen, arriveert op quaert van den dach. Dan persoonlijch op den middach in cleijne praeuwties bij den wege vischende, gijngh bij sijn moeder, daer de Coninginne het neeffien van salr. Jan Gerritsz eerst laeten haelen hadde; voeren oock naer hem toe, maer bevonden hem zoo droncken, dat onbequaem was sijn selffs te regeeren, dat daegelijcx meer dan

alteveel geschiet. Den 11[en] ditto met den dach weder naer sijn praeuw gevaeren; dan was voor dach al uijt schieten ende jaegen, sonder dat weijnich Grooten wisten, waer dat henen was. Den 12[en] weder andermael met den dach om hem te spreecken naer hem gevaeren, maer was met sijn vrouw naer een ander vleck een mijl van hier gevaeren, daer een voortreffelijke tempel is ende sijn vrouws vaeder begraeven leijt. Volchden hem dat henen, maer en vonden daer geen Coninck, maer wel sijn moeder ende alle vrouwen. Niemanten wist welck waer 't henen was; dies tot accompaignement van de Coninginne weder tereugge voeren. Den 13[en] ende 14[en] ditto andermael bij hem geweest als wanneer hem maer een weijnich spreecken conde, alsoo den sabandhaer naer sijn vrouw belaste te gaen, die hem voorthelpen soude, wanneer oock bij hem ende haer de reste haerder schult en rijs beloofft wiert te voldoen, daertoe licentie versochten,
[87] dat vast beginnen mochten, alsoo niet wisten hoelange sijnMaij[t] hier noch vertoeven mochten. Dan hem aen den sabandhaer over penningen excuseerende, presenteerde gemelte sabandhaer deselve soolang voor Sijne Maijt te verschieten, alsoo den tijt hert te verloopen quam. Daer op scheen te vreeden te sijn; echter en conden noch geen trae [1]) van hem becomen; waeromme vermits door de dronckenschap van den Coninck weijnich staet op den tijt maecken conde, ben den 15[en] van daer gescheijden ende den sabandhaer nevens den tolck omme trae te volgen daer gelaeten.

V. DAGH-REGISTER. REGEMORTES, 1642.

Den ambassadeur van Siampa hebben hier gevonden ende gesproocken gehat, den welcken onslieden tot de verlossinge van d'andere Nederlanders in sijns heers landt goede hoope geeft ende selffs sijnen dienst presenteert, eenlijck van ons versouckende, dat een a twe Nederlanders met hem mochten meegaen, daertoe den corperael Juriaen Rooder mee versouckt, dat hem onder gevoechlijcke reedenen hebben ontseijt, maer op eenige andere persoonen onse bedenckinge nemen wilden.

Soo op den 15[en] 's avonts aen de fluijt den Engel quamen, wiert mij door den ondercoopman Daniel Hoochstraeten twee diversche missiven behandicht, een in dato 14[en] Julij uijt Malacco door den E. heere Joan van Twist, Gouverneur aldaer geschreven, waeruijt 't overlyden sijns waerde soontgen als vele andere persoonen mitsgaeders de reparatien aen de stadt als desselffs reparatien gedaen, als andere noves meer verstaen; een ander bij den assistent Huijbert

1) = zegel, dus gestempeld verlof tot uitvoer.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Boudewijnsz. van Lockhorst in dato 24en September van Satsenam gesz., daeruijt verstaen, hoe dat aen gemelte eijlant in compe. van Loeuwse praeuwen op den 22en ditto aldaer waeren aengelandt, daer nu besich waeren omme hun goederen over te scheepen. Volgens sijn schryven waeren met goet respeckt uijt 't Louwen landt gescheijden, maer en quamen der geen gesanten van den Coninck aen d'heer Generael, eenlijck schenckagie, die niet specificeert; d'oorsaecken sijn, dat desen Coninck noch geen gesant derwaerts over affgesonden heeft, daeromme oock geenen becompt, dies den Laeuw beducht blijfft den sijnen aen haer Ede. geen passagie soude verleendt werden, dat hem dan al te grooten schande wesen soude.

(*Oct. 1642*). 16en Ditto. Met den middach in de loogie aengelandt ende noch dien dach alsmede den 17en ditto eenigen rijs bij provisie aenbesteet om noch sooveel te vroeger bij becomen trae te mogen laeden.

(*Oct. 1642*). 18en Ditto. Op den naermiddach arriveert alhier den berbier Pieter Jansz. Smits ende Intsie Lannangh, 't voorleeden jaer van hier naer 't Louwen landt vertrocken. Daeruijt verstaen de praeuw daer syluijden mede affcomen aen Sombocq gearriveert was, maer dat de andere noch aen Sababour op gehouden wierden uijt oorsaecke den Coninck noch uijt vermeijen is, alsdat den Ocknea, aen wien de regeringe van die plaetse gegunt is, daer noch niet gearriveert was. Des avonts is den Coninck aen Pnompingh gecomen ende met diversche canonschooten, soo sulcx hier hooren souden, bij die van 't fluijtschip den Engel vereert.

(*Oct. 1642*). 19en Ditto. Op den avondt comt den Coninck van beneden opwaerts, waeromme hem daedelijck met Sr. Claix een stuck weegs tegenvoeren ende met een cleene schenckagie vereerden, waarvoor ons, alsdat hem quamen convooijeren, seer bedanckte. Bleeff aen d' ooversijde van de loogie vernachten, vanwaer den 20en ditto daeraen volgende omtrent een paer uijren op den dach naer boven vertrock.

Geen trae tot uijtvoer van rijs hadde den sabandhaer ende tolck tot noch toe becomen connen, die het andermael op 't hooghst gerecommandeert lieten, alzoo om selffer daerom boven te gaen in dese [87d°] gelegentheijt onnodich achten, ten aensien nu daegelijcx droncken wesen ende geen audientie verleenen sal.

Tegens den avondt arriveert alhier met de chaloupe van 't fluijtschip den Engel d'assistenten Huijbert Boudewijnsz van Lockhorst ende Willem de Gooijer, daeruijt verstonden de prauw daer sijluijden mede affquamen aen Pnompingh gearriveert was ende dat den Ocknea van Sababour hun omtrent Sonbocq ontmoet waere.

Tseedert vertreck van den ondercoopman Wuijsthoff van daer en wasser niet veel remercapels voorgevallen als eenlijck, dat op de Laeuwse nieuwe jaer op de feeste des Conincx mede waeren ontboo-den ende nevens andere Grooten trefftich getrackteert. Den Tonc-quijnse ambassadeur was, uijt oorsaecken eenige Louwen, daeruijt paepen gedoodt hadden, vijantschap ende met den eersten te ver-trecken aengeseijt; de Roomsche paepen in April passado van hier vertrocken waeren gantsch niet gesien ende aengeseijt, soo daer met haer gelooff iets wilden uijtrechten, dat hun eerst op sijn Laeuws mosten scheeren ende habitueren, spraecke ende schrifften leeren ende dan noch niet verder als haere eijgen lantsgodts-schriften in-hielden leeren. Gemelte papen waeren van sints den eenen over Qui-nam ende den anderen herwaerts over te tourneeren. Een haerder volck is met dese praeuw affgecomen, waervan d'onse hunne missi-ve geatrappeert ende mij overgelevert hebben, welckers inhoude alzoo seer quaelijck gesz. is niet connen begrijppen, derhalven dies Haer Ede. om hun ooghwit recht t'onderstaen per 't fluijtschip den Engel toeseijnden sullen. V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

Op den 11en ende 12en Julij hadden haer affscheijt van den Tevi-nia Chompan, 's Conincx oom, ende Palochon, vice reij, becomen, die hun om weder te comen houden geanimeert, naer diversche gele-gentheeden ondervraeght ende van dat den Coninck geen ambassa-de en sonde geexcuseert, maer hun den brieff voorgelesen ende pre-senten vertoont, die nu simpelijck in handen van Montip ende eeni-ge andere Laeuwen overcompt. Sijn in 't affcomen, soo lange onder 't Laeuwen gebiet geweest sijn, aen alle plaetsen daer gelegen heb-ben, met eeten ende fruijten vereert.

Aengaende den handel, daervan en wert bij haerlieden niet naer-der geremonstreert, eenlijck dat mondelinge verclaeren, bij aldien noch sooveel capitaels gehat hadden, hetselve genouch in goudt sou-den verseth hebben.

Naerdat alhier vernemen connen en wil den Coninck geen Louwen naer Battavia largeeren, daeromme Intsie Assam met beijde sijn joncken den eenen naer Battavia ende d' andere daer selffs medegaet naer Benjermassingh, soodat wel te wenschen waer, de Laeuwen tij-digh gelicentieert weerden omme zooveel te eerder met haer te mogen handelen.

t. 1642). 22en Ditto. Compt den tolck van boven, ons rapporteerende hoe den Coninck op gisteren trae tot uijtvoeringen van 37. cooijangh rijs aen de Compe. heeft toegestaen, daermede ons contenteeren moeten

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

omme door te hart aensoucken Tigit [1]) niet verstooten, alsoo dogh nevens den eetrijs voor 't volck ghenouchsaem de fluijt den Engel hoopen te vollaeden. Op morgen soude den sabandhaer affcomen, alsoo op dato noch geen gelt becomen hadden.

(*Oct. 1642*). 23en Ditto. Compt den sabandhaer van boven, die ons wel een Conincx trae maer geen gelt verthoont, eenlijck dat op sijn reecke. 300. taijlen betaelt, derhalven alsoo 't schip soo tijdelijk als immers geschieden can dienen aff te laeden, waeromme hem bij provisie 300. taijlen hebben aengetelt omme dieselve op morgen voor den Coninck [88] te presenteeren, dat hij sabandhaer bij provisie sulcx voor Sijn Maijt verschiet, opdat wij 't selve naer dato te gevoechlijcker ende rascher weder becomen mogen.

(*Oct. 1642*). 25en Ditto. Dient ons den sabandhaer pr. een affgesonden slaeff aen, dat bij aldien niet in de depesche van het schip wilden beleth wesen, op morgen dienden boven te comen, alsoo den Coninck binnen 2. a 3. daegen weder 't landewaert in wilde ende niet seecker was hoe rasch weder te comen stondt.

(*Oct. 1642*). 26en Ditto. Ben nevens Sr. Claix, den provisionelen schipper ende ondercoopman van 't fluijtschip den Engel naer boven gevaeren, dan dien dach niet connen uijtrechten, vermits den oppersten paep ofte pauws des rijcx, die tot des Conincx compste is opgehouden geweest, verbrandt [2]) wierde, daer den Coninck met sijn principaele vrouwe met overgroote statie naertoe reedt.

(*Oct. 1642*). 27 ende 28en Ditto. Daegelijcx te hoove geweest, maer vermits den eenen dach bij dranck sijnde geen gehoor gaff, den anderen met wilde olijphanten binnen den val met stricken naer de kunst vast te maecken besich was, en conden hem niet spreecken. Eenlijck overleijden met eenen Tevina Mantrijnchit, wat den Coninck voor te dragen hadde, alzoo desen persoon daegelijcx met hem drijnckt, in vrolijckheijt vermaeckt ende alle stonden bij hem comen mach.

Gemelten Mantrijnchitdth droeg ons principael voor, hoedaenich den Poortugiesen ambassadeur, den Coninck aen Pnompingh wesende, restitutie van de gelichte goederen uijt de joncke van Chichermoth (gevraagd had); daer jegens ons met sijnen raet omme bij gelegentheijt, soo voor 't recht daerover andermael mochten geroepen werden, te dienen, adsisteerde, daer sijn prinscipaele fondamenten in toestonden, 't gene wijlieden altijts gedreven hebben, maer over de

---

1) Hiervoren herhaaldelijk genoemd.

2) D. w. z. zijn lijk, een nog, o. a. in Siam, heerschende zede.

principipaele zijde was, dat wij t'recht wegen de vermoorde Neerlanders mosten staende houden, daer niet anders besluijten connen ofte moet hiertoe van sijn swaeger den secretaris Tirmedol geinformeert sijn, omme wegen dien cant t'onderstaen ofte het eene wel tegen het andere souden ballanceeren willen. Daerop hem onse meeninge t'contrarie voorhielden, sustineerende t'eene in zee buijten 's conincx limiten geschiet was, oock de Poortugiesen nu met ons in paijs sijnde, sulcx in Battavia versoucken mochten; 't andere was in Conincx landt geschiet ende de Poortugiesen over dien gelijcke saecke recht gegunt ende toegestaen. Daerop begon te lachen ende seijde, aen beijde sijden een groot spul geven zoude. Droegen hem mede van d'uijtstaende schulden met den jonghsten oorloogh toegecomen voor, daertoe ons, als oock den Ocknea Tirmedol voor desen nevens meer andere personen gedaen heeft, quaeden moet gaff. De contra ambasaetschap, die aen den Heer Generael ende Raeden van India dienden te geschieden, droegen hem voor, alzoo 't zeedert des Conincx broeder den jongen overleeden Coninck geen ambassaede derwaerts over van hier was geschiet, met d'welcke d'Heer Generael groote vrientschap hadde onderhouden ende nu met desen Coninck oock te doen trachte.

ct. 1642). 29[en] Ditto. Met sonnenopganck weder naer 't hoff gereden, maer quamen zoo tijdigh niet off was den Coninck al weder met d'olijphanten doende. Gingen weder binnen de val sitten gelijck de voorgaende dagen gedaen hadden, wanneer eijndelijck, naerdat den olijphant vast gedaen, quam sitten, het cosijntien van schipper Jan Gerritsz. S[r]. bij hem riep ende eijndelijck aen mijn ondervraeghde, welck den gesuccesseerden schipper ende wat d'andere persoonen. Daerop hem dienden ende om licentie voor 't schip boven quamen. Ondertusschen de
[88d°] schenckagie voortcomende, riep onslieder binnen de stall, daer wegen S[r]. Claicx als perticulier noch een besondere schenckagie lieten voortbrengen, maer en conden hem niets voordraegen, als dat versochten den Coninck met een eijgen jonck ofte vaertuijgh sijne schenckagie nevens een ambassade aen den Generael wilde toeseijnden, omme daerbij de vrientschap te vermeerderen ende oock seeckerlijck te mogen weten met wat eere sijne brieven wierden ontvangen. Hij excuseerde hem, dat vreesde den tijt te cort vallen soude, ende dat, met dat uijt vermeijen geweest hadde, daer niet aen gedacht hadde; daerop repliceerden noch wel 3. maenden tijt waer; dan echter bleeff van resolutije noch eenige schenckagie met schip te seijnden, dat versochten haest geschieden mocht; daerop quaelijck goet antwoort

bequamen, alzoo daedelijck wech reedt, ende daer omtrent eenige oliphanten vechten liet; vanwaer hem weder naer 't hoff draegen liet, daer hem volchden ende tot op den middach vruchteloos wachteden. Eenlijck quam ons den sabandhaer voordraegen, dat bij aldien den Coninck sijn ambassadeur ende geschencken met dit schip wilde seijnden, offte sulcx wel souden toestaen; daerop hem ten antwoorde gaeven van jae als 't niet anders geschieden conde; dan soude honorabelder voor den Coninck sijn, met een sijner eijghen vaertuijgen geschiede; ende alzoo den Coninck bij den dranck was, sijn naer ons loogiement gereden ende des avonts in 's Comp^es. loogie aengecomen.

(*Oct. 1642*). Laet mij den ambassadeur van Champa door een sijner dienaers aenseggen dat onseecker was, wanneer hem den Coninck soude depescheeren; ofte ondertusschen gelieffden te resolveeren, wien met hem mede seijnden wilde. Daerover met den anderen geresolveert hebbende, goet gevonden hebben den chirurgijn Pieter Jansz. Smits, nu jonghst uijt 't Louwen landt gecomen, nevens een slaeff ende Nederlantschen jongen derwaerts te seijnden omme de Nederlanders aldaer nevens onse brieven ende geschencken van den Coninck te vorderen, ten eijnde met het schip van Jappan comende naer Battavia keeren moogen.

Den sabandhaer ende tolck blijven boven omme de schenckagie te rasscher te bevorderen, alzoo den Coninck weder uijt vermeijen wilde. Op den naermiddach quam ons Ocknea Natraet, die de siappen [1]) van den rijslast verleent, besoucken, ons aenseggende niet naerder als den gelicentieerden rijs laeden mosten. Hij soude volck om opp de maet te passen affseijnden, alsdan conden de discretie gebruijcken. Vereerden hem met een sarassa maleije [2]) ende 2 p^s. boeckspijgels.

Op vandaege compt het Poortugiesche naveth boven, dat den 20^en passado uijt Siam overgecomen is, hebbende sijn masten ende roer aen Pnompingh opgeleijt. Over dit vaertuijgh, alzoo der in Augusto passado noch een van die plaetsche aengecomen is, en weet men niet wat dencken. Dan wil den Coninck al het goet confisqueren ende de Poortugiesen met hetselffde vaertuijgh naer Siam senden ende den Coninck doen aenseggen, soodaenigen volck niet gebruijcken maer selver comen most. Nu wert de saecke weder verschoont, dat als uijt

---

1) Tjap = zegel, figuurlijk voor vergunningsbewijzen.
2) Lijnwaad.

sucht die de Poortugiesen tot den Coninck draegen, vermits gehoort hebben hij gesuccedeert was, selver om herwaerts te negotieren gecomen waeren soo sulcx hun mede gebraght cargasoen conde uijtwijsen; dan excuseeren haer weder over contrarije winden als andersints. In somma, hoedaenich de saecke is wert met groote gifften ende gaeven altijts weder goet gemaeckt, daer het daegelijcx droncken drijncken van den Conijnck vrij een groote oorsaecke van is. Den Coninck begeert van alle incomende waeren, alsmede van 't zout ende padie alhier van om leech opcomende tien percento, hetwelck ons wel door den sabandhaer geseijt maer nu door den Tevinia Ravij selver aengedient is, hetwelcke niet alleenich naer desen souden nemen, maer oock van den fluijt den Engel begeerden. Daer tegens veel inbrachten, insonderheijt wegen de fluijt den Engel, dewelcke immers bij de vier maenden voor dit gebodt gearriveert was; oock sulcx continueerende en zouden naer desen onsen last niet oopen ofte breecken, soo en souden dan oock genige vaertuijgen meer op Cambodia om te negotieren comen. Hier tegens braght bij, wijlieden sulcx op Batavia deden. Dan dienden hem boven andere menichfuldige reedenen hierop, het altijts gebruijcklijck geweest waere maer nooijt in Cambodia; oock en gaeven alle waeren niet eenen thol, maer wierde daerin naer heur waerdije boven andere civiliteijt gehandelt; zoo wasser een ieder vreemdelinck bij alle oorloogen ende andere intervallen niet alleenich beschermt, maer boven de negotie, die aldaer voortreffelijck valt, wierden oock met een goet en cort recht in alles geholpen, dat alhier in alles gantsen contrarije was; daeromme dienvolgende de vaert op Cambodia niet profijtabel sijn conde.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

[89]

(1642). November 8en Ditto. Dese voorgaende daegen met rijs off te schepen daegelijcx besigh geweest, maer blijven nu princepael om een groote berck verleegen, daervan niet een te huijr crijgen connen; daerom vreesen het sluijcken met de cleene vaertuijgen te grooten (moeilijkheden) baeren als te veel oncosten bijbrengen sall, daeromme aen Pnompingh oock 16. cooijangh hebben doen besteeden, soodat verhoopen willen noch omtrent de 120. cooijangh in dese fluijt scheepen sullen.

Op den voormiddach compt des Conincx van Siampaes soon, soons soon (even) als (de) ambassadeur [1]) aff, omme hun reijse weder naer Siampa te vorderen. Gingen met Sr. Claix den soone besoucken, denwelcken nevens sijnen soone ieder met een staedige schenckagie ver-

1) dus drie personen.

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

eerden, met versouck de Nederlanders, in sijn vaeders rijck sittende, onslieden met den eersten mochten toegesonden werden; dat ons belooffden, seggende den Coninck ende hij de Hollanders seer beminden maer de Poortugiesen tot in den affgront verfoeijende ende haetich waeren. Den ambassadeur in 't perticulier hebben een andere schenckagie gedaen ende hem op 't sierieust de saecke in alles bevoolen, die oock als sijn eijgen aennempt ende uijt te voeren belooft heeft, alsmede dat de Nederlanders met sijn eijgen vaertuijch, soo selver niet medecompt, door sijn soone ofte swaeger soude laeten weder brengen; ende alzoo van dit schielijck vertreck niet gewaerschouwt waeren, hebben 2. a 3. daegen wachtens aen hem versocht, dat ons belooft heeft aen Pnompingh doen soude, alzoo aldaer noch wat te verrechten hadden; daeromme daedelijck de pampieren ende schenckagies hebben beginnen claer te maecken.

(*Nov. 1642*). 9. ende 10en Ditto. Met de brieven aen den Coninck, Prins ende Coninginne als Prinsen broeder, om te translateeren ende in Camboodiaes t'herschrijven, nevens twe Cambodiaese paepen besich geweest; daermede naerdat alles vaerdich geweest is mitsgaeders den berbier Pieter Jansz. Smits naeder instrucktie op 't eene als 't ander met den monde gedaen hebben, is op den 11en ditto in de daghwaght naer Pnompingh vertrocken. Godt geve dat met de Nederlanders in [89d°] goede gesontheijt jegens Januarij aenstaende alhier weder aenlanden mach. Wat schenckagie aen den Coninck, Prins, Coninginne als Princen broeder gedaen mitsgaders geschreven hebben blijckt in 't breede bij ditto pampieren, in dato 10en deser in 't coopijebouck der brieven ingetrocken.

(*Nov. 1642*). 12en Ditto. Ben nevens Sr. Claix op 't ontbieden van den sabandhaer naer boven gevaeren, omme van den Coninck een absoluten antwoorde zoo in 't eene als 't andere te becomen, mitsgaders sijne brijven ende geschencken in antwoorde ende recompensie van die van Haer Ede. te vorderen. Jegens den avondt naerdat op den middagh daer geweest waeren, bequamen bij den Coninck audientie ten huijse van Perkees Satrij. Den Coninck, op sijn maleijts gecleet sijnde, welckers oock geheel aengenomen heeft, seijde jegens den sabandhaer, den ambassadeur Sr. Claix ende mij aenseggen soude, dat den Heer Generael hem met presenten ende een ambassadeur hadde doen besoucken, denwelcken oock geen rechte antwoorde gegeven hadde, dat oock de schenckagie ende missive van d' Heer Generael recompenseeren wilde. Soude derhalven gemelte Sr. Claix binnen 8. a 10. dagen met respeckt soude doen boven haelen, sij(n) depesche geven

ende met praeuwen laaten aen boort brengen, daerop wel spoediger ende corter tijt soude versocht hebben; dan was den Coninck soo droncken, dat de woorden pas conde voortbrengen. Oock begon te tappen, zoodat bij de Coninginne met Sr. Claix gijngen, die aen deselffde sijn affscheijt nam; sij excuseerde haer wegens dat voor desen daer geweest waeren ende ons niet hadde te voorschijn gecomen overmits doen siecklijk was als andere dingen meer. Versochten aen haer, dat den Coninck gelieffde te helppen gedencken ende bevorderen sijne brijven ende geschencken rasch mochten vaerdich maecken ende Sr. Claix sijn depesche geven, vermits het schip seer haest vertrecken ende voor 't verseijlen der schepen naer Hollant op Battavia wesen most; sij belooffde haer best te doen ende wilde oock iets aen Sr. Gaelen senden.

Nov. 1642). Den 13en ditto door een extraordinarij regen ende wint, die den gansschen nacht ende dach gecontinueert hadde, boven moeten blijven sonder iets uijt te rechten.

Nov. 1642). Den 14en ditto is Sr. Claix naer den secretaris Tirmedol ende ick andermael met den sabandhaer naer den Coninck gereeden, maer den Coninck vermits geen gehoor verleende ende alweder droncken was en conden hem selver niet spreecken. Dan hadde aen den sabandhaer belooft, dat eerstdaeghs sijn brijven ende geschencken vaerdich maecken soude. Sr. Claix hadde den secretaris gesproocken ende tuijs gevonden, aen den welcken sijne spoedige depesche te helpen bevorderen hadde voorgedraegen, die sulcx aennam omme op den naermiddach den Coninck voor te draegen. Onder anderen hadde gemelte Ocknea reden met Sr. Claix wegen den toll, die den Coninck hadde begeert op te stellen, dan dat sulcx aen de Hollanders door 't hert versouck van den sabandhaer waere vrij gestelt; off het aen andere in gelijcke forma (dat nootsaekelijck volgen moet) geschieden sal, wil den tijt leeren. Dan seijde gemelten Ocknea, voor desen in Cambodia gebruijckelijck geweest waere, men de scheepen mat ende van elcke vadem lenghte een taijl swaerte goudt aen den Coninck vereerde, soodat het schijnt de eene vondt wech is, d'andere
[90] weder compt ende de dronckemans pitsiaringen [1]) weijnich standt grijpen.

Op gisteren heeft den Coninck met gommeslagh [2]) doen verbieden niemandt geen verckens opvoeden, dooden noch vercoopen

1) Praatjes.
2) Slagen op gong, dus omroepen.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642. mach, op de verbeurte van al hunlieder slaeven, alzoo den Coninck sich geheel op sijn Maleijts [1]) houden wil, excepto 't droncken drijncken, dat te wenschen waere naerlaeten conde, alzoo anders een goet ontsach onder sijn volck heeft.

(*Nov. 1642*). 15en Ditto. Sijn de Lauwse schippers ende coopluijden, dewelcke bij hunnen Coninck omme sijnen presenten als brijeff aen Haer Ede. in Battavia over te leveren genomineert, gesamentlijck in de loogie gecomen, met onslieden overleggende ten aensien 't schip spoedich wegh wilde ende sij boven dat geen licentie van den Coninck tot noch hadden becomen, soo haest niet claer conden werden, ofte die schenckagies van haeren Coninck tot de compste van 't Jappansche schip souden ophouden, wanneer versochten selver te moogen gaen, dan ofte nu soude mede seijnden. Daerop hun met de reedenen hiertoe dienstich 't jonghste hebben aengeraeden, alzoo omme van hier naer Battavia te mogen vertrecken niet verseeckert waeren, oock 't schip van Jappan comende licht soo vol goet soude geraecken als dit jegenwoordige; de schenckagie ende brieff nu opp Battavia overcomende soude d'heer Generael aengenaemer wesen als wel naer desen, vermits nu met de scheepen naer patria vertreckende, de Compe. wegen de genegentheijt haeren Coninck adviseeren conde; d'eere van d'inhaelinge soude Sijn Ede. tot haere aenlandinge wel connen uijtstellen, als andere reedenen meer, waerop naer veel debatteerens ons voorstel hebben toegestaen ende souden op morgen de schenckagie ons comen ter handt stellen.

(*Nov. 1642*). 16en Ditto. Brengen de bovengeroerde persoonen als Cen Montip Bania, Chen Montip China, Lanphea ende Chen Lock Moncon de schenckagie van den Coninck aff, bestaende in 't naervolgende:

Een goude doelangh, daerinne een kalck [2]) als noch andere drie goude dooskens.

Drie en dertich stucx diversche sorteeringe van sijde cleeden bestaende in 7. packskens.

Ses stucx muscusclooten in een toegesegelt sacksken.

Acht picol benjuijn ende

Vier picol gommelack.

Den brieff, wesende niet anders als ceremonien ende excusen waeromme geen absolute ambassade als deselffde niet coninglijck waere gesonden, souden op morgen behoorlijck comen erschrijven ende

1) D. i. Mohammedaansch.

2) Zeker „kelk".

vergulden ende wij uijt den Cambodiaes den principaelen sin transla- teeren. V. DAGH-REGISTER

Sijn dan, noch oock de meeste Laeuwen, gesint van hier met hunne waeren naer Battavia te vertrecken, daertoe mij aensoucken tusschen haer ende annachoda Tigit 't comptract sluijten soude, dat aenge- nomen; oock hunlieden omme met Tigit over te gaen, hart aanraeden, maer saegen liever eerst dat gemelten Tigit sijne volcomene licentie tot den rijslast bequam, hetwelcke sich noch wel een maent te duijren laet aensien, vermits hij Tigit sulcx met des Conincx ouste vrouw besproocken ende bedongen heeft, dewelcke hem oock 50. cooijangh verseeckert heeft, maer en can in zoolange den Coninck [90d°] bij Perkees Satrij is, d'uijtvoeringe van dien niet geschieden. Staet dan oock den Coninck in 't hoff van Perkees Satrij sigh lange t'onthouden vermits nu eerstdaeghs de wet van Machomet aennemen ende hem laaten besnijden wil, tot welcke wet hem te volgen dese twe principaele vrouwen heeft dwingen willen, daervan d'ouste niet allenich desisteert, maer liever dan sulcx te volgen den Coninck te verlaaten protesteert; dan Perkees Satrij naer 't sich laet aensien haer met den Coninck houden wil. REGE-MORTES, 1642.

(*Nov. 1642*). 18[en] Ditto. Jegens den avondt nieuwers op verdacht sijnde, maer ons in alles spoedende tot de depesche van het schip, compt Tavinia Ravij Chichermoth ons wegen den Coninck aendienen ende gelast te sijn ick ende S[r]. Claix op stante phee [pede] met hem naer boven te vervoegen omme op morgen de saecke der gelighte Poortugiese goederen uijt de joncke van Chichermoth afftemaecken ende te voldoen, voorders seggende ons niet conde verborgen houden, hoedanigh den Coninck gemelte goederen voor 't vertreck van 't schip wilde voldaan hebben; soo onslieder niet in de loogie hadde gevonden, was gelast naer 't schip te vaeren, ons op te seijnden ende selver daer te blijven. Hiertegen onslieden in 't gemoeth vrij ontstelt siende, waerop dese saecke weder aengeleijt was, antwoorden uijt ons beijder naemen, waeromme den Coninck ende rechters, zoodaenigen overvloedigen tijt gehat hebbende, dese saecke niet eerder als nu weder op 't jonghst van 't vertreck des schips begonden aen te vangen. Den Coninck hadde voor dato het fluijtschip de Rogh negen daegen opgehouden, waer de Comp[e]. over groote schaede geschiet waeren, maer nu scheen hetselffde oock willen te doen, alle welcke proceduijren oorsaecken van erger hier naer wesen souden. De Poortugiesen hadden twe Nederlanders omgebracht in 't rijck, jae in maniere van spreecken onder d'oogen van den Coninck; dese liet men

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

met een geltboete vrij gaen; maer de Compe. over saecken in zee gheschiet wilde men met gewelt apperent meerder affnemen als van hunne vijanden genomen hadden.

Dese saecke conde den Coninck immers gemacklijck van sijnen hals schuijven ende dat ten aensien de Hollanders ende Poortugiesen in vreede stonden; maer schijnt al tesamen bij de Poortugiesen vreeslijck omgecocht sijn. Daerop Tavinia Ravij antwoorde, hem in die saecke niet te bemoeijen hadde, dat boven ons stuck verantwoorden soude ende daedelijck met hem mede gaen ofte anders tot morgen in de loogie blijven soude, dat niet sochten maer daedelijck heenen voeren, alzoo der een berck met 10. cooijangh rijs omme naer 't schip te gaen claer lach. Op den voornacht ten huijse van onsen sabandhaer gecomen, die ter werelt van dese schielijcke (eisch) niet geweten heeft voor ende aleer den Tavinia Ravij affgegaen was. Verstaen mede uijt denselven, den Coninck de gelighte goederen wil betaelt hebben ofte gewelt gebruijcken sal, waeromme met hem het eene als 't andere overleijt hebben.

(*Nov. 1642*). 19en Ditto. Op 't quaert van den dach nevens Sr. Claicx den sabandhaer ende tolck naer de baleije gereeden, daer, voer datter eenige Ockneas vergaedert waeren, onslieden wierde aengedient, dat den Coninck begeerde de Compe. de gelighte goederen uijt de joncke van Tavinia Chichermoth op staende voet soude uijtkeeren ende voldoen. Wij versochten omme wat reedenen sulcx geschieden most, hadden [91] veel tegens 't selve in te brengen ende souden, noch en mochten, sulcx niet voldoen; daerop de rechters antwoordede, den Coninck geen meerder wilde onderstaen hebben, maer 't zij in 't goede off quaede begeerde voldaen te sijn. Daertegens wederom alle redenen van defentie soo hooch inbrachten als mogelijck ende bedenckelijk waeren; dan en wierde sulcx niet aengenomen. Over de neergeleijde perzoonen hadde 't recht met geltboete voldaen, ten aensien bij d'onse geen bewijs van de feijteurs conde gedaen werden; de Toncquijnsche zijde hadden ons wel toe gewesen, wij mosten oock daer en teegen oock uijtkeeren, dat van den Coninck genomen hadden; 660. taijlen mosten oock aen haer wegen 't recht noch uijtkeeren. Oock en souden wij niet eer van boven mogen vertrecken ofte souden beijde gemelte pertijen voldaen hebben.

Op 't stuck van de Tonckquijnse zijde eijschten uijt handen van de rechters noch omtrent de zomma van 1000. taijlen, die over de drie jaeren wanneer dit recht gedient hadde, uijt handen van Onckosa, Nootsiouw ende eenen Quockpeeck, excepto de waerdije van 't jon-

ckien als eenige andere dingen, genooten ende ontfangen hadden; 't voorstaende ons ter hand stellende souden hun, niet jegenstaende den Ouden Coninck geen gerechticheijt der baleije haer hadde toegestaen, voldaen (= voldoen). Der Portugiesen goederen als voor desen meermaelen geseijt en conden noch en vermochten niet te restitueeren; den Coninck gewelt gebruijckende mosten ons hetselffde getroosten.

Den Portugiesen sabandhaer bracht in reecke. hun de goederen 19,508. taijlen ende 12. maes incoops quam te costen. Den ambassadeur hadde deselve voor ditto omptrent jegens 16,000. taijlen aengegeven; dan was bij Onckosa, segge Ocknea Tirmedol, Tevinia Chichermoth ende andere Chineesen volgens den inlantsen merckt op 10,893. taylen 6. maes ghereeckent; tegens alle 't welcke veele inbrachten, mitsgaeders hoe 't gene dat gelicht waere niet hooger als 4000. taijlen te beloopen quame. Daerop eenen Ocknea Artsioen antwoordede, dat het seggen van de Poortugiesen noch het onse niet aennemen wilden, maer souden volgens de lijste der versonden goederen, onder den seeckretaris berustende, moeten voldoen, 't welcke als gesecht ter somma van 10893. Tl. 6. maes te monteren quam. Alle redenen hiertoe dienstich, als vorderlijck, soo veele jae bij ons conden bedacht werden, wierden bij gebraght, oock ondertusschen de gevolgen van dien nevens veele bersse woorden (als sonder 't uijterste gewelt off te slaen) niet te zullen voldoen hun aengeseijt. Maer allis te vergeeffts, soodat met onsen sabandhaer, naerdat hij twe a drie, vier maelen revisie wegen dit recht versocht hadde, naer huijs gereden.

Ick versochte seer instantelijck, men de saecke tot het vertreck des schips wilde uijtstellen, als mede dat het den Coninck nevens sijn brijven aen d'heer Generael versoucken wilde, ende niet soo lichtelijck omme der Poortugiesen wille soodaenige acte aen te gaen.

Daerop geantwoort wierde, het d'Heer Generael abzoluijt affschreeff, waeromme dan sulcx noch vorderen zoude; dan off wij dachten haeren Coninck 't hert niet hadde ende ons ontsach; het gelt
[91d°] moster wesen, ofte wij noch 't schip en zouden niet vertrecken.

Naerdat een weijnich tot den sabandhaers geseten waeren, quam een boode uijt den name van de rechters den sabandhaer aenseggen, de cappiteijnen, te weten Sr. Claix ende mijn, niet zoude laeten aff noch uijtgaen voor ende all eer dat souden voldaen hebben, ende bijaldien geen volck genouch hadde, wilden hem eenigge omme op ons te passen toeseijnden. Wij seijden gemelten boode aen, dat niet be-

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

geerden te betaelen, waeromme dan ons ophielden, insonderheijt een ambassadeur, die de saecke in 't minst niet aen en gingh; wilden sij de middelen hebben, zouden hoe eer hoe liever de packhuijsen gaen opbreecken.

Den sabandhaer wiert van den Coninck ontbooden omme te comen spelen, wanneer denselven de saecke op 't hoochste recommandeerden. Den selffden des nachts weeder keerende diende onslieden aen, hoedat den Coninck op 't beleefts de saecke tot drie maelen hadde voorgehouden; dan was tot morgen uijtgestelt; echter hadde hem den Coninck geseijt, dat sulcx soo 't niet gewilligh deden met gewelt uijtkeeren mosten, daerop hem sabandhaer in alles de gevolgen van dit werck voorstelde, oock wel wist; maer, seijde hij, wie derst sulcx den Coninck aendienen; want, zoo seggen, ghijlieden de revieren besetten cont ende machtich ter zee sijt, sal antwoorden, sijn landt lijfftocht genough, de vreemde niet van doen heeft ende de Hollanders geschut van buijten hem binnen niet raecken zal. Zoo comen op 't stuck van den Siammer ende ul^es^. sal seggen naer den Siammer niet en vraeght, ten aensien voornemens is hem te gaen beoorloogen. In somma, die 's Comp^es^. macht wat wilde voorstellen, soude, vermits hem als flaeuwhertigh thoonde, doen cappen; waerop hem sabandhaer dan antwoorde, het gewelt ende wille des Conincx zouden affwachten ende oock niet tegens conden; dat hij sabandhaer oock in zoodaenige manieren ende beleeftheijt den Coninck hadde voorgestelt.

(*Nov. 1642*). 20^en^ Ditto. Vroeghtijts is den sabandhaer voorn^t^. naer den Coninck omme noch andermael met denselven hierover te spreecken, te meer alzoo hem op vandage weder te comen bescheijden hadde; maer alleer toeganck tot sijn perzoon becomen conde, bevont hem bij dranck ende met eenige andere g'accompaigneert; daeromme vermits dese saecke niet met dronckenschap maer met neuchtere sinnen begrepen diende, vruchteloos wederom keerde. Ondertusschen quam den Poortugiesen sabandhaer nevens twee clercken van den secretaris, omme van ons de penningen te haelen, die seijden niet te hebben ofte mochten betaelen; waeren dan oock met hunne reeckeninge niet gecontenteert, daeromme zijlieden daedelijck Chichermoth ontbooden ende nevens onsen sabandhaer, die soo vrij een schotse reeckeninge in der haeste maeckte, waerbij bevondt 't selve maer 8200 en ettelijcke taijlen beloopen soude. Dan en waeren de klercken noch Poortugiesen sabandhaer daer geensints mede te vreden, maer wilden perfecter reeck^e^ hebben als hij sabandhaer dede; tot welcken eijnde als de Ockneas besloten hadden ervaeren Chineese als Jappanse

coopluijden nevens de sabandhaers ontbieden souden, welcke ree- ckeninge dan valideeren ende aengenomen werden soude. Brachten alhier weder veel tegens, als dat zoodanigen quantiteijt goederen in Jappan een slechten merckt getroffen hadden, men die tot desen in- lantschen merckt reeckenen gijngh. Dan, 't was al met de gheweldige handt te machtigh ende hadden de werelt excepto onsen sabandhaer tegen ons. Chichermoth seijde dat er 38. zoo packen kisten als cassen
[92] gelicht waeren, noch bovendien 20. ps. damasten, eenige cattijs colim- bock [1]) ende renostershoorens, hetwelcke als dit voldaen was van ons mede begeerde, zoo oock de bedongen vraght van den genen die 't proces winnen zoude. Tevinia Ravij Chichermoth quam met een geschreven ordinantie uijt des rechters name omme van ons de 660. taijlen, die de gemelte rechters wegen de Toncquijnse zijde noch pretenderende waeren, te lichten, denwelcken Tevinia Ravij met zoo- danigen bescheijt hebben aff geweesen als de rechters selve op 19en deser gedaen hadden; dan't schijnt met desen horrel [2]) in alles op de beurs comen. Prescorneock heeft voor desen altijts sijne pretensen tot de wedercompste van sijnen gelichten schipper ende stuijrman uijtgestelt, dewelcke nu verstaen over Quinam gearriveert sijn, ap- perent bij Prescorneock t'huijs, waer nu mede sijn iser smeden soude, terwijle het vuijr heet is; dan is omme eenige slaeven, van hem wegh geloopen, t'achtervolgen uijt. Noves, die uijt Quinam ten tijde ons arrest hier boven verstaen, sijn, dat den Toncquijnder door hulpe van d'onse Quinam overrompelt ende den Coninck zoude omgebracht hebben.

(21 Nov. 1642.) 21en Ditto. Met den dagh is den sabandhaer weder naer den Co- ninck gereden; dan quam met een zeer slechte ende quade tijdinge weder tuijs, in alles ons largo aendienende, hoe dat den Coninck tot moderatie als revisie van 't recht versocht hadde, dogh eerst over dit stuck d'Heer Generael adviseeren wilde; wanneer echter naer dato, dat ten uijtersten maer 6. maenden aenloopen zoude, zijn recht ach- tervolgen conde, soo 't d'Heer Generael niet stondt; maer was alles te vergeefts gheweest, ten aensien den Coninck door Tirmedol aen- geseijt was d'Heer Generael sulcx absoluijt affschreeff; tot wat eijn- de het dan weder eijschen soude. Vraaghde off hij geen Coninck in sijn landt was en off d'Heer Generael vreesde; hij begeerde dat het voldeden ofte zoude de pachuijsen opbreecken laeten. Daerop den

V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

---

1) Calambac, de fijnste soort aloë-hout.

2) horrel, verg. bldz. 267 noot 1.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

sabandhaer antwoorde, sulcx in 't believen van den (Koning) stondt, vermits wijlieden noch om leven ofte doodt 't selffde te betaelen vermochten aente gaen ofte souden niet allene wij, maer oock onse vrienden ende magen daerover van 't leven ter doot gebracht werden ende bovendien van alle middelen ontroofft werden. Daerop den Coninck antwoorde, het wel was. Soude dan hij sabandhaer nevens dien van de Poortugiesen, Tevinia Ravij Chichermodth, nevens de clercken van den secretaris Tirmedol op morgen naer beneden gaen ende naer behoorlijcke gedaene reeckeninge de packhuijsen openbreecken ende 't gereetste als comptanten ende goudt uijtlichten, liever dan cleeden, vermits men 't selve daedelijck gebruijcken conde, daer ter contrarije de cleeden noch moeijten aen hadden. Den sabandhaer antwoorde, dat gantsch geen gelt hadden, oock seeeker wist 't goudt al naer 't schip gesonden was, waeromme dan d'uijtstaende schulden den Coninck voordrough. Daerop Sijn Maij[t]. antwoorde dat was wel, soude die ons doen geworden, ende wie ons niet betaelen wilde, hun slaeven, vrouwen ende kinderen vercoopen; jae al wilden den cappitein haer 't vleesch van 't lijff snijden, hij mochte het doen, ende waere oock niet meer als reeden ons daer inne geholpen wiert. Den sabandhaer versocht, dat den ambassadeur ofte S[r]. [92d°] Claix alsmede 't schip hierover niet mochten opgehouden werden, ten aensien in de gantsche werelt sulcx geen gebruijck was; dat den cappiteijn 't selve allenich aen gijngh als andere redenen meer.

Soo oock, dat wegen 't opbreecken der packhuijsen selver mochte g'excuseert werden, ten aensien sijn bedieninge van sabandhaer, welck ampt sulcx niet mede braght. Daerop hem den Coninck seer hert toegesproocken hadde, vraegende ofte de Hollanders meer als hem vreesden; den ambassadeur noch 't schip hadde niet gelast, dat hierover zouden opgehouden werden, maer wel geseijt, dat wel zoo langh wachten soude, tot sijnne brieven ende geschencken vaerdigh waeren. Hij zoude hierover met onslieden naer de Ockneas Tirmedol ende Ammeradt gaen, dewelcke den grondt van 't recht beter als hem bekent ende oock van alles volcomentlijck gelast waeren.

Op den naermiddagh bij Ocknea Ammeradt comende, droegh hem den sabandhaer 't gene met den Coninck gediscoureert, als tot antwoorde becomen hadde, voor; daerop hij Ocknea verclaerde niet zonder des Conincx last gedaen hadden; hij en vermocht ons niet alleenich t'ontslaen, maer mosten daerover oock naer Tirmedol gaen, die de costuijme op 't stuck van ambassadeurs met den aencleve van dien bekent was, met welckers stemme hij de sijnen oock advoijeerde.

Wij vraeghden hem tot wat eijnde ons ophielden, ten aensien doch niet uijt eijgen wil voldoen zouden; ende bij aldien ons noch langer ophielden, dat sulcx ijeder dagh jegens een picol gelt reeckenen zouden; waeromme dat niet hoe eer hoe liever voortgijngen. Daerop antwoorde, wijlieden niet quaet mosten wesen, dat sij niet meer als 's Conincx last volchden ende den sabandhaer nevens andere op morgen soude affvaeren.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Tot Ocknea Tirmedol comende wierde hem 't voorstaende aengedient, denwelcken sulcx verstaende wel expres ontkende ten opsichte van dit recht Sr. Claix ende 't schip opgehouden wierden, sweerende ten hoogsten ende duijrsten daer niet van te weten, maer dat bij den Conijnck belast was naer sijne brieven ende geschencken noch wat wachten souden. Wij bewesen 't contrarie alsmede 't jonghste mandaet van de rechters, dewelcke hem Tirmedol voor de causa moves hielden, sulcx wij oock wel gelooffden, ten aensien 't werck van den beginne onder handen gehadt hadde; dan bij aldien Godt voor oogen hadde ende naer der consientie soude verclaeren, soude selffs bekennen moeten, alles valsche versiertselen waeren; daerop ick van 't gepasseerde in den beginne eenige poincten begonde te verhaelen ende met eeden te bevestigen, daerover hert in woorden raeckten. Ondertusschen quam Tevinia Ravij Chichermoth daer ten huijse, denwelcken affgevraeght wierde ofte van den Coninck gelast waere omme Sr. Claix mede boven te brengen, denwelcken, sijn reedenen op 't schoonste becleedende, seijde den Conijnck gelast hadde, beijde de cappiteijns opbrengen zoude. Voorders eenige woorden ende herwoorden gebruijckende, quamen op 't stuck van den brieff, die hij Tirmedol zeijde claer was ende eenlijck te waechten naer de schenckagie als 't vullen van de quantiteijt der penningen, die uijt de packhuijsen tot vereffeningh der gelichte goederen met gewelt zouden genomen werden, daeromme op morgen gelijckerhandt zouden affgaen ende
[93] nae de gedaene reeckeninge aen sijnder klercken boven stuijren, ten eijnde sulcx vulde ende de schenckagies vorderde; met het opbreecken der packhuijsen als taxceeren der goederen souden d'andere wel voorders voortgaen; de schenckagie die den Coninck jonghst geseijt hadde dat gaen soude was rijs, benjuijn, gommelack, wasch ende cardamom. Van hier met den avondt scheijdende sijn noch dien nacht tot onsen sabandhaer verbleven.

Den sabandhaer als tolck waeren ons weder aen gelijck oock op den middagh geweest hadden, dat nu het uijtterste bij hun was aangewent, item dat men op morgen met de saecke soude voortgaen,

V. DAGHREGISTER REGEMORTES. 1642.

daeromme het dan over eenen anderen boegh wenden ende den Conijnck met gelt om te coopen traghten mosten; soo wij hiertoe resolveeren conden, wilde morgen met den dagh den Coninck zoolange aengaen totdat het recht zoude doen ophouden; 't waere immers beter drie a vier duijsent taijlen uijt te keeren ende 't velt te behouden, als met schande door gewelt 8. a 10.000. dittos affgehaelt te werden; hij sabandhaer middelen genough hebbende wilde van sijn propro daermede toe contribueeren. Wij stonden oock veel meer questien te moeten verantwoorden als dese, daer van alle de klopp krijgen zouden bij aldien wij den Conijnck met 't gewelt lieten voortgaen. Daer op hem ter antwoorde gaeven, wij een rechtvaerdige saecke hadden, dewelcke met geen gelt begeerden aff te maecken; den Conijnck 't gewelt gebruijckende hadden d'inwoonders de smerte hiernaer te gevoelen; dit en waeren geen saecken als tusschen perticulieren maer gijngh machtige heeren jae Coningen aen. 't Hadde te diepen insichte als andere veel reedenen meer hiertoe dienstigh, daer ondertusschen eenige gelijckenissen toe bijbraghten, als in onderscheijt bij aldien den Cambodier eenige Siamse goederen genomen hadde, ofte die wel aen d'Heer Generael omme aen den Siammer te restitueeren zoude willen uijtkeeren. Dit alles verstonden en wel wisten oock dat gelijck hadden, maer seijde mij, nu met gewelt overvallen was, waere het immers beter sijns heren meesters minste schaede te betrachten ende alle schaedelijcke questien, daeruijt openbaere oorloogen t'ontstaen stonden, voor te comen. Hij wiste oock wel, dat hereboucken qualijck te lesen ende te verstaen zijn, maer mosten oock de dienaers van dien altijts haer neus niet volgen. Wij antwoorden hem dat de zomma te groot was ende bij onslieden niet en conde noch en mochte aengegaen werden. Hij zeijde ter contrarije ons 't profijtabelst voorhielt ende sijn plicht gedaen hadden; t'resolveeren stondt aen ons ende conden ons van den nacht noch bedencken, alzoo op morgen vroegh omme d'excecutie t'achtervolgen, affvaeren souden.

(*Nov. 1642*). 22en Ditto. Met den dagh, zoo meende voor aff te gaen ende den sabandhaer sijn praeuw oock claer maecken liet, sprack onslieder noch andermael aen off dan gantsch niet resolveeren conden; als de reeckeninge gedaen was ende men tot 't opbreecken soude comen waere het te laet; daeromme ons als met gevouwen handen bath, des Compes. meeste proffijt t'overleggen. Hij waere nu eerst sabandhaer geworden, was oock eergierich ende saegen gaeren dat alles wel gingh. Waerop, alzoo zagen 't gewelt niet t'ontgaen was, met Sr. Claix de saecke overleijden; ende, alzoo wel begrijppen connen de [93d°]

gevolgen groot sijn, mitsgaeders de schaede, die de Comp^e. daerbij zal comen lijden te swaer is, waerbij dan boven de schande genootsaeckt sal wesen in oopenbaere oorlooge te vallen, oock bij gevolch de schulden te quader zullen in krijgen maer met meerder questien, als die van Chichermoth Prescorneock ende stuck van de Toncquijnsche zijde sullen becommert werden, alsmede dat de Poortugiesen hierdoor geweldigh gaudeeren zouden ende hem den Coninck picantiger t'hoonen zal hebben, uijt noot als omme gewelt nevens voor aengeroerde poincten t'ontgaen, als oock van de twe quaeden 't beste kiesende, hem sabandhaer gelast daedelijck naer den Conijnck rijden soude ende de saecke op 't profijtaebelste sien aff te maecken; dan dat niet hooger als uijtterlijck de 2000. taijlen comen souden. Den tolck lieten daer, omme ons bescheet te brengen ende voeren wij aff naer de loogie, daer naer veel besouckens van de bueren op den middagh den Poortugiesen sabandhaer nevens de twe klerken van de secretaris Tirmedol mede aenquamen, veel knorrende waer onsen sabandhaer zoolange bleeff, off hij meer meesters als sijlieden ofte alle de Ockneas waeren; den Coninck hadde immers gelast men op van dage met 't werck soude voortgaen; hij niet comende, zouden selver de packhuysen opbreecken als andere reedenen meer. Daerop goede antwoorde gaeven; dat niet wisten omme wat oorsaecken dus lange achter bleeff; maer de packhuijsen op te breecken souden haer handen wel zoolange daeraff houden, totdat hij der present waere; waer op naerdat haer met eenigh fruijt ende een dronck wijns onthaelt hadden, weder vertrocken. Wat over den naermiddagh compt den tolck ende sabandhaers schrijver aff, mij aenseggende, dat daedelijcken naer boven most ende eenigh gelt mede brengen souden; dan braghten geen volcomen bescheijt mede, maer ick boven comende zoude mij alles van den sabandhaer aengeseijt werden. Den Poortugiesen sabandhaer ende klercken quamen bij den schrijver ende tolck, seer uijtvaerende waeromme den sabandhaer niet gecomen ende ten wat fijne den cappiteijn nu weder ontboden was. Het waeren stucken, die niet en dochten, den sabandhaer waere haeren meester niet, als andere fijleijne dingen meer; cregen anders geen bescheijt als dat noch van 't eene noch 't andere niet en wisten.

Soo naer boven voeren wierde ick daedelijck van den Poortugiesen Ambassadeur, sabandhaer ende de klercken van Ocknea Tirmedol gevolcht, die zoo oock boven quam perposte jegens den donckeren avondt naer Ocknea Tirmedol reden ende, naar mijn gerapporteert wierde, 't heel druck hadden. Den sabandhaer drough

mijn voor, hoe dat volgens onsen last huijden morgen bij den Coninck
geweest waere, Sijne Majt. op 't beleefts ontleijt ende tot revisie van
't recht andermael versocht hadde; dat den Conijnck daerover in 't
eerste gestoort was, echter door tusschenspreecken van twe andere
persoonen, die daegelijcx bij den Coninck sijn, zoo verre gecomen,
dat onder andere reedenen onse ende sijne meninge aen den Co-
nijnck verclaerde, versouckende dat doch zoo schandigen reght en-
de gewelt aen d'Hollanders niet wilde laeten toecomen, die ten op-
sichte van de Poortugiesen de saecke als schande te hoogh reecke-
nen sullen. Wij hadden 't in zee genomen ende waeren daer daege- [94]
lijcx vijanden. Voorders hadde aen den Coninck versocht, soo 't dan
niet allenich om d'Hollanders wilde doen, eenighsints ter minne van
hem sabandhaer versachten wilde; want bij aldien Sijne Maijt. met
hem niet medogent waere, conde t'officie niet bedienen, alzoo een
ijder d'Hollanders sochte te verdrucken; insonderheijt zouden hun
zeer picantigh zijn, bij aldien Sijne Maijt. voor deze maele niet de
saecke en middelde. T'was waer, den Coninck hadde hem door gun-
ste sabandhaer gemaeckt, maer zoo hem niet genadigh was, conde
het qualijck blijven. Ondertusschen braght bij, hoedanigh wij 't ge-
wesen in vele dingen contrarieerden ende ontkenden. Daerop den
Conijnck seijde, wat nu dan doen soude; hy hadde sijn woort dus
verre gegeven; 't soude hem een groote schande zijn t'eerselen, als-
mede dat hem hadden laaten omcoopen. Zoo hadden de Poortugiesen
al te veel aen de Grooten belooft ende geseijt niet van 't goet begeer-
den; het haer maer genouch was als (zij) d'Hollanders hier inne over-
winnen mochten. Eijndelijck naer hem wat bedocht hebbende, had-
de tegens hem sabandhaer geseijt: zoo men hem 4000. taijlen uijt-
keeren ende geven wilde, soude het recht op onse defentie doen re-
viseeren, annulleeren ende mij een ackte verleenen, waarbij de
Compe. nu nochte hiernamaels over dese saecke niet meer souden
mogen aengesproocken werden. Zoo sulcx wilden doen, mochten
hem van den nacht ofte wat tijt het was bescheijt brengen; zoo
niet, met de saecke voortgaen. Over welcken somma vrij ver-
schrickten, dolleerrende het de geheele pertije, die gelicht hadden,
quame te ballanceeren; dat ick sulcx niet conde over mijn nemen;
oock wel wiste d'andere omleech sulcx niet toestaen soude; versoch-
ten daeromme dat noch daedelijck bij den Conijnck gaen wilden ende
een goede somma in minderinge versoucken. Dan seijde sulcx niet
wesen conde, vermits den Conijnck geseijt hadde niet een maes min-
der begeerde ende oock wat aen de twe principaele Ockneas als sijne

vrouwen delen most. Soo seijde hij sabandhaer wel geinformeert te zijn de Poortugiesen $1\frac{1}{2}$ picol silvers aen den Coninck ende $2\frac{1}{2}$ picol ditto aen de Grooten ende Coninginnen belooft hadden, waer dat dan minder wesen conde. Zoo en hadden wij oock aen de Grooten niet te schencken, noch deselve naer desen te vreesen. De saecke dan dus gestelt vindende ende alles overleggende, dat tot dese materije was vereijsschende, ben naerdat een weijnich gegeeten hadde, om hierop met Sr. Claix ende den ondercoopman Wuijsthoff te resolveeren, affgevaeren ende des middernachts in de loogie aengelant, met de frunden (het) stuck in alles overleijt, gebatteert ende zoodaenich overslaegen als eenighsints bedencken conden, zoodat eijndelijck besslooten hebben omme van de twe quaeden 't beste te kiesen, mitsgaeders 's Compes. groote schaede voor te comen als 't gewelt t'ontgaen, den Conijnck sijnen onbillicken eijsch t'advoijeeren ende mettertijt te voldoen, alsoo door hoogh drijngende noot onslieden hiertoe gedwongen vinden, hebbende dan hier op ons insichten oock [94dc] beslooten de Compe. naer dato tot allertijt hun pretentie t'achtervolgen heeft, naer welcke resolutie daedelijck weder opgevaeren ben, alwaer met het kriecken van den dagh weder aenquaemen, wanneer den sabandhaer nevens eenen anderen, die altijts bij den Coninck comen can, is gereeden ende hem 1000. taijlen gebracht hebben. Uijt het hoff comende hadde den Poortugiesen sabandhaer ende klercken daer gevonden, die geweldich quaet op hem waeren ende seijden daerover aen den Coninck nu claegen wilden; dat seijde wel was, ten aensien niet buijten desselffs last gedaen hadde, denwelcken oock geordonneert hadden het recht vooreerst soude geschort werden.

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

Soo den sabandhaer met eeten besich was, liet hem den Conijnck omme te comen speelen bij seeckeren Nappra ontbieden, uijt denwelcken verstonden, hoe dat Ocknea Tirmedol nevens de voor aengeroerde perzoonen den Coninck hadden voorgedraegen, dat het opbreecken der gudonnen [1]) als 't affreeckenen der gelichte goederen, doordien den Hollantschen sabandhaer niet affgecomen was, waere voortgegaen, dat omme den brieff aen d'Heer Generael aff te schrijven naer de prompte reeckeninge wachtede, als reedenen meer; daerop den Conijnck geantwoort hadde sulcx wel wist, dat de Hollanders door hem sabandhaer hadden doen voorstellen, dat den Ouden Conijnck sijn vaeder, deselve goederen nooijt onder sijn bescher-

---

1) Pakhuizen.

minge hadde willen aenvaerden, veel minder, dat door last des gemelten Conijnck met sijn eijgen siap souden versegelt geweest sijn, waerover revisie van 't voorsz. recht versochten, dat hun toegestaen hadde; daer en tegens gemelten Tirmedol vele reedenen hadde bijgebracht, oock verclaert des Conijncx wille geweest was de goederen te verseegelen; den cappiteijn ofte Hollanders en wisten niet anders als moeijten ende ongehoorsaemheijt aen te rechten, gelijck voor desen met de Toncquijnsche zijde geschiet was, daer geen reght gelt affbetaelen wilden ende dat nu dit weder met valsheijt sochten om te werpen. Den Conijnck seijde, den cappiteijn heeft aengenomen sijn saecke met getuijgen te beweren; ick en weter niet aff; wacht zoo lange tot zijnen sabandhaer compt ende gaet dan t'samen bij mijn wijff binnen, dewelcke naerder verclaeren zal.

Tot op den naermiddagh gewacht hebbende ende den sabandhaer apparent voor den donckeren niet tourneeren zal, ben weder naer de logie vertrocken, omme de depesche van 't fluijtschip den Engel te bevorderen, laatende den tolck tot de procure van 's Conincx missive, die den Coninck geseijt heeft met den eersten soude doen claer maecken.

(*Nov. 1642*). 25[en] Ditto. Comen noch vier Laeuwse praeuwen uijt het Laeuwen landt boven, alle gelaeden met benjuijn, gommelack, cattoen, gommen, olijphantstanden, buffelshoorens, goudth, muscus, zijde ende cattoene cleeden als andersints.

(*Nov. 1642*). 26[en] Ditto. Verstaen uijt seeckeren Jappander, van Quinam gecomen, hoe die vijff scheepen onder den cappiteijn Jan van Linga ende de coopman Liesvelt aldaer waeren aengeweest, den Jappanschen tolck gelargeert ende off te lange gewacht heeft, sijn voor de weder affcompste van gemelten tolck vertrocken geweest op een seeckeren plaetse aengevallen, 't selve in den brandt gesteecken ende daervan 60. a 70. perzoonen gelicht, waerover den Quinamsen Conijnck seer gestoort was, derhalven galeijen omme langhs de custe waght te hou- [95]
den uijtgesonden hadde, welcke cruijssers de joncke van eenen annachoda Sioulack, alhier thuijs hoorende, nu jonghst in comp[e]. van een ander joncke van Palimpangh gecomen ende de reviere voorbij geraeckt, daeromme naer Quinam hadden laaten voortstaen ende hij Sioulack te landewaert wesende, aengevallen, seggende van Battavia gecomen was, den schipper nevens 6. a 8. persoonen meer gecapt ende de joncke in den brant gesteecken, hunnen Conijnck drie a vier hoeden brengende tot een teecken dat Hollanders op gehat hadden. Dan met d'aenlandinge van d'ander joncke als eenige ontvluchte Chi-

neesen, den Coninck t'contrarie geadviseert sijnde, hadde hierover elff Manderijns cappen laeten ende de Chineesen met een zomma gelts vereert. V. DAGH-REGISTER REGE-MORTES, 1642.

Den coopman Augustijn Muller was overleeden ende de Nederlanders in drie gelijcke delen onder de Jappanders, Chineesen ende Quinammers verdeelt, daervan die bij de Jappanders waeren het reedelijck hadden, maer d'andere met bedelen noch qualijck aen de cost geraecken connen.

De jonckies, alle desen jaere van hier derwaerts geseijlt, waeren daer salvo aengelant; dan en connen niet vernemen d'onse het schuijtgelt, als 't gene noch voor S[r]. Muller perticulier gezonden hadden, ter handt genomen was. Niemant en vermocht op de pene des doots eenige geschrifften van d'onse te nemen.

(Nov. 1642). 27[en] Ditto. Compt den tolck van boven, rapporteerende, dat des Conincx brieven ende geschencken noch wel twe a drie daegen aenloopen souden, mitsgaeders hoedat Ocknea Tirmedol, Tevinia Ravij Chichermoth ende den Poortugiesen sabandhaer op gisteren seer hert op onsen sabandhaer uijtgevallen waeren, seggende hij met valsheijt omgijngh; soude dan oock waer maecken, den Conijnck de goederen niet onder sijn naem versonden noch doen versegelt hebben. Daerop hem gemelten sabandhaer antwoorde, dat sulcx van den cappiteijn hadde, denwelcken het oock wel bewijsen soude; ondertusschen waere hij onsen sabandhaer ende was gehouden in alles zijn devoir te doen en principalijck dat siet, alle de Grooten op der Poortugiesen sijde sijn, souden t'samen binnen gaen ende daer hun stuck defenderen; den Ocknea noch de andere en waeren sijn meester niet maer den Coninck. Binnen comende vermits den Coninck sliep, quamen bij de Coninginne, daer lange hun saecken over ende weder debatteerden, totdat den Conijnck eijndelijck van 't geraes wacker geworden was ende voor den dagh quam, vraegende watter zoo te raesen was; daerop hem Tirmedol de saecke voor de Poortugiesen weder ophaelde, seggende den Coninck aen den ambassadeur belooft hadde, dat bij aldien overblijven wilde, hem de gelichte goederen soude doen gewerden ende dat nu het op d'excutie quam het wederom liet schorten. Hierop antwoorde den Conijnck, sij de goederen volgens Tirmedols seggen met weeten van den Ouden Coninck versonden hadden; mochtense nu van hem gaen vorderen, ofte in zee comende weder van de Hollanders nemen. Hierop wilde de Coninginne wat tusschen beijden spreecken ende den Coninck berispen, daerop den Coninck seijde: als daer meer van spreecken wilden, tegens sijn gadt spreecken

V. DAGH-REGISTER REGEMORTES, 1642.

mochten. Item naderhant tegens Tirmedol geseijt, waeromme het recht zoo hert mainteneerde; zoo wederom daervan repte, wilde hem de cop laeten affslaen.

Op den naermiddach wasser den Ambassadeur met een schenckagie van 10. p^s. rouwe salouws[1]), 6 p^s. damasten ende 2. p^s. pelings[2]) geweest, die wel quijt wierden, maer geen gehoor cregen. [95d°]

(*Nov. 1642*). 28^en Ditto. Is S^r. Claix omme de schenckagie als missive van den Coninck te vorderen, item t'onderstaen ofte den Coninck noch mondelinge spreecken conde, naer boven gevaeren.

(*1642*). P^mo December. Tegens den avondth tourneert S^r. Claix voornoemt, hebbende in alle den tijt den Coninck niet connen spreecken, dan met groote moeijten den brieff ende schenckagie gevordert, die op vandaege affcomen soude ende voor hem al van boven affgegaen was.

(*Dec. 1642*). 2^en Ditto. Op den naermiddagh compt des Conincx schenckagie ende missive aff, waerover ons vrij quaelijck hielden, men S^r. Claix boven ende ons nu zoo lange hadden opgehouden; maer excuseerden haer, over dat den Conijnck uijtgeweest was, die den brieff noch andermael omme naerder te brobeeren hadden voorgelesen. De schenckagie lieten over wegen ende bevonden den benjuijn d'accordo, dan den gommelack omtrent een picol te cort, alzoo zeijden datter van ieder 10. picol was. Uijt naersien van den benjuijn, die bevonden heel slecht te zijn, deden deselve voor de Camboodiers uijtstorten, soo oock den gommelack, die met hout was, daervan begeerde kennisse draegen souden, alzoo wij zoodanigen benjuijn in onse scheepen niet zouden sien willen, maer nu van den Conijnck quam, waere het een ander, dan waeren sulcx gesint den Coninck voor te draegen, vermits met de schenckagie van onse principaelen gecomen geensints en respondeerde. Desen avondt de jonghste berckiens naer boort gezonden.

(*Dec. 1642*). 3^en Ditto. Op den middach nevens S^r. Claix van de loogie gevaeren ende den 4^en ditto met den avondt aen 't fluijtschip den Engel, leggende even voorbij de joncx mast, aengecomen.

(*Dec. 1642*).

---

1) Katoenen stof. William Forster, *The English Factories in India*, Oxford 1910. e. v. j. vermeldt onder Cottongoods in den Index der verschenen deelen, *sallowes* (1630—1633), *salloos* (1637—1641), *salloes* (1642—1645) en *sallooes* (1646—1651).

2) Peling = peh lin (chineesch) = wit damast volgens Francken en de Grijs; thin white glossy silk, volgens C. Douglas; thin silk cloth, damast, volgens Giles; thin kind of silk, volgens Medhurst.

Deze en de voorgaande verklaring dank ik aan vriendelijke mededeelingen van den heer B. Hoetink.

5en Ditto. Comen de berckiens aen boort, met dewelcke te lossen ende alles behoorlijck wegh te stouwen dien dagh doorgeloopen is.

(*Dec. 1642*). 6en Ditto. Tegens den middagh van boort gescheijden ende heeft de fluijt den Engel, sijnde gelaeden met een cargasoen van f 63589, 16,4 pen, bestaende in gout, diamant, robijn ende esmerault ringen, benjuijn, rijs, suijcker, cooper, muscus als andersints, sijne reijse naer Battavia gevordert. Godt verleene 't selffde een spoedige als behouden vooijagie.

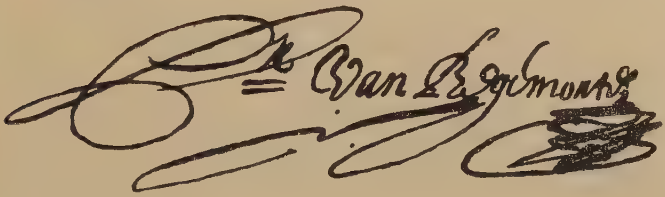

VI

Translaet missive van den Coninck van Cambodia

aen den

Ed. Hr. Gouverneur Generael

1642.

Overgekomen brieven 1643,
Deel IV, folio 129—132.

Translaet missive van den Coninck van Cambodia aen den Edn. Hr. Gouvnr. Genl. (1642, aangekomen in Batavia 11 Januari 1643).

Por berat acsor Boratsia Sirinne Sambit Bormana porbat caem parboera Mahamiackhora boera antee pittee, serecampella, campatadia bermaboepat cattinae pacassie somi.

Gaet aen den Capiteyn Moor [1]) Gouverneur Generael Anthonio van Diemen ende aen degene, die 't gebiet hebben over alle landen, die verstaen hebben, dat Jan de Portuan [2]) noch in goede voorspoet is, in 't veranderen van 't Coninckrijck, 't welck eeuwigh moet duuren neffens alle grote heeren ende onderdanen in 't land van Cambodia.

Den ambassadeur ende alle d'schenckagie daerover is Jan de Portuwan op het alderhoogste verheugt geweest. Den capteyn heeft mij reverentelijck te kenne gegeven hoe dat de Portugeesz een Hollander hadden doot geslagen. Daerover is gepitsiaert, [3]) doch het en compt met pitsiaren niet over een, omdat de Maleyers, die de Portugeesz. doot hadden gesmeten daer Jan de Portuwan op het alderhoogste over was verblijt; ende in geval den Capteijn niet en hadde geadviseert, maer het in sijn hart verborgen gehouden, so soud men gesien hebben, dat in Cambodia harribiou [4]) soude hebben ontstaen, also het niet en soude accorderen van den overleden ende den jegenwoordigen tijd; dat recht en was niet gelijck het jegenwoordige.

De Portugesen waren in een praeuw omme off te drijven ende de Maleijers quamen an de reviercant haer gevoegh doen daer de Portugesen recht op aenquamen roijen; ende also de Maleijer sijn achterquartier wilde wassen sijn de Portugeesz. van 't water bespat gewor-

---

1) Zie noot op blz. 80 hiervoren.

2) Naïve schrijfwijs van Jang di Pertoean, een in het Maleisch veelvuldig gebruikte titel die letterlijk beteekent: (hij) die heerscht. (Zie o. a. aanteekening 97 in *Max Havelaar* aan het einde, in de uitg. van 1875 op blz. 369).

3) Verbasterd Maleisch = beraadslaagd.

4) Maleisch = onlusten (herrie).

VI. BRIEF V. D. KONING, 1642.

den, daer over de Portugeesz. verstoort wierden ende hebben de Maleijers uijtgescholden ende alsoo voortgeroyt ende hebben twe Maleijs [129]
haer gevolcht ende de Portugesen doot gesmeten. Daerover is recht gedaen ende belast, dat men de Maleijers mede doot zou smijten. Maer daer is 't recht tusschen de Portugeesz. ende de Hollanders; dat en is also niet, want de Hollanders drincken arrack ende dan gaen se met haer companjons wandelen ende quamen de Portugesz. tegens ende en wilde d'een d'ander niet wijcken, maer malcanderen op het lijff gelopen ende daerover in gevecht met den anderen geraeckt; ende daermede was het niet genoch, maer de Hollanders met haer companjons sijn na de Portugeesz. haer woningh gegaen; de Portugeesz. hebben haer hart mede niet gerust connen houden, daerover de Portugeesz. ende Hollanders tegens malcanderen aen 't steecken raeckte ende hebben de Portugeesz. de Hollanders sodanigh getroffen, dat daervan gestorven sijn ende de Hollanders seggen, dat niet gebleven is in 't gevecht maer aldaer was gegaen on sijn companjon te soecken; maer wie heeft den doden gesien ende oock hoe kan men weten wat Portugees, dat hem doot gesteecken heeft ende dat is ons costumen, dat in geval op sulcker wijse imand doot blijft, daer en wert geen recht overgedaen, maer doen haer in boete beslaen omdat se geen respect en droegen ofte de costumen niet en wisten van 't landt van Jan de Portuwan, dat also malcanderen om 't leven brochten; ende ingeval den Capteyn de boete van dien niet en wilt laten ontfangen, laet alsdan de Hollanders opsoecken den Portugees, die den Hollander (welcken onschuldigh was) doot gesmeten heeft ende dat se het reverentelijck aen Jan de Portuwan te kennen comen geven opdat Jan de Portuwan den Portugees mede mach laten doden.

Vorders heeft den Cap^n. Jan de Portuwan reverentelijck voorgedragen, dat Jan de Portuwan doch niet toe en wilde laten, dat men de goederen uyt de logie soude laten halen tot vergoedinge van de goederen van Portugeesz. ende de jonck van 'Tchanbonja Siri Sermot, [130]
die de Hollanders genomen hebben. Daerover heeft Jan de Portuwan belast, dat men over de saecke soude pitsiaren ende heeft Jan de Portuwan geseijt op wat plaetse, dat de Chinesen d'Hollanders haer sijde hadde berooft ende deselve in Combodia hadden vercocht ende de Hollanders vonden in sijde haer brieffkens liggen ende quamen 't selve reverentelijck te kennen geven ende wiert daerover gepitsiaert ende recht gedaen ende de Chinese alle goederen affgenomen ende de helft van de Chinesen d'Hollanders ter hand gestelt. De Cambodiers hebben de Portugesen in 't land van Coetchien berooft gehad

ende sijn daerover in Combodia gecomen ende de Portugesen hebben hetselve reverentelijck te kenne gegeven ende hebbe belast, dat daerover recht gedaen soude werden; ende daer is gewesen, dat alle de rovers soude werden vercocht omme hetselve de Portugees tot boete te betalen. VI. BRIEF V. D. KONING, 1642.

Ende gelijck als de jonck van Tchaubonia Sirij Souckran quam alhier om sijn handel te doen ende heeft de Portugesen bejegent ende hebben de Portugeesen hem alle sijne goederen affgenomen, 't welck reverentelijck te kenne gegeven hebben; daerover belast hebben een brieff naer Mackau soude schryven ende in Maccau de Portugesen aldaer belasten, dat alle de rovers wierden opgesocht; doch en hebben se niet conne vinden, maer sijluijden hebben onder malcanderen een repertie gemaect ende alle de boven gemelte goederen belast wederom te brengen. Ingeval de Hollanders alle die goederen uijt de Portugese jonck hadden genomen, souden se dan wel eenige achterdocht hebben gehad op Jan de Portuwan om offer in 't land
[130d°] van Jan de Portuan eenige pitsiaringe over gehouden most werden; soude dan Jan de Portuwan niet laten naer die goederen soecken ende vernemen; maer 't recht en is also niet.

Vor desen hebben alle ingesetene van Maccau vereeringe gesonden aen Jan de Portuwan. Den ouden Coninck dat gedaen sijnde hebben reverentelijck versocht, in geval dat wij een a twe joncken hadde en begeerden in U Majesteijts land te comen versoecken, dat U Majesteyt een persoon gelieft te geven dien U Majesteyt betrout om onse goederen te mogen bewaren omme ingeval offer eenige joncken waren die naer Japan wilde gaen, dat deselve mede soud'senden; ende ingeval dat se behouden wederom comen te arriveren, sullen wij aen U Maij^{t}. den thienden penningh daeraff betalen; mede wat dat de vracht beloopt sullen wij volgens costumen betalen ende hetgeen datter vereert is sal hier buijten gesloten werden. Daerom heeft den groten Coningh gesonden Ockja Termalol, also hij deselve wel kende ende daer sijn tra ofte segel opgestelt. Dat gedaen sijnde heeft se gegeven in handen van Tchaubonja Sirij Sermot ende Tchaubonja Sermojet ende haerluijden belast, dat se deselve naer Japan soude voeren; ende de Hollanders, verstaende van dese 2. joncken, dat se naer Japan wilde gaen, hebben deselve doen verspieden ende oppassen om alle de goederen te nemen ende isser geseijt tegens Tchanbouja Sermoijet, seggende in geval dat den jonck van Tchanbonja eenige goederen uijt Portugese landen wilde vervoeren: ick en sal 't niet toestaen ende ick sal oock volck senden omme deselve te ver-

meesteren. Dit Tchanbinja Sermoijet verstaende, dat de Hollanders sulcx geseijt hadden, heeft hetselve reverentlijck te kenne gegeven; daerover is last gegeven aen Ocja Siriserom ende Ocja Termalol, datse den Hollandsen Capteyn soude doen roepen ende aen heur geseyt: so ghij Capteyn de jonck laet aentasten van Tchanbonja Sirisermot ofte de jonck van Tchanbonja Sermojet. Dit geschiet sijnde [131
heeft het Jan de Portuwan niet langer connen verdragen, maer heeft belast dat men soude doen volgens de wetten ende coustumen, die men onderhout met diegene, die se overtreden, maer hebben haer daer en boven belast, dat men se niet en soude doen nemen ofte dat men se uijt het land'setten soude, also die Portugiesen goederen Jan de Portuwan belast hadde deselve goederen te vervoeren ende sijn deselve goederen gevonden goederen van Combodia. Dit gedaen sijnde hebben se den Combodiers vervoert ende in geval datt se de Hollanders niet en wilde laten passeren, dat se alsdan Jan de Portuwan van de Combodiers soude laten uijtconvoyeren, daer de Portugesen de twe Tchanbonias met haer hebben genomen ende sulcken last mede gehat ende den Capteyn heeft geseijt, dat hij wilde belasten ende dat se na sijn woorden wel soude luijsteren solange alse hier sijn; maer alse in see sijn weet ick niet off se anders sullen doen, daervan en hebbe ick geen kennisse meer van te dragen. Daer bijde Ocjans op hebben geantwoord; so ghy deselve in zee hier ofte daer neemt, ghij Capiteyn siet ende weet het wel ende desen schult sal op haer allen aencomen ende den Capt. en sal daer niet vrij van connen blijven, also den Capt. alhier van haerluijder natie is, waer (= maar) heeft den capiteijn geseijt, dat se nemen soude maer heeft ze laten passeren. Ende ick heb se laten varen met kennisse van de Capt. ende naer dit gepasseert sijnde hebben laten vertrecken ende haer is passagie gegeven, dat de jonck mocht passeren; ende naerdat de jonck vertrocken was Tchoubonsaja Siermojet is in Coetchien verdreven ende vandaer brieven gesonden seggende, dat de Hollanders de joncke hadden genomen van Tchoubonja Siermojet ende datse de nagoda ende den stuurman hadde mede genomen ende in het schip gebrocht. Dit gedaen sijnde hebben de goederen uijt de jonck bij malcanderen versamelt ende daer uijt genomen ende wederom varende om meer [131d
goederen te gaen halen isser eenen groten wind ontsteecken, daervan de jonck sijn tou gebroocken was ende is den stuurman ende nagoda bij de Hollanders gebleven ende sijn alle de andere luijden t'samen met de jonck gedreven naer Coetchien ende heeft Tchaubonja Siermojet dese tijdingh vandaer met brieven overgesonden ende het

selve is aen Jan de Portuwan met reverentie te kenne gegeven; daerover Jan de Portuwan seer gestoort is geworden, daerover Jan de Portuwan heeft belast, dat men soude roepen Ockja Siri Serwongh ende Ockja Termelol ende Intche Assem ende belast, dat men se in rechten soude betrecken, also Jan de Portuwan seer verstoort was, omdat zij 't aen haerlieden dickwils hadde geseijt ende den Capt. seijde, dat men sijnen persoon soude largeren. Hij wilde alle die goederen wederom op doen soecken ende deselve wederom met reverentie geven. 'T selve is veel malen also geschiet, daer den groten Coningh niet meer naer en heeft willen horen, maer heeft den Coningh geseijt, sij moeten mij niet waerdich achten schriften te maecken, daer heeft hy weijnigh kennisse aff; waerom soude den groten Coningh wachten naer tijdinge hier naer seer ingevalle ick liet doen volgens het gecontracteerde, 't soude al gedaen wesen. Ick soude niet meer hebben bij mij laten verschijnen. Hiermede is alles gedaen, maer in gevalle de Portugesen haer goederen selffs vervoeren ende daer voor staen, wat sal daer meer op te seggen vallen ende daeronder is oock met de Capt. van gecontracteert, so het land van Combodia gonstich wilde sijn, alse van dat land quamen, dat mense niet en soude nemen; ende al wat goederen bij de Combodiers wierden aengenomen ende geprotegeert, dat het voor goederen van de Combodiers soude werden gerekent ende daerom en sult gij diergelijcke goederen niet meer nemen. Alle dese fauten ende misdaden sijn seer overgroot ende dat men het gebot overtreed is noch veel swaerder; maer men be-
[132] hoorden het altsamen wederom met gewelt te nemen ende dat gedaen sij ende alsdan haerlieden uijt 't land te laten verdrijven over de misdaden, dat men de luijden haer goederen neempt. Dits te seggen van Jan de Portuwan; 't is behoorlycken dat men achtervolcht de lands costumen, doch omdat den Capt. Moor [1]) ende Jan de Portuwan met malcanderen in vrede ende vruntschap sijn, daerom en heeft Jan de Portuwan niet willen toestaen, dat men de goederen soude nemen off oock in eenige boete beslaen volgens de wetten ende coustumen van dien mede brengen. De Portugesen ende Hollanders sijn even eens, doch den Capt. gelieft hetselff te overdencken.

VI. BRIEF V. D. KONING, 1642.

Vorders heeft den Capt. laten weten aen Jan de Portuwan, dat hij verbieden soude, dat niemant van sijn onderdanen goederen naer Jappan soude vervoeren. Considereert hetselve allenich; ende in geval dat den Capt niet in verbont van vruntschap met Jan de Por-

1) Zie noot op blz. 80 hiervoren.

VI. BRIEF V. D. KONING, 1642.

tuwan en was, Jan de Portuwan soud'aen haerluijden verbieden, dat se daer niet meer en soude varen.

Mijn vereeringe is 10. p^l^. benjuijn neffens 10. p^l^. gommelack.

Battavia desen 11^en^ Januarij A^o^. 1643.

VII

Copie Translaet missive

van

Mory kassioye, Japander in Cambodia

aan den

Hr. (Gouv.-)Generaal geschreven.

1642.

Overgekomen brieven 1643,
Deel IV, folio 133—134 v°.

Translaet missive van Mory Kassioye [1]), Japander, anders genaempt in Cambodia Tippinya Ramsit.

Desen brieff senden met reverentie aen den Ed. Hr. Generael.

Den Coninck is machtich Heer, heeft 'tverleden jaer alle syne vyanden verslagen, sulcx jegenwoordich alleene Coninck is.

Ick Tippinya Ramsit zy by den Coninck aengenomen als Sabander van de Hollanders.

De Portugeesen van Maccauw hebben voor desen aen den Ouden Coninck versocht dat haerlieden souden assisteren omme zijde stoffen voor haer naer Japan te senden.

Ende de Coninck heeft haer toegestaen dat se in de joncque van Tabinia Siseramot souden scheepen 38. cassen met zijde stoffen ende is geseyde joncque van Combodia t'zeijl gegaen ende hebben de scheepen van den Generael in zee beiegent, die de goederen daeruijt hebben genomen.

Daer valt alhier veel op 't voorsz. te beraetslagen. Al de Groote van Cambodia nevens de Groote van de Portugeesen hebben gesamentlijck aen desen jegenwoordigen Coninck versocht omme alle de voorsz. goederen wederom te hebben, waerop den Coninck heeft geantwoort: 't is seer wel, doet naer U geliefte, waerover dat alle de groote seer verblijt sijn geweest.

Daerover sijn alle de Groote naer de Hollanders haer logie gegaen omme de packuijsn op te breecken ende alle de goederen met gewelt daerwt te haelen.

Ick Tippinya Ramsit sulcx verstaende, zijn daerover datelijck naer den Coninck gegaen ende voor desselffs voeten al schreijende gevallen, voorders oidtmoedelijck biddende, soo den Coninck sulcken quaet aen d'E. Hollanders begeerden te doen, hem eerst van sijn ofitie gelieffden te ontslaen en sijn silver pijnangh boesiet [2]) wederom be- [133d°]

1) Havenmeester, zie blz. 142 hiervoren.

2) Sirih-doos; zie noot onder blz. 66 hiervoren; vaak een eeregeschenk, als een snuifdoos of ridderorde.

VII. BRIEF VAN KAF-FIOYE, 1642.

geerde te ontfangen, omme te mogen gaen waer gelieffde, sich selve te laten scheeren ende als een heremijt de weerelt affstervende te mogen leven.

Waerop den Coninck heeft geantwoord: sijt gij soo tot de Hollanders genegen, 't is seer wel. Ick sal daerin U verhooren ende vertrouwen, omdat ghij mijn voor desen goede dienst hebbe gedaen; ende daernaer heeft den Coninck mijn gelast, dat den Hollandschen Capiteyn tot mijnent soude ropen, 't welck een groot geluck voor de Hollanders is geweest. De Portugeesen hebben met den Ouden Coninck voor desen gecontracteert den thiende van alle de goederen te geven; laet de Hollanders nu 't zelve mede doen; 't welck den Hollandschen Capiteyn niet en heeft begeeren te doen, waerover groote pitsiaringe ende moeyte aen weder zyde is geweest.

Nota. Hier volgen eenige redenen, die bij (= door) de Japanders als andere tolcken niet en connen uytgeleijt werden.

Ick hadde verstaen, dat den Coninck voornemens was in den brieff, die aen den Ed. Hr. Generael soude schryven, van veele questie mentie te maecken. Dan de Groote hebben mijn bericht, dat het soo niet en is, maer den brieff heel wel uytgestelt was, gelijck als blijckt aen de copie van den brieff, die mijn hebben vertoont, die mede den Hollantschen Capiteyn hebbe laten sien.

D'Ed. Hr. Generael gelieft te gelooven, dat de brieff goet, sonder eenige vileynicheden, maer oprecht is, den Coninck ingevalle den selffden anders uutgeleijt wert, d'Ed. Hr. Generael sulcx niet en begeert te gelooven, alsoo den Coninck in alles oprecht is.

Die desen brieff lesen moet stil swygen ende sulcx aen niemant [134]
hier als elders verbreyden noch oock niet seggen, dat den Coninck eenich gelt genooten heeft, opdat den Coninck sulcx ter ooren comende, niet verstoort en wort op mijn ofte de Hollanders.

Desen jegenwoordigen Coninck is noch een jonck heer, die hem nergens anders nae aenstelt als om sijn plaijsier ende wellust te nemen; 't is noch een jonck heer, die niet veel kennisse en heeft van de regeerynge van 't landt; ende ingevalle in des Conincx brieff iets onbehoorelijck geschreven staet, d'Ede. Hr. Generael gelieft sulcx omme voorsz. redenen ten besten te duijden.

Ingevalle desen Coninck lange leeft sal ick de Compa. seer goeden dienst doen, daer niet aen en behoeft te twijffelen.

Soo mijn dese schande selver was overgecomen, ick soude het connen verdragen; maer nu de Compa. sulcx is overgecomen en conne ick sulcx niet verdragen. Doch men kendt voor alsnoch mijn hart en-

de mijn doen niet; dan mettertijt sal men sulcx wel gewaer ofte te weten comen. VII BRIEF VAN KAFFIOYE, 1642.

In 't rechten van de Hollanders ende de Portugeesen en hebbe de Japanders de Hollanders niet g'assisteert, alhoewel voor desen d'Hollanders de Japanders veel goets hebben gedaen. D'Ed. Hr. Generael en behoeft niet te dencken, dat alle Japanders soo boose menschen sijn, want onder duijsent men soo snooden mensch niet en soude vinden als hij is.

Hiernevens gaet een vereerynge van vijff coijangh rijs aen den Ed. Hr. Generael, 't welck niet anders en is als tot geleydinge van desen brieff. Ick hebbe noch veel te schryven, dan hebbe 't selve niet connen met de penne wtdrucken, maer hebben sulcx aen den Capiteijn alles geseyt.

Was onderteeckent
MORIJ KAFFIOYE.

10en maent den 11en dagh
soo indesen brieff iets onbehoorlijck is
geschreven gelieft daer wel op te letten.

VII A.

UITTREKSEL.

Copie Missive door den Tayouansen gouvr. aen den oppercoopman Herman Brouckmans in Cambodja geschr. 12 Januari 1643, geteekend door Paulus Traudenius, M. le Maire, Joannes Lamotius, Corn. Cesar en Adriaen van der Burch.

Boek 1644, II, blz. 629.

Voorloopig kan hij het voorstel om een jacht te doen kruisen op Spàansche schepen [1]) niet uitvoeren noch aanbevelen. Overigens behandelt deze brief slechts de loopende handelszaken.

VII B.

UITTREKSEL.

Instructie van Gouverneur Traudenius voor schipper van het jacht Zandvoort, uit het fort Zelandia (Formosa) 12 Januari 1643.

Boek 1644, II, blz. 634.

Hij moet elk Spaansch vaartuig dat hij tegenkomt, inzonderheid buiten de rivier, vermeesteren. Over Portugeesche wordt thans gezwegen. Zie noot 2 op blz. 283 hiervoren.

VII C.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 13 Januari 1643.

Boek 1643, IV, fo. 4-6.

Deze brief verhaalt van de hiervoren behandelde vergoeding, die wij veroordeeld waren om aan de Portugeezen te betalen wegens

1) Zie blz. 147 hiervoren.

hun door ons genomen goederen, door hen vanuit Cambodja naar Japan gestuurd. Voorts verhaalt deze brief over de zending van Wuysthoff naar het Lauwenland. De weg is te ver om daar een vaste vestiging te maken en daarom is het beter de Lauwsche coopluyden naar Batavia te trekken. Een groot geschenk van den koning der Lauwen is aan den gouverneur-generaal afgezonden en daarvoor zal de rekening „generale schenkagie" worden gecrediteerd. **VII C. GENERALE MISSIVE 13 JAN. 1643.**

VII D.

UITTREKSEL.

Copie Missive aen d'Ed. Hr. Gouvr.-gen. Anto. van Diemen en Raden van India, door Harmen Broeckman uit Cambodia geschr. 27 Januari 1643.
Boek 1644, II, blz. 635-41.

Ingevolge het ontvangen bevel om voor den handel van Cambodja op Japan aldaar poolshoogte te gaan nemen, is hij 14 Juli 1642 uit Cambodja verzeild, 14 dagen later in Tayouan (Formosa) aangekomen, vandaar naar Japan vertrokken 22 Augustus en aangekomen te Nangesacque 11 September 1642.

Op zijn lading, groot 32.000 gulden, is aldaar 8000 gulden verdiend, terwijl op een lading van zijn voorganger van der Haghen zaliger, die 103.000 g. had gekost, 32.000 g. verloren is. De door onze loge in Siam opgekochte produkten kosten ons veel minder dan die uit Cambodja en laten meer winsten. Hij vertrok uit Nangesacque 11 October 1642 met het fluitschip de Meerman, was 8 dagen later op Tayouan, verzeilde van daar 14 November en ankerde 27 November 1642 in „de Sinque Jaques baye" [1]). Eerst 18 Januari 1643 was hij eindelijk in de loge in Cambodja teruggekeerd.

Dit is een tragische brief, want de schrijver heeft blijkbaar een voorgevoelen van wat hem te wachten staat. Hij betreurt, zoo oud uitgekomen te zijn, waardoor het aanleeren van „de inlandsche „spraecken en inlandsche stijl" hem moeielijk valt. Cambodja kan thans niet rendeeren, betoogt hij; de produkten zijn te duur en de kosten te groot, ook doordat de rivier zoover moet worden opgevaren; de concurrentie is mede te groot. Men zou deze faktorij wel een

1) Zie noot op blz. 124 hiervoren.

VII D. BRIEF VAN H. BROECKMAN, 27 JAN. 1643.

tijdlang kunnen missen, want dezelfde produkten kunnen wij in Siam koopen, goedkooper, met minder moeite en met veel minder brandgevaar. Daar worden de produkten in de loge gebracht, terwijl wij hier nacht en dag moeten uitrijden om wat te krijgen en wacht houden „op lijf en levensgevaar voor brand, moorderij en anderszins. „De Japanders, die wij meenen onze beste vrienden te zijn, zijn onze „meeste vijanden en schelmen, gelijk wij in den brand (ten tijde van „Gaelen) bevonden hebben." Het is een schande dat wij den koning zooveel duizenden hebben moeten betalen om recht te krijgen. Hij, Broeckman, zou dit nooit hebben gedaan. Hij moet verkoopen „bij „één spiegeltje, één hoed, één en twee cleeden, één asta laken, als „in een Nuremborger winkel. Onze loge is een lompe, slechte, met „een luchtigen bamboesen pagger rondtsom, die (vijandelijke perso„nen) met kleine moeite kunnen om trekken. De Portugeezen toonen „zich wegens den 10 jarigen stilstand van vrede vrundelijck, maar „zoeken moordadigerwijs ons te bekampen." Zij zijn oneindig talrijker dan wij, zoodra wij geen Compagnies-schepen hier hebben liggen.

VII E.

UITTREKSEL.

Copie Missive, door d'oppercooplieden Pieter van Regemortes ende Herman Broeckman geschr. 26 Januari ende 6 Februari (1643) aen d'Ed. Hr. gouv.-generael ende Raden van India per annachoda Tigit (uit Cambodja).

Boek 1644, II, blz. 630—33.

Regemortes en Broeckman hebben van den koning verkregen, dat al onze debiteuren die voor het aanstaande vertrek van Regemortes niet hebben betaald, te onzer beschikking worden gesteld („met de„selven ons welgevallen mochten aengaen").

De koning is vaak erg dronken.

VII F.

UITTREKSEL.

Copie der Missiven van d'oppercoopl. P. van Regemortes ende Herman Brouckman aen Gouvr.-generael en Raden 26 Januari, 6 Februari en 10 Maart (1643 uit Cambodja).

Boek 1644, II, blz. 642—46.

De koning wil Regemortes' vertrek uit zijn rijk niet vergunnen zonder zijn speciale goedkeuring.

21 Februari 1643 werden de opvarenden van het jacht Zandvoort op de rivier aangerand, met pijlschoten gewond en beroofd.

Wij hebben nu aan den koning voor twee schepen „ankerage" (ankergeld) moeten betalen evenals de Portugeezen en inlanders, namelijk 160 tayl.

Brieven zijn in de loge aangekomen van 19 Juli en 15 September 1642 van de gevangen Nederlanders in Quinam, „meldende den „schandelijcken moort aen den oppercoopman Augustijn Muller „door den Japanders gedaen." Een Chinees biedt Broeckman thans aan hen vrij te krijgen en daarvoor wil laatstgenoemde thans een overeenkomst met hem aangaan. De barbier Pieter Smits, dien hij uitgezonden heeft om de in Chiampa achtergebleven Nederlanders te gaan halen, is met een deel van de laatsten en zijn gezelschap terug. De verlosten gaan naar Batavia en zullen U alles kunnen verhalen.

II G.

UITTREKSEL.

Copie Missive, door d'E. Johan van Elseracq [1]) uyt Nangasacqi aen den oppercoopman P. van Regemortes in Cambodja geschr. 15 October 1643.

Boek 1644, *III, blz.* 90*a*—92.

---

1) Opperhoofd in Japan sedert 1642, keert in 1645 naar het vaderland terug. (Zie resolutie van Gouv.-Gen. en Raden 18 Januari 1645).

VII G. BRIEF VAN ELSERACQ, 15 OCT. 1643.

Gerrit Wuysthoff heeft hem 10 Augustus 1643 den brief van Regemortes gebracht.

Cobito-vellen verklaart hij te zijn bokkenvellen. [1])

Werd in de voorafgaande stukken zwarte lak namrak genoemd, deze koopman spreekt van „tsieran off swart lacq”.

Ook hij gewaagt weder herhaaldelijk van de „baye van Sinque Jagues”.

Onze gevangenen in Quinam zijn Nederlanders.

VII H.

UITTREKSEL.

Copie daghregister van t'gene voorgevallen verricht ende verhandelt is op de tocht naert Coninghrijck Combodia, begonnen tot revengie van d'Ed. Compagnies geledene schade ende langh gepleegde overlast mitsgaders den grouwelijcken moort aen haere commissaris ende residenten aldaer begaen ofte restitutie ende vergoedinge van alle de Compagnies met gewelt aengesnoerde middelen, als bij generaele bericht schrift daertoe uytdruckelijck medegeven blijckende is etc., door den vice-commandeur Simon Jacobsz. Domckens, gehouden op zijn voyagie naer Cambodie ende Tayouan. 1644.

Boek 1646, *III*, *vervolg blz.* 677—96.

23 Maart 1644 is het smaldeel op last van Gouverneur-Generaal en Raden uit Batavia verzeild onder capitayn commandeur Hendricq Harouse [2]) en vicecommandeur Simon Jacobsz Dompkens. 8 Mei krijgt men de kust van Cambodja in het zicht. De rivier wordt opgevaren. De Noordstar krijgt bevel te ankeren „aan den driesprong, 21 mijl „opwaarts.” De soldaten worden over de verschillende schepen verdeeld. 22 Mei is het smaldeel (de Noordstar uitgezonderd) in het Muskietengat, waarvan in deze geschriften telkens sprake is, „omtrent

1) Nog heden heeten op Curaçao de geiten cabrieten.

2) Hij had 26 Aug. 1642 van uit Tayoewan de Spaansche nederzetting op Kelang, een eilandje onder Formosa's noordkust, genomen. (Zie blz. 230 hiervoren.)

SLACH VOOR PONUMPINGH,

gehouden den 12^en Juny op Sondach vanden dagraedt tot savonts ten 5 uyren int Jaer 1644.

1. de plaets daer de schepen snachts voor de batalie lagen ende de stormbrugge gewaer wierden.
2. is een grote batarie van 18 stucken aen stuerboort.
3. een traverse met drie stucken voorsien, hier lach het quartier van Ocnea Ballahom.
4. een begonnen batarie en opgeworpen aerde.
5. een brugge 6 voeten dick van bamboesen 2 roeden breed wel 40 langh hecht op gemaeckt ende met anckers vertuijt.
6. de openingh door de onse gemaeckt alwaer onder de genade van het groff canon met de jachten, chaloupen ende ander cleijn vaertuijgh door corten mosten.
7. een batarie van schanscorven met veel geschuts versien.
8. onder dese hoge boom wierde seer fel ende gewis geschooten.
9. van alle dese plaetsen des gelijcken sonder dat hun geschut sagen.
10. de grootste batarie met 38 stucken, gelijck tellen conden, versien die ons de meeste affbreucq dede, alwaer der Japanderen ende andere natien quartier was.
11. hier stonden mede eenige stucken geschut, die int eijnde wanneer de twede brugge aen stucken capten wisse schooten dede.
12. de grote brugge zijnde twee roeden breet $1/2$ dicq en tusschen 50 en 60 langh in welckers midden een sware isere kettingh werborgen lach, reijckende van den eenen oever tot den anderen over 't landt heen ende in de leger quartieren vast, hier op was een bedeckte wech van scherpe en dichte doornheggen gevrocht waer achter de Cambodiaers met hijn vaertuijgen in't eerste schuijlden en dapper met flitsen schoten, in't midden lach een begonnen baterie.
13. de plaetse daer de Kievith ende Wakende Boeije tegens de brugge langen tijt aen lagen eer dat onse volcq onder derselver beschermінge een doorgangh cregen ende de kettingh noch niet gebroken was.
14. hier landen onse volcq, sloegen de Cambodiaers uijt hun moortcuijlen ende loopgrachten, nemende de bijgelegen stercke batarie van 15 stucken geschuts in.
15. de ingenomen batarie waerinne 3 stucken schaloos geschooten ende 8 d° vernagelt hebben de welck d'onse verlaten mosten doort groot succurs der Cambodiaers.
16. 't quartier van Ocnea Tsioutjeij die inde storm op de brugge doot bleeff.
17. aen beijde sijde der droge reviere lach de Coningh met zijn resterende macht.
18. de droge reviere die vol van vaertuijgen lach.
19. hier lagen veel vlotten schijnende een nieuwe brugge te wesen.
20. een hoge piramide staende in't vleck Ponumpingh.
21. een colonie van alderhande natien als Quinangers Coutchinchiners, Chineesen etc. hun met zijde waren generende.
22. de Lauwse revier doende zijn uijtwateringh naer 3 plaetsen.
23. de revier naer beneden.
24. de revier naer de stad lopende.

A. de Leeuwerick.
B. de Kievith.
C. den Dolphijn.
D. de Wakende Boeye.

Penteekening in het Rijksarchief te 's-Gravenhage, No. 268 in den catalogus der kaarten-verzameling, „groot 0.39—0.98 El, M.S. overgekomen 1645, op Japansch papier".
Behoort bij het Daghregister van Simon Jacobsz. Domckens, in uittreksel medegedeeld (blz. 348) en daarbij ingeleverd.

Lith. J. Smulders & Co., Den Haag.

„twee mijlen hooger op" aan stuurboord zijde, dus aan den linker oever. Twee dagen later zeilt hij „de Japansche rivier" binnen.

VII H. DAGHREGISTER DOMCKENS, 1644.

Even voor de hoofdstad, Lauwecq, verneemt men dat „d'Oranje-„boom is overweldigt onder 't beleid van den capitain Soyemon, Ja-„pander, en bovengebracht". Hoeveel van ons volk gesneuveld is weet men niet. De twee hoofden zijn ten hove geroepen en onder weg „ge-massacreerd." Daarna is ons andere volk verdeeld onder de grooten. De koning laat 20 galleien bouwen.

3 Juni 1644, terwijl men geankerd is voor Penomping, „een groot „vlek met een hooge piramide", komen 5 groote Cambodja'sche vaartuigen onder bevel van Ocknia Rawy vragen of men vrede wil of oorlog. Thans verneemt men, dat „35 Nederlanders gemassacreerd „zijn en over de 50 Nederlanders nog in het leven", dat de loge verwoest is door Maleiers en Japanners, de goederen zich bevinden in „'s-coninghs hoff" en onze twee schepen naar heel boven gesleept geworden zijn. Aan den wal ziet men duizenden den oorlog voorbereiden. Intusschen zendt de koning fruit en andere kleine geschenken aan boord en stelt telkens de inontvangstneming van den brief van den gouverneur-generaal uit om tijd te winnen voor de oorlogstoebereidselen.

Het smaldeel verhaalt terug tot voor Penomping, wachtende op het antwoord van den koning, en daar opent een inlandsche sloep het vuur, dat het smaldeel beantwoordt. Het laatste bestaat uit 4 zeeschepen, namelijk de Leeuwerick, de Wachtende Boeye, de Kivieth en de Dolphijn. In de monding van een zijriviertje (spruyt) wordt men een vloot met inlandsche prauwen en vlotten gewaar, vanwaar de commandeur „onder een wit vaencken" een brief van den vijand ontvangt, „int Maleyts geschreven, dien (wij) niet lesen en „conden en antwoordden wij over sulx daarom een ander verwachten „in Chineese ofte Nederlantsche taele", 11 Juni 1644. [1])

Terugvarende zag men even voor Penomping een sterke brug, geslagen dwars over de rivier en met inlandsche troepen bezet. Aan land was aan stuurboordzij een batterij van „18 stucken grof kanon" opgesteld. Met behulp van scheepssloepen voer het smaldeel deze brug kapot onder wederzijdsch kanonvuur, waarbij wij veel dooden

1) Blz. 686. Terwijl tegenwoordig ieder blanke in Nederl. Indië Maleisch althans eenigermate verstaat, bevond zich toen dus op het geheele smaldeel niemand, in staat om die taal te lezen. Daarentegen blijkt uit al deze geschriften nog al kennis van de Portugeesche taal onder de onzen. Dat de commandeur wel een brief in het Chineesch wilde ontvangen, zal daarin zijn grond vinden, dat hij Chineesche tolken aan boord had.

Zie voor het verloop van het gevecht de kaart, waarop de positie der schepen is aangegeven.

VII H. DAGHREGISTER DOMCKENS, 1644.

en gekwetsten kregen en door ons straten werden geschoten, zooals de schrijver zich uitdrukt, onder den vijand. Bij het verder varen daagde een tweede brug op, een halfuur gaans lang, met aan weerszijde een batterij van 38 en 15 „stucks grof kanon", welke geweldig schoten, evenals onze schepen. Hier werd onze commandeur dood geschoten, 12 Juni 1644. Een landingstroepje van scheepssoldaten stormde een batterij, nam die, maar moest na vernageling van 8 stuks weder terugtrekken voor pijlschoten uit loopgraven, doordat men verzuimd had genoegzaam spijkers van boord mede te nemen voor het vernagelen en moest wachten op den aanvoer daarvan. In sloepen trachtten onze matrozen ook deze brug te vernielen, maar werden eerst teruggeschoten, raakten te water en verdronken. Een volgende poging gelukte echter en onze matrozen sloegen met bijlen een dwarsketting over de rivier kapot, met schalmen, dik als een musketloop.

Nu voer men verder de rivier af. Ankerende voor de Lausche rivier, 13 Juni, bevonden wij 62 dooden en 145 gekwetsten en zieken te hebben. De vijandelijkheden zijn nu ten einde. De rivier afzakkende raakt men telkens aan den grond. Van Chineezen, die in een prauw het schip naderen en vragen om opgenomen te worden, daar zij als slaven zonder loon voor inlandsche grooten moeten werken, vernemen de onzen, dat 50 tot 60 Nederlanders onder de hoofden verdeeld zijn. Onze opvarenden gaan nu allereerst hun schepen voorloopig herstellen en bereiken dan de zee. De Noordstar heeft men moeten achterlaten, haar niet kunnende waarschuwen wegens den ontredderden toestand der vier schepen en afsluiting door inlandsche bewapende prauwen.

(Wederzijds heeft men dus geducht klop gehad. Onze landslieden zijn niet verlost, onze gestolen goederen noch terug noch vergoed, onze twee geroofde schepen evenmin. [1])

Volgens medegebrachte instructiën zeilt het smaldeel nu naar Chiampa, om den koning te bezoeken. Landende bij Panderan [2]) verneemt men, dat de koning tijdelijk „in zijn jagersleger 6 mijlen van „daar in Cana vertoeft." De rivier wordt binnen geroeid tot dit vlek, waar de onzen welkom worden geheeten en dadelijk vier olifanten gereed worden gemaakt om hen naar den koning te brengen. Op deze ondernemen zij den tocht, overnachten in de open lucht en worden den volgenden namiddag goed ontvangen door den vorst, die na aanbieding van de gebruikelijke sirih en pinang opmerkt, dat dit de

1) Uitvoerig wordt dit gevecht behandeld in Mr. v. Dijk's hiervoren aangehaalde studie.
2) Nu nog te vinden aan de kust, even benoorden Saïgon.

eerste „besending van een gecommitteerde persoon van aensien" is die namens den gouverneur-generaal tot hem kwam. De koning heeft reeds van ons gevecht gehoord en verhaalt dat 1000 Cambodjanen daarbij gesneuveld zijn. Hij wil de Compagnie gaarne toestaan in zijn land te handelen en aldaar te proviandeeren, maar wij moeten geen Portugeesche of Cambodjasche vaartuigen in zijn wateren aantasten, want hij wil vrede met Cambodja houden evenals met den koning van Quinam. Hij zegt een vriend te zijn geweest van Regemortes, toen hij in Cambodja op bezoek was, en dien als zoon te hebben aangenomen. Nu neemt hij den vice-commandeur Dompkens, thans hoofd der vloot, als zoodanig aan. [1]) Ofschoon het smaldeel geen brief van den gouverneur-generaal heeft medegebracht, doet hij Dompkens een brief voor dezen overhandigen alsmede een geschenk, bestaande uit ivoor, calampacq [2]) en een paar rinocerossen, 20 Juli 1544.

VII H. DAGHREGISTER DOMCKENS, 1644.

Dompkens wordt twee groote Portugeesche schepen gewaar, „comende van Solor en Timor en geladen met buffelhorens en sandahout. „De Portugeesche mannen en 4 vrouwen worden gelargeert met een „vaartuig" om naar Macao te gaan; zij worden daartoe van het noodige voorzien.

Nu verzeilt men naar Quinam, waar men 31 Juli 1644 ankert in de baai van Thoron. „Tusschen Chiampello ende de bocht van Pheysto" ontwaart men wel 40 inlandsche vaartuigen, die echter geen vijandelijkheden openen en met welke men zelfs geen communicatie krijgt. Dan verzeilt men naar het „Tijgers eiland, aan de grens van „Quinam". De moesson dreigt intusschen te verloopen en de vloot gaat dus ter uitvoering der ontvangen verdere bevelen uiteen.

VII I.

UITTREKSEL.

Copie advys van den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens, gestelt ende gegeven in 't casteel Zeelandia 15 November 1644 ter begeerte van den E. Hr. Francois Caron, Ordinaris Raet van India ende Gouverneur des lants Formosa.

Boek 1646, *III, vervolg blz.* 718—21.

---

1) Een in Zuid-Oost-Azië zeer verspreide formaliteit, tot kortelings in zwang.

2) Zie verklaring onderaan blz. 319.

VII I. ADVIJS VAN DOMPKENS, 15 NOV. 1644.

De schrijver raadt aan, den tocht naar Cambodja te hervatten met 5 à 6 oorlogsjachten, maar om die te doen kruisen op de schepen daarheen en wel vanuit de bevriende baai Pandaran in Chiampa, aangezien de Compagnie immers nu door het bezoek van Dompkens aan den koning daarvan dezen tot vriend heeft gemaakt. Hij ontraadt echter het opvaren van de Cambodja'sche rivier; want de tocht naar boven is niet mogelijk zonder honderden soldaten en veel schepen, wil men een werkelijke zege behalen, ook omdat de rivier vol is van kreken waar inlandsche prauwen zich kunnen verbergen en zich kunnen terugtrekken; voorts wegens het slechte vaarwater. Daarenboven zijn de Compagnie's goederen, die uit onze loge geroofd zijn, reeds lang onder de grooten des lands verdeeld en toch niet terug te bekomen, terwijl de loge ook reeds verwoest is. „De Maleyers, Portu„gesen ende Japanders sijn oorsaecke ende de roervincken"; zij hebben den koning opgehitst alsmede de verschansingen gebouwd; en zonder dat deze door de inlanders en Chineezen „verdelgt worden, „is hier niets goeds voor ons te hopen." [1])

Uit deze schriftuur blijkt, dat aan Caron op Formosa een rapport is ingeleverd door schipper Jonathan de Necker van de Noordstar. [2])

VII J.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 23 December 1644.

Boek 1645, I, fo. 31 verso tot 35 verso.

Regemortes en Broeckmans zijn vermoord. De oorzaak is waarschijnlijk onze klacht bij den koning evenals onze eisch om het door ons ondergane onrecht te herstellen. Tot waarborging van ons aanzien is toen een smaldeel naar Cambodja gestuurd onder bevel van Harrouse en Dompkens, bemand met 432 koppen waaronder 160 soldaten en wel voorzien van oorlogstuig en levensmiddelen. Van dezen tocht hadden wij beter succes verwacht. De vijandelijkheden

1) Wel wordt dus van de Compagnies-eigendommen gewag gemaakt, maar niet van de in het land achtergehouden Nederlanders, en er blijkt ook verder van geen pogingen, om hen tot elken prijs te verlossen. Hetzelfde verschijnsel ontmoet de geschiedschrijver telkens in die dagen, bijv. aan de Chineesche kust en in Marokko, waarschijnlijk doordat men wist vertrouwen te kunnen stellen in de kordaatheid der onzen om zichzelven uit de moeielijkheden te redden.

2) Hij had zich vrij gevochten, zie volgende blz.

zijn niet door ons begonnen. Dan volgt een relaas van den strijd, hiervoren reeds medegedeeld. Onzerzijds verloren wij „120 dooden met „die gestorven naderhant zijn aen quetsuren". Onder de dooden bevinden zich de commandeur, een schipper en niet minder dan 7 „stier- „luyden". De Noordstar onder bevel van de Necker, die bij het terugtrekken door onze andere schepen was moeten worden losgelaten, werd aangevallen „door 's konings machtige armada, versterckt met „onze fluyt de Orangieboom en de Rijswijck", bij den moord op Regemortes door den koning in beslag genomen. De koning was persoonlijk op de Rijswijck. Drie Chineesche branders kwamen op de Noordstar af, maar werden afgeslagen, en de Necker schoot de Orangieboom in brand. Hij verloste uit dit schip 10 Nederlanders, die in het kabelruim geborgen waren en rapporteerden dat 49 Nederlanders waaronder twee stierluyden nog bij den koning in leven waren. Op de Rijswijck waren het „geforceerde gevangen Nederlanders, die het- „selve regeerden". De Orangieboom was met Portugeezen, Maleiers en Japanders bemand, latende (notabene) „de princevlagge van de „groote stenge waaien". Wij werden dus bevochten door onze eigen schepen onder onze eigen vlag. Het gevecht begon 22 Juli voor dag en duurde tot den avond. Daarop werd twee dagen later, terwijl de Noordstar naar beneden dreef, weder hevig gevochten, maar die haar te na kwamen „raeckten aen spaenderen." De koning volgde met zijn armada, hopende dat de Noordstar vast zou raken op den dorpel [1]) der rivier. Maar de Noordstar is zonder ongeval uitgezeild en bereikte Tayouan op Formosa, nog voor „sijn medemakkers" (= de andere vaartuigen), niet meer „becomen hebbende als drie dooden „en eenige gekwetsten," terwijl de vijand minstens 500 daarvan had. Zoo hevig heeft de Noordstar gevochten, dat op één dag met de twee stukken uit haar achterpoorten 220 schoten gedaan zijn, „allen doel."

VII J. GENERALE MISSIVE, 23 DEC. 1644.

Al heeft het smaldeel niet geheel bereikt wat de gouverneur-generaal hoopte, het heeft toch nuttig gewerkt; en inzonderheid het doorbreken van de beide bruggen, die de koning dwars over de rivier had doen bouwen en voor onverwoestbaar gehouden had, is in Cambodja als een mirakel aangezien. De gouverneur-generaal zal „coûte que „coûte" een tweede expeditie zenden en trachten „den Siammer mede „tot een attentaat op te maken"; doch die menschen zijn te langzaam om met ons tezamen te vechten.

---

1) Welk een duidelijk en uitmuntend woord is dit *dorpel*, wat tegenwoordig genoemd wordt *baar*, naar het Engelsche *bar!*

VII K.

UITTREKSEL.

Copie Resolutien van [1]) den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens. 1644.
Boek 1646, III vervolg, blz. 697—717.

Het stuk begint Vrijdag 25 Maart 1644 in het jacht De Leeuwercq. Men besluit de versche proviand te verdeelen onder de schepelingen, opdat elk daarvoor beter zorge dan wanneer de bottelier alles behoudt in het ruim. Een kan water zal per hoofd dagelijks worden uitgereikt.

20 Mei 1644 wordt besloten, dat de Noordstar op den driesprong op de wacht moet blijven liggen om alle schepen te nemen en vooral den toevoer van levensmiddelen voor Cambodja te beletten. 10 soldaten zullen op de Noordstar worden geplaatst „om gebruikt te wor- „den 't zij op de chaloupe als elders door den schout bij nacht Jona- „than de Necker, schipper op de Noordstar".

De Compagnies-schepen, welke de koning van Cambodja tegelijk met den moord op Regemortes en diens menschen heeft in bezit genomen en tot boven zijn hof doen slepen, zijn de Rijswijcq en de Orangieboom.

De brief van den gouverneur-generaal is 9 Juni 1644 van boord afgehaald vanwege den koning en antwoord binnen twee dagen beloofd maar niet gegeven.

Onze loge blijkt inderdaad te zijn verwoest, reeds voor aankomst van het smaldeel.

Na beëindiging van de vijandelijkheden hebben wij 62 dooden, 165 gekwetsten en 12 zieken. „Het overige volk is nauwelijks ge- „noeg om de schepen te regeeren" en deze worden kort op de hielen gevolgd door bewapende inlandsche prauwen. Men besluit dus in Godsnaam de Noordstar aan haar lot over te laten, daar men anders waarschijnlijk door die prauwen een nederlaag zou lijden en in de rivier vast raken. Herhaaldelijk komt het geschrift op deze aangelegenheid, die de overheid van het smaldeel blijkbaar en natuurlijkerwijs dwars zit, terug; maar men weet niet anders te doen dan dit schip „in Godes bewaring te laten."

---

1) Dit *van* beteekent *geschreven door*. De resoluties werden genomen en geteekend door den geheelen scheepsraad en wel allereerst door Harouse, totdat die sneuvelde.

De Raad spreekt van den tocht als een „begonnen victoirie (met „retirement verlaten)".

Buitengaats ontmoet men de Compagnies-schepen Haring en Lilo, 6 Juli 1644, op weg naar Quinangh en men besluit die te helpen.

De 4 Portugeesche vrouwen in de Portugeesche schepen, welke zooals in het vorig handschrift (blz. 351) is uiteengezet door de onzen zijn buitgemaakt, zijn slavinnen. De genomen lading dezer schepen wordt overgeladen in de Dolphyn en gezonden naar Tayouan aan François Caron, „gouverneur aldaar", terwijl men besluit om de Portugeesche opvarenden los te laten en hun scheepsgelegenheid te geven naar Macao; want nu ons weder strijd te wachten staat is hun aanwezigheid op onze vloot een gevaar en een hinder.

Verleden jaar is het jacht Wijdenes door de galleien van den Quinamschen koning in de nabijheid van het Tijgerseiland verbrand.

30 Juli 1644 bevindt zich het smaldeel „bij Champelle op de Qui„nanse custe omtrent twee mijlen van de baey Toron". De inlandsche vaartuigen komen echter niet voor den dag, de moesson gaat veranderen en twee schepen moeten nog naar Tonquin. Daarom wordt besloten te verzeilen en uiteen te gaan.

VII L.

UITTREKSEL.

Translaet Missive van den Coninck van Cambodja aen den gouverneur-generaal 10 Juli 1645.
Boek 1646, I, blz. 200—2.

„De oorzaak van het different is de calonnie van Regemortes en „zijn twistgierichheyt" alsmede onze inbeslagneming van goederen, door de Portugeezen, schrijft hij, naar Cambodja gebracht en van daar door zijn onderdanen ingescheept naar Japan. Hij schrijft Regemortes te hebben gewaarschuwd die niet te nemen, en dat Regemortes dit beloofd heeft, zeggende dat de koning hem anders voor zijn olifanten mocht werpen om te worden verpletterd. Regemortes is naar Batavia gegaan en heeft daar aan U medegedeeld, dat ik hem 4000 tayls zilver had „afgedrongen"; doch ik heb slechts 800 van hem ontvangen, die hij mij heeft opgedrongen. Nu hebt gij deze 4000 terug verlangd en ook geeischt, dat ik zou zorgen voor de betaling van de schulden van eenige grooten. Ik heb nu Regemortes, zooals

VII L. BRIEF VAN DEN KONING, 10 JULI 1645.

hij met mij was overeengekomen, om het leven laten brengen, en ook andere Hollanders. Nu zijn 5 Compagnies-schepen gekomen, waarvan een beneden is blijven liggen, en 4 zijn opgevaren tot voor 's-Conincks hoff, op weg alle inlandsche vaartuigen links en rechts nemende. Op mijn vraag of hij een gezantschap bracht of goederen, heeft de kapitein geantwoord, hij bracht kruit en lood. Ik heb de rivier voor hem laten afsluiten en vlotten laten maken om hem het verder gaan te beletten, maar hij is die gaan beschieten.

Nu vraagt „de coningh den gouverneur-generael off de gouv.-gen. „over dat mijn volc hen dese smaet aengedaen hebben, verstoort is „dan niet. De coninck geeft daer even veel om. Bij aldien de gouv.- „gen. verstoort is, soo laat sijn schepen in Batavia klaar maken en „de gouv.-gen. daar in persoon mede comen, opdat de coninc hem „ook selfs tegemoet comen. Bij aldien de gouv.-gen. met 5, 6, 7 ofte „8 schepen Cambodia meent te omringen, sal hem bedrogen vinden, „sijnde het land van Combodia wijt ende breet ende niet gelijck Ma- „lacca, daar men met schepen ende geschut kan komen. En verstaet „den gouv.-gen. niet, dat sijn volc inderdaat qualijc gedaen hebben? „Welc sijnde, so can weder besendinge doen gelijc voor desen, den „coninck sal geen quaet gedencken; want dese onlusten sijn niet „ontstaen van den gouv.-gen. nochte ooc van den coninc maar alleen „van Regemortes."

VII M.

UITTREKSEL.

Afschrift van 't translaet, door de twee opperste Raetsheere van den conincq van Cambodia aen den gouverneur Nicolaes Verburch [1]) gesonden 10 May 1650; aankomst 13 Juli 1650 (in het kasteel Zeelandia.)

Boek 1651, I vervolg, blz. 712.

„Twee oversten van een jonk (inlanders) hebben te verstaan ge- „geven dat zij van UE. licentie gekregen hebben om dit jaar te han-

1) Nicolaes Verburch ging als ambassadeur naar Perzië in 1646 en werd er tegelijk directeur. In 1649 aangesteld tot gouverneur van Formosa, werd hij 27 Febr. 1654 „fabriek" (soort hoofd van openbare werken) te Batavia. Verkozen tot directeur-generaal 26 September 1667, werd hij als zoodanig 11 October 1675 ontslagen.

„delen in Cambodia" en dat gij weder als tevoren met dit rijk handel wilt drijven. De koning vindt dit goed en de Hollanders kunnen zeker zijn van een goede behandeling, waarvoor de twee schrijvers borgen blijven en dit stuk wordt nu met 's konings siap [1]) bevestigd.

VII M. BRIEF VAN RAETSHEEREN, 13 JULI 1650.

VII N.

UITTREKSEL.

Copie Missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart, Cambodia 17 October 1656, aen d'E. Hr. gouverneur-generael Joan Maetsuycker ende Raaden van India.
Boek 1657, IV vervolg, blz. 776—85.

Nu twee vrijburgers van Batavia met hun jonken hier zeilklaar liggen om daarheen terug te zeilen, willen wij van de gelegenheid gebruik maken om ons wedervaren op onzen tocht hierheen en daarna te melden.

„19 Juli 1656 verlieten wij Batavia in compagnie van 's conings „bercken ende gesanten" en zijn 5 Augustus 1656 aangekomen voor „de Cambodische reviere". Daar kwam spoedig het Compagniesjacht de Zwarte Vos uit Siam binnenzeilen. Daar wij met onze eigen vaartuigen moeielijk boven konden komen, zijn wij met dit jacht en barken, in welke wij de schenkagie van den gouverneur-generaal en het noodige overlaadden, naar boven gezeild tot waar onze loge gestaan heeft. Den koning vonden wij gelogeerd met de zijnen op een vlot, waarop een groot huis van atap staat, „nevens twee groote „schoone verlakte prauwen met huizen erop van katjang". De koning zwerft hierop sedert 1½ jaar, ingevolge den raad van zijn papen, die hem ongeluk voorspeld hebben, tenzij hij drie jaar lang zijn hof „verliet". Wij worden ingekwartierd in het ledige huis van een Japander, die „gekapt" (onthoofd) is, hebbende den onderkoning gekwetst; deze Japander wordt gezegd hoofdaanlegger te zijn geweest van den moord op Regemortes en van den aankleve van dien.

De brief van den gouverneur generael is plechtig in ontvangst genomen, „met vele speellieden die een weynigh vooruyt voeren". Wij zijn ontvangen op het vlot, hetwelk verschillende vertrekken bleek

---

2) Zie noot blz. 257 en 310 hiervoren.

VII N. BRIEF VAN H. INDIJCK E.A., 17 OCT. 1656.

te bevatten „met costelijcke gordijnen afgeschut en beleid met ta„melijcke schoone alcatieven" [1]). De koning was op de Maleische wijs gekleed en droeg een schoonen tulband. Nu door zijn gezanten te Batavia vrede met de Nederlanders gemaakt is, heeft hij ons zeer beleefd en plechtig ontvangen. Alle hovelingen droegen gouden kronen op het hoofd en waren voorzien van gouden „bousjets" [2]). Op gewone dagen varen deze prinsen echter in „echte schobbejacx„prauwen en zij nemen alle publijcqelijck des beuls ambt waer". Wij zagen hoe een prins een vrouwtje van 60 jaar, „beticht van tooverij", in drie stukken hakte. Dit is nu de honderdste persoon die in korten tijd aldus wegens tooverij is ter dood gebracht. De koning, die zijn voorganger alsmede zijn oom heeft doen ombrengen, verrichtte vroeger dit beulswerk zelf; en nu nog „brengt hij dieven en moordenaars „zelf van kant", tenzij hun het leven wordt gelaten, als wanneer zij moeten arbeiden met een ketting om den hals nadat neus en ooren hun zijn afgesneden.

Wij hebben verzocht, dat de koning het contract, door zijn ambassadeurs te Batavia met UEd gesloten, ratificeere. Daarop heeft de koning verklaard, dat hij aanneemt „om de 12708 realen wegens „schuytsilver en 830 stuks canganghs, beide uit de Orangieboom „gelicht, te restitueeren". Voorts wil hij ons helpen met de invordering van de 12791 realen uitstaande schulden, door de schuldenaars, voor zoover nog in leven, te dwingen tot betaling. Maar over het verder door ons gevorderde bedrag „van 74460 teyl à drie gulden „de teyl behalve de interest van 14 en 8 jaar" maakt hij moeielijkheden en hij geeft weinig uitzicht op de terugverkrijging daarvan. Hij staat ons voor 25 jaar het monopolie toe van den handel op Japan, maar wil zelf recht houden op uitvoer daarheen van de helft van wat te bekomen wezen zal. Hij kan andere naties, zegt hij, niet verbieden om op zijn land te varen en te handelen, maar belooft hen niet daartoe te zullen aansporen. Eindelijk neemt hij aan, zoo voor zich als voor zijn onderdanen, om niet te handelen op Macassar. Meer wil hij niet toestaan.

Jaarlijks zullen hier wel honderdduizend hertevellen door ons kunnen worden gekocht, maar duurder dan in Siam, wat ook het geval is met andere produkten. De schrijvers geven nu bijzonderheden over alle soorten van voortbrengselen des lands. Thijs Pietersz, vrij-

---

1) Zie noot 3, blz. 40 hiervoren en noot 1 op blz. 65.
2) Zie noot op blz. 66 hiervoren.

burger van Batavia, heeft hier nog al goud gekocht. Thans zijn hier veel olifantstanden te koop, maar duurder dan in Siam. De Lauwen brengen jaarlijks 400 tot 600 picol benjuwin aan. De Portugeezen varen, schijnt het, niet meer op dit rijk, maar de Engelschen drijven hier handel. De Chineezen koopen „in Chiampa, Quinam en Cout-„chinchina" eenige produkten op, zoodat die hier niet meer worden aangevoerd. De Spanjaarden hebben hier verleden jaar een groot galjoen getimmerd, dat nu bij Manilla is vergaan.

VII N. BRIEF VAN H. INDIJCK E.A., 17 OCT. 1656.

„De Engelschman Mr. Bogerits, die alhier van Bantam is geco-„men, staet binnen een maend wederom derwaerts te navigeeren. „Hij heeft niet dan een kleine quantiteyt Suratse cleeden aenge-„bracht. Het Engelsche comptoir wordt 't eenenmael opgebroocken „en het opperhoofd Mr. Broun staet met al zijn geselschap en goe-„deren met een nieuw jachtchen, bij hun gedaen timmeren, naer „Bantam te vertrecken. So wij die loge voor een tamelijcke geringe „prijs cunnen becomen, sullen deselve aenslaen."

De goederen, die de schrijvers hebben medegebracht, zullen zij goed kunnen verkoopen.

VII O.

UITTREKSEL.

Copie octrooi van den Koning van Cambodja, 28 October 1656.
Boek 1657, IV vervolg, blz. 792.

Octrooi wordt verleend „voor alle hertevellen, buffels ende koe-„huyden, alsook rochevellen" [1]), die alleen wij voortaan mogen koo-koopen voor Japan „ofte elders," op poene van inbeslagneming door ons; en zulks voor 25 jaar. Het stuk is „bekrachtigd ende versegelt „door de chiap van den koning in 't coninckrijck van Cambodja, in „'t ape jaer, elfde dag van de elfde maand, sijnde 28 October 1656."

1) Namelijk de vellen van de rog, zeevisch. Oude Japansche voorwerpen ziet men thans nog met deze grijze gebobbelde huiden overtrokken, b.v. de gevesten van zwaarden, kistjes enz.

VII P.

UITTREKSEL.

Copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart, Cambodia 12 November 1656 aen d'E. Hr. gouverneur-generael Joan Maetsuyker ende Raaden van India.

Boek 1657, IV vervolg, blz. 786—88.

De koning gaat „naer een seer schone ende plaisante plaetse, Anc- „koor [1]), bij de Castilliaenen en de Portugesen Roma [2]), genaemt, „sijnde 8 à 10 dagen reysens van hier."

Niet tevreden met de slechts gedeeltelijke ratificatie door den koning van het vredescontract, door zijn ambassadeurs te Batavia gesloten, hebben de schrijvers eerst bij sommige zijner grooten en daarna bij hemzelf betoogd, dat, bijaldien de koning niet ratificeerde, dit „een onlijdelijcke affront en als naer pure spottinge smakende" zou zijn. Daarop hebben de schrijvers 28 October 1656 een octrooi gekregen „in de Cambodische, Chinese ende Nederlantse tale voor „den vellenhandel", zooeven meegedeeld.

Indijck heeft het huis van den Engelschen kapitein, waarvan hij in zijn vorigen, hier medegedeelden brief spreekt, gekocht „voor 12 „catti sijnde 720 gulden ende de vereeringhe van een nieuwe castoor „hoet." De opstal is niet veel bijzonders, maar het erf zeer goed, vrij groot en goed gelegen.

VII Q.

UITTREKSEL.

Oorspronkelijke missive aan Gouverneur-Generaal Joan Maatsuyker en Raden van 22 November 1656, geteekend door Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adrj. Stouthart in Cambodja.

Boek 1657, IV vervolg, blz. 797.

---

1) Het huidige Angkor, waar zich thans uitsluitend de wereldberoemde bouwvallen bevinden, door mij uitvoerig beschreven in *Azië Gespiegeld I* blz. 237—256 en welker oorsprong wordt gezocht tusschen de 7e en de 13e eeuw na Chr. Behalve enkele monniken, die een bamboe-huis bewonen, wordt hier thans geen ziel meer aangetroffen.

2) Ongetwijfeld omdat hier de belangrijkste godsdienst-gebouwen werden gevonden.

„Dit is het bestiaelste, ongerijffelijckste, wantrouwste ende int „minste geen woort houdendt volck, die men in eenigh oord des we- „relts soude cunnen rescontreren.”

VII Q. BRIEF VAN H. INDIJCK E.A., 22 NOV. 1656.

VII R.

UITTREKSEL.

Copie van missive van Hendrik Indijck, Pieter Kettingh en Adrjaen Stouthart, Cambodia 20 December 1656, aen d'E. Hr. gouverneur-generaal Joan Maetsuyker ende Raaden van India.
Boek 1657, IV vervolg, blz. 789—91.

De schrijvers klagen, dat het hier zeer ongezond is, en veel sterven, ook onder de onzen, namelijk 5 in het huis en 4 op het galjoot, dat thans hier ligt, allen aan heete koorts.

VII S.

UITTREKSEL.

Copie missive van Pieter Kettingh uyt Cambodia 20 Februari 1657 aen Gouverneur-Generael en Raden in Batavia.
Boek 1658, III vervolg, blz. 748—49.

Indijck is per Chineesch vaartuig ziek naar beneden vertrokken om zich op de Drommedaris naar Batavia te begeven. Een ambassadeur gaat ook daarheen met koninklijke geschenken en producten. Wij hebben hier gebrek aan zilver en hebben daarom den koning vriendelijk gemaand om ons in staat te stellen vellen te koopen door een gedeelte van zijn contractueele schuld af te betalen. Wij zullen „bij openbare omslag op gommen” [1]) ons octrooi van de vellen laten bekend maken.

1) Gongs, dus bij omroeping.

VII T.

UITTREKSEL.

Rapport gedaen door Sr. Hendrik Indijck als gewesen hooft van 's-Comps negotie in 't rijck van Cambodia aen haer Ed. gouverneur-generael en Raden, op desselfs retour overgegeven en geschreven in dato 10 Mairt 1657 in 't jacht de Drommedaris, seylende naer Batavia.
Boek 1658, I, blz. 827—32.

Hij is 20 Februari 1657 uit de rivier van Cambodja verzeild. Toen hij op 3 Februari uit de loge vertrok bevond zich alles aldaar in orde en de koning met zijn grooten hebben hem beloofd het Hollandsche personeel steeds te zullen helpen. Maar de loge heeft gebrek aan zilver voor den opkoop van hertevellen, temeer, omdat niemand ons voor een penning en voor één minuut crediet wil geven.

De koning leeft als een beest.

Indijck vraagt zekere lijnwaden aan en verzoekt om verlof om een loge van steen te mogen timmeren; want de gekochte Engelsche is al te slecht en onbewoonbaar geworden met haar wanden van mat en bamboe, terwijl het pakhuis alleen van „modder en drek" is gemaakt. Steen is hier genoeg te vinden en hout ook wel, doch de planken zijn krom en slecht.

VII U.

UITTREKSEL.

Copie missive van Hendrick Indijck, Pieter Kettingh en Adriaen Stouthart uit het comptoir Combodia 8 Juli 1657 aen den E. Zacharias Wagenaar,[1]) opperhooft, ende den Raad in Japan.
Boek 1658, III vervolg, blz. 602 verso tot 606.

1) Zacharias Wagenaar wordt in den Raad van Justitie te Batavia geassumeerd 16 Januari 1652. 4 Juli 1653 besluiten Gouv. Gen. en Raden hem als secunde naar Canton te zenden om de negotie aldaar te hervatten. 25 April 1656 benoemd tot opperhoofd in Japan, wordt hij twee jaar later als zoodanig herbenoemd. Vervolgens besluit men in Aug. 1660 hem te emploieeren in de commissie naar het hof van Macassar, en wel 6 Aug. als secunde

De handel hier is „als een preuve" hervat.

Hij is nu voor de tweede maal hier gekomen en wel met het jacht Erasmus, 28 Mei 1657 voor de rivier en 9 Juni boven aan de loge. Ofschoon wij bij den vrede vrijen handel hebben bedongen en verkregen, trekt de koning feitelijk den handel met de Lauwen aan zich; want hij doet alles wat de Lauwen brengen „aenslaen" voor zijn eigen handel en dwingt hen in betaling lijnwaden en garens aan te nemen, al behagen hun die niet, zoodat wij slechts tegen contanten kunnen koopen en onze lijnwadenhandel lijdt. „Dese dorstige vorst" zoekt voordeelen in handel op een aantal landen.

VII U. BRIEF VAN H. INDIJCK E.A., 8 JULI 1657.

VII V.

UITTREKSEL.

Copie missive van Hendrick Indijck ende Pieter Kettingh aen d'E. Hr. Generael ende de Raden van India per den vrijborger Thijs Pieters 21 September 1657.

Boek 1658, III vervolg, blz. 750—3.

Indijck vond bij zijn terugkomst [1]) in de loge 50.000 vellen opgekocht maar geen handel met de Lauwen gedreven, doordat de koning dezen heeft gedwongen al hun producten te leveren aan Intje Assam [2]), die door den koning in titel en waardigheid zeer is verhoogd, thans diens grootste factoor [3]) is en door ieder tegen wil en dank te vriend moet worden gehouden. De koning doet niets dan zich vermaken en laat alles wat den handel betreft aan dezen over.

Hier kwam aan een Deensch jachtje, genaamd Fredericus, „daer „schipper op is Symon Jansz. van Medenblick, thuis horende op „Tranckabara [4]), met root katoenen garens en cleeden."

Het Engelsche jacht, dat Charles Broun verleden jaar naar Ban-

---

en 19 daaraanvolgende als eerste. Daarop wordt hij in den Raad van Justitie te Batavia geassumeerd, nl. 28 Juni 1661, gaat als ambassadeur naar den Soesoehoenan van Mataram 2 Augustus 1667 en keert als vice-commandeur over de retour-vloot naar Patria 25 November 1667 terug.

1) Met de Erasmus, reeds vermeld in VII *U* hierboven.

2) Ons uit de vorige bescheiden lang bekend.

3) Handeldrijvende ambtenaar.

4) De bekende Deensche loge aan de Voor-Indische oostkust.

VII V. BRIEF VAN H. INDIJCK, 21 SEPT. 1657.

tam heeft gevoerd, is weder terug, met cleeden, te Bantam geladen door Bougerit [1]).

Wij hebben ons nu een anderen sabandhaer toegewezen gezien, namelijk een Maleier, geheel een creatuur van Intge Assam, dus een voor ons nadeelige benoeming.

De beide vrijburgers Thijs Pietersz. en Abraham Marinus hebben hun zilver aan ons afgestaan tegen een wissel op Batavia, waarvan Indijck nu de honoreering aan den gouverneur-generaal verzoekt. Zij hebben de lijnwaden, „uit 's Compagnie's magazijn te Batavia „gekoft, hier met goede advance verkoft" [2]).

VII W.

UITTREKSEL.

Copie rapport door den coopman Indijck op sijn arrivement op Batavia uit Combodia wegens 's-Compagnies stant in dat rijck overgegeven aen Haer Ed. in dato 5 January 1658, geschr. op 't jacht Armuyden ter reede Batavia.

Boek 1658, III vervolg, blz. 768—81.

Hij komt naar Batavia om verslag uit te brengen over den handel in Cambodja en bericht daarover het volgende.

Van de oude schulden is niet meer ingekomen dan 585 teyl of 1755 gulden [3]). Velen loochenen hun schuld en zeggen betaald te hebben aan den vermoorden Regemortes, terwijl anderen overleden of afwezig zijn, zoodat van de 30698,18,2 gulden niet veel meer dan een vierde part terecht zal komen.

De koning is voor vier maanden uit jagen te „Phonckoukeeu of „Pnomkoukeeu, liggende meer dan 20 mijlen van de loge aan het ge„bergte". Daarheen vertrekt Indijck op 19 November 1659 teneinde „licentie tot vertrek te verzoeken ende redres in de negotie te procu„reren" wegens het monopolie van Intje Assam. Hij komt drie dagen later aan; maar de koning trekt spoedig na zijn aankomst verder het land in, waarheen Indijck hem volgt, drie dagen lang, tot het dorp

1) Reeds genoemd op blz. 359 hiervoren.

2) De Compagnie stond dus toen aan vrijburgers niet alleen den handel toe op Cambodja, maar zelfs wanneer zij zelve aldaar een factorij onderhield.

3) Hij rekent dus de teyl 3 gulden waard

VII W. RAPPORT INDIJCK, 5 JAN. 1658.

Babaer, 4 à 5 mijlen van Pnomkoukeeu. Daar komt hij 25 November 1657 aan en wordt hij in gehoor door den koning ontvangen, die thans nuchter is. Deze belooft hem opheffing van het monopolie van Intje Assam, met wiens handelwijze hij niet bekend was, en de handel zal als vroeger vrij staan aan den meestbiedende. Ik ben door den koning gemachtigd dit aan UEd. op Batavia te verzekeren en de koning zal dit overal in zijn land kond doen. Voorts mogen wij een anderen en beteren sabandhaer uitkiezen. De koning zal 6000 gulden afbetalen door middel van zijn muntmeester, zoodat hij nog schuldig blijft 25524 gulden, maar belooft meer te betalen „met de comst der „Castilaenen, Portugesen ende Chinesen."

Niet alleen wil de koning onzen handel niet missen noch onze factorij, maar hij heeft de Compagnie ook buitengaats noodig, doordat in die dagen vreemde schepen, die niet voorzien waren van een Compagnies-pas of -zeebrief, of wel vielen buiten haar algemeene regelen van vrijstelling daarvan, gevaar liepen om door de Compagnies-schepen te worden aangehouden: „de majesteit blijft nog genegen ende „voornemens een schip met elephanten naer Cormandel [1]) te senden, „persisterende bij sijn versoeck om van UEd. met een stierman of „een seebrief geaccomodeert te mogen worden."

Omtrent de staatkundige geschiedenis van de oostkust van Achter-Indië geeft hij het volgende belangrijke bericht. „Den coninck van „Coutchinchina heeft nu omtrent dry maenden geleden Sjampa, „dat tegens hem gelevanteert [2]) was, met de wapenen gerecupereert „ende met grote bloetstortinge onder sijn gehoorsaemheyt gebracht, „sijnde den coninck van Siompa het ontvlucht."

Uit de volgende mededeeling blijkt, dat Indijck opheffing van den handel op Cambodja niet wenschelijk acht en aldaar door de Compagnie zelfs bebakenings- en waterstaats-werkzaamheden wilde doen verrichten. Aangezien „de gaten van de Cambodiase rivier ver„sanden, waardoor men op de bekende killen ende diepten niet „seecker magh aengaen, soude het onses oordeels noodich wesen, dat „een cloecke chaloupe met een bequaem onderstuurman ende han„dige matrosen derwarts gesonden wierde, om soowel 't Japansche, „Sibbedinghsche als Bassaxse gat te diepen, af te peylen, baeckens „te leggen ende als loots de sloepen uyt ende in te brenge." Die sloep zou dan bij scheepsongelukken kunnen helpen lossen en lading evenals opvarenden overnemen. Dit plan zal niet zóóveel kosten,

1) Waar wij een factorij hadden.
2) = Opgestaan.

VII W. RAPPORT INDIJCK, 5 JAN. 1658.

„of de negotie die daer nu op seer goede voet schijnt te staen kan „dit seer lichtelijk velen". Reeds zijn het „garen ende cleeden meest „verkocht en tot redelijcke advance."

De loge moet niet van steen worden gebouwd, zooals hij eerst had aangeraden, doch van hout, omdat het water het eene jaar 10 à 12 voet hooger wast dan het andere, zoodat het erf soms 6 voet onder water staat. Materiaal en arbeidslieden „dienen daartoe van buiten „verschaft te worden", want met inlandsche arbeiders zou het werk jaren nemen.

Ten slotte doet hij de volgende mededeelingen omtrent het personeel der loge. Hij heeft aangenomen Pieter van Brinckhoff van Alckmaer, die in 1653 als „adelborst" op een bezoldiging van 10 gulden per maand met het schip Weesp uitgekomen is en die nu eerste-assistent wordt „op 24 gulden per maent, onder eenjarig verband, in„gaende met de expiratie sijnes vijfjarigen verbonden tijdts"; (dit is dus een dienstverlenging met verhooging in rang en in bezoldiging). Voorts Jacob Willemsen, in 1655 met het schip Prins Willem evenzeer als adelborst uitgekomen, „die hier tot trompetter is gevordert", in welke hoedanigheid hij bij bezoeken aan den koning goede diensten bewijst en dezen behaagt. Hij krijgt voortaan 16 gulden per maand en zal op dit loon „sijn verbonden tijd" uitdienen. Ten derde Jan Claessen van Amsterdam, die in 1655 voor jong matroos à 6 gulden per maand met het schip het Hoff van Zeelant is uitgekomen en nu de novo (opnieuw) wordt aangenomen als bosschieter (kanonnier) met 11 gulden per maand. Dan Jan Hermanssen van Schiedam, uitgekomen in 1656 met het jacht Brouwershaven „voor bootsgezel te„gen 8 gulden per maent." Hij wordt thans benoemd tot „kockxmaet „voor drij jaren op 14 's-maents." Eindelijk Jan Franssen van Tonningen, uitgekomen „voor adelborst in 1645 met de Walvis op 10 „gulden per maent en later gevordert tot 14 gulden," die thans als korporaal de novo in dienst genomen is voor drie jaar op 16 gulden.

Indijck verzoekt den gouverneur-generaal om approbatie dezer benoemingen alsmede van die, Februari verleden jaars geschied door aanstelling tot assistent op een vijfjarig verband tegen 20 gulden per maand van Christiaen van Catsum, „die in 1651 als soldaet op 10 „gulden gecomen is."

Johannes van Schrieck van Aerhem, uitgekomen per het jacht Terschelling in 1656 als adelborst op 10 gulden, vraagt evenzeer om bevordering; en Indijck beveelt aan, dat hij worde verhoogd tot assistent met de gebruikelijke bezoldiging als zoodanig.

Het comptoir komt nu te staan „onder de ondercoopluyden Pieter **VII W.**
„Kettingh en Stouthart, sijnde nu voorsien met 26 personen", na- **RAP-**
melijk „dese twee ondercoopluyden, een eerste assistent van Catsum, **PORT INDIJCK,**
„Pieter van Brinckhoff en Johannes van Schrieck, een meester [1]), **5 JAN.**
„een trompetter, drie soldaten, voorts matrosen ende jongens." **1658.**

---

1) Heelmeester en barbier.

VIII

Brief van Pieter Kettingh in 't Nederlants Comptoir Cambodja,

aan

Gouverneur-Generaal en Raden.

Maart 1658.

Overgekomen brieven 1659,
Deel II folio 458-470.

Ed., Erntfeste, achtbare, manhafte, wijse, voorsie-nige en seer genereuse E. Heeren. [1])

Mijn E. Heeren.

Na 't vertreck van den coopman Sr. Hendrick Indijck, sijnde den 19^{en} van de maendt December anno 1657, is hier op den 25 Januarij 1658 passado seer groote swaricheijt ontstaen, door 't levanteren [2]) van den prins Nac Monton, nevens sijne vier broeders Nac Preaute, Nac Pra Ciricitit, Nac Pra Odel en Nac Nac Praangh, geresulteert so men voorgeeft uijt oorsake, dat Sijne Mayt, die noch op Baboer is op de eliphants jacht (apparent door den coopman Sr. Hendrick Indyck aen hare E. mede geadviseert), aen Oija Ininerat door schrijvens gelast soude hebben, gemelten prins Montom om den hals te laten brengen; welck voornemen wel 5 dagen te vooren, eer de moort stonde te geschieden, gemelte princen ter ooren gecomen sijnde, met eenen gedenckende de moort van haeren vermoorden vader, 't welck haar genereus bloet heeft doen beginnen te kooken, voornemens geworden sijn haer te defenderen en rechte wraeck over 's vaders moort te nemen. Hebben stilswijgende al 't schut [3]) dat seer veel is en d' eliphanten tot inde 60 stucx tot haer genomen, sijn daermede des nachts met weijnich volcx bij haer hebbende voor Ininerats [4]) huijs gecomen, die 't prepareren van de vijff princen doen even gewaer geworden was, doende sijnde om daer over pitstaeringh te houden
[458d°] met den prins Nac Prom Kiefa, haeren broeder, die van Sijne Mayes^t al overlangh als sijn erffgenaem ende Jonge Coningh gestelt is, present sijnde alle Occonjaes t'Ganponjaes, Nacpraes ende meer andere gequalificeerde, die dien dagh had cunnen becomen, daer se haer tegen malcanderen in posture stelden, schermutseerende wel 2 a 3 uuren langh. Doch de gelevanteerde princen behielden, nadat de Co-

1) Deze brief is opgenomen op verzoek van den heer A. Cabaton, in mijn Inleiding besproken.

2) = Opstandig worden.

3) = Geschut.

4) De naam kan ook zijn Imnerat of Inmerat, of wel Iumerat.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

ninckse vluchtende, d'overhandt; hebben 't huijs in brant gesteeken. Twee persoonen die 's Conings sijde hielden bleeven doot, sijnde den eenen Occaya Dietsjou en d'ander d'Engelse sabandhar. Nac Tyansta Ontbraet en Oija Wangh, gevende huijs, wijff ende kinderen en wat daer aen dependeert ten beste, hebben haer fugatijf (soo men seyt) naer den Coningh begeven. De gelevanteerde princen krygen een groote toevloeijingh van gearmeert volck; sijn soo men seyt wel 8000 man sterck. Des anderen daeghs 's morgens verstondt dat den prins Nac Prom Kiefa, met niet meer dan twee a drie persoonen bij hem hebbende, in de pagoot, [1]) dichte by onse logie, 4 a 5 huijsen beneden bij 't Portugees quartier, gevlucht waeren en van daer sich in 't Deensche jacht begeeven hadde, daer des middaghs door ontrent 100 gewapende persoonen uytgehaelt is, om sich te conjungeeren by d'Occonjaes Jumeradt ende Calahom, die haer aen de cleene passer met ontrent 2000 gewapende mannen soo Malayers als Cambodiers gelegert hadden.

De gelevanteerde hebben noch dagelicx seer groote toevloijingh van g'armeert volck; seggen nu wel 10 a 12 duysent man sterck sijn, hebbende de groote passer, de huijsen van Nac Tjausta Onbraet, Oja [459]
Wangh en 's Conincx moeder afgebrant en haer omtrent de groote passer gelegert.

(1658) 27[en] Januarij. Hebben de Conincxe het Engelse en Deense jacht geprest, voornemens deselve tot aen de kleyne passer op te winden omme Conincxe aldaer te holpen defenderen.

De spraeck gaet heel hart, meest alle de dorpen na beneden den Coninck al afgevallen sijn ende 't volck sich bij de gelevanteerde princen versamelt hebben. In tegendeel doch seer ijdelijck, soo ons dunckt, behelpen haar de Conincxe, alhoewel weten Sijne Maj[t] boven van de oliphanten seer gequest is, jae dat daer sieck van te cooij leijt, sy alle uuren met wel 10 a 12000 duysent man beneden te verwachten staet, 't geene niet anders en is als haer eygen concepte om haer volck te couragieren; want daer boven soo veel volcx niet en is ende aparent hem wel wachten sal met weijnich volcq beneden te comen.

(Januari 1658) 30[en] D[o]. Hebben de gelevanteerde de huijsen boven de cleijne passer afgebrant ende aldaer haar schut geplant ende haar leger gemaect.

Dagelix hebben de gelevanteerde princen op de Conincxe haer schut laten speelen, schermutserende van den uchtens vroegh tot 's avonts laat, met meijninge, soo voorgeven, alsoo oock van twee syden comen, de Conincxe in de rivier te jagen passen malcanderen te met

1) Pagode, Boedisten-tempel.

oock lustigh wat te raken, alle 't welcke, Ed. Heeren, groote versla- VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.
gentheijt wegens moort, dieverije ende brant onder de inwoonderen ende vreemde natien gemaect heeft, vluchtende met hare goederen in prauwen aen d' overzyde van de rivier om hær lichaem ende goederen voor schade te bewaren. Wij selver, alsoo de huijsen niet anders als van atap ende cadjangh gemaeckt zijn, hebben 's Comps. middelen in de Cotchinchiense praeuw gescheept ende die in de revier gecart, om sooveel mogelijck voor brant beschut te wesen. Maer hoe het, Ed. heeren, op 't laetste noch afloopen sal, wanneer de princen met hare armaden boven de cleyne passer comen door te breecken, 't geene wel voorbarigh is, stellen wij in handen des alderhooghsten. Altoos wij en trachten noch en adsisteren geen van beyde zyden, maer meenen haer, wanneer se afcomen, in 't gemoet te gaen ende elcx met een propre schenckagie te vereeren. Soo dat niet helpen mach en ons aen 't lichaem komen 't attaqueeren, moet ider 't zijne soo dier vercoopen als hij can.

(1658) Pmo Februarij. Des avonts compt bij ons in de logie Occonja Sirij Maha Radja, ons vragende offer een Comps. jacht uijt Japan op Pnompingh g'arriveert was. Seyden daer geene tydinge van te hebben. Hij vervolchde daer wederom op, dat het zijn hoocheijt Nac Pronckiesad echter aengedient was, dat aldaer een Hollants schip aengelant waer; daerom daer wel naer te vernemen hadden; off soo wij begeerden wilde den gemelten prins daer wel een vaertuijch met g'armeert volck heenen stuuren om den schipper ende andere officieren te laeten waerschuwen, dat wanneer Pnompingh, dat nu van de gelevanteerde princen mede overheert was, quamen voorbij
[460] te varen, wel voor haer te sien hadden, dat van haer niet affgeloopen wierden ofte ten minsten met gewelt in haer dienst mocht getrocken werden; dat het beter was het heel boven aen de logie quam ende hij het in 's Conincx dienst als het Engelse ende Deensche jacht mocht emploijeeren. Daer op geseght hebben, waer dat hij sigh al mede te moyen hadde; dat doch het jacht niet eens soo hoogh soude comen; oock dat wij geen last hadde Comps. jachten in den eenen Conincx dienst off den anderen te leenen; waeruyt wij, Ed. Heeren, dan genouch bespeuren conden, het den eenen grijpvogel leet was, den anderen geaest wiert.

(1658) 3en Februarij. Des 's morgens sijnder een partije van de gelevanteerde, ongevaer 150 man sterck ende een elephant waer 2 persoonen op saten, achter door 't velt by de talampoijerij [1]) doorgebroocken,

---

1) Klooster.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

makende een groot gekrijt, g' armeert met roers, pijl en boogh voorbij onse logie gemarcheert, sonder dat ons eenige moleste hebben aengedaen. Dan aen de talempoijers [1]) gevraegt wat voor volck in ons huys woonden, daerop geantwoort wiert wij Hollanders waren. Andermael vragende of wij den Coninck geen sustentie deeden, daerop g'antwoort wiert van neen. Empassent hebben de huysen boven 't onse tot geheel aen 't Chinees quartier in brant gesteecken.

Dien selffden dagh hebben de gelevanteerden verscheyde attentaten op de wercken van de Coninckse gedaen, sommige al ingenomen gehadt maer door 't schieten van d' Engelsche ende Deensche jachten daer wederom uytgedreven. De Konincksen souden haer seer cloeckelijk verweert hebben. Kregen mede desselven daegs noves [2]) door den assistent Brinckhoff (die den chirurgijn Pieter Chevalier in 't Maleijts vertolckte, wanneer hij Tjauwanja Coussa gaen verbinden was geweest), gemelten Coussa tegen hem geseght soude hebben, de Conincksen al vaertuijgen met g'armeert volck afgestiert hadden om ons jacht dat uyt Japan waren verwachtende soo het in de revier waer na haer te trecken om 't selve in 's Coninex dienst t'employeren; waerop gemelten Brinckhoff soude gevraeght hebben off sulcx met gewelt soude geschieden off door versoeck aen desselffs scheepsoverhooffden; waerop geen antwoort en gaff; waerom wij desen selffden dages door quaet vermoeden den voorn. adsistent met de namracx prauw, gemant met 6 matroosen met haer schietgeweer, naer 't musquitte gadt gestiert hebben met ordre om te sien off 't jacht gearriveert waer, anders aldaer 't jacht tot 15 deser te verbeijden (en), geparesseert wesende, d'overhooffden een missive van den inhout deser nevensgaende copie te behandigen. [460d°]

(Febr. 1658) Den 7en daeraenvolgende omtrent den avont zijn wij expresselijck ontboden om des anderen daeghs by den prins Nac Promkiea te verschijnen; oock versocht om eenige musquetten te leenen. Waerop bescheyt gaven, dat wij op morgen naermiddagh by sijn Hoocheyt souden comen, maer al soo selve bevreest waren voor een aenloop wanneer dan ons eygen leven ende 's Comps. middelen hadden te defenderen, daertoe wij seer sober van geweer versien waren, dierhalven daer niet van conde missen, zoodat Zyne Hoocheyt ons daerin gelieffden t'excuseeren. [461]

1) Priesters, Boedistische monniken. Hobson Jobson, Woordenboek, verklaart: Monseigneur Pallegoix dit: Les Européens les ont appelés Talapoins, probablement du nom de l'éventail qu 'ils tiennent à la main qui signifie feuille de palmier. Engelsch: Tallapoies of talapoin.

2) Portugeesch, nieuws.

Daeghs daeraen des naermiddaghs zijn wij naer den prins Nac Promkiefa gereden, die wij omtrent de cleijne passer gequartiert vonden, zittende verheven in sijn pontificaer, bij hem hebbende de Ojaes Calahom ende Iumerath, Present Occonja Serij Maha Radia ende veel andere luijden van naem ende staet. Naer wy sijn hoocheyt gegroet hadden, heeft hij ons door den tolck laten aenseggen dat wij, 's Comps. factooren, door versoeck ende licentie van Sijne Majt. andermael alhier in 't rijck waren comen negotieren; dierhalven, te meer alsoo verstaen hadde met weijnich volck versien waren ende de vijff princen haer tegen Zijne Majt. levanteerden, van voornemens geworden waer (aparent omdat ons niet veel vertrouwde) dicht achter ofte tussen de talempoijerije ende onse logie een sterckte te maken ende daer gearmeert volck in te leggen tot onser sauveguarde; wanneer onse kennisse daermede dan toe conden contribueren om sijn volck van de onse te laten onderwijsen in wat maniere haer te bewercken hadden ende wanneer de noot aen de man gingh haer met schietge-
[461d°] weer wat t'adsisteren en haer by te staen. Waerop waren antwoordende, waer te wesen wij maer negotianten waren en geen volck van oorlogh; dat Sijne Hoogheyt een sterckte met volck omtrent onse logie wilde leggen gingh ons in 't minste niet aen ende het stont hem vryelijck toe, alsoo het Sijne Majt. landen ende niet onse en waren, ende dat wegens Syne Majt (die buyten 's lants was) in desen troubel te bewaren hadde; alhoewel wij wat ons belangde beter achten bewaert te wesen, dat Sijne Hoogheijt geen volck bij de logie en stierde, alsoo met den Coninck noch de princen in geen contentij sijn; ende wat ons meer belanghden, wilden als negotianten de wapenen, alsoo het een binnenlantschen oorlogh waer, niet tegens den eenen ofte den anderen aennemen eenige armes aen Sijn Hoogheijt te leenen; was een cleijnicheijt; maer alsoo wij daer weijnich van versien waren, jae niet meer hadden dan ons eijgen leven te defenderen, oock om ons in geen opspraeck te brengen van aen den eenen kant ofte den anderen geholpen te hebben, ons daer in gelieffden ende most excuseren. Daernaer vraeghde Sijn Hoocheijt ons, met wien wij het in desen oorlogh hielden, te weten met den Coninck of met de gelevanteerde princen. Gaven wederom tot antwoort, dat het gevoel van dat geen vreemde natie haer met geen binnenlantschen oorlogen te bemoeijen hadden schier ons aengebooren natuur waar, maar wenschten met alle onse
[462] herten den Coninck de fortuijn van den oorlogh mocht behouden, waervoor hij ons bedanckten. Daernaer waerschuwden ons Zijne

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

Hoocheijt, wij ons van de vijff gelevanteerde princen niet souden laten bedriegen; want wel aenspraeck van de gelevanteerdens mochten crygen, om met haer aen te spannen, dat tot geenen andren eynde soude dijen dan om 's Comp^s middelen onbruijck te maecken ende deselve aen haer volck om te deelen. Daer op wij tot antwoort gaven, Zijn Hoocheijt daervoor niet te vreesen hadde. Daer nae vraeghde ons Oja Iumerat off wy geen noves van ons jacht uijt Japan hadden; waerop antwoorden van neen ende oock van vertrouwen waren 't selffde niet soude coomen, alsoo het al vrij laet in de mousson waer. Daerop wij aen Sijn Hoogheijt ende de groote Ojaes ons afscheijt versochten, welcke, ons met drie water limoenen waren vereerende, ons afscheyt vergunde. Zijn met den anderen wederom na de logie gereden.

(Febr. 1658) Den 10^en daeraen creegen tijdingh, dat boven van den Coninck afgecomen waren drie groote personagiens, te weten Nac Pra Staa, de Occonjaes Serck Louck ende Pousselouck, mede brengende 3000 persoonen, meest g'armeert met pijl ende boogh; hebben haer quartier gemaect boven 't vervallen paleijs van den Ouden Coninck, waervan Nac Preaute de weet creegh; soude haer met 2000 man in 't gemoet gegaen hebben om haer slagh te leveren, 't welck gemelte heeren mede gewaer geworden sijn, die haar ontslooten ende in twee [462v] deelen in embusquade geleght soude hebben om Nac Preaute een voordeel af te sien, welcke onwetende tussen beyde de armades in was comen marcheeren; ende aleer sulcx gewaer geworden was, zouden sijne vijanden van beijde de canten op hem aengevallen sijn, dat hem naer weijnich schermutselinghen op de vlucht na sijn quartier zouden gejaeght hebben, naer dat omtrent 30 man verlooren hadde.

Drie daagen daarna voormiddaghs comen met ordre van den prins Nac Pronckiefa af omtrent onse logie 6 a 700 persoonen, meest Bapnommers met 150 Coutchinchienders, daer hooft af is Occonja Tarantsjouw, breeckende bij ende ontrent onse logie over al de schutten van de huysen, om tot maecken van hare twee trancqueeres [1]), die se achter onse logie beginnen op te maecken, te gebruycken.

Geduijrende gemelten tijt heeft den Coninck van beneden groote sustentie van volck gecregen van de naervolgende dorpen ende gehuchten, te weten van Baspnom Baboer, Lausche revier, Tonghbongh Comiangh, Tjarcedau en Sibbedingh, behalven die met Nac Prae Staa' ende d'Ojaes Sercklouck en Pousselouck afgecomen waren, bedragende ongevaer wel 8000 man.

---

1) tranqueira (Portugeesch), palissadeering, loopgraven.

[463] Twee dagen daer aen volgende verstaen wy dat Zyne Majt. al zeer nabij soude wesen ende het heden den 6en dagh was, dat Zijne Majt. van Baboer sijne reyse hier na beneden begonnen hadt; soude overlant comen. Zijn Majt. soude op sijn vertreck de gom [1]) laten slaen en verbooden hebben, dat niement (aparent door superstitie) op straffe des doots sigh in een etmael soude verstouten verbij zijn logement te gaen, waerop zoo wel hadt laten passen, dat een vrouw ende man geattrapeert wiert, die sij beyde de cop hadt laten afslaen ende daerop zijne reijse aengevangen hebben.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

Daeghs daeraen voormiddaghs zijn de Conincksen, voornemens onder opsight van Occonja Tarantjouw ende Tjanponja Mitip Ronghtonock (alwaer de vijff gelevanteerde princen een vastigheijt en haer volck, die dat te bewaren hebben) te besoucken en tegen deselve te schermutselen, met meijninge haer uijt de vastigheyt te jagen, achterom voorbij onse logie gemarcheert, bij haer hebbende ongevaer 2000 man, soo Maleyers, Cambodiers als Couchinchienders; maer hadden lustigh haer neus gestooten, want de Cambodiers haer verschuijlt hadden en niet vechten wilden; de Maleyers hadden haer cattigh gestelt, doch vreesachtich, verlooren 4 persoonen. De Coutchinchienders souden haer dapper geweert hebben, maar hadden oock al vier man verlooren. Zijn des avonts omtrent drie uuren soo druypstaertigh wederom voorbij onse logie naer boven gemarcheert.

Des avonts tegen den doncker is den prins Nac Pronckiefa met
[463d°] omtrent 1000 gearmeerde mannen, soo Maleyers als Coutchinchienders, voorby onse logie achterom 't velt in gereden, met voornemen soo verstonden persoonelijck den bloedigen oorlogh aen Ronghtouock geschiet, te hervatten; maar comende omtrent 't nieuw gemaeckte vastigheijt, soude tegens Occonja Tarantsjou in hare woorden uijtgevallen hebben, waerom dat met sijn volck niet gevochten hadde; dat hij nu van meeninge waer dese nacht in de talampoijerij te slapen, genegen om op morgen heel vroegh de schermutselingh selver te doen; naer welcke woorden wederom te rughe na de talempoijerij soude gekeert hebben, alwaer hem de Occonjaes Calahom, Iumeradt, Ancea ende meer andere grooten gesombaeijt [2]) souden hebben, dat doch wederom na boven soude comen; 't welck, haer inwilgende, heeft sigh omtrent drie glasen [3]) in de nacht wederom met sijn volck op

1) Gong.
2) gesmeekt.
3) Bekende scheepsterm, voor 3 uur.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

marsch na boven begeven ende sigh in zijn quartier getransporteert.

Verstaen mede, den Portugeeschen Vlamingh Bastaen Brouwer met zijn vaertuijgh uyt Tonckin op Pnompingh soude gearriveert wesen ende aldaer van de Conincksen aengehouden zijn, die hem 't schut ende andre ammunitie van oorlogh afgenomen zouden hebben.

Vijff dagen daernae des 'smorgens is den adsistendt Pieter Brinckhoff met de namracx praeuw wederom van beneden hier boven aen de logie gecomen, rapporterende, alhoewel hij geordonneert was bij 't musquitte [1]) gadt tot 15 Febr. op de Japansvaerder te tarderen, [464]
dat wel gedaen heeft, maer hadde aen de mont van beyde de gaten geweest, maer geen Jappansvaerder vernomen hadden.

Den tweeden dagh daeraen volgende des namiddaghs comt in onse logie ons besoecken Tjauponja Pou, ons versoeckende wegens den prins Nac Promkiefa, alsoo verstaen hadden wij wel van twee picol buscruijt versien waren, wij 't selve aen hem willen vercoopen. Waer op antwoorden, het de onwaerheijt was wij van sooveel buscruijt versien waren; die zulcx aengegeven hadden, toonden niet sij van onse vrienden waren; soo der d'E. Comp^e^ van versien waar, 't soude ons te geringh wesen, sulcx aen een prins te vercoopen, maer souden 't dan veel liever aen hem schencken. Waerop gemelten Tjauponja Pou geseght heeft, dat hij ons by den prins wilde verontschuldigen ende heeft sijn affscheijt van ons genomen.

Den selffden naemiddagh ben ick na den prins Nac Prom Kiefa gereden, welcke ick in syn trancquere vondt. Naer dat ick sijn Hoogheyt gegroet hebbe, liet ik hem door den tolcq Marco aendienen, hoe op heeden Tjauponja Pou in onse logie was geweest, ons wegen syne Hoogheyt versocht hadde om twee picol buscruijt, die by ons schuylende soude wesen, waar in sijn Hoocheyt ons doch ontschuldigh houden wilden, alsoo daer van niet voorsien sijn, schoon sulcx bij sijn Hoocheyt aengegeven was; dat sulcx, soo het geen bin- [464d°]
nenlantsen oorlogh waer ende wij daarvan voorsien waaren, te geringh soude wesen om aen sijn Hoocheyt te vercoopen, maer liever dan wilden schencken. Waarop antwoorde, ons gaern ontschuldigh houden wilde, maar dat wij den Coninck, nu met de gelevanteerde in oorlogh waer, soo veel als mogelijck was mosten helpen; dat Sijne Maj^t^. ons niet en hiel als vreemdelingen maar als eygen inboorlingen, die hij altijt helpen wilde; ende dat hij achter onse logie op 't pas een fort hadde laten leggen; dat wij 't volck die dat bewaerden met schietgeweer wat souden adsisteeren ende wanneer het op een scher-

1) Moskieten-gat, een plaats in de rivier.

mutseren quam bij te staen. Waerop als voor desen waren antwoordende, dat ter naeuwer noot selffs qualijck met geweer versien waren ende dat wij genoegh te doen hadde met 's Comp^s. middelen te bewaaren; waerop ick affscheijt versocht, 't welck sijn Hoocheyt was vergunnende. Ben, naer hem een propre schenckagie liet, wegh gegaen. VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

(1658) 3e Martij vaert mede voorbij onse logie een Castiliaense galeij uijt de Manilha, t' seijl gegaen den 25 Januarij in comp. van twee galjoens en 4 champans met ordre, soo den capiteijn voor gaff die ons den selffden dagh quam besoecken, mainctementos [1]) ende ammuni-
[465] tie van oorlogh tot secours van Gammalamma op Ternaten te brengen, doch door storm ende onweer op zee gerescontreert van malcanderen gedwaelt en zij van haer reyse versteecken geworden zijn, soo dat met de gemelte galeij alhier was comen aenlanden en niet anders mede bracht dan ammunitie van oorlogh, versien sijnde van 5 stucken schoon geschut, daer toe 15 blancke coppen ende noch wel soo veel Pampangers [2]) behalven 120 galeijboeven; welcke geluckige occasie Sijn Majesteijt nu mede waerneemt om 't selve in sijn dienst te versoecken, 't welck de Castiliaenders hem vrijwillich vergunt ende alle hulpe ende bijstant sooveel haer mogelijck belooft hebben, jae dat meer is, den Coninck moet gegeven, zij binnen 2 a 3 dagen de victorije in 's Conincx handen soude leveren.

Heeden is mede Sijne Conincklycke Maj^t. van boven van Baboer tot boven een mijl van 't spruytje Siemenicq over lant gecomen, zijnde deselve plaetse daer hij bij Sr. Indijcx tijden hoff gehouden nu met zijn vaertuygh is leggende; is vergeseltschap(t) afgecomen met de Ojaes Tijecri Lepaangh, Nac Promkeeino ende Sercklouck; soude 6 a 7000 man mede gebracht hebben doch weijnich roers maer al met pijl en boogh. Zijn Majesteijt meeninge soude wesen de 5. gelevanteerde princen belegeert te houden, want hij haer de passen nu
[465v°] over al afgesneeden soude hebben, soo dat geen mainctementos meer kunnen erlangen of mosten haer door de Coninckse haer quartier heen slaen.

Daeghs daer aen soude den prins Nac Promkiefa nevens de Ojaes Calahom ende Iumerath ende andre grooten meer Zijn Maj^t. gaen besoecken hebben; de Ojaes ende andre Grooten soude des Maj^ts voeten gecust hebben; maar den prins Nac Promkiefa soude voor eerst nevens de Coutchienchienders door last van den Coninck hebben moeten buyten staen (apparent door quaet vermoeden, dat Sijn Maj^t.

1) Mantimentos, Portugeesch voor voedingsmiddelen.
2) Inlanders uit de buurt van Manilla.

[Maart 1658.] op hem hadde), maer naderhandt wederom nevens de Coutchinchienders van Zijn Majt. binnen geroepen, doch sonder geweer, waer zij met malcanderen den Coninck nieuwen eedt van getrouwicheyt souden gedaen hebben ende vrolijck van hem gescheyden zij (= zijn).

Den 5en dagh daer aen heeft den prins Nac Promkiefa 't fortje op Bontouock, waer Nac Monton inleijt, gaen bestormen; soude 6 dooden met 15 gequetsen gecregen hebben ende met weijnich victoria wederom gecomen sijn; oock heeft den Coninck mede op de tancqueere, leggende op 't spruijtje van Sunmenicq waer den prins Nac Pra Odol inleght, laeten stormen ende de Castilianen en Deenen daerop lustigh laten vueren, maer heeft gants geen victorie behaelt.

Vier dagen daar naar des uchtents ben ick nae Zijn Majesteyt gevaren ende tegens de middagh aen zijn vaertuych, dat een mijl boven 't spruijtie Sunmenick legde, aengecomen, wanneer ik opstont voor Zijn Majt. quam te verschijnen. Naer hem gegroet ende door de tolck wellekom geheten hadde van sijn reijse van Baboer, heeft Zijn Majt. tegen mij geseght, dat alle Grooten ende vreemdelingen hem al waren comen besoecken geweest en ons noch niet te voorschijn gesien hadde, vragende hoe sulcx bij quam; daer ick Sijn Majt. naar de waarheijt op diende, dat het aen Marco onsen tolck gemanqueert hadde, die voor desen by Zijn Majt. mede geordonneert waer de Castiliaensche galeij boven te helpen brengen, naderhant buyten onse kennisse bij Sijn Majt. geprest geworden om de Castilianen in desen oorlogh te dienen, naer hem wel 8 dagen gewacht hadden, aleer gemelte tijdinge bequamen; daerom dan Syne Majt. hem niet gelieffde te vertoornen, want het ons leet waar wij Syne Majt. niet eerder hebben cunnen coomen besoecken. Daar naar vraeghde ons Zijne Majt. offer geen schip van d'E. Comp. uyt Japan g'arriveert waar. Seyden van neen. Waar op seyde, hij oock wel gelooffden, alsoo het jegenwoordigh al buytens tijt waar, datter geen comen soude, dogh dat op hant waar; dat zijn schepen uyt de Manilha, Cantao ende Macauw arriveeren souden, wanneer dan genoegh gesecoureert soude zijn, maar dat hij van d'E. Compe seer sorgelijck waer oock wat hulps verwacht hadde, dat hij nu heel contrary vont. Waerop Sijn Majt. waaren dienende, dat den oorlogh binnenlantsch en met sijn eygen cosijns ons ten alderhooghsten leet waer ende ons aen 't herte gingh; ende onaengesien dat het voor d'E. Compe seer sorgelijck waar de wapenen in sulcken oorlogh by de handt te neemen, 't zij om de koninck ofte de princen te adsisteren, echter hem al overlangh te hulp soude gecomen hebben, soo het ons aen geen volck ende armes ge-

[466] [466d°] [466v°]

manqueert hadde; want niet meer dan van thien a 12 man ende soo veel schiet geweer versien waren, waer wij 's Comps. middelen mede mosten bewaren. Aen couragie conde Zijn Majt. wel bespeuren het ons niet en mancqueerden; want doen de princen haar eerst levanteerden is al 't volck, in 't Chinees quartier ende hier na beneden tot bij Jan de Croucx huijs woonende, na de oversyde van de rivier gevlucht, wy de eenighste gebleven sijn, die haar huijs van die tijt af aen tot noch toe ingehouden hebben. Waerop de Coninck antwoorde, wij niet al buijten de waerheijt spraecken; dat wel wist, dat binnenlantschen oorlogh de rycken benauwt maeckt, sorgelick voor vreemden sich daermede te mengen; 't was hem leet dat hij tegen zijn eygen bloet most oorlogen, doch hy wilden se niet op 't vinnighste aentasten maer beset houden ende uythongeren ende meer diergelijcke reeden. Gedurende gemelde reden liet Zyne Majt. my eeten voorset-

[467] ten en most door commando van Sijn Majt. op goet succes van den oorlogh te met een kroesje prosatse aracq drincken, jae soo dickmael, dat wel bestooven geraeckt soude hebben. Ons volck in de praeuw wiert mede eeten ende arack voorgeseth. Ick bevon dat den Coninck noch al even dorstich als hier te vooren waer, want geraeckten heel droncken, soo dat begon te vomeren; daer wiert geseght onaangesien desen benauwden oorlogh hij alle dagen soo bestelt waar; waer over, na versochte licentie ende een propre schenckagie voor hem ende de Coninckginne liet, mijn afscheijt nam ende mij wederom in de prauw begaff, waermede wederom terugge na de logie gevaren ben.

Heden verstaen mede novos, dat Nac Muntum aen den Coninck soude geschreven hebben, hij anders niet en soght dan de Maleijers aen een cant te hebben; wanneer hem den Coninck daar mede wilde laten begaan, woude hij des Conincx voeten cussen en hem erkennen als voor desen, als sijn Coninck; waarop den Coninck wederom met schryven soude laten antwoorden hebben, hij wel verstont Nac Montom daar een sinisterlycke streck mede voor hadde, nademaal wel wist Zijn Majt. selver Moors Maleyts waar; Nac Montom soude met sijn armee maar jae comen, men soude dan wel sien wie de victorieuste waar; ook soo hy sulcx niet en dede, achte hij hem niet meer als een kint, die geen couragie hadde.

[467v°] Den 4en dagh daar aan vlucht de Castiliaense galeij ende 't Deensche jacht, soo voorgeven omdat den Prins Nac Promkiefa ende Oja Calahom met gewelt haer schut wilden afnemen, vreesende wanneer sulcx quamen te weijgeren, wel coppen costen mocht, principalijck

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

den Deenschen schipper daar 't al eens nae genough mede geweest hadde. Hoe het met haar afloopen wil, sal de tijt leeren. Altijts, Occonja Sery Maha Radia presenteert, soo den Deen noch 2 a 3 dagen, sonder dat heeft te vreesen, wachten, wil hij de negen a thien duijsent Tail die hij hem schuldigh is, te betalen. Den Deen geeft voor, soo het mogelijck is, hij sijn reyse na Japara wil neemen; waeromme, Ede Heeren, met hem dan dese cartere [1]), om haar Ede van deses lants ende onse gelegentheijt t'adviseren.

Dat men, Ede Heeren, oordeelen soude, wie van beyde de parthijen de victory souw behouden, te weten den Coninck of Nac Montom, konnen qualijck seggen; want den prins Nac Montom heeft veele wapenen ende ammunitie van oorlogh. Daer en tegen is hij van den Coninck met een groote macht van volck belegert, die alle passen gesloote houdt, dat schier geene of weynigh mainctementos can binnen crygen, want de rijs in sijn leger seer dier begint te worden. In 't 's Conincx leger sijn weijnich armes en buscruijt; behelpen haar meest met pijl ende boogh, maar heeft de heele revier open; cunnen noch weynich kummer van honger onder de Coninckse bespeuren. [468]
Wat swaericheyt datter meer door soo een lange benaemden [2]) binnenlantsen oorlogh can toevloeijen, vermits de gebueren daar door wacker worden, cunnen hare Ede wel consideren; doch hebbe, Ede Heeren, vertrouwe, het binnen twee maenden onder off boven sal wesen.

Soo dat wij, Ede Heeren, om 't geene voors. alhier in groote becommeringe en swaericheijt zijn, principalijck wanneer de gelevanteerden, gelijck men voorgeeft, eerst daeghs met een furij af zullen comen; en wanneer deselven dan quamen te floreren staender veel hooffden te vreesen. Doch ons oordeelen, wanneer het niet al te haestigh geschiet, hebben goeden moet wy 't leven wel sullen behouden. Ter andere zyden, soo den Coninck victorieux blijft, isser mede al te vreesen, dat door quade oorblasers, die de Hollanders hier veele hebben, want 't gepeupelte principalijck de Portugeesen en haar mesticen die op ons seer verbittert zijn omdat wij stil sitten ende niet geprest zijn, latende haar voorstaen wij soo wel tot den oorlogh hooren geprest te worden als zijluijden, hebben wel op ons volck, die om bootschappen stierden, geplasphameert, seggende wacht U, den Coninck siet het noch in soo langh den oorlogh duurt, maar naer desselffs eijnde hadt Sijn Majt geswooren, dat ons wat anders leren

1) = Berichten schrijven.

2) Lees: benauwden of beraamden.

[468d°] wilde. Doch betrouwen op Godt almachtich, die wij hoopen ons leven ende's Comps. middelen wel sparen sal.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

Alle negoutie, Ed. Heeren, staet stil. Daer sal vooral in dit saysoen, vermits den oorlogh ende daer al de werelt ingeprest is, geen vellen gehandelt cunnen worden, noch niets dat dienstigh is voor Japan, soo datter van desen jaere geen cargo voor Japan sal wesen. Souden aparent voor desen al tot contract gecomen hebben, soo het opstaen van gemelte princen tegens hare koninck sulcx niet verhindert hadde; want op dien selffden dagh de Occonjaes Tipsombath ende Sirij Maha Radia daerom expresselick in de logie gecomen waren; maar gemelten geruchten omtrent haar comende, hebben haar afscheijt van ons genomen ende sijn wegh gegaen sonder tot contract te comen.

Daer sijn, Ed. Heeren, in dit saysoen aengelant drie Lausche vaertuygen, mede brengende ongeveer 60 picol benjuin ende omtrent soo veel picol gommelack; de eijgenaers daarvan sijn de Occonjaes Tipsombath ende Tuprath; vertrouwen d' E. Compe. daar mede weijnich van erlangen sal, vermits wij daar al doende om geweest sijn om die te copen, maar costen die niet bemachtigen, alsoe Oja Calahom uijt last van Sijne Majesteyt overal verboden hadde, dat geenige cooplui jden, niemant uytgesondert, sigh verstouten zoude gedurende de-
[469] sen oorlogh benjuin te coopen of te vercoopen. Vertrouwen, het spruijt uyt oorsaecke, den Coninck voor desen wel genegen soude geweest hebben d'Engelsche ende Deenen daar mede te begunstigen, wanneer den oorlogh een eynde nemen soude, vermits hem daar in gesustenteert hadden, maar sullen, Ede. Heeren, echter hier na niet nalatigh wesen ons debvoir te contribueren om daar mede wat van t' erlangen.

Daar sijn dit saijsoen uyt Japan aengelant twee Chineese joncken. Haar ladingh bestaet in silver, cooper, porceleijnen, tarruw [1]) ende andre vivres. De anaccodas brengen tydingh, datter voorleden jaer van d'E. Comp. negen scheepen waren geweest ende datse een slechte negotie belopen hadden, datse haire waren voor de halve prijs hebben moeten geven, uyt reeden dat met het versterven van den ouden Keyser een revolte in 't lant ontstaen waar, geheele steede verbrandende, ende datter wel dartigh duijsent man door 't swaert behalven door hongersnoot om 't leven geraect sijn. In haar aenlanden souden

---

1) Naar vriendelijke opmerking van den heer W. C. Muller wel tarruw, taruwe, taruw, teruw, terwe = tarwe. Verg. *Daghregister Cast. Bat.* (1640 vgl.) waarin daarvan herhaaldelijk gewag wordt gemaakt. Japansche boekweit, rijst en tarwe worden soms in één adem genoemd.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

de hartevellen genaemt seman tegen 65. tailen en de namracq tegen 27. dito vercocht sijn, die sy daarnaer voor seer geringe prijse verlaten mosten. Hebben mede ondervraeght offer geen Hollants schip ende meer joncken soude comen. Seijden, alle onse scheepen in de maent November vertrocken waren; dat het haar wonder gaff hier noch geen Hollants schip aangelant waren, vermits in Japan verstaen hadden, dat een schip sijn reys hier na Cambodia zoude nemen; maar [469d°]
offer meer Chinese joncken uijt Japan hier soude aencomen was haer onbewust.

Den 25en Febr. des avonts seijlt alhier voorbij de logie, in 't Conincx dienst geprest wesende, 't vaertuijch van Bastiaen Vaes, comende uijt Tonckin, in hebbende zoo voorgeeft 5 a 36 cattij muscus, weijnich zyde stoffen. Heeft ons een missive van de residenten uijt Toncquin behandight, waarvan de copije nevens desen hare Ed. mede toecomen.

Mede isser een joncq geparesseert, toebehoorende Tjauponja Coussa, comende van Johor, in hebbende campher, rottangh en peper.

Doch isser een Conincx schip uyt Cantao gearriveert, soo men seght mede brengende veertigh picol buscruijt, 't welck den Coninck seer gedienstigh in desen oorlogh comen sal. Brengen tydinge datter voorleden jaer een Hollants schip omtrent Cantaon waer geweest, maar dat de Coningen het niet binnen hadden willen hebben ende hadt buijten moeten blijven. Wat coopmanschappen dat mede brenght is ons noch onbewust. Soo deselve ende noch een Maccauws vaerder, die in de revier is, goudt mede brengt, sullen ons debvoir, omdat off een parthije daarvan te bemachtigen, contribueren, alsoo der dogh geen handel voor Japan voorvalt, te meer om 's Comps debiteuren daer mede wat te vereffenen ende 't comptoir niet vruchteloos te laten leggen; want het goudt d'E. Comp. doch selden t'onpas can comen.

Met den debet bedragende *f* loopt d'Ed. Compe in desen [470]
oorlogh mede groote swaaricheyt; want soo het hier op een cappen sal beginnen te gaen, principalijck soo de princen d'overhant crijgen, 't grijse hooft, Comps bederff, die veel debet staet, te vreesen heeft en wel vallen mocht; voor soo veel den debet belanght dan groote schade lyden soude.

Hebben mede op 18. van de voorleden maent bij Zijn Hoogheyt Nac Tjanfa Onbrat geweest (en) deselve versocht, de Japanders, Comps debiteuren, nu mede gelieffde te laten roepen als voor desen de Chinesen gedaen waren; die ons antwoorde, dat daer al na vernomen

hadde, dat se alle al doot waren, geen kinderen en oock seer weij-nich middelen naer gelaten hadden, dier halven d'E. Comp[e] sigh te vreden most houden.

VIII. BRIEF VAN KETTINGH, MAART 1658.

Souden hare Ed[e] jegenwoordich de Majesteijtsmissive nevens een goudt kittinghsken aen Mevrouw Generaels, die noch niet claer was met S[r] Indijck mede te geven, toestieren; maar alsoo die in Oja Calahoms handen schuylt, derff die jegenwoordigh in desen staet soo veel niet vergen, te meer alsoo niet seecker is den Deen de reyse van de Javaense cust in dit mousson erlangen sal.

Onder stondt: Hier mede Ed[e] Erntfeste, manhafte, achtbaere, welwyse, zeer discrete ende genereuse Heeren, afbrekende, sullen wy na reverente groete U Ed[e] in de genadige bescherminge Godes bevolen laeten, blyvende altoos U Ed[e] Ootmoedige dienaren,

Was ondert[t]: Pieter Kettingh, Adrs. Stouthert, J. Costendorp.

Ter syden stondt: In 't Nederlants comptoir Cambodia desen ... Martii A[o] 1658.

Collatione facta concordat.

(get.) Andries Frisius, sect[s].

VIII A.

UITTREKSEL.

Copie missive van 20 October 1658 uit Nangasacki van Hendrick Indijck, blijkbaar aan Gouverneur-Generaal en Raden.
Boek 1659, II, blz. 471—75.

14 Mei 1658 uit Batavia met het jacht Bloemendael vertrokken, bevond hij zich 5 Juni daaraanvolgende in de „Cambodiase revier „voor 't Castiliaens quartier" [1]), waar hij door een brief van den koopman Pieter Kettingh van 23 Mei kennis kreeg van het uitbreken van een oorlog tusschen de prinsen van den bloede en den koning. Hij is daarop met het jacht Bloemendaal tot voor de loge getrokken, waar hem blijkt dat door den oorlog zeer slechte zaken zijn gedaan en weinig kans bestaat op een behoorlijke lading voor Japan. De oude Stouthart klaagt hem weenend over slechte behandeling door Kettingh en smeekt om overplaatsing. „Hij is in Maleyse, Portu„gese ende Siamse tale wel ervaren", schrijft Indijck, die thans zijn verzoek ondersteunt bij de regeering te Batavia en hem alvast doorzendt naar Japan.

VIII B.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) in dato 4 Augustus 1664.
Boek 1665, I, fo. 238—286.

Om in deese tijden de Portugeesen en andere geen voordeel in te ruymen, ende 's Compagnies voordeel te soecken, hebben wij naar Cambodia insgelijcx noodigh geacht weder besendingh te doen ende daer toe aangeleijt 't jacht de Zeehond, die met een cargasoen van f 31092,14,12 den 16 passado (July 1664) van hier vertrocken is. En alsoo de troublen in dat rijck vrijelijck gecesseert en den rechten erff-

---

1) De eenige maal, dat ik hiervan gesproken vind.

genaam uyt een heydens geslacht weder herstelt was, heeft ons noodigh gedacht, behalven het ordinair opperhooft derwaarts noch te committeren den coopman Jan de Meyer, die bij instructie gelast is, het oude contract tusschen ons en den overleden Machometaansen koningh geslooten in sijn geheel met den nieuwen koningh na uyterste vermoogen te renoveren; dat ons daerenboven vergoet werde de schade die d'E. Compagnie aldaer in de revolte heeft geleden; dat het octroy der hartevellen en koehuyden voor 25 jaaren sal werden gecontinueert, ingaande van den tijd dat het oude contract sal werden gerenoveert; dat geen Chinesen sal toegelaten werden naa de Noord van Cambodia te vaaren [1]), noch van daar wederkeeren, maar wel van daar om de fluyt [2]) na Siam, Malacca, Borneo,Batavia etc. Hoedanich alles sal uytvallen, werd (= wordt) UEd. per de retourvloote bekent gemaackt, zijnde geordonneert bij goeden uytslagh (dat Godt geve) aldaar tot ordinair opperhooft te blijven resideren den coopman Pieter Kettingh, die in de laatste revolte van daar gekeert is. Soowel na Siam als Cambodia hebben wij bevoolen dat, soo eenige articulen niet konden geslooten werden, dat daarom den handel echter niet sal werden uytgestelt off nagelaaten, maar deselve articulen aan ons werden gerenvoyeert, met versoeck eenige persoonen aan ons, daar nevens gecommitteerd en gemachtight, moogen overkoomen, daarmede de opstaande poincten konnen werden aff gehandelt. (fo. 256 v°.)

VIII B. GENERALE MISSIVE, 4 AUG. 1664.

VIII C.

UITTREKSEL.

Copie missive van Sr. Joan de Meyer en Pieter Kettingh uyt Cambodia int Nederlants comptoir aen Batavia in dato 30 November 1664. [3])

Boek 1665, III vervolg, blz. 125—137.

Deze missive begint:

„Desen omme UEd. int corte bekent te maecken onser wedervaren 't zedert [4]) van Batavia vertrocken. Den 25 July (1664) quamen

1) Zie mijn *Onze Vaderen in China*, Gids Febr. 1917.

2) Denkelijk schrijffout voor „suyt."

3) Blijkens de Lijsten van te Batavia aangekomen en van daar vertrokken schepen, kwam deze brief 10 Januari 1665 „met een vaartuyg van Cambodia" aldaar aan.

4) Volgens Generale Missive 16 July 1664.

VIII C. BRIEF J. DE MEYER, 30 NOV. 1664.

„aen Poulo Thiamon, alwaer verversinge cochten, houdt ende water „innamen. Den 30 sagen 't landt van Combodia. Alsoo 't avondt was, „quamen ten ancker op 11 vadem. Des anderen daegs 's morgens „maeckten zeyl, met de boot voor uyt, om te sien ofte binnen con- „den geraecken". Na een vergeefsche poging, „alsoo geen meerder „diepte conden crijgen, vonden wij goet 't gat weder uyt te loopen". Maerten Osman, de onderstuurman, die als loods mede was gegaan, wist nergens van, „seggende sijn boeckje quijt was, dat wel gelooven „in d'aracxpul [1]) gebleven is, soo dat wij ons sonder raat nochte in- „structie bevonden tot peryckel van lijf en goet". Door storm en slecht weer hebben wij pas den 10 Augustus den opperstuurman Pieter „de gaets connen laten afdiepen", die den 13 rapport daarover uitbracht, waarna met algemeene stemmen besloten werd de rivier binnen te loopen. Zij stellen voor, „soo laten besendingh in toecomende „niet gelieven te doen, want het menschelijkerwijse onmogelijck is".

„Het was een vreeselijke reis naar boven. „18 Augustus sonden „wij twee borsten van de Pen met een Maleijts vaertuygh voor uyt „om onse compst te verwittigen, waer van den eenen genaemt Hen- „drick Rijckersen [2]) op 17 September ons wederom is bij gecomen, „getuygende de blijtschap die hier was soo bij den coninck als de „Groote van 't landt. Des anderen daegs quam Albertus Bruyningh „(assistent) en twee praeuwen met fluyten en verversinge van den „coninck, waerbij vier nacpraes die ons uyt 's coninx naem verwel- „lecomden en getuygden mede 't groot genoegen dat den coninck „nam over onse compste, als wanneer wij verstonden dat de Cout- „chinchinders noch twee jaren naer 't vertreck van den coopman en- „de opperhooft Sr. Pieter Kettingh hadden gedomineert ende 't rijck „van alles berooft, wegh voerende 't geschut, eliphanten, praeuwen, „goudt en silver, alles wat hun aengestaen heeft ende wegh hebben „connen voeren, de rest soo huysen als pagoden verbrandt en 't landt „naeck en bloot gelaten, waerdoor veel en 't meeste volck is ver- „jaeght ende van geval en noot gestorven. Wij bemercken daeruyt, „dat sij ons van verre wilden te kennen geven de onmacht van den „coninck, dat hij ons lichtelijk wel met andre praeuwen soude van „boort doen haelen, als hij den 29 ditto (Sept.) dede, wanneer ons „twee groote (dachte slechte) toe quamen. (Off het versuym, dat de „praeuwen ons niet spoediger bij sijn gecomen, niet en is geweest

1) D. w. z. in zijn „drinkensbakje".
2) De boekhouder.

„door onsen sabander, gelooven jae, 't sij door sijn siecte oft door „sijn ongewoonte.)

VIII C. BRIEF J. DE MEYER, 30 NOV. 1664.

„Wij sonden de schenkagie en bagagie met ons volck daermede „vooruyt en des anderen daegs volgd ick end Sr. Kettingh, soodat „wij den 20en October tegen den avont hier boven quamen en 't schip „den 4en ditto (Nov. 1664), 't welk door harde storm soo was gead-„vanceert, Godt loff. Sonder van yemandt verselt te wesen, nochte „te weeten, waerin gaen souden, huerden soo met eenen een huys-„ken. Een wijl daernae soo quam de . . . . . . ? van onsen saban-„daer ons begroeten. Ten ware uyt vreese voor de Noordemousson „souden (wij) in sulcken wijse niet uyt 't schip gecomen hebben „nochte oock 't schip boven late comen voor en aleer sij ons op een „andere manier hadden bijgecomen, 't welck wij hun wel duydelijck „te verstaen hebben gegeven, het seer qualijck namen sij de Com-„pagnie niet meerder respecteerden, hare gesanten sonder eenige „eere van geley eeniger persoonen van aensien bij te voegen enz. „Door de feestdagen die de coninck jaerlijcx houdt, om 't water vant „landt te houden, hebben wij geen audientie connen crijgen, als den „16en, wanneer [1]) met 8 praeuwen wierden gehaelt, in welcker twee „praeuwen speelluyden waeren. Gingen daer uyt aen landt op oli-„phanten, peerden, carren, met geley van gewapende mannen naer „'s conincx paleys, dat alles van bamboes was; den brieff (naer dat „denselven alvoorens was vertaalt ende den coninck den inhout te „verstaen was gegeven) hem overgelevert met de schenckagie enz."

Na de gebruikelijke vragen omtrent de gezondheid, zegt de koning: „dat hij soude de voetstappen van sijn vader in volgen, om de „E. Compagnie in alle billicheyt genoegen te geven, waerover wij „sijne Mayesteyt deden bedancken, ons aanbiedende 't erff waer „'s Compagnies logie in sijn vaders tijden gestaen heeft; ende was „hem zeer lieff wanneer wij het danckelijck aennamen ('t welck oock „ende dienstiger als de Engelsche erff is), alsoo hij niet mach hooren „nochte lijden van den voorleden coningh, die sij nu noemen Nacjan, „nochte van iets dat door hem is geschiet; waerop namen ons af-„scheyt; maer de coningh dede ons regaleren met alderley verver-„singe ende spijse".

Des koning's broeder, Prins Nac Preaute, wiens aanwezigheid onbekend was, kreeg uit het cargasoen een schenkagie.

Sr. Meyer zwak zijnde door ziekte en 't medicineeren om de wa-

1) Commissaris de Meyer, coopman Kettingh, schipper Marinus en 1e assistent Jacob van Wijckersloot (missive 12 Februari 1665).

terzucht te verdrijven, is Sr. Kettingh met den persoon Sr. Wijckersloodt den 26en „naer boven gegaen bij den coningh, om te versoec-„ken dat 't contract doch spoedich mocht sijn voortganck nemen, „hem een schenckagie doende, waerop antwoorde, dat overmorgen „luyden soude senden om 't selvige int Cambodisch over te setten. „Oock versochten dat de coningh gelieffde satisfactie te doen aen de „Compagnie, soo veele Intche Assam haer schuldich is gebleven, „waer niet op geantwoordt wiert; maer van andere coomen te ver-„staen, dat de coninck daerover gepacheert heeft, meynende dat „voldaen soude werden." (Andere zeggen dat deze schulden maar verrekend moeten worden uit de „effecten" van Intche Assam, die op Batavia zijn.)

„27 October (1664) schenckagie gedaen aen den prins Nac Preaute „en sijn huysvrouw, de voorgeweesde coninginne."

„28 October sijn twee personen gecomen om de articulen int „Cambodisch over te setten, die wij alrede int Portugees hadden „vertaelt. De articulen bennen 13 in getale. Den 8en ditto [1]) bennen „wij in de Chineese pagode ontboden, waer niet als Chineesen saa-„ten ofte daer van afcompstigh, behalven een nacpra, die ons daer-„op de punten, waer sij difficulteyt in maeckten, sondeerden. Des an-„deren daegs gingen daer wederom, alsoo sij de debatten ofte onse „antwoorden, die seer staende bij ons gehouden waren, beschrijven „souden, om den coninck die voor te leggen ende alsoo tot een be-„sluyt te comen. Daernaer bennen sij in ons huys gecomen ende's „conincx intentie geuyt, volgens de margen van de in gegeven 13 „articulen is luydende, waerop soo bennen verbleven. Wij versoec-„ken nu maer, dat het van de coninck gechapt [2]) ende van ons geteyc-„kent mochte worden, alsoo dan verder te gaen om contract te „maecken met de vellehandelaers, enz."

„De Maccassaren en Maleyers als die van Jamby, die wij hier ge-„vonden hebben, 't samen 3 int getale, hebben hier seer liggen clad-„den met den vercoop van haere coopmanschappen, wanneer onse „compste vernamen, en daerenboven den benjuwyn tot seer onge-„rijmden ende ongehoorden prijs gaen opcoopen, tot verwonderinge „van de Lauwen." Wij besluiten voorloopig niets te koopen, om er hen in te laten loopen.

Occunja Tijsenbat presenteert 800 tail Cambodische munt en krijgt daarop een wisselbrief van 800 Spaansche realen, van de Com-

1) Waarschijnlijk November.

2) Gestempeld, bij wijze van onderteekening.

pagnie op Batavia te ontvangen. Dit geld was zeer welkom, om mede te handelen.

VIII C. BRIEF J. DE MEYER, 30 NOV. 1664.

Over Intche Assan's schulden gesproken, doch niets ontvangen, wel een brief aan Capteyn Juquan, Chinees, dien de koning daarbij verzoekt om met behulp van U.Edlen terstond „in seeckerheyt soude „doen nemen den broeder van Intche Assam ende alle sijne goede- „ren versegelen", opdat geen bedrog geschiede. De schuld bedroeg Tailen 4465.9.— „In cas daer niets van comen mochten, gelieven „aen den coninck te schrijven."

ARTICULEN VAN ACCORT MET DIE VAN CAMBODJA.

(Bijlage bij den voorgaanden brief van Jan de Meyer en Pieter Kettingh uit Cambodja aan Batavia van 30 November 1664.)

Boek 1665, III vervolg, blz. 137 d°. en vv.

D'antwoord van den coninck.	Eijschpuncten.
Daer seer wel toe genegen is, en met de Compe. wilt handelen als sijn vader gedaen heeft.	Eerstelijck dat men sal bevestigen tusschen den coninck van Combodia ende de Nederlandtsche Compe, mitsgaders der selver wedersijde onderdanen ende subjecten, een goeden oprechten ende vasten vrede ende vrundtschap, van huyden ten dage beginnende ende eeuwigh onderhouden te werden, dattergeene hostiliteijt nochte vijandtschap tusschen den gemelten coninck ende de Compe, te water noch te lande sal mogen gepleecht worden.
	2.
Tot vergoedinge der 8333 tail 5 ms. can hij niet verstaen, secht daer niets van genooten, en den voorigen coninck sijn doodtvijandt is geweest, soo dat voor hem niet schuldich is te betalen.	Ten tweeden dat den gemelten coninck sal aennemen goet te doen, ende te betalen, aen d'E Compe te weeten 8333 tail 5 maes, die den voorigen coninck par reste is schuldich gebleven, van 12708 tail, die hij aen de Compe volgens sijn contract belooft heeft goet te doen wegen 10 kisten Japans silver ende 830 stucx cangans uyt de fluyt den Orangjenboom gelicht.

VIII C. BRIEF J. DE MEYER, 30 NOV. 1664.

De schade door de Couchinchinders aengedaen is een gemeene rouwe.

N.B.

Over dese schaden en schult staen om gesanten op Batta. te senden, om met UE.Ed. dieswegen te spreken.

ende

64000 tail, die de Compe schade heeft geleden in Cambodia aen hare coopmanschappen, contanten en silverwerck, die sij hadden in hare logie wanneer de Couchinchinders deselve hebben geplundert ende alles berooft, welck capitael met sijne voordeelen wel soo veele waardigh was, ende de E. Compe dat soo quijt is geraeckt.

Vergunt en selfs voorgedragen dese plaets die beter is dan d'Engelse erf, en dat d'Comp. daer op een logie mach bouwen naer hun gelieven.

ende

Alsoo onse logie in Combodia door de Couchinchinders — wesende geplundert — verbrandt is, soo sal de coninck ons gelieven te vergunnen de plaats by d'Hollandtse revier, gelijck in sijns vaders tijden gehadt hebben, ende daer een nieuwe bequame logie op te laten maecken van steen ofte van hout, naer 's Conincx beste gevalle.

Is seer wel daertoe genegen en malcaer van wedersijts te adsisteren, des noodich hebbende, soo veel vermogen sullen.

3.

Ten derden, omme te doen blijcken de rechte ende goede genegentheijt die den Ed. Heer gouvr generael Joan Maetsuyker en d'E. Heeren Raden van India toedragende bennen aen den coninck van Cambodia, omme met hem een eeuwigen en vasten vreede aen te gaen ende te onderhouden, can gesien worden uyt dese besendinge, die expres geschiet, alsoo sy Ed. Heeren Raden verstaen Cambodia genoodicht was rijs haer toevoer te senden, waertoe wij veertich lasten mede brengen om te vercoopen.

Ende op dat de vaste alliantie en vreede te meerder cracht mochte grypen en van wedersyden meer en meer mochte toenemen: Soo versoecken de gemte Hr. Generael ende de Raden van India aen den coninck hun in tijde sij 't nodich mochten hebben

van gelijcken adsistentie te doen ende haren Capt alsdan licentie te laten hebben, om rijs te mogen opcoopen soo veel noodich mochten hebben.

4.

Alhoewel hij niemandt in sijn rijk previlegie heeft willen geven van alleen eenige goederen te mogen opcoopen en vervoeren, gelijck het in sijn vaders tijt oock niet is geweest, soo vergunt hij efter aen de Compe. den geheelen handel op Japan voor 20 jaren op dat hij des Comps. genegentheyt tot hem siet.

De gemte Compe is versoeckende van den coninck omme in Cambodia alleen te hebben ende te genieten de negotie ende handel der coopmanschappen voor Japan dienstig, ende dat voor den tijt van vijff en twintigh eerstcomende jaren van nu af ingaende, met uytsluytinge van al andre coopluyden, wie ende hoedanich deselve oock soude mogen wesen, geene derselve goederen te mogen vervoeren, op peene soo sulcx bevonden wierde, de Compe deselve goederen sal mogen aenslaen ende verbeurt maecken, waervan den coninck aen de Compe sijn octroy sal verleenen ende met alle nodige middelen de Compe in haer recht sal gehouden wesen te maintineren.

Toegestaen dat vrij en onbelemmert mogen vercoopen ende opcoopen.

Oock aen de Compe volcomen privilegie te laten hebben dat sy aen een yder, wie het oock mochte wesen, sullen mogen vercoopen hare coopmanschappen, soo met de groote als met de cleene parthijen, aen arme ende rijcke, ider sijn gerieff, sonder van iemant ter werelt, wie het oock moghte wesen, daer in verhindert te werden, die den opcoop van onse coopmanschappen soude mogen comen te pretenderen, alleen te mogen doen, gelijck Occanja Siri Maradia — alias Intie Assam — in sijnen tijt heeft gedaen, tot seer groot misnoegen van de Compe die sulcke ongerijmde ende noyt gehoorde manieren soo verdrooten heeft dat onlustich wierden, 't welck soude connen veroorsaeckt hebben, dat de Compe den handel in Combodia soude gestaeckt hebben, alsoo de Compe den handel

vrij en onbelemmert wilt drijven, soo in den vercoop van haere coopmanschappen aen een ider, als in den inkoop van d'inlandtse goederen, wat ofte van wie ofte wat natie het oock soude mogen wesen, waer sij voordeel op mogen sien ofte dienstich achten.

5.

De Compe versoeckt den coninck, dat hunnen capt de preferentie en voordeel mach hebben dat de Lauwen op haere aencomst aen Comps logie sullen mogen comen met haere goederen om te handelen, omdat de goederen die de Compe tot haere negotie noodigh achten mochten gecocht werden.

Dewijle het met de conink der Lauwen als broeders sijn en sijnen gesant al heeft gesonden, soo en can hij hem daer in geen wet stellen eerst aen de Compe. de keure te geven, maer dat sij met ons en wij met haer vrij mogen handelen naer gelieven.

N.B. D'eerste keure hadden versocht tot een erkentenisse der schade van de Couchinchinders.

6.

Item dat van nu voortaen egeene Europiaense natien anders dan die van de Compe in Combodia sullen toegelaten werden te handelen, wie deselve oock souden mogen wesen, niemant uytgesondert.

Dat hij niemandt syn landt conde verbieden om te handelen, en dewijl eenige haren gesant al hebben gesonden, nu sijne vruntschap hun niet en soude connen affsnijden. 'T dunkt hem vreemt de Compe. sulcx versouckt, dewijl sij soo grooten genegentht. tot het rijck bethoont, alsoo sulcx tot merckelycke schade soude strecken voor sijn landt.

7.

Dat mede die van Cambodia niet en sullen mogen vaeren naer Amboina, Banda ofte Ternate noch d'eijlanden daer ontrent gelegen, nochte oock nae eenige plaatsen met welcke de Compe vijantschap ofte oorlogh sal hebben; ende dat, op (dat) die van Cambodia, eenige 's Comps schepen in zee bejegende, van andere Comps vyanden mogen onderscheyden werden, soo sullen die nachodas gehouden wesen, aleer in zee gaen, van Comps Capn die in Cambodia sal resideren te eijsschen ende te ontfangen een vrije Zeebrieff, off dat sij bij gebreecke van dien geen vergoedinge ofte betalinge en sullen hebben te pretenderen van de schade ofte verachteringe van voyagie, die sij daerdoor sullen comen te lijden.

Dat alle de geene die vrij willen vaeren uyt sijn rijck het behoorl. schrift van den Captn. nemen. Die sulcx niet en doen mogen hun dan troosten in de schaden ofte ongemacken die daer uyt rijse mogen. En dat den captn. aen niemant schrift behoeft te geven die op onbehoorlijcke plaetsen souden willen vaeren, ofte anders op haere ryseco loopt.

8.

Dat den coninck sal verbieden sijne onderdanen ende subjecten als inwoonders op Macassar niet te mogen vaaren, nochte oock in geender manieren toestaen, dat die van Macassar op Cambodia comen te varen, nochte handelen.

Volgens d'antwoordt op 't 6e en 't 7e artl.

9.

Terwijl de Compe met de Chinesen in openbaren oorloch sijn, soo sal den Coninck niet toelaten dat sij om den Noort van Cambodia sullen vaeren ofte van daer weder te keeren op Cambodia, alsoo den admirael ende capn van onse crijgsvloot, die om den Noort gesonden is, expresse ordre hebben alle Chinesen op alle plaetsen om de Noort te water en te lande alle afbreuck te doen aen lijff en goederen, waer eenichsints connen ofte vermogen, om ons noch meer te revengieren over het groot ongelijck dat ons van de Chinesen is aengedaen.

N.B. Alsoo de geene, die ons bij sijn gecomen om het contract te sluyten, alle Chinesen ofte daer van afkomstich sijn, soo en hebben geen recht bescheijt gecregen op de waerschouwinge en 't verbot dat daerop versoecken, maer leggen ons voor dat wij geene Chineese vaertuygen nochte bij d'onse vyandelijck mochten aentasten binnen de vol-

VIII C. BRIEF J. DE MEYER 30 NOV. 1664.

gende limiten, te weeten: noortwaert tot aen Cincochagos en suytwaert tot aen P°. Ouby, alsmede tot aen P°. Candor, ons dat vreemt voorcomende, noyt hier van gehoort hebbende, hoewel sy seggen sulcx bij dees conincx vaders tijden geweest is; maer veele debatten daerover gemaect, pas buyten de revier sijnde aentastelijck waren, soo hebben hun gesecht dat de gesanten dieswegen op Batavia met d'heer Generael mede moeten spreecken,

Oversulcx sy een yder kontbaer gemaeckt, dat alle de goederen die in veroverde Chinese joncken ofte vaertuygen bevonden werden, by de Comp^e^ voor prijs verclaert ende gemaeckt werden, sonder onderscheijt van persoonen nochte natien, die de selve daerinne mochte gescheept hebben, aen te sien nochte te kennen. Oock en sal de Comp^e^ gantsch geene pretentie van vergoedinge op sulcke veroverde goederen ofte interesten lijden, nochte gehoor geven, wie het oock soude mogen wesen, die daer pretentie op quame te maecken, maer de selvige aen haer als goeden buyt behouden volgen 't recht van den oorlogh is mede brengende.

10.

Staet sulcx toe, 't welck hij alrede voor desen heeft doen naer comen en mits loon te betalen hun tevreden gestelt heeft.

Om alle verwijderinge voor te comen, soo versoeckt d'E. Comp^e^ aen den coninck, bij aldien eenich schip, scheepen ofte vaertuygen van de Comp^e^ ofte derselver onderdanen op Batt^a^, op ende ontrent de custe van Cambodia comende te verongelucken, te stranden, off in andere ramp te vervallen, de coninck en sijne onderdanen sullen gehouden wesen haer hulpe ende adsistentie aen soodanich schip, schepen of vaertuygen, te bewijsen, om het selve, waer het doenelijck, te behouden, ofte by verongelucken de goederen, geene uytgesondert, te helpen bergen, sonder eenige der selver te pretenderen, mits den coninck ofte sijne onderdanen daer voor betaelt werde soodanigen berghloon ofte arbeijtsloonen, als de gedane hulpe sal meriteren ofte nae importantie der aengedane hulpe sal bevonden werden te behooren.

11.

Dat toe staet, ende belooft.

Ende sal de Comp^e^ daermede dan weder hare residentie in Cambodia vermogen te ne-

men, om hare negotie te drijven, sonder mo-lestie ofte hindernisse van imandt, maer de coninck sal gehouden wesen, tegen ende voor alle quade menschen haere residenten te beschutten ende te beschermen, dat haer van niemandt overlast ofte ongelijck en geschiede.

12.

Dat toestaet sulcx geschiede.

By aldien yemandt van 's Comp[s] residenten in Cambodia sigh quame te absenteren ofte figutijff te stellen, soo sal de coninck devoir laten doen, dat de sulcke opgesocht ende gerestitueert werden, sonder dat iemandt die sal mogen ophouden, het sij onder pretext van religie ofte anders, hoe 't oock soude mogen wesen.

13.

Dat sulcx sal naer gecomen werden.

In gevalle — dat Godt verhoede — imandt der selver residenten eenich swaer delict in Cambodia quame te begaen, soo en sal echter de coninck nochte die van de justitie aldaer den selven niet mogen rechten, maer sal aen het opperhooft van de Comp[e] over gelevert moeten worden, om gestraft te werden naer de Nederlandtsche wetten; ende soo het gemelde opperhooft selve eenige groote misdaat tegen den coninck ofte het rijck van Cambodia mochte begaen, soo sal de coninck de schuldige persoon alleen in versekeringe mogen stellen, ende met eerste gelegentheijt van scheepen nae Batavia op senden, nevens de bewijsen ende getuygenissen van het faict genomen, om bij den gouvern[r] generael ende raaden van India gerecht te werden. [1])

---

1) Zietdaar de „capitulaties" in optima forma.

VIII D.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) in dato 30 Januari 1665.
Boek 1665, I, fo. 611—653.

„De coopman Joan de Meyer, die in Julio verleden mettet jacht „de Zeehont na Cambodja is gesonden om te onderstaen een nieuw „contract mette coning aldaer te maken aengaende de vellewerken, „voor Japan dienstigh, om niet geheel buyten dien handel gesloten „te blijven, ingevalle het met Siam mogte hebben gehapert, gelijk „UEd. uyt onse jongste over Engelant geschreven sullen hebben „gelesen, en is hier tot noch toe niet wederom gecomen. Maer wij „hebben 10 deser (Januari 1665) een brief van hem ontfangen, ge- „schreven met een Maleyts vaertuygh in dato 30 November verle- „den, waeruyt wij verstaen dat hij daer behouden sij aengelant, „ende na enige gehouden conferentien met personen, daertoe ge- „committeert, met den gemelten coning gesloten heeft het contract „in copie hier nevens gaende. Het voornaemste dat wij daerbij heb- „ben bedongen is een vrije ende onbecommerde negotie in 't lant „van Cambodia, waertoe Sijn Mayesteyt ons het vorige erf geschon- „ken heeft, een wel gelegen ende bequame plaets sijnde, ende dat „wij den incoop der goederen ende coopmanschappen voor Japan „dienstigh sullen alleen hebben ende genieten met exclusie van alle „andere voor de tijt van 20 achtereenvolgende jaren, hetwelk al wat „te seggen is. De vordere inhout is van kleyn belangh, doch het- „selve contract en was noch van sijn Mayesteyt niet getekent, tot „vervolgh van welke negotie dan in Cambodja sal blijven resideren „de coopman Pieter Kettingh, die daer voor desen gelegen heeft, „met noch enige supposten." (f° 627 v°).

VIII E.

UITTREKSEL.

Copie instructie van Sr. Joan de Meyer aen Sr. Pieter Kettingh tot naerichtinge gelaten, Cambodia in dato 11 Februari 1665.
Boek 1666, II, blz. 129—130.

Het contract met den koning, gesloten 1 Februari 1665, moet hij nauwkeurig volgen en er op letten dat het monopolie voor de vellen, hetwelk gedurende 20 jaren verleend is, wordt uitgevoerd. Inzonderheid moet hij daarvoor op de sluwe Chineezen letten. De Lauwen moet hij tot zich trekken. De koning beweert, dat de grenzen van zijn rijk zich uitstrekken tot Cinco Chages, [1]) Poeloe Candor [2]) en Poeloe Uby [3]). Wij moeten ons dus onthouden van daar Chineesche vaartuigen aan te tasten, zooals wij wegens onze verdrijving van Formosa en nu wij in open oorlog met de Chineezen zijn, elders daarentegen wel moeten doen.

VIII F.

UITTREKSEL.

Copie missive van Sr. Kettingh in dato 12 Februari 1665 uyt Cambodia aen Gouv.-Gen. Joan Maetsuycker en Raden van India.
Boek 1666, II, blz. 89—114.

Deze brief is een uitvoeriger bewerking van dezelfde onderwerpen, hiervoren behandeld in zijn vorigen brief, namelijk die van 30 November 1664.

De commissaris Joan de Meyer en hij kwamen 30 September 1664 te Penomping aan, sliepen dien nacht in de prauw, die de koning gestuurd had, en kwamen „'s anderen daegs op Ponjalou, sijnde de „groote negerij waer den coninck ende alle de grooten des landts „haere residentie houden." Wij huurden daar een huis van een „Ja-

---

1) Zie noot op blz. 124 hiervoren.

2) Een eiland, thans nog ongeveer dien naam dragende, nl. Poeloe Condor, dus met behoud van het Maleische woord poeloe voor eiland.

3) = Oebi.

VIII F. BRIEF KETTINGH, 12 FEBR. 1665.

„pander om daer bij provisie onze wooninghe te nemen. (Wij) vonden „het landt verwoest ende den burger geruyneert." Terwijl de bevolking vroeger behoorlijke woningen had, zijn die thans „maer bam-„boese kotgens, ternauwernoot bequaem om in te woonen."

De koning stuurt olifanten en daarop tijgen zij ten hove, waar de koning Kettingh doet opstaan om te zien of hij dezen nog kent, en hij vraagt aan Kettingh hoe deze in den Cochinchijnschen oorlog van hier over Siam ontkomen is. Voorts biedt de koning den Hollanders aan als erf voor een nieuwe loge „het erf geheel besuyden 't Japans „quartier, bij d'eerste suylycxste (= zuidelijkste) spruyt, genaemt „d'Hollandse rivier, seynde de plaetse waer Regemortes 's Comps. „woonplaets gehouden heeft en vermoort geworden is." Dit is een teeken van des konings wensch om de Compagnie te behagen en het aanbod wordt aangenomen. Wij verzochten den koning om gecommitteerden te benoemen voor de onderhandelingen over het nieuwe contract, hetgeen tegen morgen beloofd wordt, betuigende de koning zijn vreugde dat de Hollanders weder gekomen zijn om te „ne-„gotieeren."

Volgt het verloop dezer onderhandelingen. Wat aangaat den Cochinchijnschen overval van 1658, erkent de koning, deze natie in het land te hebben geroepen teneinde den dood van zijn vader te wreken en zelf op den troon te komen; maar hij had niet gedacht dat het land zou worden uitgeplunderd en hij wil dus niet weten van een schadevergoeding aan ons. Evenmin wil hij ons artikel 6 toestaan en dus anderen Europeanen den toegang tot zijn land verbieden; want hij beschouwt het als een eer wanneer Europeanen tot hem komen en vooral zijn „oude bondgenooten." Evenmin kan de koning de Lauwen binden, noch den Chineezen verbieden om buitengaats te varen zooals zij willen. De koning is „een zachtmoedig, goedertieren „prins, die veel verdraagt."

Dan handelt deze brief over handelstransacties in de bekende produkten en Voor-Indische lijnwaden. Terwille van de zuinigheid zal de nieuwe loge door Kettingh op het genoemde erf van Regemortes gebouwd worden van inlandsch hout, te dekken met „adap" (= atap) en de „bekleeding van houten schutsels, met katjang over-„trokken, volgens costume des landts." Maar dit is zeer brandbaar en beter ware het dus pannen en houtwerk te sturen van Batavia, welke hier duur en zeer moeielijk te bekomen zijn.

Kettingh's verbonden tijd van 5 jaar is reeds sedert Mei l.l. om, zijnde „op 54 gulden per maent" (!) Hij verzoekt thans om hooger

loon en een nieuw contract. Wijkersloot, de tweede persoon alhier, is een zeer vigilante borst en verzoekt om promotie tot onderkoopman. Albertus Bruyningh, vroeger matroos, vraagt om bevordering tot assistent. VIII F. BRIEF KETTINGH, 12 FEBR. 1665.

De koning vraagt om toezending van een hoed van de nieuwe mode, plat van bol en met pluimen, en voorts om eenige kanonnetjes.

Joan de Meyer heeft het bestuur der loge aan Kettingh op 4 Februari 1665 overgedragen, namelijk een kapitaal van 123716,19,13 gulden, en is met het jacht de Zeehond vertrokken, hier achterlatende een personeel van 20 personen, namelijk: één koopman, één eerste assistent, 4 assistenten, één chirurgijn, één trompetter, één timmerman, 3 soldaten en 8 matrozen. (Uit dit aanzienlijk personeel blijkt dat het der Compagnie ernst was met de heropening harer vestiging ter plaatse).

De brief is behalve door Kettingh ook geteekend door J. van Wijkersloot.

VIII G.

UITTREKSEL.

Rapport in dato 10 Maert 1665 van den coopman Joan de Meyer belangende sijne verrichtinghe en wedervaeren in de welgegeven commissie van UEd. omme met den coninck van Cambodia den vrede te vernieuwen ende den handel in sijn rijck te versoecken als in voorige tijden geweest heeft. Geschr. in 't jacht de Zeehont

Boek 1666, II, 114—128.

„53 daegen in de rivier doende geweest om boven te komen," wegens het afloopen van het water, terwijl overdag de felle zon en 's nachts de muskieten het voor de matrozen haast onmogelijk maakten om het schip tegen den stroom in naar boven te trekken.

Ook het onderhandelen over het nieuwe contract heeft veel moeite en tijd gekost. Tenslotte is het gesloten op 1 Februari 1665, geschreven en geteekend door den secretaris van den koning in de Cambo-

VIII. G. RAPPORT VAN J. DE MEYER, 10 MAART, 1665.

dische taal, met de wijzigingen hiervoren aangegeven; en wij hebben een Nederlandsch exemplaar, geteekend namens den koning.

„'t Octroy uyt cracht van 't voorig geslooten contract is gemaeckt „op den naem van onsen sabandaer genaemt Nacpra Niripith int „Cambodisch omme voor d'E. Comp 't vergunde van den coninck „in alles nae te comen, luydendt aldus: Dat egeene natien als d'Ed. „Comp. sullen mogen opcoopen de vellen die in dit rijck van Cam-„bodia vallen, van wat soort die oock souden mogen wesen, dienstich „tot den handel van Japan, om deselve uyt dit rijck te vervoeren, op „peene soo d'Ed. Comp. Resident 't contrarie bevindt dat hij deselve „uyt de joncken ofte vaertuygen mach doen lossen ende voor d'Ed. „Comp. verbeurt maecken, 't welck mede gechiapt [1]) is door den „secretaris."

Hierbij zendt hij twee brieven van den koning in het Cambodisch, namelijk een met complimenten en ongechiapt, vergezeld van een Portugeesch translaat, en de andere „in forma van ratificatie, ge-„chiapt door den bovengeschr. secretaris en zonder translaet."

De schrijver is 13 Februari 1665 van Penomping vertrokken, liep den 15en Februari de Japansche rivier voorbij en is den 19en daarop omlaag buiten de mond gekomen.

De oude schuldenaren zijn dood en hun schulden moeten afgeschreven worden.

1) Zie noot op blz. 257 hiervoren.

IX

Daghregister

gehouden door

Pieter Kettingh.

12 Februari tot 12 November 1665.

Overgekomen brieven 1666.
Kol. Archief No. 1145. Deel IV DDDD, folio 1320-1369.

Daghregister gehouden door Pieter Kettingh, coopman en overhooft deses comptoirs, belangende 't voorgevallene ontrent 's Comps. saacken in den rijcke van Cambodia, beginnende in dato 12en Februarij ao. 1665 dat den Commissaris Joan de Meijer naer Battavia vertreckt, en eyndigende den 12en November des selvigen jaars.

Februarij Ao 1665.

(Febr. 1665) 12 Do. Des naermiddags, naerdat den coopman Pieter Kettingh van den E. Commissaris Joan de Meijer transpoort van 's Comps. veele effect- en negotie boecken, mitsgaders 's Comps. contract met den heer Koningh, als zijn Es. nader instructie, voorts alle papieren ende documenten die tot 's Comps. negotie alhier dienen, genoote hadde, is opgemelte E. Joan de Meijer, vergeselschapt met 't overhooft Pieter Kettingh, met 's Comps. prauw van hier naer Pnompingh, alwaer 't jacht de Zeehondt voor eenige dagen van hier vertrocken tot 't vertreck naer Battavia claar leggende, vertrocken.

(Febr. 1665) 13en Do. Des ochtens geheel vrough, twee uijren naer middernacht, quamen aen opgemelte jachtsboort.

Den selffden do. ontrent den middagh is den E. Joan de Meijer met opgemelte jacht, geladen met pijcols

1172 : 22 sappanthout.

14 : 27 wasch, zijnde schenkagie te weten

9 : 27 van den heer Koningh aen haer Ede.

5 : — van Naccidaidth Namotipadij ofte so men seght den Jongen Koningh aen haer Edle.

14 : 27

9 : 50 beniuwij plee,[1]) schenckagie van den heer Koningh aen haer Edle.

2 cattijs calambacq in 8 stucken in linnen benaijt, schenkagie van den Jongen Koningh als boven,

1) Lees *pee* of phee, laagste soort, zie noot 1 op blz. 87 hiervoren.

(*Febr. 1665*)

in Godes name, stroom ende wint tot voordeel hebbende, naer Batavia [1321]
onder zeijl gegaen. Godt de Here geve hem geluck en behouden reijs.

Den selfden d^{o}. des avonts laat retourneerden 't overhooft Pieter Kettingh wederom boven in 's Comp^{s}. logie.

12 D^{o}. Des ochtens vroeght reedt den coopman Pieter Kettingh nevens den eersten adsistent S^{r}. Jacob van Wijckersloot naer Ockoenja Tiechrij, zijnde 't hooft der opsienders van Conincx oliphanten, bij denwelcken komende, hebben deselve naer deses lants wijse gegroet en ons g'excuseert van dat wij hem niet eerder waren komen begroeten, waernaer versochten, ten aensien d' E. Comp^{e}. schrifftelijcke privilegie van alleenige d'hartevellen, buffels ende cobitos huijden op te mogen samelen om die te vervoeren, ten dancke van Zijne Konincklijcke Hoogh^{t} ontfangh heeft, dat zijn Ed^{lt}. doch sooveel eens op sich gelieffden te nemen, den Coninck van 's Comp^{s}. wegen eens te versoecken den Hollantschen Mandarijn met adsistentie van 's Konincx dienaers 't selve met gomslagh gepubliceert werden mochten. Waerop terstondt daerover eenen Nacpra Radia Col, daer present wesende, naer den Conincq afgestiert heeft om dat te onderleggen, ons aenseggende naer 't bescheijt van den H^{r}. Conincq, 't welcq wij door opgemelte Radia Col te verwachten hadden, wat toeven mosten, gelijck wij naer ons afscheijt van hem genomen hadden, buyten de poort op een baleij meer dan twee uijren gewacht hebben, aleer opgemelte Radia Col retourneerde en naer Ockoenia Tiecrij toegingh, vanwaer wederkeerde, ons tot zijnen huijse riep, waertoe wij ons gevoeght hebben. Daer komende diende[1]) ons aen, dat den Conincq geantwoort hadde, dat de schriftelijcke privilegien tot opsamelen der vellen genoegh waeren; dat men sulcx niet behoeffden met gomslagh bij ider te adviseren; datter niemant soo sout[2]) wesen soude thant te hebben sulcx tegen te staen.

Waernaer de saeck van Radia Col wederom hervat wiert met te [1322]
seggen, hoe Ockoenia Tiecrij genegen waer, de saack soo niet te laten varen maer deselve morgen of overmorgen bij den Conincq bij der handt te nemen, waertoe hij zijn debvoir mede contribueren wilde de saecque soo vert zien te brengen, den Konincq dan ten minsten last geven moght men de Chinesche mandarijns, als vordere principale vellehandelaars daerover gewaerschout werden mochten, van meyninge binnen twee a drie dagen ons daer rapport van te brengen, waervoor hem seer bedancken, met sulcx aen ons niet te

1) = vertelde ons.

2) = Stout.

laten, vervolgende voorts daerop ons afscheyt van hem te nemen en zijn van daer wederom naer huijs vertrocken. IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

Maert.

Maart 1665) 5en D°. Des ochtens vroegh passeerden voorbij onse woninge naer boven seecker vaartuijgh, van Consinghsiene komende, welcke tijdingh brachten in Consinghsiene seer groot gebreck van rijst waer, dierhalve haer reijs hier naertoe gemaekt hadden om rijs op te coopen. Vername aen deselve off se geen Chineese joncken uijt Japan in de revier vernomen hadden; verstonden zij der geen vernomen hadden, 't welck ons al vrij wat dede verheugen, ten aensien het al vrij laat in de mouson begint te werden, aparentie gevende sij wellicht desen jare niet komen mochten.

Maart 1665) 8en D°. Hebben wij het door eenen Ockmoen, die geduijrigh bij Ockoenia Wangh van onsentwegen aengehouden heeft, de principaalste vellehandelaars, 't geen meest Chinesen, uijt kraght van 't octroij van alle de herte, koe-als buffels huijden buijten imants interdictie op te mogen koopen, 't gene d'E.Compe door den Konincq gunstelijck toegestaen is, gewaerschouwt werden mochten, van de koopmanschappen, aen de aenstaende komende joncken om die te vervoeren, op de verbeurt van alle de verkogte vellen niet te verkoopen hadden, maer aen niemandt anders als an de Hollanders, die daerover octroy van den Koninck onlanght te vercoopen hebben souden, soo vert gebracht, Ockoenia Wangh ons een (= onsen) mandarijn Nacpra Nieripith doen roepen ende d'selve belast heeft, soo haast als mogelijck uijt kraght van 't octrooij, door den Conincq aen d'Hollandsche Compe verleent, de Chinese mandarijns als verdere
[1323] principale vellehandelaars gewaerschout blijven mochten, van dat geen vellen aen de vertreckende Chineesche joncken te verhandelen hadden, op verbeurte van alle deselve, die bij visite bevonden sullen werden aen deselve verhandelt te wesen.

Den selfden avont ghingh ten huijse van onsen manderijn Nacpra Nieripith die saacq recommanderen, dewijlen wij nu doch soo vert gecomen waren op de saack niet slapen mosten, maer dat ons versouck waer, hoe eerder hoe liever de Chinesen daerover gewaerschouwt werden mochten, 'tgene hij aennam op morgen vroegh naer te komen, waerop met alle courtoisie van den anderen gescheyden zijn.

Maart 1665) 9en D°. Des ochtens vroegh lieten wy onsen mandarijn andermael versoecken, dat doch gaen wilde om d' Chinesen over 't gemelde te waerschouwen, dat men nevens hem een adsistent mede stieren soude. Liet weten, hij een mandorijn waer; dierhalve niet en betaamde

IX. DAGHREGISTER KETTINGH, 1665.

den eenen mandorijn den anderen waerschouwde; maer dat hij genegen waer, daer den tolcq heenen te stieren, soo haast als 't ons gelieffde; dat ons wel vreemt en absurt voor quam, ja sooveel geseght, als icq en wil 't niet doen, waerbij wel blijckt dus varierende niet genegen was een haijntge [1]) respects om d'E. Comp[s] wille te verliesen, maer wel gelegen [2]) was, mandorijns nuttigheyt en voordeel te trecken sonder in 't minste eenigen goeden dienst, gelijck tot noch toe niet gedaen en heeft, te doen. Diergelycke factie, voor desen meer geschiet, ons moede makende, heeft ons doen resolveren, met onsen tolck Gijdion des naermiddags naer Ockoenia Wangh te rijden om over hem te klagen. Bij Ockoenia Wangh comende, hebben hem naer deses lants wijs gegroet en bedanck [3]), dat voor d'E. Comp[e] bij den Conincq geprocureert heeft, de Chineesche mandorijns en d'principale vellehandelaars door onsen mandorijn, volgens 't octrooij van den conincq daertoe verleent, gewaarschouwt worden souden, daertoe oocq aen onsen mandorijn last gegeven sulcx naer te komen; maer dat onsen mandorijn daerin naarlatigh gebleven was, willende sulcx met onsen tolck afsien, dat waerlijck 't respect van de saacq [1324]
vrij te cort gedaen wesen soude, waeromme den Ockoenia quamen versoecken ontrent dien onwetende mandorijn versien worden mocht; mede dat d'E Comp[e] om zijn onbequaemheijt, voor desen dickmaels bethoont, ontslagen geraaken mochten ende een andere deeglycke mandarijn in zijne plaats erlangen mochten. Waerop antwoorden, dat hij Napra Mieript onsen mandorijn tot hem ontbieden ende hem andermael in de saeck onderrichten wilde; belooffden onderwijlen d'E. Comp[e] alle hulpe ende bijstant in den vellenhandel te doen, waermede, dewijlen sagen niet verder konde komen, naer aldaer een propere schenckagie lieten, ons afscheijt genomen en zijn van daer weder naer huijs gereden.

Heeden kompt het vaartuijgh, over twee maenden naer Gambij vertrocken, wederom terugh, niet konnende over d'onervarentheyt van haren stierman in 't uijtloopen 't rechte canael erlangen, soo dattet, naer verscheijde maelen buijten gestooten hadden, nu wederom boven gekomen. Mede landt alhier een Chinees jonck uijt Japan aen, dat vrij laat in jaer is.

(*Maart 1665*) 10[en] D[o]. Des ochtens vrough reet onsen chiabander Nacpra Nieripith uijt. Verstonden des avonts van onsen tolcq, hij bij Ockoenia

1) Greintje. De verwisseling van *g* en *h* duidt op Indische geboorte.
2) Genegen.
3) Bedankt. Ook deze weglating der *t* is Indisch.

Wangh geweest was en vandaer den Chineeschen manderijn Tioupo-nia Sisermodt en soo voorts alle principale vellehandelaars in 't Chineesche quartier uijt kracht van 't octrooij der herte vellen, bij d' E. Compe. van den hr. Koningh erlanght, gewaerschouwt hadde, dat zij geen herte, koe off buffelshuyden aen de aengelande Chineesen om die met hare joncken te vervoeren, te verhandelen hadden en dat op verbeurte van alle de verhandelde vellen, sonder een Hollander gelijck versocht hadden mede te nemen. 't gene seer onpartinentelijcken van een chiabander gedaen is.

Maart 1665) 13en Do. Landt alhier aen een vaartuijgh uijt Coutsinghsine, voor desen alhier van eenige deser ingesetene Japanders uytgereedt [1]), mede brengende eenige sijde stoffen, suijcker, salpeter, clappusoly [2]), azijn als andere kleijnicheden meer, van welckers annachoda de no-
[1325] vos [3]) verstaen, hoe den Koninck aldaer de Christenen, die daer meer dan over de hondert duijsent in 't getale g'extimeert werden, soo door eijgen inbeeldinge als inductie der heijdense papen, die voorgeven, dat de toevloeingh derselve de goden over 't rijcq ende den Konincq vertoorent hebben souden, waeromme tot een straff sooveel veltslagen verlooren en soo dickmaels door den Toncquinder uyt 't velt gedreven waren, meest laten ombrengen heeft ende de Portugese papen 't landt verboden ende verjaaght hebben soude, dat waerlijcken al vrij wat bedrouft is.

Mede verstonden van deselve, hoe aldaer een Portugeesch jacht uyt Siam willende naer Maccauw aengelandt waer, 't geene aldaer over eenige actie, die se wisten te maeken, van zijne amonitie van oorloge als een parthije van zijne koopmanschappen berooft geworden is, op welck jacht onder andere vijff Hollanderen waaren; maer konden ons geen bescheijt geven, hoe aldaer opgecomen wesen mochten, over 't welcke niet weten wat dencken sullen. Berichten ons vorder hoe der binnen acht a thien dagen noch een vaartuijgh van Coutsingsiene te verwachten was, waer dat een Japans anachoda 't gesagh mede op hebben soude, daer nevens een der gemelde Hollanderen voor stierman herwaarts aen mede quam. Soo sulcx waer is, sal ons den alleerende tijt wel bekent maeken hoe de gemelde vijff Hollanderen op 't voorsz. jacht gecomen zijn.

(Maart 1665) 14en Do. Des ochtens vrough is onsen chiabander Nacpra Nieripith, daernevens den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot ende

1) Uytgereedt = uitgerust door eenige Japanners; zie reeder, reederij.
2) = Klapper-olie.
3) Opnieuw, Portugeesch.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

Gerrit van de Bergh ads^{t}., mitsgaders den tolck ende twee soldaten, nae den Chineeschen chiabander Tiouponia Sisermodt gegaen om denselven te waerschouwen hoe genegen was volgens 't gegeve octrooij van den Koningh aen de Hollantsche Comp^{e}., dat dicteert, dat geenige koopluijden, van wat qualiteijt d'selve soude mogen wesen, niemant uytgesondert, dan d'Hollanderen alleenigh, hertevellen, koe-en buffelshuijden souden hebben te vervoeren ende uyt last van d' Hollantsche residentie binnen 't aengelande Chineesche jonck te [1326]
treden ende de waerschouwingh aen de aengelande Chinesen daerover te doen. Des middags quam onsen chiabander wederom; vraagde hem hoe gevaren was. Rapporteerden, hoe den Chineeschen chiabander geseght hadde, hij het wel wist den Koninck alle d'hertevellen, koe-en buffelshuijden aen de Hollanderen gegunt hadde; hij hoefden daerom aen 't jonckx boort niet te gaen. Hij was soo subiect niet onder de Chineesche capiteijns als den chiabander der Hollanderen onder haer capitheijnen waren; hij en gingh, noch sij en stierden hem niet heen ende weer, om hier off daer te loopen; maer hij wilde wel den cap^{n}. van 't joncq laaten roepen ende een Chinees briefje tot waerschouwingh aen de mast van 't aengelande Chineesche joncq uijt Japan laten placken, op en dien de Chineesen daer bij gewaarschouwt blijven mochten, van sulckdanige koopmanss. binnen haer jonck te stuwen. Nam oocq aen te besorgen, de Chineesen geen vellen koopen souden om te vervoeren; maer bij aldien den Konincq, Prince Naccidaidth Ramatipadij mitgaders de Coutsinghsiensche Koninghin ende de moeder van den Koningh Naccidaidth Pratiauw genegen waren, daer vellen in te scheepen, en konde daer niet in tegen zijn. Waerop 't overhooft Pieter Kettingh vraagden off den cappiteijn van 't Chineesche jonck in haer presentie gekomen waer. Antwoorden van neen. Vraagden voorts of hij op het uijtfunschen [1]) van den Chineschen chiabander niet geantwoort hadde. Antwoorden van neen, waerover mij verwonderde, tegens hem seijde, dat sigh gethoont hadde, geen bloet in zijne ooren te hebbe, want gevende soo doende zijn respect van de Chinesen te mogen waerschouwen aen den Chineesen chiabander, die volgens d'algemene vijantschap, die d'E. Comp^{e}. met de Chineesen voerende is, [2]) mede een vijant is; voorts vandaer gescheijden, alsoff men hem de saacq soo bevolen hadt. Waerlijck 't is ontollerabel langer sulcke bloets van mandorijns op te wachten ende er van gedient te werden, mitsgaders verdrietigh met [1327]

1) uijtfunschen, (uitvunsen) = uitjouwen (*Oudemans*).

2) Wegens Formosa.

sulcke mandorijns de practijque der Chineesen schier en morgen [1]) tegens te staen; doch sullen ons den dienst der E. Compe. om hare practijquen voor te komen niet laten verdrieten.

(*Maart 1665*) 16 D°. Des smorgens reedt 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot, daer nevens onsen chiabander Nacpra Nieripith ende Gidion onsen tolcq, naer sijne Hoogheijt den heer Koninck. Ontrent 't hoff comende, bleven daer nevens onsen tolcq onder een chiauwtry [2]) wachten. Onsen chiabander tradt naer binnen om te vernemen off men den heer Conincq te spreecken komen konde. Onderwijlen komt Ockoenia Tiecrij Peracsidendts gaende naar 't hoff bij ons, liet ons door onsen tolcq aenseggen, hoe hij volgens ons versoeck laetst aen hem gedaen, den Koningh voorgedragen hadde, off men volgens 't konincx verleende octrooij de hertevellen aen de Hollandtsche Compe. de gom alomme niet soude mogen slaen, op en dien de Chineesen daerbij gewaarschouwt blijven mochten, d'hertevellen alleen d'Hollantsche Compe. toegestaen waren te vervoeren ende de Chinesen d'selve niet vervoeren mochten; waerop den Conincq tot antwoort gegeven hadde, dat het slaan der gom niet wesen konde, vermits 't gebruijck derselve, volgens de wetten deses lants, niet dan tot reputatie van Zijne Hoogheijts persoon en staat van landt gedijende was, maer dat aen Nacpra Theerportion eerstdaags last geven wilde, hij de Chineese mandorijns en andere Chineesen principale vellehandelaers te waerschouwen hadde, geenige hertevellen aen de aengelande Chineesche joncken te vercoopen hadde, dat weten most den Conincq alle de hertevellen schriftelijck aen de Hollanderen verleent hadden, zijn afscheijt van ons genomen heeft. Korts daeraen werden wij binnen geroepen. Binnen komende hebben den Koningh naer deses lantswijse gegroet, lieten den Conincq aen seggen wij zijne Hoogheijt expresselijck quamen begroeten, vermits wij ons zijne Koninckl ijcke Hoogheijt in lange niet verthoont hadden. Liet antwoorden het hem seer aengenaem was. Versochten voorts d'eer te hebben wij onsen toegangh tot den Heere Koninck hebben mochten, gelijck voor desen bij Nactians tijden ge-
[1328] hadt hadden. Liet weten het sulcx ende wij ons tot 't gevolgh van dit landts costume konde begeven, mede seer aengenaem te wesen, doch noch aengenamer de gevolge daervan te zien, waernaer wij bij Zijne Hoogheijt een redelijcke schenckagie latende, ons afscheijt ge-

---

1) Schier of morgen = vandaag of morgen, te een of anderen tijd, op elken dag.

2) = Chinaur-tree, een boom, opgroeiende tot de afmetingen van een eik, met een langen, smallen stam, zilverkleurigen bast en vaalgroene, handvormige bladeren.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665. (*Maart 1665*)

nomen hebben; zijn van daer weder naer ons logiement gereeden.

Tsedert den 13[en] zijn hier noch twee vaertuijgen uijt Coutsinghsienae aengelandt, medebren[gen]de als 't vorige vaartuijg sijde stoffen, suijcker etc[a].

19[en] D°. Des ochtens vrough hebben wij wederom onsen chiabander Nacpra Nieripith versocht, dat doch wederom onderleggen wilde om de Chinesen in 't aengelande jonck van Japan met het octroy aen de mast te placken te waerschouwen, dat volgens 't octroij der hertevellen, koe- en buffelshuijden, aen de Hollanderen verleendt, niet te vervoegen hadde, die te koopen om wegh te voeren. Heeft sigh in de saack seer onwilligh gethoont ende met onmanierlijcke protesteringen hem van de saack soucken te ontslaen, jae wel stoutelijck uijt dervende seggen, 't octrooij niet begeerden aen te placken, ons voorts wijtende sulcx te bevragen aen Nacpra Ramsijdth onsen opperchiabander, welcken ons voor desen daer selver raedt toegege[ve]n hadde (noch vrij swack van sieckte wesende) off men sulcx wel doen konde, sonder dat oijt voor desen, noch nu eenige reden gegeven te hebben, waerom 't niet geschieden mocht, offraadt te geven om 't octrooij tegen de Chineesen te maintineren. Onderwijlen dat protesteerden, waerom ons niet helpen wilde, is sulcx door Gijdion onsen tolck, wel spottelijcken met ons laggende, vertaalt geworden. Ben moeyelijcken daer van daen gescheijden ende hebben mij ten huijse van vermelden Ramsijdth begeven, dien icq 't gepasseerde tusschen mij ende Nieripith verhaalt hebbe, dien daerover den tolck bij hem laeten roepen heeft, waer weder eenige woorden met den tolck gevallen zijn, dien icq verweet dat doen icq over de verhaelde saecke tegens Nieripith protesteerden met mij gelachen hadde, die wel stoutelijck en dorste seggen, als hij ons niet en diende, wij naer een ander om te zien hadde, dat wij hem beloofden, dat doen souden. Onderwijlen belooffden sigh Ramsijdth tusschen dit en morgen op de saack te bedencken, waermede naer hem gegroet hadden vandaer gescheijden zijn. Desavonts stierden oocq noch den adsistent [1329]
Albertus Bruyningh ten huijse van Nacpra Nieripidth, om de selve beleefdelijck te versoeken of niet genegen was de saack op morgen op 't aengelande Chineesche jonck van Japan uijt te voeren. Liet seggen van neen. Stierden gemelde adsistent op dien selffden stont noch eenmael naer hem toe om 't schriftelijck octrooij van hem te eijschen, 't welck hem gegeven hadden, om daerbij de Chineesen te waerschouwen, 't welck mede, doch soo seijde van doen hadde om de Chinesen in toekomende hinderlijck in haer handel te wesen,

niet geven wilde; welcke ongehoorde macxime van doen, mij noch noijt, achtien jaren langh d'E. Compe gedient hebbende, te vooren gekomen is, welck gewelt hier aldus van desen brutalen chiabander met patientie verdragen moeten.

(*Maart 1665*) 20en Do. Des ochtens namen een ander tolck in de plaats van Gijdion onsen voorigen tolck aen. Dien selffden ochtent resolveerden met onsen chiabander Nacpra Ramsijdth om des naermiddaghs met den anderen naer den Chineeschen mandarijn te gaen, om die te aviseren hoe op stonts genegen waren binnen 't Chineese jonck te treden, omme de nieuwe aengelande Chinesen volgens octroij der hertevellen, van den Koningh aen de Hollanderen verleent, te waerschouwen, geene derselve te koopen, om die met haer jonck te vervoeren, op verbeurte van alle de hertevellen, koe-en buffelshuijden schier en morgen [1]) prijs te maeken, die binnen 't jonck bevonden werden zullen, gelijck 't overhooft Pieter Kettingh daer, nevens chiabander ende den adsistent Gerrit van den Berg, onsen tolcq Quisick ende twee soldaeten tot geleij, gegaen is. Bij den Chineeschen mandorijn komende, hebben 't vermelde voorgedragen, maer heeft geseght, niet genegen was mede te gaen, maer dat wel wilde een Chinees brieffge laten schrijven, ende dat van imant van de zijne, die de Chineesche ende Cambodische tale konde, nevens ons naer boort wilden laten dragen, op en dien de Chineesen soowel mondelingh door onsen mandorijn als van hem schriftelijck daerover gewaerschouwt blijven mochten, gelijck sulcx op stonts, met den anderen in 't Chineesche jonck treedende, in aller minne geschiet is, waervandaen wij wederom naer huijs getoogen zijn.

(*Maart 1665*) [1330] 21en Do. Des naermiddags quam ons Nacpra Radia Col, substituijt van Ockoenia Tiecrij, uijt den naem van Ockoenia Tiecry besoeken, die ons voorhiel, hoe nevens opgemelten Ockoenia het soo verdt bij den Koningh gebracht hadden, hoewel den Koningh tot het slaan der gom, die hij eenlijck liedt gebruijcken in 't proclameren eeniger saacken den staat van landt betreffende, niet verstaen konde, den Koningh gedisponeert geworden was, Nacpra Theportioen last te geven de Chinesche mandorijns, Chinesen en verdere vellehandelaaren te waerschouwen, sij geen hertevellen etca. aen de nieuwe aengelande Chinesen te verkoopen hadden, om die met haer joncken te vervoeren op verbeurte, en vrij staat, volgens 't Koningx octrooij, daertoe aen de Hollanderen verleent, maecken mochten, van alle hertevellen etca. naer gedane visite, die in haere joncken bevonden werden sul-

1) Zie noot 1 op blz. 411.

IX. DAGH-REGIS-TER KETTINGH, 1665.

len, prijsgemaeckt te werden. Vorders versocht hij ons wegens Ockoenia Tiecrij, datter niets bij ons mochte verscholen blijven, dat tot voordeel van 's Comps. handel streckende was, naer (= maer) sulck aen Ockoenia Tiecrij gelieffden te openbaren, die ons belooffden alle behulpsaemheijt te bethoonen wat mogelijcken was; voor welck versoeck wij ten alderhoogsten danckbaer bleven ende ons seer ongemeen geluckigh achten, soo een groot vermoogent heer (gelijck voor desen meermael geschiet was) ons sijn gunste aen te bieden quam, waerop wij hem eenlijcke [1]) schenkagie, die saacke sulcx waardigh achtende, opgeoffert hebben, naer de welcke met beleeftheijt aengenomen ende zijn affscheijt van ons genomen hadde; is wederom uijt onse logie vertrocken.

(*Maart 1665*)

22en Do. Reedt 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot, daer nevens onsen chiabander Nacpra Ramsijdth ende Gansabra onsen tolck, naer den Prince Ramata Padij. Voor denselven verschijnende ende Zijne Hoogheijt naer deses lants wijs gegroet hebbende, liedt Zijne Hoogheijt ons vragen (aparent uijt loopende geruchten den Siammer eersdaegs genegen was den Cambodiar te komen beoorlogen) off d'E. Compe. den Siammer zijne revieren over eenige voorgevallene contentie noch gesloo- [1331]
ten hielt [2]). Antwoorden, d'E. Compe. voorleden jaer met denselven Koningh soo wat in verwijderingh geraeckt was, waerover den Konincq gesanten naer Batavia gestiert hadde om weder te versoenen ende de saeck te beslechten, waertegen d'E. Compe. soo uits als herwaarts te vertrecken stonden, daer mede ambassade met twee scheepen heenen gestiert hadde. Hoe nu die saeken affgelopen waren, en konden daervan noch niet vastelijck oordelen, maer wel binnen twee à drie maenden, wanneer onse scheepen van Bata hier aengelandt wesen zullen. Naer een weijnigh getardeert hadden, vielen in propooste, hoe den Konincq om 't octroij der hertevellen etca. aen d'E. Compe. verleent te maintineeren last gegeven hadde de Chineesche mandorijns, Chineesen en alle vellehandelaers door onsen chiabander wel gewaerschouwt blijven mochten geene hertevellen etca. aen de nieuwe aengelande Chinesen met hare joncken te verkoopen hadde, op verbeurte alle de hertevellen etca. die naer gedaene visite in de vertreckende Chineesche joncken bevonden sullen werden, van de Hollanderen prijs gemaeckt sullen werden; dat onder anderen, wij de Chineesen daerover aviseerende, Tiauponia Siesermoth, chia-

1) = Eerlijke.

2) Zie over dezen door ons op Siam geoefenden dwang mijn *Azië gespiegeld* I blz. 169/171.

bander, den Chinesen in 't verthoonen van 's Konincx octroij geseght hadde, hij het wel wist den Konincq alle de hartevellen etca. aen de Hollanderen vergunt hadde, dat oocq maecke soude de Chineesen geen hartevellen in haer joncken scheepen souden, maer dat verstaen hadde, dat Zijn Hoogheijt mitsgaders de Coutsinghsiense Koningin genaemt Nacpra Inimeda ende Naccidaidth Preltiauw, des Koninghx moeder, genegen waren hertevellen naer Japan te stieren, daer niet tegens wesen konden, van 't welcke niet anders en vertrouwden off 't was schelms practijcq naer de gewoonte der Chinesen. Waerop Zijn Hoogheijt antwoorden liet, noyt sulcke gedachten gehadt hadden, maer wat Nacpra Immeda ende Nacpra Tuauw des Koningx moeder aengingh en konde daervan niet oordelen maer vertrouwden mede sulcx een quade practijcque der Chinesen te wesen; maer hem viel in datter een Chinees joncq, dat hier in Cambodia thuijs hoorde, te ver-

[1332] wachten stondt, dat noch niet gearriveert en was; wanneer dat quam te verscheijnen, soude wel genegen wesen een weijnigh aen den selven capn. op te offeren, om een weijnigh cooper tot schut gieten uijt Japan te erlangen, maer alleer daertoe komen soude wilde ons sulcx schrifftelijck laten weten. Vorders recommandeerden ons Syne Hoogheijt, wij den Koningh 't verhaalde voordragen souden ende hooren soude, wat den Koningh daervan seijde en twijffelden niet, off den Koningh soude zijn gegeven octroij trachten te maintineeren. Waerop wij Zijne Hoogheijt een propere schenkagie lieten en d'selve naer deses lants wijs gegroet hadden, ons afscheijt genomen hebben ende zijn vandaer weder naer ons logiemendt gereden.

(Maart 1665) 27en Do. Des nachts landt alhier aen, tot ons leetwesen, noch een Chinees jonck uijt Japan, inhebbende silver, kooper, porceleynen en andere snuijserunge meer etca.

(Maart 1665) Ulto Do. landen hier aen twee vaartuijgen uijt Coutsinghsiene over Chiampa, mede brengende wat suijcker, iser en zijde cleeden etca.

April.

(April 1665) Pmo Do. Des ochtens vroegh reed 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot naer Nacpra Teeportioen, supstituijt van den overleden Ockoenia Calahom, die nu in absentie van den Ockoenia Calahom de vreemdelingen haer saaken gaedeslaande is. Bij denselve komende, hebben hem naer deses lants wijs gegroet ende hem voorgedragen, hoe onsen mandorijn in 't advijseren der Chineeschen mandorijn als andere principale vellehandelaars dat geene hertevellen etca. op verbeurte van die alle prijs te maeken aen de nieuwe aengelande Chineesen om die met haer

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

jonken te vervoeren te vercoopen hadde, van Tiauponia Sisermoth noch te vooren gekomen is, hoewel wist den heere Koningh alle de hertevellen etca. aen de Hollanderen gunstelijcken toegestaen hadde, 't geene hij, 't octroij daervan op zijnen hooffde leggende, beloofden te maeken daer naegekomen werden soude; maer soo sijne Hoogheijt Ramtipadij mitsgaders hare hoogheden Nacpra Simmeda ende Nacsidaidth Pretjauw des Koninckx moeder genegen waren hertevellen naer Japan te scheepen, en konde daer niet tegen wesen, 't geene ons daght maer een gefingeerde practijck van dien gewoon- [1333]
lijcke valsch practiserenden Chinees te wesen, ende te meer, alsoo wij van gemelden Prince, die tsedert alreedts besocht hadden, te verstaen gekomen waren, niet genegen was een hertevel naer Japan te scheepen. Maer, al schoon Zijne Hoogheijt al genegen was eenige hertevellen derwaarts heenen te scheepen, soo en hoopten hij 't respect Zijnes heeren broeder den Konincq daerbij te krencken, noch ons daarbij ongerust te maeken; maer wilde ons sulcx schriftelijck, hoe veel hertevellen genegen was met de Chineesche joncken naer Japan te scheepen, laeten weten; waerop ons diende, hij mede wel geloven konde het maer schelmsche practijcken waren, — noch en geloofden niet, haer gemelde hoogheden 's Koninckx respect daerin souden soecken te kort te doen, doch raden ons op onse bedenckelijckheijt soo hardt niet te staen, maer dat wij sulcx eens souden trachten te ondernemen, met haere hoogheden eens te gaen besoecken ende die te vragen off sulcx waer was off niet en daernaer hem daer eens bescheijt van brengen mosten, opdat perfect weten mocht waernaer hem te reguleren hadde. Hij wilde ende soude d'E. Comp. volgens 's Koninckx octroij der hertevellen aen deselve verleent in haer rechtmatige saeck sooveel helpen maintineren als hem mogelijcken ende doendelijcken was. Gaven hem voorts te kennen, wij volgens zijn raadt genegen waren hare hoogheden eersdaags te gaen besoecken en ons wedervaren daervan aen hem te rapporteeren, waernaer wij ons afscheijt van hem genomen hebben. Zijn van daer weder naer ons logiement gereden.

(April 1665) 2en Do. Des voormiddags heeft 't overhooft Pieter Ketting alsmede de chiabander Nacpra Ramsijdt, den tolck Gansabra tot Nacpra Nieripidth noch eenmael gestiert om 's Koningx octroij der hertevellen, aen d'E. Compe. verleent, 't welcke gelijck als vooren geseght in zijne handen gebleven was, van 's Comps. wegen te eijschen om daer bij de Chinesen in 't laaste aengelande jonck daerbij te adviseren. Heeft laten antwoorden, dat zijnen jongen hetselve uyt zijn

bogiedt[1]) in 't Chineesche quartier verlooren hadde, voorts gevraagt IX. DAGH-
[1334] wat wy dermede doen soude, off de Chineesen eenige hertevellen in REGISTER
haer joncken gesloocken hadden; met welck antwoort hij waarlijcken KETTINGH,
bethoont een onwetendt hartneckigh mensch te wesen, 't gene een 1665.
Hollandts chiabander niet en hoort te betamen.

(April 1665) 3en Do. Des ochtens geheel vrough reedt 't overhooft Pieter Kettingh, daer nevens den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot ende Ghansabra onsen tolck, wederom naer Nacpra Teepontioen. Bij denselven komende hebben hem naer deses landtswijs gegroet, waer naer wij over 't bedrijff van Nacpra Nieripith, voornaementlijck dat ons octrooij der hertevellen door den Coninck aen d'E. Compe. schriftelijcken verleent niet overleveren wilde, geklaaght hebben, waerover gemelden Teeportion ons groot gelijck gaff; belooffden ons, alsoo wat veel voor den Koningh te doen hadde, binnen twee a drie dagen in 't Japans quartier, alwaer wij woonachtigh, selver af komen soude ende dan gemelden Nieriepith wel diets maeken soude het octroij aen ons over te leveren hadde; met welcke beloften wij ons afscheijt van hem genomen hebben ende zijn vandaer weder naer huijs gereden.

(April 1665) 5en Do. Landt alhier aen een jonck uyt Coutsinghsiene, sijnde 't selve voorleeden jaer van Battavia met eenen (= zekeren) Kieko(,) Japander, daernevens een Hollantsche stierman genaemt Cornelis Abrahamsz. Essigh, naer Cousinghsiene geseijlt, welcken capitheijn ende stierman daer noch op varende zijn, meede brengende partije areecq, sijde stoffen, suijcker, iser etca. Brachten tijdingh datter voorleden jaer vier Chineesche joncken vandaer naer Japan verzeijlt waren ende datter van dit saysoen van deselve niet meer dan twee wederom gekomen waren.

(April 1665) 7en Do. Landt alhier aen een vaartuijgh uijt de Manila, den capitheijn genaemt Sr. Joan . . . . .; is geladen met suijcker en tabacq, daernevens parthije Spaansche realen; is genegen met de komste der Lauwen, beniuwijn te koopen.

(April 1665) 9en Do. Naer veele moeijten en beraatslagens mitsgaders veel loopens ende uijtrennens met paarden ende vaartuijgh om tot 't con-
[1335] trackt der hartevellen, koehuijden, als anders te komen, is 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wyckersloot mitsgaders onsen tolck Ockoenia Tiecrij gaen besoucken. Naer deselve gegroet hadden, hebben hem voorgedragen, hoewel wist den Heer Koninck alle de hertevellen, koehuijden etca. in dat

1) Bogiedt, vaak in deze geschriften ook busschiet of bussiet of busiet genoemd, afkomstig van het Portugeesche boceta = koker, bus, doos.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

landt vallende aen d'E. Compe. alleenigh gegunt hadde die te koopen en te vercoopen, sonder interdictie van eenige natie, wie deselve oocq soude mogen wesen, soodat wij al tzedert drie maenden gedurigh op de been en in de weer geweest zijn om met de Chineesen, met naemen Ockoenia Tixsinghbadth ende Thiauponia Sisermoth, volgens costume van voorige jaren dat hier gelegen hadde prijs van gemelde coopmanschappen te macken, maer daertoe door hare frivole schelmsche uijtvluchten naer gewoonte der Chineesen niet hebben kunnen komen, soo dat genootsaackt waren geworden onse saecken aen imanden van de Grooten bekent maeken ende niemanden anders van de Grooten kunnende bedencken van wien oprechte gunst te verwachten hadden dan van zijn Ed. Hrs. meer geprouffde gunstelijcke handt, soodat wij ons verstout hadden andermael sijn E. Heer wederom komen moeijlijcken te vallen, daerover te komen klaagen en hulp te versoecken. Waerop dien heer antwoorden, hij als mitsgaders veele Grooten, niet seer tot de Chineesen om haer oproermaeken als onmanierlijcke ombragien [1]) genegen waren, wel wenschende waren de selvige geen voyagie op dit landt meer quamen doen. Wilde gaarn 's Comps. rechtmatige saack helpen drijven, ons aenraadende daerover bij den Konincq te klagen. Wilden ons ondertuschen een hulp bij deselve verstrecken; maer alleer men 't daertoe laeten komen soude, wilde wel eerst een proeft van Ockoenia Tixsonghbadth en Tiauponia Sisermoth nemen, deselve door twee Ocmoens te laaten weten, sij tot 't contract van hertevellen etc. met de Hollanders volgens 's Konings gegeven octroij verstaen souden, ende 't bescheijt daervan afwachten en naer sulcx gedaen wilde zien wat verders te doen hadde. Vraagden voorts aen zijn E. Heer, hoe men dat metter vaardt be- [1336]
scheijt van krijgen soude. Antwoorden, dat onsen tolck over morgen des ochtens vrough tot sijnendt te komen hadde, om van daer met de twee Ocnoens naer gemelde twee voorname Chineesen te gaen. Waernaer ons afscheijt van Zijn E. namen, hem een propere schenckagie latende; zijn vandaer weder naer ons logiement vertrocken.

(*April 1665*) 12en Do. Des ochtens geheel vrough stierden wij onsen tolck Gansabro naer Ockoenia Tiecrij om vandaer met de Ocmoens, die Ockoenia Tecrij hem toevoegen soude, naer gemelde twee voorname Chineesen te gaen, om die tot contract der hertevellen etca met de Hollanderen te vorderen. Des avonts quam den tolck wederom beneden, bracht tijdinge hoe tot Ockoenia Tiecrij geweest was ende met gemelte twee Ocmoens ten huijse van Ockoenia Tixsonghbadth

1) Ombragie = aanmatiging (van hombrear, Spaansch en Portugeesch).

gegaen waren, dien zij de saeck volgens ordre van Ockoenia Tiecrij voorgedragen hadden, denwelcken antwoorden, Occoenia Tiecrij seer dede bedancken wegen d'eer dat hem door twee Ocmoens hadt laten besoecken, dat hij voor sijnen deele wel genegen was contract der hertevellen etc^{a} met de Hollanderen aen te gaen, dat hij Tiauponia Sicermoth als andere vellehandelaers meer verscheijde malen tot het contract gevordert hadde, maer dat se naer hem niet hadden willen luijsteren, doch vertrouwde, soo der expresse gebiedingh van den Koningh quam, sij dan wel naer hem luijsteren soude. Waermede, daervan daen scheijdende, dat naer Tiauponia Sicermoths huijs gegaen was, denwelcken zij niet thuijs ende vonden, soodat vandaer soo herwaerts aengekomen was.

ril 1665) 13^{en} D^{o}. Quam ons in de logie versoecken Nacpra Theeportioen, aen wien wij wederom opnieuw de fouten van Nacpra Nieripith soo wat in 't gros gerelateert hebben, naer 't welcke hij een van zijne dienaers naer Nacpra Nieripith gestiert heeft, dat tot onsen huijse komen wilde. Maer naerdemael datter eenige defferentien tusschen hem en den Hollandtschen cap^{n} waren, versocht, hem sulcx vergeven mochte werden, dat aldaer niet en verscheen, waernaer Nacpra Thee-
[1337] portioen selver tot sijnen huijse gegaen is. Denselven wederom komende, heeft ons voorgedraagen hoe dat Nacpra Nieripith tegens hem geuijttert hadde, dat wel genegen waer ons te dienen ende met ons in de Chineesche joncken en waer 't ons beliefde om 's Comp^{s}. saacken voor te staen te gaen. Gaven tot antwoort, hij ons te veel verdriedts aengedaen hadde; dat liever sagen hij onsen dienst afgeweesen wierde, te meer alsoo onsen rechten mandarijn Nacpra Ramsijdth wederom tot zijne gesontheyt geraackt was, waervan wel gedient konde werden; dat d'E.Comp^{e} geen twee mandorijns van doen en hadde. Voorts gaff hij te kennen, hoe het brieffge des octroijs der hertevellen etc^{a} van den H^{re} Koninck aen de Hollanderen verleent van hem wel geeijscht hebben soude, maer dat bevreest geweest was voor afront, hij het hem niet gegeven hebben soude, maer was genegen de saack naechtelijcken aen den Konincq te kennen te geven, die dan wel iemant van zijne handt stieren soude om gemelde afschrift van hem af te eijschen, ende ons in handen te leveren. Waernaer, alsoo het laadt begon te werden, zijn afscheijt van ons genomen hebbende, heeft sigh weder te paert naer boven begeven.

il 1665) 14^{en} D^{o}. Des ochtens geheel vroegh stierden wij onsen tolck Gansabros naer Ockoenia Tiecrij om te vernemen wat bescheyt Tiauponia Sicermoth aen de twee Ocmoens, van zijn E. affgestiert om aen

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

denselven sijner wegen te recommanderen de prijs der hertevellen etca. met de Hollanderen te maeken, gegeven hadde. Den tolcq quam des naemiddags wederom, bescheijt brengende van Ockoenia Tiecrij, Tiouponia Sicermoth gesegh hadde, dat diegene prijs van vellen maecken mochten, die vellen hadden; gevolgelijck, hij geen vellen hebbende, niet genootsaeckt was, daer prijs van te helpen maeken. Mede was hij eens voor desen in 's Comps. logie geweest om eenige sarrassen [1]) voor Nacpra Simmeda, Coutsingsiensche Coninghinne, te kopen; bevonden hadde, hij bij den Hollantschen capitheyn niet seer aengetrocken was. Voorts dat Ockoenia Tiecrij geseght hadde, naerdemael de Chineesen op sulcke beuselingen haer [1338] uijtvlucht namen om geen prijsen van vellen met de Hollanderen te maeken, daerin te voorsien hadde, gelast hadde wij binnen twee dagen bij hem komen souden, om met hem van zijn huijs naar den Koninck te gaen, om daerover te klagen; wilden d'E. Compe daerin een hulp strecken.

(*April 1665*) 19en Do. Des ochtens geheel vrough reet 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot, daer nevens onsen chiabander Napra Ramsijdth ende onsen tolck Gansabros, naer Ockoenia Tiecrij. Bij zijn E. komende, hebben denselven naer deses lantswijs gegroet; droegen onse saack voor om tot de prijs van vellen te komen, voorige bescheijt vervolgende, om naer den Konincq te gaen klaagen, wegens dat de Chinesen haer soo ongehoorsaem (hoewel 's Coninckx last) thoonde waren dat met de Hollanderen tot geen contract van hertevellen etca. komen wilden, onaengesien al langh geleden dat van de Hollanderen aangesocht waren, om tot contract derselve te komen, waertoe wij sijn E. behulpsame handt in versoekende waren. Op antwoordende was, wij sulcx wel voor hadden, maer raden ons, dat wij voor eerst om naer den Koningh te gaen noch wat staacken souden; wilden versorgen onse saecken dies aengaende soo op staende voets door de Nacpraas Theeportioen en Radia Schol bij den heer Conincq voor gedragen wierden; welcke twee persoonen hij roepen liet, dewelcke soo op stondts te voorschijn quamen. Hij ordonneerden deselve soo voorts naer den Koningh te gaen, naer welckers bescheijt wat te wachten hadden; ondertusschen liet ons wat eeten te vooren setten. Naer dat gemelde Nacpraas ontrent een halff uur uyt geweest hadden, sijn deselve wederom gekomen, tijdinge brengende sij den Koninck gesproocken hadden, maer alsoo met den eersten naer binnen tradt, de

1) Sarasse, een soort Indische katoenen stof (Baale, *Handboek van vreemde woorden.*)

tijt niet gegeven hadde om tot verhael van die saeck te komen. Waer-
[1339] omme Ockoenia Tiecrij ons aendienen liet, wij ons de saeck niet mosten laten bekommeren maer vrijlijck naer huijs toe gaen mochten; wilden de saeck tusschen heden ende morgen den Koninck selve aen te dienen laeten vervolgen ende ons met den eersten van 't antwoort des Conincx bescheijt te laten weten. Waerop wij ons afscheijt, naer aldaer een propere schenckagie lieten, van zijn E. genomen hebben, onsen chiabander aldaer verblijvende om bescheijt af te wachten; ende wij zijn van daer weder naer ons logement gereeden.

(April 1665) 20^{en} D^{o}. Quam onsen chiabander Nacpra Ramsith van boven hier beneden, tijdinge brengende, hoe Ockoenia Tiecrij daer nevens Nacpraas Theeportioen ende Radia Schol, zijn persoon daer mede present wesende, voor den Koningh gegaen waren, doen, al oft het hadde willen wesen, terwijlen dat Ockoenia Tipsonghsadt ende Tianponia Sicermoth daer mede present waren om ijts aen den Koningh te versoecken; dat gemelde Ockoenia en de twee Nacpraas aen Zijne Hoogheyt voorgedraagen hadden, hoe den Hollantschen cap^{n} tot noch toe gesockelt [1]) hadde om prijs van hartevellen etc^{a} met de Chineesche mandarijns te maeken, die daer tot noch toe niet in hadden willen verstaen, 't welcke voor gemelde capitheijn vrij verdrietigh viel en vrij qualijcken, naerdemael den H^{r} Conincq die coopmanschappen de Hollantsche Comp^{e} alleenige sonder ijemants inderdictie 20 jaren langh gunstelijcken toegestaen hadde, komen soude, wanneer hare scheepen, die se binnen vijff weecken, twee in getale, verwachtende zijn, hier aengelandt wesen sullen, geen prijs gemaeckt, veel min van deselve coopmanschappen ontfangen te hebben; 't welck den Konincq vrij vreemt dunckende was, sij sijne gegeven octroij soo weijnich achtende waren; waeromme andermael last aen Nacpra Theepontioen gaff, de voornaemste Chineesen hoe eerder hoe liever te waerschouwen hadde, prijs van hartevellen etc^{a} met de Hollanderen te maeken ende wie sigh daer in onwilligh thoonde, den Coninck hem soude eputeren [2]) een vijandt van sijnen staat te wesen. Waermede, van den Conincq gescheijden wesende, Nacpra Thee-
[1340] portioen belooft hadde, des anderen daags vroegh af te komen om de voornaemste Chineesen bijeen te vergaderen, om met de Hollanderen prijs van hertevellen te maeken.

Mede berighten onsen chiabander ons, hoe den Castiliaenschen cap^{n} uijt de Manilas vereeringe die selver stondt wegens zijne aen-

1) = Gesukkeld.
2) = Reputeeren, achten.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665. gebrachte koopmanschappen aen den Heer Koningh gebracht hadde, bestaende in een cleen stuckgen geschut ende een diamantsringh, waerbij versocht hadde alle de beniuwijn, die desen jare van de Lauwen aen de merckt gebracht soude mogen werden, alleenigh coopen ende vervoeren soude mogen; 't gene den Koninck hem toegestaen hadde; doch sullen echter onsen vlijt om beniuwijn te procureren daerom niet laten varen ende zien wat den alleerende tijt ons daervan bekent maeken zal.

Heden landt alhier aen een jonck uijt Coutsinghsiene, inhebbende suijcker, iser etc[a].

(*April 1665*) 23[en] D[o]. Quam Nacpra Teepontioen bij ons in 's Comp[s]. logie, ons aendienende, hoe nu wegens den H[r]. Conincq met hem naar 't Chinees quartier in de Chineesche pagoot gaen mosten, aldaer de voornaeme Chineesche coopluyden om contract van hertevellen etc[a]. te maeken byeen te roepen ende zien wie zich onwilligh toonden soude, om den hr. Koningh te vertoornen. Waerin wij ons met den eersten klaar gethoont ende ons op gang begeven hebben, Theepontioen met onsen tolcq Gansabro te paart ende 't overhooft Pieter Kettingh, daernevens den eersten adsistent S[r]. Jacob van Wijckersloot, onsen chiabander Nacpra Ramschijt ende den boeckhouder Hendrik Rijckertsz, die lange voor desen de hertevellen in Siam gesorteert gehadt heeft, met de prauw. Aen de Chinesche pagoot koomende, bevonden Theeportioen daer al aengelandt was ende hij onsen tolck, daer nevens ijmanden van zijn volck, al afgestiert hadde om de Chineesche coopluijden bijeen te roepen. Naer een uijr wachtens bevonden ons vergadert te wesen met de naervolgende Chineesche coopluijden, naementlijck Ockoenia Teepsonghbadth, Tianponia Sieringh Songbath, Tianponia Sicamoth, Tianponia . . . . ., Nacpra [1341]
Hoijet. Naer gemelde coopluijden een poos tijt geschrolt [1]) ende gemont hadden, zijn sy tot loven ende wij tot bieden gekomen ende alsoo daermede den avont begonde te vallen, sijn wij redelijck vredelijcken van den anderen gescheijden. Geresolveert des anderen daags over die saack weder bijeen te komen.

(*April 1665*) Den volgende nacht landen hier noch onverwacht, alsoo vrij laadt in 't jaer, aen een Chinees jonck, uijt Japan komende, meede brengende silver, kooper als anders etc[a].

24[en] D[o]. Voor (= voer) 't overhooft Pieter Kettingh en den eersten adsistent S[r]. Jacob van Wijckersloot, den (= be)nevens den boeckhouder Hendrik Ryckertsz., mitsgaders onsen chiabander Nacpra

1) = Geschimpt.

Ramsijdth ende tolck, naer Ockoenia Theepsonghbadt waer gisteren met de Chineesche coopluyden versproocken waren de prijsen der hertevellen etca. te sluyten. Tot denselven komende van den gemelden Teepsonghbath gegroet hadden, heeft ons aengeseght, hoe van de vordere coopluijden last hadde de prysen der hertevellen met ons vast te stellen, gelijck gevolglijck bestempt is, te weten:

Jammama	Ts. 55
Cheman	38
Attemats	32
Bariga cleijne attamats	20
Phee groote	13
Phee cleijne	8
Cobitos	27
Koehuijden	
Cabessa ende Bariga	30
Phee [1])	20
Buffelshuijden	
Cabessa ende Bariga, waeronder mede gereeckent d' koehuijden, die volgens haer swaarte gelijck veel de wilde bosch dos doen voor een buffelshuijt aengenomen mogen worden	43

[1342] Waernaer ons afscheyt nemende, zijn weder naer ons logiement gereden.

... Do. Landen alhier aen een Chinees jonck uijt de gewesten van Lamo, sijnde een Coutchinsiens jonck.

April 1665) 27en Do. Reedt 't overhooft Sr Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Jacob van Wijckersloot, daernevens onsen tolck, naer Nacpra Theeportioen. By denselven komende ende denselven naer deses lants wijs gegroet te hebben, versochten hem, naerdemael het noch wel langh mochte aen te loopen komen aleer men 's Konincx octroij der hertevellen etca uijt handen van Nacpra Nieripith mochten komen te erlangen ende alsoo der jegenwoordigh alreets vier Chineesche joncken aengelant waren, van dewelcke niet meer dan een, volgens 's Konincx gegeven octroij aen de Hollanderen, gewaerschouwt hebben dat geen hertevellen etca in haer joncken te laden hadden, op peene naer gedaene visite die al te verliesen, dat ons doch gelieffden die gunst te doen, binnen die drie joncken nevens ons mede

1) Cabessa = 1e soort (Portug. cabeça = hoofd); bariga = buik, 2de soort; pee = voet of 3de soort.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

de waarschouwingh te doen. Waerop antwoordende was, genegen waer soo op staende voets met ons naer beneden te gaen om dat uijt te voeren, maer dat verseijt waer, elders te komen; doch wilde des anderen daegs 's oghtens, soo haast gegeten hadde, tot ons naer beneden komen, om ons te helpen. Waernaer afscheijt van hem namen; zijn vandaer weder naer ons logiement gereden.

(*April 1665*) 28^{en} D^{o}. Quam Nacpra Theeportioen op ons versoecken als vooren verhaalt bij ons 's Comp^{s}. logie om naer de nieuwe aengelande Chineesche joncken te varen, om d'overheden daer binnen te gaen waerschouwen, hoe den Heer Conincq alle de hertevellen etc^{a}. sonder imants interdictie in dit landt vallende alleen gegunt hadde die op te mogen kopen ende te vervoeren, op pene soo der schier ende morgen by visite eenige in haere joncken bevonden werden mochten die te verliesen hadde, gelijck 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent S^{r}. Jacob van Wijckersloot, sulcx geresolveert wesende, daer nevens onsen chiabander Nacpra Ramsijdt ende tolck mitsgaders een dienaer, van eenen Kicko(,) Japander [1](,) geleent, die voorleden jaer met een jonck van Battavia naer Coutsinghsiene verseijlt, nu [1343]
met datselve jonck hier mede aengelandt wesende, om sulcx in de Chineesche tael te helpen vertolcken, komende eerst aen 't jonck dat van Lamo gekomen was, daerop wij al meest Chineesen, die op zijn tarters [2]) geschooren waren, bevonden, daervan wij den cap^{n}. noch schrijver niet aen boort bevonden, maer hebben 't echter aen een van haere voornaemste in presentie van alle het varende volck bekent gemaeckt om sulcx aen haer cap^{n}., wanneer die aen boort gekomen wesen soude, aen te dienen, 't welck aennam te doen. Vandaer voeren wij aen een jonck, dat uijt Japan gekomen, 't gene aen eenige Chineesen, hier in Cambodia woonachtigh, toebehoorende was, daervan wij den cap^{n}. aen boort bevonden, dien wij den waerschouwingh als boven geseght gedaen hebben, die aennam te verhoeden datter geene vellen binnen zijn joncq gebracht werden soude. Vorderde voorts te varen aen 't derde joncq, van Japan gekomen, waer wij meden den capitheijn noch schrijver aen boort bevonden, waeromme d'waerschouwinge aen een van de voornaemste, zijnde den stierman, in presentie van alle de scheepsvarende, doenmael binnen 't jonck wesende,

---

1) D. w. z. „zekeren Kieko, een Japanner". Deze verklaring blijkt uit het hier medegedeelde Rapport van Jacob van Wijckersloot, waarin tweemaal sprake is van „Kieko, den blinden Japander." (Zie blz. 432 hierachter).

2) Tartaarsch of Mandjoesch, dus het hoofd geschoren maar een staart uitgespaard, zooals tot voor kort alle Chineezen droegen sinds de toen juist ingetreden heerschappij der Tartaren of Mandjoes over geheel China.

gedaen hebben om 't selve den capn. wanneer die aen boort gekomen wesen zal, bekent te maecken. Wanneer Nacpra Theeportioen, alsoo het laat in den avont begonde te worden om naer boven te rijden, zijn afscheijt van ons genomen heeft ende wij zijn van daer weder naer ons logiement gevaren.

Ulto. Do. hebben wij voor reecqeninge van Ockoenia Theepsonghbadth d'eerste hertevellen, bestaende in 2088 stx., meest attmados, voorts weijnich bariga, groote phee en cleijne phee ontfangen.

May.

Mei 1665). *7en Do. Des ochtens geheel vroegh reedt 't overhooft Pieter Kettingh ende den eersten adsistent Sr. Jacob van Wijckersloot, daernevens onsen tolck Gonsabros, naer Ockoenia Tiecrij. Bij denselven in zijn huys komende, hebben hem naer deses lantswijs gegroet ende [1344] voorgedragen, hoe het alreets dus laat in 'tjaar was, ja soo naer, dat wij vertrouwden onse scheepen binnen vier a vijff en twintigh dagen met goede fortuijn hier stonden te wesen ende noch (niet) boven de vierduijsent hertevellen ontfangen hadden, waerover waerlijcken bekommert waren, niet anders van bedencken, of de Chineesen mosten haer persoonagie speelen met vellen in haere joncken te scheepen, 't gene seeker wel absurt, wanneer onse scheepen hier aen te landen komen, wesen sal, van geen vellen ontfangen te hebben; dat het een saecke wesen soude 't geene t'eenemael tegen 't contract, tusschen den Heer Koningh ende d'E. Compe. gemaeckt, streedt. Oock dat het buijten alle bedencken van den Edlen Heer Gouverneur Generael ende d'E. Heeren Raaden van Indiens wesen soude; mede dat men weten most het lants ende des Konincx reputatie te kort gedaen was; waerover wij zijn E. versoeckende waren, alsoo wij niet verbij konden, anders voor onse hooge overheyt onverantwoordelijck wesen soude off mosten daerover aen den Koningh (present onse persoonen) klachtigh vallen, zijn E. ons in die saeck zijne behulpsame handen bieden mocht. Waerop ons voorhiel, of wij den nieuwen Ockoenia Calahom al besocht hadden; waerop antwoorden van neen. Droegh voor, wij die des anderen daags 's oghtens eerst eens mosten gaen besoecken; wilden zijn dienaer soo op stonts aen hem stieren, om hem de weet te doen, dat doch geliefden op morgen wat langh binnen te blijven, dat de Hollanderen genegen waren hem in zijn nieuw gouvernement te komen begroeten en twijffelden niet of soude op ons versoeck d'E. Compe. de behulpsame handt bieden; mede soude hij Nacpra Theeportioen tegens morgen ontbieden om tot hem te komen, om met hem over die saack te beraatslagen. Waermede wij ons affscheijt, naer

aldaer volgens gewoonte een propere chenckagie lieten, van hem genomen hebben ende zijn van daer tot Nacpra Theeportioen gereden, dewelcken wij de bootschappe wegens Ockoenia Tiecrij gedaen hebben, die sich tot de saeck seer genegen thoonden, ons versoeckende
wij hem des 's morgens, wanneer naer Ockoenia Tiecrij reeden, hem [1345]
aenspreecken komen souden. Waermede oocq ons afscheyt van hem genomen hebben en zijn vandaer naer ons logiement gereden.

(*Mei 1665*) 8en D°. Des ochtens geheel vrough reedt 't opperhooft Pieter Kettingh, daernevens Jacob van Wijckersloot ende onsen tolck Gonsabros, naer opgemelde persoonagies. Gingen eerst tot Nacpra Theeportioen aen, die soo op stonts met ons naer Ockoenia Tiecrij reedt. Bij denselven komende, hebben hem 's Comps. saacken, als vooren vermelt, wederom op nieuws voorgedragen, waernaer hij de saeck met Theeportioen soo 't scheen overlijden [1]) ende liet ons aendienen wij nu met Nacpra Theeportioen naer Ockoenia Calahom rijden souden, om van hem in die saeck zijne hulpe te versoeken, gelijck wy oocq vervolght hebben te doen. Voor denselven komende, hebben hem naer deses lants wijs gegroet ende hem veel geluckx in zijnen nieuwen staat gewenscht, vorders hem voorgedragen hoe den Koningh de E. Compe. gunstelijcken bij contract toegestaen ende daervan octroij verleendt hadde, alleenigh sonder imants interdicktie alle de herte-, koe- en buffelshuyden op te koopen die in Zyne Hooghts. landt te bekomen wesen souden; naer demael het nu al vrij laat in 't jaer begonde te werden, ja soo naerbij gekomen was onse scheepen op handen waaren om hier binnen 25 dagen aen te landen, waertegen noch geen vierduijsent vellen ontfangen hadden, 't welck ons seeckerlijck vrij becommerden, vermits de oncosten ende moeijten die d'E. Compe. daerover aenwende was, sulcx niet verbijkomende om onse saeck bij onse Heeren Meesters te verantwoorden off mosten daerover wegens d'E. Compe. selffs in persoon aen den Koningh klachtigh vallen, naerdemael het tegens de natuer van 't contract, door d'E. Compe. met den Koningh gemaeckt, ende tegens de reputatie van Zijne Hoogheijt strijdende was, niet twijffelende of de Chineesen waren hare practijcken in stellende om vellen te procureren; in welcke gemoveerde klachten wij met eenen zijn Es. behulpsame handt quamen versoecken, wij onder zijn Es. directie onse klachten dierwegen op van daagh aen den Koningh voordragen mochten. Waerop antwoorden, wij hem seer aengenaem waren, dat hem quamen besoecken; [1346]
wilden d'E. Compe. in alle gelegentheijt ten dienste op haer versoeck

1) Overlegde.

ten dienste te staen; nam de saack onser wegen aen deselve den Koningh voor te dragen ende wilden ons hoe in de saeck den Koning voorgedragen des anderen daags laten weten hoe daermede gevaren was. Hielden wederom aen om onse Hooght. te voldoen, dat daer selven om voor den Koningh gaen mosten ende wenschende waren ons sijne behulpsame handt daer in beuren mocht. Liet wederom seggen, het hem dien dagh niet beuren mocht, maer soo wij doch dìen dagh genegen waren daerom naer den Koninck te gaen, konden uijt sijnen last van Nacpra Theeportioen in die saack laten dienen. Waerop antwoorden, sulcx wel te vreden te wesen; ende naer wij aldaer een propere schenckagie lieten, hebben ons afscheijt van hem genomen. Hier uijt kan men wel bespeuren, hoe hoogh dickmaels de belofften van behulpsaemheijt deser natie loopt, doch veel tijts ten laasten op niet mendallen uijtloopende is. Sijn voorts vandaer met Nacpra Theeportioen naer den Koningh gereden. Voor den Koningh komende, bevonden, datter verscheijde Ockoeniaas, Tàuponiaes als Nacpraas bij den Koningh vergadert waren. Naer wij den Hr. Koningh naer deses lants wijs gegroet hadden, is 's Comps. saeck door Nacpra Theeportioen aen den Koningh voorgedragen geworden. Waerop den Koningh een onverwacht antwoordt gaff, hoe parthije cooper van de Chineesen gekocht, waertoe hij geldt van Siensermoth uyt hadde om hertevellen etca. te kopen ende te versamelen, waermede de Chinese leveraers van cooper voldaen stonden te werden; maer naerdemael wij klaagden, noch soo weijnich vellen geprocureert hadden, soo gaff last aen Nacpra Theeportioen een brieffgen in Zijn Hooghts. naem te schrijven om 't selve aen Ockoenia Tupsongbath, die daerbij alle vellehandelaars te waerschouwen hadde, over te leveren, 't welck van
[1347] inhout wesen soude, alle de Chineesen, hier ende hieromtrent woonachtigh, hertevellen etca. vergadert hebbende, die aen de Hollandeeren in haer logie te leveren hadden; ende wie daerin naerlatigh bevonden werden, soude bethoonen 's Conincx vrient niet te wesen. Waerover wij den Conincq te gemoet lieten voeren, voor de aengewende moeijten in 's Compes. handel seer bedanckende waeren, maer dat den Hr. Konincq wel wist hij alle de vellen in dit landt vallende alleenich aen de Compe. gegunt hadde; als nu Zijn Hoogheyt d'Chineesen de voet gaff om vellen op te mogen koopen, wat d'E. Compe. van 's Koninckx gunst te bet wesen soude, naerdemael wel verseekert te wesen de Chineesen volgens haer natuir, de voet hebbende van duijsent op te mogen koopen, onder dien naem wel thien duijsent opkoopen sullen en sal dan ondertusschen d'E. Compe. van haer

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

recht versteecken blijven. Waerop geen antwoort erlanght hebben, twijffelachtigh of sulcx al geseght is geweest. Naer een weijnigh vertouvens aldaer een propere schenckagie volgens gewoonten latende, hebben ons afscheijt van Zijn Hooght. genomen; zijn van daer wederom naer ons logiement gereden.

(*Mei 1665*) 19en D°. 's Morgens vrough stierden wij onse prauw, daer nevens den adsistent Gerrit van den Bergh, drie matroosen ende ses coelijs, naer beneden aen de mondt van de revier, om te vernemen off 's Comps. scheepen aldaer aengelandt wesen mochten ende van deselve scheepsoverheden de generaele missive op te eysschen om hier naer boven te brengen, waertoe hem een memorie medegeven, alsmede een messijffque aen desselfs overheden, luijdende bij de alsvolght.

Memorie voor den adsistent Gerrit van den Bergh, gaende van hier naer de mont van de revier om te vernemen of 's Comps. scheepen aldaer al aengelant wesen mochten ende wat vorder onser wegen aen d'overhooffden der aengelande scheepen te belasten hebben zal.

Op morgen vroegh in Gode van hier gaende, sal U. L. versien sijn [1348] met 3. geweerde [1]) matroosen, voor een maent geprovideert en 6. coelijs, alle roijers. Suldt uwen wegh nemen (soo spoedigh als mogelijck, niet te versuijmen) van hier naer Ponompingh ende van daer de groote revier affloopen tot aen de Mesquite-spruydt, dewelcke sult doorloopen tot in de Sundinghsche revier, doch wel gedachtigh wesende om niet te misschen de onbequame revier tot voor Tiaersedauw aff te loopen, daer voor desen de schepen wel ververschingh gesoght hebben. Deselve daer niet vindende, sult vandaer weder te rugge tot voor de mondt van de revier aen de zee loopen ende een plaets soucken, waer gij de zee moij open hebben sult. Wacht U. L. doch wel, al schoon scheepen in zee gewaer wierdt, met de prauw daernaer toe te loopen, maer sult de selvige in de mondt van de revier wachten. Laete voorts de saeck op U. Ls. voorsight. berusten ende draeght goede sorge de provisie wel gemenageerdt werden magh, op en dien daerdoor in gheen ongelegentheyt en raeckt.

Soo U. L. de schepen in den vierden a vijffden dagh, dat deselve al in de revier aengelandt wesen mochten, met lieff komt te ontmoeten, sal U. L. de overheeden derselve aen beijde scheepen onser wegen verwellecomen ende onse medegegeven missive aen beyde laten besightigen, van deselve de generaele missiven opeijschen ende ern-

1) = Gewapende.

stigh recommanderen sij haer bevlijtigen mosten om met haer scheepen naer boven te komen.

Deselve noch niet aengelandt wesende, sult deselve als vooren geseght aen de mondt van de revier ende daernaer wel laeten uijtkijcken, blijven verwachten; ende bij aldien het lange aen te loopen quam aleer deselvige te voorschijn komen mochten, sal U. L. voor den vijffthiende Junij toecomende daer niet vandan scheyden om hier naer boven te komen.

Naer boven komende, blijft U. L. de spoedigheyt ten alderhooghsten gerecommandeert. Wackerdt doch de traegheyt der matroosen ende coelijs ende en loopt doch om niet te versuijmen op Ponomping aen.

Soo 't eene schip vrij eerder binnen raeckte als 't ander, 't welck
[1349] een dagh a 2 mocht komen te verscheelen, sal U. L. de missive aen d' overheeden van 't eerste schip recommandeeren aen d'andere te bestellen en soo op staende voedtz naer boven komen.

Eijscht van de overheijdt 1) een kistge Japans silver ende niet meer, tot noodtdrufft onser negotie, om dat naer boven meede te nemen.

Waertoe Godt de Hr. U. L. sijnen segen verleenen wil. Verblijve voordts U. Ls. goede vrunden,

Onder stont: Combodia, in 't Nederlants Comptoir adij 18en Maij 1665.

Was geteijkendt: Pieter Kettingh, Jacob van Wijckersloodt.

Aen de Overheeden van de
respective aengelande Scheepen.

Eersame voorsienige, seer discrete!

Naar gedaene groetenisse dient desen, hoe wij den adsistent Gerrit van den Bergh met dese praeuw affstierende sijn, om U. Ls. onser wegen te verwelcommen, denwelcken U. Ls. de generaele missiven sult gelieven onser wegen over te geven, op en dien deselvige ons te spoediger om haer Edes. ordre te beseffen toe komen mogen, ende haest U. Ls. doch soo veel als mogelijck om boven te komen; want hoe langer tardeert, de stroom te harder loopen sal.

Laet een kistge Japans silver in de praeuw, tot noodtdrufft onser negotie, onder opsight van thoonder deses volgen.

Waerop ons verlatende, bevelen wij U. Ls. in de heijlige protectie

---

1) D. w. z. vraag bij den scheepsraad aan om.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665. des Alderhooghsten, die U. Ls. in lange gesontheyt spaeren wil, om te blijven, U. Ls. seer toegenegene vrienden,

Onder stont: Cambodia in 't Nederlants Comptr.

Adij 18en Maij 1665. Was geteijkent: Pieter Kettingh,
Jacob Wijckersloodt.

(*Mei 1665*) 17en (= 27?) Do. Soo als wij naer boven gereden waeren, om aen eenige Grooten 's Comps. handel te recommanderen, quamden adsistent Gerrit van den Bergh ons boven aen de groote passer bij ons, die ons rapporteerden, hoe soo op stondts van beneden gecomen was ende hoe aen de vijff eylanden omtrent aen dees zijde de Mesquijte spruijdt, 't fluijtschip Westwoutd van Batavia komende, Godt heb loff, ont- [1350]
moedt ende de brieven daervan door haere Ede. mede gebracht hadde, 't gene ons seeckerlijck, voornamentlijck doen wij haer Ede. missiven openden (en) aen haere teyckenen bevonden, sij alle noch in goede dispositie waeren, seer ongemeen vervroolijkten, gevolghlijck den inhoudt daervan wel duijdelijck verstaen, waer ondere onse aengename verbeteringen beooghden, voor 't welcke wij dancbaerlijcken onsen dienst benaerstigen sullen.

(*Mei 1665*) 28en Do. Quam op gemelte fluijtschip met welcom hier boven voor onse logie. Hier uijt kan men seeckerlijck genougsaem bevroeden, hoeveel datter in gelegen is, off haere Edles. de scheepen vrough off laedt van Batavia herwaerdt aenstierende sijn off niet.

(*Mei 1665*) 29en Do. Voer 't overhooft Pieter Kettingh ende den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, daer nevens onsen chiabander ende tolck, naer wel negen a thien dagen bij de Grooten gesochkeldt 1) hadden om den Koninck 's Comps. intentie op de negotie naer Japan dienstigh te verstaen te geven, naer de kleijne passer, alwaer den Koninck desen dach feest houden soude over 't bevestigen eeniger papen. Ontmoeten den Koninck bij een verlacte praeuw, die wij door onsen mandorijn ende hulp van Nacpra Theeportioen voorhielden, hoe Sijn Hooght. wel wist, hij d'Hollantsche Compe. alleene buijten imandts interdictie voor twijntigh achtereenvolgende jaeren toegestaen hadde, alle de hertevellen, koe- en buffelshuyden etca., in Sijne Hooghts. landt vallende, op te mogen koopen ende die te vervoeren; dat onaengesien sulcx echter Sijne Hooght., een partije kooper van de aengelande Chineesche joncken gecocht hebbende, (ons voor desen met sijne eijgen woorden bekent gemaeckt hadde) genegen was door handen van Tjauponia Siesermoth 't gecochte cooper met hertevellen etca. te voldoen, 't welck tegens 't contract met d'E. Compe. ge-

1) = Gesukkeld.

maeckt strijdende was, waerdoor sustinerende waren d'E. Comp^e. den wegh geslooten was om vellen op te mogen samelen, te meer
[1351] sulcx wel blijckende, alsoo noch geen vellen en erlangden; oock dat 's Comp^s. recht op de vellen met de Chineesen sulcken voedt te geven verlooren was. Sijne Hoogh^t. hadde d'E. Comp^e. alle de vellen gunstelijcken toegestaen en hadden van niemanden te verwachten gemaintineerdt te worden dan van Sijne Hoogh^t. Den Coninck antwoorden, het wel waer te wesen, dat eenige parthije vellen door Tjauponia Siesermoth op Ankoor [1]) (even) als Poursadt opgaren liedt, om daermede sijn opgecochte kooper te betaelen, 't geene maer voor dit jaer ende naer desen niet meer te geschieden stondt, maer datten de Chineesen daerom venteren [2]) soude, vrij licentie te hebben om vellen op te koopen; wilden daer andere ordre in schicken; de Hollanderen waren hem al te lieff als sulcx te gedoogen. Waeromme aen onsen mandorijn gelaste naer Ockoenia Theepsonghbadth te gaen ende die van Sijne Hoogheyts wegen te gelasten de Chineesche vellehandelaers alomme mondelingh als bij placcaet te waerschouwen hadde, sij haere versamelde hertevellen etc^a. in Comp^s. logie te brengen hadde, om die voor gesette prijs aldaer te verkoopen: Wie daer tegens quam te pecceren, stondt daerover bij Ockoenia Calahom, die Sijne Hoogheyt al last gegeven hadde, in rechte betrocken te werden ende daerover straffe te lijden; in sonderheyt hadde hij aen Tjouponia Siesermoth mede te waerschouwen, hy wel op swaere straffe toe te sien hadde hij geen vellen etc^a. meer om die met de Chineese te laten vervoeren op te koopen hadde als Sijne Hoogheyts last mede brengende was. Waerop wij ons affscheyt van Sijne Hoogheyt versochten ende sijn van daer, naer aldaer een propere schenckagie lieten, naer huijs toe gevaeren.

Junij.

(*Juni 1665*) 5^en D^o. 's Morgens vroech liet ons Sijn May^t. met eenige fruijten, rijst en arack begiftigen en vragen ofter geene fijne geschilderde kleeden van Batavia gecomen waeren; daervan Sijne Hoogheyt op lieten weten, dat dit schip vroegh van Batavia vertrocken was, eer
[1352] de Cormandelse scheepen op Batavia noch aengelandt waren.

(*Juni 1665*) 8^en D^o. Quamen van gelijcken eenige dienaers van den Prins Naccideth Ramatipadji ons met eenige fruijten in 's Comp^s. logie begiftigen en vraegden mede naer fijne geschilderde kleeden, die als boven antwoorden.

---

1) Angkor, thans beroemde bouwvallen. Zie mijn *Azië Gespiegeld I* blz. 237/254.

2) Lees: verleeren.

1ren Do. Hebben de eerste velwercken beginnen te packen en binden; de Almogende wil sijn segen en goede voordeelen aen d'E. Compe. daer toe verleenen.

(*Juni 1665*) 21en Do. 's Morgens vroegh is de schenckagie, van haer Edle. van Batavia aen Sijn Mayt. gesonden, met staadt nae 's Conincx paleijs gevoert, dien ick, Pieter Kettingh, volgens deses lants gebruijck te paerdt, geaccompagnjeert met den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, alle de assistenten en onsen onderchirurgijn nevens 's Compes. sabander Nacpra Ramschidt en den tolck Gansabro, met 9 lijffschutten en den trompetter gevolght hebben. Hadde den schipper Marinus Kommersz. nevens sijn boeckhouder mede daertoe laten versoecken, maer hebben 't geexcuseert de schipper om sijn siekte kon affwesen. Sijn ontrent ten elff uijren bij sijn Koninckliјcke Hoogheyt verschenen, die nadat de brieff, die op een oliphant tot het 's Conincx huys gevoert wierde, daer opentlijck gelesen was, na de gesontheijt van de Ede. Hr. Gouverneur Generael vraagde en off oock alles noch in goede vrede op Batavia was. Waerop hem antwoorden van Ja. Seijde het hem seer lieff om hooren te sijn, alwaer naer een weijnich gesetten te hebben sijn op gestaen; en, ons affscheijt menende te nemen, wierde ons aengesecht, daer buijten op de baleij wat souden vertoeven; Sijn Hoogheyt wilde ons daer laten tracteeren, gelijck oock geschieden; en naerdat daer een weijnich naer deses lants wijse gegeten en gedroncken hadden, hebben Sijn Mayt. doen bedancken en sijn weder naer des Comps. logie gekeert.

(*Juni 1665*) 25en 's Morgens voor sonnenopganck hebbe den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, geaccompagnjeert met 's Compes. tolck Gonsabro, na Nacpra Teportioen gesonden en laten versoecken, dat het [1553]
Chineese jonck, dat nu al seijlreet op stroom gekort lach, doch wilde visiteren, alsoo voor seecker verstaen hadden van den blinden Japander Kiko, dat in gemelten jonck wel 20000 stcx. vellen gescheept waren; die daer op antwoorden, dat om de visite te doen eerst den Koninck most gaen spreecken. Hielden daerop aen, dat doch datelijck dan naer den Koninck wilde gaen, die sulcx aennam en dat des anderen daegs vroegh weder om bescheijt souden comen.

(*Juni 1665*) 26en 's Morgens 2 uijren voor sonnenopganck is voorsz. ondercoopman en tolck wederom na Nacpra Teportioen gereden. Daer komende verstonden doch flauwelijck, dat van de Coninck orde becomen hadde om op gemelte Chinees jongk te gaen visiteren en dat hij, Teportioen, naerdat maer een weijnich rijst gegeten soude hebben, omlach na 's Compes. logie wilde rijden. Ontrent 10 uijren is Nacpra Te-

porthjoen met den ondercoopman Jacob van Wijckersloot ende Compes. tolck Gonsabro weder in de logie geretourneert, raporterende 't verhaelde, waerop aenstont 's Compes. schepprauw lieten vaardich maken, alsoo voorsz. dien morgen vroegh al verbij de logie en 't fluijtscheepien Westwout gepasseert was om sijn reijse na Japan te vorderen; daer sonder tarderens na toe sijn gevaren, te weeten Nacpra Teporthioen, onsen sabander Nacpra Ramsit en den tolck Gonsabro, nevens den meergemelten ondercoopman Jacob van Wyckersloot, den prl. 1) adsistent Philips van Laere en 2 soldaten. Maer aen voorsz. Chinees jonck komende, wilden niemandt, niet tegenstaende haer voorhielden dat uijt 's Conincx last quamen, overlaten komen, ja stelden haer in postuer tegens een van de soldaten, die volgens gewoonte over meende te enteren en deden hem staen op de bort ofte berchhoudt 2) der jongs, dreijgende hem met brandthoudt

[1354] daer vandaen te helpen. Eyndelijck siende, dat 's Conincx bevel bij haerluijden soo weijnich in achtinge wiert genomen, sijn onverrichter saken na de logie gekeert, alwaer doen meergedachten Tiporthioen voorhielden de groote stouticheijdt en trosheijdt van de Chineesen, item het violeren van 's Conincx contract met de E. Compe. aengegaen, dicterende dat niemant als alleen de Hollandts Compe. de harte-, cobitos-, koe- en buffelshuijden etc. uijt dit rijck soude mogen voeren. Onder welcke discoursen sittende, quam een dienaer van de Chineese mandorijn Tjauponia Sisermoth meergemelten Tipertjoen aendienen uijt de naem van den Coninck, dat gemelte jonck niet soude visiteren maer ongemolesteert laten vaaren; dat de Coninck Japans koper om schut te gieten van de anachoda hadde gecocht; dat hem met vellen was betaelt en dat het maer voor dit jaer was en niet meer soude gebeuren, waeruijt genochsaem is te bespeuren de wanckelbaaren staat van desen Koninck en dat op sijn woorden in 't minste geen besluijt kan gemaeckt werden.

ni 1665) 28en Do. Is den boeckhouder Hendrick Rijckertsz van Dublijn in den Heeren gerust en ter eeren begraven.

si 1665) 29en Do. 's Morgens vroegh isser een oliphant nevens eenige paerden en carren van den Prince Ramatijpadij voor 's Compes. logie verscheenen omme de geschencken evenals van den Koninck geschiet is na boven te voeren, alwaer ick, Pieter Kettingh, geaccompagnieert

1) Provisioneelen.

2) Berghout = „een groot hout, dienende tot vastigheid van een schip." (P. Weiland's woordenboek.)

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

met 's Compes. sabander en tolck nevens den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, de boeckhouder en opperchirurgijn van 't scheepjen Westwout nevens den adsistent Albertus Bruijningh en vordere suijte te paerde gevolcht sijn. Daer komende de brieff van de Ed. Hr. Generael gelesen wesende, is, sonder veel woorden te maken op gestaen, dat ons seer vremt voor quam, doch verstonden daernaer sijn [1355] Excellentie niet wel te pas was; liet ons aenseggen, dat sijn haestich vertreck niet qualijck souden nemen, wilde ons op de baleij laten tracteeren. Daer komende wiert datelijck na deses lants wijse heerlijck opgediest en naer een weijnich genutticht hebbende, sijn weder naer ons logiement gereden.

(*Juni 1665*). 30en. Ben ick, Pieter Kettingh, 's morgens heel vroegh met de mandorijns schrijver Gidion, den tolck Gonsabro mitsgaders den ondercoopman Jacob van Wijckersloot na de Koninck gereden. Hem na deses landts wyse gegroete hebbende, brachten hem de gepretendeerde gerechticheijdt van 't schip Westwout; spraken wegens de rechtmatige schult van Intje Assam, dat haer Ede. op Batavia alle vlijt en naerstigheijt aengewent hadden om te vernemen, off onder sijn broeder Intje Assams goederen was berustende, jae selfs alle de papieren van gemelten Idop doorsien en nagesocht waren, maer niets gevonden, dat aen sijn broeder hier in Cambodia jetwes schuldich was, en dat derhalven sijn Hoogheijt versochten uijt de naem van de Hollantse Compe. de schult van Intje Assam mochte voldaen ende betaelt werden. Waerop antwoorden, nochtans wel te weten, dat een vaertuijgh met benjuijn, gomlack, oliphandttanden etca. na Batavia aen sijn broeder Intje [1]) Idop hadde gesonden omme daer voor sijn reeckeninge te verhandelen, gelijck met schriftelijcke attestatie hier wilde doen blijcken, gevende ten dien eijnde last aen Nacpra Radjasath, dat die een attestatie soude vervaerdigen ende ons om aen haer Ede. nae Batavia te stieren ter handt stellen; waermede ons affscheijt namen. Lieten daer nae deses landts wyse een propere schenckagie. Sijn van daer met den anderen na de groote passer gereden, vanwaer ick naer huijs reedt en liet den ondercoopman Jacob van Wijckersloot vorder met den schrijver en tolck naer Naccidet Preteauw, des Conincx moeder, en Occunja Tiecrij rijden. Die beijde na [1356] deses lants wijse gegroet hebbende, brachten haer mede de gewoonlijcke gerechtigheden. Naccidet Preteauw vraeghde na fijnegeschiel-

---

1) Intchi, entche, entjik, Maleische titel voor iets minder dan toean, heer, ongeveer meester, baas.

derde kleeden; maer seijden, dit schip vroegh van Batavia was vertrocken eer de Cormandelse schepen daer aengekomen waren; derhalven gene mede brachten. IX. DAGHREGISTER KETTINGH, 1665.

Item deden ons beclaegh bij Occunja Tiecrij, dat soo weijnich en soo slechte vellen tot noch toe ontfangen hadden; konden niet anders bevroeden, ofte de Chinesen hadden de beste vellen al in hare joncken gescheept; daer geen antwoordt op erlanghden en nadat een weijnich geseten hadden, hebben affscheijt genomen, latende daer naer gewoonte een propere schenckagie; sijn naer 's Comp^es^. logie geretourneert.

Julij.

(*1665*) 2^en^. 's Morgens vroegh bekomen door een Cambodier schrijvens van 't fluijtjen 't Waterhoen, daer uijt verstonden, dat al voor de Musquite spruyt gearriveert was. Stierden aenstonts onse prauw met den Provis^l^. Adsistent Philips van Laere daer nae toe met ordre om de generaele brieven te halen, alsmede 't gelt, soo daer eenigh in mochte wesen, boven te brengen, vermits daer seer om benodight waren, hem mede gevende dit volgende brieffgen:

Aan de overheeden van 't fluijtschip 't Waterhoen. — Eersame wijse voorsienige ende seer discrete!

't Is ons seer lieff te verstaen geweest, hoe op 18^en^. Junij passado in de revier behoude reijse aengecomen zijdt. Maer ten aensien soo op heeden eerst de missive gedateert 20^en^. Junij door den brenger selver soo niet beter en weeten ter handt gecomen is, ben soo al een weijnich verwondert, naerdemael datter in die tijt al een vrij favorabel wint gewaeijt heeft, 't schip niet eerder boven geraeckt is; doch bent ons echter seer hertelijck welcom.

Gelieft aen thoonder deses ondertusschen de generaele missive onser wegen over te langen, opdat wij bij tijts ons wat naer de ordre van Haere Ed^e^. voegen mogen.

Bij aldien U L^s^. een kist met silvers in mocht, wildt se doch, wel verso(r)cht van boije (= boeien), in dit vaertuygh te setten.

Niet meer dan naer gedane groetenisse U. L^s^. een voorspoedige reijse naer boven toe te wenschen, waertoe Godt de Heer Zijnen Zegen, die U. L^s^. in gesontheijt sparen, geven wil, om ondertusschen te verblijven, U. L^s^. genegene vrinden,

Onder stondt, Pieter Kettingh, Jacob van Wijckersloodt.

(*Juli 1665*). 7^en^ D^o^. Des nachts quam den adsistent van Laere wederom, mede brengende de missive van Haere Ed^e^. en de kist met silver, sijnde volgens gegeven ordre wel versien met een goede lange boeij, reep

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665. en boeij, rapporterende hij 't fluijtjen noch 2 a 3 mijlen beneden Babnom gelaten hadde.

(*Juli 1665*). 12en D°. Hebbe den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, des mandorijns schrijver Gidian en 's Comps. taalman Gonsabro na den Coninck gesonden om affscheijt voor het nu vaerdich leggende fluijtschip Westwout te versoecken. Daer comende heeft het ten eersten toe gestaen en na hem volgens deses lants wijse gegroet hadden, latende daer een propere schenckagie, sijn na Nacpra Sjemmeda, de [1358] Coutchinchinse Coninginne, gereden, om haer de gepretendeerde gerechticheijt van 't aengecomen schip mee te brengen. Maer, alsoo 't rede op de middach geworden was, liet weten 't haer niet te pas quam; mosten 's morgens vroegh komen. Souden oock na den Prins Ramatij Padij sijn gereden, maer vernamen onderwegen, dat op de oliphants jacht was, met welck bescheijdt weder in de logie sijn geretourneerdt.

(*Juli 1665*). 13en D°. Vertrecken de Chineese joncken, waervan een over Zamo en d'ander 2 directelijck na Japen haer reijse souden nemen, alle geladen met Japanse waeren als vellen, namrack, gittegom [1]), cardemom [2]), oliphandtstanden etca.

(*Juli 1665*). 14en D°. Vertreckt het jonck van den blinden Japander Kiko na Maccauw, bestaende sijn meeste ladinge in kaliatuers hout, weynich sandelhoudt, oliphandtstanden en eenige andere kleijne snuijsterijen.

(*Juli 1665*). 15en D°. 's Avonts omtrendt een uijr na besette wacht heeft den provisl. adsistent Albert Bruijningh den provl. adsistent Philips van Laere, nadat al vooren eenige woorden gehadt hadden, met een mes aen sijn slincker sijde in 't hangen van sijn buijck seer gevaerlijck gequest en sich voort aenstonts over de pagger velt vluchtich gestelt.

(*Juli 1665*). 16en D°. Vertreckt 't fluijtschip Westwoudt na Japan met een cargasoen van f 33848 : 5 : 14., bestaende meest in velle wercken, weijnich sapanhoudt, namrack, gittegom en cardamom. Den Almogende wil het sijn reijse behouden late volvoeren en d'E. Compe. goede voordeelen verleenen.

(*Juli 1665*). 17en D°. Arriveert hierboven voor de logie naer veel suckelens en arbeijdens 't fluijtscheepjen 't Waterhoen, hebbende bijna een maent in de rivier 't soeck gebracht, waeruijt men licht kan bespeuren hoe [1359] nadelig het laet vertrecken van Batavia is voor de scheepen, die nae Japan moeten versonden werden, sijnde 't eerste sonder eenige

1) Gittegom, gomgutti, gomhars uit een boom welke in Cambodia en Siam groeit. Vruchten zijn van de grootte eener kers tot dubbel zoo groot (gutta = droppel). Gebruikt vroeger in de geneeskunde tegen lintworm, nu alleen bij verfbereiding. (*Nederl. Handels Magazijn*, woordenboek, Amst. 1843.)

2) Zie noot 3 blz. 83.

moeijten in 8 daegen de revier opgecomen, waervan ons de schipper Claes Pietersz. Vooght rapporteerden, dat op Battavia gehoort hadde, hier soo weijnich water in 't kanael was, dat met geen groote schepen hier konden binnen komen, seggende vordel wel aen te nemen willen hier een schip van 300 lasten genouchsaem binnen te kunnen brengen. Daer den voorigen schipper Marinus altijt seght niet meer als 12 voeten waters in 't canael te wesen, heeft hij, schipper Voocht, wel 15 a 16 bevonden, soodat nootsaeckelijck den eersten schipper noijt het rechte canael moet gepasseert sijn, dat oock volgens mijn voorgeven op Batavia is geweest; want hier sijn bij mijn tijden voor desen de Drommedaris, den Erasmus, Bloemendael en 't Jacht Armuijden binnen gecomen, dat alle geen soo cleijne scheepjes en waren.

(Juli 1665). 19^en^ D°. Vertreckt don Joan . . . . . met sijn vaertuijgh wederom nae de Manilha, hebbende onder andere koopmanschappen een 20 picol benjuwijn geprocureert.

(Juli 1665). 23^en^ D°. 's Avonts quam den p[l]. adsistent Albert Bruijningh weder in de logie, dien ick aenstonts in de isers dede setten.

(Juli 1665). 25^en^ D°. Is op gemelten adsistent gevonnist om met 200 slag strengelijck gelaarst en dan het mes door de handt aen een paal vaest gemaeckt te werden, mitsgaders 3 maenden sonder gagie te wìnnen d'E. Comp^e^. te dienen, 12 theijl voor den gequesten sijn pijn en 8 theijl voor meesterloon aen den chirurgijn, als breder bij de sententie en stukken int soldij (boek) is blijkende.

(Juli 1665). 26^en^ D°. 's Morgens vroegh is de schipper Claes Pietersz. Voocht,
[1360] den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, de mandorijn schrijver Gidoan ende 's Comp^e^. taalman Gonsabro om afscheijdt voor het fluijtschip 't Waterhoen te versoecken als mede de gepretendeerde gerechticheden ('t welck van ijder sorteringh van kleeden, die met de schepen aen de marckt gebracht werden, een voor de Koningh, Prins en andere Grooten is) gaen brengen, welck affscheijdt nadat Sijn Maij^t^. al vooren nae des schippers naem gevracht hadde aenstonts toestondt, latende daer een propere schenckagie nae deses lants wijse. Sijn weder in 's Comp^es^. logie gekeert.

(Juli 1665). 28^en^ D°. Is 't fluijtschip 't Waterhoen met een cargasoen ter monturen van f 16035 : 5 : 2. hier voor de logie vandaen 't seijl gegaen nae Ponompingh. Item volgende resolutie beraemt:

Dinsdach den 28^en^. Julij 1665.

Door 't opperhooft S^r^. Pieter Kettingh voorgehouden werdende de ordre van haere Ed^le^. op Batavia, hoe dat genegen waren 't scheep-

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665. gen 't Waterhoen hier wederom uijt Japan te doen retourneren, doch echter niet boven te laten komen, maer 't selve in de maent van 9. October aenstaende daer omlaegh in de revier met eenigh bequaem vaertuijch door ons soude waergenomen werden; soo is 't nu, sulcx dat dit landt twee revieren ofte monden derselve aen de zeekandt heeft, d'een vrij van d'ander verscheelende, soo is na rijpe deliberatie goet gevonden ende geresolveert, dat dit scheepjen 't aenstaende mousson hier 't Japanse oft 't Noordelijckste gadt deses reviers in sal komen, om daer door ons waergenomen te werden, daer bij veranderingh van schip off overheden derselve in Japan sal opgelet dienen te werden, ten welcken eijnde is den schipper Claes Piettersz. Voocht hier copie van meede gegeven. Aldus geresolveert in 't Ne- [1361]
derlants comptoir Cambodia ten dage en jaere voorsz.

Onder stondt: Pieter Kettingh, Claes Pietersz. Voocht, Jacob van Wijckersloot, Willem Toornvliet.

(*Juli 1665*). 29en D°. Na de middagh is de schipper Claes Pietersz. Voocht en den ondercoopman Jacob van Wijckersloodt met de papieren hier vandaan na scheepsboort vertrocken.

(*Juli 1665*). 30en D°. 's Morgens omtrent ten 9 uijren is boven gemelte fluijtschip 't Waterhoen, dat rede voorbij de Lause revier buijten de maalstroom ten ancker lach, 't zeijl gegaen, vorderende sijn reijse nae Japan. Den Albestierder wil het behouden stieren. Dienselffden avondt quam opgemelten Wijckersloodt weder in de logie, rapporteerende 't verhaelde.

Augustij.

(*1665*). 27en. Bequamen tijdinge, dat een Portugees scheepjen, komende van Goa, hier in de revier was aengelant. Is voorder dese maendt, vermits 't wassende water en men noch niet boven kan vaaren, veel min zijden (= rijden), niet (= niets) sonder (= bijzonders voor) gevallen.

September.

(*1665*). 3en. Is den ondercoopman Jacob van Wijckerslooth met den tolck Gonsabro na Nacpra Raadjasa gevaeren, om de beloofde attestatie wegens de schult van Intje Assam te bevorderen, gelijck sijn Maijt. aen hem belaste, dat de attestanten bijeen brengen, een schrijftelijcke attestatie passeren en ons ter handt stellen soude; dat hij, Raadia Sath, noch andermael aennam binnen 2 dagen ten huijse van Occunia Tipsongbath te verschijnen en daer 't gemelte getuijghschrift vaerdich te sullen maken, belovende soodra bij Occunja Tipsonghbath soude sijn aengecomen, ons in de logie wilde laten waerschouwen. Waermede affscheijt van hem namen; quamen weder in 'sComps. logie.

(Sept. 1665). 10en D°. Hebben wij de tolck Gonsabro wederom na Nacpra Raadjasath gesonden om bovengemelte attestatie te bevorderen, maer quam rapporteeren, dat hem niet thuijs gevonden had. IX. DAGHREGISTER KETTINGH, 1665.

[1362]

(Sept. 1665). 12en D°. Arriveerden hier 2 Lause vaertuijgen; brachten weijnich benjuwijn aen de marckt en slecht goet.

13en D°. Is de tolck wederom na Radjasath geweest en hem anderwerff niet huijs gevonden.

15en D°. Hebben hem weder daerwaerts gestiert, maer vermits sieck was, mochte volgens deses lants gebruijck daer niet in huijs gaen.

October.

(1665). 13en D°. Is den ondercoopman Jacob van Wijckersloot met Nacpra Sijnanijock, mandorijn der Portugeesen, en 's Compes. taalman Gansabro na de Koninck gevaaren om hem andermael wegens de schult van Intje Assam te sprecken. Onderwegen komende ontmoeten bij geval Nacpra Radjasath, die haer seijde, dat Sijn Maijt. uijtgevaren was. Spraecken vorder van de attestatie dien de Koninck hem bevolen hadde wegens opgemelte schult aen den Hollandsen Capitn. ter handt te stellen; waer off sich onschuldichde, seggende veelvuldige diensten voor Sijn Majesteijt te doen hadde, doch soude op overmorgen ten huijse van Occunja Tipsimbath komen met de twee getuijgen ende geseijde attestatie daer vaerdigh maken. Sijn sonder yets vorders verricht te hebben weder in 's Compes. logie gekeert, verhalende 't gemelte.

(Oct. 1665). 14en D°. Passeert hier voorbij 's Compes. logie een groot vaerthuijgh van Maccassar, brengende (God'erbherm) de thijdinge, datter een groot Hollandts schip omtrent Maccassaer gebleven en eenige Hollanders, daer onder den secunde persoon, vermoort, de logie opgebroocken en het overhooft na Batavia vertrocken was. [1])

(Oct. 1665). 15en D°. Is den ondercoopman Jacob van Wijckersloot met 's Compes. taalman Gonsabro ten huijse van Occunja Tipsongbath gevaeren om de attestatie van de schult wegens Intje Assam te beverderen. Nae daer een weijnigh geseten hadden, quam Nacpra Raadjasath, mede brengende twee persoonen, die seijden, dat ten tijde van de Cout-

[1363]

1) Zie *Dagh-Register Cast. Bat. 1665*, p. 58. Het jacht de Leeuwinne was 24 Dec. 1664 vergaan, waarbij 40 man verdronken. De onderkoopman Cornelis Kuijf was met 12 man naar het wrak (25 mijl benoorden Makassar bij de Domduangla eilanden) gezonden en door de Makassaren vermoord. De dreigende houding van de bevolking had den koopman Abraham Verspreet genoopt de vestiging op te geven en zich naar Batavia te begeven, waar hij 23 Juni aankwam. Verg. Generale Missive G. G. en R. dd. 30 Januari 1666, Valentijn Amsterdam, 1726 Dl III, 2de stuk p. 152, *Daghregister Batavia* op 8 Juli 1665 en 14 Oct. 1665, en *Realia* 2 Febr. 1666 en 11 April 1667: „over de victorie, door den heer Speelman „tegen de Macassaren bevogten, danksegginge te doen."

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

chinchinsen oorlogh alhier Intje Assam een vaertuijgh na Batavia om daer voor sijn eijgen reekening te vercoopen aen sijn broeder Intje Idop gesonden hadde met ongevaer 93 p[l]. benjuwijn en partije oliphandtstanden etc[a]., gevende voor reedenen van wetenschap, dat altijdt gemelte Intje Assams dingen hebben waergenomen ende in sijn huijs geweest sijn, den eenen als boeckhouder en den anderen opsiender van sijn packhuijs, zonder 't selve echter schriftelijck te verclaren. Sijn weder van den anderen gescheijden en nae 's Comp[es]. logie gekeert.

Item vertreckt 't Jambijse[1]) jonck, 't voorleden mousson in 't uijtlopen van de revier in 't gat stootende; is doen wederom gekeert en nu sijn reijse als vooren gaen vervorderen.

(Oct. 1665). 16[en] D[o]. Verstonden door S[r]. Manuel Delivera, die bij geval tot de mandorijn der Portugesen sat, als wanneer Nacpra Ramsit, onsen mandorijn, nadat hem wel 14 dagen na geloopen hebben om na de Coningh te gaen, hem daer niet toe hebben konnen bewegen, maer dat meer is noch sijn dienaer bij de Portugese mandorijn gestiert hadde, hem latende versoecken, doch niet met ons na de Koningh gaen soude, alsoo het sijn dienst was; waerop hem de manderijn der Portugesen liet seggen: gij en wilt niet gaen en de fitoor[2]) is mij comen versoecken, ick en kan het niet weijgeren, alsoo het een billijcke saack is de Koningh by tijts gewaerschouwt werde omme na Batavia te schrijven. Waeruijt wel te bespeuren is overtollige moeijelijckheden, die men hier van dien onwetende brutalen mandorijn moet verdragen.

(Oct. 1665). 17[en] D[o]. 's Morgens heel vroegh is den ondercoopman Jacob van Wijckersloot nevens de mandorijn der Portugeesen Nacpra Sinanijock en 's Comp[es]. tolck na de Coningh gevaren. Daer comende hebben hem na deses landts wijse gegroet en Sijn Hoogheijt versoecht selver aen d'Ed[e]. H[r]. Gen[l]. wegens de schult van Intje Assam gelieffde te schrijven, vermits 't nu de tijt was; dat hij, Wijckersloot, binnen 10 a 12 dagen met vaertuijgen omlaach in de mondt van de revier gaen soude en daer het schip, uijt Japan komende, verwachten om naer Batavia aff te vaerdigen; off sijn Hoogheijt oock jetwes gelieffde ontboden te hebben. Waerop antwoorden, niets dan wat salpeter, schoone, fijne geschielderde kleden en fijne cassa etc[a]. Latende daer een propere schenckagie, sijn weder na 's Comp[es]. logie gekeert. [1364]

(Oct. 1665). 18[en] D[o]. 's Morgens vroegh is den ondercoopman Jacob van Wijc-

---

1) Van Djambi, Oost-Sumatra.

2) feitor, Portugeesch, factor, agent, vertegenwoordiger.

kersloot, Nacpra Ramsit, 's Compes. mandorijn, en Gonsabro de tolck na den Prince Ramatij Padij gevaren. Daer komende vraeghden off sijn Excellentie jetwes van Batavia belieffde ontbooden te hebben en soo aen de Ede. Hr. Genl. en Heeren Raaden van India gelieffde te schrijven; dat het nu de rechte tijt was, want hij, Wijckersloot, soude binnen 10 dagen omlaagh na de mondt van de revier met vaertuijgen gaen om 't Japanse schip daer te verwachten en nae Batavia af te vaerdigen. Daerop antwoorden: ja ick sal aen de Heer Generael schrijven en oock in de logie laten weten binnen 4 a 5 dagen wat van Batavia sal ontbieden. Latende daer een propere schenckagie, sijn weder in 's Compes. logie gekeert.

(*Oct. 1665*). 23en D°. Arriveert hier het voor desen geruchte vaerthuijgh van
[1365] Goa, mede brengende meest Castiljaanse waaren, dien hoopten hier te vinden (venten); spreeken van groote dingen, maer vertrouwen het met haer als met de Castiliaender sal gaen, beter hart blasen als de mondt verbranden. Desc willen al de benjuwijn opkoopen, en de Macassaren, door Mapolij uijtgereedt, willen se oock altemael opkoopen, soodat die twee maelkanderen veel in den wech sullen wesen.

Arriveeren 4. Lause vaertuijgen, maer komen uijt 't beneden Lauwen landt. Brengen meest kattoen ende andere snuijsterij aen de marckt, maer weijnich benjuwijn en geen cabessa.

(*Oct. 1665*). 27en D°. Is den onderkoopman Jacob van Wijckersloot en 's Comps. taalman Gonsabro na Occounja Coesa gevaeren, klagende over Nacpra Radja Sath, hij soo langh met de attestatie die hem de Coninck belast hadde aen de Hollantse capiteijn soude behandigen tardeerde; en aengesien hij, Wijckersloodt, nu binnen 3. a 4. dagen stont om na de mondt van de revier te gaen, konden niet langer wachten off souden sonder deselve vertrecken en daerna aen de Coninck daerover klachtigh vallende. Daerop antwoorden, dat met Radja Sath al gesproken hadde, dat maer na Occunja Tipsumbaths souden vaaren en hem daer verwachten; souden maken het van daegh affgedaen wierde. Item belaste de tolck na ...... de mandorijn der Lauwen en onsen mandorijn Ramsit te gaen om mede daer bij Occunja Tipsumbath te verschijnen, dat aenstonts achtervolcht wiert; en na hij, Wijckersloot, ongevaer 3. uijren hadde gewacht, is Nacpra Radja Sath met sijn twee getuijgen aengecomen. Een weijnich daerna quam de tolck, mede brengende de boven genoemde mandorijns. Eijndelijck de gedachte getuijgen daer ondervraeght ende g'examineert sijnde, isser
[1366] een schrijfftelijcke attestatie van gemaeckt in de Cambodise taal, die hem, Wijckersloodt, ter handt gestelt wierde.

November.

4[en] D°. Arriveert een Lauws vaertuijghjen, doch almede als d'andere uijt de benede quartieren en niet sonderlingh mede brengende, bestaende sijn meeste ladinge in kattoene en andere kleijnicheden.

(1665). (Nov. 1665). 6[en] D°. Nadat de brieff van de Coningh aen haer Ed[les]. na Batavia morgens ten huijse van onse mandorijns was gebracht, quam NacpraRadja Sath nae de middagh met de schenckagie, bestaende in 5. pic[l]. benjuwijn, 2. picol wasch en 3. pic[l]. gommelack, dat seecker wel slechte recompense sijn, nademael de Koningh eerst van ider 10. pijcol belaste bij der handt te krijgen om na Batavia te stieren. Maer gemelte Radja Sath geeft nu voor, hier niet meer van dat goet te bekomen is en derhalven Sijn Maij[t]. g'excuseert werden moet.

(Nov. 1665). 7[en] D°. 's Morgens vroegh is den ondercoopman Jacob van Wijckersloot de manderijn der Portugeesen Nacpra Sinanjock gaen versoecken, dat de konings brieff, die gisteren ten huijse van onsen mandarijn gebracht was, doch met den eersten in 't Portugees vertaalt mocht werden en dat het rede over de tijt was om met de barken naer omlaagh te gaen; die aen nam selver aenstonts na onsen mandarijn Nacpra Ramsit te gaen en daer een Portugeeschen schrijver te ontbieden om alles vaerdigh te maken, gelijck oock geschiet is. Op den avont liet ons onse mandarijn weten, dat de brieff van des konings broeder Nacsidet Ramatij Padij mede t'sijnen huijse was gebracht.

(Nov. 1665). 8[en] D°. Nae de middach bracht onse mandarijn den brieff van de [1367]
Coningh nevens de schenckagie in 's Comp[es]. logie, die, daer gewoogen en ontfangen sijnde, bevonden te bestaen in 312. cattijs netto gewijcht gomlach, 982. cattijs netto benjuwijn en 208. cattijs wasch. Terwil met bovenstaende goet besich te ontfangen waeren, quam 't Sauponja Sasmoth, brengende de brieff en schenckagie van de Prins, bestaende in 290. cattijs wasch sonder meer.

(Nov. 1665). 9[en] D°. 's Morgens vroegh is de brieff van de Prins in 't Portugees vertaalt.

(Nov. 1665). 11[en] D°. Na de middach quamen de Coutchinchinse barken na veel suckelens en wachtens voor 's Comp[es]. logie, die den 8[en] deser al behoorden geparesteert te wesen. Hebben aenstonts de packen en schenckagie korfgiens van benjuwijn etc[a]. doen inschepen omme den onderkoopman Jacob van Wijckersloot met sijn bijhebbende geselschap op morgen vroeg daer meede na de mondt van de Japanse revier te laten vertrecken, ten welcken eijnde hem dese volgende memorie mede gegeven hebbe:

Memorie voor den Ondercoopman Jacob van Wijkersloodt, waernaer hem in 't affreijsen van de revier na beneden, om ontrent het Noorder ga(a)t off anders genaempt de Japanse revier 't schepjen uijt Japan te verwachten off, 't selve aldaer vindende, omme de brieven mitsgaders 't inhebbende cargasoen, voor dit Comptr. geeijscht, te ontfangen alsmede de brieven na Batavia aen deselve overhooffden te bestellen, sal te gedragen hebben.

Jegenwoordich twee Coutchinchinse vaertuijgen hier voor onse deur claer leggende, 't eene ongeveer groot 100. en 't andere 90. pijcols, waermede U. E. op morgen vroegh, gaende gemonteert met 6. beweerde [1]) matroosen als soldaten, de reijse naer beneden na de Japanse revier in Godes name aenvanght, om aldaer met meninge 't scheepjen uijt Japan komende te ontmoeten; weest doch voorsichtigh gedurende de reijs 't volck haer geweer wel claer en vaerdich houden en datter bij daegh, voornamentlijck bij nacht (met een musquet en brandende londt in de brandt, off met een goet pistool, wel op hoede wesende voor de gesellige Coutchinchinders) gewacht (= gewaeckt) wert, die ongemeen door de banck schelmmachtigh vallen.

Met lieff tot ontrent 4. a 5. mijlen na 't Japanse gat gekomen sijnde, sal U. E. na ons onderricht is, een buert off dorp vinden, aen welckers Tsouponja off die daer 't gesach heeft U. E. aengeven en openbaer maken (wat daer komt doen) kont. Daer bij provisie bij nacht en dach blijven leggen en laten des daegs met een cleijn praeuwtjen, dat daer aen die buert wel te krijgen wesen sal, met 2. a 3. man in de mondt van de revier, dat se de zee moij open hebben, laten roeijen, om na 't schip sijn compste uijt te sien. 'T schip geparesteert wesende, sult met U. E. barcken daer aen roeijen, de brieven eijschen en openen, voorts 't scheepjen laeten ontlossen van 't silver en koopmanschappen, dat uijt Japan voor dit Comptoir sendende sijn, en in de barcken laeten scheepen, wel versichtich wesende 't silver t'eenemael gescheept wert in de barck daer U. E. op wesen sal om na boven te varen; doch daerom geseght, dat de barcken onderwegen in 't opkomen haer om geen waerom van den anderen te separeren hebben sullen.

[1368] Naer de koopmanschappen in de barcken gescheept hebt en deselve claer sijn om naer boven te komen roeijen, sal U. E. een advijsbriefjen aen d'Ede. Hr. Gouverneur Generael en de E. E. Raeden van

1) Zie noot op blz. 428 hiervoren.

IX. DAGH-REGISTER KETTINGH, 1665.

India schrijven, 't selvige mitsgaders de copia der missive als factura uijt Japan bij de generaele brieff van Cambodia ingeslooten sijnde, denselven alsmede 't cassjen met papieren aen den schipper overleveren om die aen d' Ed^e^. H^r^. Gouv^r^. Genl. en Raden van India op Batavia te bestellen; waernaer U. E. soo haestich als mogelijck is wederom nae bovenen te spoedigen hebt, waer toe Godt de Heer U. Ed^e^. Sijnen segen en voorspoedige reijs verleenen wil.

Onder stont: Cambodia in 't Nederlants Cômptoir adij 12^en^ November 1665.

ende was geteijckent Pieter Kettingh.

IX A.

UITTREKSEL.

Brieven zonder dagteekening van den koning en van den „prince van Cambodja, wettige broe- „der van den coning", aen den gouverneur-generaal, ontvangen met de fluyt het Waterhoen 5 December 1665, getranslateert uit 't Portugees.

Boek 1666, I, blz. 439—41.

De koning bedankt voor de hem betoonde vriendschap en zendt geschenken in producten. Ook de prins bedankt voor den ontvangen brief en de „vereeringhe, de liefde en de affectie" en zendt aan den gouverneur-generaal drie picol was als tegengeschenk. Beide brieven zijn uiterst beleefd en zelfs deemoedig geschreven.

IX B.

UITTREKSEL.

Copie missive van Sr. Kettingh en van Wyckersloot in dato 17 December 1665, medegegeven met Intje Lananghe [1]), inwoonder op Batavia.

Boek 1666, III, blz. 2036—38.

„Dat vrij slechte avancen sijn. Hadden wel verhoopt deselve 50 pr. „cento gerendeert soude hebben, doch 't schijnt den duyren inkoop

1) *Intje*, zie noot 1 blz. 434. *Lanang*, in het Maleisch overgenomen uit het Javaansch, beteekent mannelijk, dapper. Dus is de dubbele naam een soort van titel en wel voor een handelsagent.

„hier in Cambodia als de slechte negotie 't voorleden saysoen in Ja- IX B. BRIEF VAN KETTINGH, 17 DEC. 1665.
„pan daer vrij hinderlijck is (= in) geweest zijn. Belange deselve hier „tot sulcken duyren prijs geloopen waeren en is volgens het schrijvens „van over een jaar aen haare Ed. niet vremt, nademael het eerste jaer „ende de negotie hier al vrij wat moeylijcken en stribbeligh — wegens „de hartneckige, wederspannige ende ambitieuse Chineesche inwoon-„deren en datter desen jare vier swaare Chinese joncken aengelandt „waeren, alsmede bevindende desen jongen vorst volgens contract „niet al te woort vasthoudende valt — te doen gevallen is. Welcke „sware prijsen onder dese woelende Chinesen, die bij nae alle negotie „tot haer getrocken hebben, soo met den eersten niet te redresseren „sijn; doch 't schijnt deselve van jaer tot jaer minderen sullen, gelijck „bij de nieuwe gemaeckte prijsen, met Occunja Tipsumbath en de „verdere vellehandelaers gemaeckt, te beoogen is."

„De sieckte van 't opperhooft Sr. Pieter Ketting neemt (Gode sij „danck) seer aff; hoope den Almachtigen Godt hem eerlange tot sij-„ne volkomen gesontheijt helpen sal."

IX C.

UITTREKSEL.

Originale missive van den koopman Pieter Kettingh uit Cambodia van 5 December 1666 aan Gouverneur-Generaal Joan Maetsuycker en Raden.

Boek 1668, III, blz. 101—3.

Hij maakt zich op om te vertrekken, voorloopig eenig personeel achterlatend ten einde niet in eens te liquideeren, hetgeen gevaarlijk en schadelijk zou zijn.

IX D.

UITTREKSEL.

Originale missive van den koopman Pieter Kettingh en den onderkoopman Jacob van Wyckersloot uyt Cambodia van 12 Maart 1667 aan Gouverneur-Generaal Joan Maetsuycker en Raden.

Boek 1668, III, blz. 104—5.

Zij zijn in grooten nood wegens de aanvallen van Chineezen van Formosa (Coxinga.)

IX E.

UITTREKSEL.

Copia van 'teerste advijsbrieffken, wegens den desolaten toestant van 's Comp. zaecken in Cambodia door d'Overheden van 't jagt de Schelvis uyt de revier van Cambodja na Balthasar Bort [1]) ende sijnen Raedt, Mallacca, geschr. 21 Juli 1667 voor het dorp Poenenpench.

Boek 1668, I, blz. 358—60.

Het schip is 26 Mei 1667 van Batavia naar Cambodja verzeild en 9 Juli van dat jaar voor de loge aldaar aangekomen, „waer wij het „aflopen der loge door dat verradersse Chinese gedroght hebben „moeten aenschouwen sonder daerop eenighe tegenwerck of scho- „ten van canon daerop te connen doen, vermits de hoogte van 't

1) Opvolger van Jan van Riebeeck als hoofd te Malakka. Zie mijn opstel „Britsch Malakka" in *De Gids* van November 1913, blz. 319. Hij was, na sedert 4 Sept. 1645 eerste klerk van de secretarie te Batavia te zijn geweest, in 1659 aangewezen om deel uit te maken van het gezantschap naar Atjeh en werd daar commissaris in het volgende jaar. In 1661 werd hij tweede oppercoopman des casteels Batavia. Dan, in 1663, krijgt hij het bevel over 12 schepen en 1000 soldaten, „tegen die van China uitgerust." Zie mijn opstel „Onze Vaderen in China," *De Gids* van Febr. 1917 blz. 347—9. In 1665 vindt men hem terug als commandeur van Malakka. Drie jaren later bevorderd in titel tot gouverneur en directeur aldaar, brengt hij het in 1678 tot Raad van Indië en twee jaar later tot Directeur-Generaal, de hoogste post na den landvoogd. Doch het volgende jaar vindt men hem geboekt als ontslagen als president van den Raad van Justitie. Hij overleed „omstreeks 11 Januari 1684."

„aardrijck off de wal ons geheel tegen was. Nadat ons van degene „die 't gevaer ontcomen waeren, waeronder drije gequetsten sijn, „bericht wierde, (is) 't opperhoofd Sr. Pieter Kettingh nevens meer „andere Comp^s. dienaren seer jammerlijck vermoort (en) de logie in „lichten brant gestoocken." De Chineezen hebben Kettingh en Jacob van Wyckersloodt 5 kisten zilver afgeperst en de loge verder vermeesterd.

IX E. BRIEF VAN OVERHEDEN JACHT SCHELVIS, 21 JULI 1667.

Het schip verzeilt naar Japan.

Het stuk is inderdaad slechts een „advijsbrieffken" en vermeldt wegens tijdsgebrek niets dan het bovenstaande. Het is geteekend door Pieter Hendricksz, Johannes Becx en Gillis Corff.

IX F.

UITTREKSEL.

Rapport van den ondercoopman Jacob van Wijckersloot, gedaen aan den Ed. Daniel Sicx, coopman en opperhooft in Japan, omme in tijde en wijle Haere Eds. op Batavia bekent te maken de droevige toestant in 's Compagnies voorgevallen saecke en ongehoorde proceduren in 't rijck van Cambodia, aldaer 's Compagnies ministers door den Chinesen rover Piauwja aengedaen, alsmede het affloopen en verbranden der logie mitsgaders het droevigh vermoorden van 't opperhooft S^r. Pieter Kettingh als 't gene andersints daer voorgevallen is. Geschr. int jacht de Schelvis 19 Augustus 1667.

Boek 1668, IV, blz. 792 — 8. verso.

Deze Piauwja is hier aangekomen met 56 Tayoeansche Chineezen, voorgevende dat dit jaar nog 3000 stonden te komen, dezelfde roover die verleden jaar in deze rivier een Portugeesch en verscheidene inlandsche vaartuigen heeft genomen en die nu goed ontvangen is door den koning. Wij hebben den koning gevraagd om een wacht van Cochinchijnsche vaartuigen ter bescherming van onze loge. Piauwja heeft hier 1000 Cochinchijnders vermoord, onder welke veel vrouwen en kinderen. Daarna heeft hij den koning beloofd om voor-

IX F. RAPPORT VAN WIJCKERSLOOT, 19 AUG. 667.

taan in diens rijk geen aanvallen te doen, ook niet op de vijanden van den koning, zonder daartoe eerst van dezen verlof gevraagd en gekregen te hebben. De koning steunt Piauwja. De muntmeester raadt ons aan om aan den roover 2000 teylen ten geschenke te geven om daardoor van aanvallen bevrijd te zijn. Kettingh bood 1000 teyl, maar Piauwja eischte 6000 en dreigde. Daarop gaf Kettingh enkele honderen teylen aan mandarijnen om die te bewegen 's konings tusschenkomst bij Piauwja in te roepen. Piauwja wilde echter van geen toegeven weten, wapende zijn menschen en kwam na eenige dagen met 180 à 200 gewapende volgelingen om Kettingh te dwingen bij hem te komen in het Chineesche kwartier. Dezen bleef niets anders over dan zulks te doen en ontbood Wijckersloot daarheen. Zij werden er als gijzelaars gehouden, totdat 4837 teyl door de loge werden betaald. Toen dit geschied was zijn zij losgelaten en teruggekeerd in de loge. De koning bleef werkeloos. Wel protesteerden wij bij hem, doch hij wilde zich niet met de zaak bemoeien. Wij hoorden dat het jacht de Schelvis aan de monding was aangekomen en spoedig verscheen dit voor de loge. Wijckersloot en de assistent Gerrit van den Bergh spoorden nu Kettingh aan om het schuytsilver uit de loge naar de Schelvis over te brengen. Kettingh was echter een beetje dronken en weigerde dit. Later bleek dat het zijn plan was dit schuytsilver te verstoppen in het bosch, om hem daar van dienst te zijn als hij in het bosch zou moeten vluchten. 's Nachts kwamen de Chineezen de loge overrompelen, waarop hij, Wijckersloot, het bosch in vluchtte, waar hij twee etmalen zonder eten bleef. „Dese aenslag is meeren- „deels aengestelt (= aangesticht) door Jurrien Rouw van Wijsen- „zee [1]), bosschieter, Pieter Simonse Visjager van de Helder, matroos, „ende Daniel Verdonck van de Graeff uyt Zeelandt, mede matroos, „de beide laatste uyt de loge gezonden naar de Schelvis om dit te „assisteren." De waterstand was zoo laag, dat het schip met zijn kanonnen niet boven de oevers kon schieten en dit was te slecht bemand om hulp te sturen, moetende zichzelf ook tegen overval beschutten. Daardoor zijn de Chineezen den heelen nacht doorgegaan met razen, rooven, verwoesten, moorden en branden, niets overlatende en de loge geheel verwoestende. Zij hebben Kettingh vermoord.

Door dezen overval zijn voor de Compagnie verloren gegaan behalve de boven vermelde afgeperste leening van 20 Juni 1667, nog verder: 12162 teyl Japans schuytsilver, 265 marck silver, 256 teyl

1) Blijkbaar een Duitscher, Rauh van Weissensee.

Cambodische munt, 5 paarden en de materialen die voor de vernieuwing van de loge gezonden waren uit Batavia of hier ingekocht.

IX F. RAPPORT VAN WIJCKERSLOOT, 19 AUG. 1667.

Op 12 Juli 1667 is Wijckersloot met de assistenten Gerrit van den Bergh en Albertus Bruyningh, die beiden ook het bosch in gevlucht waren, op de Schelvis aangekomen. De koning maakte „blauwe ex„cusen" en de drie overloopers zijn niet uitgeleverd. De Schelvis is naar Japan vertrokken met de drie zooeven genoemde Nederlanders.

De beide genoemde assistenten bevestigen onderaan dit rapport de waarheid daarvan.

IX G.

UITTREKSEL.

Generale missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) in dato 5 October 1667.
Boek 1668, I, fo. 1—101.

„Om den slechten handel die de Compagnie de leste jaren in Com„bodja heeft gehad, hadden wij verleden saisoen ordre gegeven, dat „de coopman Pieter Ketting metten meesten ommeslach herwaerts „soude comen mettet fluytje Hilversum, daer, uyt Japan comende, „gelast aen te lopen. Maer het selve en heeft geen effect genomen, „om dat het voorsz. scheepje, voor de revier gecomen sijnde en na „eenige dagen wachtens geen bescheyt van boven vernemende „nochte ordre hebbende een schuyt op te senden, om de Chinese „rovers die haer souden hebben connen ontmoeten, voort nae Ma„lacca is geseylt. Ende soo (als) wij uyt een brief door den gen. resi„dent aen den commandeur in Malacca in dato 23 November per een „Portugees scheepken gesz., mitsgaders twee andere met particuliere „vaertuygen aen ons, getekent 5 December ende 12 Mart daer aen„volgende, vernemen, en sijn de saken daer naderhant geensints ge„betert, maer noch veel verergert, door de quade regeeringe en de „tweedracht tusschen de coninck en de prince, soo dat wij qualijck „weten, of de onse haer levens en middelen daer langer en seecker „sijn, gelijck UEd. uyt de lecture der geciteerde brieven sal blijcken; „ende hebben daerom 25 May verleden derwaerts gesonden het „jacht de Schelvis, andermael met ordre aen de voorsz. resident om „metten ganschen ommeslach op te breken en na Japan te seylen, „dat willen verhopen soo gevoegt sal wesen; ons vorder gedragende „totte brief daermede geschreven." (f°. 28v°.)

IX H.

UITTREKSEL.

Generale missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) in dato 23 December 1667.
Boek 1668, I fo. 115—194.

„25 Mey 1667, jacht de Schelvis, ... om de residenten mette „effecten te lichten ende nae Nangasacki te voeren, tot voorcominge „van ongeluck, daer wij met schenen gedreygt te worden. Het selve „jacht is daer, na wij uyt de papiren met de fluyten de Spreeuw en „Witte Leeuw van Japan ontfangen verstaen, wel aengecomen. Maer „soo als sij op den 9en July 's morgens voor de logie waren versche-„nen en d'onse daer door nu meenden van alle swaricheijt bevrijt „en verseeckert te sijn, hebben de Tayoanse Chinesen des volgende „nachts de logie met gewelt ingenomen, de coopman Pieter Kettingh „met 3 of 4 inlandtse dienaers vermoort, de coopmanschappen, con-„tanten en goederen geplundert, en doen (= toen) de huysingen in „den brant gesteecken, sonder dat de Regeringe (van Cambodia) het „selve heeft connen offte willen beletten. De ondercoopman Jacob „van Wijckersloot is het, nevens de andere dienaren, ontcomen en-„de aen 't voorsz. jacht geraeckt, waermede sij dan na Japan sijn „geseylt. Nae 't schrijven van gem. Wijckersloot soude de Compag-„nie daer bij hebben laten sitten:

„3 packen en een restant cleden,
„265 marck silver,
„12418 fl. soo Japans silver als Combodiase munt,

„behalvens noch 4837 fl. silver haer eenige dagen te voren door de „gem. Chinesen genoegsaem met gewelt ter leen quansuys afgedron-„gen; voort(s) de huysmeubilen, materialen tottet opbouwen van een „nieuwe logie van hier gesonden (even) als daer ingecocht etc., alles „breeder blijckende bij het schriftelijck rapport van de gem. Wijc-„kersloot, uyt Japan overgesonden ende nu oock aen UEd. in copye „overgaende, ons daer toe refererende. Of wij ons nu van dit swaer „ongelijck te sijner tijt sullen connen resenteren en eenige middelen „tot reparatie van de geleden schade bij der handt nemen, sal UEd. „na desen worden geadviseert." (f° 131 v°.)

IX I.

UITTREKSEL.

Generale missive (van Gouverneur Generaal aan Bewindhebbers) in dato 18 October 1668.
Boek 1669, deel I, blz. 1—151.

„Geen besending nae Combodia om de onsekerheyt van de regee-„ringe ende dat daer met geen gerustheyt en schijnt te negotieren „te sijn," (Blz. 48.)

IX J.

UITTREKSEL.

Generale missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) in dato 31 Januari 1670.
Boek 1670, deel I, blz. 401—475.

„5. deser arriveert alhier een jonck, aen Inche Lanangh [1]), Maleyts „ingeseten deser stede toebehoorende, van Cambodia met een brieff „van de coningh verselt met 4 picol benjuyn tot schenckagie, ende „3 Nederlanders daer miserabel gevangen geweest sijnde van de tijt „aff dat de Coxinse Chinesen de logie affgeloopen ende 't opperhooft „Pieter Kettingh nevens noch ettelijcke Nederlanders gemassa-„creert hebben, te weten in de maent July 1667, onder beschuldiging „dat sij aen deselve moort mede hantdadigh soude sijn geweest, off „ten minste daer naer toe hebben gegeven, gelijck UEd. uyt het ne-„vensgaende translaet van de voorss. brieff van de coningh [2]) sullen „connen sien, ende van welcq gevoelen de ondercoopman Wijcker-„sloot ende andere die de massacre ontcomen sijn oocq altijdt sijn „geweest, te weten uyt het seggen van de schuldige Chinesen. Maer „deselve miserable menschen hebben nu alhier, voor de justitie ge-„stelt sijnde, soodanige deugdelijke redenen van onschult weten te „geven, datse na examinatie van de saken vrij gesproocken en on-„nosel verclaert sijnde, ondertusschen sooveel elende ende miserie

1) Zie noot blz. 444.
2) Niet te vinden.

IX. J. GENERALE MISSIVE, 31 JAN. 1670

„uyt gestaen hebbende, gelijck UEd. bij de geschriften daervan „overgaende des begeerigh sijnde sullen connen lesen. Maer wat de „conincq aengaet, die en connen wij niet anders sien off heeft het wel „met ons voorgehadt, ende waerop wij hem dan te sijner tijdt onse „antwoort van danckbaerheyt sullen toepassen. Deselve 3 personen „sijn genaemt:

„Pieter Symonsz. Visjager van den Helder.

„Daniel Verdonck van de Graaff en

„Juriaen Rouw van Weyssen Zee. [1]) (f°. 406 v°.)

---

1) Deel I 1671 ontbreekt.

Deel 1672 I bevat alleen twee translaat brieven van den koning en Ocknia Clahum, twee de in Combodia, zonder datum en ontvangen 23 Januari 1672, dienende uitsluitend om vriendschap uit te spreken en geschenken te begeleiden. Verder wordt in de generale missiven van 1672 tot en met 1675 niets over Cambodja gevonden.

Register.

REGISTER.

A.

Abbeville, xxxvi.
Ade, 68.
Ahon, 206.
Alcatyven, 40, 65.
Amboina, 395.
Americanen, 56.
Ammeradt, Ocknea, lxiv, 255, 271, 273, 291.
Amphion, 93, 198.
Ancea, Occonjae, lxvi.
Anckoor, 360, 431.
Anderson (John), li, liii, 62.
Antwerpen, 179.
d'Anville, xxxvi.
Arnemuyden, li, 364.
Artsioen, Ocknea, lxv.
Assan, Intse, 143, 152, 276, 289, 295, 300, 307, 337, 364, 390, 393, 434, 438.
Assen, Tevinia, lxiii, 203, 222, 239.
Asta, 101.
Attamats, 31, 112, 423.
Aymonier, (Etienne), xxx, xxxvi, 154.
Azië Gespiegeld, xxxv, xxxvii, xxxix, 139, 264, 271.

B.

Backel, 225.
Backer, xlvii.
Banda, 395.
Bapnommers, 376.
Barrangh, 74.
Barriga, 87.
Barros (de), xxix.
Bassack, 31, 158, 226.
Bayangs of byangs, 35, 177.
Becx (Johannes), 446.
Benjuin, 16.
Berckelangh, lxiv, 64, 68.
Bergh (Gerrit van de), 410, 428, 448.
Besselman (Joannes), lvii.
Betillie, 29.
Bharra, xli.
Bloemendaal, 13.
Boeckspiegeltjes, 32.
Bogerits, 359.
Borneo, 107.
Borri, xxix.
Borsckes (Gasper), 249, 250, 266.
Bort, (Balthasar), 446.
Boudewijnsz (Huybert), 35, 188, 193, 241, 242, 253, 306.
Braganza (hertog van), 283.
Brève et véridique relation, xxvi, xxxvii.
Brinckhoff (Pieter van), 366, 374.
Brinkley (F.), xxxviii.
Broeckman (H.), xlvi, xxxix, 15, 16, 54, 151, 221, 235, 247, 297, 344, 345, 346, 352.
Broecoord, xlv.
Broun (Charles), 363.
Brouwer (Bastiaan), 378.

Bruyningh (Albertus), 388, 401, 434, 436, 448.
Buckoy, xlvji, 53, 54.
Buffelshuyden, 423.
Burch (Adriaen van der), 230, 344.
Burg (Jan van der), 129, 137, 141, 145.
Busieten, Bogiedt, Boceta, 66, 342, 358, 417.

C.

Cabaton (A), xxviii, xxxviii, xlviii, lvii, lxi.
Cabessa, Cabesse, Cabeça, 17, 87, 423.
Caesar (Cornelis), 230, 344.
Calahom, Ocknea, lxiii, 375, 383, 385, 415, 425.
Calambacq, 75, 319.
Calimcarien, 50, 198, 284.
Caluncarys, 50.
Cambodische nootgies, 72.
Campen (Seger van), 116.
Cangans, 269.
Canghy (Phan), 154.
Canton, 203.
Captein Moor, 80, 337.
Cardamom, 83, 93, 100.
Caron (François), 140, 142, 143, 351.
Cassa, 180.
Cassen, 116.
Cassomba, 267.
Casteleyn (Pieter), xxvii, xxviii, xxxvi.
Catel, 282.
Catty, xliv, 30, 44.
Cauwrys, 261.
Cavalia de matta, 87.
Champello, xxxiv, 301, 351.
Cheman, 423.
Chiampa, 17, 29, 75, 92, 127, 138, 231, 310, 347, 352, 359, 365.
Chiauwtry, 411.
Chiavonys, 32, 178.
Chichermot, lxiii, 19, 90, 133, 250, 252, 255, 298, 315, 316, 321, 327, 409, 410, 414, 416, 418, 419, 421, 430, 433.
Chicherwongh, Ocknea, lxiv, 256.
China, 61.
China, Chen Montip, 314.
Cinke 't Jaeges, zie Sinque Jagues.
Ciricitit, Nac Pra, lxv, 371.
Claessen (Jan), 366.
Claix (Cornelis), 279, 282, 289, 295, 299, 308, 320, 321.
Clappusz, 206.
Clappusoly, 409.
Cleeden, 81, 93, 147.
Cobito-vellen, 348.
Coeckebacker, 136.
Coen (J. P.), xli, xlii.
Coyangh, 71.
Col, Nacpra Radia, lxvi, 406.
Comphan, Tevinia, lxiii, 33, 49, 51, 170, 184, 188, 241, 252, 307.
Compradores, 135.
Con, Chen Mon, lxiii, 151.
Corff (Gillis), 447.
Corgie, 101.
Cormandel, 17, 108.
Corpo pintado, 201.
Costendorp (J.), 385.
Coth, Chen Radia, 151, 162, 174, 183.
Couckerken, 107.
Coussa, Tjauwanja, lxvi, 374, 384.
Coutchinchina, xxxiii.
Coxinga, lvi, 445.
Croocq (Paulus), xliv, 12, 131, 133, 134, 136, 140.
Croucx (Jan de), 381.
Cruz, (Gaspar da), xxviii.

D.

DAM (Pieter van), XXXIII, XLI, LII.
DASMARIÑAS (Luis Perez), XL.
DELIVERA (Manuel), 440.
DIAS (Manuel), 248.
DIEMEN, (Antonio van), 31, 51, 66, 97, 133, 138, 333, 345
DIETSJOU, OCCAYA, LXV, 372.
DOELANGH, 46, 179.
DOLPHIJN, 349.
DOMCKENS (Simon Jacobsz), 348, 351.
DOUCKE (Cornelis), 277.
DROMMEDARIS, 362, 437.
DUYCKER (Anthonio) 129.
DIJK, (van), XLIV, 350.

E.

ECOLE DES LANGUES ORIENTALES, XXVIII.
ECOLE FRANÇAISE D'EXTRÊME ORIENT, XXVIII.
ELSERACQ (Johan van), 146, 347.
ENGEL (de), 25, 311, 329.
EPHEA BEY, LXIV, 151.
EPHUI, 154.
ERASMUS, 437.
ESSIGH (Cornelis Abrahamsz), 417.

F.

FACTOOR, 363.
FEIFO, 129, 236, 262.
FERREIRA (Johan), 140.
FIRANDO, XLIII.
FITOOR, 440.
FORMOSA, 138, 140, 157, 351, 353, 399, 445.
FRANSSEN (Jan), 366.
FRISIUS (Andries), 385.

G.

GAELEN (Jan Dircx), XXXI, XXXII, XXXVII, XLI, XLII, XLIII, 11, 12, 61, 64, 125, 127, 129, 134, 286.
GALINATO (Juan Juarez de), XXXIX.
GALJAS, 11.
GAMMALAMMA, 379.
GANSABRA, 411, 416, 417, 419, 426, 433, 435, 437, 438.
GARNIER (Francis), XXX, 57, 154.
GAUBIL, XXII.
GERRITSZ (Jan), 287, 289, 294, 309.
GESCHOREN, 132.
GIDION, 411, 435.
GINGANS, 50.
GITTEGOM, 92, 436.
GOCKELOCK, 28.
GODANG, 134.
GODE GLOBO, 250.
GOENS (Rijckloff van), LIX.
GOES (Pieter Cornelisz van der), 126.
GOM, 157, 313, 361, 377.
GOMMELACK, 16, 72, 73, 93.
GOOYER (W. de), 16, 177, 188, 193, 241, 242, 253, 306.
GOUD, 16.
GRAAFF (Isaak de), XXXIII.
GREE, 34, 138, 172.
GROENEVELDT (W. P.), XXXVIII.
GUDONNEN, 325.
GWANGHPICK, LXIV, 134.

H.

HAAGEN (Johannes van der), XLV, 131, 134, 136, 139, 140, 142, 143, 145.
HAGENAAR (Hendrik), XLIV, 127.
HAMBINGH, 289.
HANOÏ, XXVIII.
HARROUSE (Hendricq), 230, 348, 352.
HARTSINCQ (Carel), 139.
HEERES (Prof. Mr. J. E.), XLI.
HELM (Aerent Jansz van den), 130.

Hendricksz (Pieter), 446.
Hermanssen (Jan), 366.
Heyman, 54.
Hilversum, 449.
Hingh, 198.
Hocheo, 139.
Hoetink (B.), 328.
Hoochstraten (Daniel), 305.
Hoy of Hoyning, 37, 199, 200.
Hoyet, Nacpra, 422.

I.

Idop, Intje, lxvii, 434, 439.
Indijck (Hendrick), xxxiii, l, 357, 360, 361, 362, 364, 371, 379, 386.
Inimeda, Nacpra, 415.
Ininerat, Oya, lxv, 371.
Inlijving Cambodja, xxvii.
Inlijving Laos, xxvii.
Intje Idap, zie Idop.
Intje Lanangh, zie Lanangh.
Iumerat, Oja, lxvi.

J.

Jamamaesz, 29, 423.
Jambinesen, 81.
Janse (Floris), 126.
Janse (Wilm), 114, 116, 120.
Jansz (Symon), 363.
Japan, xlii, 52, 53, 62, 63, 65, 66, 67, 78, 81, 119, 137, 143, 256, 319, 345, 355, 398, 402, 416, 449.
Japansche rivier, xxxvii, 89.
Johor, 384.
Joorissen, 81.
Jumeradt, 375.
Juquan, 391.

K.

Kaarten, xxxi.
Kajmondonne, 53.
Kaka, 68, 94.
Kalhom, zie Calahom.
Kaliatoershout, 83.
Katjang, 141.
Keengh Soua, 167.
Kelangh, 144, 230.
Kern (Prof. Dr. H.), xxix.
Kettingh (Pieter), lii, lvii, 357, 360, 361, 362, 367, 385, 386, 387, 389, 391, 398, 399, 400, 405, 406, 410, 414, 415, 417, 420, 422, 430, 432, 437, 444, 445, 447, 451.
Kiefa, Nac Prom, lxv, 371, 376, 377, 381.
Kiko, 424, 436.
Kivieth, lv, 349.
Knies, 292.
Koehuyden, 423.
Kuyf (Cornelis), 439.

L.

Lacksim, Lack Pomosictha, 125.
Lacq, 83, 93, 100.
Laere (Philips van), 433, 435.
La Motius (J.), 230.
Lanangh (Intse), 16, 28, 38, 39, 171, 181, 188, 193, 218, 223, 241, 434, 444, 451.
Lanckan, Tevinia, lxiii, 178, 179, 204.
Lanphea, 314.
Lantsol, 95.
Laos, xxxiii.
Lauweck, xxxvii.
Lauwenlandt, xxxiii.
Leeuwerick (de), lv, 349, 354.
Lelanghsa, Nappra, lxiv, 252, 292.
Le Maire (M.), 230.
Lepaangh, Oijae Tiecry, lxvi.
Leria (J. M.), xxx, 13.
Linga (Jan van), 326.

LINSCHOTEN (Jan Huygen van), XXVII, XXXVI.
LIPAT, LXI.
LOCHAN, PRA, LXIII, 32, 43, 51, 182, 204, 221.
LOCKHORST (H. B. van), 16.
LOCK MONCON, (Chen), 319.
LOIM, 28.
LOOT, 81.
LOUWEN, 106, 145, 159, 196, 209, 218, 253, 363, 390.
LUANG, PRABANG, 35.

M.

MAATSUYCKER (Joan), LVI, 357, 360, 399, 445.
MACARTNEY (lord), 37.
MADAFONTS, 116, 298.
MAES, 13, 35, 190.
MAINCTEMENTOS, 379.
MAIRE (M. le), 230.
MALEIERS, 81.
MALEIJE, 310.
MALLACCA, 72, 107.
MANDER (Adam van den), 130.
MANGH, OYA, LXV.
MANTRYNCHIT, TEVINIA, LXV, 308.
MARADIA, OCCANJA SIRI, 393.
MARINI (de), XXIX, XXX.
MARINUS (Abraham), 364, 436.
MARTHINI, 15.
MASULIPATNAM, 29.
MATTRAM, 271.
MEENEN (Christiaen Claessen van), 98.
MEKONG, XXXIII, 11.
MENAM, II.
MENESES (Antonio Telles), 79.
MEUNGH PAWA, 50, 220.
MEUNKOCK, 33.
MEXICO, XLI.
MEYER (Jan de), LV, 387, 389, 391, 398, 399, 401, 405.
MIRRHE, 83, 93.
MITIP RONGHTONOCK, TJANPONJA, LXVI, 377.
MOLUKKEN, XXXIX.
MONTIX(P), (Quan), LXIV, 49, 52, 151, 161, 162, 170, 171, 183, 222, 236, 240.
MONTIP BANIA, CHEN, 314.
MONTON, NAC, 371, 381, 382.
MOORS, 170.
MORCO, 297.
MORGA, XXIX.
MOSKIETEN-GAT, 378.
MULLER (Augustijn), 266, 301, 327, 347.
MULLER (Hendrick), 126.
MUNTMEESTER, 74, 113, 119, 132.
MUSCUS, 17.

N.

NAC PROMKIEFA, 378, 379.
NACCIDAIDTH NAMOTIPADY, 405.
NACCIDAIDTH PRATIAUW, 410, 415, 416, 434.
NACCIDAIDTH RAMATIPADY, 410, 416, 431.
NACHODA, 83.
NACHTEGAEL (Henricq), 129, 140.
NAEWEIN, 32, 41.
NAMNOY, 29, 159.
NAMRACK, 247, 436.
NAPPRA, 13, 21, 155.
NATRAET, OCKNEA, LXV.
NAYMONCON, LXIV, 188, 206.
NECK (Jacob van), XLI.
NECKER (de), 353.
NELPITH (Nappra), 277.
NES (Wier Aertsz van der), 273.
NIERIPITH, zie NIRIPITH.
NIEUWMART (Juriaen Roder van), 301.

Niffondon, 266.
Niripith (Nacpra), lxvii, 402, 407, 409, 411, 412, 416.
Nissindomme, 53.
Noordstar, lv, 350, 353.
Noordwijck, xliv, 11, 29.
Nootsiouto, lxiv, 257, 316.
Notice Historique sur la Cochinchine, xxxii.

O.

Occonja Siri Maha Radja, lxv.
Ockmoen, lxvi.
Ocknea, 13.
Odel (Nac Pra), 371, 380.
Olifantstanden, 72, 75, 92, 102.
Onckosa, lxiv, 257, 316.
Oostcappel, xlvi, 13, 15, 19.
Oprá, 62.
Orangieboom, xlix, 353, 391.
Osman (Maerten), 388.
Ottens (Johan), 283.
Oudewater, xliii, xliv.

P.

Pagger, 18, 134.
Pagoot, 372.
Pahangers, 81.
Pallegoix, 374.
Palochoon, lxiv, 224, 307.
Pampangers, 379.
Panderan, 350.
Pangaran, 75.
Paphon, 48.
Pasimbadt, lxiv, 74, 113, 119, 132, 183, 252, 256, 264.
Pataneesen, 280.
Patani, xli.
Pee of Phee, 87.
Pehu of Pegu, 17, 28, 42, 195, 203.
Pelings, 328.
Pels, (Jan Barentsz), 230.
Peper, 81.
Perkees Satry, 24, 25, 247, 251, 286, 315.
Perzische zijde, 137.
Petaniers, 81.
Pha-buck, 225.
Phaifo zie Feifo.
Phankangy, 28, 48.
Phapanom, 207.
Pheyphoo zie Feifo.
Philippijnen, xxxix.
Phonong, 157.
Pia Powan (Tevinia), lxiv, 50, 230.
Pia Tauh, 220.
Pia Tijn, lxiv, 50.
Piauwja, lxvii, 447.
Picol, 14, 30.
Pietersz (Thijs), 364.
Pinangh, 81.
Pitnandry (Nampra), lxiv, 61, 62, 63, 64, 73, 79, 90, 96, 98, 102.
Poeloe Condor, 399.
Poeloe Uby, 399.
Poetsiock, 83.
Polger of Poligar, 49,
Ponomping, xxxiv.
Popelis, 116.
Portuwan (Jan de), xlv, 333.
Poulo Thiamon, 388
Pou Tjanponja, lxvi, 378.
Pourson, 29, 46, 155, 169, 192, 207, 215.
Pousselouck, lxvi, 376.
Praangh, Nac Nac, lxv, 371.
Pratiauw zie Naccidaidth.
Preaute, Nac, lxv, 371, 376, 389.
Presbescit, 140.
Prescorneock, lxiii, 18, 132, 260, 261, 265, 273, 319.
Pretera (Nappra), lxiv, 51.
Promkeeino, lxvi, 379.
Pronckiesad (Nac), lxvi.
Putmans (Hans), 129.

Q.

Quinam, 17, 71, 72, 81, 85, 92, 94, 102, 129, 169, 203, 266, 319, 326, 347, 351, 359.
Quitasolle, 280.
Quockpeeck, lxiv, 257, 316.

R.

Radjasath (Nacpra), lxvii, 434, 438, 441.
Rack, 158, 166.
Ramatipady, zie Naccidaidth.
Ramchidt (Tavinia), lxv, 277.
Ramsydth (Nacpra), 411, 416, 420, 422, 423, 424, 432, 440, 442.
Rassamale, 93.
Ravi (Tevinia), lxiii, 26, 248, 264, 268, 271, 287, 316, 327.
Realen, 88.
Regemortes (Pieter van), xlv, 15, 16, 19, 20, 25, 26, 31, 52, 53, 54, 141, 146, 147, 151, 221, 230, 235, 244, 346, 347, 352.
Reynosterhoorns, 17.
Rhodes (Alexander de), xxix.
Rochevellen, 81, 83, 100, 359.
Roosewater, 116.
Rottang, 78.
Routoe, 269.
Rouw (Jurrien), 448.
Rutsz, 165.
Rijckertsz (Hendrik), 422, 433.
Rijswijck, xlvii, 353.

S.

Sabandaer, 19, 62, 63.
Sacry, (Ocknea), lxiv.
St. Martin, Vivien de), xxxiv.
Salouws, 328.
Samphana, 32, 47.
Samson, 101, 124.
San Antonio (Gabriel Queroga de), xxviii, xxx.
Santa Catharina da Siena, (Vincenzo Maria di), xl.
Sappanthout, 405.
Sarassa, 101, 310, 420.
Saxenham, 30, 236.
Schagen, xliii.
Schelvis de, 448, 450.
Schermmeinth, lxiv, 227.
Schrieck (Johannes van), 366.
Schuytzilver, 12.
Sedain (Daniel Rogiers van), 116.
Serck Louck (Occonja), lxvi, 376.
Sermongh (Ockja), lxv.
Sermoyet (Tchaubonja), lxv, 325.
Sery Maha Radia (Occonja), 375.
Siam, xlii, 16, 50, 239, 241, 253, 288, 387, 398.
Siampans, 267.
Siappen, Tjap, 257, 310, 357.
Sicamoth (Tianponia), 422.
Sieringh Songbath (Tianponia), lxvii, 422.
Simmeda (Nacpra), 419, 436.
Simpouw, 28.
Simsingh, 266.
Sinjang, 167.
Sinque Jagues, 124, 147, 345, 348.
Sionemon, 61, 62, 81, 83, 94, 99, 251, 256, 266, 272.
Sioulack, 326, lxv.
Siry Souckran, Tchaubonia, lxv, 335.
Sitty (Oya), 78.
Six (Daniel), 447.
Smits (Pieter Janssen), 231, 306, 347.
Snaphaenen, 116.
Snicnue, 200.
Sombaboer, 29, 154, 157, 192, 229.
Sombock, 29, 229.
Soudeck (Nappra), lxiv, 260, 261, 271, 291.

SOUKITH, 223.
SOURY (Pieter), XLIII, 111, 117, 122.
SOYOMAN, 132.
SPECK, 302.
SPIEGELS, 93.
SPREEUW (de), 450.
STAA (Nac Pra), LXVI, 376.
STANLEY (H. E. J.), XXIX.
STOUTHART (Adrijaen), 357, 360, 361, 362, 367, 385.
SYNANYOCK, LXVII, 439, 442.

T.

TABARD, XXXI.
TAEFFE, 83.
TAHOM (Tevinia), LXIII, 172, 181, 193, 237.
TALEMPOY (Radia), 168.
TALEMPOYERIJ, 373.
TALPONYS, 200.
TANASSERYE, 16, 194.
TAPHONY, 298.
TARANTJOUW (Occonja), LXVI, 377.
TARNATANUS, 116, 173, 177, 200, 294.
TARRUW, 383.
TASMAN (Abel J.), XLI, XLVI, XLVII, 20.
TAYL, 12, 190.
TAYOUWAN, 17, 52, 81, 104, 123, 129, 136, 138, 248, 252, 353.
TAYSIMBATH (Tavinea), LXIV.
TCHANBONJA, 335, 336.
TELINGERS, 266, 267.
TERMALOL (Ockja), 335.
TERNATE, 395.
TEVINIA, 21.
THEERPORTION (Nacpra), LXVII, 411, 415, 417, 421, 422, 432, 433.
THIBAULT, OIRLANDO, 107.
THIEMEDA (Nappra), 13, 14, 23, 131.
THIN, 81.
TIECHRY (Ockoenja), LXVI, 406, 417, 418, 425, 434.
TIECRY PERACSIDENTS OCKOENIA, LXVII, 411.
TIELE (P. A.), XLII.
TIGIT, 289, 346.
TIPSOMBATH, LXVI, 383, 390.
TIREMEDOL (Ocknea), LXIII, 19, 23, 26, 250, 257, 262, 279, 287, 290, 309, 313, 321, 327.
TISNEHA, LXIV, 127.
TJOUKORNA, LXIII, 151, 162, 170, 236.
TJURREMOCK, XXXVI.
TOMMERETIAT (Nac), LXIII, 14.
TONCQUINSE ZIJDE, 13, 14, 256, 316, 326.
TONKIN, XXXI, 49, 71, 72, 92, 144, 203.
TONLE SAP, XXXVI.
TOORNVLIET (Willem), 438.
TORON, XXXIV, 302.
TRAE, 305.
TRANCKABARA, 363.
TRANCQUEERES, 376.
TRAUDENIUS (Paulus), 146, 147, 230, 344.
TSAMPA, zie CHIAMPA.
TUAUW (Nacpra), LXVII, 415.
TUPRATH (Occonja), LXVI, 383.
TYANSTA ONTBRAET (Nac), LXV, 372, 384.
TYECRI LEPAANGH (Oja), 379.
TIJGERSEILAND, 351, 355.

V.

VACHET (Benigme), 129.
VAES (Bastiaen), 384.
VAHO (Francisco de) 107.
VAL (P. du), XXXVI.
VELTENS (Joris), 301.
VERBURCH (Nicolaes), 356.

VERDONCK van de Graeff, (Daniël), 448, 452.
VERO (Pedro de), 107.
VERSPREET (Abraham), 439.
VIENTIANE, 16.
VISJAGER (Pieter Simonse), 448, 452.
VOOGHT (Claes Pietersz), 436, 438.
VOOGHT (Nicolaes de), XXXIV.

W.

WACHTENDE BOEYE (de), LVI, 349.
WAEL (Jeremias de), 51.
WAGENAAR (Zacharias) 362.
WANGH (Oya), 372, 407.
WANG-KANGH, 13.
WASCH, 72.
WATERHOEN, 437.
WESTWOUTD, 430, 433, 436.
WEYSSEN ZEE (Juriaen Rouw van), 448, 452.
WICKERWANDYS, 201.
WIERINGEN, 107.
WIEROOCK, 83, 93.
WILLEMSEN (Jacob), 366.
WINCKJAN, XXXIII, 16, 17, 43.
WISELIUS (J. A. B), XLIII.
WITTE LEEUW (de), 450.
WUYSTHOFF (Gerrit), XXVIII, XLV, 15, 16, 51, 52, 151, 230, 254, 325, 345, 348.
WIJCKERSLOOT (Jacob van), LV, 390, 401, 406, 409, 411, 414, 415, 417, 420, 425, 430, 432, 433, 444, 445, 447, 448, 450.
WIJNTINT, 248.

Y.

YZERMAN (J. W.), XXVII.

X.

ZAEYER (de), 18, 26, 146, 276, 285.
ZEEHONT (de), LV, 401.
ZELANDIA, 138, 230, 344.

S I A M
Hollantze Logie
Bancock
Machelang
C A M B O D I A
Cambodia
Hollantse Logie
T S I O M P A
C O U C H I N C H I N A
Hollantse Logie
1 2 3 4 5 10 15 30
Duytsche mylen 15 voor een Graadt.